

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI**

HAKAS TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

Ersin KARTLAŞMIŞ

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI**

HAKAS TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

Ersin KARTLAŞMIŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI**

Ersin KARTLAŞMIŞ

HAKAS TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ
Prof. Dr. Cemal K. ÖZDİ
Prof. Dr. Figen GÜNER DİLER

İmzası

G. KİLLİ
F. GÜNER
G. DİLER

Tez Sınavı Tarihi 19.11.2019...

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir.

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ danışmanlığında hazırladığım “Hakas Türkçesinde Fiil Söz Yapımı (Ankara.2019)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

**Tarih:19.11.2019
Adı-Soyadı ve İmza**

Ersin KARTLAŞMIŞ

ÖNSÖZ

Modern Türk dilinin Güney Sibirya kolunda önemli bir yere sahip olan Hakas Türkçesinin söz yapım biçimlerinin araştırılması ve Türk dilinin hem tarihsel hem de çağdaş alanındaki biçimbirimleriyle işlevleri ve yapıları açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Hakas Türkçesinin fiil söz yapımı, isimden fiil yapan ekler ve fiilden fiil yapan ekler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Hakas Türkçesinin fiil türetme ekleri ele alınmakla birlikte eklerin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerindeki örnekleri ele alınmış, örtüşen ve değişen yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Moğolcadan ödünçlenen ekler ve bu eklerin işlevleri de değerlendirilmiştir. Ayrıca Hakas Türkçesinde Rusçadan ödünçlenen sözcüklerdeki fiil söz yapım eklerinin durumu biçim-sesbilgisel açıdan incelenmiş ve eklerin bu ödünçlenen sözcüklerdeki işlevleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, özellikle saygıdeğer hocam Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder'e, bu tezin oluşturulması sürecinde bana her konuda destek olan ve benden yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz'a ve bu süreçte bana yardımcı olan arkadaşım Arş. Gör. Buket Baran'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ersin KARTLAŞMIŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	XIV
Eserlerle İlgili Kısaltmalar	XV
Hakas Türkçesi Alfabetesi ve Harflerin Ses Değeri.....	XVIII
Kullanılan İşaretler	XIX
GİRİŞ.....	1
Tezin Konusu	1
Konunun Sınırları	1
Amaç.....	1
Kullanılan Yöntem.....	1
Bütünce	2
Sözcük Yapımı Araştırma Tarihi	3
1. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİ	17
1.1. Hakas Türkçesinin Türk Lehçeleri Tasniflerindeki Yeri	17
1.2. Hakas Türkçesi Ağızları ve Standart Dilin Kuruluşu	18
2. SÖZCÜK YAPIMI VE FİİL	21
2.1. Fiil	21
2.2. Kök, Köken	22
2.3. Sözcük Yapımı.....	24
2.3.1. Sözlükselleşme	28
2.3.2. Biçimbirim.....	32
2.3.3. Türetme.....	35
2.3.4. Gövde.....	38
2.3.5. Çatı.....	38
2.3.5.1. Edilgenlik.....	42
2.3.5.2. Dönüştürülük.....	43
2.3.5.3. İşteşlik.....	43
2.3.5.4. Ettirgenlik	45
2.3.6. Olumsuzluk.....	46
3. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİNDE İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER	48
3.1. {+A-}	48

3.1.1. Eski Türkçede {+A-} Eki	48
3.1.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+A-} Eki	49
3.1.3. Hakas Türkçesinde {+A-} Eki.....	50
3.1.3.1. Hakas Türkçesinde {+A-} Ekinin İşlevleri.....	52
3.2. {+I-}.....	53
3.2.1. Eski Türkçede {+I-} Eki.....	53
3.2.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+I-} Eki.....	54
3.2.3. Hakas Türkçesinde {+I-} Eki.	55
3.2.3.1. Hakas Türkçesinde {+I-} Ekinin İşlevleri	56
3.3. {+LA-}.....	56
3.3.1. Eski Türkçede {+LA-} Eki	56
3.3.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LA-} Eki.....	62
3.3.3. Hakas Türkçesinde {+LA-} Eki	67
3.3.3.1. Hakas Türkçesinde {+LA-} Ekinin İşlevleri	68
3.3.3.2. Rusçadan Ödünçleme Sözcüklerde {+LA-} Eki	97
3.3.3.3. Rusça Ödünçleme Sözcüklerde {+LA-} Ekinin İşlevleri	98
3.4. {+LAn-}.....	100
3.4.1. Eski Türkçede {+LAn} Eki	100
3.4.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAn-} Eki.....	102
3.4.3. Hakas Türkçesinde {+LAn-} Eki	102
3.4.3.1. Hakas Türkçesinde {+LAn-} Ekinin İşlevleri	103
3.5. {+LAs-}	112
3.5.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAS-} Eki	112
3.5.2. Hakas Türkçesinde {+LAs-} Eki.....	113
3.5.2.1. Hakas Türkçesinde {+LAs-} Ekinin İşlevleri.....	114
3.6. {+LAl-}.....	115
3.6.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAl-} Eki	115
3.6.2. Hakas Türkçesinde {+LAl-} Eki	116
3.6.2.1. Hakas Türkçesinde {+LAl-} Ekinin İşlevleri	117
3.7. {+(A)r-}	118
3.7.1. Eski Türkçede {+(A)r-} Eki	118
3.7.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)r} Eki	119
3.7.3. Hakas Türkçesinde {+(A)r-} Eki.....	120
3.7.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)r-} Ekinin İşlevleri.....	121
3.8. {+(I)rXA-}	123

3.8.1. Eski Türkçede {+(I)rKA} Eki	123
3.8.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(I)rKA-} Eki.....	124
3.8.3. Hakas Türkçesinde {+(I)rXA-} Eki	124
3.8.3.1. Hakas Türkçesinde {+(I)rXA-} Ekinin İşlevleri	127
3.9. {+SI-}	128
3.9.1. Eski Türkçede {+sI-} Eki	128
3.9.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SI-} Eki	129
3.9.3. Hakas Türkçesinde {+SI-} Eki	129
3.9.3.1. Hakas Türkçesinde {+SI-} Ekinin İşlevleri.....	130
3.10. {+SIn}	131
3.10.1. Eski Türkçede {+sIn-} Eki	131
3.10.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SIn-} Eki	132
3.10.3. Hakas Türkçesinde {+SIn-} Eki	133
3.10.3.1. Hakas Türkçesinde {+SIn-} Ekinin İşlevleri.....	134
3.11. {+SIrA-}	136
3.11.1. Eski Türkçede {+sIrA-} Eki	136
3.11.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SIrA-} Eki	137
3.11.3. Hakas Türkçesinde {+SIrA-} Eki.....	138
3.11.3.1. Hakas Türkçesinde {+SIrA-} Ekinin İşlevleri.....	139
3.12. {+sIrXA-}	140
3.12.1. Hakas Türkçesinde {+sIrXA-} Eki.....	140
3.12.1.2. Hakas Türkçesinde {+sIrXA-} Ekinin İşlevleri	142
3.13. {+(I)X-}	143
3.13.1. Eski Türkçede {+(I)k-} Eki	143
3.13.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(I)X-} Eki	144
3.13.3. Hakas Türkçesinde {+(I)X-} Eki.....	144
3.11.3.1. Hakas Türkçesinde {+(I)X-} Ekinin İşlevleri.....	145
3.14. {+GAR-}	146
3.14.1. Eski Türkçede {+GAR-} Eki	146
3.14.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+GAR-} Eki.....	147
3.14.3. Hakas Türkçesinde {+GAR-} Eki	147
3.14.3.1. Hakas Türkçesinde {+GAR-} Ekinin İşlevleri	148
3.15. {+(I)rA-}	149
3.15.1. Eski Türkçede {+rA-} Eki	149
3.15.2. Çağdaş Türk Lehçerinde {+(I)rA-} Eki.....	149

3.15.3. Hakas Türkçesinde {+(I)rA-} Eki	150
3.15.3.1. Hakas Türkçesinde {+(I)rA-} Ekinin İşlevleri	152
3.16. {+(A)n-}	154
3.16.1. Eski Türkçe döneminde {+(A)n-} Eki.....	154
3.16.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)n-} Eki	154
3.16.3. Hakas Türkçesinde {+(A)n-} Eki	155
3.16.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)n-} Ekinin İşlevleri.....	155
3.17. {+(A)l-}	156
3.17.1. Eski Türkçede {+(A)l-} Eki	156
3.17.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)l-} Eki	156
3.17.3. Hakas Türkçesinde {+(A)l-} Eki.....	157
3.17.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)l-} Ekinin İşlevleri.....	158
3.18. {+(A)t-}	159
3.18.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)t-} Eki	159
3.18.2. Hakas Türkçesinde {+(A)t-} Eki.....	160
3.18.2.1. Hakas Türkçesinde {+(A)t-} Ekinin İşlevleri.....	160
3.19. {+(A)y-}	161
3.19.1. Eski Türkçede {+(A)y-} Eki.....	161
3.19.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)y-} Eki	161
3.19.3. Hakas Türkçesinde {+(A)y-} Eki.....	162
3.19.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)y-} Ekinin İşlevleri.....	162
3.20. {+XIn-}	163
3.20.1. Hakas Türkçesinde {+XIn-} Eki	163
3.20.1.1. Hakas Türkçesinde {+XIn-} Ekinin İşlevleri	164
3.21. {+sA-}.....	164
3.21.1. Eski Türkçede {+sA-} Eki.....	164
3.21.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+sA-} Eki	165
3.21.3. Hakas Türkçesinde {+sA-} Eki	165
3.21.3.1. Hakas Türkçesinde {+sA-} Ekinin İşlevleri.....	166
4. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİNDE FİİLDEN FİİL YAPAN EKLER	167
4.1. {-(I)s-}	167
4.1.1. Eski Türkçede {-(I)s-} Eki	167
4.1.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)s-} Eki	168
4.1.3. Hakas Türkçesinde {-(I)s-}Eki.....	170
4.1.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)s-} Ekinin İşlevleri.....	171

4.2. {-(I)n-}	173
4.2.1. Eski Türkçede {- (I)n-} Eki	173
4.2.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {- (I)n-} Eki	174
4.2.3. Hakas Türkçesinde {- (I)n-} Eki	175
4.2.3.1. Hakas Türkçesinde {- (I)n-} Ekinin İşlevleri	177
4.3. {-Dİr-}	178
4.3.1. Eski Türkçede {-Dİr-} Eki	178
4.3.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-Dİr-} Eki	179
4.3.3. Hakas Türkçesinde {-Dİr-} Eki	181
4.3.3.1. Hakas Türkçesinde {-Dİr-} Ekinin İşlevleri	182
4.4. {-t-}	184
4.4.1. Eski Türkçede {-t-} Eki	184
4.4.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-t-} Eki	184
4.4.3. Hakas Türkçesinde {-t-} Eki	185
4.4.3.1. Hakas Türkçesinde {-t-} Ekinin İşlevleri	186
4.5. {-İr-}	188
4.5.1. Eski Türkçede {- (I)r-} Eki	188
4.5.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-İr-} Eki	188
4.5.3. Hakas Türkçesinde {-İr-} Eki	189
4.5.3.1. Hakas Türkçesinde {-İr-} Ekinin İşlevleri	190
4.6. {- (I)s-}	190
4.6.1. Eski Türkçede {- (I)z-} Eki	190
4.6.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {- (I)S-} Eki	191
4.6.3. Hakas Türkçesinde {- (I)s-} Eki	191
4.6.3.1. Hakas Türkçesinde {- (I)s-} Ekinin İşlevleri	192
4.7. {-Gİs-}	192
4.7.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-GIS-} Eki	192
4.7.2. Hakas Türkçesinde {-Gİs-} Eki	193
4.7.2.1. Hakas Türkçesinde {-Gİs-} Ekinin İşlevleri	193
4.8. {-Xİr-}	194
4.8.1. Eski Türkçede {-gUr-} Eki	194
4.8.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-Gİr-} Eki	194
4.8.3. Hakas Türkçesinde {-Xİr-} Eki	195
4.8.3.1. Hakas Türkçesinde {-Xİr-} Ekinin İşlevleri	195
4.9. {-sİr-}	196

4.9.1. Eski Türkçede {-Sİr-} Eki	196
4.9.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-şİr-} Eki.....	196
4.9.3. Hakas Türkçesinde {-sır-} Eki	196
4.9.3.1. Hakas Türkçesinde {-sır-} Ekinin İşlevleri	196
4.10. {-(I)l-}	197
4.10.1. Eski Türkçede {-(I)l-} Eki	197
4.10.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)l-} Eki.....	197
4.10.3. Hakas Türkçesinde {-(I)l-} Eki	198
4.10.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)l-} Ekinin İşlevleri	199
4.11. {-A-}	200
4.11.1. Eski Türkçede {-A-} Eki	200
4.11.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-A-} Eki.....	201
4.11.3. Hakas Türkçesinde {-A-} Eki.....	201
4.11.3.1. Hakas Türkçesinde {-A-} Ekinin İşlevleri	202
4.12. {-I-}.....	203
4.12.1. Eski Türkçede {-I-} Eki.....	203
4.12.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-I-} Eki	203
4.12.3. Hakas Türkçesinde {-I-} Eki	203
4.12.3.1. Hakas Türkçesinde {-I-} Ekinin İşlevleri	204
4.13. {-(I)X-}	204
4.13.1. Eski Türkçede {-(I)k-} Eki	204
4.13.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)X-} Eki	205
4.13.3. Hakas Türkçesinde {-(I)X-} Eki.....	206
4.13.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)X-} Ekinin İşlevleri.....	208
4.14. {-GA-}	209
4.14.1. Eski Türkçede {-ga-} Eki	209
4.14.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-GA-} Eki	209
4.14.3. Hakas Türkçesinde {-GA-} Eki.....	210
4.14.3.1. Hakas Türkçesinde {-GA-} Ekinin İşlevleri.....	210
4.15. {-(I)mzİrA-}	211
4.15.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)mzİrA-} Eki.....	211
4.15.2. Hakas Türkçesinde {-(I)mzİrA-} Eki	213
4.15.2.1. Hakas Türkçesinde {-(I)mzİrA-} Ekinin İşlevleri.....	213
4.16. {-XIn-}	213
4.16.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-XIn-} Eki.....	213

4.16.2. Hakas Türkçesinde {-XIn-} Eki	214
4.16.2.1. Hakas Türkçesinde {-XIn-} Ekinin İşlevleri	214
4.17. {-sI-}	214
4.17.1. Eski Türkçede {-sI-} Eki	214
4.17.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-sI-} Eki	215
4.17.3. Hakas Türkçesinde {-sI-} Eki.....	215
4.17.3.1. Hakas Türkçesinde {-sI-} Ekinin İşlevleri	215
4.18. {-(ı)XsI-}	215
4.18.1. Hakas Türkçesinde {-(ı)XsI-} Eki.....	215
4.18.1.1. Hakas Türkçesinde {-(ı)XsI-} Ekinin İşlevleri.....	216
4.19. {-DI-}.....	216
4.19.1. Hakas Türkçesinde {-DI-} Eki	216
4.19.1.1. Hakas Türkçesinde {-DI-} Ekinin İşlevleri	216
4.20. {-(A)ñnA-}	217
4.20.1. Moğolcada {-GAñA-} Eki.....	217
4.20.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(A)ñnA-} Eki	217
4.20.3. Hakas Türkçesinde {-(A)ñnA-} Eki	218
4.20.3.1. Hakas Türkçesinde {-(A)ñnA-} Ekinin İşlevleri.....	219
4.21. {-(A)y-}	220
4.21.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-y-} Eki.....	220
4.21.2. Hakas Türkçesinde {-(A)y-} Eki.....	221
4.21.2.1. Hakas Türkçesinde {-(A)y-} Ekinin İşlevleri.....	223
4.22. {-XlA-}	224
4.22.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-KlA-} Eki.....	224
4.22.2. Hakas Türkçesinde {-XlA-} Eki.....	226
4.22.2.1. Hakas Türkçesinde {-XlA-} Ekinin İşlevleri.....	227
4.23. {-MA-}	228
4.23.1. Eski Türkçede {-mA-} Eki	228
4.23.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-MA-} Eki	228
4.23.3. Hakas Türkçesinde {-MA-} Eki	229
4.23.3.1. Hakas Türkçesinde {-MA-} Ekinin İşlevleri.....	229
5. SONUÇ.....	231
6. FİİL DİZİNİ.....	243
6.1. İsimden Fiil Yapan Eklerle Türetilmiş Fiiller.....	243
6.1.1. {+A-}	243

6.1.2. {+I-}.....	247
6.1.3. {+LA-}.....	247
6.1.4. {+LAn-}.....	298
6.1.5. {+LAs-}.....	316
6.1.6. {+LAl-}	317
6.1.7. {+(A)r-}	319
6.1.8. {+(I)rXA-}	321
6.1.9. {+SI-}	323
6.1.10. {+SIn-}	325
6.1.11. {+SIrA-}	327
6.1.12. {+sIrXA-}	330
6.1.13. {+(I)X-}	331
6.1.14. {+GAr-}.....	332
6.1.15. {+(I)rA-}.....	332
6.1.16. {+(A)n-}	335
6.1.17. {+(A)l-}	335
6.1.18. {+(A)t-}	336
6.1.19. {+(A)y-}	337
6.1.20. {+XIn-}.....	337
6.1.21. {+sA-}	338
6.2. Fiilden Fiil Yapan Eklerle Türemiş Fiiller	338
6.2.1. {-I)s-}	338
6.2.2. {-I)n-}	377
6.2.3. {-DIr-}	394
6.2.4. {-t-}.....	425
6.2.5. {-Ir-}	466
6.2.6. {-I)s-}	468
6.2.7. {-GIs-}	468
6.2.8. {-XIr-}	468
6.2.9. {-sır-}.....	469
6.2.10. {-I)l-}.....	469
6.2.11. {-A-}	487
6.2.12. {-I-}	488
6.2.13. {-I)X-}	488
6.2.14. {-GA-}	491

6.2.15. {-(I)mzIrA-}	492
6.2.16. {-XIn-}	492
6.2.17. {-sI-}	492
6.2.18. {-(ı)XsI-}	492
6.2.19. {-DI-}	493
6.2.20. {-(A)ñnA-}	493
6.2.21. {-(A)y-}	498
6.2.22. {-XlA-}	504
KAYNAKÇA	507
ÖZET	531
ABSTRACT	532

KISALTMALAR

Alm. = Almanca	Koyb. = Hakas-Koybal ağızı
Alt. = Altay Türkçesi	Krç. Mlk. = Karaçay-Malkar Türkçesi
Azb. = Azerbaycan Türkçesi	Krş. = Karşılaştırmaz
Başk. = Başkurt Türkçesi	Kzk. = Kazak Türkçesi
Belt. = Hakas- Beltir ağızı	mec. = Mecaz anlam
Bkz. = Bakınız	Moğ. = Moğolca
Çuv. = Çuvaş Türkçesi	Nog. = Nogay Türkçesi
Dolg. = Dolgan Türkçesi	Örn. = Örneğin
Ed. = Editör	Özb. = Özbek Türkçesi
ET. = Eski Türkçe	Red. = Redaktör
Far. = Farsça	Sag. = Hakas-Sagay ağızı
FFYE = Fiilden fiil yapan ek	Sah. = Saha Türkçesi
Fr. = Fransızca	Sal. = Salar Türkçesi
Gagv. = Gagavuz Türkçesi	SarıUyg. = Sarı Uygur Türkçesi
Hks. = Hakas Türkçesi	ŞorT. = Şor Türkçesi
İFYE = İsimden fiil yapan ek	Şor. = Hakas-Şor ağızı
İng. = İngilizce	Tat. = Tatar Türkçesi
Kaç. = Hakas-Kaç ağızı	Tof. = Tofa Türkçesi
Karay. = Karayim Türkçesi	TTürk. = Türkiye Türkçesi
KB. = Kutadgu Bilig	Tuv. = Tuva Türkçesi
Kırg. = Kırgız Türkçesi	Türkm. = Türkmen Türkçesi
Kız. = Hakas-Kızıl ağızı	vd. = ve diğerleri
Kkal. = Karakalpak Türkçesi	YUyg. = Yeni Uygur Türkçesi
Kmk. = Kumuk Türkçesi	

Eserlerle İlgili Kısaltmalar

AltRSI = ÇUMAKAYEV, A. E. (Red.), (2018), **Altaysko-russkiy slovar'**, Gorno-Altaysk.

AltTürkSz = NASKALİ, E. G., DURANLI, M., (1999), **Altayca-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK.

AzbTürkSz = AKDOĞAN, Y., (1999), **Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük**, İstanbul: Beşir Yay.

BaşTürkSz = ÖZŞAHİN, M., (2017), **Başkurt Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

DLT = Kâşgarlı Mahmud, (2015), **Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin** (Haz. Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), Ankara: TDK.

DolRSI = AKSENOVA, E. E., ve diğerleri, (1992), **Dolgansko-russkiy slovar'**, Sankt-Peterburg: Otdelenie izdatel'stva Prosveşçenie.

DolW = STACHOWSKI, M., (1993), **Dolganischer Wortschartz**, Krakow: Uniwersytet Jagiellonski.

EDT = CLAUSON, S. G., (1972), **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford: At The Clarendon Press.

GRuMSI = BASKAKOV, N. A. (Red.), (1973), **Gagauzsko-russko-moldavskiy slovar'**, Moskva.

HksRSI = BASKAKOV, N. A., İNKİJEKOVA-GREKUL, A. İ., (1953), **Xakassko russkiy slovar'**, Moskva.

HksTürkSz. = NASKALİ, E. G., BUTANAYEV, V., ve diğerleri, (2007), **Hakasça-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK.

HRSI = SUBRAKOVA, O. V. (Red.), (2006), **Xakassko-russkiy slovar'**, Novosibirsk: Nauka.

HTürkSz. = ARIKOĞLU, E., (2005), **Örnekle Hakaŝa-Türkçe Sözlük**, Ankara: Akçağ Yay.

KazTürkSz = KOÇ, K., ve diğlerleri, (2003), **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yay.

KırgSz = YUDAHİN, K. K., (2011), **Kırgız Sözlüğü**, (Çev. Abdullah Taymas), Ankara: TDK.

KumTürkSz = PEKACAR, Ç., (2011), **Kumuk Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

Lessing I = LESSİNG, F. D., (2003a), **Moğolca-Türkçe Sözlük 1 A-N**, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: TDK.

Lessing II = LESSİNG, F. D., (2003b), **Moğolca-Türkçe Sözlük 2 O-C (Z)**, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: TDK.

OTWF = MARCEL, E., (1991), **Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon, Vol. I-II**, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

OyrRSI = BASKAKOV, N. A., TOŞÇAKOVA, T. M., (1947), **Oyrotsko-russkiy slovar'**, Moskva.

ÖzbTürkSz = BERDAK. Y., (1993), **Türkçe-Özbekçe ve Özbekçe-Türkçe Sözlük**, Taşkent.

ŞorRSI = TANNAGAŞEVA N. N. K., APON'KİN F. Y., (1993), **Şorsko-russkiy i russko-şorskiy slovar'**, Kemerovskoe knijnoye izdatel'stvo.

ŞorSz = TANNAGAŞEVA N. N. K., AKALIN, Ş. H., (1995), **Şor Sözlüğü**, Adana.

TatTürkSz = GANIYEV, F., ve diğlerleri, (1997), **Tatarça-Törekçe Sözlük**, Kazan-Moskva.

TofRSI = RASSADİN, V. İ., (2005), **Slovar' tofalarsko-russkiy i russko-tofalarskiy**, Sankt-Peterburg: Drofa.

TuvaTürkSz = ARIKOĞLU, E., KUULAR, K., (2003), **Tuva Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

TuvRSI = TENİŞEV, E. R., (Red.), (1968), **Tuvinsko-russkiy slovar'**, Moskva.

TuvTürkSz = MONGUŞ, D. A., (2005), **Tuvaca-Türkçe Sözlük**, Kızıll.

TürkRSI = BASKAKOV, N. A., (Red.), (1968), **Turkmensko-russkiy slovar'**, Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya.

TürkTürkSz = TEKİN, T., ve diğerleri, (1995), **Türkmençe-Türkçe Sözlük**, Ankara: Simurg Yay.

TürkSahaSz = VASİLYEV, Y., (1995), **Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük**, Ankara: TDK.

UygTürkSz = NECİP, N. E., (2013), **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (Çev. Yrd. Doç. Dr. İklil Kurban), Ankara: TDK.

UzbRSI = KARI-NİYAZOVA, T. N., BOROVKOVA, A. K., (Red.), (1941), **Uzbeksko-russkiy slovar'**, Taşkent: İUFAİS.

YakRSI = SLEPTSOV, P. A., (1972), **Yakutsko-russkiy slovar'**, Moskva.

Hakas Türkçesi Alfabeti ve Harflerin Ses Değeri

А а : /a/

Б б : /b/

В в : /v/

Г г : /g/

Ғ ғ : /ğ/¹

Д д : /d/

Е е : /e/, /ye/

Ё ё : /yo/

Ж ж : /j/

З з : /z/

И и : /i/

І і : /ĩ/

Й й : /y/

К к : /k/

Л л : /l/

М м : /m/

Н н : /n/

Ң ң : /ñ/

О о : /o/

Ө ө : /ö/

П п : /p/

Р р : /r/

С с : /s/

Т т : /t/

У у : /u/

Ў ў : /ü/

Ф ф : /f/

Х х : /x/²

Ц ц : /ts/

Ч ч : /ç/

Қ қ : /c/

Ш ш : /ş/

Щ щ : /şç/

Ъ ъ : /' / (sertleştirme işareti)

Ы ы : /ı/

Ь ь : /' / (yumuşatma işareti)

Э э : /e/

Ю ю : /yu/

Я я : /ya

¹ Ötümlü, sızıcı, küçük dil ünsüzü.

² Ötümsüz, sızıcı, küçük dil ünsüzü

Kullanılan İşaretler

{ }	biçimbirim parantezi
>	bu biçime gider
<	bu biçimden gelir
+	isme eklenen ek
-	fiile eklenen ek
~	değişken biçim
*	kurulan biçim

GİRİŞ

Tezin Konusu

Tezin konusu Hakas Türkçesinde ekleme yöntemiyle yapılan fiil söz yapımıdır.

Konunun Sınırları

Hakas Türkçesinde söz yapımı genel olarak ekleme yoluyla türetme ve birleştirme olmak üzere iki yolla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde ekleme (isimden fiil türeten ekler ve fiilden fiil türeten ekler) yoluyla yapılan fiil söz yapımı ele alınmıştır. Hakas Türkçesindeki fiil türetme ekleri Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Moğolcanın etkisinin olduğu durumlarda Moğolca karşılaştırmalara da yer verilmiştir.

Amaç

Hakas Türkçesinde ekleme yoluyla yapılan fiil söz yapımının ele alındığı bu çalışmada Eski Türkçe döneminde görülen fiil türetme eklerinin Hakas Türkçesindeki durumlarının belirlenmesi ve çağdaş Türk lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınıp hem biçimsel hem de işlevsel açıdan incelenmesi amaçlanmaktadır. Hakas Türkçesindeki Moğolcadan ödünçleme biçimbirimlerin belirlenmesi ile Moğolca ve Rusçadan ödünçleme sözcüklerde türetmenin yol açtığı biçim-sesbilgisel olayların incelenmesi amaçlanmaktadır.

Kullanılan Yöntem

Hakas Türkçesi söz varlığı ve dilbilgisi üzerine yapılmış çalışmaların taranması ve bu çalışmalardaki fiillerin varlığı tespit edilerek 5299'dan fazla türemiş fiilden oluşan bir bütünce oluşturulmuş, bu bütünceden yola çıkarak Hakas Türkçesinde fiil türeten ekler ve türemiş fiiller tespit edilmeye çalışılmış, isimden fiil ve fiilden fiil türeten ekler biçim ve işlev açısından incelenmiştir. Çalışmada temel olarak Hakas Türkçesinin fiil türetme ekleri ele alınmakla birlikte eklerin Eski Türkçe ve çağdaş Türk

lehçelerindeki örnekleri ele alınmış, örtüşen ve değişen yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca fiil söz yapımında Moğolcanın etkisinin olduğu durumlarda, eklerin Moğolcadaki yapı ve işlevleri de ele alınmış ve Hakas Türkçesinde Moğolcadan ödünçlenen ekler ve bu eklerin Hakas Türkçesinde yol açtığı biçim-sesbilgisel ve işlevsel değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma esas haliyle Hakas Türkçesindeki fiil türetme eklerinin bugünkü durumunu ortaya koymakla birlikte, bu çalışmanın kısmen art zamanlı ve karşılaştırmalı bir çalışma olduğu söylenebilir.

Bütünce

Tezin bütüncesi Hakas Türkçesi söz varlığı üzerine hazırlanmış sözlükler ve dilbilgisi üzerine yapılmış çalışmaların taranması ile oluşturulmuştur. Çalışmada yaklaşık 5299'dan fazla türemiş fiil incelenmiş, bu bütünceden yola çıkarak eklerin yapısı ve işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bütüncesini oluşturan türemiş fiiller için Subrakova'nın redaktörlüğünde hazırlanan *Xakassko-russkiy slovar'* (2006), Baskakov ve İnkijekova-Grekul tarafından hazırlanan *Xakassko-russkiy slovar'* (1953), Naskali, Butanayev, vd. tarafından hazırlanan *Hakasça-Türkçe Sözlük* (2007), Ekrem Arıkoğlu tarafından hazırlanan *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük* (2005) adlı sözlük çalışmaları ve Dırenkova'nın *Grammatika xakasskogo yazıka: fonetika i morfologiya* (1948), Baskakov redaktörlüğünde hazırlanan *Grammatika xakasskogo yazıka* (1975), Karpov'un *Sistema glagolo v sovremennom xakasskom yazıke* (1995), *Xakas tili: glagol* (2002), *Xakasskiy yazık: morfologiya* (2004), Borgoyakov, Medvedeva, Kızlasova ve Çebodayeva tarafından hazırlanan *Xakas tili: Morfologiya (Pos alınca çoox çardıxtarı)* (2018) adlı gramer çalışmaları, Rassadin'in *Mongolo-buryatskie zaimstvovaniya sibirskix tyurkskix yazıkax* (1980) adlı çalışmasındaki dizin kısmı taranarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sözcük Yapımı Araştırma Tarihi

Sözcük yapımı konusu, dilin söz varlığını ve biçimbilgisini ilgilendiren konular olarak hem söz varlığını hem de biçimbilgisini ve kısmen de sözdizimi ve anlambilimi de içine alan konular dâhilinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmaları Batı’da ve Türkolojide sözcük yapımı üzerine yapılan teorik çalışmalar şeklinde iki gruba ayırabiliriz. Batı’da yapılan çalışmalarda sözcük yapımı konusu genel olarak dilin bütün yönleriyle (söz varlığı, biçimbilgisi, sözdizimi, anlambilimi) incelenirken; Türkolojide ise bu çalışmalar genellikle ekleme yöntemiyle sözcük yapımı veya belirli sözcük gruplarının (isim yapımı veya fiil yapımı) incelenmesi şeklinde olmuştur.

Batı’da, sözcük yapımı üzerine yapılan teorik çalışmalar arasında Leonard Bloomfield’in “*Language*” adlı eserinde yer alan “*Morphology*” (Biçimbilim) ve “*Morphologic Types*” (Biçimbilimsel Türler) başlıklı bölümler (1933), Eugene A. Nida’nın “*Morphology: The Descriptive Analysis of Word*” (Biçimbilim: Sözcüklerin Betimsel Analizi) adlı çalışması (1949), Moris Halle’in *Linguistics Inquiry* dergisinin 4. cildinde yer alan “*Prolegomena to a Theory of Word Formation*” başlıklı makalesi (1973), Dieter Kastovsky’nin “*Wortbildung und Semantik*” (Sözcük Yapımı ve Anlambilim) adlı çalışması (1982), Mark Aronoff’un “*Word Formation in Generative Grammar*” (Üretici Dilbilgisinde Sözcük Yapımı) adlı çalışması (1985), Sergio Scalise’in sözcük yapımını kapsamlı bir şekilde ele aldığı “*Generative Morphology*” (Üretici Biçimbilim) adlı çalışması (1986), Joan L. Bybee’nin “*Morphology: A Study of the Relation Between Meaning and Form*” (Biçimbilim: Anlam ve Biçim İlişkisi Üzerine Bir İnceleme) adlı eseri (1985), Peter Matthews “*Morphology*” (Biçimbilim) (1991), Andrew Carstairs-McCarthy’in “*Current Morphology*” (1991), Andrew Spencer’in “*Morphological Theory: An Introduction to Word Structure in Generative Grammar*” (Biçimbilimsel Kuram: Üretici Dilbilgisinde Sözcük Yapısına Giriş) adlı çalışması (1991), Francis Katamba’nın “*Morphology*” (1993), Robert Beard’ün

“Lexeme-Morpheme Base Morphology: A General Theory of Inflection and Word Formation” (1995), *“Contemporary Linguistics”* (Ed. William O’rady, Michael Dobrovolsky, Mark Aronoff) (1997), *“The Handbook of Morphology”* (Biçimbilim El Kitabı) adlı eserde yer alan Robert Beard’ün *“Derivation”* (Türetme) ile Mark Aronoff ve Frank Anshen’un *“Morphology and the Lexicon: Lexicalization and Productivity”* (Biçimbilim ve Sözlükçe: Sözlükselleşme ve Üretkenlik) başlıklı bölümleri (2001), *“Morphologie/Morphology: An International Handbook of Inflection and Word-Formation”* (Ed. Geert Booij, Christian Lehmann, Jachim Mugdan) (2000), Laurie Bauer’in *“Introduction Linguistic Morphology”* (2003), *“Handbook of Word-Formation”* (Sözcük Yapımı El Kitabı) (Ed. Pavol Štekauer ve Rochelle Lieber) (2005), Geert Booij’in *“The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology”* adlı eserin içinde yer alan *“Word-Formation”* başlıklı bölümü (2005), *“Cognitive Perspectives on Word Formation”* (Ed. Alexander Onysko ve Sascha Michel) (2010), Martin Haspelmath ve Andrea D. Sims’in *“Understanding Morphology”* (2010), Türkiye’de ise Nadir Engin Uzun’un *“Biçimbilim Temel Kavramlar”* (2006) adlı çalışmalar gösterilebilir. Sözcük yapımı ile ilgili en güncel ve en kapsamlı çalışma ise Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen ve Franz Rainer editörlüğünde hazırlanmış olan *“Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe”* adlı çalışmadır. Bu çalışma 5 ciltten oluşmakta olup içerisinde 17 bölüm ve 207 makale bulunmaktadır. Çalışmanın birinci cildinde sözcük yapımının dilbilim disiplinleriyle olan ilişkisi ve sözcük yapımı süreçleri gibi kuramsal bilgiler içeren makaleler yer almaktadır (2015). İkinci cildinde sözcük yapımı kuralları ve sınırları, anlambilim ve edimbilimde sözcük yapımı konularını içeren başlıklar yer alır (2015). Üçüncü cildinde yabancı sözcük oluşumu, dil planlaması, tarihsel sözcük yapımı, sözcük yapımı ve dil kullanımı, sözcük yapımı araştırmalarında araçlar başlıklı bölümler ve ayrıca bu ciltte Claus Schöning’in *“Historical Word-Formation in Turkish”*

Türkçede tarihsel sözcük yapımı ile ilgili makalesi yer alır (2015). Dördüncü ve beşinci cildinde ise Hint-Avrupa dil ailesine ait diller, Türk dilleri, Ural Dilleri ve çeşitli dillerle ilgili sözcük yapımı üzerine makaleler bulunmaktadır. Türk dilleriyle ilgili olarak, Jens Wilkens'in "*Turkish*", Gulnura Iskandarova'nın "*Bashkir*", László Károly'un "*Tatar*", Henryk Jankowski'nin "*Crimean Tatar*", Astrid Menz'in "*Gagauz*", Éva Á. Csató'nun "*Karaim*", Galina N. Semenova ve Alena M. Ivanova'nın "*Chuvash*" başlıklı makaleleri yer almaktadır (2016).

Türk dili alanında fiil sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında G. J. Ramstedt'in Türk dili ve Moğolcadaki fiil türetme eklerinin işlevlerini incelediği "*Zur Verbstammabildungslehre der Mongolisch-Türkische Sprachen*" (1912) adlı eseri, M. Räsänen'in fiil söz yapımını tarihsel ve çağdaş Türk lehçelerinde karşılaştırmalı olarak ele aldığı "*Materialien zur Morphologie der Türkischen Sprachen*" (1957) adlı eser, A. A. Yuldaşev'in "*Leksikalizatsiya tyurkskih gramatičeskih form*" (1977) başlıklı makalesi, A. M. Şçerbak'ın hem tarihsel hem de çağdaş Türk lehçelerinde fiil sözcük yapımını ele aldığı "*Očerki po sravnitel'noj morfologii tyurkskih yazıkov (glagol)*" (1981) adlı çalışması ve E. R. Tenişev redaktörlüğünde hazırlanan "*Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika tyurkskih yazıkov: morfologii*" (1988) adlı çalışmalar yer alır.

Tarihsel Türk lehçelerinde fiil söz yapımının ele alındığı çalışmalar arasında Marcel Erdal'ın Eski Türkçede ekleme yoluyla yapılan sözcük yapım biçimlerini ele aldığı "*Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*" (1991), Ahmet Bican Ercilasun'un "*Kutadgu Bilig Grameri: Fiil*" (1984), Árpád Berta'nın Kıpçak Türkçesinde fiil sözcük yapımı eklerini ele aldığı "*Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*" (1996), Talat Tekin'in "*On the Structure of Altaic Echoic Verbs in -KırA*" (2003) adlı makalesi, İbrahim Taş'ın "*Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*" (2015) adlı çalışmalar yer alır. Zeynep Korkmaz'ın "*Türkçede İsimden Fiil Türeten +r, +ar/+er Eki ve Yapısı Üzerine*" (1982) ve "*Göktürkçede İsimden Fiil*

Türeten Ekler ve Köken Yapıları Üzerine” (1990) makaleleri sayılabilir. Türkiye’de tarihsel Türk lehçelerinde sözcük yapımı ile ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmaları arasında İpek Bilgen’in “*Divânü Lugâti’t Türk’te Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Talat Tekin, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 1989), Şirvan Kalsın’ın “*Nehcü’l-Feradis’te Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Zafer Önler, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Mersin, 1996), Dilek Herkmen’in “*Divânü Lugâti’t Türk’te Fiil Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekşekaya, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009), Ersin Teres’in “*Çağatayca’da Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Zuhâl Ölmez, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2009), Ümit Özgür Demirci’nin “*Eski Türkçe’de Fiiller*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Doç. Dr. Mesut Şen, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2010), Duygu Yavuz’un “*Uygurca Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi Metin (Çeviriyazı ve Aktarım), Dil İncelemeleri (Cümle Bilgisi ve Sözcük Yapımı)*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Tanju Oral Seyhan ve Yrd. Doç. Dr. Eralp Alışık, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2011), Muharrem Yıldız’ın “*Eski Türkçede İşlevsel Bağlamda Çatı Ekleri*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Ferruh Ağca, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir, 2014), Harun Kaya’nın “*Doğu Sahasında Yazılan Hekimoğlu Satır Altı Kuran Tercümesi’nde Kelime Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Suat Ünlü, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Antalya, 2014), Dilek Bektaş’ın “*Maitrisimit’de Kelime Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Mehmet

Demir ve Doç. Dr. Erdem Uçar, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Manisa, 2014), Musa Salan'ın “*Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2016) başlıklı çalışmalar yer alır.

Çağdaş Türk lehçelerinde sözcük yapımı ve fiil sözcük yapımı yoğun bir şekilde araştırılmıştır. Konuyla ilgili olarak birçok eser, makale ve tez çalışması bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde Ali Galip Pekel'in “*Türkçede Kelime Üreme Yolları*” (1943), Mecdut Mansuroğlu'nun “*Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı Üzerinde Notlar*” (1960) adlı makalesi, Hikmet Dizdaroğlu'nun “*Türkçede Sözcük Yapma Yolları*” (1962), Konstantin Lubimov'un “*Çağdaş Türkiye Türkçesinde Çatı Kategorisi ve Çatı Ekleriyle Türetilen Fiiller*” (1963) adlı makalesi, Oya Adalı'nın “*Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*” (1979), Ömer Demircan'ın “*Türk Dilinde Çatı*” (2003) ve “*Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Birleşmeleri*” (1977), Sevgi Özel'in “*Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme*” (1977), Vehice Hatiboğlu'nun “*Türkçenin Ekleri*” (1981), Güray König'in “*Türkçede Çatı*” (1983) adlı makalesi, Hamza Zülfikar'ın “*Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*” (2011), Saadettin Özçelik'in “*Türkçede İsimden Fiil ve Fiilden Fiil Yapım Eki Olarak +(ı)k*” (2004) başlıklı makalesi, Mustafa Öner'in “*Türkçede İsimden Fiil Yapım Üzerine Notlar*” (2006) adlı makalesi, Vahit Türk'ün “*İsimden Fiil Yapan -al/-el-; -l- ve -ar/-er-; -r- Eklerinin Kökeni*” (2006) adlı makalesi, Bilal Yücel'in “*Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları*” (2011) adlı makalesi, Şükrü Halûk Akalın'ın “*+lA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine*” (2011) adlı makalesi ve “*Türkçede Sözcük Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme*” (2014) adlı bildirisi gibi çalışmalar gösterilebilir. Türkiye Türkçesinde sözcük yapımı ve fiil sözcük yapımı üzerine yapılan tez çalışmaları arasında Nursel Dinler'in “*Türk Dilinde Ettirgenlik Ekleri*”

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Edirne, 1993), Kasım Gür'ün “*Kamus-ı Türki’de İsimden İsim ve Fiil Türeten Ekler*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Afyon, 2003), Sunay Dilek'in “*Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Muhammet Yelten, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2005), Gülcan Genç'in “*Eski Anadolu Türkçesinde İsimden İsim Fiilden İsim Yapma Ekleri ve Fonksiyonları*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Muhammet Yelten, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2005), Burcu Aslan'ın “*Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Çatı Ekleri*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Çetin Pekacar, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2009), Kerime Paylan'ın “*Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Kerim Demirci, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, Denizli, 2015), İsa Sarı'nın “*Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözlükselleşme*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Ülkü Çevik Şavk, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2015), Ferdi Güzel'in “*Türkiye Türkçesi Ağızlarında Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Ahat Üstüner, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Elazığ, 2015), Mustafa Samet Kumanlı'nın “*Lügat-i Türkî, Arabî, Farisî Adlı Eser Üzerinde Sözlükçülük Söz Varlığı ve Söz Yapımı Araştırması*” (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi, Danışman Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2016), Embiye Güneş'in “*Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı ve*

İşlevsel Ek Tasnifi” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Mustafa Levent Yener, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Çanakkale, 2016), Serdar Karaoğlu’nun “*Eski Anadolu Türkçesinde (14.yy) Türetim Ekleri ve Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış Doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Erdoğan Boz, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir, 2016) gösterilebilir.

Kazak Türkçesinde sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında N. Oralbayeva, A. Kalıbayeva ve H. Yesenov’un hazırladığı “*Sistema slovoobrazovaniya sovremennogo kazaxskogo yazıka*” (1989) adlı çalışma, Gabdulla Kaliyev’in Kazak ağızlarında sözcük yapımını ele aldığı “*Dialektnoye slovoobrazovaniya kazaxskogo yazıka*” (1989) başlıklı doktora tez çalışması, Kuanyshbek Kenzhalin’in “*Kazak ve Türkiye Türkçesinde Fiil Yapım Ekleri*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Zeki Kaymaz, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İzmir, 2002), Ahmed Begdilla’nın “*Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Yapım Ekleri*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Sakarya, 2002) adlı çalışmalar gösterilebilir. Kırgız Türkçesinde B. O. Oruzbayeva’nın sözcük yapımı konusunu ele aldığı “*Slovoobrazovaniye v kirgizskom yazıke*” (1964) adlı çalışma, Mayrambek Orozobayev’in “*Eski Türkçe ve Kırgızca’daki Yapım Ekleri*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Emine Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2004) başlıklı tez çalışması; Kırım Türkçesinde İlhan Çeneli’nin türetme yoluya fiil söz yapımını ele aldığı “*Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri*” (1997) adlı çalışma, Zuhal Yüksel’in “*Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 1992) adlı tezi, Arzu S. Ertane Baytar’ın “*+IA- Ekinin Kırım Tatar*

Türkçesindeki Kullanılışı Üzerine” (2009) başlıklı makalesi; Tatar Türkçesinde Fuat A. Ganiyev’in “*Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı*” (2013) adlı eseri, Muna Yüceol Özezen’in “*Kazan Tatarcasında ve Türkiye Türkçesinde+la- Eki -Karşılaştırmalı Bir Çalışma-*” (2017) adlı makalesi; Başkurt Türkçesinde A. A. Yuldaşev’in “*Sistema slovoobrazovaniya i spryajeniya glagola v başkirskom yazıke*” (1958) adlı çalışması yer almaktadır.

Türkmen Türkçesinde Esin Altınel’in “*Türkmençe Türkçe Sözlüğe Göre Türkmen Türkçesinde Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Gültekin, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Niğde, 2003) adlı tez çalışması, Seyitnazar Arnazarov’un “*Türkmen Türkçesinde İsimlerden Fiil Yapan -a/-e Eki*” (2004) ve “*Türkmen Türkçesinde İsimlerden Fiil Yapan -ar/-er/-r Eki Üzerine*” (2007) başlıklı makaleleri, Tuna Beşen Delice’nin “*Türkmen Türkçesinde İsimden Fiil Yapan -la Eki ve İşlevleri*” (2009) adlı makalesi; Azerbaycan Türkçesinde E. V. Sevortyan’ın türetme yoluyla fiil sözcük yapımını ele aldığı doktora tezi “*Affiksal’noye glagolobrazovaniye v azerbaydjanskom literaturnom yazıke*” (1957); Rıdvan Öztürk’ün Uygur ve Özbek Türkçesinde fiil türetme eklerini karşılaştırmalı olarak incelediği “*Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*” (1997) adlı çalışma; Çuvaş Türkçesinde E. A. Andreyeva’nın “*Affiksal’noye glagol’noye slovoobrazovaniye v çuvaşskom yazıke*” (2002) adlı çalışması yer almaktadır. Türkiye’de Çuvaş Türkçesi üzerine yapılan fiil sözcük yapımı ile ilgili çalışmalar arasında Metin Yılmaz’ın “*Çuvaş Türkçesinde Fiil*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Doç. Dr. Leyla Karahan, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 1996) ve Vildan Çakmak’ın “*Çuvaşçada Eylem Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Emine Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara, 2018) adlı tez çalışmaları yer almaktadır.

Saha Türkçesinde sözcük yapımı ve fiil sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında Haritanov'un fiil tabanı türlerini incelediği “*Tipi glagolnoy osmovi v yakutskom yazıke*” (1954), görünüş eklerinin kökenlerini ve işlevlerini incelediği “*Formi glagolnogo vida v yakutskom yazıke*” (1960), çatı biçimlerinin yapı ve işlevlerinin incelendiği “*Zalogoviye formi glagola v yakutskom yazıke*” (1963) başlıklı çalışmalar, Marek Stachowski'nin Saha Türkçesindeki türetme ekleri ve sözcük tabanlarının türlerini incelediği “*Suffix und Wortstammtypen im Jakutischen*” (1995) başlıklı makalesi yer alır. Türkiye’de Saha Türkçesinde fiil sözcük yapımı çalışmaları arasında M. Fatih Kirişcioğlu’nun “*Yakut Türkçesinde Fiil*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992), Hülya Yıldız’ın “*Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması*” (Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Mehmet Ölmez, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir, 2007), İsmet Kılıç’ın “*Saha (Yakut) Türkçesinde Fiil Söz Yapımı*” (Yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Ankara, 2014) başlıklı tez çalışmaları yer alır. Dolgan Türkçesinde sözcük yapımı üzerine yapılan en kapsamlı çalışma Marek Stachowski'nin “*Dolganische Wortbildung*” (1997) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Dolgan Türkçesinde sözcük yapımı yolları eklemeli ve eklemesiz olmak üzere iki ayrı bölümde incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde yapım ekleriyle türetilen sözcükler incelenmiştir. İkinci bölümde ise eklemesiz yöntemle oluşturulan sözcük yapımı konuları ele alınmıştır.

Altay Türkçesinde sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında V. N. Tadikin'in “*Glagol'noye slovoobrazovaniye v altayskom yazıke*” (2012) başlıklı makalesi, A. V. Kolesnikova'nın Altay Türkçesinde fiil sözcük yapımını ele aldığı “*Affiksial'noye glagoloobrazovaniye v altayskom yazıke: V sopostavlenii s*

drevnetyurkskim yazıkom” (2004) bilimler adayı tezi ve “*Slovoobrazovatel’niye modeli s affiksom -la- v altayskom yazıke*” (2005) başlıklı bildirisi yer almaktadır. Türkiye’de ise Altay Türkçesinde fiil sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında Figen Güner Dilek’in “*Altay Türkçesindeki {-GİA-} Eki Hakkında*” (2004) ve +IA- ekinin Genel Türk dili içinde sadece Kuzeydoğu Türk lehçelerine özgü olan işlevlerini incelediği “*Kuzey Doğu Türk Lehçelerinde +IA- Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine*” (2013) adlı makaleleri yer almaktadır.

Tuva Türkçesinde fiil sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında A. Ç. Kunaa’nın “*K probleme slovoobrazovaniya sovremennogo tuvinskogo yazıka*” (1988) başlıklı bildirisi, M. V. Bavuu-Sürün’ün Tuva Türkçesinde Moğolcadan alıntılanan sözcüklerde sözcük yapımı üzerine “*Nekotoriye zameçaniya k tuvinskim modelyam, zaimstovannum iz mongol’skogo yazıka*” (2000) başlıklı makalesi, N. S. Dorju’nun sözcük yapımını psikodilbilim açısından incelediği “*Vzaimosvyazannoye izuçeniye sostava slovo i slovoobrazovaniya rodnogo i angliyskogo yazıkov v. 5-9 klassah obşçeoobrazovatel’nih učrejdeniy Respublika Tıva*” (2005) adlı bilimler adayı tezi yer alır. Türkiye’de yapılan çalışmalar arasında Kızıl Maadır Simtchit’in “*Tuva Türkçesinin Şekil Bilgisi (Türkçenin Tarihsel Dönemleri ile Karşılaştırmalı Olarak)*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Prof. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2002), Vildan Koçoğlu Gündoğdu’nun “*Tuva ve Türkiye Türkçesinde Söz Yapımında Morfolojik ve Sentaktik Kuruluşlar Üzerine Bir Karşılaştırma*” (2015) adlı bildirisi, Buket Baran’ın Tuva Türkçesinde fiil sözcük yapımını tarihsel ve çağdaş Türk lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak ele aldığı “*Tuva Türkçesinde Fiil Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Ankara, 2015) adlı yüksek lisans tez çalışması, Tuva Türkçesinde +IA- ekinin işlevlerini incelediği

“İsimden Fiil Türeten {+IA} Ekinin Tuva Türkçesindeki İşlevleri” (2017) adlı makalesi ve “Tuva Türkçesinde Görülen +KILA-, +ÑAYIN- , +ÇA- , +Y-, +ŞAARA- Ekleri Üzerine” (2018) adlı bildirisi yer alır.

Çulım Türkçesinde sözcük yapımı üzerine V. M. Lemskaya’nın isim ve fiil sözcük yapımı ile ilgili “O slovoobrazovanii v çulımsko-tyurkskom yazıke” (2013) adlı makalesi gösterilebilir.

Şor Türkçesinde ise türetme eklerinin incelendiği A. V. Yesipova’nın “Teoretiçeskiye problemı slovoobrazovaniya v tyurkskix yazıkah (na materiale şorskogo yazıka)” (2011) adlı çalışma yer almaktadır.

Hakas Türkçesinde fiil türetimini başlı başına işlev, yapı vb. açılardan ele alan bir çalışma bulunmamakla beraber çeşitli makale ve gramer kitaplarında fiil türetme eklerinin incelendiği ancak bu çalışmalarda eklerin yapı ve işlev vb. açılardan oldukça yüzeysel bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Hakas Türkçesinde sözcük yapımı üzerine yapılan belli başlı çalışmalar arasında A. İ. İnkijekova-Grekul’un “Sravnitel’naya xarakteristika sostava slova i slovoobrazovaniya russkogo i xakasskogo yazıkov v plane škol’nogo prepodavaniya” (1958) adlı makalesi, O. V. Subrakova’nın Hakas Türkçesi ve Yenisey yazıtlarındaki türetme yapılarından isimden fiil türeten +LA-, +A-, +(I)X-, olumsuzluk bildiren -MA- ve çatı eklerinin karşılaştırmalı olarak incelediği “Glagol’niye formı xakasskogo yazıka v sopostavlenii s drevneyeniseyskimi” (1970) adlı makalesi, D. F. Pataçakova’nın isim türetme ekleri (-çıl, -ıx, -ıs, -ım, -lığ, -dağı) ve isimden fiil türeten +LA- ekini incelediği “Slovoobrazovaniya aktivniy istoçnik obogaşçeniya leksiki sovremennogo xakasskogo yazıka” (1973a) ve isim türetme eklerini incelediği “Affiksı slovoobrazovaniya imen suşçestvitel’nıx” (1987) adlı makaleler ile İ. M. Tarakanova’nın “Slovoobrazovaniye imen suşçestvitel’nıx v xakasskom yazıke (v sopostavitel’nom aspekte)” (2008) adlı çalışması gösterilebilir.

Genel olarak söz yapımı ve fiil söz yapımı konusu, ayrıca gramer kitaplarının ilgili bölümlerinde farklı düzeylerde değerlendirilmiştir. Hakas Türkçesinin ilk gramer çalışmalarından biri bir okul grameri niteliğinde olan N. G. Domojakov'un *Xakas tîliniñ grammatikazı* (Abakan, 1940) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada *Glagol* "Fiil" başlığı altında yer alan *Pütken glagollar* "türemiş fiiller" alt başlığında son derece özet bir biçimde ele alınmıştır. Bu çalışmada fiillerin isim ya da sıfatlardan türetilebildiği belirtilerek 4 ayrı ek (+*ta-*, +*te-*; +*na-*, +*ne-*; +*ar-/er*; +*al-*, +*el-*, -*l-*) belirtilmiştir. Ancak Domojakov'un iki ayrı ek biçiminde verdiği +*ta-*, +*te-*; +*na-*, +*ne-* aynı ekin altbiçimleridir (1940: 85-86). Çatı ve olumsuzluk ise türetme konusundan bağımsız, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır (1940: 87-91; 92-98).

N. P. Dırenkova'nın *Grammatika xakasskogo yazıka: fonetika i morfologiya* (Abakan, 1948) Rus dilinde kaleme alınan çalışmasında ise fiil söz yapımı konusu temel olarak "Türemiş Fiil Tabanları" başlığı altında değerlendirilmiştir. Dırenkova, -*pa-/pe-*, -*ba-/be-*, -*ma-/me-* ekleriyle olumsuzluk biçiminin oluşturulabilmesini fiil kategorisinin temel özelliği olarak kabul eder (1948: 67). Basit ya da ayrılamaz tabanların genellikle tek ya da iki, nadiren de çok heceli olduğunu belirtir. Türemiş fiil tabanları ad soyundan sözcüklerden yapım eki getirilerek türemiştir. Dırenkova, +*tA-*, +*nA-*, +*lA-* ekinin çok işlek olduğunu, neredeyse her isim kök ve gövdelerinden sözcük türetebildiğini, +*k-*, +*r-*, +*A-* gibi diğer eklere ise nadiren rastlandığını belirtir. Dırenkova fiil türetme ekleri içinde +*LA-* ekinin yanı sıra +*A-*, +*r-*, +*SI-*, +*SIn-*, +*k-*, +*(A)r-*, +*(A)l-* eklerini saymıştır. Ayrıca fiil tabanlarına çeşitli ekler getirilerek fiilin çatı biçimlerinin oluşturulabileceğini belirtmiştir (1948: 68-69). Yine türemiş fiil tabanları başlığı altında çatı konusunun ardından fiilin çok defalılık biçimi olarak -*ğla-/gle-*, -*xla-/kle-* eklerinden bahsetmiştir (1948: 71). Fiilin olumsuzluk biçimi ise tamamen ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir (1948: 72).

D. F. Pataçakova'nın yüksek öğretim öğrencileri için kaleme aldığı *Xakas tili* (Abakan, 1962) adlı çalışmasında ise “*Pütken paza pütpeen glagollar*” başlığının *Glagol püdırçetken affikster* alt başlığında fiil türetme eklerinden bahsetmiş ve +tA-, +nA-, +lA-, +A-, +sI- (+sIn-); +Ar-, +l- eklerini ele almıştır (1962: 169-170). Fiilin çatı biçimleri ayrı bir başlık altında değerlendirilmiş (1962: 172-173), fiilin olumsuzluk biçimi fiil çekimi ile ilgili çeşitli gramer kategorilerinin altında verilmiştir. Fiilin çok defahlık biçimi olan -ğla-/gle-, -xla-/kle- ise görünüş kategorisi başlığı altında ele alınmıştır (1968: 184).

Redaktörlüğünü N. A. Baskakov'un yaptığı, Hakas Türkçesinin ilk bilimsel grameri denebilecek olan *Grammatika xakasskogo yazıka* (Moskova, 1975) adlı çalışmada fiil başlığı fiil üzerine çalışmalarıyla tanınan V.G. Karpov tarafından kaleme alınmıştır (1975: 163-245). Fiil yapımı konusu ise “Ekleme Yöntemiyle Fiil Yapımı” (164-170), “Ses Değişmesi Yöntemiyle Fiil Yapımı” (170-171), “Birleşik Fiillerin Yapımı” (171-173) başlıkları altında ele alınmıştır. Karpov, “Ekleme Yöntemiyle Fiil Yapımı” başlığı altında isim grubu sözcüklerden fiil türeten ve en işlek ek olmasıyla diğer türetme eklerinden ayrıldığını belirttiği +LA-, bu ekin dönüşlülük çatı eki ile birleşiminden oluşan +LAn-, işteş çatı eki ile birleşiminden oluşan +LAs-, ettirgen çatı eki ile birleşiminden oluşan +LAt-; +A-; +I-; +rA-, +(A)r-, +(A)l-; +SI(n)-; +SA-; +SIrA-; +XIn-; +dAs- ve de çoğunlukla fiillerden fiil türeten -IX- ekini ele almıştır. +çA, +XAr-, +An- eklerinden türemiş fiillere ise nadiren rastlanıldığını belirtmiştir (1975: 164-170). Karpov'un çalışmasında “ses değimesi yöntemiyle” başlığı altında ise, kökü bugün Hakas Türkçesinde yaşamayan, sağıs “düşünce” sağın- “düşünmek”, alığ “aptal”, alın- “aklını kaybetmek, delirmek” gibi türemiş sözcük çiftleri ele alınmıştır. Bu çalışmada fiilin çatı biçimi (175-182) türetmeden ayrı bir başlık altında ele alınmış, tekrar ifade eden -XIA- ekine ise “Görünüş Kategorisi” başlığı altında değinmiş, bu ekin bütün görünüş işaretleyicilerine eklenebildiğine dikkat çekmiştir

(1975: 186). Fiilin olumsuz biçimi ayrıca değerlendirilmemiş, çekim ile ilgili gramer kategorileri içinde açıklanmıştır.

V. G. Karpov'un Hakas Türkçesinde türetme, görünüş kategorisi, çatı, zarf-fiil ve sıfat-fiil eklerini incelediği “*Sistema glagola v sovremennom xakasskom yazıke*” (1995) ile Karpov'un *Xakas tili: Glagol Sırayca xubulbinçatxan formaları. Kõrım paza zalog kategoriyaları* (Abakan, 2002) adlı çalışmalarında da fiil söz yapımı konusu yukarıda belirtilen çerçeve içinde ele alınmıştır.

Türkiye’de Hakas Türkçesinde fiil sözcük yapımı üzerine yapılan çalışmalar arasında Ekrem Arıkoğlu’nun Tuva ve Hakas Türk lehçelerinde fiil sözcük yapımını türemiş fiiller başlığı altında karşılaştırmalı olarak ele aldığı “*Tuva ve Hakas Türkçesinde Fiil*” (1996) adlı doktora tez çalışması, Mehmet Kara’nın “*Hakas Türkçesinde Fiil*” (1995) adlı tez çalışması ve bu çalışmadan üretilmiş ve yayımlanmış olan aynı adlı çalışması (2014) sayılabilir.

Ekrem Arıkoğlu, Tuva ve Hakas Türkçesinde Fiil” (1996) başlıklı çalışmasında fiilleri “İsimden Türemiş Fiiller” ve “Fiilden Türemiş Fiiller” şeklinde ayırmıştır. “Fiilden Fiil Yapan Ekler” başlığı altında çatı ekleri ve çatı eklerinin dışında diğer fiilden fiil yapan ekler ele alınmış, çok defalık biçimi olan -XIA- eki ve olumsuzluk ekleri “Çatı Dışındaki Fiilden Fiil Yapan Ekler” kısmında incelenmiştir.

Mehmet Kara’nın çalışmasında da türemiş fiiller isimden türemiş fiiller ve fiilden türemiş fiiller şeklinde iki ayrı başlık altında incelenmiştir. “Fiilden Fiil Yapan Ekler” başlığı altında “Fiil Çatısına Tesir Eden FFYE” alt başlığında çatı ekleri ele alınmış, “Fiil Çatısına Tesir Etmeyen FFYE” alt başlığında diğer fiil yapım ekleri ele alınmıştır. Hakas Türkçesinde çok defalık biçimi olan -XIA- eki hiçbir başlık altında değerlendirilmemiş, olumsuzluk biçimi ise çekim morfolojisi içerisinde verilmiştir.

1. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİ

1.1. Hakas Türkçesinin Türk Lehçeleri Tasniflerindeki Yeri

1806'da Adelung'un yaptığı tasniften Johanson'un yaptığı tasnife kadar Türk lehçelerinin tasnifi denemelerinde coğrafya, etnoğrafya veya dil esas alınarak değişik ölçütler kullanılmış, bu ölçütler neticesinde çeşitli ve farklı tasnifler ortaya çıkmıştır. Bu ölçütlerle yapılan tasnif denemelerinde Hakas Türkçesinin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Radloff "*Phonetik der Nördlichen Türksprachen*" adlı çalışmasında Türk lehçelerini ses özelliklerine göre tasnif etmiştir. Türk lehçelerinin 4 ana gruba ayrıldığı bu tasnifte *Asıl Abakan diyalektleri* (*Sagay, Koybal, Kaç, Yüs ve Kızıl*) olarak adlandırdığı Hakas Türkçesini *Doğu Diyalektleri* grubunda değerlendirmiştir (Radloff 1882: 283-284).

Ramstedt, Türk lehçelerinin tasnifinde kullandığı fonetik ölçütlere göre (1- Tek heceli sözlerin sonundaki *ag* ses grubunun durumu, 2- Eski Türkçedeki /d/ foneminin korunması ya da /z/ ve /y/ seslerine gelişmesi, 3- Söz başındaki /t/ sesinin durumu) Hakas Türkçesine *Kuzey Grubu*'nun *z-alt grubu* (*Koybal, Şor, Çolım*) içerisinde yer vermiştir (Tekin 2005: 365-366).

Samoyloviç'in Türk lehçelerinin tasnifinde kullanmış olduğu seslik ölçütlere göre Hakas Türkçesi *z-alt grubu* içerisinde yer almaktadır (Tekin 2005: 367).

Ligeti ise daha çok etnik ve coğrafi esaslara göre yapmış olduğu Türk lehçelerinin tasnifi denemesinde Hakas Türkçesini *Kuzey-Doğu Grubu*'nun *z-alt grubu* içerisinde değerlendirmiştir (Tekin 2005: 370).

Baskakov'un yapmış olduğu tasnifte Hakas Türkçesi *Türk Dillerini Doğu Hun Dalı*'nın *Uygur Grubu*'nun *Hakas Bölümü* içerisinde yer almaktadır (Arat 1953: 118-121).

Arat'ın tasnifinde Türk lehçeleri hem tek zamanlı hem de çok zamanlı olarak değerlendirilmektedir. Tek zamanlı tasnifinde y/s, r/z ve l/ş, d/t/z/y, tağ/taw/dağ, -lı/-lık ve t-/d- ölçütlerine göre Hakas Türkçesini *Türk Şive Grupları*'nın z-grubu içerisinde değerlendirmiştir (Tekin 2005: 373).

Tekin, tasnifinde çeşitli fonetik ölçütler kullanarak Türk lehçelerini 12 gruba ayırmıştır. Hakas Türkçesini söz içi /d/ foneminin durumuna göre *azaq grubu* içerisinde değerlendirmiştir (Tekin 2005: 380-381).

Johanson'un tasnifinde Hakas Türkçesi *Kuzeydoğu* grubunun *Yenisey Türkçesi* alt grubunda yer almaktadır (Johanson 1998: 83).

1.2. Hakas Türkçesi Ağzları ve Standart Dilin Kuruluşu

Hakas Türkçesi, Güney Sibirya'da Rusya Federasyonu içinde Hakasya Cumhuriyeti'nde yaşayan Hakasların konuştuğu dildir. Çarlık Rusyası döneminde, bilimsel literatürde *Minusin*, *Açın*, *Abakan* ya da *Yenisey Tatarları* diye anılan ve Abakan Türkçesi olarak bilinen bu lehçe oldukça genç denilebilecek yazı diline sahiptir.

Hakas standart dil türünün kuruluşu daha önce birbirinden bağımsız olarak varlığını sürdüren ve bugün Hakasları oluşturan Kızıl, Kaç, Koybal, Sagay, Beltir, Şor gibi alt gruplarından herhangi birinin ağzı temelinde ortak dil oluşturma çabaları daha 19. yüzyılda başlamış olup (Killi 2010: 212) 1926'da bu grupların birleşmesi sonucu Sagay ve Kaç ağzı temelinde oluşturulmuştur (Schönig 1998: 403).

Baskakov, standart Hakas Türkçesi yazı dilinin tarihsel olarak Kaç, Sagay, Kızıl, Şor, Koybal ve Beltir boy ağzlarının birbirleriyle kaynaşması, uzun bir tasfiye sürecinden geçmesi ve bazı genel kuralların ortaya konulması neticesinde oluşturulduğunu ve Hakas Türkçesi yazı dilinin temel olarak Kaç ve Sagay ağzına dayandığını belirtir (Baskakov 1975: 3).

Pataçakova, Hakas standart dil türünün gelişimini dilin gelişimine etki eden önemli toplumsal olayların çıkışına denk gelen bir kronoloji ile 3 döneme ayırmıştır:

- 1) 20'li yıllardan 40'lı yıllara kadar olan dönem
- 2) 40'lı yıllardan 50'li yıllara kadar olan dönem
- 3) 50'li yıllardan 60'lı yıllara kadar olan dönem

V.G. Karpov üçüncü dönemin 80'li yıllara kadar uzatabileceğini belirterek bir de 4. dönemi eklemiştir.

4) 80'li yılların ortasından günümüze kadar olan dönem (Karpov 1997: 11-12; Killi 2002: 98).

Hakas Türkçesi ağızlarının tasnifi üzerine yapılan çalışmalar ilk olarak 1868 yılında Radloff tarafından yapılmıştır. Abakan Tatarları olarak adlandırdığı Hakas Türkçesi ağızlarını 5 gruba ayırmıştır:

- 1) Güney Abakan ağzı (Sagay)
- 2) Orta Abakan ağzı (Koybal)
- 3) Kuzey Abakan ağzı (Kaç)
- 4) Kızıl ağzı
- 5) Çulım ağzı (Küerik) (Killi 2010: 215).

1953 ve 1954 yıllarında Baskakov ve İnkijekova-Grekul tarafından yapılan farklı çalışmalardaki tasnif denemelerinde Hakas Türkçesi ağızları s'leşme ve ş'leşme özelliklerine göre 2 gruba ayrılmıştır:

1) Sagay-Beltir grubu (s'li ağızlar): Bu grupta Sagay ve Sagay ağzı içinde ermiş olan Beltir ağzı dahildir.

2) Kaç-Koybal-Kızıl grubu (ş'li ağızlar): Bu grupta Kızıl-Kaç-Şor ve Kaç ağzı içinde erimiş olan Koybal ağzı dahildir (Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 361-367; 1954: 326).

Hakas Türkçesinin ağızları üzerine yapılan en son tasnif denemesi ise Schöning tarafından yapılmıştır:

- 1) Sagay ağzı içinde erimiş olan Beltir ağzı

- 2) Sagay ağızı
- 3) Sagay, Kaç ve Kızıl ağızları içinde erimiş olan Koybal ağızı
- 4) Kaç ağızı
- 5) Kızıl ağızı
- 6) Şor ağızı (Schönig 1997: 47).

Sagay ve Kaç ağızı konuşanlarının dilsel ve kültürel olarak hem sayısal hem de sosyal olarak baskın olması neticesinde bu ağızlarca asimile edilmiş olan Koybal ve Beltir ağızı bugün tamamiyle kaybolmuşlardır (Anderson 1998: 1).

Kızıl ve Şor ağızları diğer ağızlara göre dilsel olarak homojendir. Sagay ve Kaç ağızında ise bazı ses ve biçim bilgisel farklılıklar göze çarpmaktadır (Pataçakova 1973b: 5-6). Ayrıca Sagay ve Kaç ağızları kendi içinde çok küçük ses ve biçim bilgisi ayrılıkları içeren alt ağızlara ayrılmaktadır. Kaç ağızı Abakan, Uybat, Beloiyus, Staroiyus alt ağızlarına, Sagay ağızı ise Askiz, Yesin-Töy ve Beltir alt ağızlarına ayrılır. (Killi 2010: 215).

2. SÖZCÜK YAPIMI VE FİİL

2.1. Fiil

Bussmann'a göre fiil, karmaşık bir biçim ve işleve sahip sözcük türüdür. Fiiller zaman içinde meydana gelen etkinlikleri, süreçleri ve durumları belirtir. Morfolojik olarak çatı, kip, zaman, şahıs, sayı ve bazı dillerde görünüş (aspect) gibi gramer kategorilerinin yanı sıra fiil çekimiyle belirtilir. Anlambilimsel olarak hem anlam hem de söz dizimine dayanan şöyle bir sınıflandırmayı içerir:

- a) *kılış ve kılınış bildiren fiiller (action verbs)*: okumak, satın almak
- b) *oluş bildiren fiiller (process verbs)*: koşmak, yüzmek, tırmanmak
- c) *durum fiilleri (stative verbs)*: uyumak, yaşamak, kalmak
- d) *hava durumu bildiren fiiller (weather verbs)*: yağmur yağmak (rain), kar yağmak (snow) (Bussmann 1996: 1263).

Crystal'a göre fiil, sözcüklerin dilbilgisel sınıflandırmasında kullanılan bir terimdir ve geleneksel olarak yapma ya da hareket bildiren sözcükler olarak tanımlanır. Fakat bu tanımın birçok dilbilimci tarafından eleştirildiğini belirtir. Çünkü birçok fiil hareket bildirmez. Örneğin; *görünmek, olmak* gibi (Crystal 2008: 510).

Oya Adalı fiil ile ilgili “*Varlıklarını ancak belli işletim ardılları aracılığıyla ortaya koyabilen bağımlı öncüllere eylem denir*” tanımlamasını yapar ve yüklemün temel birimini oluşturmak gibi tek bir görevi olduğunu belirtir (Adalı 1979: 35).

Doğan Aksan, fiili “*bir devinme, bir oluş, bir kılınış ya da bir durum gösteren sözcükler*” olarak tanımlar (Aksan 2009: 98).

Kamile İmer, fiili “*Biçimbilimsel olarak kişi, sayı, zaman, kip, görünüş, olumsuzluk ulamları ile çekilen ulama bağlı olan birimlerden biridir*” şeklinde tanımlar ve geleneksel dilbilim yaklaşımlarında, fiillerin bir hareketi belirten sözcükler olarak anlambilimsel özellikleriyle tanımlandığını belirtir (İmer 2011: 126).

Zeynep Korkmaz ise fiili “*Karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildiren sözlerdir*” şeklinde tanımlar ve yapıları bakımından fiilleri *basit, türemiş ve birleşik* olmak üzere üç gruba ayırır (Korkmaz 2009: 527-528).

Haydar Ediskun’un fiil tanımı şu şekildedir: “*Fiil, varlıkların yaptıkları işleri zamana, biçime (= tarz) ve kişiye bağlayarak anlatan kelimelerdir*” (Ediskun 1999: 170).

Hakas Türkçesindeki pek çok gramer çalışmasında fiil terimi Rusçadan alıntı *glagol* terimi ile karşılanırken (Domojakov 1940: 76; Drenkova 1948: 67, Karpov, vd. 2007: 49), 2010’lu yıllardan itibaren yayımlanan okul kitaplarında ve ders programlarında fiil için *it-* “etmek, yapmak” eyleminden türetilmiş olan *idîlis* terimi kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Hakas Türkçesi 5. ve 6. sınıf öğrencileri için hazırlanan ders kitaplarında Rusçadan alıntı *glagol* terimi yerine Hakasça *idîlis* teriminin kullanıldığı görülmektedir (Çebodayeva, vd. 2014(a): 173; 2014(b): 157; 2014(c): 159). Hakas Türkçesinde fiil ve fiil ile ilgili dilbilgisi kategorileri üzerine çok sayıda çalışması bulunan V. G. Karpov, *Xakasskiy yazık: morfologiya* adlı eserde fiili, *çeşitli hareketleri, süreçleri ve durumları* belirten sözcükler olarak tanımlar (Karpov 2004: 60).

2.2. Kök, Köken

Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında, dildeki öğelerin daha küçük parçalara ayrılamayan, genel olarak temel anlamı taşıyan ve bütün ekleri çıkarıldıktan sonra artakalan bölümüne kök denir. Köken ya da türemiş kök adı verilen öğeler ise bugün yalın görünümde olan, ancak daha küçük birimlere indirgenebileceği izlenimi veren *anla-, alış-, yapış-, çağır-, evir-* gibi öğelerdir (Aksan 2009: 82).

Kamile İmer “*Türkiye Türkçesinde Kökler*” adlı çalışmasında *kök* kavramının Batı dilbilim ve dilbilgisi çalışmalarında iki kavramla karşılandığını, bunlardan

birincisinin Fr. *racine* (Alm. *Wurzel*, İng. *root*), ikincisinin ise Fr. *radical* (Alm. *Stamm*, İng. *stem*) olduğunu belirtir. *Racine* genel anlamda; sözcüğün bütün ekleri atıldıktan sonra kalan ve belli bir kavramı karşılayan, eklerle bir sözcük ailesi (Fr. *famille de mots*) oluşturan, sözcüğün daha küçük parçalara bölünemeyen ögesi olarak tanımlamaktadır. Türkiye Türkçesindeki *gezi*, *gezgin*, *gezinti*, vb. öğelerindeki *gez-* birimi ile *vergi*, *veri*, *verim*, vb. öğelerindeki *ver-* birimi gibi. *Radical* ise, birbiriyle ilişkili bulunan sözcüklerde ortak bir düşünceyi yansıtan ve akraba sözcüklerde ortak olan ögedir. Türkçedeki *tüketici*, *tüketim*, *tüketiyoruz* öğelerindeki *tüket-* birimi gibi. İmer, ayrıca bu iki kavramı yeniden değerlendirir ve Türkçede bir *iç-*, *al-*, *at*, *ben*, vb. gibi yalın durumdaki birimlerin olduğunu; bir de *oran*, *güven*, *damıt-*, vb. gibi bugün yalınmış gibi işlem gören, ama daha küçük birimlerden türemiş olan ögeler olduğunu belirtir. Bunlardan birinci öbekte yer alanları *racine* terimine karşılık olarak *kök*; ikinci öbekte yer alanları -Türkçede bunların niteliklerini de göz önünde bulundurularak- *radical* terimine karşılık olarak *türemiş kök* diye adlandırır (İmer 1976: 16-17). Zeynep Korkmaz, İmer'in türemiş kök adlandırmasını uygun görmekle beraber türemiş kök ile gövdenin birbirine karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü, gövdeler *kök+ek* ögelerine ayrılabilirdikleri hâlde, türemiş kökler ayrılmazlar. Türemiş kökler yalın kök niteliğinde olduklarından, böyle bir ayırmda kökün anlamsız kalacağını belirtir (Korkmaz 2009: 10).

Eş kaynaklı bütün türemiş sözlerin yapısında bulunan, anlamlı ve daha küçük ögelere ayrılamayan söz, kök sözdür. Kökler, dillerin ve dil ailelerinin oluşma çağlarından kalma ve çoğu, bütün dillerde tek heceli olan yapılardır (Karaağaç 2013: 753). Kök sözcükler, ortaya çıkmak için herhangi bir süreçten geçmediğinden, herhangi bir biçimlenme de sergilemez (Uzun 2006: 15).

Brown-Miller *kök (root)* terimiyle ilgili olarak, sözcüğün daha küçük biçimlere ayrılamayan merkezi kısmı olduğunu ve bu merkezi kısmın sözcüğün temel anlamını taşıdığını belirtir (Brown-Miller 2013: 389).

Berke Vardar kök terimini “*Bir sözcük ailesinin çeşitli biçimlerinde yer alan, değişik türevleri açıklanarak yararlandığı, çoğu kez gövdeyle özdeşleşen, sözcükten dilbilgisi ve yapım öğeleri çıkarılarak elde edilen bölüm*” şeklinde tanımlar. Kök ve köken ile ilgili olarak *kök* teriminin daha çok artsüremli dilbilimde kullanıldığını, *köken* teriminin ise eşsüremli dilbilimde kullanıldığını belirtir (Vardar 2002: 138).

Kamile İmer, kökleri *ad kökleri*, *eylem kökleri* ve *ikili kökler* olmak üzere üç gruba ayırır ve ikili kökleri “*Türkçede aynı yazım ve söyleyişle (telaffuz) hem ad hem de eylem olarak kullanım bulmuş sözcüklerin köküdür*” şeklinde tanımlar (İmer 1976: 20-30).

Hakas Türkçesinde kök için *töstik* terimi kullanılır. Hakas Türkçesinde fiil köklerine örnek olarak *pol-* ‘olmak’ (HRSI, 376), *pük-* ‘bükmek’ (HRSI, 404), *sat-* ‘satmak’ (HRSI, 429), *ax-* ‘akmak’ (HRSI, 26), *kis-* (I) ‘kesmek’ (HRSI, 160), *nan-* ‘dönmek’ (HRSI, 268), *oy-* ‘oymak’ (HRSI, 296) sözcükleri gösterilebilir. Hakas Türkçesinde isim köklerine örnek olarak ise *aal* (I) ‘köy’ (HRSI, 17), *çir* (I) ‘yer’ (HRSI, 969), *xan* (I) ‘kan’ (HRSI, 797), *tas* (I) ‘taş’ (HRSI, 600), *köl* ‘göl’ (HRSI, 197) sözcükleri gösterilebilir.

2.3. Sözcük Yapımı

Sözcük yapımı (*word formation*) terimi modern dilbilim çalışmalarında çeşitli anlamlarda kullanılır. Bu terimin kullanımlarından biri “biçimbilim” kullanımına denktir ve sözcük biçimlerin (*word-form*) oluşturulmasında kullanılan ekleme (*affixation*) ve ikileme (*reduplication*) gibi süreçleri içerir. Daha yaygın olarak kabul edilen kullanımı ise belirli bir dilde yeni sözlükbirimlerin (*lexeme*) oluşturulmasıdır. Bu sebeple özellikle çekim morfolojisini hariç tutar. Sözcük yapımı aynı zamanda

biçimbilimle çok az ilgisi düşünülen ya da biçimbilimin dışında tutulan çeşitli süreçleri de kapsayabilir. Örneğin; kısaltma (*initialism/acronmy*) gibi alfabe-temelli (*alphabet-based*) oluşumlar, karıştırma (*blending*), uyak-temelli (*rhyme-based*) biçimler sözcük yapımının birer parçasıdır. Birleşikler (*compounding*) ise genellikle sözcük yapımı olarak kabul edilir ancak biçimbilimden ziyade sözdiziminin bir parçasıdır. Bununla birlikte dilde daha önceden var olan biçimlerin anlam genişlemesi veya anlam daralması gibi süreçler yoluyla uğradığı değişimler de sözcük yapımını kapsamaz (Bauer 2006: 632).

David Crystal söz yapımı terimini “*Sözcük yapımı en genel anlamda sözcüklerin yapısındaki morfolojik değişmelerin bütün süreçlerini ifade eder. Çekim ve türetme olmak üzere iki ana bölümü içerir. Çekim, sözcük türlerinin gramatikal ilişkilerine, türetme ise sözcük türlerinin leksikal ilişkilerine işaret eder. Daha sınırlı bir anlamda ise birleşikler ve yapım ekleri gibi alt sınıflara ayrılmış sonraki süreçleri içerir*” şeklinde tanımlar (Crystal 2008: 523-524).

Vardar, sözcük yapımını *türetme ya da birleştirme yoluyla sözlük birimlerden yeni birimler yaratılmasını sağlayan dilsel üretim süreçlerinin tümü* olarak tanımlar (Vardar 2002: 182).

Geert E. Booij, doğal dillerin karmaşık sözlükbirimler (*lexeme*) oluşturmak için birtakım biçimsel (*formal*) yollara başvurduğunu belirtir. Bu yolları *birleşikler, ekleme, ikileme, dönüştürme, gövde değişimleri (stem alternation)* (ayrıca *iç niteleme ‘internal modification’* olarak da adlandırılır), *vurgu ve ton* olarak sınıflandırır (Booij 2010: 510).

Sergio Scalise ve Emiliana Guevara *The Handbook of Word-Formation* adlı çalışmada Mark Aronoff’un *Word Formation in Generative Grammar* çalışmasına dayanarak sözcük yapımının üç yolla gerçekleştiğini belirtirler:

a. Sonekleme: $[Sözcük]_X \rightarrow [[Sözcük]_X + Ek]_Y$

b. Önekleme: $[Sözcük]_X \rightarrow [Önek + [Sözcük]_X]_X$

c. *Birleştirme*: $[Sözcük]_X [Sözcük]_Y \rightarrow [[Sözcük]_X + [Sözcük]_Y]_Z$

Soneklemede tabanın sözcük kategorisinde değişiklik olurken ($x \rightarrow y$), öneklemede tabanın sözcük kategorisinde bir değişiklik olmaz ($x \rightarrow x$) (Scalise-Guevara 2005: 158).

Dizdaroğlu, Türkçede sözcük yapmak için iki yol olduğunu belirtir: 1. *Türetme*, 2. *Birleştirme*. Bu iki yolun yanı sıra *derleme* ve *tarama* yaparak da dilin söz hazinesinin artırılabilceğini belirtir (Dizdaroğlu 1962: 7).

Atalay “*Türkçede Üreme Yolları*” adlı eserinde Türkçede sözcük yapımı için üç yol olduğunu söyler: 1. *Çekme*, 2. *Birleştirme*, 3. *Ekleme*. Bu üç yolun haricinde dördüncü bir yolun daha olduğunu belirtir. Bu yol ile iki, üç ya da daha fazla sözcüğün ilk harfleri alınarak yeni sözcükler yapıldığını ancak bu dördüncü yolun Türkçede çok az kullanıldığını belirtir (Atalay 1946: 59).

Banguoğlu ise söz yapımının mevcut köklere dayandığını, *üretim* ve *birleşim* olmak üzere iki yolu olduğunu belirtir. Üretimin çeşitli yapım ekleri yardımıyla yapıldığını, birleşimin ise iki kelimenin belli bir sıraya göre sayılı birleşim kalıplarına dökülmesi ile gerçekleştiğini belirtir (Banguoğlu 2015: 155-295).

Mustafa Öner’e göre Türkçede söz yapımının üç türü vardır:

1. *Morfolojik yol*: *söz + ek*

2. *Sentaktik yol*: *söz + yardımcı söz*

3. *Semantik yol*: *yeni anlamlı söz + yeni anlamlı söz* (Öner 2006: 61).

Şükrü Halûk Akalın ise “*Türkçede Söz Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme*” adlı bildirisinde Türkçede asıl sözcük yapım yollarının *ekleme*, *birleştirme*, *ödüncleme*, *yerlileştirme*, *başharfleştirme/kısaltma*, *kırpma* ve *karma* olduğunu belirtir (Akalın 2014: 839).

Hakas Türkçesinde sözcük yapımı *sös püdirizl* terimi ile karşılaşılır. Hakas Türkçesi üzerine yazılan çeşitli gramer kitaplarında fiil sözcük yapımının dört yolla gerçekleştiği belirtilmektedir:

1. *Ekleme yöntemiyle* : Çeşitli türetme eklerinin isim ya da fiil tabanlarına eklenmesiyle türemiş sözcükler oluşturma yöntemidir.

2. *Birleşik fiiller* : Ad soylu bir sözcüğün bir yardımcı fiille birleşmesi ya da iki ayrı fiilin anlamca kaynaşması neticesinde oluşmuş sözcüklerdir. Türkiye Türkçesinde “Birleşik Fiiller” başlığı altında incelenen bu yapı Hakas Türkçesi gramer kitaplarında sözcük yapım yollarından biri olarak değerlendirilmektedir.

3. *Kökteki seslerinin değişmesi* : Artık canlılığını yitirmiş olan köklerin veya ek ile kökün birbirinden ayrılmayacak biçimde kaynaşması ve bu sözcüklerin sonundaki seslerin değişmesi sonucunda türemiş olduğu varsayılan biçimlerdir. Örneğin; S-N ses değişimi (*sağıs* ‘akıl, düşünce’ - *sağın-* ‘düşünmek’), (*toğıs* ‘iş, çalışma’ - *toğın-* ‘çalışmak, iş yapmak’), X-N ses değişimi (*tayax* ‘değnek’ - *tayan-* ‘dayanmak, yaslanmak’), N-T ses değişimi (*uzun-* ‘uzun, uzak’ - *uzat-* ‘uzatmak’), K-N ses değişimi (*pirtik* ‘sakatlık’ - *pirtin-* ‘sakatlanmak’), X-Y ses değişmesi (*çalbax-* ‘geniş’ - *çalbay-* ‘genişlemek’). Benzer şekilde Tatar Türkçesinde de fonetik yöntemle sözcüklerin türetildiği belirtilir³. Türkiye Türkçesinde ise bu tür yapılar kökteki seslerin değişmesi olarak değerlendirilmez. Örneğin; *küçük* ve *küçül-*, *seyrek* ve *seyrel-* sözcüklerinden *seyrel-* ve *küçül-* isimden fiil türeten +(A)l- ekiyle türemiş sözcükler olarak değerlendirilmektedir.

4. *Sentaktik yöntem* : Birden çok sözcüğün kendi anlamlarını koruyarak veya değiştirerek tek bir anlam meydana getirecek biçimde bir araya gelmesiyle oluşmuş biçimlerdir. Örneğin; *timir çol* ‘demir yol’, *xara suğ* ‘kara su’ gibi (Karpov 2004: 62-

³ Ganiyev, “*Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı*” adlı çalışmada Tatar Türkçesinde isim, sıfat ve fiil türünden sözcük gruplarının fonetik yöntemle de oluştuğunu belirtir (Ganiyev 2013: 28).

67; Borgoyakov, Medvedeva 2018: 35-40). Ancak sentaktik yöntemde verilen örnekler fiil sözcük yapımını kapsamamaktadır.

2.3.1. Sözlükselleşme

Sözlükselleşme (*lexicalization*) teriminin geniş bir kullanım alanı vardır. Dilbilimde sözlükselleşme terimi, kavramlaştırma (*conceptualization*) ile ilgilidir. Sözlüksel bir biçimde ifade edilen kavramlar “*sözlükselleşmiş*” olarak tanımlanabilir. Sözlüksel olarak biçimlenen yeni kavramlar bir dildeki sözlükçenin (*lexicon*) parçası haline gelir ve belirli bir sözlükçedeki yeni bir ögenin oluşturulması sürecine genellikle sözlükselleşme denir (Bakken 2006: 106).

Sözlükselleşme terimi iki farklı olgu için kullanılır. Eş zamanlı olarak kavramsal kategorilerin kodlanmasında kullanılan sözlükselleşme, art zamanlı olarak da söz varlığı ögelerinin sözlüğe geçişini ya da dilbilgiselleşmeye aykırılığı ortaya koymakta kullanılmaktadır (Brinton-Traugott 2005: 18; Akalın 2014: 18).

İmer, sözlükselleşmeyi “*Kısır bir biçimbilimsel süreç yoluyla sözcük türetme*” olarak tanımlar (İmer 2011: 232).

Uzun ise sözlükselleşmeyi “*Yeni bir sözcüğün dilde belirli bir sözlüksel içerikle, belirli bir çapta yaygınlaşması, tutunması*” şeklinde tanımlar (Uzun 2006: 89).

Karaağaç ise sözlükselleşme ile ilgili olarak şunları belirtir: “*Bir bağlı biçim birimin asıl biçim birim hâline gelmesi, bir söz dizimi biriminin kalıplaşarak ve anlam daralmasına uğrayarak, bir sözcük birimi hâline gelişi sözlükselleşmedir. Bu olayda, genel bilgilerin adı olan bir dil bilgisi birimi, yani varlık + varlık veya varlık + eylem ilişkilerinin genel adı olan bir bağlı biçim birimi, adlaşarak asıl birim hâline gelir, sözlük birimi olur*” (Karaağaç 2013: 784).

Brinton ve Traugott “*Lexicalization and Language Change*” adlı eserde birçok geleneksel çalışmada sözlükselleşme ve sözcük yapımı arasında, sözlükselleşmenin tanımlanması bağlamında, çok az veya hiç ayırım yapılmadığını, sözlükselleşmenin

dönüştürme (conversion), *türetme (derivation)* ve *birleştirme (compounding)* gibi sözcük yapımının rutin bir süreci olarak görüldüğünü, oysaki sözlükselleşme ve söz yapımının ayrı birer olgu olduğu ve bu iki kavramın birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtirler. Brinton ve Traugott'a göre sözcük yapımının olağan süreçleri (Ordinary process of word formation) şunlardan ibarettir:

1. Sözcük yapımının olağan süreçleri (Ordinary process of word formation)

1.1. Birleştirme (compounding): Genel bir süreç olarak, birleştirme iki ya da daha fazla özerk sözcüğün birleşerek üçüncü bir sözcüğü kapsamasıdır. Birleşmeden sonra parçalar artık tamamıyla bağımsız değildir. Örneğin; Hks. *irepçî* 'karıkoca', *kip-azax* 'yiyecek' gibi.

1.2. Türetme (derivation): Birleştirmede olduğu gibi, türetme sonucu da yeni kelimeler oluşur. Birleşik sözlükbirimlerde iki unsur kök ya da gövde iken, türemiş sözlükbirimlerinde ise iki unsurdan biri kök ya da gövdedir, diğeri türetme ekidir. Örneğin; Hks. *añ* 'av hayvanı, av' > *añcı* 'avcı', *im* 'ilaç' > *imcî* 'doktor' gibi.

1.3. Dönüştürme (conversion): İşlevsel değişim (*functional shift*) olarak da bilinen dönüştürme (*conversion*), İngilizcede sıfır türetim (*zero derivation*) olarak da kullanılır. Dönüştürme, bir kategoriden diğer kategoriye geçişi içerir. Örneğin; İng. (*a*) *runaway* 'kaçak' (isim), (*to*) *run away* 'kaçmak' (fiil) gibi. Türkiye Türkçesine örnek olarak 'yazıcıda basılan kağıt' anlamındaki *çıktı* sözcüğü çekimli bir fiilken dilbilgisi yapısından sözlükselleşerek ada dönüşen ve böylece söz varlığına katılan sözcüklerdendir (Akalin 2014: 836).

1.4. Kırpma ve söz eksiltme (clipping and ellipsis): Kırpma, çok heceli sözcüklerden bir ya da daha fazla hecenin atılmasıyla ilgilidir. Örneğin; Fr. *fac* < *faculté*, İng. *flu* < *influenza* . Söz eksiltme ise, bir sözcük grubundan bazı unsurların atılmasıyla ilgilidir. Türkçede örneklerine genellikle konuşma dilinde rastlanmaktadır. Örneğin; *İb(rahim)* > *İbo*, *Cem(al)* > *Cemo* gibi (Sarı 2015: 48).

1.5. Karıştırma (blending): Birleştirme ve kırpma işlemi yoluyla iki sözcüğü tek bir sözcük içinde eriterek yeni bir sözcük oluşturmaktır.

a. *bit* < *b(ianry)* + *(dig)it*

informercial < *info(rmation)* + *(com)mercial*

b. *filmography* < *film* + *(bi)ography*

c. *blog* < *(we)b* + *log*

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi her iki sözcüğün birer parçası alınarak oluşturulduğu gibi başından ya da sonundan alınarak da oluşabilir.

Türkiye Türkçesinde de bu yöntemle oluşmuş sözcükler görülmektedir. Örneğin; *ger(i) + zek(alı) > gerzek*, *gen(el) + soru > gensoru* gibi (Sarı 2015: 53).

1.6. Geri oluşum (back formation): Dilde bulunan benzer çekim ve türetim tabanları olan sözcüklerden örnekseme (*analogy*) temelinde yeni sözcükler türetmedir.

1.7. Kısaltma söz (initialism/acronmy): Sözlükselleşmeyi içeren diğer bir süreç ise kısaltma ile sözcük oluşumudur. Birleşik sözcük ya da karmaşık sözcük öbeğindeki sözcüklerin baş harflerinin alınarak birleşmesiyle oluşturulan sözcüklerdir. Örneğin; TTürk. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* > *DTCF* gibi.

1.8. Ödünçlemeli çeviri (loan translation): Genellikle birleştirme ya da deyimlerin (morfem - morphem) alıcı başka bir dile çevrilmesiyle yapılır. Örneğin; Far. *çeşm-e del* > TTürk. *gönül gözü*, Far. *gera:n-gu:ş* > TTürk. *kulağı ağır* gibi (Eker 2010a: 207).

1.9. Kök yapımı (coinage or root creation): Genellikle sözcük yapımının olağan süreçleri ile kıyaslanan nadir ya da istisnai bir süreçtir. Dilde var olan dilsel öğeleri kullanmaktan ziyade, yeni bir kök biçimin buluşunu içermektedir.

1.10. Üstdilsel atıf (metalinguistic citation): Son olarak, sözcük yapımı “üstdilsel atıf” sürecini kapsayabilir. Bu süreç konuşmacının herhangi bir dilsel malzemeyi sözcük olarak algılayabilme yeteneğini göstermesiyle ilgilidir. *There are two e’s in my name*

“Benim adımda iki tane e var” örneğinde olduğu gibi e harfinin çoğul ve bir ad olarak düşünülmesi gibi. Heine, bu sürece “revalorization” terimini kullanır ve sözlükselleşmenin bir türü olarak görür. Genel olarak sesler, harfler, dilbilimsel biçimler ve cümleler sözlükbirimsel öge olarak tanımlanabilir.

2. Kurumsallaşma (Institutionalization): Norm olarak, bir topluluk ve kuruluş için belirli bir kullanımın yaygınlaşmasını ifade eder. Bazı araştırmacılar kurumsallaşmayı sözlükselleşmenin öncesindeki bir adım olarak görür. Bauer, sözlükselleşme aşamalarını şu şekilde gösterir:

anlık oluşum (nonce formation) → kurumsallaşma (institutionalization) → sözlükselleşme (lexicalization)

Yukarıdaki şekilden anlaşılacağı üzere ilk aşamada yeni bir sözcük ortaya çıkar ve konuşma topluluğunun bir bölümü ya da tamamı tarafından kabul edilen anlık oluşum zamanla kurumsallaşır ve bu sürecin sonunda sözlükselleşme meydana gelir.

3. Kaynaşma biçimindeki sözlükselleşme (lexicalization as fusion): Eş zamanlı bakış açısıyla, aynı kavramın alternatif kodlama yoluyla ilgilidir. Ancak bu bakış açısı çok az ilgi görmüştür. Art zamanlı bakış açısıyla, karmaşık gelen bir biçimin gelişimini içerir. Örneğin; Eski İngilizcede *gar + leac* günümüz İngilizcesinde *garlic*.

3.1. Dizim > Sözlükbirim (syntagm > lexeme): Söz dizimsel bir ifadeyi ya da yapıyı tek bir yapı haline getirmektir. Örneğin; *handicap < hand in the cap, goodbye < god be with you*.

3.2. Karmaşık > Basit sözlük birim (complex > simple lexeme): Birbiriyle alakalı olmayan biçimlerin bir araya gelmesiyle donuk, düzensiz ve kendine özgü sözlerin ortaya çıkmasıdır. Örneğin; *mildew* ‘küf’ < Eski İngilizce *mele* ‘bal’ + *deaw* ‘çiy’ burada köklerden biri tanınabilir durumdayken diğer kök belirsizdir. *gossip* ‘dedikodu’ < Eski İngilizce *god* ‘Tanrı’ + *sib(b)* ‘ilişki’ burada ise her iki kök de tanınabilir hâlde değildir.

3.3. İçe çekilme (demorphologization and phonogenesis): Morfolojiden fonolojiye ya da söz dizimine geçişi içerir. Sözcük yapımında fonolojik kısmı korunurken, morfem kısmı yitirilir. Örneğin; *alone* < *all* + *one*, *besides* < Eski İngilizce *be* + *sidan* + *es*.

3.4. Deyimleşme ve motivasyon kaybı (idiomaticization and demotivation): Deyimleşme terimi, *tekleşim (univerbation)*, *yoğunlaşma (compacting)*, *bağımlılığın yitimi* ve *sadeleşmeye* yol açan rutinleşmeyle ilgilidir. Motivasyon kaybı ise sözlükselleşmeye bağlı semantik değişimin geleneksel örneklerini içerir. Yeni dilsel oluşumlar yoluyla basit veya karmaşık kelimelerin, sözlükçe geleneksel bir hâle geldiği süreçtir.

4. Özerklikteki artış olarak sözlükselleşme (lexicalization as increase in autonomy): Özerklik, birleşme (*cliticization*) ve birleşme kaybı (*decliticization*) kavramlarıyla ilgilidir. Bir çekim eki parçacık (*clitic*) olursa bu birleşme (*cliticization*) olarak bilinir. Örneğin; İngilizcede bağımsız olarak kullanılan *will*'in 'Il biçiminde bağımlı bir yapı olarak kullanılması. Birleşme kaybı (*decliticization*) ise parçacıkların (*clitic*) bağımsız bir sözcük olması durumudur. Örneğin; *economy* 'ekonomi' < *onomy* 'bilgi alanı' (Brinton-Traugott 2005: 33-57).

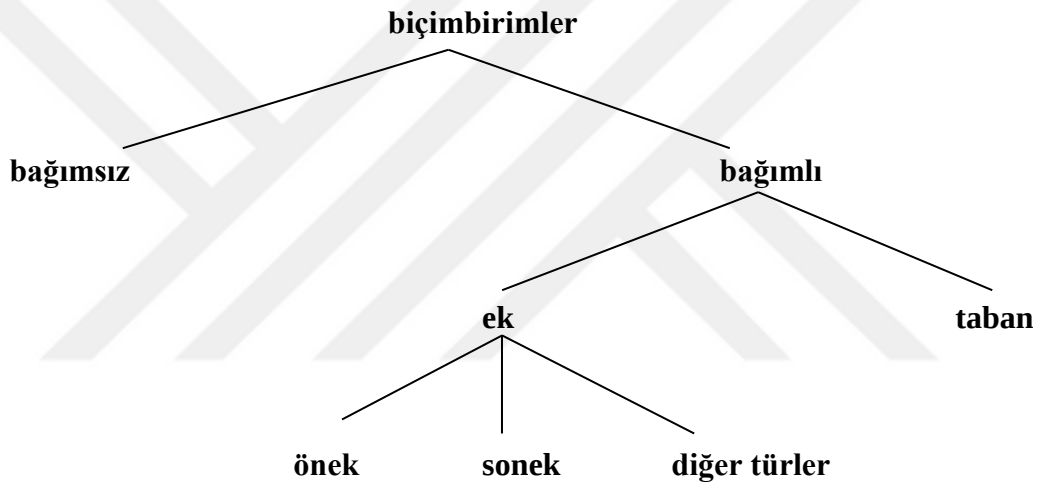
2.3.2. Biçimbirim

Sözcükler belirli biçimlerde birbirlerine göre düzenlenmiş daha küçük birimlerden oluşan bir iç yapıya sahiptir. Sözcük yapısının en önemli bileşeni, anlamı veya işlevi hakkında bilgi taşıyan dilin en küçük birimi olan *biçimbirim (morphem)*'dir. (Aronoff 1997: 118-119). Biçimbirim genel olarak "*dilde anlamlı en küçük birim*" olarak tanımlanmaktadır (Nida 1949: 6; Lieber 2009: 3; Aksan 2009: 108). Daha kapsamlı bir şekilde tanımlanacak olursa *dilde tek başına kullanılabilen ve daha küçük parçalara ayrılamayan anlamlı birimler ile tek başına kullanılamayan görevli en küçük birimlerdir* (Korkmaz 2007: 203).

Bloomfield, biçimbirimin daha küçük parçalara ayrılamayacak bir öge olduğuna değinir ve sonra da çözümlenemeyecek herhangi bir sözcüğün ya da bir biçim ögesinin biçimbirim sayılması gerektiğini ileri sürer (Aksan 2009: 109).

Biçimbirimler, *bağımlı* (*bound*) ve *bağımsız* (*free*) olmak üzere iki gruba ayrılır (Lieber 2009: 32-34; Aronoff 1997: 119). Örneğin; *kitaplar*, *masalar*, gibi sözcüklerde *kitap* ve *masa* bağımsız biçimbirimlerdir, {-lar} çoğul eki bağımlı biçimbirimdir (İmer 2011: 53). Bu nedenle bağımsız biçimbirimler “*sözlüksel*”, bağımlı biçimbirimler ise “*dilbilgisel*” olarak nitelenir (Aksan 2009: 109).

Şema 1: Biçimbirimler (Lieber 2009: 34)

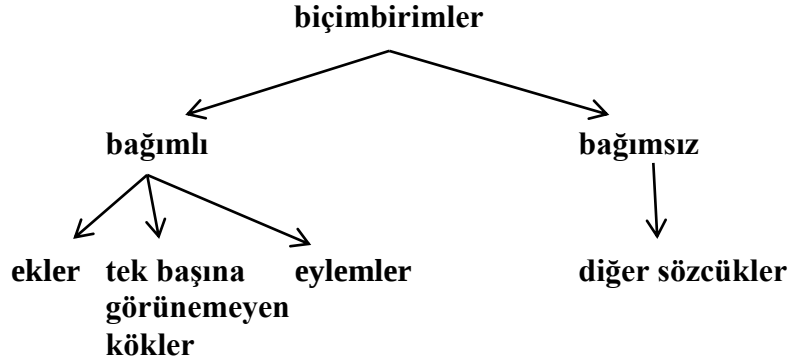

Biçimbirimleri oluşturan altbirimlere ise biçimbirimcik denir. Örneğin; *-ler/-lar* çoğul biçimbirimi {-lar}'ın, *-(n)in/-(n)ün/-(n)un/-(n)in* tamlayan biçimbirimi {-(n)In}'ın biçimbirimcikleridir. Bu anlamda biçimbirimler bu altbirimlerden oluşan bir soyutlamadır (İmer 2011: 53).

Nadir Engin Uzun ise bağımlı ve bağımsız biçimbirimleri şu şekilde açıklar: “*dilde tek başlarına bulunamayan ama biçimbirim olduklarına dair belirli ölçüde sezgisellik taşıyan biçimlere, tek başlarına görünemediğinden bağımlı biçimbirimler denir. Bu açıdan bir biçimbirimin “bağımsız biçimbirim” (free morpheme) olması için ev, yavaş, kapı, güzel, akşam gibi kök sözcükler olarak ve evcil, yavaşça, kapıcı, gelin,*

güzellik, akşamleyin gibi onlardan türemiş sözcükler olarak yalnız başlarına görünebilmesi gerekir” (Uzun 2006: 26).

Şema 2: Biçimbirimler (Uzun 2006: 26).

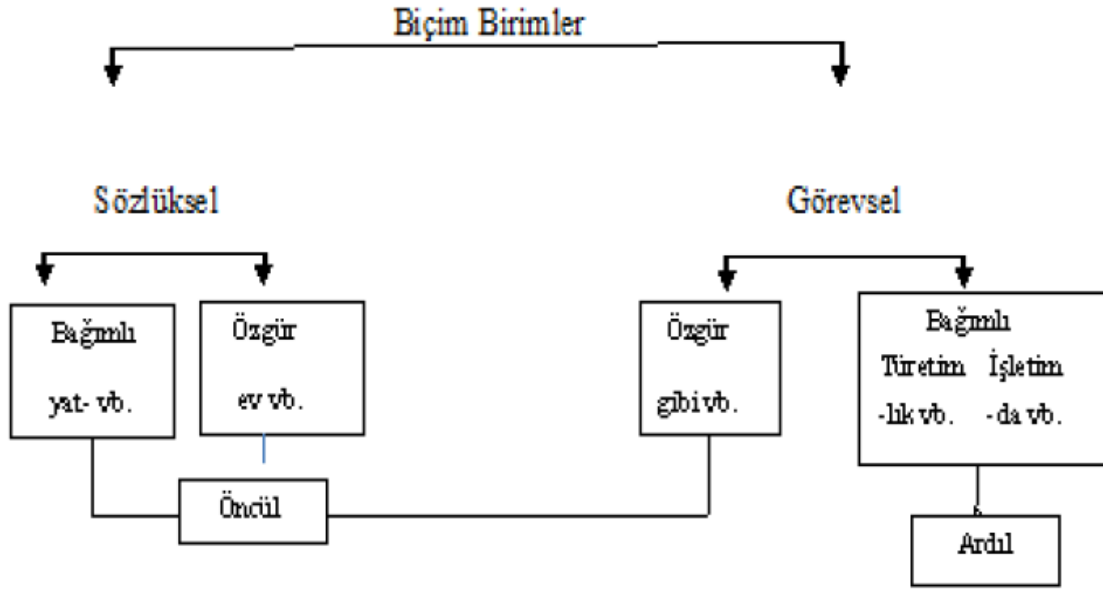

Türkçe biçimsel açıdan yapılan bölümlendirmelerde bağlantılı diller (*language agglutinantes*) arasında yer alır. Bağlantılı dillerde dilin işleyişi biçimbirimlerin, ek yerleri belli olmayacak biçimde birbirlerine eklenmesiyle gerçekleşir. Türkçedeki biçimbirimler dilin yapısal niteliklerine göre şu ikili karşıtlıklar içinde bulunurlar:

- *öncül - ardıl biçimbirimler*
- *özgür - bağımlı biçimbirimler*
- *sözlüksel - görevsel biçimbirimler*

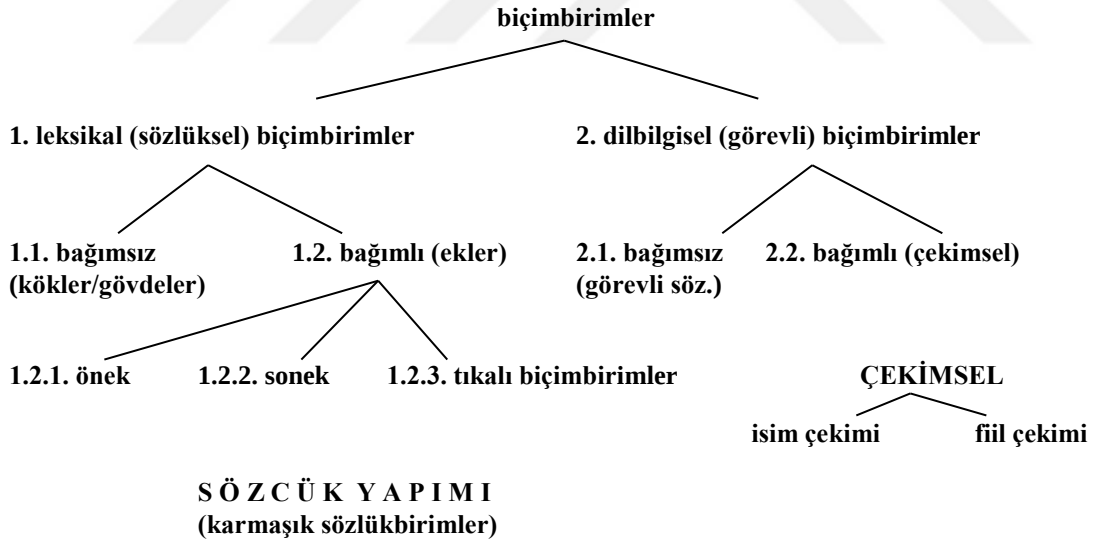
Eklenmesiyle elde edilen birimlerin kuruluşunda biçimbirimlerin bir bölümü ön (birinci) sırada bulunurken, geriye kalan öteki bölümü de art (ikinci ve daha sonraki) sırada yer alır. İlk öbekteki biçimbirimler *öncül biçimbirimler*, ikinci öbektekilere *ardıl biçimbirimler* denir. Söz gelimi *gözlük* kuruluşundaki iki biçimlikten [*göz*] öncül, [*-lük*] ardıl bir biçimlikler. Kendi başlarına varlıklarını ortaya koyabilen biçimbirimlere *özgür (free)*, tek başlarına hiçbir zaman varlıklarını ortaya koyamayan biçimbirimlere de *bağımlı (bound)* biçimbirimler denir. Bir dilin sözlüğü içine alınmış ve gerçek dünyanın nesneleri ya da olgu durumlarını gösteren biçimbirimlere *sözlüksel*, yeni anlamda birimler üreten ya da dizimsel ilişkileri düzenleyen biçimbirimlere ise *görevsel* denilmektedir (Adalı 1979: 18-26).

Şema 3: Biçimbirimler (Adalı 1979: 27).

Leonhard Lipka, biçimbirimleri *leksikal* ve *dilbilgisel* olmak üzere iki gruba ayırır ve biçimbirimleri şu şekilde tasnif eder:

Şema 4: Biçimbirimler (Lipka 1992: 71).

2.3.3. Türetme

Türetme (*Derivation*) bir sözcüğe türetim eklerinin eklenmesi yoluyla tabanından farklı bir anlamı veya kategoriye kapsayan farklı bir sözcük oluşturma işlemidir (Aronoff 1997: 128). Türetme ile dilde daha önceden var olan sözcüklerden çeşitli süreçler yoluyla yeni sözcükler oluşturulur (Bussmann 1996: 294).

Türetim süreçlerinin temel işlevi dil kullanıcılarına yeni sözlükbirimler (*lexemes*) yapmasına olanak sağlamaktır. Sözlükbirimler isim, fiil ve sıfat gibi leksikal (sözlüksel) kategorilere ayrılır ve türemiş sözlükbirimler tabanlarından farklı bir kategoriye ait olabilir. Sözcükler iki türlü leksikal kategoriye ayrılır: *Açık küme (open class)* ve *kapalı küme (closed class)*. Birçok dilde *isimler*, *sıfatlar* ve *filler* açık kümedir (Booij 2005: 52). Bu kümeler çeşitli türetim süreçleri yoluyla genişletilebilir.

Türetme genellikle sözcüklerin sınıfını değiştirir. Bu durumda isimden türetilen (*denominal*), fiilden türetilen (*deverbal*) ve sıfattan türetilen (*deadjectival*) gibi terimler kullanılır (Haspelmath-Sims 2010: 87). Örneğin; isimden sıfat yapımı (*professional* ‘ustalık’ < *profession* ‘iş’), fiilden isim yapımı (*computer* ‘bilgisayar’ < *compute* ‘hesaplamak’), fiilden sıfat yapımı (*conceivable* ‘olası’ < *conceive* ‘kavramak’) ve isimden fiil yapımı (*eulogize* ‘övmek’ < *eulogy* ‘övme’) gibi (Bussmann 1996: 294). Hakas Türkçesinden örnek verecek olursak; isimden sıfat yapımı (*kölektig* ‘gölgeli’ < *kölek* ‘gölge’), fiilden isim yapımı (*ügrenci*- ‘öğrenci’ < *ügren*- ‘öğrenmek’), fiilden sıfat yapımı (*çooxtancix* ‘homurdanan’ < *çooxtan*- ‘söylenmek’) ve isimden fiil yapımı (*ırla*- ‘şarkı söylemek’ < *ır* ‘şarkı’) gibi.

Rochelle Lieber’e göre sözlükbirim yapımı (*lexem formation*) üç şeyden birini ifade eder:

1. Sözcüğün kategorisini değiştiren (fiilden isim, isimden fiil türetme gibi)
2. Sözcüğün anlamını değiştiren (isimden isim, fiilden fiil türetme gibi)
3. Sözcüğün hem kategorisini hem de anlamını değiştiren (Lieber 2009: 6).

Robert Beard ise sözcük türetmeyi işlevsel açıdan dört grupta inceler ve bu işlevleri şu şekilde açıklar:

1. *Nitelik değeri değiştirme / Niteliksel türetim (feature value switches / featural derivation)* : Doğal dillerin sözlükbirimsel türetme biçimlerinin en yaygın olanı değiştirme (*switch*) -/+ ya da dilbilgisel özelliklerinin diğer değerlerini yeniden

yapılandırır. Burada temel tabanın kategorisinde bir değişiklik olmaz ama kalıtsal niteliklerin özelliğini gösterir. Bu kural söz diziminde ve sözlükçede etkilidir. Nitelik değeri değiştirme, cinsiyet ve sayı olmak üzere ikiye ayrılır. Cinsiyette dişi isimlerin türemesi eril isimlerle ilişkilendirilir. Örneğin; Almanca *lehrer* ‘erkek öğretmen’ > *lehrer-in* ‘bayan öğretmen’. Cinsiyet için geçerli olan biçimbilimsel kurallar sayı için de geçerlidir. Burada sözcüklerin tekil ve çoğul olmasıyla ilgilidir. Çoğul sözcükler genellikle tekil sözcüklerden türerler. Örneğin; Hks. *tabığ* ‘seçim’ > *tabığlar* ‘seçimler’

2. *Anlatımsal türetme (Expressive derivations)*: Anlatımsal türetme, girdinin (input) gönderimsel kapsamını ve tabanın sözlükbirimsel kategorisini değiştirmez. Anlatımsal türetme genel olarak beş özellik yansıtır: küçültme, büyütme, aşağılama, sevgi gösterme ve saygı ifadesi. Anlatımsal türetme isimden isim, fiilden fiil ve sıfattan sıfat türetir.

3. *Aktarım (transposition)*: Anlatımsal türetmede sözlükbirimsel kategori değişmezken aktarımda sözcüğün kategorisi değişir. Yani bir kök veya gövdeye eklenen bir ek vasıtasıyla sözcük bir kategoriden başka bir kategoriye geçiş yapar. Örneğin; İng. *annoy* ‘can sıkmak’ > *annoying* ‘can sıkma’, *mix* ‘karıştırmak’ > *mixer* ‘karıştırıcı’. Hks. *kiik* ‘karaca’ > *kiikte-* ‘karaca avlamak’, *ügren-* ‘öğrenmek’ > *ügrenci-* ‘öğrenci’

4. *İşlevsel türetme (functional derivations)*: Bu türetme özne, nesne, yer, vasıta, tarz, iyelik, köken gibi dilbilgisel işlevlere hizmet eder. Bu işlev, durum çekimiyle oldukça benzerlikler gösterir. İşlevsel türetmede durum ekleri farklı işlevlerde kullanılır ve çeşitli anlam değişmeleri oluşur. Örneğin; Türkçede çıkma durum eki *Ankara-dan* sözcüğünde durum eki işlevinde, *taş-tan bir ev* tamlamasında sıfat yapıcı, *Halil-den tembel* sözcüğünde ise karşılaştırma işlevinde kullanılmıştır (Beard 1995: 155-175; 2001: 55-60).

2.3.4. Gövde

Gövde terimi *bir sözcüğe getirilen çeşitli çekim eklerinin çıkarılmasından sonra kalan bölüm* olarak tanımlanabilir. Özellikle bükümlü diller için söz konusu olan bu kavram bizde daha çok, kökün eklerle oluşturduğu türevler için kullanılmaktadır (Aksan 2009: 82). Bu anlamda gövde, bir kök ya da türetilmiş biçim olabilir (İmer 2011: 144).

Korkmaz, gövde terimini “*Ad ve fiil köklerine yapım eklerinin eklenmesiyle oluşturulan ve anlamca bağlandıkları kökle ilişkisi bulunan türemiş kelimeler*” şeklinde tanımlar (Korkmaz 2007: 110).

Eker, gövde terimini çekim eki bulunmayan ve sözlüklerde madde başı olan biçimbirim olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle gövde, kendisine yapım eki eklenen sözcüktür (Eker 2010: 308).

Nadir Engin Uzun, kök için yapılan süreçsel bir tanımlamanın gövde için de geçerli olduğunu belirtir ve bir sözcüğün tümceler kurulurken yüklendikleri parçalardan geriye kalan bölüm şeklinde tanımlar. Kök ve gövde ayrımında temel olan, sözcüğün üzerine ne tür eklerin geldiğidir. Bu açıdan, olası biçimbilimsel yönü, ekleri kök-gövde ayrımına duyarlı seçim yapıp yapmadıklarıdır. Aynı sözcüğün üzerine türetim ya da çekim eki gelebilir ve böylece kök-gövde ayrımı ek türlerine bakılarak yapılmaktadır. Örneğin; çekim eki almış sözcük olarak *ev-im, kapı-da*; türetim eki almış sözcük olarak *ev-cil, kapı-cı* gibi (Uzun 2006: 15-16).

2.3.5. Çatı

Çatı, eylemler için söz konusu olan, sözdizimiyle ve dolaylı olarak anlamla ilişkili bulunan bir kavramdır. Eylemin anlattığı iş, oluş, kılının özne ve nesneyle ilişkisini belirleyen bir anlam ve görev özelliği olarak tanımlanır (Aksan 2009: 103). Çatı, fiil kök veya gövdesinin, sözlük anlamında herhangi bir değişikliğe uğramadan fiilden fiil yapan belirli bazı eklerle genişletilerek cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değişikliğidir (Korkmaz 2009: 538).

Çatı kategorisi bir gramer kategorisi olup şahsın eylemi nasıl (kendi mi yoksa başkaları vasıtasıyla mı, yalnız mı veya başkaları vasıtasıyla mı) ve kimin için (kendisi için mi veya başkaları için mi) yaptığını gösterir (Lubimov 1963: 151).

Çatı kategorisi, geçişli fiil ve geçişsiz fiil kavramlarıyla sıkı bağlantılıdır. Çatı ekleri geçişli fiili geçişsiz fiile veya tersine geçişsiz fiili geçişli fiile dönüştürebilir. Fiilin geçişli veya geçişsiz olması anlamıyla ilgilidir. Geçişsiz fiil ile geçişli fiil, birbirinden biçim yönünden değil; anlam ve cümle özellikleri yönünden (nesneyi gereksinme veya gereksinmeme özelliği yönünden) ayrılır. Çatının belli bir biçimi (bütün fiillere değil) fiilin bir biçimine özgü ve ilgiliyken; geçişsizlik ile geçişlilik bütün fiillere (belli bir biçimine değil) özgüdür (Ahanov 2013 : 346).

Fiil çatısı terimi üç noktayı içerir:

1. Çatı eki, fiil kökü (gövdesi) ile fiil çekim ekleri arasında yer alır
2. Fiilin değişik görünüşlerini ifade eder
3. Fiil çatısı fiilden fiil türetir (Grunina 1997: 195).

Fiil çatısının anlamsal yapısında iki görünüş vardır: Birincisi, öznenin kategori niteliğiyle ilgili gramer görünüşü, diğeri ise fiilin sözlüksel-anlamsal niteliğini oluşturan sözlüksel görünüştür. Başka bir ifadeyle fiil çatısı, fiilde gerçekleştirilen ve özneyi içeriksel ve/veya bağıntısal açıdan değiştirme kategorisidir. İçerik değişimleri; dönüşlülük, işteşlik ve kısmen ettirgenlik çatılarının özünü teşkil ederken edilgenlik ve kısmen ettirgenlik çatısının özü bağıntısal olup, yalnız özne-nesne ilişkileriyle ilgilidir (Grunina 1997: 203).

Çatı eklerinin niteliği üzerinde yapılan tartışmalar, bunların birer yapım eki mi, yoksa birer çekim eki mi olduğu sorusunu gündeme getirmiştir. Nitekim gramerlerin bir kısmında çatı ekleri ayrı bir bölüm hâlinde ele alırken, bazı gramerlerde de yalnızca fiilden fiil türeten ekler arasında ele alınmıştır (Korkmaz 2009: 539).

Deny, *Türk Dil Bilgisi* adlı eserinde çatı konusunu ve çatı eklerini çatı eklerini *çatı bildiren fiil yapım ekleri* başlığı altında inceler ve fiilde çatıyı *dönüştürücü çatı, işteş çatı, ettirgen çatı, edilgen ve olumsuz yeterliği* olarak sınıflandırır (Deny 2012: 329-331).

Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı çalışmasında fiil çatısını *yalın görünüş, olumsuz görünüş, edilgen görünüş, dönüştürücü görünüş, karşılıklı görünüş, ettirgen görünüş* olmak üzere altı görünüşten oluştuğunu belirtir. *Geçişli* ve *geçişsiz* çatıları *anlamlarına göre fiiller* başlığı altında inceler (Banguoğlu 2015: 409-411). Çatı eklerini ise *fiilden üreme fiiller* kısmında ele almıştır (Banguoğlu 2015: 274-293).

Ediskun, *Türk Dilbilgisi: Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi* adlı çalışmasında çatı konusunu *fiillerin çatısı* başlığı altında inceler ve fiil çatılarını nesne ve özne alışlarına göre *geçişli, geçişsiz, etken, edilgen, dönüştürücü, işteş ve ettirgen* olmak üzere altı grupta inceler (Ediskun 1999: 219-224).

Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi* adlı çalışmasında çatı kategorisini *çatıları bakımından fiiller* başlığı altında inceler. Fiilde çatıyı *fiil özne bağlantısı* ve *fiil nesne bağlantısı* açısından sınıflandırır. Fiil-nesne bağlantısı açısından *geçişli* ve *geçişsiz* fiiller olarak gruplandırır. Fiil-özne bağlantısı ve işlevleri açısından çatıları *etken çatı (yalın çatı), edilgen çatı, meçhul çatı (öznesiz çatı), dönüştürücü çatı, işteş çatı, ettirgen çatı* olmak üzere altı gruba ayırmıştır (Korkmaz 2009: 538-563).

Ergin, *Türk Dili* adlı çalışmasında çatı eklerini *fiilden fiil yapma ekleri* başlığı altında incelemiştir (Ergin 1994: 266-272).

Lubimov, *Türkiye Türkçesinde Çatı Kategorisi ve Çatı Ekleriyle Türetilen Fiiller* adlı makalede çatı kategorisini *geçişlilik-geçişsizlik* kategorisiyle karıştırılmaması gerektiğini belirtir. Çatı kategorisinin *geçişlilik-geçişsizlik* kategorisine sıkı bir hâlde bağlı olduğunu ancak *geçişlilik-geçişsizlik* kategorisinin leksik bir kategori

olup çatı kategorisinin ise gramer kategorisi olduğunu belirtir. Lubimov, Türkiye Türkçesinde yedi çatının olduğunu belirtir:

- 1) Asıl çatı
- 2) Ortanca çatı
- 3) Tutuşlu çatı
- 4) Dönüşlü çatı
- 5) Karşılıklı çatı
- 6) Müşterek çatı
- 7) Teşvikli çatı (Lubimov 1963: 150-151).

Gencan, *Dilbilgisi* adlı çalışmasında *eylemin çatısı* başlığı altında fiil çatısını şu şekilde sınıflandırır:

1. Nesne alıp almadıklarına göre: *geçişli eylemler, geçişsiz eylemler*
2. Öznelerine göre: *etken, edilgen, dönüşlü, işteş* (Gencan 1979: 329-343).

Lewis, *Turkish Grammar* adlı çalışmasında çatı kategorisini *extend stems* “genişletilmiş gövdeler” başlığı altında inceler ve fiilde çatıyı *karşılıklı ya da birliktelik* (*reciprocal or co-operative*), *ettirgenlik* (*causative*), *yineleme* (*repetitive*), *dönüşlü* (*reflexive*), *edilgen* (*passive*) olarak beş grupta inceler (Lewis 2000: 146-152).

Hakas Türkçesinde çatı terimi *zalog* terimiyle karşılanır. Hakas Türkçesinde çatı kategorisi üzerine yapılan çalışmalarda çatılar şu şekilde gruplandırılır:

- 1) *Köni (öön) zalog* (yalın çatı)
- 2) *Aylanıstıǵ zalog* (dönüşlü çatı)
- 3) *Polızıǵlıǵ zalog* (işteş çatı)
- 4) *Stradatel’nay zalog* (ileglig zalog) (edilgen çatı)
- 5) *Küsteg zalog* (ettirgen çatı) (Subrakova 1970: 169-171; Karpov 2002: 26-32).

2.3.5.1. Edilgenlik

Edilgen çatı şekli cümle öznesinin pasifliğini ifade eder. Bu pasifliğin zirve noktası, öznenin eylemin nesnesine dönüşmesidir. Fakat verilen şeklin ifade ettiği anlamın özgünlüğü bunda değildir. Edilgen çatının içeriği bir nesnenin yaptığı harekete bir diğerrinin maruz kalmasında değildir. Edilgen ifade de eylemin, hareketi yapan kişinin tamamen veya büyük ölçüde görülmediği bir belirtme, bir olgu olarak gösterilmesinden ibarettir (Şçerbak 2016: 121).

Ahanov, edilgen çatıyı “*hareketin sahibi belirtilmeden, yani neyin veya kimin yaptığı söylenmeden, neyin yapıldığı gösterilir*” şeklinde tanımlar (Ahanov 2013: 345).

Karaağaç, *Eylemden Eylem Yapım Ekleri* başlığı altında incelediği -l- edilgenlik ekinin kullanımını iki gruba ayırır:

1. Etken ve ettirgen eylemlerden edilgen eylemler yapar: *aç-* > *açıl-*, *çiz-* > *çizil-*, *saydır-* > *saydırıl-*, *yazdır-* > *yazdırıl-* gibi.
2. Geçişsiz eylemlerden öznesi bilinmez eylemler yapar: *bak-* > *bakıl-*, *git-* > *gidil-* gibi (Karaağaç 2013: 318).

Lubimov, edilgen çatıyı “*tutuşlu çatı*” olarak adlandırır. Tutuşlu çatının asıl ekinin -ıl- olduğuna ve bu ek yardımıyla fiilin şahıssız şekillerin yapıldığını belirtir (Lubimov 1963: 152).

König, edilgen eki -(I)l’nın l’den başka bütün ünsüzlerin sonuna geldiğini, ünlü ve l ile biten fiillerden sonra da -(I)n ekinin kullanıldığını belirtir ve Türkçede edilgen yapıları *kişili edilgen yapılar* ve *kişisiz edilgen yapılar* olmak üzere iki gruba ayırır. Kişili edilgen yapılarda üst yapıda bulunmasa da bir etmen vardır. Mantıki nesne dilbilgisel özne olur, eylem edilgen ekini alır. Kişisiz edilgen yapılarda ise etmen bulunmaz. Hemen her türlü eylemden kurulan bu edilgen yapılarda dilbilgisel bir öznenin bulunması her zaman gerekli değildir (König 1983: 118).

Hakas Türkçesinde edilgen çatı ekinin işlevleri *Fiilden Fiil Yapan Ekler* başlıklı bölümde incelenmiştir.

2.3.5.2. Dönüşlülük

Yapılan işin yapana döndüğü veya bir işin kendi kendine yapıldığını ya da olduğunu gösteren bir çatı türüdür. Dönüşlü çatıda yapılan iş, yapana yani özneye döndüğü için cümlenin öznesi hem yapan (yapıcı) hem de yapılan işten etkilenen (etkilenici) yani nesne durumundadır (Korkmaz 2009: 550).

Şcerbak, dönüşlülük çatısı şeklinin geleneksel olarak üç anlamı olduğunu belirtir:

1. Asıl dönüşlülük (kendisiyle bir şeyler yapmak)
2. Genel dönüşlülük (kendi başına bir şeyler yapmak)
3. Dolaylı dönüşlülük (kendisi için kendi yararına bir şeyler yapmak) (Şcerbak 2016: 124).

Demircan, dönüşlülüğü “*yapılan öznenin nesne olarak kendini seçmesidir*” şeklinde tanımlar. *Özne-bağımlı-nesne* seçimi dönüşlü “*kendini/e*” adlı ile belirtildiğini, kimi yüklemlerle bu adılın yükleme katılan *-(I)n* ekiyle *yapı-dışı* bırakıldığını belirtir (Demircan 2003: 14).

Karpov, Hakas Türkçesinde dönüşlü çatının üç farklı temel işlevinin olduğunu belirtir: 1) Asıl dönüşlülük, 2) Genel dönüşlülük, 3) Dolaylı dönüşlülük (Karpov 1975: 175-177).

2.3.5.3. İşteşlik

İşteş çatı şeklindeki fiiller, karşılıklılık ve birliktelik bildirirler; bundan, söz konusu şeklin kullanılmasındaki zorunlu şartın hareketi gerçekleştiren en az iki şahsın olması sonucu çıkar. Eylem ya onların arasında gerçekleşir ya da onlardan her biri

eylemin hem gerçekleştircisi hem de nesnesi olur ya da eylem onların birlikte katılımının sonucu olarak ortaya çıkar (Şçerbak 2016: 127).

Aksan, işteş çatı türünün Türkçede köklere getirilen *-(i)ş* ekiyle oluşturulduğunu ve eylemlerde, birden çok öznenin bir işe, bir oluşa katılması, onu gerçekleştirmesi durumu olduğunu belirtir (Aksan 2009: 105).

Korkmaz, *-(I)ş-/(U)ş-* ekinin çatı kavramı açısından birbirinden farklı iki işlevi olduğunu belirtir:

1. Bir işin, bir eylemin birden fazla kişi tarafından karşılıklı olarak yapıldığını gösterir.
2. Bir işin, bir eylemin birden fazla kişi veya özne tarafından toplu olarak hep birlikte yapıldığını gösterir.

Korkmaz, bu ekin hem *geçişli* hem de *geçişsiz* fiillere gelebileceğini ve birkaç örnek haricinde, eklendiği fiili genellikle *geçişsiz* bir fiile çevirdiğini belirtir (Korkmaz 2009: 553-554).

Karaağaç, işteş çatı ekini *Eylemden Eylem Yapım Ekleri* başlığı altında inceler ve bu ekin eskiden beri kullanılan çok işlek bir ek olduğunu belirtir. Ekin kullanımını iki gruba ayırır:

1. İşteşlik, ortaklaşalık işleviyle karşılıklı ve birlikte gerçekleştirilen eylemler yapar.
2. Bu ek işteşlik anlamı taşımayan türlü anlamlarda eylemler yapar. Bu eylemlerin bir kısmında kendi kendine, kendiliğinden olma, bir kısmında da dönüşlülük anlamı vardır: *çık-* > *çıkış-*, *dön-* > *dönüş-*, *ol-* > *oluş-* gibi (Karaağaç 2013: 319).

Karpov, Hakas Türkçesinde *-(I)s-* işteşlik ekinin üç farklı işlevde bulunduğunu belirtir:

1. Bir eylemi iki öznenin karşılıklı yapması
2. Bir veya birden çok öznenin eylemi yardımlaşarak yapması

3. Bir eylemi ikiden fazla öznenin yapması (Karpov 2004: 83-84).

2.3.5.4. Ettirgenlik

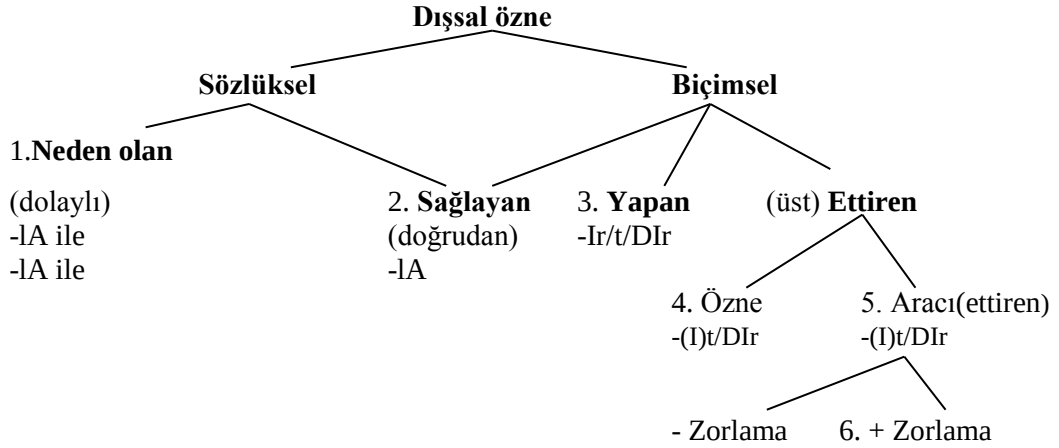
Ettirgen çatı şekli, neden olma ilişkisi gösteren, öznenin bir işi başkasına yaptırdığını belirten dilbilgisi ulamıdır (İmer 2011: 125). Farklı kökenlerden olan ve farklı fiil gövdelerine eklenen ya da aynı kelime biçiminde yaptırımın çeşitli aşamalarının (bazen bir aşamanın) göstergesi olarak kullanılan birkaç ek yardımıyla oluşur (Şçerbak 2016: 128). Ettirgen çatılı eylemler nesneyle kullanıldıkları için geçişli eylem özelliği taşır (Vardar 2002: 96-97).

Ergin, ettirgen eklerinin geçişsiz fiillerden geçişli fiiller yapmak ve geçişli fiilden işi başkasına yaptırma fiili yapmak gibi iki görevi olduğunu belirtir (Ergin 1994: 270).

Adalı, ettirgen eklerinin (ardıllarının) geçişli ya da geçişsiz eylemlerle kullanılabildiğini belirtir. Geçişli eylemlerle kullanıldığında kişi ardılının, eylemi gerçekleştireni (özneyi) değil, eylemin yapılmasına araç olanı göstermesini sağlar. Geçişsiz eylemlerle de kişi ardılıyla belirlenen, eylemi gerçekleştiren (özne) değildir. Ettirgen ardılı, eylemi gerçekleştireni nesne durumuna geçirir. Özne, eylemin gerçekleşmesini sağlar ve geçişsiz eylem, ettirgen ardılıyla geçişli olur (Adalı 1979: 55-56).

Demircan, ettirgen ekleriyle ilgili olarak, *etkilenen* özneli bir eyleme bir *yapan* özne kattığını; yapan özneli bir eyleme eklenirse bir işin başkasına yaptırıldığını ve dışsal özneye *yaptıran* işlevi yüklediğini (Demircan 2003: 14) ve tümceye dışsal bir özne katan işlemin ettirgen (*causative*) olarak anıldığını belirtir. Dışsal özneyi ise şu şekilde sınıflandırır: (Demircan 2003: 30)

Şema 5: Dışsal-Özne Ekleme (Demircan 2003: 30).

Hakas Türkçesinde *-Dİr-*, *-(I)r-*, *-t-*, *-(I)s-*, *-Gİs-*, *-Xİr-* olmak üzere birden fazla ettirgenlik eki bulunmaktadır. Bu eklerin temel işlevleri *Fiilden Fiil Yapan Ekler* başlıklı bölümde incelenmiştir.

2.3.6. Olumsuzluk

Bir cümleyi ya da belirtilen bir ifadeyi oluşturan unsurlara olumsuzluk bildiren bir dilbilgisel ögenin eklenmesiyle, cümlede yüklem bildirdiği oluş ve kılışın olumsuz olarak gerçekleştiğini gösteren dilbilgisi kategorisi olarak tanımlanmaktadır (Trask 1992: 179; Korkmaz 2007: 162).

Ramat, temel olarak bir cümlenin olumsuz bir yapıya dönüşmesinin üç farklı şekilde gerçekleştiğini belirtir: 1) Biçimbilimsel (morphological), 2) Biçim-Sözdizimsel (morphosyntactic), 3) Sözlüksel (lexical). Biçimbilimsel olarak olumsuzluk, fiile eklenen olumsuzluk ekiyle oluşturulurken; sözlüksel olarak olumsuzluk, özel sözlükbilimsel bir ögeyle oluşturulur (Ramat 2006: 562).

Biçimbilimsel olarak Türk dilinde olumsuzluk bildiren öge *-MA-* ekidir. Bu ekin, yapım eki mi yoksa çekim eki mi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda yapım eki olarak değerlendirilirken bazı çalışmalarda ise çekim eki olarak değerlendirilmektedir.

Korkmaz, -mA- ekini fiile yeni bir anlam yüklediğini belirterek bu eki, fiilden fiil yapan ek olarak ele almaktadır (Korkmaz 2007: 161). Ergin de -mA- ekini fiilden fiil yapan ek olarak değerlendirmektedir (Ergin 1994: 266). Banguoğlu ise mA- ekini fiil çatısı başlığı altında *olumsuz görünüş eki* olarak değerlendirir (Banguoğlu 2015: 412). Tekin, -mA- ekini fiillerin olumsuz çatı biçimlerini kuran ek olarak tanımlar (Tekin 2003: 247), Eker de mA- ekini *olumsuzluk çatısı* olarak ele alır ve olumsuzluk çatısının bulunduğu cümlelerin her zaman olumsuz anlam taşımadığını belirtir (Eker 2010b: 331). Şçerbak ise olumsuzluk yapısını, türetme morfolojisinin dışında ayrı bir başlık altında inceler (Şçerbak 2016: 108).

3. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİNDE İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER

3.1. {+A-}

3.1.1. Eski Türkçede {+A-} Eki

Türkçede ana dili varlığının erken dönemlerinden başlayarak çağdaş dillerin oluşumuna varıncaya kadar +A- ekinin yardımıyla adlardan, zarflardan ve ses taklidi kelimelerden fiiller oluşturulmuştur (Şçerbak 2016: 154; Beloglazov 2014: 29). Clauson, bu ekin muhtemelen en eski isimden fiil yapım eki olduğunu ve 8. yüzyıla kadar ekin işlek olmadığını belirtir (Clauson 1962: 155). Tekin ise +A- ekinin Eski Türkçede adlardan eylem türeten eklerin en yaygın olanlarından biri olduğunu ifade eder (Tekin 2013: 357).

Ekin kökeni üzerine çeşitli Türkologlar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ramstedt, +A- ekinin **ya* (-*ga*) biçiminden geldiğini ileri sürer (Ramstedt 1912: 79). Sevortyan da +A- ekinin kökenini -*ga*'ya götürür. Örnek olarak da Azerbaycan Türkçesindeki *bula-* 'karıştırmak' Tatarcadaki *bolğa-* sözcüğüne, Türkiye Türkçesindeki *dola-* 'dolamak' Hakasçadaki *tolğa-* sözcüğüne denk geldiğini belirtir (Şçerbak 2016: 156). Baskakov ise +A- ekinin kökeni -*la* ekinin fonetik gelişiminin sonucu olduğunu ifade eder (Şçerbak 2016: 156; Ganiyev 2013: 160).

Köktürk ve Uygur Türkçesi dönemine ait eserlerde bu ek, tek ya da iki heceli ünsüzle biten isimlere eklenir. +A- ekiyle oluşan türemiş fiil gövdelerinin anlamları hem geçişli hem de geçişsiz olabilir (Şçerbak 2016: 154). Ancak daha çok geçişsiz fiiller türetir (Tekin 2016: 84): *yāš* 'yaş, ömür' +A- > *yaša-* 'yaşamak, ... yaşında olmak' (Tekin 2016: 84), *küç* 'güç, kuvvet' +A- > *küçe-* 'çabalamak, zorlamak' (Gabain 2007: 48), *āt* 'ad' +A- > *ata-* 'adıyla çağırmak' (EDT, 42), *sıgt* 'yas, feryat' +A- > *sıgta-* 'yas tutmak, ağlamak' (Tekin 2016: 84), *mün* 'suç' +A- > *müne-* 'azarlamak, suçlamak' (Gabain 2007: 48).

Karahanlı Türkçesi dönemine ait eserlerde de +A- eki ile pek çok fiil türetilmiştir: *tüş* ‘rüya’ +A- > *tüşe-* ‘rüya görmek’ (Ercilasun 1984: 16), *kopuz* ‘kopuz’ +A- > *kopza-* ‘kopuz çalmak’ (DLT, 468), *san* ‘sayı’ +A- > *sana-* ‘saymak’, *köz* ‘köz’ +A- > *köze-* ‘(ateşi) küskü ile karıştırmak’ (DLT, 462), *tün* ‘gece’ +A- > *tüne-* ‘gecelemek’ (DLT, 465), *esin* ‘hafif rüzgar’ +A- > *esne-* ‘esmek’ (DLT, 645), *ot* ‘ilaç’ +A- > *ota-* ‘ilaçla tedavi etmek’ (DLT, 779), *küz* ‘güz’ +A- > *küze-* ‘sonbaharı geçirmek’ (DLT, 759).

3.1.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+A-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde +A- eki isimlere, sıfatlara, zarflara ve ses taklidi sözcüklere gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. Bu ekin eklenmesinde yapısal bir sınırlama yoktur; bu ek hem tek heceli hem de çok heceli sözcüklere gelebilir (Şçerbak 2016: 154).

Ünsüzle biten isim türünden sözcüklere eklendiğinde yapma ve olma ifade eden fiiller yapar: Kırg. *caşa-* ‘yaşamak’ < *caş* ‘yaş’ (KırgSz, 185), Türkm. *yelme-* ‘tutkallamak’ < *yelim* ‘tutkal’ (Altinel 2003: 133), Tat. *uyna-* ‘ oynamak’ (TatTürkSz, 356), SarıUyg. *yasa-* ‘yaşamak’ (Tenişev, Todayeva 1966: 34), Kzk. *oyna-* ‘ oynamak’ < *oyın* ‘oyun’ (KazTürkSl, 408-409), Gagv. *oyna-* ‘ oynamak’ (Pokravskaia 1964: 166), Kmk. *aşa-* ‘yemek yemek’ < *aş* ‘yemek’ (KumTürkSl, 44), Sah. *öhō-* ‘öç almak’ < *ös* ‘öç, intikam’ (YakRSl, 290), Dol. *ahā-* ‘yemek yemek’ < *as-* ‘yiyecek’ (Stachowski 1997: 56), Karay. *ada-* ‘ad vermek’ (Musayev 1964: 236), Tuv. *düje-* ‘düş görmek’ < *düş* ‘düş’ (TuvRSl, 187-191), Alt. *caja-* ‘yaşamak’ (AltRSl, 169), Tat. *kana-* ‘kanamak’ (Poppe 1963: 96), Özb. *tüne-* ‘gecelemek’ (Çoşkun 2017: 73), Tof. *oda-* ‘ateş yakmak, yakmak’ (Rassadin 2014: 115), Gagv. *yaşa-* ‘yaşamak’ (Pokrovskaya 1964: 166), ŞorT. *pugula-* ‘ot yığını yapmak, tahıl demetlerini bir araya getirmek’ < *pugul* ‘tahıl demetleri, ot yığını’ (ŞorTürkSz, 84).

Sıfat türündeki sözcüklere gelerek yapım kökünün bildirdiği anlamda fiiller türetir: Özb. *boşa-* ‘boşamak’ (UzbRSl, 91), Sah. *çugahā-* ‘yakınlaşmak’ (YakRSl, 513), Kırg. *çiña-* ‘sağlam yapmak’ < *çiñ* ‘sağlam, kuvvetli’ (KırgSz, 270), Alt. *amıra-* ‘dinlenmek’ < *amır* ‘rahat, huzur’ (AltRSl, 69), Tuv. *çiige-* ‘kolaylaşmak’ < *çiik* ‘kolay’ (TuvRSl, 533), ŞorT. *kurğa-* ‘kurumak’ < *kurug* ‘kuru’ (Yesipova 2011: 171), SarıUyg. *amıra-* ‘sakin olmak, sakinleşmek’ (Malov 1957: 179).

Yansıma sözcüklere gelerek kökün bildirdiği anlamda fiiller türetir: Tuv. *dızıra-* ‘çıtılamak’ (TuvRSl, 192), Sah. *sūgunā-* ‘hışıldamak’ (YakRSl, 346), Alt. *çıkıra-* ‘gıcırdamak’ (AltRSl, 856), Kırg. *şıbıra-* ‘fısıldamak’ (KırgSl, 684), Tat. *çepe-* ‘çaplamak’ (Ganiyev 2013: 161).

3.1.3. Hakas Türkçesinde {+A-} Eki

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ince sıradan ünlülerden sonra +e-, kalın sıradan ünlülerden sonra ise +a- şeklinde gelir:

(1) *çut* ‘kötü hava, kapalı hava’ +A- > *çuda-* ‘(hava) kapalı olmak, yağmurlu olmak’ (HRSl, 1003)

(2) *sin* ‘ölçü’ +A- > *sine-* ‘ölçmek’ (HRSl, 469)

(3) *sarın* ‘şarkı, türkü’ +A- > *sarna-* ‘şarkı veya türkü söylemek’ (HRSl, 449)

(4) *amır* ‘sakin, rahat’ +A- > *amıra-* ‘sakinleşmek, rahatlamak’ (HRSl, 62)

(5) *at* ‘ad’ +A- > *ada-* ‘ad vermek, adlandırmak’ (HRSl, 31)

(6) *ças* ‘yaş’ +A- > *çaza-* ‘(uzun bir hayat) yaşamak’ (HRSl, 922)

Ek, ünsüzle biten sözcüklere gelerek çeşitli ses olayları meydana getirmektedir:

Sonu -t ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -t ünsüzü ötümlüleşerek -d- ünsüzüne dönüşür:

(1) *at* ‘ad’ +A- > *ada-* ‘ad vermek, adlandırmak’ (HRSl, 31)

(2) *ot* ‘ot’ +A- > *oda-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSl, 294)

(3) *çut* ‘kötü hava, kapalı hava’ +A- > *çuda-* ‘(hava) kapalı olmak, yağmurlu olmak’ (HRSI, 1003)

(4) *saat* ‘gecikme, engel’ +A- > *saada-* ‘gecikmek, geç kalmak’ (HRSI, 418)

Yukarıda verilen örneklerden farklı olarak tek heceli [V+K+K] [K+V+K+K]ses dizisine sahip kök veya gövdelerdeki -rt, -yt, -lt, -nt, -rs ünsüz grubu ile biten sözcüklere +A- eki geldiğinde ötümlüleşme hadisesi meydana gelmemektedir (Kızlasov 2003: 31):

(1) *oort* ‘avurt’ +A- > *oorta-* ‘ağzı sıvıyla doldurmak; içmek’ (HRSI, 307)

(2) *ört* ‘yangın, alev’ +A- > *örte-* ‘1) yakmak, ateşe vermek, 2) yanmak’ (HRSI, 329)

(3) *çurt* ‘yaşam, hayat’ +A- > *çurta-* ‘yaşamak’ (HRSI, 1005)

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *tüs* ‘düş, rüya’ +A- > *tüze-* ‘düş görmek, rüya görmek’ (HRSI, 688)

(2) *ças (II)* ‘yaş’ +A- > *çaza-* ‘(uzun bir hayat) yaşamak’ (HRSI, 922)

(3) *pış* ‘keskin, sivri’ +A- > *pize-* ‘bilemek, sivriltmek’ (HRSI, 363)

(4) *kös* ‘köz, kor’ +A- > *köze-* ‘(ateşi, ocağı) karıştırmak’ (HRSI, 194)

(5) *tış* ‘diş’ +A- > *tize-* ‘(bebeklerin) süt dişleri düşmek’ (HRSI, 628)

(6) *us* ‘uç, üst’ +A- > *uza-* ‘(sopa, değnek) sivriltmek, (kurşun kalem) açarak sivriltmek’ (HRSI, 717)

Ek, ikinci hecesinde dar ünlü bulunan sözcüklerden sonra geldiğinde ikinci hecede bulunan dar ünlü düşer:

(1) *oyun* ‘oyun’ +A- > *oyna-* ‘ oynamak, eğlenmek’ (HRSI, 298)

(2) *purun* ‘önce, ön, evvel; burun’ +A- > *purna-* ‘geçmek, geride bırakmak’ (HRSI, 400)

(3) *sarın* ‘şarkı, türkü’ +A- > *sarna-* ‘şarkı veya türkü söylemek’ (HRSI, 449)

(4) *nımis* ‘emir, buyruk’ +A- > *nımza-* ‘emretmek, buyurmak’ (HRSI, 288)

Yukarıdaki örneklerden farklı olarak ikinci hecesinde dar ünlü bulunduran ve -r ünsüzüyle biten sözcüklere +A- eki geldiğinde düşme hadisesi meydana gelmez:

(1) *amır* ‘sakin, rahat’ +A- > *amıra-* ‘sakinleşmek, rahatlamak’ (HRSI, 62)

(2) *ılcır* ‘soluk, solmuş, cansız, gevşek’ +A- > *ılcıre-* ‘soluk durmak, cansız durmak’ (HRSI, 1064)

(3) *toğır* ‘en, yan, karşı’ +A- > *toğıra-* ‘kesmek, doğramak, parça parça doğramak’ (HRSI, 638)

(4) *xazır* ‘öfkeli, kızgın, kudurmuş’ +A- > *xazıra-* ‘öfkelenmek, kızmak; (hayvan) azmak, kudurmak’ (HRSI, 780)

(5) *pağır* ‘pürtüklü’ +A- > *pağıra-* ‘1) sertleşmek, pürüzlenmek, 2) (yara) kabarcıklarla kaplanmak, pürüzlerle kaplanmak’ (HRSI, 335)

3.1.3.1. Hakas Türkçesinde {+A-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +A- eki, isimlere, sıfatlara ve yansıma sözcüklere eklenerek çeşitli anlamlarda yapma, olma bildiren geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde +A- ekiyle türetilmiş 86 fiil tespit edilmiştir.

1. İsimlere eklenerek yapma ve olma bildiren fiiller türetir:

(1) *oyun* ‘oyun’ +A- > *oyna-* ‘ oynamak, eğlenmek’ (HRSI, 298)

(2) *ot* ‘ot’ +A- > *oda-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 294)

(3) *kös (II)* ‘köz, kor’ +A- > *köze-* ‘(ateşi, ocağı) karıştırmak’ (HRSI, 194)

(4) *san* ‘sayı’ +A- > *sana-* ‘saymak, hesaplamak’ (HRSI, 443)

(5) *ças* ‘yaş’ +A- > *çaza-* ‘(uzun bir hayat) yaşamak’ (HRSI, 922)

2. Sıfatlara eklenerek sıfat kökünün belirttiği anlamda fiiller türetir:

(1) *amır* ‘sakin, rahat’ +A- > *amıra-* ‘sakinleşmek, rahatlamak’ (HRSI, 62)

(2) *ılcır* ‘soluk, solmuş, cansız, gevşek’ +A- > *ılcıre-* ‘soluk durmak, cansız durmak’ (HRSI, 1064)

(3) *pīs* ‘keskin, sivri’ +A- > *pīze-* ‘bilemek, sivriltmek’ (HRSI, 363)

(4) *xazır* ‘öfkeli, kızgın, kudurmuş’ +A- > *xazıra-* ‘öfkelenmek, kızmak; (hayvan) azmak, kudurmak’ (HRSI, 780)

(5) *kübür* ‘gevşek, yumuşak’ +A- > *kübüre-* ‘gevşemek, yumuşamak’ (HRSI, 211)

3. Yansıma sözcüklere gelerek olma ifade eden geçişsiz fiiller türetir:

(1) *çığır-çağır* ‘yansıma ses’ +A- > *çığıra-* ‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 1015)

(2) *ığır* ‘gıcirtı, cızırtı’ +A- > *ığıra-* ‘gıcırdamak, cızırdamak’ (HRSI, 1035; HakRSI, 329)

(3) *çiltır* ‘parlak, parlayan’ +A- > *çiltıra-* ‘ışıldamak, parlamak, zaman zaman parlamak’(HRSI, 1020; HksTürkSz, 91)

(4) *toğdıra-* ‘gürlemek, tıkırdamak, çıtırdamak’ (HRSI, 636)

3.2. {+I-}

3.2.1. Eski Türkçede {+I-} Eki

Eski Türkçede isimlerden geçişsiz fiiller yapan ve işlek olmayan bir ektir (Tenişev 1988: 433). Türkoloji literatüründe genellikle +A- ekinin paralel biçimi olarak ele alınmaktadır (Karpov 1975: 169). Gabain, Räsänen ve Clauson +I- ekini +a-, +e-, +ı-, +i-, +u-, +ü- ekleriyle bir arada ele almışlardır (Gabain 2007: 48; Räsänen 1957: 144; Clauson 2002: 96).

Tenişev ise +ı-, +i-, +u-, +ü- eklerini bir başlık altında değerlendirir. Eski Türkçe döneminde geçişsiz fiiller türeten ve işlek olmayan bir ek olduğunu belirtir (Tenişev 1988: 433).

Ercilasun da +ı-, +i-, +u-, +ü- eklerini birlikte ele alır. Ünsüzle biten isim kök ve gövdelerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türettiğini belirtir (Ercilasun 1984: 16).

Tekin, Hacıeminoğlu ve Taş ise +I- ekini ayrı bir ek olarak değerlendirir ve bu ekin çoğunlukla geçişsiz fiiller türettiğini belirtirler (Tekin 2016: 84-85; Hacıeminoğlu 2016: 206; Taş 2015: 95).

Erdal, +I- ve +U- ekini birbirinden ayrı iki ek olarak değerlendirir. +I- ekinin +U- ekinin bir altbiçimi olmadığını ve her iki ekin de -d, -r, -n gibi ünsüzlerle biten gövdelere eklenmesine rağmen farklı anlamlarda fiiller türettiğini belirtir. Ayrıca +U- biçimli fiillerin anlamsal görünüşleri iyi tanımlandığını; +I- biçimli fiillerin anlamsal olarak daha değişken olduğunu ifade eder (Erdal 1991: 474-479).

+I- ekinin ortaya çıkışı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır: Serebrennikov ve Gadjieva +I- ekinin aslında +A- ekinin iç ses türevi olduğu görüşündedirler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 203). Şçerbak ise bu ekin şimdilik +A- ekinin ses bilgisel çeşidi olması konusunda tam bir kesinlik olmadığını ifade eder (Şçerbak 2016: 155). Baskakov +I- ekinin +ik- ekinden geldiği görüşündedir (Ganiyev 2013: 162).

Eski Türkçede +I- eki çoğunlukla geçişsiz fiiller türetir: *biti-* ‘yazmak’ < **bit* ‘yazı fırçası’ Çince *pi* < **piet* ‘fırça’ (Tekin 2016: 85), *yori-* ‘yürümek’ < **yor* (Tekin 2016: 85), *yabrit-* ‘bozmak, bozguna uğratmak’ fiilindeki **yabır-* ‘bozulmak, bozguna uğramak’ < **yabır* ‘fena, kötü’ (Tekin 2016: 85), *yıdı-* ‘kokmak’ (OTWF, 484), *öli-* ‘nemlenmek, ıslanmak’ < *öl* ‘nem, ıslaklık’ (Gabain 2007: 48).

Karahanlı Türkçesi döneminde +I- eki “kökün belirttiği durumda olmak” anlamında, genellikle geçişsiz fiiller türetir: *kurı-* ‘kurumak’ (Taş 2015: 96), *kani-* ‘kanamak’ (OTWF, 484), *ükli-* ‘(nesne) çoğalmak ve büyümek’ (DLT, 127), *kamı-* ‘heyecanlanmak’ (Hacıeminoğlu 2013: 153), *öli-* ‘ıslanmak’ < *öl* ‘ıslak, nemli’ (DLT, 786).

3.2.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+I-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen +I- eki, isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere gelerek çoğunlukla geçişsiz fiiller türetir. Şçerbak, +I- ve +U- fiil gövdelerinin

çok az olduğunu ve çağdaş Türk lehçelerinde eskiden kaybedilmiş şekil bilgisel oluşumların kalıntıları olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 155).

Korkmaz, Türkiye Türkçesinde +I- ve +U- ekinin Türkiye Türkçesine bazı eski türetmelerle gelmiş ölü bir ek durumda olduğunu ve bu nedenle de yeni türetmelere elverişli olmadığını belirtir (Korkmaz 2009: 114).

Çağdaş Türk lehçelerinde +I- eki ile türetilmiş fiillere örnek olarak Kzk. *renji-* ‘küsme, gücenme’ (KazTürkSz, 452), YUyg. *renci-* ‘darılmak’ (Öztürk 2010: 33), Kkalp. *bayı-* ‘zenginleşmek’ (Uygur 2018: 122), Nog. *kemi-* ‘azalmak, eksilmek’ (Akbaba 2009: 76), Başk. *niği-* ‘sağlamlaşmak, kuvvetlenmek’ (Yuldaşev 1981: 228), Tat. *tatı-* ‘tatmak’ (Ganiyev 2013: 162), Özb. *tinçi-* ‘sakinleşmek’ (ÖzbTürkSz, 326), Kırg. *ooru-* (II) ‘hastalanmak’ (KırgSz, 596), Tof. *çıdı-* ‘çürümek, kokmak’ (TofRSI, 122), Tuv. *aarı-* ‘hasta olmak, ağrımak’ (TuvRSI, 30), Alt. *tıñı-* ‘kuvvetlenmek; artmak, şiddetlenmek’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 427) gösterilebilir.

3.2.3. Hakas Türkçesinde {+I-} Eki.

Hakas Türkçesinde +I- eki kalın sıradan ünlülerden sonra +ı- ince sıradan ünlülerden sonra ise +i- şeklinde gelmektedir:

- (1) *kir* ‘yaşlı, ihtiyar’ +I- > *kirı-* ‘yaşlanmak, ihtiyarlamak’ (HRSI, 170)
- (2) *pay* ‘zengin’ +I- > *payı-* ‘zengin olmak, zenginleşmek’ (HRSI, 340)
- (3) *pos* ‘hür, serbest, özgür’ +I- > *pozı-* ‘serbest kalmak, kurtulmak’ (HRSI, 374)
- (4) *sax* ‘zaman, vakit’ +I- > *sağı-* ‘beklemek, gözetmek’ (HRSI, 426)

Sonu -s ünsüzü ile biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

- (1) *çıs* ‘koku’ +I- > *çızı-* ‘çürümek, pis kokmak’ (HRSI, 1016)
- (2) *pos* ‘hür, serbest, özgür’ +I- > *pozı-* ‘serbest kalmak, kurtulmak’ (HRSI, 374)

Sonu -x ünsüzü ile biten sözcüklere eklendiğinde -x ünsüzü ötümlüleşerek -ğ- ünsüzüne dönüşür:

(1) *sax* ‘zaman, vakit’ +I- > *sağl-* ‘beklemek, gözetmek’ (HRSI, 426)

(2) *sıx* ‘nem, rutubet’ +I- > *sığl-* ‘ıslanmak, nemlenmek’ (HRSI, 544)

Sonu -p ünsüzü ile biten sözcüklere eklendiğinde -p ünsüzü ötümlüleşerek -b- ünsüzüne dönüşür:

(1) *çap* ‘açgözlü, cimri’ +I- > *çabı-* ‘açgözlülük etmek, cimrilik etmek’ (HRSI, 914)

3.2.3.1. Hakas Türkçesinde {+I-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde işlek olarak kullanılmayan bir ektir. +I- eki ile türetilmiş 12 fiil tespit edilmiştir. Bu ek yardımıyla isimlerden ve sıfatlardan fiiller türetilir. Bu ek ile türetilen fiillerin işlevleri şunlardır:

1. İsim kök veya gövdelerine gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *sax* ‘zaman, vakit’ +I- > *sağl-* ‘beklemek, gözetmek’ (HRSI, 426)

(2) *çıs* ‘koku’ +I- > *çızı-* ‘çürümek, pis kokmak’ (HRSI, 1016)

(3) *sas* ‘bataklık’ +I- > *sazı-* ‘kötü kokmak’ (HRSI, 431)

2. Sıfat kök veya gövdelerine gelerek kökün belirttiği anlamda fiiller türetir:

(1) *çap* ‘açgözlü, cimri’ +I- > *çabı-* ‘açgözlülük etmek, cimrilik etmek’ (HRSI, 914)

(2) *kir* ‘yaşlı, ihtiyar’ +I- > *kirı-* ‘yaşlanmak, ihtiyarlamak’ (HRSI, 170)

(3) *pay* ‘zengin’ +I- > *payı-* ‘zengin olmak’ (HRSI, 340)

(4) *pos* ‘hür, serbest, özgür’ +I- > *pozı-* ‘serbest kalmak, kurtulmak’ (HRSI, 374)

3.3. {+LA-}

3.3.1. Eski Türkçede {+LA-} Eki

Eski Türkçe döneminde isimden fiil yapan ekler içerisinde en işlek olanıdır. Gabain, Şçerbak ve Tenişev gibi Türkologlar +LA- ekinin sınırsız bir kullanım imkânı olduğunu belirtirler (Gabain 2007: 49; Şçerbak 2016: 156; Tenişev 1988: 425).

Ekin kökeni üzerine farklı görüşler mevcuttur. Ramstedt, Moğolca ve Tunguzca ile ilişkilendirdiği Türkçe +*lA-* ekinin diğer bir isimden fiil yapım eki olan +*l-* ile aynı kökten geldiğini ileri sürmüştür. Bang ise *lı*, *luğ*, *luq* ekleriyle ilişkilendirdiği +*lA-* ekinin sözlüksel bir birim olan *al-* ‘almak’ fiili ve *-a* zarf-fiil ekinin birleşmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir (İlgın 2015: 65). Hasenova, bu ekin bağımsız anlamlı *-de/-te* sözünden çıktığını söyler (Ganiyev 2013: 136). Serebrennikov ve Gadjeva +*lA-* ekinin *-l* ve *-a* ögeli eklerin birleşmesinden meydana geldiğini belirtirler (Serebrennikov, Gadjeva 2011: 204). Ganiyev ise +*lA-* ekinin çok eski bir ek olduğunu ve bu nedenle ekin kökeninin belirlenmesinin oldukça zor olduğunu ifade eder (Ganiyev 2013: 137).

Köktürk ve Uygur dönemi eserlerinde isim türünden sözcüklere gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Ek hem ötümlü hem de ötümsüz ünsüzlerden sonra kullanılır. Kalın sıradan ünlülerden sonra +*la-*, ince sıradan ünlülerden sonra ise +*le-* şeklinde eklenir: *bedizle-* ‘süslemek’ < *bediz* ‘süs, resim, heykel’ (Tekin 2016: 296), *tamgala-* ‘damgalamak, mühürlemek’ < *tamga* ‘damga, mühür’ (Caferoğlu 2015: 222), *kuşla-* ‘kuş avlamak’ < *kuş* ‘kuş’ (OTWF, 441), *başla-* ‘başlamak, önderlik etmek’ < *baş* ‘baş, lider, önder’ (EDT, 375-382), *buzagula-* ‘buzagılamak’ < *buzagu* ‘buzagı’ (Gabain 2007: 49), *abla-* ‘avlamak’ < *ab* ‘av’ (Tekin 2016: 85), *körünçle-* ‘teşhir etmek, sergilemek’ < *körünç* ‘görünüş, manzara’ (Caferoğlu 2015: 117), *atla-* ‘ata binmek’ < *at* ‘at’ (OTWF, 431), *övkele-* ‘öfkelenmek, hiddetlendirmek’ < *övke* ‘öfke, hiddet, kızma’ (Caferoğlu 2015: 155), *botola-* ‘(deve) yavrulamak’ < *boto* ‘deve yavrusu’ (Tekin 2016: 85), *kulunla-* ‘(kısrak) yavrulamak’ < *kulun* ‘tay’ (OTWF, 441), *ançula-* ‘saymak, saygı göstermek, hürmet etmek’ < *ançu* ‘değer, kıymet’ (Caferoğlu 2015: 15), *ırla-* ‘şarkı söylemek’ < *ır* ‘şarkı’ (EDT, 192-230), *teñle-* ‘eşitlemek, hesaplamak, karşılaştırmak’ < *teñ* ‘eşit, denk’ (EDT, 511-521), *tançula-* ‘dilimlemek, parçalamak’ < *tançu* ‘dilim dilim, parça parça’ (Caferoğlu 2015: 222).

Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde de +IA- eki oldukça işlek olarak kullanılmıştır. Hacıeminoğlu *Karahanlı Türkçesi Grameri* adlı çalışmasında +IA- ekinin her türlü isimden etken, hem oluş bildiren hem de yansıma sözcükler türeten çok işlek bir ek olduğunu belirtir. Ekin işlevlerini ise şu şekilde sıralamıştır: 1) İsimdeki vasfı başkasına atfeden fiiller (*bedükle-* ‘büyük saymak’), 2) İsimdeki vasfı başka bir nesneye katan fiiller (*tuzla-* ‘tuzlamak’), 3) İsimdeki vasfı nesneye kazandıran fiiller (*arığla-* ‘arılaştırmak’), 4) İsmın ifade ettiğı nesneyi türeten fiiller (*çörekle-* ‘çörek yapmak’), 5) İsmın ifade ettiğı vasıftan arınmayı bildiren fiiller (*sarığla-* ‘sarı hale getirmek’), 6) İsmın ifade ettiğı nesneyi vasıta olarak kullanma bildiren fiiller (*boyunla-* ‘boyunla vurmak’), 7) İsmın ifade ettiğı nesneye yönelen fiiller (*karınla-* ‘karnına vurmak’), 8) İsimdeki vasfın kazanıldığını gösteren fiiller (*adığla-* ‘ayılaşmak’), 9) İsmın ifade ettiğı nesneyi kendisi için kullanmayı bildiren fiiller (*münle-* ‘çorba içmek’), 10) İsmın ifade ettiğı nesneye bağılı olarak dayanıldığını gösteren fiiller (*taşla-* ‘dışarı gitmek’), 11) Taklidi fiiller (*ahla-* ‘ah etmek’) (Hacıeminoğlu 2013: 156-158).

Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Dîvânu Lugâti’t-Türk’te +IA- ekinin işlevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Sıvı madde isimlerine eklendiğinde içmek anlamında fiiller türetir: *suwla-* ‘su içmek’ < *suw* ‘su’ (DLT, 836-838), *münle-* ‘çorba içmek’ < *mün* ‘çorba’ (DLT, 766).

2. Canlı isimlerine eklendiğinde o canlıyla ilgili doğurmak anlamında fiiller türetir: *buzagula-* ‘buzağı doğurmak’ < *buzagu* ‘buzağı’ (DLT, 605), *kulunla-* ‘kısarak yavrulamak’ < *kulun* ‘kulun, tay’ (DLT, 746).

3. Organ isimlerine eklenerek o organa vurmak anlamında fiiller türetir: *kasığla-* ‘çenelere vurmak’ < *kasıg* ‘ağzın sağlı sollu iç kısmı, çene dipleri’ (DLT, 690), *emigle-* ‘memelere vurmak’ < *emig* ‘meme’ (DLT, 638), *karınla-* ‘karnına vurmak’ < *karın* ‘karın, mide’ (DLT, 687).

4. Mevsim veya zaman bildiren sözcüklere eklenerek bahsedilen mevsimi veya zamanı geçirmeyi ifade eden fiiller türetir: *kışla-* ‘kışı geçirmek’ < *kış* ‘kış’ (DLT, 716).

5. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin araç olarak kullanıldığını ifade eden fiiller türetir: *kamıçla-* ‘kepçeyle almak’ < *kamıç* ‘kepçe’ (DLT, 681), *kaşukla-* ‘kaşıkla yemek’ < *kaşuk* ‘kaşık’ (DLT, 691).

6. Giysi isimlerine eklenerek o giysiyi giymekle ilgili fiiller türetir: *çarukla-* ‘Türk çarığı giymek’ < *çaruk* ‘çarık’ (DLT, 616).

7. İsim kök veya gövdelerine eklenerek bir şeyi yapmak anlamında fiiller türetir: *kırla-* ‘su yolları için yarıklar veya su bendi yapmak’ < *kır* ‘su bendi, set’ (DLT, 712-714), *atızla-* ‘arklar ve çukurlar açmak’ < *atız* ‘iki toprak kümesi arasındaki su arkı’ (DLT, 563), *çağırla-* ‘şıra yapmak’ < *çağır* ‘şarap’ (DLT, 611), *çörekle-* ‘çörek (yuvarlak ekmek) yapmak’ < *çörek* ‘çörek, yuvarlak ekmek’ (DLT, 629).

8. İsim kök veya gövdelerine eklenerek o isimle ilgili sökmek, çıkarmak, temizlemek anlamında fiiller türetir: *sirkele-* ‘(çocuğun başından) sirke sökmek’ < *sirke* ‘başta bulunan bit yumurtası’ (DLT, 825), *urugla-* ‘(ekin, meyve vb. şeylerin) çekirdeklerini çıkarmak’ < *urug* ‘her şeyin tanesi; tohum’ (DLT, 923).

9. Hastalık bildiren isimlere eklenerek hasta olmak veya hastalığa yakalanmak anlamında fiiller türetir: *igle-* ‘hasta olmak’ < *ig* ‘hastalık’ (DLT, 661-662), *kemle-* ‘(at vb.) hastalanmak’ < *kem* ‘hastalık’ (DLT, 702).

10. Hayvan isimlerine eklenerek kök veya gövdede belirtilen hayvanı avlamak anlamında fiiller türetir: *kuşla-* ‘kuş avlamak’ < *kuş* ‘kuş’ (DLT, 750-751).

11. Soy, boy ve kabile isimlerine gelerek kök veya gövdede belirtilen soya, boya ve kabileye mensup olmak anlamında fiiller türetir: *Çigille-* ‘(birisini Çigillerden saymak veya onlara mensup kılmak’ < *Çigil* ‘yirmi Türk kabilesinden biri’ (DLT, 624), *Karlukla-* ‘Karluk kabul etmek’ < *Karluk* ‘Türklerden bir boy’ (DLT, 688).

12. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen şeyi aramak anlamında fiiller türetir: *bitle-* ‘bit aramak’ < *bit* ‘bit’ (DLT, 590-591), *yitikle-* ‘kayıp bir şeyi aramak’ < *yitük* ‘kayıp’ (DLT, 978).

13. Havayla ilgili isimlere gelerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili çeşitli anlamlarda fiiller türetir: *karla-* ‘kar yağdırmak’ < *kar* ‘kar’ (DLT, 684-688).

14. İsimlere eklenerek tedavi etmek, iyileştirmek anlamında fiiller türetir: *uduzla-* ‘uyuz hastalığını tedavi etmek’ < *uduz* ‘uyuz’ (DLT, 917), *emle-* ‘tedavi etmek, iyileştirmek’ < *em* ‘ilaç, deva’ (DLT, 637-638), *enüçle-* ‘kataraktı tedavi etmek’ < *enüç* ‘göze inen perde, katarakt’ (DLT, 639), *kartla-* ‘yarayı iyileştirmek’ < *kart* ‘yara’ (DLT, 689).

15. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumuna geçmeyi, ismin bildirdiği eylemi yapmayı ifade eden fiiller türetir: *bagla-* ‘bağlamak’ < *bāg* ‘(bohça vb. şeyler) bağ’ (DLT, 569), *bokla-* ‘pislemek’ < *bok* ‘bok’ (DLT, 593).

16. Sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen anlamda fiiller türetir: *ulugla-* ‘ululamak, büyük saymak’ < *ulug* ‘ulu, büyük’ (DLT, 921), *kiçigle-* ‘küçük saymak’ < *kiçig* ‘küçük’ (DLT, 719), *yiñgele-* ‘inceltmek’ < *yiñge* ‘ince’ (DLT, 976).

17. İsim köküne eklenerek kabullenme, sahiplenme anlamında fiiller türetir: *anala-* ‘bir kadını anne olarak adlandırıp anne kabul etmek’ < *ana* ‘anne’ (DLT, 550).

18. Zamir köküne eklenerek fiil türetir: *sizle-* ‘büyüklerle ve hükümdarlara siz diye hitap etmek’ < *siz* ‘siz’ (DLT, 826).

19. Yansıma sözcüklere eklenerek fiiller türetir: *tikile-* ‘uğuldayıp vınlamak’ < *tiki* ‘geceleyin işitilen patırtı’ (DLT, 617), *çatıla* ‘şaklamak’ (DLT, 617).

İsimden fiil türeten +*LA-* eki, Türkçeden ödünçlenmiş bir ek olarak Moğolcada da işlek olarak kullanılmaktadır. Bu ekin Moğolcada ve Türkçede ortak olarak kullanıldığına dikkat çeken Ramstedt, +*LA-* ekinin oldukça eski ve işlek olarak kullanılan bir fiil türetme eki olduğunu belirtir (Ramstedt 1912: 80). Clauson, +*LA-*

ekinin Türkçeden Moğolcaya geçtiğini ve +da-/de-/ta-/te- eklerinin de +LA- ekinin ikincil biçimi olabileceğini ifade eder (Clauson 2002: 128). Şçerbak da bu ekin Türkçeden Moğolcaya geçtiği görüşündedir. Moğolcadaki +LA- ekli Türkçeden ödünçleme fiillerin sayısının oldukça fazla olduğunu ve çoğu zaman bu ekle ilgili isim tabanlarını ortaya çıkararak +LA- ekinin bağımsız olarak Moğolca isim tabanlarına da gelmeye başladığını belirtir (Şçerbak 1997: 186).

Rassadin, +LA- ekinin Eski Moğolcada +la-/le-; +na-/ne- olarak bulunan eş biçimlerin, Buryat edebi dilinde +la-/le-/lo-; +na-/ne-/no/, Halha Moğolcasında +la-/le-/lo-/lō-; +na-/ne-/no-/nō- şeklinde bulunduğunu belirtir (Rassadin-Trofimova 2012: 44-45).

Eski Moğolcada +LA- eki /ñ/ ve /m/ ünsüzleriyle biten tabanlara +nA- şeklinde gelir: *añna-* ‘avlamak’ < *añ* ‘av; oyun’, *emne-* ‘tedavi etmek’ < *em* ‘ilaç’; /m/, /ñ/ ünsüzleri haricindeki isim tabanlarına ise +lA- biçimi gelir: *gerle-* ‘evlenmek’ < *ger* ‘ev’, *emegelle-* ‘yüklemek’ < *emegel* ‘yük’ (Poppe 2016: 92-93).

Poppe, Çağdaş Moğolcada +LA- ekinin +l-, +lə- ve +nə- eş biçimleri bulunduğunu belirtir. +l- ve +lə- eki /m/, /ñ/ ünsüzleri haricindeki isim tabanlarına eklenirken; +nə eki ise /m/ ve /ñ/ ünsüzleriyle biten isim tabanlarına eklenir ve bu ek genellikle isimlere eklenerek geçişli fiiller türetir (Poppe 1970: 105).

C. Ujiyediin, *Studies on Mongolian Verb Morphology* adlı çalışmasında Çağdaş Moğolcada +LA- ekinin +la-/le-, +l-, +na-/ne- eş biçimlerinin bulunduğunu ve +LA- ekinin isimlere, sıfatlara, fiillere ve zarflara geldiğini belirtir. Ayrıca +l- ekinin sadece zarflardan sonra kullanıldığını söyler. +LA- ekinin isimlere, sıfatlara ve zarflara eklendiğinde kök veya gövdede belirtilen anlamla ilgili yeni fiiller türettiğini, ancak fiillere eklendiğinde ise kök veya gövdede belirtilen fiilin anlamıyla ilgili “tekrar tekrar yapma” ifade eden fiiller türettiğini belirtir:

1. İsimden türemiş fiiller: *usu* ‘su’ > *usula-* ‘sulamak’, *aba* ‘av’ > *abala-* ‘avlanmak’, *salki* ‘rüzgar’ > *salkila-* ‘rüzgarlı olmak’
2. Sıfattan türemiş fiiller: *sira* ‘sarı’ > *sirala-* ‘sarı olmak’, *qayurai* ‘kuru’ > *qayuraila-* ‘kurulamak’
3. Fiilden türemiş fiiller: *dorgi-* ‘titremek’ > *dorgila-* ‘tekrar tekrar titremek’, *debse-* ‘ezmek’ > *debsele-* ‘tekrar tekrar ezmek’
4. Zarflardan türemiş fiiller: *nebte* ‘doğruca’ > *nebtel-* ‘yarıp geçmek’, *balba* ‘parça parça’ > *balbala-* ‘parçalamak’ (Ujiyediin 1998: 37-39).

3.3.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LA-} Eki

Eski Türkçe döneminden itibaren Genel Türk dili alanında oldukça işlek olarak kullanılan bir ektir. Tenişev, çağdaş Türk lehçelerinin her birinde bu ekle türetilmiş 500-600 ile 1000 civarında fiil gövdesinin olduğunu belirtir (Tenişev 1988: 425). Türkiye’de son yıllarda çeşitli Türk lehçelerinde fiil söz yapımı üzerine yapılan çalışmalarda da bu ekle türetilmiş fiil gövdelerinin sayısının çokluğu, bu ekin üretkenliğini göstermektedir. Örneğin; Tuva Türkçesinde +LA- ekiyle türetilmiş 1504 fiil gövdesi (Baran 2015: 114), Saha Türkçesinde +LA- ekiyle türetilmiş 1434 fiil gövdesi (Kılıç 2014: 175-222) ve Türkiye Türkçesinde +LA- ekiyle türetilmiş 1021 fiil gövdesi (Uygur 2005: 347) tespit edilebilmektedir.

+LA- eki isimlere, sıfatlara, zarflara ve yansıma sözcüklere gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türeten bir ektir. Bu ekle türetilmiş fiillerin işlevleri üzerine pek çok araştırma yapılmıştır.

Figen Güner Dilek, *Kuzeydoğu Türk Lehçelerinde {+LA-} Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine* adlı makalesinde +LA- ekinin işlevleri açısından Genel Türkçede bulunmayan ve sadece Kuzey Doğu Türk lehçelerine (Altay, Hakas, Tuva, Saha, Şor, Tofa, Dolgan) özgü işlevlerin bulunduğunu belirtmiştir. Kuzey Doğu Türk lehçelerini farklı kılan bu işlevler ise şunlardır: 1) bir hayvanı avlamak, 2) bir meyveyi ya da yemişi toplamak, 3)

bir yere gitmek ve o yerde gezip dolaşmak, 4) herhangi bir dili veya ağzı konuşmak, 5) bir enstrüman çalmak ve oynamak, 6) bir görevde bulunmak, bir mesleği yapmak (Dilek 2013: 399-405).

Buket Baran, *İsimden Fiil Türeten {+LA} Ekinin Tuva Türkçesindeki İşlevleri* adlı makalesinde Tuva Türkçesinde bu ekle türetilmiş fiillerin 35 farklı işlevde kullanıldığını belirtmiştir. Bu işlevler 1) canlı isimlere gelerek doğurmak, yavrulamak anlamında (*anayla-* ‘yavrulamak’), 2) bir hayvanı avlamak, bir balığı tutmak anlamlarında (*adıgla-* ‘ayı avlamak’), 3) bir sebzeyi, bir meyveyi, bir şeyi toplamak anlamlarında (*çoñgula-* ‘yonga toplamak), 4) bir organı tutma, organdan yakalama anlamlarında (*adıšta-* ‘avuçlamak’), 5) bir hastalığa yakalanmak, hasta olmak anlamlarında (*aarıgla-* ‘hasta olmak’), 6) bir milletin dilini konuşmak anlamında (*orusta-* ‘Rusça konuşmak’), 7) bir mesleği icra etmek, bir meslekte çalışmak anlamlarında (*çılgiçila-* ‘çobanlık yapmak’), 8) bir aleti, aygıtı, nesneyi kullanmak anlamlarında (*bijekte-* ‘bıçaklamak’), 9) bir müzik aletini çalmak anlamında (*çadaganna-* ‘çadagan çalmak’), 10) oyun oynamak anlamında (*kajıkta-* ‘aşık oynamak’), 11) belirli bir sporu yapmak anlamında (*xaaxta-* ‘kayak yapmak’), 12) bir yere gitmek, göçmek, bir şey için gitmek anlamlarında (*dagla-* ‘dağa gitmek’), 13) bir şeyi içmek anlamında (*münne-* ‘çorba içmek’), 14) bir şey yemek, bir yiyeceği hazırlamak anlamlarında (*çarbala-* ‘yarma yapmak’), 15) bir şeyi dikmek anlamında (*dodarla-* ‘astar dikmek’), 16) bir şey giymek, bir şey takmak anlamlarında (*edekte-* ‘etek giymek’), 17) bir yere koymak anlamında (*xapta-* ‘torbalamak’), 18) bir şey yazmak, bir şeyle yazmak, bir yere yazmak anlamlarında (*bijigle-* ‘mektup yazmak’), 19) bir şeyi söylemek, okumak anlamlarında (*ırla-* ‘şarkı söylemek’), 20) ismin bildirdiği duruma geçmeyi, eylemi yapmayı gösteren geçişli fiiller (*başkala-* ‘bölmek’), 21) inşa etmek, yapmak anlamlarında (*arıkta-* ‘ark yapmak’), 22) bir şeyle kaplanmak, boyanmak, örtülmek anlamlarında (*aldınna-* ‘altınla süslemek’), 23) bir şeyi

temizlemek, kabuğunu soymak anlamlarında (*kartta-* ‘kabuğunu soymak’), 24) bir mevsimi ya da zamanı geçirmek anlamında (*dünne-* ‘gecelemek’), 25) havayla ilgili fiiller (*bulutta-* ‘bulutlanmak’), 26) soyut isimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller (*elekte-* ‘alay etmek’), 27) bir ölçü birimiyle ölçmek (*arjunna-* ‘arşınla ölçmek’), 28) sayıyla ilgili çeşitli fiiller (*çedenne-* ‘yetmiş yaşına girmek’), 29) belirli bir niteliğe sahip olmak anlamında (*çörüüle-* ‘inat etmek’), 30) bir niteliği kazandırmak, o niteliğe sahip olmak anlamlarında (*kılınna-* ‘kalınlaşmak’), 31) belirli bir yönde gitmek anlamında (*bola-* ‘bu yoldan gitmek’), 32) hareketin yönünü bildiren geçişsiz fiiller (*beerle-* ‘yaklaştırmak’), 33) yürüme şeklini tasvir eden geçişsiz fiiller (*aralçaala-* ‘tırıs gitmek’), 34) kılış bildiren fiiller (*aramna-* ‘kesmek, durdurmak’), 35) yansıma fiiller (*xaala-* ‘ahlamak’) (Baran 2017: 113-127).

B. B. Sanalova ve A. E. Çumakayev, *Grammatika Sovremennogo Altayskogo Yazıka: Morfologiya* adlı eserde Altay Türkçesinde +LA- ekinin işlevlerini ayrıntılı olarak incelemişlerdir. +LA- ekinin isimlere, sıfatlara, zarflara ve yansıma sözcüklere gelerek kök veya gövdede belirtilen sözcükle ilgili çeşitli anlamlarda fiiller türettiğini belirtirler. Ayrıca bu çalışmada +LA- ekinin işlevleri eklendiği sözcük gruplarına göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Bu ekin işlevleri I. İsimlere gelerek 1) kök veya gövdede belirtilen eylemi yapmak, gerçekleştirmek (*işte-* ‘çalışmak’), 2) eylemi bir araç yardımıyla yapmak (*malta-* ‘baltayla doğramak’), 3) bir şeyi elde etmek (*balıkta-* ‘balık avlamak’), 4) gövdede belirtilen şeyi sağlamak, temin etmek (*eerte-* ‘eyerlemek’), 5) gövdede belirtilen şeyi bir şeyle kaplamak (*altında-* ‘altınla kaplamak’), 6) gövdede belirtilen şeyi yapmak (*cödülde-* ‘öksürmek’), 7) gövdede belirtilen şeyi tecrübe etmek (*şırالا-* ‘ıstırap çekmek’), 8) bir şeyin yoksunluğunu hissetmek (*aşta-* ‘acıkmak’), 9) gövdede belirtilen zamanı geçirmek (*kışta-* ‘kışı geçirmek’), 10) gövdede belirtilen şeyin meydana geldiğini (*biytte-* ‘bitlenmek’), 11) gövdede belirtilen yere gitmek (*taygala-* ‘taygaya gitmek’), 12) bir şeyi katmak, eklemek anlamında fiiller (*tusta-* ‘tuz

eklemek’), 13) konuşma faaliyetini gerçekleştirmek (*kuuçında-* ‘konuşmak’), 14) gövdede belirtilen şeye tesir etmek (*izüle-* ‘ısıtmak’); II. Sıfatlara gelerek 1) nitelik verme anlamında fiiller (*ookta-* ‘ufalamak, parçalamak’), 2) bir niteliği kazanmak (*caanda-* ‘büyümek’), 3) bir dili konuşmak (*orusta-* ‘Rusça konuşmak’); III. Zarflara gelerek 1) hareketin yönünü belirtmek (*tömöndö-* ‘aşağı yöne hareket etmek’), 2) hareketin hızını belirtmek (*kapşayla-* ‘acele etmek’); IV. Yansıma sözcüklere gelerek 1) gövdede belirtilen sesi çıkarmak (*şuula-* ‘gürültü etmek’), 2) gövdede belirtilen hareketi yapmak (*tırlaında-* ‘sallamak’) (Sanalova, Çumakayev 2017: 422-425).

Vildan Çakmak, Çuvaşçada Eylem Yapımı adlı tez çalışmasında +LA- ekiyle türemiş fiillerin 18 farklı işlevde kullanıldığını belirtir. Bu işlemler 1) nesne aracılığıyla bir şeyler üretme ve yapma (*savala-* ‘yontmak’), 2) soyut isimlerden yapma belirten eylemler (*sortla-* ‘sınıflandırmak’), 3) Rusça sözcüklerden türetilen eylemler (*şelle-* ‘acımak’), 4) Arapça ve Farsça sözcüklerden türetilen eylemler (*salamla-* ‘selam vermek’), 5) doğurmak ve yavrulamak anlamında (*pırula-* ‘buzağılamak’), 6) bir niteliği kazanmak (*uksahla-* ‘aksamak’), 7) bir sayıyla bağlantılı geçişli eylemler (*ikkile-* ‘ikiye ayırmak’), 8) nesne ile oynama veya bir sporu yapma (*voleybolla-* ‘voleybol oynamak’), 9) ölçü birimleriyle ölçmek (*hurla-* ‘arşınla ölçmek’), 10) el işini yapmak anlamında (*hupla-* ‘kenarını dikmek’), 11) düşünce veya duyguyu bir kişiye veya bir nesneye dayandırma (*ayıpla-* ‘ayıplamak’), 12) belirtilen yöne ya da yere hareket etme (*yanahla-* ‘çeneye vurmak’), 13) nesnenin bir yere konulması anlamında (*klemele-* ‘damgalamak’), 14) bir şeyin ara ara veya sürekli yapıldığını (*ıyihla-* ‘uyuklamak’), 15) nesneyi bir yere eklemeyi veya katmayı anlatan eylemler (*tıvarla-* ‘tuzlamak’), 16) bir hastalığa yakalanmak anlamında (*çirle-* ‘hasta olmak’), 17) süreyi tüketme anlamında (*kunla-* ‘günü geçirmek’), 18) az sayıda geçişsiz eylem türetir (*çirle-* ‘hasta olmak’) (Çakmak 2018: 68-73).

Sinan Uygur, *+la- Ekinin İşlevleri Üzerine Bir Deneme* adlı makalesinde Türkiye Türkçesinde bu ekle türetilmiş fiillerin 15 farklı işlevde kullanıldığını belirtmiştir. Bu işlevler 1) bir şeyi bir şeyli hâle getirmek a) kapsam (*paketle-*), b) araç (*baltala-*), c) parça (*aşıla-*), ç) durum (*kilitle-*), d) ölçü (*gönyele-*), 2) bir şeyi bir şey hâline getirmek (*demetle-*), 3) bir şeyi bir hâle getirmek (*eşitle-*), 4) bir şeyli hâle gelmek (*damla-*), 5) bir şey hâline gelmek (*sıfırla-*), 6) başka bir hâle gelmek (*genişle-*), 7) yansıma sesin çıktığını gösteren fiiller (*hırla-*), 8) bir işi bir zamana kadar veya bir zaman boyunca yaptığını gösteren fiiller (*sabahla-*), 9) bir işin bir yere kadar yapıldığını (*yarıla-*), 10) kendinden önce gelen ismin etkilendiğini gösteren fiiller (*boğazla-*), 11) yer-yön isimleriyle birlikte mekanla ilgili yapılan bir iş manasında fiiller (*konakla-*), 12) zamanla üzerine geldiği kelimeyle kalıplaşması sonucu ayrıştırılamayan kelimeler (*sakla-*), 13) mecaz anlam kazanarak farklı görevlerde kullanılmaya başlayan fiiller (*iple-*), 14) nesne ve vasfı ortaya koyan, meydana getiren fiiller (*pisle-*), 15) bir şey gibi olmak/davranmak/hareket etmek manasına gelen fiiller (*kızakla-*) (Uygur 2005: 347-351).

Eski Türkçe döneminde *+la-/le-* biçimi olarak bulunan *+LA-* ekinin; çağdaş Türk lehçelerinde *+la-/le-/lo-/lö-*, *+na-/ne-/no-/nö-*, *+ta-/te-/to-/tö-*, *+da-/de-/do-/dö-* gibi çeşitli altbiçimleri bulunmaktadır. Şçerbak, Türk dillerinde ortaya çıkma şartları aynı olmayan bu altbiçimlerin bulunmasını sözcüğün sonundaki sesin niteliği ile önceden belirli olduğunu söyler. Ayrıca çağdaş Türk lehçelerinin çoğunda *l* ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra *+dA-* biçiminin kullanılmasını, bir hece ya da bitişik heceler dâhilindeki iki *l*'nin bir araya gelmesinden kaçınma eğilimini yansıttığı şeklinde ifade eder (Şçerbak 2016: 157). Dudak uyumunun güçlü olduğu lehçelerde ise ekin yuvarlak altbiçimleri bulunur.

3.3.3. Hakas Türkçesinde {+LA-} Eki

Genel Türk dili alanının eski devirlerinden günümüze kadar olan süreçte oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan +LA- eki, Hakas Türkçesinde de çok çeşitli işlevlerle çok sayıda sözcük türetir.

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ince sıradan ünlülerden sonra ekin ince ünlülü altbiçimleri, kalın sıradan ünlülerden sonra ise kalın ünlülü altbiçimleri eklenir:

(1) *xas* ‘kıyı, sahil’ +LA- > *xasta* ‘(kıyı boyunca) yürümek, gezmek, dolaşmak’ (HRSI, 820).

(2) *xarın* ‘karın, göbek’ +LA- > *xarınna-* ‘gebe kalmak, hamile olmak’ (HRSI, 818)

(3) *köçe* ‘arpa’ +LA- > *köçekte-* ‘(arpa) toplamak’ (HRSI, 208)

(4) *kiik* ‘karaca’ +LA- > *kiikte-* ‘karaca avlamak’ (HRSI, 161).

Ünlü ve ötümlü ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*la-/le-*, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*ta-/te-*, nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise +*na-/ne-* şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

(1) *sodañ* ‘kısa ve dar elbise’ +LA- > *sodañna-* ‘kısa elbise giymek’ (HRSI, 487)

(2) *xurun* ‘is, kurum’ +LA- > *xurunna-* ‘(baca) islenmek, isle kaplanmak’ (HRSI, 868)

(3) *salım* ‘çiy’ +LA- > *salımna-* ‘çiyle kaplanmak’ (HRSI, 440)

(4) *taxpax* ‘tahpah’ +LA- > *taxpaxta-* ‘tahpah söylemek’ (HRSI, 604)

(5) *ikis* ‘ikiz’ +LA- > *ikiste-* ‘(hayvan) ikiz doğurmak’ (HRSI, 143)

(6) *aya* ‘aya, avuç içi’ +LA- > *ayala-* ‘avuçla vurmak, tokat atmak’ (HRSI, 39)

(7) *piçel* ‘hüzün, keder’ +LA- > *piçelle-* ‘kederlenmek, üzülmek’ (HRSI, 362).

Hakas Türkçesinde -*t* ünsüzüyle biten iki sözcükte ve -*l* ünsüzüyle biten bir sözcükte ünsüz tekleşmesi meydana gelmiştir:

(1) *üt* ‘delik’ +*LA-* > *üte-* ‘delmek, delik açmak’ (HRSI, 759)

(2) *xat* ‘kat, katman, tabaka’ +*LA-* > *xata-* ‘1) arttırmak, çoğaltmak, 2) üst üste yığmak’ (HRSI, 823).

(3) *xool* ‘boş, oyuk’ +*LA-* > *xoola-* ‘1) (boş bir alanda) çınlamak, gürültü yapmak, 2) sesi gelmek, duyulmak’ (HRSI, 844).

üte-, *xata-*, *xoola-* gibi örneklerde muhtemelen ünsüz tekleşmesinden ötürü ek +*A-* gibi görünüyorsa da hem iki ünlü arasında ötümlüleşmenin gerçekleşmemesi hem de sözcüğün anlamı bu örneklerdeki yapım ekinin +*LA-* olduğuna işaret etmektedir. Bunda özellikle Sagay ağzında çift ünsüzlerin tek bir uzun ünsüz biçiminde söyleniyor olmasının da etkisi olabilir⁴. Nitekim *xoola-* sözcüğünün *xoolla-* biçimi Kızıl ağzında tespit edilebilmektedir.

3.3.3.1. Hakas Türkçesinde {+*LA-*} Ekinin İşlevleri

Pataçakova, +*LA-* ekinin diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu ve bu ekin isimlerden, zarflardan, zamirlerden, ses taklidi sözcüklerden, ünlemlerden fiil türettiğini belirtir (Pataçakova 1973a: 30).

Karpov, “*Xakas tili: glagol*” ve “*Sistema glagolo v sovremennom xakasskom yazıke*” adlı eserlerde +*LA-* ekinin işlevlerini 1) kökte belirtilen nesneyle ilişkili fiiller, 2) bir şeyi toplamak, bir şeyi avlamak anlamında, 3) bir şeyi yapmak anlamında, 4) bir şeyi işaret etmek, belirtmek anlamında, 5) bir şeye değmek, dokunmak anlamında, 6) bir yerde olmak, yürümek ve zaman geçirmek anlamlarında, 7) bir şeyi araç olarak kullanmak, 8) ünlemlerden ve yansıma seslerden türetilen fiiller 9) az sayıda olmak üzere zarflardan, sayı sıfatlarından ve fiillerden türetilen fiiller olarak gruplandırır (Karpov 1995: 11-12; Karpov 2002: 7-8).

⁴ Pataçakova *mal*, *tiin* gibi sözcüklere çokluk eki ya da ilgi durumu eki gibi eklerin gelmesiyle *mallar*, *tiinner* gibi örneklerde ortaya çıkan -*ll-*, -*nn-* gibi ünsüz çiftlerinin Sagay ağzındaki söylenişinin “*malar*”, “*tiner*” söylenişinden farklı olmadığını belirtir (Pataçakova 1973b: 36-37).

Arıkoğlu, +LA- ekinin hemen her türlü isimden fiiller türeten çok işlek bir ek olduğunu belirtir ve bu ekin işlevlerini 1) bir yere, bir şey için, bir şeyle, bir şekilde gitmek, 2) bir şeyi avlamak, 3) bir şeyi yemek veya içmek, 4) bir şey toplamak, 5) yansıma veya ses çıkarma anlamlarında, 6) bir dilde konuşmak, 7) sıfatlardan fiiller yapar şeklinde gruplandırır (Arıkoğlu 2007: 1098-1099).

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +LA- eki ile türetilmiş 959 fiil tespit edilmiştir. Bu türemiş fiil gövdelerinin 79 tanesi Rusçadan ödünçleme sözcüklerden türetilmiş fiillerdir. Geriye kalan 880 fiilin 37 işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir:

1. İsimlere eklenerek o isimle ilgili taşımak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xoltık* ‘koltuk, koltuk altı’ +LA- > *xoltıxta-* ‘koltuk altına almak, koltuğunun altında taşımak’ (HRSI, 840)

(2) *idek* ‘etek’ +LA- > *idekte-* ‘eteğinde taşımak’ (HRSI, 116)

(3) *xucax* ‘kucak’ +LA- > *xucaxta-* ‘kucağına almak, kucağında taşımak’ (HRSI, 871)

(4) *çük* ‘yük, ağırlık’ +LA- > *çükte-* ‘(sırtında yük) taşımak, yüklemek’ (HRSI, 1011)

(5) *çükes* ‘sırtına koyma’ +LA- > *çükeste-* ‘(çocuğu) sırtına koymak, sırtında taşımak’ (HRSI, 1011)

Çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Kırg. *koltukta-* ‘koltuk altında taşımak’ < *koltuk* ‘koltuk altı’ (KırgSz, 481), Krç.Mlk. *kuçakla-* ‘kucaklamak’ < *kuçak* ‘kucak’ (Tavkul 2000: 279), Alt. *kuçakta-* ‘kucağında taşımak, kucaklamak’ < *kuçak* ‘kucak’ (AltTürkSz, 123), ŞorT. *kuçakta-* ‘kucaklamak’ < *kuçak* ‘kucak’ (ŞorSz, 57).

2. Hastalık bildiren isimlere gelerek kök veya gövdede belirtilen hastalığa yakalanmak veya o hastalıktan acı çekmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 25 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *palıǵ* ‘yara’ +LA- > *palıǵla-* ‘(yara) oluşmak’ (HRSI, 344)
- (2) *kiskek* ‘salgın, soğuk algınlığı, grip’ +LA- > *kiskekte-* ‘hasta olmak, rahatsız olmak’ (HRSI, 173)
- (3) *sılbax* ‘trahom hastalığı’ +LA- > *sılbaxta-* ‘(göz) yangılanmak, çapaklanmak’ (HRSI, 549)
- (4) *çek* ‘iyileşmeyen yara’ +LA- > *çekte-* ‘(iyileşmeyen ve irinli yara) yangılanmak, sızlamak’ (HRSI, 960)
- (5) *sırıñ* ‘(çocuk veya bebek) hasta, rahatsız’ +LA- > *sırıñna-* ‘(çocuk veya bebek) hasta olmak, rahatsız olmak’ (HRSI, 561)
- (6) *tutçax* ‘nöbet, sara hastası’ +LA- > *tutçaxta-* ‘kriz nöbeti geçirmek’ (HRSI, 683)
- (7) *sırxa* ‘veba, salgın’ +LA- > *sırxala-* ‘bulaşıcı bir hastalıktan hastalanmak’ (HRSI, 560)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de ekin bu işlevi görülmektedir: DLT. *igle-* ‘hasta olmak’ < *ig* ‘hastalık’ (DLT, 661-662), *kemle-* ‘(at vb.) hastalanmak’ < *kem* ‘hastalık’ (DLT, 702), Kırg. *sırkōla-* ‘hastalanmak’ < *sırkō* ‘hasta’ (KırgSöz, 652), Türkm. *yoñla-* ‘üşütmek, soğuk almak’ < *yoñ* ‘soğuk algınlığı’ (TürkmTürkSöz, 706), Çuv. *çirle-* ‘hasta olmak’ < *çir* ‘hastalık, illet’ (Çakmak 2018: 73), Alt. *balula-* ‘yaralanmak’ < *balu* ‘(deri hastalığı) yara, ülser’ (AltTürkSöz, 34), Tuv. *tuyala-* ‘felç geçirmek’ < *tuya* ‘felç’ (Baran 2015: 117), Sah. *selliktē-* ‘verem hastası olmak’ < *sellik* ‘verem’ (Kılıç 2014: 53).

Ekin bu işlevine Moğolcada da rastlanmaktadır: *yolhudasula-* ‘ishal veya dizanteri olmak’ < *yolhudasu(n)* ‘ishal, dizanteri’ (Lessing I, 695).

3. Yer bildiren isimlere gelerek kök veya gövdede belirtilen yere gitmek, o yerde gezmek, dolaşmak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 22 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *çastağ* ‘yayla’ +LA- > *çastağla-* ‘yaylaya gitmek’ (HTürkSz, 84)
- (2) *tayğa* ‘tayga’ +LA- > *tayğala-* ‘tayğaya gitmek’ (HRSI, 576)
- (3) *törgin* ‘gelinin baba evi’ +LA- > *törginne-* ‘(baba evini) ziyarete gitmek, ziyaret etmek’ (HRSI, 664; HksTürkSz, 527)
- (4) *tağ* ‘dağ’ +LA- > *tağla-* ‘gezmet, dolaşmak, dağda dolaşmak’ (HRSI, 571)
- (5) *çazı* ‘step, bozkır, kır’ +LA- > *çazıla-* ‘1) ormanda gezinmek, ormanda yürümek, 2) bozkır boyunca yürümek’ (HRSI, 923)
- (6) *xas* ‘kıyı, sahil’ +LA- > *xasta-* (II) ‘(kıyı boyunca) yürümek, gezmet, dolaşmak’ (HRSI, 820).

Ekin bu işlevine Kırgız Türkçesi ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde rastlanmaktadır: Kırg. *kılaala-* ‘sahilden, kenardan gitmek’ < *kılaa* ‘sahil, kenar’ (KırgSz, 450), Tof. *çazağla-* ‘ilkbaharı belli bir yerde geçirmek’ < *çazağ* ‘ova’ (İlgın 2015: 66), Tuv. *dagla-* ‘dağa gitmek’ < *dag* ‘dağ’ (TuvRSI, 140-141), Alt. *ayıl-da-* ‘misafirliğe gitmek’ < *ayıl* ‘ev’ (Dilek 2013: 403), ŞorT. *kaşta-* ‘sahilde dolaşmak, deniz kenarında yürümek’ < *kaş* ‘sahil, kıyı’ (ŞorSz, 43), Sah. *kuorattā-* ‘şehre gitmek’ < *kuorat* ‘şehir’ (YakRSI, 189).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *hormayla-* ‘dağ eteği boyunca yürümek’ < *hormay* ‘dağ eteği’ (Lessing II, 1493), *silile-* ‘dağ yamacında yürümek’ < *sili* ‘dağ sırtı’ (Lessing II, 1095-1096), *habirgala-* ‘kıyı boyunca gitmek’ < *habirga(n)* ‘iki vadi arasındaki dağ yolu’ (Lessing II, 1384), *ebülciyele-* ‘kışın geçirileceği yere gitmek’ < *ebülciye* ‘kış evi’ (Lessing I, 462).

4. Giysi ile ilgili sözcüklere eklenerek bir şeyi dikmek, kenar çekmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 23 fiil tespit edilmiştir:

(1) *adım* ‘ulusal elbisenin alt kenarına şerit’ +LA- > *adımna-* ‘(giysinin alt kenarına) kenar dikişi çekmek’ (HRSI, 32)

(2) *çaçax* ‘püskül, saçak’ +LA- > *çaçaxta-* ‘(dekorasyon olarak) dikmek’ (HRSI, 958)

(3) *çağa* ‘1) kemer, 2) yaka’ +LA- > *çağala-* ‘1) (pantolona) kemer dikmek, 2) yaka dikmek’ (HRSI, 916)

(4) *çilbix* ‘kürkün kenarına dikilen kuzu derisi’ +LA- > *çilbixta-* ‘milli kürk yapmak için kuzu derisinden (yaka veya manşeti samurdan, sincaptan) kenar dikmek’ (HRSI, 1018)

(5) *xıp* ‘astar, kılıf’ +LA- > *xıpta-* ‘(elbisenin altına astar) dikmek, astar dikmek’ (HRSI, 893)

(6) *xurandı* ‘kumaş, bez parçası’ +LA- > *xurandıla-* ‘kumaş parçalarını birleştirerek dikmek’ (HRSI, 864)

(7) *ködirtpe* ‘kürk kenarlığı’ +LA- > *ködirtpele-* ‘kürke deri parçası dikmek’ (HRSI, 193)

(8) *xacı* ‘(kürkte, giyside) şerit’ +LA- > *xacıla-* ‘kürke kenar dikmek, kürke kenar çekmek’ (HRSI, 829).

Çağdaş Türk lehçelerinde de ekin bu işlevi görülmektedir: Çuv. *hupla-* ‘ciltlemek, kenarını dikmek’ < *hupl* ‘ciltli kitap’ (Çakmak 2018: 71), Sah. *sağalā-* ‘yaka dikmek’ < *sağa* ‘yaka’ (YakRSI, 309), Tuv. *dodarla-* ‘astar dikmek’ < *dodar* ‘astar’ (Baran 2015: 123), Alt. *kaacıla-* ‘eteği şeritlemek’ < *kaacı* ‘elbisenin eteğindeki şerit’ (AltTürkSz, 91)

5. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili giymek, takmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *sodañ* ‘kısa ve dar elbise’ +LA- > *sodañna-* ‘kısa elbise giymek’ (HRSI, 487)

(2) *xarix* ‘burunsalık’ +LA- > *xarixta-* ‘ağızlık takmak, burunsalık takmak’ (HRSI, 819)

(3) *morxax* ‘(buzağıya) burunsalık, ağızlık’ +LA- > *morxaxta-* ‘(buzağıya) burunsalık takmak, ağızlık takmak’ (HRSI, 253).

Eski Türkçe ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde de ekin bu işlevi görülmektedir: DLT. *çarukla-* ‘Türk çarığı giymek’ < *çaruk* ‘çarık’ (DLT, 616), Tuv. *edekte-* ‘etek giymek’ < *edek* ‘etek’ (TuvRSI, 606), Sah. *xattıktā-* ‘elbise giymek’ < *xattık* ‘elbise’ (YakRSI, 489).

Moğolcada da bu işlevde türemiş fiiller görülmektedir: *harmagçila-* ‘harmagçi giymek’ < *harmagçi* ‘güreşçilerin giydiği göğüslük’ (Lessing II, 1493), *boytugla-* ‘çizme giymek’ < *boytug* ‘çizme’ (Lessing I, 181), *elgebçile-* ‘elgebçi giymek’ < *elgebçi* ‘yelek’ (Lessing I, 493), *dahula-* ‘dahu giymek’ < *dahu* ‘dış tarafı kürklü palto’ (Lessing I, 377).

6. İsimlere eklenerek söylemek, anlatmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 27 fiil tespit edilmiştir:

(1) *paydım-paydım* ‘sözsüz şarkı’ +LA- > *paydımna-* ‘(sözsüz) şarkı söylemek’ (HRSI, 340)

(2) *narpax* ‘masal, efsane’ +LA- > *narpaxta-* ‘masal veya efsane anlatmak’ (HRSI, 272).

(3) *irbek* ‘konuşma, söz, laf’ +LA- > *irbekte-* ‘konuşmak, anlatmak’ (HRSI, 130)

(4) *taxpax* ‘tahpah’ +LA- > *taxpaxta-* ‘tahpah söylemek’ (HRSI, 604)

(5) *ır* ‘şarkı, türkü’ +LA- > *ırla-* ‘şarkı söylemek’ (HRSI, 1046)

(6) *xay* ‘hay, gırtlaktan türkü söyleme’ +LA- > *xayla-* ‘(çathan veya gırtlak eşliğinde kahramanlık destanı icra ettirmek) haylamak’ (HRSI, 784)

(7) *sispek* ‘bilmece’ +LA- > *sispekte-* ‘muammalı konuşmak’ (HRSI, 474)

Çağdaş Türk lehçelerinde de bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Kırg. *ırda-* ‘şarkı söylemek’ < *ır* ‘şarkı’ (KırgSz, 356-358), Tat. *cır-la-* ‘şarkı söylemek’ (Ganiyev 2013: 141), Alt. *kojoñdo-* ‘şarkı söylemek’ < *kojoñ* ‘şarkı’ (AltTürkSz, 114), Tuv. *ırla-* ‘şarkı söylemek’ < *ır* ‘şarkı’ (TuvRSI, 599-600), Sah. *ıralā-* ‘şarkı söylemek’ < *ıria* ‘şarkı’ (Kılıç 2014: 52).

Moğolcada da bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *domugla-* ‘hikaye anlatmak’ < *domug* ‘hikaye, masal’ (Lessing I, 414).

7. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili doğurmak, düşük yapmak, hamile kalmak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 6 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *ikis* ‘ikiz’ +LA- > *ikiste-* ‘(hayvan) ikiz doğurmak’ (HRSI, 143)
- (2) *xulun* ‘at yavrusu’ +LA- > *xulunna-* ‘(kısarak) yavrusunu düşürmek, erken doğurmak’ (HRSI, 862)
- (3) *xotxa* ‘(kısarak vb.) yavru düşürme’ +LA- > *xotxala-* ‘(hayvanlarda) düşük yapmak’ (HRSI, 854)
- (4) *suras* ‘nikah dışı, evlilik dışı (çocuk)’ +LA- > *surasta-* ‘evlenmeden çocuk yapmak, nikah dışı doğum yapmak’ (HRSI, 522)
- (5) *xarın* ‘karın, göbek’ +LA- > *xarınna-* ‘gebe kalmak, hamile olmak’ (HRSI, 818)

Eski Türkçe ve Çağdaş Türk lehçelerinde de ekin bu işlevi görülmektedir: ET. *buzagula-* ‘buzağılamak’ < *buzagu* ‘buzağı’ (Gabain 2007: 49), Kırg. *kulunda-* ‘tay doğurmak’ < *kulun* ‘tay’ (KırgSz, 519-520), Kkal. *botala-* ‘(deve) doğurmak’ < *bota* ‘deve yavrusu’ (Uygur 2018: 121), Tat. *berenle-* ‘kuzulamak’ (Ganiyev 2013: 140), Kzk. *qulında-* ‘kısarak yavrulamak’ < *qulın* ‘kulun’ (KazTürkSz, 333), Nog. *ulaqla-* ‘yavrulamak (keçi için)’ (Akbaba 2009: 79), Çuv. *pırula-* ‘buzağılamak’ < *pıru* ‘buzağı’ (Çakmak 2018: 70), YUyg. *balili-* ‘yavrulamak’ < *bali* ‘çocuk’ (UygTürkSz, 28-29),

Özb. *bolala*- ‘(hayvanlar için) yavrulamak’ < *bola* ‘çocuk, yavru’ (UzbRSI, 68), Türkm. *gulunna*- ‘yavrulamak, doğurmak’ < *gulun* ‘tay’ (TürkmRSI, 209), Alt. *kozula*- ‘kuzulamak’ (AltTürkSz, 119), Tof. *enikte*- ‘eniklemek’ < *enik* ‘enik’ (İlgın 2015: 65; TofRSI, 35), Tuv. *bızaala*- ‘buzağılamak’ < *bızaa* ‘buzağı’ (TuvRSI, 130), Sah. *torbostō*- ‘buzağılamak’ < *torbos* ‘buzağı’ (Kılıç 2014: 52).

Ekin bu işlevine Moğolcada da rastlanmaktadır: *zulzagala*- ‘yavrulamak, doğurmak’ < *zulzaga* ‘yavru hayvan’ (Lessing II, 1667), *tölle*- ‘(hayvan) yavrulamak’ < *töl* ‘yeni doğan hayvan’ (Lessing II, 1285), *incagala*- ‘(ceylan veya dağ keçisi) doğurmak’ < *incaga* ‘ceylan veya dağ keçisinin yavrusu’ (Lessing I, 685).

8. Bitki isimlerine ve çeşitli isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili bir şeyi toplamak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 24 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tamax* ‘tahıl’ +LA- > *tamaxta*- ‘tahıl toplamak’ (HRSI, 586)

(2) *pazax* ‘başak’ +LA- > *pazaxta*- ‘ekini biçtikten sonra başakları toplamak’ (HRSI, 336)

(3) *uzax* ‘yonga’ +LA- > *uzaxta*- ‘1) yonga yarmak, yonga doğramak, 2) yonga toplamak’ (HRSI, 716)

(4) *xuzux* ‘fındık’ +LA- > *xuzuxta*- ‘fındık toplamak’ (HRSI, 859)

(5) *xarağat* ‘frenk üzümü’ +LA- > *xarağatta*- ‘frenk üzümü toplamak’ (HRSI, 807)

(6) *xızılğat* ‘kırmızı frenk üzümü’ +LA- > *xızılğatta*- ‘kırmızı frenk üzümü toplamak; ekşi yonca toplamak’ (HRSI, 878)

(7) *nımirt* ‘kuş kirazı’ +LA- > *nımirtta*- ‘kuş kirazı toplamak’ (HRSI, 288)

Ekin bu işlevi Sibirya grubu Türk lehçelerinde de görülmektedir: Tuv. *majakta*- ‘başak toplamak’ < *majak* ‘başak’ (Baran 2015: 116), Alt. *cilekte*- ‘yemiş toplamak’ < *cilek* ‘yemiş’ (AltTürkSz, 62-63), ŞorT. *kuzukta*- ‘çam fıstığı toplamak’ < *kuzuk* ‘çam

fıstığı' (ŞorSz, 59), Sah. *çaçınñirdā-* 'çalı çırpı toplamak' < *çaçınñır* 'çalı çırpı' (YakRSI, 509), Dol. *xugunnā-* 'yaban mersini toplamak' < *xugun* 'yaban mersini' (DolW, 111).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller görülmektedir: *tatarila-* 'vergi toplamak' < *tatari* 'vergi' (Lessing II, 1217), *buhulla-* 'ot toplamak' < *buhul* 'büyük ot yığını' (Lessing I, 229).

9. Organ isimlerine gelerek kök veya gövdede belirtilen organı tutmak, yakalamak ve o organla ilgili vurmak gibi çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 37 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xulax* 'kulak' +LA- > *xulaxta-* 'kulağından tutmak, kulağından çekmek' (HRSI, 862)

(2) *xuzurux* 'kuyruk' +LA- > *xuzuruxta-* '(kuyruğundan) tutmak, yakalamak' (HRSI, 858)

(3) *arbox* 'avuç' +LA- > *arbaxta-* 'avuçlamak' (HRSI, 72)

(4) *tös* 'göğüs' +LA- > *töste-* 'göğsünden yakalamak' (HRSI, 666)

(5) *azax* 'ayak' +LA- > *azaxta-* 'tekmelemek, tekme atmak' (HRSI, 34)

(6) *sığanax* 'dirsek' +LA- > *sığanaxta-* '(dirseğiyle) vurmak' (HRSI, 540)

(7) *aya* 'aya, avuç içi' +LA- > *ayala-* 'avuçla vurmak, tokat atmak' (HRSI, 39)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *kasıgla-* 'çenelere vurmak' < *kasıg* 'ağzın sağlı sollu iç kısmı, çene dipleri' (DLT, 690), *emigle-* 'memelere vurmak' < *emig* 'meme' (DLT, 638), *karınla-* 'karnına vurmak' < *karın* 'karın, mide' (DLT, 687), Kzk. *qulaqta-* 'kulağından tutmak' < *qulaq* 'kulak' (Koç 2012: 396), Nog. *qoltıqla-* 'kolundan tutmak' (Akbaba 2009: 78), Alt. *kuyrukta-* 'kuyruğunu yakalamak' < *kuyruk* 'kuyruk' (AltRSI, 393), Tuv. *bilekte-* 'bilekten yakalamak' < *bilek* 'bilek' (Baran 2015: 117).

10. Ulus bildiren isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili o dili konuşmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 9 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xakas* ‘Hakas’ +LA- > *xakasta-* ‘Hakasça konuşmak’ (HRSI, 788)

(2) *xırğıs* ‘Kırgız’ +LA- > *xırğısta-* ‘Kırgızca konuşmak’ (HRSI, 896)

(3) *tatar* ‘Tatar’ +LA- > *tatarla-* ‘Tatarca konuşmak’ (HRSI, 602)

(4) *uygur* ‘Uygur’ +LA- > *uygurla-* ‘Uygurca konuşmak’ (HRSI, 720)

(5) *orus* ‘Rus’ +LA- > *orista-* ‘Rusça konuşmak’ (HRSI, 316)

(6) *uzbek* ‘Özbek’ +LA- > *uzbekte-* ‘Özbekçe konuşmak’ (HRSI, 716)

DLT’de boy veya soy isimlerine geldiğinde o boya veya soya ait olmak anlamında fiiller türetirken; Sibiry’a grubu Türk lehçelerinde, o dili konuşmak anlamında fiiller türetmektedir. Kırgız ve Türkmen Türkçesinde ise dil isimlerine eklenerek o dili konuşmak anlamında fiiller türetir: DLT. *çigille-* ‘(birisini) Çigillerden saymak veya onlara mensup kılmak’ < *çigil* ‘yirmi Türk kabilesinden biri’ (DLT, 624), *karlukla-* ‘Karluk kabul etmek’ < *karluk* ‘Türklerden bir boy’ (DLT, 688), Kırg. *orusçala-* ‘Rusça konuşmak’ < *orusça* ‘Rusça’ (KırgSz, 601), Türkm. *rusçala-* ‘Rusça konuşmak’ < *rusça* ‘Rusça’ (TürkmTürkSz, 549), Tuv. *tıvala-* ‘Tuvaca konuşmak’ < *tıva* ‘Tuva’ (TuvRSI, 428), Tof. *orusta-* ‘Rusça konuşmak’ < *orus* ‘Rus’ (İlgin 2015: 66), Alt. *altayla-* ‘Altayca konuşmak’ < *altay* ‘Altay’ (AltTürkSz, 24-25), Sah. *nūçalā-* ‘Rusça konuşmak’ < *nūça-* ‘Rus’ (YakRSI, 256), Dolg. *dulgānnā-* ‘Dolganca konuşmak’ < *dulgān* ‘Dolgan’ (DolW, 82).

11. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin araç olarak kullanıldığını ifade eden fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 66 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ağıl* ‘çentik, iğne’ +LA- > *ağılla-* ‘(oltayla) balık tutmak’ (HRSI, 29)

(2) *orğax* ‘orak’ +LA- > *orğaxta-* ‘avlamak, tutmak’ (HRSI, 312)

(3) *xarma* ‘olta’ +LA- > *xarmaxta*- ‘oltayla balık tutmak, balık avlamak’ (HRSI, 814)

(4) *tuzax* ‘tuzak, kapan’ +LA- > *tuzaxta*- ‘kapanla küçük hayvanları veya kuşları avlamak’ (HRSI, 674)

(5) *sözırbe* ‘balık ağı’ +LA- > *sözırbele*- ‘balık ağıyla balık avlamak’ (HRSI, 502)

(6) *urlux* ‘kement’ +LA- > *urluxta*- ‘kementle tutmak, kement atarak yakalamak’ (HRSI, 731)

(7) *xılıs* ‘kılıç’ +LA- > *xılısta*- ‘kılıçla kesmek’ (HRSI, 890)

(8) *izırek* ‘deri işleme aleti’ +LA- > *izırekte*- ‘(deri işleme aletiyle) deriyi işlemek’ (HRSI, 120)

(9) *sabos* ‘yün dövmek için kullanılan ağaç sopa’ +LA- > *sabosta*- ‘kabartmak, yün dövmek’ (HRSI, 422)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de ekin bu işlevine rastlanmaktadır: DLT. *kamıçla*- ‘kepçeyle almak’ < *kamıç* ‘kepçe’ (DLT, 681), *kaşukla*- ‘kaşıkla yemek’ < *kaşuk* ‘kaşık’ (DLT, 691), Çuv. *sürele*- ‘tırmıklamak’ < *süre* ‘tırmık’ (Çakmak 2018: 69), Kırg. *baltala*- ‘balta ile biçmek’ < *balta* ‘balta’ (KırgSz, 85), Nog. *şömişle*- ‘kepçeyle almak’ (Akbaba 2009: 78), Kkal. *qılışla*- ‘kılıçlamak’ (Uygur 2018: 121), Kzk. *qılıştı*- ‘kılıçlamak’ < *qılış* ‘kılıç’ (Koç 2012: 412), Türkm. *paltala*- ‘balta ile vurmak’ < *palta* ‘balta’ (TürkmTürkSz, 516), Özb. *piçokla*- ‘bıçaklamak’ < *piçok* ‘bıçak’ (UzbRSI, 343-344), YUyg. *paltili*- ‘baltalamak’ < *palta* ‘balta’ (UygTürkSz, 314), Alt. *maltala*- ‘baltayla doğramak’ < *malta* ‘balta’ (AltRSI, 459), Tuv. *kımçıla*- ‘kamçılama’ < *kımçı* ‘kamçı’ (TuvRSI, 277), Tof. *hötpel*- ‘oltayla balık tutmak’ < *hötpel* ‘olta’ (İlgın2015: 65), ŞorT. *karbakta*- ‘oltayla balık tutmak’ < *karbak* ‘olta’ (ŞorSz, 42), Sah. *kımñılā*- ‘kamçılama’ < *kımñı* ‘kamçı’ (YakRSI, 207).

Ekin bu işlevi Moğolcada da görülmektedir: *mesele*- ‘bıçakla kesmek’ < *mese* ‘bıçak’ (Lessing I, 840), *tourla*- ‘ağ ile avlamak’ < *tour* ‘ağ’ (Lessing II, 1278-1279), *gögile*- ‘olta ile avlamak’ < *gögi* ‘olta, kanca’ (Lessing I, 616), *degegele*- ‘çengel ile yakalamak’ < *degege* ‘çengel’ (Lessing I, 385), *geygele*- ‘olta ile balık avlamak’ < *geyge* ‘kanca, oltta’ (Lessing I, 608).

12. Hayvan isimlerine eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili avlamak, tutmak veya yakalamak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 25 fiil tespit edilmiştir.

(1) *sağlax* ‘bıyıklı sazan balığı’ +LA- > *sağlaxta*- ‘bıyıklı sazan balığı avlamak’ (HRSl, 426)

(2) *palıx* ‘balık’ +LA- > *palıxta*- ‘balık avlamak, balık tutmak’ (HRSl, 344)

(3) *püür* ‘kurt’ +LA- > *püürle*- ‘kurt avlamak’ (HRSl, 408)

(4) *tülgü* ‘tilki’ +LA- > *tülgüle*- ‘tilki avlamak’ (HRSl, 691)

(5) *xus* ‘kuş’ +LA- > *xusta*- ‘(kuş) avlamak’ (HRSl, 869)

(6) *örtek* ‘ördek’ +LA- > *örtekte*- ‘ördek avlamak’ (HRSl, 329)

(7) *kiik* ‘karaca’ +LA- > *kiikte*- ‘karaca avlamak’ (HRSl, 161)

(8) *körük* ‘sincap’ +LA- > *körükte*- ‘sincap avlamak’ (HRSl, 206)

Eski Türkçede de ekin bu işlevine rastlanmaktadır. Çağdaş Türk lehçelerinde ise Kırgız Türkçesi ve Sibiryı grubu Türk lehçelerinde görülmektedir: DLT. *kuşla*- ‘kuş avlamak’ < *kuş* ‘kuş’ (DLT, 750-751), Kırg. *balıkta*- ‘balık avlamak’ < *balık* ‘balık’ (KırgSz, 84), Tof. *habanna*- ‘yaban domuzu avlamak’ < *haban* ‘yaban domuzu’ (İlgın 2015: 66), Tuv. *adıgla*- ‘ayı avlamak’ < *adıg* ‘ayı’ (TuvRSI, 38), Alt. *koyondo*- ‘tavşan avlamak’ < *koyon* ‘tavşan’ (Dilek 2009: 49), ŞorT. *örtekte*- ‘ördek avlamak’ < *örtek* ‘ördek’ (Yesipova 2011: 433), Sah. *kustā*- ‘ördek avlamak’ < *kus* ‘ördek’ (YakRSI, 193).

Ekin bu işlevi Moğolcada da görülmektedir: *çindagala-* ‘beyaz tavşan veya yaban tavşanı avlamak’ < *çindaga(n)* ‘beyaz tavşan veya yaban tavşanı’ (Lessing I, 301).

13. Yiyecek ve içecek isimlerine eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili yemek, içmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ot* ‘ot’ +*LA-* > *otta-* ‘otlamak, ot yemek’ (HRSI, 318)

(2) *tam* ‘tadımlık yemek’ +*LA-* > *tamna-* ‘yavaş yavaş yemek, azar azar yemek’ (HRSI, 586)

(3) *arağa* ‘içki’ +*LA-* > *arağala-* ‘(içki) içmek’ (HRSI, 70)

Eski Türkçe ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde de ekin bu işlevi görülmektedir: DLT. *suwla-* ‘su içmek’ < *suw* ‘su’ (DLT, 836-838), *münle-* ‘çorba içmek’ < *mün* ‘çorba’ (DLT, 766), Tuv. *münne-* ‘çorba içmek’ < *mün* ‘çorba’ (TuvRSI, 304-305), Alt. *arakıla-* ‘içki içmek’ < *arakı* ‘vodka’ (AltTürkSz, 27), Sah. *ūlā-* ‘su içmek’ < *ū* ‘su’ (YakRSI, 447).

Ekin bu işlevine Moğolcada da rastlanmaktadır: *tamakila-* ‘tütün içmek’ < *tamaki(n)* ‘tütün’ (Lessing II, 1196), *umdala-* ‘içmek’ < *umda* ‘içecek, içki’ (Lessing II, 1348), *gangsala-* ‘pipo içmek’ < *gangs(a)n* ‘pipo’ (Lessing I, 556).

14. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili bir şeye veya bir yere koymak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 18 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tıştenek* ‘diz’ +*LA-* > *tıştenekte-* ‘(birini) dizlerinin üzerine koymak’ (HRSI, 633)

(2) *çüges* ‘sırt çantası’ +*LA-* > *çügeste-* ‘sırtına koymak, (çocuğu) sırtına koymak’ (HRSI, 1009)

(3) *xap* ‘çuval’ +*LA-* > *xapta-* ‘çuvala koymak’ (HRSI, 804)

(4) *obaa* ‘(dağın ruhuna adanan) tepe, adak taşları yığını’ +LA- > *obaala*- ‘(yığın halinde) koymak’ (HRSI, 290)

Çağdaş Türk lehçelerinde de bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Türkm. *galıpla*- ‘kalıba koymak’ (Delice 2009: 960), Kkal. *burışla*- ‘yemeğe acı biber koymak’ < *burış* ‘biber’ (Uygur 2018: 121), Nog. *qaymaqla*- ‘kaymak koymak’ (Akbaba 2009: 79), Tat. *cirle*- ‘gömmek’ (Ganiyev 2013: 141), Kırg. *kapta*- ‘çuvallara dökmek’ < *kap* (III) ‘çuval’ (KırgSz, 400-401), Çuv. *savilla*- ‘takoz koymak’ < *savıl* ‘takoz’ (Çakmak 2018: 72), Tof. *mañmārla*- ‘ambara yerleştirmek’ (İlgın 2015: 65), Tuv. *barbala*- ‘bavula koymak’ < *barba* ‘bavul’ (Baran 2015: 125), ŞorT. *xapta*- ‘(çuvala veya torbaya) koymak’ < *xap* (I) ‘torba, çuval’ (ŞorSz, 41).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *ayagala*- ‘tasa yemek koymak’ < *ayaga* ‘tas, çanak, bardak’ (Lessing I, 37), *abdarla*- ‘sandığa veya kutuya koymak’ < *abdar* ‘sandık, kutu’ (Lessing I, 6), *absala*- ‘tabuta koymak’ < *absa(n)* ‘tabut’ (Lessing I, 7), *debsele*- ‘debse koymak’ < *debse* ‘semer minderi’ (Lessing I, 380-381).

15. İsimlere eklenerek bir şeyi inşa etmek, yapmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çol* ‘yol’ +LA- > *çolla*- ‘yol yapmak, su yolu yapmak’ (HRSI, 985)

(2) *uya* ‘yuva’ +LA- > *uyala*- ‘(kuş için) yuva yapmak, (küçük hayvanlar için) yuva yapmak’ (HRSI, 719)

(3) *azax* ‘ayak’ +LA- > *azaxta*- ‘(masa, sandalye vb.) ayak yapmak’ (HRSI, 34)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *kırla*- ‘su yolları için yarıklar veya su bendi yapmak’ < *kır* ‘su bendi, set’ (DLT, 712-714), Kmk. *uyala*- ‘yuva yapmak’ < *uya* ‘yuva’ (KumTürkSz, 356), Kırg. *uyala*- ‘yuva yapmak’ < *uya* ‘yuva’ (KırgSz, 789-790), Alt. *coldo*- ‘patikalar

yapmak' < *col* 'yol' (AltTürkSz, 63-64), ŞorT. *uyala-* 'yuva yapmak' < *uya* 'yuva' (ŞorSz, 122), Tuv. *arıкта-* 'ark yapmak' < *arık* 'ark' (Baran 2015: 127).

16. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili kaplanmak, örtünmek, boyamak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 21 fiil tespit edilmiştir:

(1) *torbas* 'yosun' +LA- > *torbasta-* '(yosunla) kaplanmak, örtünmek' (HRSI, 652)

(2) *altın* 'altın' +LA- > *altınna-* 'altınla kaplamak' (HRSI, 57)

(3) *sır* 'boya' +LA- > *sırla-* 'boyamak' (HRSI, 559)

(4) *pulut* 'bulut' +LA- > *pulutta-* '(gökyüzü) kapanmak, bulutla kaplanmak' (HRSI, 399)

(5) *salım* 'çiğ' +LA- > *salımna-* 'çiyle kaplanmak' (HRSI, 440)

(6) *xıro* 'kırağı' +LA- > *xırola-* 'kırağıyla kaplanmak' (HRSI, 898)

(7) *xurun* 'is, kurum' +LA- > *xurunna-* '(baca) islenmek, isle kaplanmak' (HRSI, 868)

(8) *şimşke* 'sivilce, irin; kabarcık' +LA- > *şimşkele-* '(sivilceyle, irinle) kaplanmak; kabarcıklarla kaplanmak' (HRSI, 478)

(9) *tuban* 'duman, sis' +LA- > *tubanna-* 'dumanla örtülmek, sis veya duman içinde kalmak' (HRSI, 669)

Çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Türkm. *assarla-* 'astarlamak' (Delice 2009: 961), Nog. *kümisle-* 'gümüşlemek', *puğrala-* 'puğralamak' (Akbaba 2009: 79), Kmk. *qalayla-* 'kalaylamak' < *qalay* 'kalay' (KumTürkSz, 242), Krç.Mlk. *altınla-* 'altınla kaplamak' < *altın* 'altın' (Tavkul 2000: 81-82), Tat. *altınla-* 'altınla kaplanmak', *künle-* 'deri kaplamak' (Ganiyev 2013: 140), ŞorT. *pulutta-* 'bulutla kaplanmak' < *pulut* 'bulut' (ŞorSz, 84), Tuv. *aldınna-* 'altınla süslemek' < *aldın* 'altın' (TuvRSI, 54-55), Alt. *tumanda-* 'dumanlanmak' < *tuman*

‘duman’ (AltTürkSz, 186), Sah. *altannā*- ‘bakırla kaplamak’ < *altan* ‘bakır’ (YakRSI, 39).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *biderle*- ‘çubuk ve benekle kaplamak’ < *bider* ‘çubuklar, benekler’ (Lessing I, 164), *mönggüle*- ‘gümüşle kaplamak’ < *mönggü(n)* ‘gümüş’ (Lessing I, 855), *dobirhayla*- ‘ziftle kaplamak’ < *döbirhay* ‘zift’ (Lessing I, 337), *çagasula*- ‘kağıtla örtmek, kağıtla kaplamak’ < *çagasu(n)* ‘kağıt’ (Lessing I, 255), *huldasula*- ‘huldasu(n) ile kaplamak’ < *huldasu(n)* ‘muşamba’ (Lessing II, 1518).

17. Yer ve zaman isimlerine eklenerek kök ve gövdede belirtilen isimle ilgili belirli bir zamanı geçirmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 6 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tibendī* ‘(kışın otlak) alan’ +LA- > *tibendile*- ‘(atlar hakkında) bütün kışı otlayarak geçirmek’ (HRSI, 612)

(2) *xıs* ‘kış’ +LA- > *xısta*- ‘kışlamak, kışı geçirmek’ (HRSI, 902)

(3) *küs* ‘güz, sonbahar’ +LA- > *küste*- ‘sonbaharı geçirmek’ (HRSI, 221)

(4) *çay* ‘yaz’ +LA- > *çayla*- ‘yazı geçirmek’ (HRSI, 927)

(5) *tibigle*- ‘(atlar hakkında) bütün kışı otlayarak geçirmek’ (HRSI, 612)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *kışla*- ‘kışı geçirmek’ < *kış* ‘kış’ (DLT, 716), Türkm. *gışla*- ‘kışı bir yerde geçirmek’ < *gış* ‘kış’ (Delice 2009: 980; TürkmTürkSz, 266), Krç.Mlk. *cayla*- ‘yazı geçirmek, yaylamak’ < *cay* ‘yaz’ (Tavkul 2000: 145-146), Kkal. *jazla*- ‘yazı geçirmek’, *qısla*- ‘kışı geçirmek’ (Uygur 2018: 121), Kzk. *qısta*- (I) ‘kışı geçirmek’ < *qıs* (I) ‘kış’ (Koç 2012: 417-418), Kırg. *kışta*- ‘kışlamak, kışı geçirmek’ < *kış* (II) ‘kış’ (KırgSz, 462-463), ŞorT. *kışta*- ‘kışlamak, kışı geçirmek’ (ŞorSz, 50), Tuv. *kışta*- ‘kışlamak’ < *kış* ‘kış’ (TuvRSI, 280).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *honugla-* ‘gecelemek, geceyi geçirmek’ < *honug* ‘gece’ (Lessing II, 1487).

18. Karakter ve huy özelliği bildiren sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen karaktere veya huya sahip olmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 22 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *poydañ* ‘kibirli’ +LA- > *poydañna-* ‘kibirlenmek, böbürlenmek’ (HRSI, 375)
- (2) *sayğax* ‘iftiracı’ +LA- > *sayğaxta-* ‘iftira atmak, lekelemek’ (HRSI, 433)
- (3) *xıytıx* ‘cimri, pinti’ +LA- > *xıytıxta-* ‘(cimrilikten) aşağılamak, rezil etmek, küçültmek’ (HRSI, 884)
- (4) *suğdur* ‘yalaka, dalkavuk’ +LA- > *suğdurla-* ‘yalakalık yapmak’ (HRSI, 518)
- (5) *süme* ‘kurnaz’ +LA- > *sümele-* ‘birine hile yapmak, kandırmak’ (HRSI, 529)
- (6) *kücüür* ‘dolandırıcı, kurnaz, hilekâr’ +LA- > *kücüürle-* ‘aldatmak, dolandırmak, hile yapmak’ (HRSI, 222)
- (7) *çap* ‘açgözlü, cimri’ +LA- > *çapta-* ‘açgözlü olmak, cimrilik etmek’ (HRSI, 941)
- (8) *sirteñ* ‘şıklık düşkünü, cilveli’ +LA- > *sirteñne-* ‘kendini beğendirmeye çalışmak, nazlanmak, cilvelenmek’ (HRSI, 473)

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *huygurla-* ‘kurnazlık etmek’ < *huygur* ‘kurnaz’ (Lessing II, 1516), *haramla-* ‘kıskanç olmak’ < *haram* ‘kıskanç’ (Lessing II, 1441), *omugla-* ‘kibirli olmak’ < *omug* ‘kibirli’ (Lessing II, 955), *degerenggüyle-* ‘kibirli veya küstah olmak’ < *degerenggüy* ‘kibirli, küstah’ (Lessing I, 388-389).

19. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili temizlemek, kazımak, kabuğunu soymak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 8 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xastırux* ‘kabuk, pul’ +LA- > *xastıruxta-* ‘1) kabuğunu soymak, 2) (balık vs.) pullarını soymak’ (HRSI, 821)

(2) *xox* ‘kabuk’ +LA- > *xoxta-* ‘1) soymak, sıyırmak, 2) kazımak, 3) oymak, eşmek’ (HRSI, 854)

(3) *say (III)* ‘çam fıstığı kabuğu’ +LA- > *sayla-* ‘(çam fıstığının kabuğunu) çıkarmak, soymak’ (HRSI, 433)

(4) *izire* ‘(fıstık, çekirdek) içi’ +LA- > *izirele-* ‘1) (fıstık, çekirdek) içini çokça çıkarmak, 2) (fıstık, arpa) kabuğunu temizlemek, kabuğunu soymak’ (HRSI, 120)

(6) *xax* ‘çöp, atık’ +LA- > *xaxta-* ‘kazımak, kazıyarak temizlemek’ (HRSI, 827)

(7) *tökpes* ‘kütük, ağaç’ +LA- > *tökpeste-* ‘kütüğün köklerini ayıklamak, köklerini sökmek’ (HRSI, 661).

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türmiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *sirkele-* ‘(çocuğun başından) sirke sökmek’ < *sirke* ‘başta bulunan bit yumurtası’ (DLT, 825), *urugla-* ‘(ekin, meyve vb. şeylerin) çekirdeklerini çıkarmak’ < *urug* ‘her şeyin tanesi; tohum’ (DLT, 923), Türkm. *çigitle-* ‘pamuğu çekirdeğinden temizlemek’ (Delice 2009: 983), Kkal. *tatla-* ‘pasını temizlemek’ < *tat* ‘pas’ (Uyğur 2018: 121), Kzk. *qulıqta-* ‘kulak kirini temizlemek’ < *qulıq* ‘kulak kiri’ (Koç 2012: 397), Alt. *sayla-* ‘(ceviz vs.) soymak, kabuğundan çıkarmak’ < *say (II)* ‘kabuk’ (AltTürkSz, 150-151), ŞorT. *kastırıkta-* ‘balığın pullarını temizlemek’ < *kastırık* ‘balık pulu’ (ŞorSz, 43), Tuv. *şandala-* ‘ağaç kabuğunu soymak’ < *şanda* ‘ağaç kabuğu’ (Baran 2015: 129), Sah. *tuostā-* ‘akağaç kabuğu soymak’ < *tuos* ‘akraağaç’ (YakRSI, 404).

Moğolcada da bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *halisula-* ‘kabuk, deri, vb. soymak, çıkarmak’ < *halisu(n)* ‘kabuk’ (Lessing II, 1420), *agala-* ‘kabuğunu soymak’ < *aga* ‘tahıl’ (Lessing I, 19-20), *körüsüle-* ‘kabuğunu çıkarmak’ < *körüsü(n)* ‘kabuk, örtü’ (Lessing I, 779).

20. Hava ile ilgili isimlere gelerek kök ve gövdede belirtilen isimle ilgili çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 8 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *ayas* ‘açık hava, bulutsuz hava’ +LA- > *ayasta-* ‘(hava) açmak’ (HRSI, 39)
- (2) *xañırsın* ‘kötü hava, yağmurlu hava’ +LA- > *xañırsınna-* ‘(hava durumu) bozulmak’ (HRSI, 802)
- (3) *çüze* ‘sağanak yağış’ +LA- > *çüzele-* ‘(sağanak yağış) yağmak’ (HRSI, 1010)
- (4) *poraan* ‘boran, kar fırtınası’ +LA- > *poraanna-* ‘(boran, kar fırtınası) süpürmek, kaldırmak, esmek’ (HRSI, 381)
- (5) *purğun* ‘tipi, kar fırtınası’ +LA- > *purğunna-* ‘(kar fırtınası) kopmak’ (HRSI, 400)
- (6) *xuyun* ‘fırtına, kasırga’ +LA- > *xuyunna-* ‘fırtına kopmak, kasırga çıkmak’ (HRSI, 872)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *karla-* ‘kar yağdırmak’ < *kar* ‘kar’ (DLT, 684-688), Türkm. *cıbarla-* ‘çiselemek’ (Delice 2009: 971), Kırg. *boroondo-* ‘tipi yapmak’ < *boroon* ‘tipi’ (KırgSz, 132), YUyg. *boranlı-* ‘fırtına çıkmak’ < *boran* ‘fırtına’ (UygTürkSz, 48), Tuv. *kazırgıla-* ‘kasırga olmak’ < *kazırgı* ‘kasırga’ (TuvRSI, 219), Alt. *karla-* ‘kar yağmak’ (Kolesnikova 2004: 78), ŞorT. *ayasta-* ‘havayı aydınlatmak’ < *ayas* ‘bulutsuz’ (ŞorSz, 9).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *borugala-* ‘yağmur yağmak’ < *boruga(n)* ‘yağmur’ (Lessing I, 194-195), *çigigle-* ‘kar ve yağmur yağmak’ < *çigig* ‘çiy’ (Lessing I, 287), *kiramagla-* ‘güneş parlarken kar yağmak’ < *kiramag* ‘ilk kar’ (Lessing I, 749), *sigurgala-* ‘kar ve tipi yağmak’ < *sigurga(n)* ‘kar fırtınası’ (Lessing II, 1087).

21. Niteleme sıfatlarına gelerek kök veya gövdede belirtilen niteliğe ait olmak, herhangi bir niteliği kazandırmak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 58 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *çımcax* ‘yumuşak’ +LA- > *çımcaxta*- ‘(toprağı) yumuşatmak’ (HRSI, 1023)
- (2) *niik* ‘ucuz’ +LA- > *niikte*- ‘ucuzlamak’ (HRSI, 278)
- (3) *ırık* ‘çürük’ +LA- > *ırikte*- ‘1) (süt) ekşimek, bozulmak, 2) çürümek, bozulmak’ (HRSI, 145)
- (4) *nımalax* ‘yuvarlak’ +LA- > *nımalaxta*- ‘yuvarlamak’ (HRSI, 286)
- (5) *sayax* ‘seyrek’ +LA- > *sayaxta*- ‘seyrekleştirmek’ (HRSI, 432)
- (6) *xalın* ‘kalın, koyu, derin’ +LA- > *xalınna*- ‘1) kalınlaşmak, 2) koyulaşmak, yoğunlaşmak, 3) derin olmak, derinleşmek’ (HRSI, 794)
- (7) *çoon* ‘kalın, iri, geniş’ +LA- > *çoonna*- ‘1) kalınlaşmak, 2) şişmanlamak, kilo almak’ (HRSI, 987)
- (8) *nımzax* ‘yumuşak’ +LA- > *nımzaxta*- ‘yumuşamak’ (HRSI, 288)
- (9) *abaxay* ‘güzel, alımlı’ +LA- > *abaxayla*- ‘(birini) süslemek’ (HksRSI, 13)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller görülmektedir: DLT. *ulugla*- ‘ululamak, büyük saymak’ < *ulug* ‘ulu, büyük’ (DLT, 921), *kiçigle*- ‘küçük saymak’ < *kiçig* ‘küçük’ (DLT, 719), Türkm. *inçele*- ‘inceltmek’ < *inçe* ‘ince’ (TürkmTürkSz, 377), Tat. *akrınla*- ‘yavaşlamak’ (Ganiyev 2013: 141), Kkal. *qıyınla*- ‘zorlaştırmak’ < *qıyın* ‘zor’ (Uygur 2018: 121), Nog. *yumsaqala*- ‘yumuşatmak’ (Akbaba 2009: 78), Tof. *çuğala*- ‘incelmek’ < *çuğa* ‘ince’ (İlgın 2015: 66), Tuv. *kıskala*- ‘kısalmak’ < *kıska* ‘kısa’ (Baran 2014: 134), Alt. *kalıñda*- ‘kalınlaştırmak’ < *kalıñ* ‘kalın’ (AltTürkSz, 95).

22. Soyut isimlere eklenerek bu ismin bildirdiği düşünceyi bir kişiye ya da nesneye dayandırma anlamında geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 25 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xayral* ‘tasa, kaygı’ +LA- > *xayralla-* ‘kaygılanmak, merak etmek, korumak’ (HRSl, 785)

(2) *iree* ‘acı, eziyet’ +LA- > *ireele-* ‘eziyet etmek, acı vermek’ (HRSl, 132)

(3) *çime* ‘sitem, serzeniş, azarlama’ +LA- > *çimele-* ‘azarlamak, kınamak, sitem etmek’ (HRSl, 968)

(4) *xıyal* ‘dert, acı, keder’ +LA- > *xıyalla-* ‘(birine) çektirmek, eziyet etmek, işkence etmek’ (HRSl, 880)

(5) *nay* ‘kuşku, şüphe’ +LA- > *nayla-* ‘şüphelenmek, suçlamak, itham etmek’ (HRSl, 265)

(6) *xıyıl* ‘dargınlık, küslük’ +LA- > *xıyılta-* ‘incitmek, gücendirmek’ (HRSl, 886)

Çağdaş Türk lehçelerinde de bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Tat. *sanla-* ‘hürmet etmek’ (Ganiyev 2013: 141), Kırg. *ardakta-* ‘saygı göstermek’ < *ardak* ‘saygı’ (KırgSz, 42), Kkal. *hürmetle-* ‘saygı göstermek’ (Uygur 2018: 121), Alt. *oylo-* ‘inandırmak, akıl öğretmek’ < *oy* ‘akıl, zeka’ (Dilek 2009: 48), ŞorT. *kıyalla-* ‘eziyet etmek’ < *kıyal* ‘dert, bela’ (ŞorSz, 50), Tof. *aarla-* ‘memnun olmak, saygı göstermek’ (İlgın 2015:66), Tuv. *xündüle-* ‘saygı göstermek’ < *xündü* ‘saygı’ (Baran 2015: 131).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *kündüle-* ‘saygı göstermek’ < *kündü* ‘saygı’ (Lessing I, 793-794).

23. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumuna geçmeyi, ismin bildirdiği eylemi yapmayı ifade eden fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 249 fiil tespit edilmiştir:

(1) *sospax* ‘yığın, küme’ +LA- > *soxpaxta-* ‘yığmak, üst üste koymak, istiflemek’ (HRSl, 499)

(2) *palğas* ‘kir, pislik, çamur’ +LA- > *palğasta-* ‘kirletmek, pisletmek, çamura bulamak’ (HRSl, 342).

(3) *sarzin* ‘odun yığını’ +LA- > *sarzinne-* ‘(odun yığını) yapmak, yığmak’ (HRSI, 448)

(4) *tüdüin* ‘duman’ +LA- > *tüdüinne-* ‘tutmek, duman çıkarmak’ (HRSI, 687)

(5) *tiñ* ‘eşit, aynı, denk’ +LA- > *tiñne-* ‘eşitlemek, bir düzeye getirmek’ (HRSI, 622)

(6) *toğım* ‘topak’ +LA- > *toğımna-* ‘topak yapmak’ (HRSI, 637)

(7) *poom* ‘demet, bağlam’ +LA- > *poomna-* ‘demet yapmak, bağlam yapmak’ (HRSI, 380)

(8) *çarğı* ‘1) yargı, mahkeme, 2) ceza’ +LA- > *çarğıla-* ‘1) (mahkeme) yargılamak, 2) cezalandırmak, ceza vermek’ (HRSI, 945)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller görülmektedir: ET. *teñle-* ‘eşitlemek, hesaplamak, karşılaştırmak’ < *teñ* ‘eşit, denk’ (EDT, 511-521), Çuv. *kupala-* ‘toplamak, istiflemek’ < *kupa* ‘yığın, küme’ (Çakmak 2018: 69), Tat. *tamgala-* ‘damgalamak’ (Ganiyev 2013: 141), Kırg. *ište-* ‘işlemek’ < *iş* ‘iş’ (KırgSz, 372-373), Kkal. *suwla-* ‘sulamak’ (Uygur 2018: 121), ŞorT. *samna-* ‘ayırarak’ (ŞorSz, 89), Tuv. *başkala-* ‘bölmek, ayırmak’ < *başka* ‘başka’ (TuvRSI, 94), Alt. *burula-* ‘suçlamak’ < *buru* ‘suç’ (AltTürkSz, 45).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *sicimne-* ‘sicimlemek’ < *sicim* ‘sicim’ (Lessing II, 1120), *açıyala-* ‘yüklemek’ < *açıya(n)* ‘yük’ (Lessing I, 12).

24. Yansıma köklere veya gövdelere eklenerek kök veya gövdede belirtilen anlamla ilgili fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 91 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xorlax* ‘1) dere, 2) şırıltı, fokurtu’ +LA- > *xorlaxta-* ‘(su, dere) kaynamak, fokurdamak, şırıldamak’ (HRSI, 850)

(2) *sıbıx-sabıx* ‘fısıldaşma, fısıltı’ +LA- > *sıbıxta-* ‘fısıldamak’ (HRSI, 540)

(3) *xarix* ‘burun kökü; burun’ +LA- > *xarixta-* (II) ‘horlamak, horuldamak’ (HRSI, 819)

(4) *soñ* ‘şakırtı, tıngırtı’ +LA- > *soñla-* ‘(demir demire çarptığında) şakırdamak, şingırdamak’ (HRSI, 492)

(5) *xuux* ‘yansıma ses’ +LA- > *xuuxta-* ‘(kuş) “xuux” sesi çıkarmak’ (HRSI, 871)

(6) *öök* ‘(atı harekete geçirmek için çıkartılan) “ök” sesi’ +LA- > *öökte-* ‘(“ök” sesi çıkararak atı harekete geçirmek) atı dehlemek’ (HRSI, 326)

(7) *kiliñ* ‘parlak, parlayan’ +LA- > *kiliñne-* ‘ışıldamak, parıldamak’ (HRSI, 177; HksTürkSz, 244)

(8) *çiltiñ* ‘parıl parıl, ıslıl ıslıl’ +LA- > *çiltiñna-* ‘ışıldamak, parlamak, zaman zaman parlamak’ (HRSI, 1020)

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de bu işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *tikile-* ‘uğuldayıp vınlamak’ < *tiki* ‘geceleyin işitilen patırtı’ (DLT, 617), *çatıla* ‘şaklamak’ (DLT, 617), Türkm. *cürle-* ‘cıvıldamak’ (Delice 2009: 966), Tat. *miyavla-* ‘miyavlamak’ (Ganiyev 2013: 141), Kırg. *caltılda-* ‘parlamak, yıldırıamak’ (KırgSz, 171), Nog. *abala-* ‘havlamak’ (Akbaba 2009: 79), ŞorT. *kişte-* ‘kişnemek’ < *kiş* ‘at sesi, kişneme’ (ŞorSz, 52), Tuv. *mööle-* ‘mölemek’ < *möö* ‘(inek sesi) mö’ (Baran 2015: 137), Alt. *şuula-* ‘gürültü etmek’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 425).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *gerelle-* ‘parlamak’ < *gerel* ‘ışık’ (Lessing I, 605), *guvagla-* ‘kurbağa veya karga gibi ses çıkarmak’ < *guvag* ‘vak, vıraklama sesi’ (Lessing I, 591), *kekügle* ‘guguklamak’ (Lessing I, 771).

25. Ölçü bildiren isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ölçüyle ölçmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xulas* ‘kulaç, kulaçla ölçme’ +LA- > *xulasta-* ‘(1) mesafeyi kulaçla ölçmek, 2) geniş adımlarla yürümek, 3) hiçbir şey yapmadan oturmak, durmak’ (HRSI, 861)

(2) *xaris* ‘karış’ +LA- > *xarista-* ‘karışla ölçmek’ (HRSI, 818)

(3) *muxur* ‘karış, kısa’ +LA- > *muxurla-* ‘(karışla) ölçmek’ (HRSI, 258)

Çağdaş Türk lehçelerinde de bu işlevde türemiş fiiller görülmektedir: Türkm. *garışla-* ‘karışlamak’ < *garış* ‘karış’ (TürkmTürkSz, 233), Kırg. *kulaçta-* ‘kulaçla ölçmek’ < *kulaç* ‘kulaç’ (KırgSz, 517), Kzk. *qulaşta-* ‘kulaçlamak’ (Doğan, Koç 2013: 226), Tat. *mıskalla-* ‘4,26 gramlık ölçü ile ölçmek’ (Ganiyev 2013: 140), Kmk. *qarışla-* ‘karışla ölçmek’ < *qarış* ‘karış’ (KumTürkSz, 250), ŞorT. *kulaşta-* ‘kulaçla ölçmek’ < *kulaş* ‘kulaç’ (ŞorSz, 57), Tuv. *arjunna-* ‘arşınla ölçmek’ < *arjun* ‘arşın’ (TuvRSI, 68), Alt. *karišta-* ‘ölçmek’ < *kariş* ‘karış’ (AltTürkSz, 99), Sah. *santimetrda-* ‘santimetreyle ölçmek’ < *santimetr* ‘santimetre’ (YakRSI, 315).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *tögele-* ‘karışlamak, karışlayarak ölçmek’ < *töge* ‘ölçü, karış’ (Lessing II, 1283), *aldala-* ‘kulaçla ölçmek’ < *alda* ‘kulaç’ (Lessing I, 47-49), *kemne-* ‘ölçmek’ < *kem* ‘ölçü, ölçek’ (Lessing I, 718-721), *arsimna-* ‘arşınla ölçmek’ < *arsim* ‘arşın’ (Lessing I, 86-87).

26. Belli bir hareket şeklini tasvir eden isimlere gelerek o hareketi tasvir eden geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 28 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çorğa* ‘rahvan; rahvan yürüme’ +LA- > *çorğala-* ‘rahvan yürümek’ (HRSI, 990)

(2) *çörbös* ‘sürünme, sürünerek ilerleme’ +LA- > *çörböste-* ‘sürünmek, sürünerek yürümek’ (HRSI, 998)

(3) *xalıx* ‘(1) adım, yürüyüş, 2) (at) dörtnal’ +LA- > *xalıxta-* ‘(1) dörtnala gitmek, 2) büyük veya geniş adımlarla yürümek’ (HRSI, 795)

(4) *saybır* ‘rahvan’ +LA- > *saybırta-* ‘(1) (at) rahvan gitmek, rahvan koşmak, 2) (insan) küçük adımlarla koşmak’ (HRSI, 433)

(5) *ümek* ‘(emekleyen çocuk) sürünme’ +LA- > *ümekte-* ‘sürünmek, sürünerek yürümek’ (HRSl, 752).

(6) *talbas* ‘kanatlarını sallama’ +LA- > *talbasta-* ‘(kuşlar) uçmadan önce kanatlarını sallamak’ (HRSl, 581)

Çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Nog. *yorgala-* ‘rahvan yütümek (at için)’ (Akbaba 2009: 78), Kzk. *balpañda-* ‘sallana sallana yürümek’ (Koç 2012: 83), Kkal. *jorğala-* ‘at için yorga tarzında yürümek’ < *jorğa* ‘atın bir yürüyüş şekli’ (Uygur 2018: 121), ŞorT. *karayla-* ‘at veya ayı şaha kalkmak’ (ŞorSz, 42), Tuv. *aralçaala-* ‘tırıs gitmek’ < *aralçaa* ‘tırıs’ (Baran 2015: 136), Alt. *saygakta-* ‘(hayvanlar için) at sineğinden kaçarak kurtulmak’ < *saygak* ‘(at için) yürüyüş’ (AltTürkSz, 150-151).

27. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen şeyi çekmek, sürüklemek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *sas* ‘saç’ +LA- > *sasta-* ‘saçını çekmek, sürüklemek’ (HRSl, 452)

(2) *sabax* ‘yemiş sapı’ +LA- > *sabaxta-* ‘yemişleri sapından tutarak çekmek, yemişleri kökünden çekmek’ (HRSl, 421)

(3) *çulbas* ‘1) perçem, 2) kısa saç’ +LA- > *çulbasta-* ‘saç çekmek, saç yolmak’ (HRSl, 1003; HksTürkSz, 108)

(4) *sırbek* ‘saçı başı dağınık, saçları karışık’ +LA- > *sırbekte-* ‘saçından çekmek’ (HRSl, 479)

(5) *ışpık* ‘(çocukta) perçem’ +LA- > *ışpıkte-* ‘(söz dinlemeyen çocuğun saçını) çekmek’ (HRSl, 147)

Çağdaş Türk lehçelerinden Kırgız ve Altay Türkçesin de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Kırg. *çaçta-* ‘saçtan tutarak sürüklemek’ < *çaç* ‘saç’ (KırgSz, 242-243), Alt. *çaçta-* ‘saçından sürüklemek’ < *çaç* ‘saç’ (AltTürkSz, 68).

28. İsimlere ve sıfatlara eklenerek bir şeyi kesmek, doğramak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 14 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *ağas* ‘ağaç’ +LA- > *ağasta-* ‘ağaç kesmek’ (HRSI, 30)
- (2) *kındık* ‘göbek’ +LA- > *kındikte-* ‘göbek kesmek’ (HRSI, 177)
- (3) *öök* ‘hayvanın karın kısmı’ +LA- > *öökte-* ‘ölü hayvanın karnını uzunlamasına kesmek’ (HRSI, 326)
- (4) *odıñ* ‘odun’ +LA- > *odıñna-* ‘odun kesmek’ (HRSI, 294)
- (5) *xırmaçı* ‘parça et’ +LA- > *xırmaçıla-* ‘eti parça parça kesmek’ (HRSI, 898)
- (6) *oorxa* ‘omurga’ +LA- > *oorxala-* ‘hayvan gövdesini eklemlerinden parçalara ayırmak’ (HRSI, 307)

Kırgız Türkçesinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Kırg. *borçolo-* ‘iri parçalar şeklinde doğramak’ < *borço* ‘büyük parça’ (KırgSz, 131).

29. Meslek veya ünvan isimlerine gelerek yönetmek, hüküm sürmek anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *xan* ‘han, kağan’ +LA- > *xanna-* ‘saltanat sürmek, hüküm sürmek, hakim olmak’ (HRSI, 799)
- (2) *us* ‘usta’ +LA- > *usta-* ‘yönetmek, idare etmek, başında bulunmak’ (HRSI, 735)
- (3) *pig* ‘1) han, prens, 2) müdür, yönetici’ +LA- > *pigle-* ‘iktidarda bulunmak, idare etmek, yönetmek’ (HRSI, 358)

Ekin bu işlevi Sibirya grubu Türk lehçelerinde de görülmektedir: Tuv. *daşçıla-* ‘taş ustası olarak çalışmak’ < *daşçı* ‘taş ustası’ (Baran 2015: 118), Sah. *rejissiyordā-* ‘yönetmen olarak çalışmak’ < *rejissiyor* ‘yönetmen’ (Kılıç 2014: 52), Dol. *uçitällä-* ‘öğretmen olmak’ < *uçital* ‘öğretmen’ (DolW, 240).

Moğolcada da ekin bu işlevine rastlanmaktadır: *cilugaçila-* ‘sürücü olmak’ < *cilugaçi* ‘şöför, sürücü’ (Lessing II, 1630), *dagagamalla-* ‘şef veya başkan olmak’ < *dagagamal* ‘şef, başkan’ (Lessing I, 345), *bögeçile-* ‘kamlık yapmak’ < *bögeçi* ‘şaman, kam’ (Lessing I, 198), *angçila-* ‘avlamak’ < *angçi(n)* ‘avcı’ (Lessing I, 70).

30. İsim kök veya gövdelerine eklenerek birine benzemek, birine çekmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tayı* ‘dayı, annenin erkek kardeşi’ +LA- > *tayıla-* ‘anne tarafından akrabaya benzemek’ (HRSI, 578; HksTürkSz, 496)

(2) *kök (II)* ‘kök, soy, ata’ +LA- > *kökte-* ‘1) (karakter ve davranış) birine benzemek, birine çekmek, 2) (dış görünüş) birine benzemek, birine çekmek’ (HRSI, 197)

(3) *oma* ‘yüz hattı, yüz çizgisi’ +LA- > *omala-* ‘(çocukların yüzü) ebeveynlerine benzemek’ (HRSI, 301)

31. İsimlere eklenerek bir yerden geçmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *kerçik* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’ +LA- > *kerçikte-* ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ (HRSI, 157)

(2) *kerikte-* ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ (HRSI, 157) +LA- > *kerik* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’

(3) *purun* ‘ön, burun’ +LA- > *purunna-* ‘geçmek, geride bırakmak’ (HRSI, 401)

(4) *aspax* ‘geçit’ +LA- > *aspaxta-* ‘geçitten geçmek’ (HRSI, 83)

(5) *kebîrek* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’ +LA- > *kebîrekte-* ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ (HRSI, 156)

32. Yer, yön, zaman ve durum zarflarına eklenerek hareketin yönünü, zamanını ve durumunu bildiren fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 10 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çike* ‘doğruca, düz’ +LA- > *çikele-* ‘düz gitmek, doğruca gitmek’ (HRSI, 976)

(2) *tisker* ‘ters, geri; ters yön’ +LA- > *tiskerle-* ‘başka (ters, karşı) yöne gitmek’ (HRSI, 626)

(3) *tasxar* ‘dışarı’ +LA- > *tasxarla-* ‘dışkısını salmak, dışkılamak’ (HRSI, 602)

(4) *öör* ‘yukarı, yukarıya, yukarıya doğru’ +LA- > *öörle-* ‘1) yukarı çıkmak, yükselmek’ (HRSI, 327)

(5) *tödır* ‘geri, geriye’ +LA- > *tödırle-* ‘geri çekmek’ (HRSI, 660)

(6) *öme* ‘birlikte’ +LA- > *ömele-* ‘birlikte yenmek, birlikte üstesinden gelmek, başa çıkmak’ (HRSI, 324)

(7) *kince* ‘geç, gecikmiş’ +LA- > *kincele-* ‘1) geç kuzulamak, 2) ileri yaşlarda doğum yapmak’ (HRSI, 166)

Çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: Türkm. *gayrala-* ‘geri çekilmek’ (Delice 2009: 959), Tat. *ceyevle-* ‘yayan gitmek’ (Ganiyev 2013: 142), Alt. *tömöndö-* ‘aşağıya doğru hareket etmek’ < *tömön* ‘aşağı, aşağıya’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 422), Tuv. *mınaarla-* ‘buraya hareket etmek’ < *mınaar* ‘buraya’ (Baran 2015: 135).

Moğolcada da benzer işlevde türemiş fiil bulunmaktadır: *gadağsila-* ‘dışarıya çıkmak’ < *gadağsi* ‘dışarı’ (Lessing I, 544).

33. Sayı sıfatlarına eklenerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 2 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ikincı* ‘ikinci’ +LA- > *ikincile-* ‘şüphe etmek’ (HRSI, 143)

(2) *tun* ‘ilk, birinci’ +LA- > *tunna-* ‘tun bayramının ilk günü ayrılan kutlamak’ (HRSI, 677)

Çağdaş Türk lehçelerinde de sayı sıfatlarına eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir. Ancak, anlamları açısından Hakas Türkçesinden farklıdır: Türkm. *ikile-*

‘iki kişi saldırmak’ < *iki* ‘iki’ (TürkmTürkSz, 372-373), Tat. *öçle-* ‘üçlemek’, *unarla-* ‘onarlamak’ (Ganiyev 2013: 141), Çuv. *ikkile-* ‘çatallamak, ikiye ayırmak’ < *ikkî* ‘iki’ (Çakmak 2018: 71), Tuv. *üšte-* ‘üç yaşına girmek’ < *üş* ‘üç’ (Baran 2015: 133), Sah. *tüörttē-* ‘bir şeyi dört kez yapmak’ (Kılıç 2014: 54).

Moğolcada da sayı sıfatlarına eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir: *hoyarla-* ‘ikilemek, çiftlemek’ < *hoyar* ‘iki’ < (Lessing II, 1474), *yisüle-* ‘dokuza tamamlamak’ < *yisü(n)* ‘dokuz’ (Lessing I, 693).

34. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen şeyi atmak, fırlatmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 8 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *umis* ‘çöp’ +LA- > *umusta-* ‘çöp atmak’ (HRSI, 727)
- (2) *uğus* ‘çöp’ +LA- > *uğusta-* ‘çöp atmak’ (HRSI, 713)
- (3) *söp* ‘çöp’ +LA- > *söpte-* ‘çöp atmak; dağıtmak, sağa sola atmak’ (HRSI, 507)
- (4) *poxsax* ‘çöp’ +LA- > *poxsaxta-* ‘çöp atmak’ (HRSI, 385).

Altay Türkçesinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: *çöptö-* ‘çöp atmak’ < *çöp* ‘çöp’ (AltTürkSz, 77).

35. Akrabalık bildiren isimlere eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *pastı* ‘eşinin kız kardeşi’ +LA- > *pastıla-* ‘(geleneğe göre dul kalan erkek) eşinin kız kardeşiyle evlenmek’ (HRSI, 351)
- (2) *xazına* ‘eşinin kardeşi veya akrabası’ +LA- > *xazınala-* ‘(Hakas Türklerinin geleneğine göre karının ya da kocanın yaşlı akrabalarının) ismini söylememek’ (HRSI, 778).

Kırgız Türkçesinde de akrabalık isimlerine gelerek çeşitli anlamda fiiller türetmektedir: *kayında-* ‘kız vermek için söz kesmek’ < *kayın* ‘erkek ya da kadın tarafından akraba’ (KırgSz, 421).

36. Bir örmekte *siler* ‘siz’ şahıs zamirine eklenerek fiil türettiği tespit edilmiştir:

(1) *siler* ‘siz’ +LA- > *silerle*- ‘birine “siz” diye hitap etmek’ (HRSl, 477).

Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de benzer işlevde türemiş fiiller bulunmaktadır: DLT. *sizle*- ‘büyüklerle ve hükümdarlara siz diye hitap etmek’ < *siz* ‘siz’ (DLT, 826), Tat. *sinle*- ‘sana göre ne olduğunu söylemek’ (Ganiyev 2013: 141).

37. İsim kök veya gövdelerine eklenerek bir şeyi aramak, bulmaya çalışmak anlamlarında fiiller türetir. Ayrıca bir örnekte mecaz anlamlı fiil türettiği görülmektedir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 6 fiil tespit edilmiştir:

(1) *nimıs* ‘yem’ +LA- > *nimıste*- ‘(kuşlar hakkında) yem aramak’ (HRSl, 280)

(2) *ıs* ‘iz’ +LA- > *ıste*- ‘1) izlemek, 2) aramak’ (HRSl, 147)

(3) *xızaan* ‘soruşturma, sorgu’ +LA- > *xızaanna*- ‘birinin ağzını yoklamak, ağzını aramak’ (HRSl, 876).

3.3.3.2. Rusçadan Ödünçleme Sözcüklerde {+LA-} Eki

Hakas Türkçesinde Rusçadan ödünçleme sözcüklerde de ekin fiil türetme biçimi genellikle aynıdır. Rusça ödünçleme sözcüklerden sadece isim türünden sözcüklere (*payat*- ‘lehimlemek’ > *payatta*- ‘lehimlemek’ sözcüğü hariç) eklenerek fiiller türettiği görülmektedir.

Rusçadan alıntılanan sözcüklerden sonu /g, z/ ötümlü sesleri gösteren işaretle (r, 3) yazılan sözcükler Rusçanın söyleniş kurallarına göre ötümsüz olarak (k, s) söylendiğinden bu tür sözcüklere ekin +ta-/ +te- altbiçimleri gelir:

(1) *utyug* ‘ütü’ +LA- > *utyugta*- ‘ütülemek, ütü yapmak’ (HRSl, 738)

(2) *gaz* ‘gaz’ +LA- > *gazta*- ‘gazlamak’ (HTürkSz, 130)

(3) *gipnoz* ‘hipnoz’ +LA- > *gipnozta*- ‘hipnoz etmek’ (HRSl, 103)

(4) *narkoz* ‘narkoz’ +LA- > *narkozta*- ‘birine narkoz vermek’ (HRSl, 271)

3.3.3.3. Rusça Ödünçleme Sözcüklerde {+LA-} Ekinin İşlevleri

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde Rusça ödünçleme sözcüklerden türetilmiş 79 fiil gövdesi bulunmaktadır. Bu türemiş fiillerin 10 işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir:

1. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin araç olarak kullanıldığını ifade eden fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 14 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *utyug* ‘ütü’ +LA- > *utyugta-* ‘ütülemek, ütü yapmak’ (HRSI, 738)
- (2) *mina* ‘mayın’ +LA- > *minala-* ‘mayınlamak, mayın döşemek’ (HRSI, 245)
- (3) *porana* ‘tırmık’ +LA- > *poranala-* ‘tırmıklamak’ (HRSI, 381)
- (4) *magnit* ‘mıknatıs’ +LA- > *magnitte-* ‘mıknatıslamak’ (HRSI, 228)
- (5) *surup* ‘somun, vida’ +LA- > *surupta-* ‘(somun, vida) sıkıştırmak’ (HRSI, 523)

2. İsimlere eklenerek kök ve gövdede belirtilen ismin bir şeyle kaplandığını, örtündüğünü ifade eden geçişli fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 8 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *bronya* ‘zırh, zırhlı’ +LA- > *bronyala-* ‘zırhla kaplamak’ (HTürkSz, 66)
- (2) *tsement* ‘çimento’ +LA- > *tsementte-* ‘çimentolamak’ (HRSI, 909)
- (3) *çöget* ‘katran’ +LA- > *çögette-* ‘katran sürmek, katranlamak’ (HRSI, 995)
- (4) *pudra* ‘pudra’ +LA- > *pudrala-* ‘pudralamak, pudra sürmek’ (HRSI, 395)
- (5) *lak* ‘cila, vernik’ +LA- > *lakta-* ‘cilalamak, verniklemek’ (HRSI, 223)

3. Ulus bildiren isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili o dili konuşmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 11 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *çex* ‘Çek’ +LA- > *çexte-* ‘Çekçe konuşmak’ (HRSI, 961)
- (2) *tsıgan* ‘Çingene’ +LA- > *tsıganna-* ‘Çingenece konuşmak’ (HRSI, 910)
- (3) *çeçen* ‘Çeçen’ +LA- > *çeçenne-* ‘Çeçence konuşmak’ (HRSI, 961)

(4) *karakalpak* ‘Karakalpak’ +LA- > *karakalpakta-* ‘Karakalpakça konuşmak’
(HRSI, 152)

(5) *kalmık* ‘Kalmuk’ +LA- > *kalmıkta-* ‘Kalmukça konuşmak’ (HRSI, 150)

(6) *kazax* ‘Kazak’ +LA- > *kazaxta-* ‘Kazakça konuşmak’ (HRSI, 150)

(7) *çuvaş* ‘Çuvaş’ +LA- > *çuvaşta-* ‘Çuvaşça konuşmak’ (Pataçakova 1973a: 31)

4. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen şeyi bir yere veya bir şeye koymak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 2 fiil tespit edilmiştir:

(1) *stolba* ‘sütun, direk’ +LA- > *stolbala-* ‘sütun koymak, sütun dikmek, etrafa veya çevreye sütun dikmek’ (HRSI, 513)

(2) *mazut* ‘mazot’ +LA- > *mazutta-* ‘bir şeye mazot koymak’ (HRSI, 228)

5. Meslek bildiren isimlere gelerek kök veya gövdede belirtilen mesleği yapmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *şpion* ‘casus, ajan’ +LA- > *şpionna-* ‘casusluk yapmak, ajanlık yapmak’
(HksRSI, 329)

(2) *şef* ‘şef, müdür’ +LA- > *şefte-* ‘şef olmak, müdür olmak’ (HksTürkSz, 477)

(3) *ştukatur* ‘sıvacı’ +LA- > *ştukaturla-* ‘sıvamak, sıva yapmak’ (HksRSI, 329)

6. Giysi isimlerine eklenerek o giysiyi giymek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 1 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xomut* ‘homut’ +LA- > *xomutta-* ‘homut giymek’ (HRSI, 842)

7. Hayvan isimlerine gelerek o hayvanı avlamak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 1 fiil tespit edilmiştir:

(1) *norka* ‘vizon’ +LA- > *norkala-* ‘vizon avlamak’ (HRSI, 284)

8. Soyut isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 1 fiil tespit edilmiştir:

(1) *piçel* ‘hüzün, keder’ +LA- > *piçelle-* ‘kederlenmek, üzölmek’ (HRSI, 362)

9. İsim kök veya gövdelerine eklenerek ismin bildirdiği eylemi yapmayı ifade eden fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 37 fiil tespit edilmiştir:

(1) *akt* ‘eylem, sözleşme’ +*LA-* > *aktta-* ‘sözleşme yapmak’ (HRSI, 47)

(2) *köpen* ‘saman yığını’ +*LA-* > *köpenne-* ‘saman yığını yapmak’ (HRSI, 204)

(3) *arenda* ‘kira, kiralama’ +*LA-* > *arendala-* ‘kiralamak’ (HRSI, 76)

(4) *kraxmal* ‘nişasta’ +*LA-* > *kraxmalla-* ‘nişastalamak’ (HRSI, 209)

(5) *silos* ‘(yeşil ot) yem’ +*LA-* > *silosta-* ‘(yeşil otları doğrayarak) yem yapmak’ (HRSI, 466)

(6) *zavtrak* ‘kahvaltı’ +*LA-* > *zavtrakta-* ‘kahvaltı yapmak’ (HksRSI, 52)

10. Bir örnekte ise Rusçadan ödünçleme fiil tabanından +*LA-* eki ile fiil türetilmiştir:

(1) *payat-* ‘lehimlemek’ +*LA-* > *payatta-* ‘lehimlemek, lehim yapmak’ (HRSI, 355).

3.4. {+LAn-}

3.4.1. Eski Türkçede {+LAn} Eki

Şçerbak, +*LAn-* ekini +*LA-* eki başlığı altında inceler. +*LAn-* ekinin, +*LA-* isimden fiil yapım eki ve -*n-* çatı ekinin birleşmesinden meydana gelen şekil bilgisel göstergesi olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 157).

Zülfikar, +*LAn-* ekinin +*LA-* isimden fiil yapım eki ve -*n-* dönüşlü çatı ekiyle kalıplaşmış olarak kullanıldığını ifade eder (Zülfikar 2011: 101).

Serebrennikov ve Gadjieva, +*LAn-* ekinin tarihsel olarak tekrarlı hareketin -*la* ve -*n* ögeli iki ekten meydana geldiğini ve sonrasında -*n* ekinin dönüşlülük anlamı kazandığını belirtirler. Ayrıca bu ekin, herhangi bir duruma geçme ve onda belirginleşme; herhangi bir belirtinin, niteliğin ve özelliğin meydana gelmesi ve

gelişmesi olmak üzere iki farklı anlamda yaygınlık kazandığını ifade etmektedirler (Serebrennikov, Gadjeva 2011: 204).

Ganiyev, +*lAn-* ekinin *-la* ve *-n* yapılarından meydana geldiğini ve *-la* kısmının fiilin sürecini, *-n* kısmının ise o sürece geçişsizlik anlamı verdiği görüşündedir. Ayrıca +*lAn-* ekinin E. V. Sevortyan'ın fiiller üzerine yaptığı çalışmalarından sonra bağımsız bir yapım eki olarak değerlendirildiğini belirtir. Sevortyan ise bu ekin meydana gelişini şu şekilde açıklar: +*lA-* eki ile fiillerin oluşumu sürecinde iş ve hareketin içe yönelik ya da dışa yönelik eğilimini bildirme gereksinimi doğar. Azerbaycan Türkçesinde isimden fiil yapan yeni +*lAn-* eki ortaya çıkarar ve ek içe yönelen iş ve hareketi bildirmeye başlar (Ganiyev 2013: 142).

Korkmaz, +*lAn-* ekinin +*lA-* ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarının *-n-* dönüşlülük ekiyle genişletilerek +*lAn-* biçiminde kaynaştığını ve bir birleşik ek oluşturduğunu ifade eder. Buradaki *-n-* ekinin işlevi bakımından ise hem genişletilmiş bir çatı olma özelliğini taşıdığını hem de fiilden özel anlamda fiil türeten bir ek niteliğini kazandığını belirtir (Korkmaz 2009: 119).

Kononov da +*lAn-* ekinin *-la* ve *-n* eklerinin birleşmesiyle meydana geldiğini söyler. Ayrıca bu ekin Eski Türkçe (VII-IX) döneminde seyrek olarak kullanıldığını belirtir (Kononov 1980: 116).

Köktürk ve Uygur döneminde bu ekle türetilmiş fiillere örnek olarak *urulan-* 'erkek çocuk doğurmak' < *urı* 'erkek çocuk' (Kononov 1980: 116), *bazlan-* 'bağımlı olmak, tabi olmak' < *baz* 'bağımlı, tabi' (Tekin 2016: 296) gösterilebilir.

Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde ise bu ekle türetilmiş fiillere örnek olarak *yarıklan-* 'zırhlamak' < *yarık* 'kalkan, zırh' (Taş 2015: 109), *alaçulan-* 'alaçık edinmek' < *alaçu* 'alaçık denilen geniş çadır' (DLT, 547), *kirlen-* 'kirlenmek' < *kir* 'kir' (DLT, 721-722), *korlan-* 'kımız maya ile ekşimek' < *kor* 'yoğurt veya kımız mayası' (DLT, 730) gösterilebilir.

3.4.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAn-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde +LAn- eki, isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir: Tof. *çağlan-* ‘şişmanlamak, yağ bağlamak’ < *çağ* ‘yağ’ (Rassadin 1978: 239), Sah. *bānníktan-* ‘banyo yapmak’ < *bānník* ‘banyo’ (YakRSl, 55), Tuv. *ıybalan-* ‘kül olmak’ < *ıyba* ‘kül’ (TuvTürkSz, 297), *baştaktan-* ‘yaramazlık yapmak’ < *baştak* ‘yaramaz’ (AltTürkSz, 35-36), Kırg. *kubattan-* ‘kuvvetlenmek’ (Çengel 2017: 129), Özb. *ümidlän-* ‘ümitlenmek’ (Çoşkun 2017: 75), Çuv. *pırlan-* ‘donmak, buz tutmak’ < *pır* ‘buz’ (Levitskaya 1976: 166), Kkal. *seziklen-* ‘şüphelenmek’ < *sezik* ‘şüphe’ (Uygur 2018: 122) Kzk. *iyelen-* ‘sahiplenmek’ (Doğan, Koç 2013: 226), Başk. *kevşeklen-* ‘gevşek olmak, gevşemek’ < *kevşek* ‘gevşek’ (BaşTürkSz, 281), Nog. *etlen-* ‘şişmanlamak’ (Akbaba 2009: 79), Gagv. *evlen-* ‘evlenmek’ < *ev* ‘ev’ (GRuMSl, 172-173), Karay. *akıllan-* ‘akıllanmak’ < *akıl* ‘akıl’ (Musayev 1964: 234).

3.4.3. Hakas Türkçesinde {+LAn-} Eki

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ince sıradan ünlülerden sonra ekin ince ünlülü altbiçimleri, kalın sıradan ünlülerden sonra ise kalın ünlülü altbiçimleri eklenir:

- (1) *süt* ‘süt’ +LAn- > *sütten-* ‘(göğüs) sütle dolmak’ (HRSl, 536)
- (2) *siir* ‘damar’ +LAn- > *siirlen-* ‘damarlı olmak’ (HRSl, 465)
- (3) *arçı* ‘çiy’ +LAn- > *arçılan-* ‘çiyle kaplanmak’ (HRSl, 80)
- (4) *oyba* ‘kül’ +LAn- > *oybalan-* ‘kül haline dönüşmek’ (HRSl, 296)

Hakas Türkçesinin Sagay ağzında bir örnekte ince sıradan ünlüden sonra ekin kalın ünlülü altbiçiminin geldiği görülmektedir:

- (1) *tüüx* ‘kapalı’ +LAn- > *tüüxtan-* ‘1) çitle çevrilmek, 2) sıkıca kapatılmak, 3) içinden çıkılmaz bir durumda olmak’ (HRSl, 697)

Ünlü ve ötümlü ünsüzle biten sözcüklerden sonra *+lan-/+len-*, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra *+tan-/+ten-*, nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise *+nan-/+nen-* şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

(1) *uluğzırax* ‘kibirli, gururlu’ *+LAN-* > *uluğzıraxtan-* ‘kibirli olmak, gururlu olmak’ (HRSI, 725)

(2) *çistek* ‘yemiş’ *+LAN-* > *çistekten-* ‘(çiçeklenme sonrası meyveler hakkında) meydana gelmek, oluşmak’ (HRSI, 972)

(3) *xal* ‘cüretkar, korkusuz’ *+LAN-* > *xallan-* ‘cüretkar olmak, korkusuz olmak’ (HRSI, 792)

(4) *xalcaa* ‘kaba, küstah’ *+LAN-* > *xalcaalan-* ‘(birine) kaba davranmak’ (HRSI, 793)

(5) *xum* ‘kum’ *+LAN-* > *xumnan-* ‘kum haline gelmek, kuma dönüşmek’ (HRSI, 863)

Hakas Türkçesinde *-t* ünsüzüyle ve *-l* ünsüzüyle biten iki sözcükte ünsüz teklesmesi meydana gelmiştir:

(1) *sütkül* ‘tatlı, tatlımsı’ *+LAN-* > *sütkilen-* ‘tatlılaşmak, tadı tatlı olmak’ (HRSI, 536)

(2) *xat* ‘kat, tabaka, katman’ *+LAN-* > *xatan-* ‘kat kat giymek’ (HRSI, 822) (Bkz. 3.3.4.).

3.4.3.1. Hakas Türkçesinde {+LAN-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan *+LAN-* eki isimden fiil türeten *+LA-* ekinden sonra en işlek ektir. *+LAN-* eki isimlere, sıfatlara, zarflara ve yansıma sözcüklere eklenerek fiiller türetir. Ayrıca istisna olarak sadece bir örnekte Rusçadan ödünçleme fiil tabanından *на качелях* (*na kaçelyax*) > *keçekten-* ‘(salıncakta) sallanmak’ (HRSI, 157) fiil türetmiştir.

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +*LAn-* ekiyle türetilmiş 342 türemiş fiil tespit edilmiştir. Bu türemiş fiillerin 21 işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir:

1. Hastalık bildiren isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen hastalığa yakalanmak veya o hastalıktan acı çekmek anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 7 fiil tespit edilmiştir:

(1) *talğax* ‘epilepsi, sinir nöbeti’ +*LAn-* > *talğaxtan-* ‘epilepsiden muzdarip olmak, sinir nöbetlerinden muzdarip olmak’ (HRSl, 582)

(2) *xapsağ* ‘salgın hastalık, grip’ +*LAn-* > *xapsağlan-* ‘(salgın bir hastalıktan) biraz hasta olmak’ (HRSl, 803)

(3) *sam* ‘yara, çıban’ +*LAn-* > *samnan-* ‘(yara, çıban) yangılamak, iltihaplanmak’ (HRSl, 441)

2. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek öykünmek, başka biri gibi davranmak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

(1) *irbıyek* ‘erkek gibi davranışları olan kadın’ +*LAn-* > *irbıyekten-* ‘(kadın hakkında) erkek gibi davranmak’ (HRSl, 130)

(2) *postañ* ‘ergen, ergenlik çağında bulunan’ +*LAn-* > *postañnan-* ‘(ergenler) yaşını büyük göstermeye çalışmak; genç gibi davranmak’ (HRSl, 384)

(3) *alıp* ‘alp, kahraman’ +*LAn-* > *alıptan-* ‘(kendini) güçlü saymak, (kendini) kahraman gibi göstermek’ (HRSl, 59)

3. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin bir şeyle dolması anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *süt* ‘süt’ +*LAn-* > *sütten-* ‘(göğüs) sütle dolmak’ (HRSl, 536)

(2) *kii* ‘hava’ +*LAn-* > *kiilen-* (I) ‘hava ile dolmak’ (HRSl, 161)

(3) *sir* ‘balgam’ +*LAn-* > *sirlen-* ‘(solunum yolu, akciğer) balgamla dolmak’ (HRSl, 472)

4. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili kaplanmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 22 fiil tespit edilmiştir:

(1) *samsarğa* ‘hayvan derisinde bulunan kir ve çamur’ +*LAn-* > *samsarğalan-* ‘(hayvanların derisi hakkında) kir veya çamurla kaplanmak’ (HRSI, 441)

(2) *arçı* ‘çiy’ +*LAn-* > *arçılan-* ‘çiyle kaplanmak’ (HRSI, 80)

(3) *xurbu* ‘is, kurum’ +*LAn-* > *xurbulan-* ‘(baca) islenmek, isle kaplanmak’ (HRSI, 865)

(4) *sipki* ‘çil’ +*LAn-* > *sipkilen-* ‘yüzü çille kaplanmak’ (HRSI, 471)

(5) *öñer* ‘ayranın üzerindeki yağ tabakası’ +*LAn-* > *öñerlen-* ‘(süt ürünleri) üstü yağ tabakası ile kaplanmak’ (HRSI, 325)

(6) *xaxpas* ‘kabuk’ +*LAn-* > *xaspastan-* ‘kabuklarla kaplanmak’ (HRSI, 826)

(7) *xooçax* ‘kızamık, döküntü’ +*LAn-* > *xooçaxtan-* ‘(döküntüyle, isilikle) kaplanmak’ (HRSI, 847)

5. İsimlere ve zarflara eklenerek giymek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

(1) *süree* ‘sürekli, devamlı’ +*LAn-* > *süreelen-* ‘(sürekli, devamlı) giymek’ (HksTürkSz, 474)

(2) *çaylıx* ‘hafif yazlık giysiler’ +*LAn-* > *çaylıxtan-* ‘yazlık giyinmek, hafif giyinmek’ (HRSI, 927)

6. Organ isimlerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Ayrıca bir örnekte mecaz anlamlı fiil türetmiştir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 11 fiil tespit edilmiştir:

(1) *paar* ‘(vücudun ön kısmı) göğüs’ +*LAn-* > *paarlan-* ‘yüzüstü yatmak’ (HRSI, 333)

(2) *xursax* ‘mide, karın’ +*LAn-* > *xursaxtan-* ‘azıcık yemek yemek’ (HRSI, 866)

(3) *tuncux* ‘gaga’ +*LAn-* > *tuncuxtan-* ‘(kuş yavrusu) gagalayarak oymak’
(HRSI, 677)

(4) *çürek* ‘yürek, kalp’ +*LAn-* > *çürekten-* ‘yüreklenmek, hiddetlenmek’ (HRSI, 1014)

(5) *söök* ‘kemik’ +*LAn-* > *söökten-* ‘1) donmak, kemikleşmek 2) kemiksi bir doku oluşmak’ (HRSI, 506)

7. Karakter veya huy özelliği bildiren sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen karaktere veya huya sahip olmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 47 fiil tespit edilmiştir:

(1) *maxaçı* ‘cesur, yürekli’ +*LAn-* > *maxaçılan-* ‘cesur olmak, yürekli olmak’
(HRSI, 238)

(2) *çabdı* ‘açgöz, cimri’ +*LAn-* > *çabdılan-* ‘açgözlülük etmek, cimrilik etmek’
(HRSI, 914)

(3) *uluğzırax* ‘kibirli, gururlu’ +*LAn-* > *uluğzıraxtan-* ‘kibirli olmak, gururlu olmak’ (HRSI, 725)

(4) *issirek* ‘mal meraklısı, açgözlü’ +*LAn-* > *issirekten-* ‘mal meraklısı olmak, açgözlü olmak’ (HRSI, 137)

(5) *sirgek* ‘hassas, duyarlı’ +*LAn-* > *sirgekten-* ‘1) hassas olmak, duyarlı olmak, 2) gözü açık olmak, uyanık olmak’ (HRSI, 471)

(6) *axsımay* ‘arsız, kaba’ +*LAn-* > *axsımaylan-* ‘arsız olmak, kaba olmak’
(HRSI, 89)

(7) *xal* ‘cüretkar, korkusuz’ +*LAn-* > *xallan-* ‘cüretkar olmak, cesaretli olmak’
(HRSI, 792)

8. Belli bir hareket şeklini tasvir eden isimlere gelerek o hareketi tasvir eden geçişsiz fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 20 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tiñzi* ‘öteye beriye koşma, dolanıp durma’ +*LAn-* > *tiñzilen-* ‘1) (köpek) öteye beriye koşmak, 2) (insan) evden eve dolaşmak’ (HRSl, 621; HksTürkSz, 512)

(2) *sarbax* ‘ellerini sallayarak yürüme’ +*LAn-* > *sarbaxtan-* ‘ellerini sallayarak yürümek’ (HRSl, 447)

(3) *izimek* ‘(nehirin yüzeyi üzerinde) daireler veya dalgalar’ +*LAn-* > *izimekten-* ‘(nehirin yüzeyi üzerinde) daireler veya dalgalar halinde gitmek’ (HRSl, 119)

(4) *peelbek* ‘(oyunda) dönüş, dönme’ +*LAn-* > *peelbekten-* ‘dönmek’ (HRSl, 355; HksTürkSz, 368)

9. Soyut isimlere eklenerek bu ismin bildirdiği düşünceyi bir kişiye ya da nesneye dayandırma anlamında fiiller türetir. Ayrıca bir örnekte mecaz anlamlı fiil türetmiştir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 34 fiil tespit edilmiştir:

(1) *açığ* ‘acı, kaygı, keder’ +*LAn-* > *açığlan-* ‘1) üzölmek, 2) kederlenmek’ (HRSl, 91)

(2) *pobiğ* ‘inat, kapris, naz’ +*LAn-* > *pobiğlan-* ‘inat etmek, direnmek’ (HRSl, 372)

(3) *xıpcı* ‘sinirlilik, asabiyet’ +*LAn-* > *xıpcılan-* ‘sataşmak, sebepsiz yere çıkşmak’ (HRSl, 894)

(4) *xırtıs* ‘kin, nefret, öfke’ +*LAn-* > *xırtıstan-* ‘kin göstermek, düşmanlık göstermek, öfkesini göstermek’ (HRSl, 899)

(5) *ökpe* ‘öfke’ +*LAn-* > *ökpelen-* ‘öfkelenmek’ (HRSl, 322)

(6) *ayna* ‘cin, şeytan’ +*LAn-* > *aynalan-* ‘kızmak’ (HRSl, 44)

(7) *puğ* ‘kapris, naz’ +*LAn-* > *puğlan-* ‘gücenmek, kapris yapmak’ (HRSl, 395)

10. Niteleme sıfatlarına eklenerek kök veya gövdede belirtilen niteliğe sahip olmak veya o nitelikle ilgili yapmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 48 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çaxsı* ‘iyi’ +*LAn-* > *çaxsılan-* ‘iyileşmek, daha iyi olmak’ (HRSl, 956)

- (2) *xıdır* ‘pürtüklü’ +*LAn-* > *xıdırlan-* ‘pürtüklü olmak’ (HRSI, 875)
- (3) *uluğ* ‘yaşlı, ihtiyar’ +*LAn-* > *uluğlan-* ‘ihtiyarlamak, yaşlanmak’ (HRSI, 726)
- (4) *irgi* ‘eski, yıpranmış’ +*LAn-* > *irgilen-* ‘eskimek, yıpranmak’ (HRSI, 131)
- (5) *tolka* ‘akıllı’ +*LAn-* > *tolkalan-* ‘(harcama vb.) akıllıca yapmak’ (HRSI, 644)
- (6) *topır* ‘kör’ +*LAn-* > *topırlan-* ‘(bıçak, tırpan) körelmek’ (HRSI, 651)
- (7) *salbır* ‘özensiz’ +*LAn-* > *salbırlan-* ‘hızlıca ve özensizce yapmak’ (HRSI, 437)
- (8) *xalcaa* ‘kaba, küstah’ +*LAn-* > *xalcaalan-* ‘(birine) kaba davranmak’ (HRSI, 793)

11. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumuna geçmeyi, ismin bildirdiği eylemi yapmayı ifade eden fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 86 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *xulğa* ‘filiz, tohum’ +*LAn-* > *xulğalan-* ‘filizlenmek, uç vermek’ (HRSI, 862)
- (2) *oor* ‘buhar’ +*LAn-* > *oorlan-* ‘buhar çıkmak, buharlanmak; buharlaşmak’ (HRSI, 307)
- (3) *çaçax* ‘püskül, saçak’ +*LAn-* > *çaçaxtan-* ‘(kumaşı keserken) saçaklanmak’ (HRSI, 958)
- (4) *ış* ‘iş, çalışma’ +*LAn-* > *ışten-* ‘çalışmak, iş yapmak’ (HRSI, 147)
- (5) *saay* ‘kaza, bela’ +*LAn-* > *saaylan-* ‘kaza yapmak’ (HRSI, 418)
- (6) *xormaçı* ‘şaka’ +*LAn-* > *xormaçılan-* ‘şaka yapmak’ (HRSI, 850)
- (7) *çılğayax* ‘1) patinaj yeri, 2) kaygan’ +*LAn-* > *çılğayaxtan-* ‘kaymak, kayak yapmak’ (HRSI, 1019; HksTürkSz, 91)
- (8) *siir* ‘damar’ +*LAn-* > *siirlen-* ‘damarlı olmak’ (HRSI, 465)
- (9) *teelbek* ‘dans, oyun’ +*LAn-* > *teelbekten-* ‘dans etmek, oynamak’ (HRSI, 607)

12. Hayvan isimlerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Ayrıca hayvan isimlerinden mecaz anlamlı fiiller de türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 6 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ügü* ‘puhu kuşu’ +*LAn-* > *ügülen-* ‘puhu kuşuna benzemek (somurtmak, asık suratlı olmak)’ (HRSI, 745)

(2) *xuça* ‘koç’ +*LAn-* > *xuçalan-* ‘(koç) çiftleşme döneminde olmak’ (HRSI, 871)

(3) *puğa* ‘boğa’ +*LAn-* > *puğalan-* ‘(büyükbaş hayvan) çiftleşme döneminde olmak’ (HRSI, 395)

(4) *aday* ‘köpek’ +*LAn-* > *adaylan-* ‘sövmek, küfretmek’ (HRSI, 30)

(5) *arsıl* ‘(vahşi hayvan) vahşi, yabani’ +*LAn-* > *arsıllan-* ‘(yırtıcı hayvan) öfkelenmek, sinirlenmek, yabanileşmek’ (HRSI, 77)

(6) *asxır* ‘aygır’ +*LAn-* > *asxırlan-* ‘1) (aygır) kısırakların peşinden koşmak, 2) (insan) öfkelenmek, hiddetlenmek’ (HRSI, 85)

13. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili değişmek, dönüşmek, meydana gelmek anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 17 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xum* ‘kum’ +*LAn-* > *xumnan-* ‘kum haline gelmek, kuma dönüşmek’ (HRSI, 863)

(2) *oyba* ‘kül’ +*LAn-* > *oybalan-* ‘kül haline dönüşmek’ (HRSI, 296)

(3) *pala* ‘çocuk’ +*LAn-* > *palalan-* ‘(döl, cenin hakkında) meydana gelmek, oluşmak, gelişmeye başlamak’ (HRSI, 341)

(4) *xadar* ‘kaburga üzerindeki yağ tabakası’ +*LAn-* > *xadarlan-* ‘(kaburga üzerinde yağ tabakası) oluşmak, ortaya çıkmak’ (HRSI, 773)

(5) *ködee* ‘şiş, şişlik’ +*LAn-* > *ködeelen-* ‘(atın sırtında şişlik) meydana gelmek, oluşmak’ (HRSI, 192)

(6) *çistek* ‘yemiş’ +*LAn-* > *çistekten-* ‘(çiçeklenme sonrası meyveler hakkında) meydana gelmek, oluşmak’ (HRSI, 972)

14. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen şeye sahip olmak, o şeyi edinmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

(1) *mal* ‘hayvan’ +*LAn-* > *mallan-* ‘hayvan edinmek, hayvan satın almak’ (HRSI, 231)

(2) *arğıs* ‘arkadaş, dost’ +*LAn-* > *arğıstan-* ‘arkadaş edinmek, dost edinmek’ (HRSI, 75)

(3) *üp* ‘mal, mülk, servet’ +*LAn-* > *üpten-* ‘mülk edinmek, mülk satın almak’ (HRSI, 754)

(4) *xoy* ‘koyun’ +*LAn-* > *xoylan-* ‘koyun satın almak, koyun edinmek’ (HRSI, 836)

15. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili taşımak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 2 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xoyın* ‘koyun, kucak’ +*LAn-* > *xoyınnan-* ‘(1) bir şeyi kucağında tutmak, 2) (Hakasların ulusal geleneği) bebeği elbisenin eteğine sarıp taşımak’ (HRSI, 837)

(2) *izep* ‘cep’ +*LAn-* > *izepten-* ‘cebinde taşımak’ (HRSI, 141)

16. İsimlere eklenerek yemek, beslenmek, karnını doyurmak anlamlarında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *azıx* ‘azık, yiyecek’ +*LAn-* > *azıxtan-* ‘beslenmek, yemek’ (HRSI, 38)

(2) *sümdek* ‘saman artığı’ +*LAn-* > *sümdekten-* ‘(evcil hayvanlar) kuru saman artıklarıyla beslenmek’ (HRSI, 529)

(3) *tamax* ‘yemek, yiyecek’ +*LAn-* > *tamaxtan-* ‘yemek, ısırarak, karnını doyurmak’ (HRSI, 586)

17. Yansıma sözcüklere ve isimlere gelerek fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 13 fiil tespit edilmiştir:

(1) *nigî* ‘(sarsıntıdan) gürültü, gümbürtü’ +*LAn-* > *nigîlen-* ‘sallanmak, çalkalanmak; (sarsıntıdan) gümbürdemek’ (HRSl, 277; HksTürkSz, 323)

(2) *nağî* ‘yankı, akis’ +*LAn-* > *nağılan-* ‘1) (ses) yankılanmak, 2) uğuldamak, vızıldamak’ (HRSl, 264; HksTürkSz, 314)

(3) *sur* ‘damla’ +*LAn-* > *surlan-* ‘(damla zerrecikleri) parlamak’ (HRSl, 522)

18. İsimlere eklenerek birini kullanmak, birinden faydalanmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 1 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xulcî* ‘köle, kul, ırgat’ +*LAn-* > *xulcılan-* ‘esir tutmak; ücretli işçilerin emeğini kullanmak’ (HRSl, 863)

19. Yer isimlerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *sabır* ‘kızaklarla düzlenmiş yol’ +*LAn-* > *sabırlan-* ‘patinaj yaparak kaymak’ (HRSl, 424; HksTürkSz, 415)

(2) *xır* ‘dağ, sıradağ’ +*LAn-* > *xırlan-* (I) ‘(sıra, silsile) (kesinti halinde) ayrılmak, görünmek’ (HRSl, 897)

(3) *ızır* ‘rüzgardan korunulan yer, barınak’ +*LAn-* > *ızırtan-* ‘barınmak, sığınmak, rüzgara karşı korunmak’ (HRSl, 1037)

20. Nitelime sıfatlarına eklenerek kök veya gövdede belirtilen nitelikle ilgili görünmek anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çiit* ‘genç’ +*LAn-* > *çiitten-* ‘genç görünmek, yaşını göstermemek’ (HRSl, 964)

(2) *soxır* ‘alacalı bulacalı’ +*LAn-* > *soxırlan-* ‘alacalı bulacalı görünmek’ (HRSl, 500)

(3) *çoxır* ‘alacalı bulacalı’ +*LAn-* > *çoxırlan-* ‘alacalı bulacalı görünmek’ (HRSl, 993)

(4) *oyanax* ‘zayıf, halsiz’ +*LAn-* > *oyanaxtan-* ‘zayıf görünmek, kuvvetsiz görünmek’ (HRSl, 296)

21. Alet isimlerine eklenerek kök veya gövdede belirtilen aleti kullanmak anlamında fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu işlevde türetilmiş 1 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tayax* ‘değnek, sopa’ +*LAn-* > *tayaxtan-* ‘(koltuk değneğine veya bastona) dayanmak, yaslanmak’ (HRSl, 576)

3.5. {+LAS-}

3.5.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAS-} Eki

Ganiyev, +*LAş-* ekinin fiil yapım eki +*LA-* ve işteşlik göstergesi -*ş-* ekinin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir. Yapısı ve anlamı yönünden +*LAş-* ekiyle oluşturulan fiillerin, +*LA-* ekli fiillerin -*ş-* işteşlik çekiminin birbirinden tamamen ayrıldığını ve bu ekin değişme, gelişme anlamında fiiller türettiğini ifade eder (Ganiyev 2013: 147). Serebrennikov ve Gadjieva ise +*LAş-* ekinin karşılıklık bildiren -*ş-* ekini koruduğunu ancak +*LAş-* eki ile türetilen fiilin anlam alanının daha geniş olduğunu belirtirler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 205).

Şçerbak da +*LAş-* ekini +*LA-* ekinin -*ş-* çatı ekiyle genişletilmiş birleşik biçimbilgisel göstergesi olarak değerlendirir (Şçerbak 2016: 157).

Korkmaz, +*LAş-* eki ile türetilen fiillerin genellikle dönüşme, kendi kendine oluşma gibi özellikler taşıdığını ifade eder (Korkmaz 2009: 119).

Çağdaş Türk lehçelerinde isimlere ve sıfatlara eklenerek fiil türetir: Tat. *resmileş-* ‘resmileşmek’, *citdileş-* ‘ciddileşmek’ (Ganiyev 2013: 147), Azb. *sözleş-* ‘sözleşmek’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 95), Kzk. *kömektes-* ‘yardım etmek’ < *kömek* ‘yardım’ (KazTürkSz, 246), Kkal. *aşşılaz-* ‘üzülmek, öfkelenmek’ < *aşşı* ‘acı, öfke’

(Uygur 2018: 122), Kırg. *moyundaş*- ‘birbirinin boynuna sarılmak’ < *moyun* ‘boyun’ (KırgS, 571), Çuv. *tavlaş*- ‘tartışmak’ < *tav* ‘tartışma’ (Levitskaya 1976: 166), *pırleş*- ‘birleşmek’ < *pır* ‘bir’ (Andreyeva 2002: 100), YUyg. *birgeleş*- ‘birleşmek, uyuşmak’ (Öztürk 2010: 35), Başk. *industriyalaş*- ‘sanayileşmek’ (Dmitriev 1948: 178), Özb. *köpleş*- ‘birleşmek’ (Çoşkun 2017: 75), Alt. *nacılaş*- ‘dostluk etmek’ < *nacı* ‘dost’ (Dilek 2009: 50), Tuv. *kujaktaş*- ‘kucaklaşmak’ < *kujak* ‘kucak’ (Baran 2015: 155), Nog. *yardamlas*- ‘yardımlaşmak’ (Akbaba 2009: 80), Gagv. *elleş*- ‘tokalaşmak’ (Özkan 1996: 110), ŞorT. *nancılaş*- ‘dost olmak’ < *nancı* ‘dost’ (ŞorRSI, 34), Sah. *artıallas*- ‘kooperatifle bir şeyler yapmak’ < *artıal* ‘kooperatif’ (Kılıç 2014: 59).

3.5.2. Hakas Türkçesinde {+LAs-} Eki

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ince sıradan ünlülerden sonra ekin ince ünlülü altbiçimleri, kalın sıradan ünlülerden sonra ise kalın ünlülü altbiçimleri eklenir:

- (1) *xarındas* ‘kardeş’ +LAs- > *xarındastas*- ‘kardeş olmak’ (HRSI, 818)
- (2) *arğıs* ‘arkadaş’ +LAs- > *arğıstas*- ‘arkadaş olmak, dost olmak’ (HRSI, 75)
- (3) *mindı* ‘selam’ +LAs- > *mindıles*- ‘selamlaşmak’ (HRSI, 245)
- (4) *mörıy* ‘rekabet, yarış’ +LAs- > *mörıyles*- ‘rekabet etmek, yarışmak’ (HRSI, 256)

Ünlü ve ötümlü ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*las*-/+*les*-, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*tas*-/+*tes*-, nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise +*nas*-/+*nes*- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *tuğan* ‘akraba’ +LAs- > *tuğannas*- ‘akraba olmak’ (HRSI, 669)
- (2) *ün* ‘ses’ +LAs- > *ünnes*- ‘çağırmaq’ (HRSI, 753)
- (3) *nancı* ‘dost, arkadaş’ +LAs- > *nancılas*- ‘arkadaş olmak’ (HRSI, 270)
- (4) *xudağay* ‘dünür’ +LAs- > *xudağaylas*- ‘dünür olmak’ (HRSI, 857)
- (5) *arğıs* ‘arkadaş’ +LAs- > *arğıstas*- ‘arkadaş olmak, dost olmak’ (HRSI, 75)

(6) *animcox* ‘vedalaşma’ +*LAs-* > *animcoxtas-* ‘vedalaşmak’ (HRSI, 65)

Ayrıca bir örnekte // ünsüzü ile biten sözcükten sonra +*las-/+les-* altbiçiminin gelmesinin ardından ünsüz tekleşmesi meydana gelmiştir:

(1) *tal* ‘1) naz, kapris, 2) geçişi arzu, maymun iştahı’ +*LAs-* > *talas-* ‘1) tartışmak, ağız kavgası yapmak, 2) çok istemek’ (HRSI, 579)

3.5.2.1. Hakas Türkçesinde {+*LAs-*} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*LAs-* eki isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde +*LAs-* ekiyle türetilmiş 34 fiil tespit edilmiştir:

1. Akraba veya arkadaş bildiren isimlere eklenerek akraba olmak, arkadaş olmak anlamında fiiller türetir:

(1) *nancı* ‘dost, arkadaş’ +*LAs-* > *nancilas-* ‘arkadaş olmak’ (HRSI, 270)

(2) *tuğan* ‘akraba’ +*LAs-* > *tuğannas-* ‘akraba olmak’ (HRSI, 669)

(3) *xudağay* ‘dünür’ +*LAs-* > *xudağaylas-* ‘dünür olmak’ (HRSI, 857)

(4) *xarındas* ‘kardeş’ +*LAs-* > *xarındastas-* ‘kardeş olmak’ (HRSI, 818)

(5) *arğıs* ‘arkadaş’ +*LAs-* > *arğıstas-* ‘arkadaş olmak, dost olmak’ (HRSI, 75)

2. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen durumda olmayı veya hareketi yapmayı ifade eden fiiller türetir:

(1) *sadığ* ‘ticaret’ +*LAs-* > *sadığlas-* ‘pazarlık yapmak’ (HRSI, 430)

(2) *marığ* ‘bahis, yarış’ +*LAs-* > *marığlas-* ‘yarışmak’ (HRSI, 236)

(3) *mindî* ‘selam’ +*LAs-* > *mindîles-* ‘selamlaşmak’ (HRSI, 245)

(4) *animcox* ‘vedalaşma’ +*LAs-* > *animcoxtas-* ‘vedalaşmak’ (HRSI, 65)

(5) *mörîy* ‘rekabet, yarış’ +*LAs-* > *mörîyles-* ‘rekabet etmek, yarışmak’ (HRSI, 256)

3. Organ isimlerine eklenerek kök veya gövdede belirtilen organla ilgili çeşitli anlamlarda fiiller türetir:

(1) *xoyın* ‘koyun, kucak’ +*LA*s- > *xoyinnas*- ‘kucaklaşmak’ (HRSI, 837)

(2) *azax* ‘ayak’ +*LA*s- > *azaxtas*- ‘birbirinin ayağına dokunmak’ (HRSI, 33)

4. Sıfatlara eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir:

(1) *çuğa* ‘nazik’ +*LA*s- > *çuğalas*- ‘höşgörü göstermek’ (HRSI, 1000)

(2) *ınağ* ‘iyi geçinen, dost geçinen, barışçıl’ +*LA*s- > *ınağlas*- ‘1) dostça yaşamak, anlaşarak geçinmek, 2) barışmak, uzlaşmak’ (HRSI, 1041)

5. Yansıma seslere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ses ile ilgili fiiller türetir:

(1) *pıxıx-pacıx* ‘yansıma ses’ +*LA*s- > *pıxıxtas*- ‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 414)

3.6. {+LAI-}

3.6.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+LAI-} Eki

+*LAI*- eki, Güney Sibirya Türk Lehçelerinden Hakas, Şor, Tuva ve Altay Türk lehçelerinde görülen bir ektir. Sanalova ve Çumakayev *Grammatika sovremennogo altayskogo yazık*a adlı çalışmada +*LAI*- ekinin isimden fiil yapan +*LA*- ve edilgenlik eki -*I*- ile birleşmesinden oluşan bir ek olduğunu belirtirler (Sanalova, Çumakayev 2017: 426). Baran da +*LAI*- ekinin +*LAn*- eki gibi iki unsurdan oluşan birleşik yapıya sahip bir türetme eki olduğunu ifade eder (Baran 2015: 149).

Güney Sibirya Türk Lehçelerinden Tuva, Altay ve Şor Türk lehçelerinde +*LAI*- eki isimlere ve sıfatlara eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir:

Tuv. *daştal*- ‘taşlaşmak’ < *daş* ‘taş’ (TuvRSI, 149-150), *sıldıstal*- ‘yıldızla kaplanmak’ < *sıldıs* ‘yıldız’ (TuvRSI, 397), *çeçektel*- ‘çiçeklenmek’ < *çeçek* ‘çiçek’, *sogunnal*- ‘ok gibi hareket etmek’ < *sogun* ‘ok’, *şapkınnal*- ‘hızlanmak’ < *şapkın* ‘çabuk’ (Baran 2015: 152-153).

Alt. *çaştal*- ‘yaşarmak’ < *çaş* ‘yaş’, *toştal*- ‘buzla kaplanmak’ < *toş* ‘buz’, *tüktel*- ‘kılla kaplanmak, tüyle kaplanmak’ < *tük* ‘tüy, yün’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 426-427).

ŞorT. *salbaktal*- ‘sarkmak, sarkık olmak’ < *salbak* ‘sallanma, salınım’ (ŞorSz, 88), *şıktal*- ‘nemlenmek, ıslanmak’ < *şık ötpes* ‘su geçmez’ (ŞorSz, 103), *ıştal*- ‘tutmek, is çıkarmak’ < *ış* ‘is, duman lekesi’ (ŞorSz, 34).

3.6.2. Hakas Türkçesinde {+LAl-} Eki

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ince sıradan ünlülerden sonra ekin ince ünlülü altbiçimleri, kalın sıradan ünlülerden sonra ise kalın ünlülü altbiçimleri gelmektedir:

- (1) *soox* ‘soğuk’ +LAl- > *sooxtal*- ‘soğumak’ (HRSI, 494)
- (2) *ças* ‘yaş, gözyaşı’ +LAl- > *çastal*- ‘yaşarmak’ (HRSI, 952)
- (3) *nispek* ‘pıhtı’ +LAl- > *nispektel*- ‘pıhtılaşmak’ (HRSI, 281)
- (4) *söök* ‘kemik’ +LAl- > *sööktel*- ‘donmak, kemikleşmek’ (HRSI, 506).

Ünlü ve ötümlü ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*lal*-/+*lel*-, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*tal*-/+*tel*-, nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise +*nal*-/+*nel*- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *tuban* ‘duman, sis’ +LAl- > *tubannal*- ‘dumanla örtülmek’ (HRSI, 669)
- (2) *altın* ‘altın’ +LAl- > *altınnal*- ‘altın gibi görünmek’ (HTürkSz, 40)
- (3) *ças* ‘yaş, yeşil’ +LAl- > *çastal*- ‘yeşermek, yeşillenmek’ (HRSI, 952)
- (4) *köp* ‘çok, fazla’ +LAl- > *köptel*- ‘artmak, çoğalmak, büyümek’ (HRSI, 204)
- (5) *tööy* ‘benzer, aynı’ +LAl- > *tööylel*- ‘benzer hale gelmek’ (HRSI, 663)

3.6.2.1. Hakas Türkçesinde {+LAl-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +LAl- eki isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türeten bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +LAl- ekiyle türetilmiş 40 fiil tespit edilmiştir:

1. İsimlere ve sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen isim veya sıfatla ilgili kaplanmak, örtülmek, kapanmak anlamlarında fiiller türetir:

(1) *toñdax* ‘yerdeki karın yüzünde buz tutmuş olan tabaka’ +LAl- > *toñdaxtal-* ‘her taraf karlarla kaplanmak, karla örtünmek’ (HRSI, 647)

(2) *xırbıx* ‘kar tanesi, ince kar’ +LAl- > *xırbıxtal-* ‘kırıyla kaplanmak, karla örtünmek’ (HRSI, 896)

(3) *pürgek* ‘kapalı, bulutlu’ +LAl- > *pürgektel-* ‘(hava, gökyüzü) kapanmak, bulutlanmak’ (HRSI, 407)

(4) *tuban* ‘duman, sis’ +LAl- > *tubannal-* ‘dumanla örtülmek’ (HRSI, 669)

(5) *say* ‘çakıl taşı’ +LAl- > *saylal-* ‘çakıl taşıyla kaplanmak, kumla kaplanmak’ (HRSI, 433)

2. İsim kök veya gövdelerine eklenerek oluş, kılış ve durum bildiren fiiller türetir:

(1) *nispek* ‘pıhtı’ +LAl- > *nispektel-* ‘pıhtılaşmak’ (HRSI, 281)

(2) *soox* ‘soğuk’ +LAl- > *sooxtal-* ‘soğumak’ (HRSI, 494)

(3) *ças* ‘yaş, gözyaşı’ +LAl- > *çastal-* ‘yaşarmak’ (HRSI, 952)

(4) *toxçax* ‘(buruşturulmuş) top, parça’ +LAl- > *toxçaxtal-* ‘buruşturmak’ (HRSI, 658)

(5) *tabırax* ‘çabukluk, hız’ +LAl- > *tabıraxtal-* ‘hızlanmak, süratlenmek’ (HRSI, 570)

(6) *söök* ‘kemik’ +LAl- > *sööktel-* ‘donmak, kemikleşmek’ (HRSI, 506)

(7) *çux* ‘katran, zift, reçine’ +*LAl-* > *çuxtal-* ‘1) (reçine) oluşmak, 2) (sakız) eline yapışmak’ (HRSI, 1007)

3. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek oluş bildiren fiiller türetir:

(1) *ças* ‘yaş, yeşil’ +*LAl-* > *çastal-* ‘yeşermek, yeşillenmek’ (HRSI, 952)

(2) *köp* ‘çok, fazla’ +*LAl-* > *köptel-* ‘artmak, çoğalmak, büyümek’ (HRSI, 204)

(3) *iles* ‘donuk, bulanık’ +*LAl-* > *ilestel-* ‘bulanmak’ (HRSI, 123)

(4) *xurmax* ‘gevrek’ +*LAl-* > *xurmaxtal-* ‘ağızda kuruluk oluşmak’ (HRSI, 866)

(5) *çurbas* ‘buruşuk, kırışik’ +*LAl-* > *çurbastal-* ‘(buruşukluk, kırışiklik) oluşmak’ (HRSI, 1028)

(6) *pīs* ‘keskin, sivri’ +*LAl-* > *pīstel-* ‘sivrileşmek’ (HRSI, 369)

3.7. {+(A)r-}

3.7.1. Eski Türkçede {+(A)r-} Eki

Eski Türkçe döneminde isimlerden ve sıfatlardan geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Köktürk ve Uygur dönemi eserlerinde seyrek olarak kullanılan bu ekin, Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde kullanım sıklığının arttığı görülmektedir.

+*(A)r-* ekinin kökeni üzerine çeşitli Türkologlar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür:

Ganiyev, ekin kökenin açık olmadığını belirtir. Ayrıca İ.A. Batmanov, K. Brokelman ve V.N. Hangildin’in +*(A)r-* ekini *ir-* yardımcı fiili ile ilişkilendirdiğini, Baskakov’un ise +*gar/+ger-* eki ile ilişkilendirdiğini ifade eder (Ganiyev 2013: 156).

A. Zajaczkowski, Karayim Türkçesinde *suvğar-* ve *otkar-* şekilleri ile *ağar-* ve *karar-* şekillerini bir tutmuş ve *ağar-* türünden geçişsiz fiiller türeten +*(A)r-* ekinin daha eski bir *+*gar-* ekinden geldiğini belirtmiştir (Korkmaz 1982: 174). Benzer bir şekilde Sevortyan’ın da DLT’den delil olarak gösterdiği *tazar-* ve *tazğar*, *küzer-* ve *küzger-* örneklerinde her ne kadar böyle bir bağlantının varlığı ile ilgili varsayım lehine

işaret ettiğini belirten Şçerbak, +(A)r- ekinin +ğar- ekiyle bağlantısının kesin olarak tespit edilmiş sayılmadığını belirtir ve ayrıca -ğ'nin bir ünsüz sonrası pozisyonda düşüşünün sıra dışı olduğu Türk dillerinde +(A)r- ekini +ğar- ekinin ses bilgisel bir çeşidi şeklindeki yorumların olasılığını kabul etmez (Şçerbak 2016: 164).

Ramstedt ise Türkçede isimden fiil yapan +(A)r- ekini Moğolcadaki +ra- eki ile ilişkilendirerek Moğolcadan Türkçeye kaynaklık ettiğini belirtir (Ramstedt 1912: 33).

Clauson, +(A)r- ekinin geçişsiz fiiller türeten ve üretken olmayan bir ek olduğunu belirtir. Ekin kökenini ise +ad-/+ed- ekiyle ilişkili olabileceği şeklinde görüş bildirir (Clauson 2002: 97).

Zeynep Korkmaz ve Vahit Türk +(A)r- ekinin er- yardımcı fiilinden geldiğini belirtirler (Korkmaz 1982: 175; Türk 2006: 186). Korkmaz, er- fiilinin Eski Türkçede olmak, bulunmak, var olmak, mevcut olmak gibi anlamları ile oluş ve durum gösteren bir yardımcı fiil olarak kullanıma sahip olduğunu belirtir (Korkmaz 1982: 175).

Köktürk ve Uygur Türkçesi dönemine ait eserlerde *tañlar-* ‘şafak sökmek, tan ağarmak’ < **tañla* ‘şafak vakti’ (Tekin 2016: 84), *belgür-* ‘belirmek’ < *belgü* ‘işaret, fal’ (Gabain 2007: 50) gibi örnekleri bulunmaktadır.

Karahanlı Türkçesi dönemine ait eserlerde +(A)r- ekiyle türetilmiş fiillerin çokluğu dikkat çekmektedir: *tüner-* ‘(mekân, zaman) kararmak’ < *tün* ‘gece’ (DLT, 909), *tüzer-* ‘(yer vb. şeyler) düzleşmek’ < *tüz* ‘düz’ (DLT, 914), *tazar-* ‘(nesne) kelleşmek’ < *taz* ‘kel’ (DLT, 865), *karar-* ‘kararmak’ < *kara* ‘kara’ (DLT, 684-685), *busar-* ‘sislenmek, bulutlanmak’ < *bus* ‘sis, karaltı’ (DLT, 604), *kadgur-* ‘kaygılanmak, üzülme’ < *kadgu* ‘üzüntü, kaygı’ (DLT, 675), *yaşar-* ‘yeşermek’ < *yaş* ‘taze’ (DLT, 957).

3.7.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)r} Eki

Çağdaş Türk Lehçelerinde isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere eklenerek geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Eski Türkçe döneminde görülen ekin işlevi, çağdaş Türk

lehçelerinde de görülmektedir: Tuv. *köger-* ‘yeşermek’ < *kök* ‘yeşil’ (TuvaTürkSz, 71), Sah. *kögör-* ‘yeşillenmek’ < *küöx* ‘yeşil’ (TürkSahaSz, 302), Alt. *kıskar-* ‘kısalmak’ < *kıska* ‘kısık’ (Dilek 2009: 50), Tof. *borar-* ‘bozarmak, gri renge bürünmek’ < *bora* ‘boz, gri’ (İlgin 2015: 63), Dolg. *kögör-* ‘yeşillenmek’ < *küök* ‘yeşil’ (DolRSI, 36-40), Nog. *köger-* ‘göğermek’ < *kök* ‘gök’ (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 206), Kzk. *özger-* ‘değişmek, başkalaşmak’ < *özge* ‘başka’ (KazTürkSz, 423), Kırg. *bozor-* ‘kül rengine girmek’ < *boz* ‘beyaz’ (KırgSz, 135-136), YUyg. *bökür-* ‘böğürmek’ (Öztürk 2010: 31), Tat. *kakır-* ‘aksırmak’ (Ganiyev 2013: 156), Kkal. *özger-* ‘değişmek, başkalaşmak’ < *özge* ‘başka’ (Uygur 2018: 125), Çuv. *kıvakar-* ‘göğermek, mavileşmek’ < *kıvak* ‘mavi’, xuykır- ‘kederlenmek’ < *xuyk* ‘dert, keder’ (Rezyukov 1959: 132), Karay. *karar-* ‘kararmak’ < *kara* ‘kara’ (Musayev 1964: 238), Gagv. *sarar-* ‘sararmak’ (Özkan 1996: 108), Krç.Mlk. *kıshar-* ‘kısalmak’ < *kışha* ‘kısık’ (Tavkul 2000: 261), Türkm. *agar-* ‘ağarmak’ < *ak* ‘ak, beyaz’ (TürkmTürkSz, 22-26).

3.7.3. Hakas Türkçesinde {(A)r-} Eki

Hakas Türkçesinin ses bilgisi kurallarına göre bu ek ünlü ile biten sözcüklerden sonra +r- şeklinde eklenir. Ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise kalınlık-incelik uyumuna göre +ar-/er- şeklinde eklenir:

- (1) *sax* ‘ayık’ + (A)r- > *sağar-* ‘ayılmak, kendine gelmek’ (HRSI, 425)
- (2) *xuu* ‘rengi kaçmış, solgun’ + (A)r- > *xuur-* ‘rengi atmak, solmak’ (HRSI, 870)
- (3) *ide* ‘itina, gayret, çaba’ + (A)r- > *ider-* ‘titiz davranmak’ (HRSI, 139)
- (4) *kök* ‘yeşil, mavi’ + (A)r- > *köger-* ‘1) yeşermek, yeşillenmek, mavileşmek, 2)

morarmak, çürümek’ (HRSI, 191).

Ek, ünsüzle biten sözcüklere geldiğinde çeşitli ses olayları meydana getirmektedir:

Sonu -x ünsüzü ile biten sözcüklere geldiğinde -x ünsüzü ötümlüleşerek -ğ- ünsüzüne dönüşür:

(1) *sax* ‘ayık’ + (A)r- > *sağar-* ‘ayılmak, kendine gelmek’ (HRSI, 425)

(2) *ax* ‘ak, beyaz’ + (A)r- > *ağar-* ‘1) ağarmak, 2) solmak, rengi solmak’ (HRSI, 26)

Sonu -k ünsüzü ile biten sözcüklere geldiğinde -k ünsüzü ötümlüleşerek -g- ünsüzüne dönüşür:

(1) *kök* ‘yeşil, mavi’ + (A)r- > *köger-* ‘1) yeşermek, yeşillenmek, mavileşmek, 2) morarmak, çürümek’ (HRSI, 191)

Sonu -p ünsüzü ile biten sözcüklere geldiğinde -p ünsüzü ötümlüleşerek -b- ünsüzüne dönüşür:

(1) *köp* ‘çok, fazla’ + (A)r- > *köber-* ‘1) özgüveni artmak, 2) şişmanlamak’ (HRSI, 189)

Sonu -s ünsüzü ile biten sözcüklere geldiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *tas* ‘dazlak, kel’ + (A)r- > *tazar-* ‘dazlak olmak, saçları dökülmek, kel olmak’ (HRSI, 574)

(2) *ças* ‘yaş, taze, yeşil’ + (A)r- > *çazar-* ‘1) yeşermek, yeşillenmek, 2) (yüz, surat) sararmak, benzi uçmak, rengi atmak’ (HRSI, 921)

3.7.3.1. Hakas Türkçesinde {(A)r-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde + (A)r- eki isimlere, sıfatlara, zarflara ve yansıma sözcüklere gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu ekle türetilmiş 30 fiil tespit edilmiştir:

1. Niteleme sıfatlarına eklenerek oluş bildiren geçişsiz fiiller türetir:

(1) *ax* ‘ak, beyaz’ + (A)r- > *ağar-* ‘1) ağarmak, 2) solmak, rengi solmak’ (HRSI, 26)

(2) *ças* ‘yaş, taze, yeşil’ + (A)r- > *çazar-* ‘1) yeşermek, yeşillenmek, 2) (yüz, surat) sararmak, benzi uçmak, rengi atmak’ (HRSI, 921)

(3) *kök* ‘yeşil, mavi’ + (A)r- > *köger-* ‘1) yeşermek, yeşillenmek, mavileşmek, 2) morarmak, çürümek’ (HRSl, 191)

(4) *xuba* ‘sarı, solgun, solmuş’ + (A)r- > *xubar-* ‘1) (yüz) solmak, beyazlamak, 2) (çimen) sararmak, solup sararmak, 3) güneşte solmak’ (HRSl, 856)

2. İsim kök veya gövdelerine eklenerek oluş ve durum bildiren fiiller türetir:

(1) *añ* ‘kurt’ + (A)r- > *añar-* ‘farkına varmak, dikkat etmek’ (HRSl, 66)

(2) *ide* ‘itina, gayret, çaba’ + (A)r- > *ider-* ‘titiz davranmak’ (HRSl, 139)

(3) *oma* ‘kılık, sıfat, yüz hattı’ + (A)r- > *omar-* ‘utanmak, sıkılmak, mahcup olmak’ (HRSl, 302)

3. İsim ve zarf türünden sözcüklere eklenerek kılış bildiren fiiller türetir:

(1) *oyda* ‘sırt üstü, arka üstü’ + (A)r- > *oydar-* ‘1) devirmek, yıkmak, 2) bir yana atmak, kenara atmak’ (HRSl, 297)

(2) *xıca* ‘1) istek, arzu; ihtiras, tutku, 2) açgözlü, gözü doymaz’ + (A)r- > *xıcar-* ‘(insan) canını sıkırmak, kızdırmak, tahrik etmek, huylandırmak’ (HRSl, 907)

(3) *suğ* ‘su’ + (A)r- > *suğar-* ‘1) (hayvan) sulamak, su vermek, 2) (alkollü içecek) içirmek’ (HRSl, 517)

4. Yansıma seslere eklenerek fiiller türetir:

(1) *xatxı* ‘(yüksek sesle) gülme, kahkaha’ + (A)r- > *xatxır-* ‘(yüksek sesle) gülmek, kahkaha atmak’ (HRSl, 824)

(2) *pısxı* ‘(at) burnundan sık soluk alıp verme’ + (A)r- > *pısxır-* ‘1) (at) burnundan gürültü bir biçimde soluk vermek, horuldamak, 2) (kedi) aksırmak, hapşırmak’ (HRSl, 413; HksTürkSz, 372)

(3) *xısxı* ‘bağırma, haykırma, gürültü, patırtı, uğultu’ + (A)r- > *xısxır-* ‘bağırarak, haykırmak, çığlık atmak, gürültü çıkarmak’ (HRSl, 905)

(4) *üğü* ‘çığlık, bağırma’ + (A)r- > *üğü-* ‘haykırmak, çığlık atmak’ (HRSl, 745)

3.8. {+(I)rXA-}

3.8.1. Eski Türkçede {+(I)rKA} Eki

Eski Türkçe döneminde isim tabanlarına eklenerek fiiller türeten ve işlek olarak kullanılmayan eklerden biridir. Ayrıca, bu ek sadece isimlerden fiil türetmeyip birkaç örnekte fiil tabanlarına eklenerek fiiller türettiği de görülmektedir. Örneğin; *tuyurka-* < *tuy-*, *kısırkan-* < *kıs-* (Erdal 1991: 463).

+*(I)rKA-* ekinin kökeni üzerine çeşitli Türkologlar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür: Ramstedt +*(I)rKA-* ekinin +*ra-* ve +*ga-* eklerinin birleşmesiyle oluştuğunu ve +*ra-* ekinin eskiden geçişli fiiller türeten bir ek olduğunu belirtirken (Ramstedt 1912: 35); Kononov, +*(I)rKA-* ekinin +*r-* ve +*ga-* eklerinin birleşmesiyle meydana geldiğini belirtir (Kononov 1980: 118). Hacıeminoğlu ise +*(I)rKA-* ekinin, isimden fiil yapan +*I-* ekinin üzerine önce +*r-* fiil yapım eki, sonra da -*k-a/-k-e-* isim ve fiil eklerinin gelmesiyle meydana geldiği görüşündedir (Hacıeminoğlu 2016: 208).

Ramstedt bu ekle türetilmiş fiillerin övünme, kibirlenme anlamlarında fiiller türettiğini belirtir (Ramstedt 1912: 35). Erdal da bu ekle türetilmiş fiillerin tamamının bir his veya duygu bildiren fiiller olduğunu ifade eder. Taş, Kutadgu Bilig’de bu ekin bir duygu veya nitelikte dolu olmak anlamı veren fiiller türettiğini belirtir (Taş 2015: 110).

Şçerbak, bu ekle türetilen fiillerin genellikle geçişsiz olduğunu belirttikten sonra bu eki “kalıntılar” grubuna dahil eder (Şçerbak 2016: 167). Clauson, +*(I)rKA-* ekinin -*n* dönüşlülük ekiyle genişletilmiş olan +*(I)rKA(n)-* şekliyle bulunduğunu ve sadece bu şeklin kullanıldığını belirtir. Eski Türkçe döneminde bu ekin geçişsiz fiiller türeten ve üretken olmayan bir ek olduğunu da ifade eder (Clauson 2002: 97).

Erdal ise Şçerbak ve Clauson’dan farklı olarak bu ekle türetilen fiillerin genellikle geçişli olduğunu ve hatta -(X)*n* dönüşlülük ekiyle genişletilmiş olan

biçimlerinde bile geçişli fiiller türettiğini ifade eder. Tek istisnasının ise *busurkan-* örneğinde geçişsiz fiil olduğu şeklindedir (Erdal 1991: 458).

Eski Türkçe döneminde bu ekle türetilmiş fiillere *esirke-* ‘esirgemek’ < *es* ‘kötülük, fenalık’ (Ercilasun 1984: 19), *tañırka-* ‘hayret etmek’ < *tañ* ‘şaşılabilecek şey’ (Ercilasun 1984: 19), *alpırkan-* ‘yiğitlenmek’ < *alp* ‘yiğit, kahraman’ (Gabain 2007: 50), *özirke-* ‘kendi gibi görmek’ (OTWF, 461), *soyurka-* ‘şefkatli olmak, birine acımak’ (OTWF, 462) örnek olarak gösterilebilir.

3.8.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(I)rKA-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de kullanılan bu ek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir ve ekin işlevi Eski Türkçe dönemindeki kullanımına benzerdir:

Çuv. *hitırka-* ‘katılaşmak, sertleşmek’ < *hitı* ‘katı, sert’ (Ersoy 2017: 89), Kkal. *jatırqa-* ‘yadırgamak, başka bir şey zannetmek’ (Uygur 2018: 123), Azb. *yadırğa-* ‘yadırgamak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 97), Türkm. *düyşürge-* ‘düş görmek’ < *düyş* ‘düş’ (Şçerbak 1997: 209), Kırg. *sanārka-* ‘düşünmek, düşünceye dalmak’ < *sanā* ‘düşünce, fikir’ (Çengel 2017: 131), Tof. *ulurha-* ‘kendini büyük saymak’ < *uluğ* ‘büyük’ (İlgın 2015: 67), Kzk. *esirge-* ‘merhamet etmek’ (Doğan, Koç 2013: 228), Gagv. *sesirgen-* ‘ses dinlemek’ (Özkan 1996: 109), Sah. *bayıryā-* ‘kendini zengin sanmak’ < *bay* ‘zengin’ (Şçerbak 1997:209), Dol. *sanārgā-* ‘kederlenmek, dertlenmek’ < *sanā* ‘dert, keder’ (Ubryatova 1985: 148), Alt. *bayırka-* ‘zenginliği ile övünmek’ < *bay* ‘zenginlik’ (Dilek 2009: 51), Tuv. *yozuurga-* ‘gurulanmak’ < *yozu* ‘saygınlık’ (Baran 2015: 92).

3.8.3. Hakas Türkçesinde {+(I)rXA-} Eki

Rassadin “*Mongolo-buryatskie zaimstvovaniya sibirskix tyurkskix yazıkax*” adlı çalışmada Hakas Türkçesinde *+(I)rXA-* ekinin Moğolcadan ödünçlenmiş bir ek olduğunu ve bu ek yardımıyla hem Moğolca hem de Türkçe sözcüklerden fiiller

türetildiğini belirtmiştir: Hks. *atarxa-* 'imrenmek, kıskanmak' < Moğ. *atayarqa-* 'imrenmek, kıskanmak' < Moğ. *atayan*, Hks. *sonırxa-* 'şaşırmak, hayret etmek' < Moğ. *sonırqa-* 'şaşırmak, hayret etmek' < Moğ. *sonin*, Hks. *ulurxa-* 'ihtiyarlamak, yaşlanmak' < *uluğ* 'ulu, yaşlı, ihtiyar' (Rassadin 1980: 38). Ayrıca, Hakas Türkçesinde genellikle eklerin yuvarlak ünlülü altbiçimleri bulunmamasına rağmen *+(I)rXA-* ekinde görülen dar-yuvarlak ünlülü altbiçimler⁵ ve bazı durumlarda çeşitli düzensizliklerin görülmesi *+(I)rXA-* ekinin Moğolcadan ödünçleme bir ek olduğuna işaret etmektedir.

Hakas Türkçesinde *+(I)rXA-* eki kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre ünlüyle biten sözcüklerden sonra *+rxa-/rke-*, ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise *+ırxa-/ırke-/urxa-/ürke-* şeklinde eklenir:

(1) *sonı* 'şaşırtıcı, tuhaf' *+(I)rXA-* > *sonırxa-* (I) 'şaşırmak, hayret etmek' (HRSI, 491)

(2) *süme* 'kurnazlık' *+(I)rXA-* > *sümerke-* 'kurnaz davranmak, kurnaz olmak' (HRSI, 529)

(3) *çoy* 'yalan' *+(I)rXA-* > *çoyırxa-* 'yalakalık yapmak, iki yüzlü olmak, yılışmak' (HRSI, 984)

(4) *sab* 'şan, şöhret, ün' *+(I)rXA-* > *sabırxa-* 'kendine aşırı güvenmek' (HRSI, 424)

Ancak bazı örneklerde çeşitli düzensizlikler görülmektedir: Örneğin; *pay* 'zengin' *+(I)rXA-* > *payorxa-* '1) (zenginliğiyle) övünmek, 2) kendini beğenmek' sözcüğüne Hakas Türkçesinde bulunmayan geniş-yuvarlak ünlülü *+orxa-* altbiçimi gelmiştir.

⁵ Şçerbak, *+(I)rXA-* ekinin Türkçeden Moğolcaya geçtiği görüşündedir. Ayrıca Halha Moğolcası ve Buryatçada *-urqa/-ürke* şeklinde dar-yuvarlak ünlülü altbiçimlerinin bulunduğunu belirtir (Şçerbak 1997: 224).

Benzer şekilde *ide* ‘ilham, istek’ +(*I*)*rXA-* > *ideerke-* ‘ümit vermek, ümitlendirmek’ (HRSI, 139) sözcüğü ünlüyle bitmesine rağmen ekin geniş-düz ünlülü +*erke-* altbiçimi gelmiştir.

Bir örnekte de ekin gelmesiyle sözcük kökündeki /k/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir: *irke* ‘nazlı’ +(*I*)*rXA-* > *irerke-* ‘nazlanmak, kapris yapmak’ (HRSI, 132)

+(*I*)*rXA-* eki ünsüzle biten sözcüklere gelerek çeşitli ses olayları meydana getirmektedir:

Sonu -ğ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra geldiğinde iki ünlü arasında kalan /ğ/ ünsüzü düşer:

(1) *inağ* ‘iyi geçinen, dost geçinen’ +(*I*)*rXA-* > *inarxa-* ‘hayırsever olmak, dostluk göstermek’ (HRSI, 1041)

(2) *uluğ* ‘ulu, yaşlı, ihtiyar’ +(*I*)*rXA-* > *ulurxa-* ‘ihtiyarlamak, yaşlanmak’ (HRSI, 726)

Sonu -g ünsüzü ile biten bir sözcükten sonra gelerek iki ünlü arasında kalan /g/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir:

(1) *ötig* ‘aktif, hareketli’ +(*I*)*rXA-* > *ötirke-* ‘(genellikle boş yere) çok aktif görünmek, hareketli görünmek, 2) ukalalık yapmak’ (HRSI, 331)

Sonu -k ünsüzü ile biten bir sözcükten sonra gelerek iki ünlü arasında kalan /k/ ünsüzünün önce ötümlüleştiği ve sonrasında düştüğü görülmektedir:

(1) *kik* ‘kin, öfke, nefret’ +(*I*)*rXA-* > *kirke-* ‘canı sıkılmak, keyfi kaçmak’ (HRSI, 171)

Sonu -x ünsüzü ile biten bir sözcükten sonra gelerek iki ünlü arasında kalan /x/ ünsüzünün önce ötümlüleştiği ve sonrasında düştüğü görülmektedir:

(1) *puzux* ‘bozuk, kırgın’ +(*I*)*rXA-* > *puzurxa-* ‘morali bozulmak, çok üzülmek, kırılmak’ (HRSI, 397)

Ayrıca bir örnekte sonu *-n* ünsüzü ile biten sözcükten sonra */n/* ünsüzünün düştüğü görülmektedir:

(1) *uyan* ‘zayıf, halsiz’ +*(I)rXA-* > *uyarxa-* ‘zayıf düşmek, kuvvetten düşmek’ (HRSl, 719)

3.8.3.1. Hakas Türkçesinde {+(I)rXA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde isimlere ve sıfatlara gelerek genellikle *övünmek*, *gibi görünmek* anlamlarında fiil türeten bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +*(I)rXA-* ekiyle türetilmiş 37 fiil tespit edilmiştir:

1. İsim kök veya gövdelerine eklenerek kılış ve durum bildiren geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *sab* ‘şan, şöhret, ün’ +*(I)rXA-* > *sabırxa-* ‘kendine aşırı güvenmek’ (HRSl, 424)

(2) *süme* ‘kurnazlık’ +*(I)rXA-* > *sümerke-* ‘kurnaz davranmak, kurnaz olmak’ (HRSl, 529)

(3) *ide* ‘ilham, istek’ +*(I)rXA-* > *ideerke-* ‘ümit vermek, ümitlendirmek’ (HRSl, 139)

(4) *çoy* ‘yalan’ +*(I)rXA-* > *çoyırxa-* ‘yalakalık yapmak, iki yüzlü olmak’ (HRSl, 984)

2. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek kılış ve durum bildiren geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *poğda* ‘güzel, alımlı’ +*(I)rXA-* > *poğdarxa-* ‘böbürlenmek, büyüklenmek, kibirlenmek’ (HRSl, 373)

(2) *uluğ* ‘ulu, yaşlı, ihtiyar’ +*(I)rXA-* > *ulurxa-* ‘ihtiyarlamak, yaşlanmak’ (HRSl, 726)

(3) *ötig* ‘aktif, hareketli’ +*(I)rXA-* > *ötirke-* ‘1) (genellikle boş yere) çok aktif görünmek, hareketli görünmek, 2) ukalalık yapmak’ (HRSl, 331)

(4) *sonı* ‘şaşırtıcı, tuhaf’ +(*I*)*rXA-* > *sonırxa-* ‘şaşırmak, hayret etmek’ (HRSI, 491)

(5) *soma* ‘becerikli, kurnaz’ +(*I*)*rXA-* > *somarxa-* ‘kurnazlık etmek’ (HRSI, 490)

3.9. {+SI-}

3.9.1. Eski Türkçede {+sI-} Eki

Gabain, Eski Türkçe döneminde +sI- ekinin seyrek olarak kullanıldığını ifade eder (Gabain 2007: 50).

Serebrennkiov ve Gadjeva, +sI- ekini +sa-/+se- ekinin ses değişmesine uğramış biçimi olarak görürler. Bu ekle türetilmiş fiillerin genellikle *bir şeyi hissetmek*, *herhangi bir duyguyu yaşamak* anlamlarını ifade ettiğini belirtirler (Serebrennikov, Gadjeva 2011: 207).

Clauson, +sI- ekinin benzerlik bildiren fiiller türettiğini ve üretken olmayan bir ek olduğunu belirtir (Clauson 2002: 96).

Ganiyev ise +sI- ekini Tunguz dilindeki sa- ‘çalışmak’ sözü ile genetik ilgisi olduğunu ve bu ekle türetilen bazı fiillerin yapı olarak parçalara ayıramadığını belirtir (Ganiyev 2013: 163).

Ramstedt, +sI- ekini Türk dilinde ve Moğolcada isimden fiil yapan bir ek olduğunu belirtir ve +sI- ekini Moğolca +si-(ga) ekiyle ilişkilendirir (Ramstedt 1912: 75-76; Räsänen 1957: 150).

Korkmaz da +sI- ekinin hem Türk dilinde hem de Moğolcada bulunan bir isimden fiil yapım eki olduğunu ve bu ekin seyrek olarak bulunduğunu ifade eder. Ayrıca bu ekin Köktürk ve Uygur dönemine ait metinlerde -n- dönüşlülük eki ile genişletilmiş olarak veya türemiş kelimeler içinde yer aldığını da belirttikten sonra +sI- ekinin *gibi görünmek*, *olarak kabullenmek*, *öyle saymak* anlamlarında fiiller türettiğini

belirtir. Örneğin; *suwsı-* ‘su gibi olmak’, *açığsı-* ‘ekşi gibi olmak’ (Korkmaz 1990: 147-148).

3.9.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SI-} Eki

Eski Türkçe döneminde seyrek olarak kullanılan +SI- eki, çağdaş Türk lehçelerinde ise daha geniş bir kullanıma sahiptir. +SI- eki isimlere ve sıfatlara eklenerek fiiller türetir: Alt. *alañzı-* ‘hayret etmek, şaşırmak’ < *alañ* ‘hayret, şaşıрма’ (OyrRSI, 16), Tuv. *kijizi-* ‘kişilik kazanmak’ < *kiji* ‘kişi’ (TuvRSI, 239-240), Tof. *emsĩ-* ‘ilaç kokmak’ < *em* ‘ilaç’ (TofRSI, 133), ŞorT. *çapsı-* ‘sevinmek, memnun olmak’ (ŞorSz, 13), Tat. *kaksı-* ‘bayatlamak’, *bursı-* ‘koku gelmek’ (Ganiyev 2013: 163-164), Krç. Mlk. *kurgaksı-* ‘kurumak’ < *kurgak* ‘kuru’ (Tavkul 2000: 282), Azb. *ağırısı-* ‘kokuşmak, bozulmak’ (AzbTürkSz, 10), Nog. *kökireksi-* ‘gururlanmak’, *tülkisi-* ‘kurnazlık etmek’ (Akbaba 2009: 81), Kzk. *ülkensi-* ‘büyüklük taslamak’ < *ülken* ‘büyük’ (KazTürkSz, 597-598), Özb. *mensi-* ‘aşağılamak, görmezden gelmek’ (UzbRSI, 263), YUyg. *öksü-* ‘kederlenmek, hıçkırarak ağlamak’ (Öztürk 2010: 36), Kırg. *coonsu-* ‘kendini pehlivan saymak’ < *coon* ‘yoğun, sağlam, güçlü’ (Çengel 2017: 132), Kkal. *batırsı-* ‘kahraman görünmek’ < *batır* ‘kahraman’ (Uygur 2018: 124).

3.9.3. Hakas Türkçesinde {+SI-} Eki

Hakas Türkçesinde +SI- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünlü, nazal ve ötümlü ünsüzle (*r* ünsüzü hariç) biten sözcüklerden sonra +*zı*-/+*zĩ*-, ötümsüz ünsüzle ve /*r*/ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra ise +*sı*-/+*sĩ*- şeklinde eklenir:

(1) *çir* ‘yer, toprak’ +SI- > *çirsĩ-* ‘(vatan) hasret çekmek, özlemek’ (HRSI, 971)

(2) *mönek* ‘üzgün, kederli’ +SI- > *möneksi-* ‘kederlenmek, hüznülenmek’ (HRSI, 255)

(3) *sıñ* ‘çan sesi’ +SI- > *sıñzı-* ‘keskin çığlıklar koparmak, cıyak cıyak bağırarak, cıvıldamak’ (HRSI, 555)

(4) *õñ* ‘renk’ +SI- > *õñzĩ-* ‘çiçek açmak, çiçeklenmek, çiçek gibi güzel olmak’

(HRSl, 325)

İstisna olarak *çibensĩ-* ‘çirkin bulmak, çirkin görmek’ fiilinin kökü *çiben* ‘çirkin’dir. Bu sözcüğe ekin +zı-/+zĩ- altbiçimi gelmesi gerekirken +sı-/+sĩ- altbiçimi gelmiştir.

3.9.3.1. Hakas Türkçesinde {+SI-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +SI- eki isimlere, sıfatlara, yansıma seslere ve ünlemlere eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türeten bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +SI- eki ile türetilmiş 48 fiil tespit edilmiştir:

1. Yer bildiren isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili özlemek, istemek anlamında fiiller türetir:

(1) *xucur* ‘tuzla, tuzlu toprak’ +SI- > *xucursı-* ‘1) (hayvan) tuzlak arazilerin yetersizliğinden muzdarip olmak, 2) (insan) tuzlu, ekşi ya da acı bir şeye istek duymak’ (HRSl, 872)

(2) *çir* ‘yer, toprak’ +SI- > *çirsĩ-* ‘(vatan) hasret çekmek, özlemek’ (HRSl, 971)

2. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir:

(1) *çap* ‘açgözlü, azgın, kızgın’ +SI- > *çapsı-* ‘1) hayret etmek, şaşmak, donup kalmak, 2) (birine, bir şeye) bayılmak, hayran kalmak’ (HRSl, 939)

(2) *çiben* ‘çirkin’ +SI- > *çibensĩ-* ‘çirkin bulmak, çirkin görmek’ (HRSl, 961)

(3) *köp* ‘pek, çok’ +SI- > *köpsĩ-* ‘(hamur) kabarmak, şişmek’ (HRSl, 204)

(4) *mönek* ‘üzgün, kederli’ +SI- > *möneksi-* ‘kederlenmek, hüzenlenmek’ (HRSl, 255)

(5) *öker* ‘güzel, iyi, sempatik’ +SI- > *ökersĩ-* ‘(birini, bir şeyi) hayranlıkla izlemek’ (HRSl, 321)

3. İsim kök veya gövdelerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir:

(1) *pox-söp* ‘pislik, çöp’ +SI- > *poxsı-* ‘çürümek, bozulmak’ (HRSl, 385)

(2) *öör* ‘1) (hayvanlar hakkında) sürü, 2) kuş topluluğu +*SI-* > *öörsi-* ‘(hayvan) sürüye alışmak’ (HRSI, 327; HksTürkSz, 350)

(3) *kirek* ‘gerek, gerekli’ +*SI-* > *kireksi-* ‘1) ihtiyaç duymak, gereksinim duymak, 2) muhtaç olmak, 3) istemek, talep etmek’ (HRSI, 169)

(4) *çürek* ‘yürek, kalp’ +*SI-* > *çüreksi-* ‘1) heyecanlanmak, 2) çekinmek, endişelenmek’ (HRSI, 1013)

(5) *öñ* ‘renk’ +*SI-* > *öñzi-* ‘çiçek açmak, çiçeklenmek, çiçek gibi güzel olmak’ (HRSI, 325)

4.Yansıma seslere eklenerek fiiller türetir:

(1) *pıx-pax* ‘yansıma ses’ +*SI-* > *pıxsi-* ‘(genellikle çocuklar hakkında) için için ağlamak, gizlice ağlamak’ (HRSI, 414)

(2) *sıñ* ‘çan sesi’ +*SI-* > *sıñzi-* ‘keskin çığlıklar koparmak, cıyak cıyak bağırmak, cıvıldamak’ (HRSI, 555)

5. Bir örnekte ünleme gelerek fiil türetmiştir:

(1) *xalax* ‘ah!, oh!, vah!’ +*SI-* > *xalaxsi-* ‘ağlamak, kederlenmek’ (HRSI, 789)

3.10. {+SIn}

3.10.1. Eski Türkçede {+sIn-} Eki

Ramstedt, +*sIn-* ekinin +*sı-* ekiyle -*n* dönüşlülük ekinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtir (Ramstedt 1912: 75).

Şçerbak da +*sIn-* ekinin +*sı-* ekiyle -*n* dönüşlülük ekinin birleşmesinden meydana geldiği görüşündedir. Ayrıca +*sın-* ekinin etimolojik açıdan birinci kısmı açık olmayan birleşik gösterge +*ımsı(n)-* ekinin bir parçası olduğu görüşündedir (Şçerbak 2016: 169).

Ganiyev ise +*sIn-* ekini aynı +*sI-* ekinde olduğu gibi Tunguz dilindeki *sa-* ‘çalışmak’ sözcüğüne dayandığı görüşündedir (Ganiyev 2013: 164).

Serebrennikov ve Gadjieva, +sIn- ekiyle türetilen fiillerin anlamının +sı- ekiyle türetilen fiillerin anlamıyla paralel olduğunu ifade eder (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 207).

Hacıeminoğlu, Eski Türkçe döneminde +sIn- ekinin +sı-/+si- ekiyle -n- dönüşlülük ekinin birleşmesi netecisinde oluştuğunu ve isimlerden *özenme* ve *meyletme* ifade eden fiiller türettiğini belirtir. Ayrıca +sIn- ekinin yalın isim köklerinden çok genellikle -m iyelik eki ile genişletilmiş tabanlara geldiğini ve geçişsiz fiiller türettiğini ifade eder (Hacıeminoğlu 2016: 210-211).

Bu ek; *ëşimsin-* ‘eş saymak, arkadaş gibi hareket etmek’ < *ëş* ‘eş, arkadaş’ isim tabanına eklenerek fiil türetmiştir. *atakımsın-* ‘ün sahibi gibi davranmak’ < **at+a-k+ı-* ‘ün sahibi olmak, *kılımsın-* ‘yapar gibi yapmak, kılımsınmak’, *bägimsin-* ‘beylenmek’ < **bäg-i-* ‘bey olmak’ gibi sözcüklerde ise fiil tabanlarına eklenerek fiiller türetmiştir (Gabain 2007: 59).

3.10.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SIn-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ek, isimlere ve sıfatlara eklenerek *öyle görmek, saymak, hissetmek* gibi çeşitli anlamlarda fiiller türetir: Tof. *eptigsin-* ‘meraklı olmak, ilgilenmek’ < *eptig* ‘ilginç, çekici’ (Rassadin 1978: 240), ŞorT. *aarsın-* ‘sıkıntı duymak’ < *aar* ‘ağır, zor’ (ŞorRSI, 13), *çüreksin-* ‘çekinmek’ < *çürek* ‘yürek’ (Direnkova 1941: 143), Tuv. *açazın-* ‘baba saymak’ < *aça* ‘baba’ (TuvRSI, 77), Çuv. *şiksén-* ‘kuşku duymak’ < *şik* ‘kuşku’ (Aşmarin 1898: 296), Alt. *camamzın-* ‘bir şeyi kötü saymak’ < *caman* ‘yaman, kötü’ (AltTürkSz, 51), Tat. *kıyınsın-* ‘zor görmek’, *artıksın-* ‘fazla görmek’ (Ganiyev 2013: 164), Krç.Mlk. *azsın-* ‘azımsamak’, *cazıksın-* ‘acımak’ (Tavkul 2000: 17), Kırg. *calgızsın-* ‘yalnızlık hissetmek’ < *calgız* ‘yalnız’ (KırgSz, 168), Özb. *qızıqsın-* ‘meraklanmak’ (Çoşkun 2017: 76), Azb. *doluhsun-* ‘ağlamaklı olmak’ (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 207), Kzk. *azsın-* ‘azımsamak, az bulmak’ < *az* ‘az’ (KazTürkSz, 27-28), Nog. *bätırsın-* ‘kendini kahraman diye

tanıtmak' (Şçerbak 2016: 168), Kkal. *batılsın-* 'yiğit görünmek' < *batıl* 'yiğit' (Uygur 2018: 124), Karay. *umsun-* 'umutlanmak' (Şçerbak 2016: 168), YUyg. *özsın-* 'kendinden saymak' < *öz* 'kendi, öz' (UygTürkSz, 310-311).

3.10.3. Hakas Türkçesinde {+SIn-} Eki

Hakas Türkçesinde +*SIn-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre nazal ve ötümlü ünsüzle (*r* ünsüzü hariç) biten sözcüklerden sonra +*zın-/+zın-*, ötümsüz ünsüzle ve /*r*/ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra ise +*sın-/+sın-* şeklinde eklenir. Ünlü, /*ğ*/ ve /*ğ*/ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra ise ekin eklenmesinde belli bir düzen yoktur. Ekin hem ötümlü hem de ötümsüz altbiçimlerinin geldiği görülmektedir :

- (1) *as* 'az' +*SIn-* > *assın-* 'azımsamak, az görmek' (HRSI, 83)
 - (2) *çültek* 'çekingem, ürkek' +*SIn-* > *çülteksın-* 'kendini güvensiz hissetmek, çekinmek' (HRSI, 1012)
 - (3) *aar* 'yorucu, ağır' +*SIn-* > *aarsın-* '1) (kendini) güçsüz hissetmek, 2) rahatsız olmak, utanmak' < (HRSI, 19)
 - (4) *ine* 'anne' +*SIn-* > *inezın-* 'birisini anne olarak tanımak' (HRSI, 127)
 - (5) *piro* 'suç, kusur' +*SIn-* > *pirosın-* 'kendini suçlu hissetmek' (HRSI, 413)
 - (6) *xaram* 'cimri, açgözlü' +*SIn-* > *xaramzın-* 'açgözlülüğe meyilli olmak' (HRSI, 808)
 - (7) *açığ* 'acı, ekşi, tuzlu' +*SIn-* > *açığzın-* '(yiyecek) acı veya keskin bir tat hissetmek' (HRSI, 91)
 - (8) *uluğ* 'büyük, ulu' +*SIn-* > *uluğsın-* 'kendini büyük sanmak' (HRSI, 726)
 - (9) *kıçığ* 'küçük' +*SIn-* > *kıçıgsın-* '(bir şeyi) küçük görmek' (HRSI, 180)
 - (10) *çığ* 'çiğ, ham' +*SIn-* > *çığzın-* 'olgunlaşmamak, ham olmak' (HRSI, 975)
- Hakas Türkçesinin Sagay ağzında *tosxın-* 'doymak' ve *çışkın-* 'iğrenmek, tiksirmek' fiillerinde göçüşme (*metatez*) meydana gelmiştir:

(1) *toxsin-* ‘doymak’ < *tox* ‘tok’ (HRSI, 655) (*xs* > *sx*) Krş. *tox* ‘tok’ +*SIn-* > *toxsin-* ‘tok hissetmek’ (HRSI, 656)

(2) *çiskîn-* ‘iğrenmek, tiksirmek’ (HRSI, 979) (*ks* > *sk*) Krş. Tuv. *çeskin-* ‘iğrenmek’ < *çek* ‘pis, kir’ (*ks* > *sk*) (Baran 2015: 175).

3.10.3.1. Hakas Türkçesinde {+SIn-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*SIn-* eki isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda fiil türeten bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +*SIn-* ekiyle türetilmiş 50 fiil tespit edilmiştir:

1. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek *hissetmek*, *sanmak*, *saymak*, *öyle görmek* anlamlarında fiiller türetir. Ayrıca bazı örneklerde mecaz anlamlı fiiller de türetmektedir:

(1) *açığ* ‘acı, ekşi, tuzlu’ +*SIn-* > *açığzın-* ‘(yiyecek) acı veya keskin bir tat hissetmek’ (HRSI, 91)

(2) *artux* ‘artık, fazla, üstün’ +*SIn-* > *artuxsın-* ‘1) (kendini) fazla hissetmek, 2) (kendini) üstün hissetmek’ (HRSI, 79)

(3) *as* ‘az’ +*SIn-* > *assın-* ‘azımsamak, az görmek’ (HRSI, 83)

(4) *çültek* ‘çekingen, ürkek’ +*SIn-* > *çülteksîn-* ‘kendini güvensiz hissetmek, çekinmek’ (HRSI, 1012)

(5) *çox* ‘yok, yoksul, fakir’ +*SIn-* > *çoxsın-* ‘yokluğunu hissetmek; kaybetmiş hissetmek, özlemek’ (HRSI, 992)

(6) *uluğ* ‘büyük, ulu’ +*SIn-* > *uluğsın-* ‘kendini büyük sanmak’ (HRSI, 726)

(7) *tox* ‘tok’ +*SIn-* > *toxsin-* ‘tok hissetmek’ (HRSI, 656)

(8) *ırax* ‘uzak’ +*SIn-* > *ıraxsın-* ‘1) (mesafe, uzaklık) uzak gelmek, uzak saymak, 2) yabancılık çekmek’ (HRSI, 1043)

(9) *kıçığ* ‘küçük’ +*SIn-* > *kıçıgsîn-* ‘(bir şeyi) küçük görmek’ (HRSI, 180)

(10) *soox* ‘soğuk’ +*SIn-* > *sooxsin-* ‘1) soğuk hissetmek, üşümek, 2) antipati duymak’ (HRSl, 494)

(11) *sidik* ‘zor, ağır, güç’ +*SIn-* > *sidiksın-* ‘zorluk çekmek, zorluk duymak’ (HRSl, 462)

2. Nitelik, karakter veya huy özellikleri bildiren sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen niteliğe veya özelliğe sahip olmak anlamında fiiller türetir:

(1) *çig* ‘çiğ, ham’ +*SIn-* > *çigzın-* ‘olgunlaşmamak, ham olmak’ (HRSl, 975)

(2) *xaram* ‘cimri, açgözlü’ +*SIn-* > *xaramzın-* ‘açgözlülüğe meyilli olmak’ (HRSl, 808)

(3) *pasxa* ‘başka, yabancı’ +*SIn-* > *pasxasın-* ‘1) yabancılaşmak, 2) savulmak, bir yana çekilmek’ (HRSl, 352)

(4) *xomay* ‘kötü, fena’ +*SIn-* > *xomayzın-* ‘memnuniyetsiz olmak’ (HRSl, 840)

(5) *çap* ‘açgözlü, azgın, kızgın’ +*SIn-* > *çapsın-* ‘yapışmak; musallat olmak’ (HRSl, 939)

3. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen isimle ilgili hissetmek, gibi görmek anlamlarında fiiller türetir:

(1) *ağılax* ‘enginlik, genişlik, rahatlık’ +*SIn-* > *ağılaxsın-* ‘rahatlık hissetmek, genişlik hissetmek’ (HRSl, 28)

(2) *ine* ‘anne’ +*SIn-* > *inezın-* ‘birisini anne olarak tanımak’ (HRSl, 127)

(3) *tamax* ‘yiyecek, gıda’ +*SIn-* > *tamaxsın-* ‘yemek yemek istemek, acıkmak’ (HRSl, 585)

(4) *piro* ‘suç, kusur’ +*SIn-* > *pirosın-* ‘kendini suçlu hissetmek’ (HRSl, 413)

4. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumuna geçmeyi veya olmak ifade eden fiiller türetir:

(1) *añ* ‘av hayvanı, vahşi hayvan’ +*SIn-* > *añzın-* ‘vahşileşmek, canavar kesilmek’ (HRSl, 66)

- (2) *çığ* ‘şüphe, kuşku’ + *SIn-* > *çığzın-* ‘şüphelenmek, şüphe etmek’ (HRSl, 975)
- (3) *xom* ‘üzüntü, kaygı, keder’ + *SIn-* > *xomzın-* ‘üzülmek, kederlenmek’ (HRSl, 841)
- (4) *sax* ‘bekleme’ + *SIn-* > *saxsın-* ‘beklemek’ (HRSl, 454)
- (5) *kirek* ‘ihtiyaç, gerek’ + *SIn-* > *kireksin-* ‘muhtaç olmak, ihtiyaç içinde olmak’ (HRSl, 169)
- (6) *çaxsı* ‘iyilik’ + *SIn-* > *çaxsısın-* ‘müteşekkik olmak’ (HRSl, 957)
- (7) *çöp* ‘öğüt, tavsiye; ikna, inandırma’ + *SIn-* > *çöpsin-* ‘memnun olmak, tatmin olmak’ (HRSl, 997)

3.11. {+SİrA-}

3.11.1. Eski Türkçede {+sİrA-} Eki

Eski Türkçe döneminde isim kök veya gövdelerine eklenerek *bir şeyden yoksun olmak* anlamında fiiller türeten bir ektir (Tekin 2016: 86). Ek, ince sıradan ünlülerden sonra +*sire-*, kalın sıradan ünlülerden sonra ise +*sıra-* şeklinde bulunur.

Ekin kökeni ve morfolojik yapısı üzerine çeşitli Türkologlar tarafından farklı görüşler ileri sürülürken; ekin işlevi veya anlamı konusunda ise görüş birliği bulunmaktadır:

Gabain, +*sİrA-* ekinin olumsuzluk eki +*sır* ile isimden fiil türeten +*A-* ekinin birleşmesiyle ya da olumsuzlukeki +*sız* ile isimden fiil türeten +*ra-* ekinin birleşmesi sonucunda oluştuğunu belirtir (Gabain 2007: 50).

Räsänen de +*sİrA-* ekinin +*sız* olumsuz eki ve +*ra-* isimden fiil türeten ekin birleşmesiyle oluştuğu görüşündedir (Räsänen 1957: 152).

Erdal, +*sİrA-* ekinin olumsuzluk eki +*sız* ile isimden fiil türeten +*A-* ekinin birleşmesiyle oluştuğunu sonrasında ise *z > r* değişmesine bağlı olarak +*sİrA-* şeklini aldığını belirtir (Erdal 1991: 509).

Şçerbak da +sIrA- ekinin olumsuzluk eki +sız ve isimden fiil yapan +A- ekinin (-sız-a > +sıra-) birleşmesiyle oluştuğu görüşündedir. Ayrıca bu ekin *yoksun kalmak*, *kaybetmek* anlamında fiiller türettiğini belirtir (Şçerbak 2016: 154).

Clauson, +sIrA- ekinin *yoksun olmak* anlamında fiiller türettiğini ve ekin etimolojik olarak isimden fiil türeten +sız ekiyle ilişkili olduğu görüşündedir. Ayrıca +sIrA- ekinin üretken olmadığını da belirtir (Clauson 2002: 96). Tenişev de Eski Türkçe döneminde +sIrA- ekinin *bir şeyi kaybetmek*, *bir şeyden yoksun kalmak* anlamlarında fiiller türettiğini ve bu ekin üretken olmadığını belirtir (Tenişev 1988: 435).

Bang ve Menges ise Eski Türkçede *kagansıra-* tipinde olan şekillerin +sIrA- eki ile türetilmediği görüşündedirler. Bang ve Menges'e göre -sı ekli fiil gövdelerine +ra- ekli fiil şekillerinin eklenmesiyle oluştuğunu belirtirler (Menges 1995: 96-97; Şçerbak 2016: 154).

Eski Türkçe döneminde bu ekle türetilen fiillere *elsirä-* 'devletsiz olmak, devletsiz kalmak' < *el* 'devlet' (Tekin 2016: 86), *tatıgsıra-* 'tatsızlanmak' < *tatıg* 'tat' (Gabain 2007: 50), *tüşsirä-* 'başarısız olmak' (OTWF, 508), *kagansıra-* 'hakansız olmak, hakansız kalmak' (Tekin 2016: 86), *urugsıra-t-* fiilindeki *urugsıra-* 'dölsüz kalmak' < **urug* 'döl, nesil, kuşak' (Tekin 2016: 86), *başsıra-* 'kafasını kaybetmek' (Şçerbak 2016: 154) örnek olarak gösterilebilir.

3.11.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+SİrA-} Eki

Çağdaş Türk Lehçelerinde de görülen +SİrA- eki, isimlere ve sıfatlara eklenerek *bir şeyin yokluğunu hissetmek*, *istemek*, *özlemek* gibi çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir:

ŞorT. *çobaşsıra-* 'yatıştırmak, yumuşatmak' < *çobaş* 'sakin, uslu', *çoksıra-* 'yoksullaşmak, fakirleşmek' < *çok* 'yok' (ŞorSz, 20-21), Tuv. *çüreksire-* 'özlemek' < *çürek* 'yürek' (TuvRSI, 551-552), Tof. *çağsıra-* 'canı yağ çekmek' < *çağ* 'yağ' (İlgın 2015: 69), Kırg. *uykusura-* 'uykuda sayıklamak' < *uyku* 'uyku' (KırgSz, 790-791), Tat.

samsıra- ‘hissizleşmek’ < *sam* ‘his’, *kansıra-* ‘kansızlaşmak’ (Ganiyev 2013: 165), Nog. *elsüre-* ‘gücünü kaybetmek’ (Şçerbak 2016: 155), Tuv. *idiksire-* ‘ayakkabıya ihtiyaç duymak’ < *idik* ‘ayakkabı’ (Baran 2015: 182), Kkal. *calgızsıra-* ‘kendini yalnız hissetmek’ (Şçerbak 2016: 155), YUyg. *susıra-* ‘susamak’ < *su* ‘su’ (UygTürkSz, 364-366), Alt. *coksıra-* ‘fakirleşmek’ < *cok* ‘yok’ (AltTürkSz, 63).

3.11.3. Hakas Türkçesinde {+SİrA-} Eki

Hakas Türkçesinde +SİrA- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra düzenli olarak +sıra-/+süre- şeklinde gelir. Ancak ünlü, ötümlü ve nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise ekin hem +sıra-/+süre- hem de +zıra-/+züre- şekilleri gelmektedir:

(1) *arğıs* ‘dost, arkadaş’ +SİrA- > *arğıssıra-* ‘arkadaşın yokluğunu hissetmek’ (HRSI, 75)

(2) *çağ* ‘yağ’ +SİrA- > *çağzıra-* ‘(et için) yağlı yiyecekleri özlemek’ (HRSI, 917)

(3) *küreñ* ‘kahverengi; yanık’ +SİrA- > *küreñzüre-* ‘güneşte kararmak, güneşte yanmak’ (HRSI, 218)

(4) *uluğ* ‘ulu, büyük’ +SİrA- > *uluğzıra-* ‘1) gururlanmak, kibirlenmek, 2) (çocuk) kendini büyük sanmak’ (HRSI, 725)

(5) *mün* ‘et suyu’ +SİrA- > *münsüre-* ‘et suyu istemek’ (HRSI, 259)

(6) *tuğan* ‘akraba’ +SİrA- > *tuğansıra-* ‘akraba olmak, akrabalık duyguları beslemek’ (HRSI, 670)

(7) *çobal* ‘keder, hüzn’ +SİrA- > *çobalsıra-* ‘kederlenmek, hüznlenmek’ (HRSI, 982)

(8) *postañ* ‘ergen’ +SİrA- > *postañsıra-* ‘yaşını büyük göstermeye çalışmak, genç gibi davranmak’ (HRSI, 384)

3.11.3.1. Hakas Türkçesinde {+SİrA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +SİrA- eki isimlere ve sıfatlara eklenerek çeşitli anlamlarda geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +SİrA- ekiyle türetilmiş 40 fiil tespit edilmiştir:

1. İsim kök veya gövdelerine eklenerek *bir şeyin yokluğunu hissetmek, özlemek, istemek* anlamında fiiller türetir:

(1) *arğıs* ‘dost, arkadaş’ +SİrA- > *arğısıra-* ‘arkadaşın yokluğunu hissetmek’ (HRSl, 75)

(2) *çağ* ‘yağ’ +SİrA- > *çağzıra-* ‘(et için) yağlı yiyecekleri özlemek’ (HRSl, 917)

(3) *mün* ‘et suyu’ +SİrA- > *münsire-* ‘et suyu istemek’ (HRSl, 259)

(4) *it* ‘et’ +SİrA- > *itsire-* ‘et yemek istemek’ (HRSl, 139)

2. İsimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumunda olmak ya da o isimle ilgili *sahip olmak* anlamında fiiller türetir:

(1) *çıs* ‘koku’ +SİrA- > *çısıra-* ‘keskin koku duyma hissine sahip olmak’ (HRSl, 1026)

(2) *tuğan* ‘akraba’ +SİrA- > *tuğansıra-* ‘akraba olmak, akrabalık duyguları beslemek’ (HRSl, 670)

(3) *çobal* ‘keder, hüznü’ +SİrA- > *çobalsıra-* ‘kederlenmek, hüznülenmek’ (HRSl, 982)

(4) *çöp* ‘razı olma, kabul’ +SİrA- > *çöpsire-* ‘razı olmak, desteklemek’ (HRSl, 997)

3. Hava ile ilgili isimlere eklenerek *hastalanmak* anlamında fiiller türetir:

(1) *tigır* ‘gökyüzü, hava durumu’ +SİrA- > *tigırsire-* ‘(hava değişikliğinden) hastalanmak, hasta düşmek’ (HRSl, 614)

(2) *kün* ‘güneş, gün hava’ +SİrA- > *künsire-* ‘1) zayıflamak, zayıf düşmek, 2) (hasta) halsiz hissetmek’ (HRSl, 216)

4. Nitelik ve duygu bildiren sıfatlara eklenerek kök veya gövdede belirtilen niteliğe sahip olmak anlamında fiiller türetir:

(1) *çox* ‘yok; yoksul, fakir’ +*sIrA-* > *çoxsıra-* ‘1) fakirleşmek, yoksullaşmak, 2) (servet, para) azalmak’ (HRSI, 993)

(2) *çabas* ‘yumuşak, sakin’ +*sIrA-* > *çabassıra-* ‘sakinleşmek, yumuşamak’ (HRSI, 913)

(3) *möñis* ‘kederli, üzgün’ +*sIrA-* > *möñissıra-* ‘kederlenmek, üzülmek’ (HRSI, 255)

5. Sıfatlara kök veya gövdelerine eklenerek *hissetmek*, *gibi görünmek* anlamlarında fiiller türetir:

(1) *as* ‘aç’ +*sIrA-* > *assıra-* ‘açlık hissetmek’ (HRSI, 83)

(2) *çalğıs* ‘yalnız, tek’ +*sIrA-* > *çalğıssıra-* ‘yalnız hissetmek’ (HRSI, 934)

(3) *çiit* ‘genç’ +*sIrA-* > *çiitsıra-* ‘kendini genç hissetmek’ (HRSI, 964)

(4) *postañ* ‘ergen’ +*sIrA-* > *postañsıra-* ‘yaşını büyük göstermeye çalışmak, genç gibi davranmak’ (HRSI, 384)

(5) *xıyğa* ‘zeki, akıllı’ +*sIrA-* > *xıyğasıra-* ‘kendini akıllı göstermeye çalışmak, akıllı geçinmek’ (HRSI, 881)

3.12. {+sIrXA-}

3.12.1. Hakas Türkçesinde {+sIrXA-} Eki

Çağdaş Türk dili alanında ve Eski Türkçede görülmeyen +*sIrXA-* eki, sadece Hakas Türkçesinde görülmektedir.

Subrakova’nın redaktörlüğünde hazırlanan *Xakassko-russkiy slovar*’ adlı çalışmada +*sIrXA-* ekinin, isim kök veya gövdelerine eklenerek fiil türeten bir ek olduğunu ve bu ekle türetilen fiillerin anlam olarak +(I)rXA- ekiyle türetilen fiillere benzediği ifade edilmiştir (HRSI, 1072).

Ayrıca +*sIrXA-* ekiyle türetilen fiillerin hem biçimsel hem de anlamsal olarak +*SIrA-* ekiyle türetilen fiillerle de benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir:

(1) *pastux* ‘yönetici, idareci’ +*sIrXA-* > *pastuxsırxa-* ‘1) mevki düşkünün olmak, 2) büyüklenmek, kendini önemli görmek’ (HRSI, 352)

Krş. *pastux* ‘yönetici, idareci’ +*SIrA-* > *pastuxsıra-* ‘1) mevki düşkünün olmak, 2) büyüklenmek, kendini önemli görmek’ (HRSI, 352)

(2) *çiit* ‘genç’ +*sIrXA-* > *çiitsırke-* ‘genç hissetmek; yaşını göstermemeye çalışmak’ (HRSI, 964)

Krş. *çiit* ‘genç’ +*SIrA-* > *çiitsıra-* ‘genç hissetmek’ (HRSI, 964)

(3) *çöp* ‘razı olma, kabul’ +*sIrXA-* > *çöpsırke-* ‘razı olmak, takdir etmek’ (HRSI, 997)

Krş. *çöp* ‘razı olma, kabul’ +*SIrA-* > *çöpsıra-* ‘razı olmak, desteklemek’ (HRSI, 997)

Hakas Türkçesinde +*sIrXA-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre kalın sıradan ünlülerden sonra +*sırxa-*, ince sıradan ünlülerden sonra ise +*sırke-* şeklinde eklenir:

(1) *külük* ‘cesur’ +*sIrXA-* > *külüksırke-* ‘cesur görünmek’ (HRSI, 214)

(2) *çöp* ‘razı olma, kabul’ +*sIrXA-* > *çöpsırke-* ‘razı olmak, takdir etmek’ (HRSI, 997)

(3) *us* ‘usta’ +*sIrXA-* > *ussırxa-* ‘kendini müdür veya şef sanmak’ (HRSI, 734)

(4) *pas* ‘baş, tepe, doruk’ +*sIrXA-* > *passırxa-* ‘kibirlenmek, yüksekte bakmak’ (HRSI, 349)

Bir örnekte ekin hem +*zırxa-* hem de +*sırxa-* biçimiyle türemiş fiil tespit edilmiştir:

(1) *uluğ* ‘ulu, büyük’ +*sIrXA-* > *uluğsırxa-* ‘1) gururlanmak, kibirlenmek, çalım satmak, 2) (çocuk) kendini büyük sanmak’ (HRSI, 726)

(2) *uluğ* ‘ulu, büyük’ +*sIrXA-* > *uluğsırxa-* ‘1) gururlanmak, kibirlenmek, çalım satmak, 2) (çocuk) kendini büyük sanmak’ (HRSI, 726)

3.12.1.2. Hakas Türkçesinde {+sIrXA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*sIrXA-* eki isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +*sIrXA-* eki ile türetilmiş 20 fiil tespit edilmiştir:

1. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek *hissetmek*, *gibi görünmek*, *istemek* anlamında fiiller türetir:

(1) *çiit* ‘genç’ +*sIrXA-* > *çiitsırke-* ‘genç hissetmek; yaşını göstermemeye çalışmak’ (HRSI, 964)

(2) *çapsıx* ‘leziz, lezzetli, tatlı’ +*sIrXA-* > *çapsıxsırxa-* ‘1) canı çekmek, yemek istemek, 2) yeni bir şeye ilgi duymak, ilginç gelmek’ (HRSI, 941)

(3) *külük* ‘cesur’ +*sIrXA-* > *külüksırke-* ‘cesur görünmek’ (HRSI, 214)

2. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek *kibirlenmek*, *böbürlenmek* gibi çeşitli anlamlarda fiiller türetir:

(1) *artıx* ‘artık, fazla, üstün’ +*sIrXA-* > *artıxsırxa-* ‘büyüklenmek, böbürlenmek, kibirlenmek’ (HRSI, 79)

(2) *xandıra* ‘pek, çok, iyi, güzel’ +*sIrXA-* > *xandırasırxa-* ‘kendini beğenmek, kibirlenmek, böbürlenmek’ (HRSI, 799)

(3) *uluğ* ‘ulu, büyük’ +*sIrXA-* > *uluğsırxa-* ‘1) gururlanmak, kibirlenmek, çalım satmak, 2) (çocuk) kendini büyük sanmak’ (HRSI, 726)

3. İsim kök veya gövdelerine eklenerek *kibirlenmek*, *böbürlenmek*, *gibi görünmek* anlamlarında fiiller türetir:

(1) *pas* ‘baş, tepe, doruk’ +*sIrXA-* > *passırxa-* ‘kibirlenmek, yüksekten bakmak’ (HRSI, 349)

(2) *pastix* ‘yönetici, idareci’ +*sIrXA-* > *pastixsırxa-* ‘1) mevki düşkünü olmak, 2) yüklenmek, kendini önemli görmek’ (HRSI, 352)

(3) *pilîg* ‘bilme, anlama’ +*sIrXA-* > *pilîksırke-* ‘biliyormuş gibi görünmek’ (HRSI, 366)

(4) *sös* ‘söz, kelime’ +*sIrXA-* > *sössırke-* ‘1) uzun uzun konuşmak, 2) ukalalık yapmak’ (HRSI, 509)

(5) *us* ‘usta’ +*sIrXA-* > *ussırxa-* ‘kendini müdür veya şef sanmak’ (HRSI, 734)

4. İsimlere eklenerek bir şeye *bağlı olmak*, *uymak* anlamında fiiller türetir:

(1) *çöp* ‘razı olma, kabul’ +*sIrXA-* > *çöpsırke-* ‘razı olmak, takdir etmek’ (HRSI, 997)

(2) *kip* ‘gelenek, görenek, yasa’ +*sIrXA-* > *kipsırke-* ‘1) geleneklere bağlı olmak, töreye bağlı olmak, 2) yasalara uymak’ (HRSI, 167)

3.13. {+(I)X-}

3.13.1. Eski Türkçede {+(I)k-} Eki

Eski Türkçede *+(I)k-* eki, isimlere eklenerek geçişsiz fiiller türeten bir ektir (Tekin 2016: 85). Bu ek hem ünlü hem de ünsüz seslerle biten tek ya da iki heceli sözcüklere eklenir: *yoluk-* ‘yolda karşılaşmak’, *taşık-* ‘çıkmaq’, *tagık-* ‘dağa çıkmak’ (Erdal 1991: 496-497).

Serebrennikov ve Gadjieva, *+(I)k-* ekinin *-ı* ve *-k* ögeli iki tekrarlı hareket ekinin birleşmesiyle, hareketin tekrarını ve devamlılığını gösteren bir ek olduğunu belirtirler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 203).

Şçerbak ve Clauson, *+(I)k-* ekinin geçişsiz ya da edilgen anlama sahip fiiller türeten bir ek olduğunu ve *+(I)k-* ekinin seyrek olarak kullanıldığını ifade ederler. Ayrıca bu ekin sadece isim kök veya gövdelerinin haricinde fiillere de eklenen bir yapım eki olduğunu da belirtirler (Şçerbak 2016: 167; Clauson 2002: 96).

Ercilasun da *+(I)k-* ekinin isimlerden geçişsiz fiiller türettiğini belirtir. Ayrıca *+(I)k-* ekinin ünlü uyumuna tâbi olduğunu da ifade eder: *çavık-* ‘meşhur olmak’, *birik-* ‘birikmek’ (Ercilasun 1984: 18).

Taş, *+(I)k-* ekinin isim tabanlarına eklenerek kökün anlamını güçlendiren veya genişleten geçişsiz fiiller türettiğini belirtir: *bulnuk-* ‘tutsak olmak’ < *bulun* ‘esir, tutsak’, *uçuk-* ‘bitmek, sona ermek’ < *uç* ‘uç, tepe’ (Taş 2015: 98-99).

3.13.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde *+(I)X-* Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de *+(I)X-* eki ile türetilmiş fiiller bulunmaktadır. Genellikle isimlere gelerek geçişsiz fiiller türetmektedir:

Azb. *bezik-* ‘bezemek, usanmak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 97), Kırg. *közük-* ‘gözükmek, belirmek’ < *köz* ‘göz’ (KırgSöz, 512-514), Nog. *birik-* ‘birleşmek, bir olmak’ (Akbaba 2009: 78), Kkal. *joliq-* ‘karşılaşmak’ < *jol* ‘yol’, *moliq-* ‘bollaşmak’ (Uygur 2018: 123), YUyg. *içik-* ‘dahil olmak’ (Öztürk 2010: 34), Krç. Mlk. *birik-* ‘birikmek, bir araya gelmek’ (Baskakov 1976: 198), Kzk. *keşik-* ‘gecikmek’ (Doğan, Koç 2013: 230), Özb. *birik-* ‘birikmek’, Tat. *kişik-* ‘gecikmek’, Karay. *açık-* ‘acıkmak’ (Şçerbak 2016: 167), Kırg. *uuk-* ‘zehirlenmek’ < *uu* ‘zehir’ (KırgSöz, 788), Alt. *coluk-* ‘rastlamak, tesadüf etmek’ < *col* ‘yol’, *kanık-* ‘öç almak’ < *kan* ‘kan’ (Dilek 2009: 48), Sah. *tayıs-* < **tasık-* < *tas-ık* (metatez k < s) ‘çıkmaq’ (Räsänen 1957: 146), Tuv. *ook-* ‘zehirlenmek’ < *oo* ‘zehir’ (TuvRSİ, 321), ŞorT. *pirik-* ‘birikmek’ < *pir* ‘bir’ (ŞorRSİ, 41).

3.13.3. Hakas Türkçesinde *+(I)X-* Eki

Hakas Türkçesinde *+(I)X-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra *+ix-/+ik-*, ünlüyle biten sözcüklerde sonra *+x-/+k-* şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

(1) *pır* ‘bir’ + *(I)X-* > *pırık-* ‘birleşmek, kaynaşmak’ (HRSİ, 368)

(2) *oo* ‘zehir’ + *(I)X-* > *oox-* ‘zehirlenmek’ (HRSİ, 305)

(3) *tıs* ‘rahat, durgun, sakin’ + (I)X- > *tızix*- ‘yatışmak, dinmek, kesilmek’ (HRSl, 700)

(4) *xalcaa* ‘kavgacı, kaba’ + (I)X- > *xalcaax*- ‘ortalığı birbirine katmak, kudurmak’ (HRSl, 793)

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *ös* ‘mide’ + (I)X- > *özik*- ‘acıkmak, aç olmak’ (HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

(2) *tıs* ‘rahat, durgun, sakin’ + (I)X- > *tızix*- ‘yatışmak, dinmek, kesilmek’ (HRSl, 700)

Sonu -x ünsüzü ile biten bir örnekte ünsüz düşmesi gerçekleşmiştir:

(1) *sax* (IV) ‘ayık’ + (I)X- > *saax*- ‘ayılmak, kendine gelmek’ (HRSl, 418)

Bir örnekte ise ekin dar-düz ünlülü altbiçimiyle birlikte geniş-yuvarlak ünlülü altbiçimi de bulunmaktadır:

(1) *ös* ‘mide’ + (I)X- > *özök*- ‘acıkmak, aç olmak’ (HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

Krş. *ös* ‘mide’ + (I)X- > *özik*- ‘acıkmak, aç olmak’ (HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

3.11.3.1. Hakas Türkçesinde {(I)X-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde + (I)X- eki isimlere ve sıfatlara gelerek oluş, kılış ve durum bildiren fiiller türetir. Hakas Türkçesinde bu ekle türetilmiş 19 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çabı* ‘açgözlü, cimri’ + (I)X- > *çabıx*- ‘açgözlü olmak, cimri olmak’ (HRSl, 914)

(2) *ös* ‘mide’ + (I)X- > *özik*- ‘acıkmak, aç olmak’ (HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

(3) *oo* ‘zehir’ + (I)X- > *oox*- ‘zehirlmek’ (HRSl, 305)

(4) *tıs* ‘rahat, durgun, sakin’ + (I)X- > *tızix*- ‘yatışmak, dinmek, kesilmek’ (HRSl, 700)

(5) *xıpçı* ‘sinirlilik, asabiyet’ + (I)X- > *xıpçıx*- ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ (HRSl, 894)

(6) *pır* ‘bir’ + (I)X- > *pırık*- ‘birleşmek, kaynaşmak’ (HRSI, 368)

(7) *xalcaa* ‘kavgacı, kaba’ + (I)X- > *xalcaax*- ‘ortalığı birbirine katmak, kudurmak’ (HRSI, 793)

Ayrıca iki örnekte isme eklenerek mecaz anlamlı fiil türetmiştir:

(1) *xan* ‘kan’ + (I)X- > *xanux*- ‘1) (göz) kanamak, 2) öfkelenmek, kızmak’ (HRSI, 800)

(2) *tar* ‘dar’ + (I)X- > *tarıx*- ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ (HRSI, 599)

3.14. {+GAr-}

3.14.1. Eski Türkçede {+GAr-} Eki

Şçerbak, +GAr- ekli fiil gövdelerinin isimlerden ve sıfatlardan oluştuğunu ve bu ekle türetilen fiillerin genel olarak geçişli olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 165). Tekin de Eski Türkçede bu ekle türetilen fiillerin geçişli olduğunu belirtir (Tekin 2016: 84).

Clauson, nadiren görülen bu ekin hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türettiğini ve muhtemelen Orta Türkçe dönemine kadar üretken olduğunu ifade eder (Clauson 2002: 97).

Ekin kökeni ve morfolojik yapısı üzerine çeşitli Türkologlar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür:

Ramstedt, +GAr- ekinin +GA- ve ettirgenlik ekinin birleşmesiyle oluştuğunu ifade eder (Ramstedt 1912: 79).

Räsänen ise +GAr- ekinin sıfat yapan +(I)G eki ile *er*- ‘olmak’ fiilinin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir (Räsänen 1957: 146).

Dmitriev ve Sevortyan, +GAr- ekinin +ra- ekinden geldiği görüşündedirler (Ganiyev 2013: 167).

Erdal biçimsel ve anlamsal benzerliklerinden dolayı +(I)k- ekiyle ilişkilendirdiği +GAr- ekinin {+(I)k+Ar-} şeklinde oluştuğu görüşündedir (Erdal 1991: 747).

Eski Türkçe döneminde bu ekle türetilen fiillere *otğar-* ‘otlatmak’ < *ot* ‘ot’, *köñülger-* ‘düşünmek’ < *köñül* ‘akıl’ (Clauson 2002: 97), *içgär-* ‘bağımlı kılmak’ < *iç*, *taşgar-* ‘(orduyu sefere) çıkarmak’ < *taş* ‘dış’ (Tekin 2016: 84), *birgär-* ‘birleştirmek’ (Şçerbak 2016: 165), *sütger-* ‘(yoğurt vb.) sıvılaşmak’ < *süt* ‘süt’ (DLT, 843), *suwgar-* ‘suvarmak’ < *suw* ‘su’ (DLT, 836-837), *tüpkär-* ‘tahkik etmek’ < *tüp* ‘dip’ (Gabain 2007: 49) örnek olarak gösterilebilir.

3.14.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+GAR-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen +GAR- eki, isim kök veya gövdelerine eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir: Tat. *kotkar-* ‘kurtarmak’, *suvgar-* ‘sulamak’ (Ganiyev 2013: 167), Başk. *kotkar-* ‘kurtarmak’ < *kot* ‘kut, can’ (BaşTürkSz, 376), *başkar-* ‘yerine getirmek, icra etmek’ < *baş* ‘baş’ (Dmitriev 1948: 178), Özb. *bâşkar-* ‘yönetmek’ (Şçerbak 2016: 165), Azb. *otar-* (< *otğar*) ‘otlatmak’ (Şçerbak 2016: 165), Kırg. *esker-* ‘hatırlamak’ < *es* ‘akıl’ (KırgSz, 339-341), *atkar-* ‘ata bindirmek’ < *at* ‘at’ (Çengel 2017: 126), YUyg. *sugar-* ‘sulamak’ (Öztürk 2010: 33), Kzk. *añğar-* ‘fark etmek, dikkat etmek’ (Doğan, Koç 2013: 227), Nog. *qutqar-* ‘kurtarmak’ (Akbaba 2009: 76), Krç. Mlk. *esger-* ‘hatırlamak’ (Tavkul 2000: 19), Karay. *kutkar-* ‘kurtarmak’ (Şçerbak 2016: 165), Alt. *başkar-* ‘idare etmek, yönetmek’ < *baş* ‘baş, üst’ (AltRSl, 106), *koskor-* ‘yıkma, tahrip etmek’ < *kos* ‘köz, kor’ (AltRSl, 362), Kırg. *kutkar-* ‘kurtarmak’ (KırgSz, 527), Tuv. *çıtqar-* ‘koklatmak’ < *çıt* ‘koku’, *xepker-* ‘giyinmek’ < *xep* ‘giysi’ (Baran 2015: 94), Tof. *çıtqar-* ‘koku almak’ < *çıt* ‘koku’ (İlgın 2015: 64).

3.14.3. Hakas Türkçesinde {+GAR-} Eki

Hakas Türkçesinde +GAR- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*xar-/+ker-*, ötümlü ve nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*ğar-/+ger-* şeklinde eklenir:

(1) *ças* ‘yaş, ıslak’ +*GAr-* > *çasxar-* ‘teselli vermek, avutmak, yatıştırmak’ (HRSl, 954)

(2) *ot* ‘ot’ +*GAr-* > *otxar-* ‘1) samanla beslemek, 2) otlatmak’ (HRSl, 318)

(3) *üñger-* ‘1) bir şeyi eyerin üzerine atıp götürmek, 2) bir işin sorumluluğunu birinin üstüne yüklemek’ (HRSl, 753)

Sonu /ğ/ ünsüzü ile biten bir örnekte ekin +*ğar-* altbiçiminin gelmesiyle ünsüz düşmesi gerçekleşmiştir:

(1) *suğ* ‘su’ +*GAr-* > *suğar-* ‘1) sulamak, su vermek, 2) (alkollü içecek) içirmek’ (HRSl, 517)

3.14.3.1. Hakas Türkçesinde {+GAr-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*GAr-* eki isim köklerine eklenerek geçişli fiiller türetir. Bu çalışmada Hakas Türksinde +*GAr-* eki ile türetilmiş 10 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ças* ‘yaş, ıslak’ +*GAr-* > *çasxar-* ‘teselli vermek, avutmak, yatıştırmak’ (HRSl, 954)

(2) *ot* ‘ot’ +*GAr-* > *otxar-* ‘1) samanla beslemek, 2) otlatmak’ (HRSl, 318)

(3) *xut* ‘kut, ruh’ +*GAr-* > *xutxar-* ‘kurtarmak’ (HRSl, 870)

(4) *osxar-* ‘tanımak, bilmek’ (HRSl, 316) Krş. Nog. *esker-* ‘hatırlamak’ (Şçerbak 2016: 166), Kırg. *esker-* ‘hatırlamak’ < *es* ‘akıl’ (KırgSz, 339-341)

(5) *usxar-* ‘hatırlamak, aklına getirmek’ (HRSl, 736) Krş. Nog. *esker-* ‘hatırlamak’ (Şçerbak 2016: 166), Kırg. *esker-* ‘hatırlamak’ < *es* ‘akıl’ (KırgSz, 339-341)

(6) *suğ* ‘su’ +*GAr-* > *suğar-* ‘1) (hayvan) sulamak, su vermek, 2) (alkollü içecek) içirmek’ (HRSl, 517)

3.15. {(I)rA-}

3.15.1. Eski Türkçede {+rA-} Eki

Eski Türkçede seyrek olarak görülen +rA- eki genellikle yansıma fiiller türetmektedir: *möñrä-* ‘(sığır, geyik vb.) böğürmek’, *yañra-* ‘çınlamak’ < **yañ* ‘yansıma ses’ Gabain 2007: 50; Tekin 2016: 85).

Şçerbak, +rA- ekiyle türetilmiş gövdelerin büyük bir kısmının tasvir bildiren sözcükler olduğunu belirtir: *küldrä-* ‘şır şır ses çıkarmak’, *külrä-* ‘gürlemek’, *eñre-* ‘böğürmek, bağırmak’ (Şçerbak 2016: 158).

Clauson, +rA- ekinin nadir görülen ve üretken olmayan bir ek olduğunu belirtir (Clauson 2002: 96).

Serebrennikov ve Gadjieva, +rA- ekinin -r ve -a tekrarlı anlam bildiren eklerin birleşmesiyle oluştuğunu belirtirler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 205). Kononov da +rA- ekinin -r ve -a eklerinin birleşmesinden oluştuğu görüşündedir (Kononov 1980: 117).

Erdal, Eski Türkçe döneminde +rA- eki ile türetilen bütün fiillerin iki heceli olduğunu ve /r/ ünsüzünden önce genellikle /k/, /g/ ve /ñ/ gibi bir damaksız ünsüzün geldiğini belirtir (Erdal 1991: 469).

3.15.2. Çağdaş Türk Lehçerinde {(I)rA-} Eki

Korkmaz, Türkiye Türkçesinde +rA- ekinin daha çok konuşma dilinde olmak üzere genellikle ses yansımaları tek heceli köklerden, o sesi çıkarmaya dönüşen fiiller türettiğini belirtir: *kükre-*, *okra-*, *gümre-*, *kekre-*, *çıñra-* (Korkmaz 2009: 121). Ganiyev, Tatar Türkçesinde +rA- ekinin isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere gelerek fiiller türettiğini ifade eder: *sayra-* ‘ötmek’, *mögre-* ‘böğürmek’, *söyre-* ‘sürüklemek’, *sizre-* ‘büzülmek’ (Ganiyev 2013: 158).

Çağdaş Türk lehçelerinde Alt. *maara-* ‘melemek’ < *maa* ‘yansıma ses’, *mööre-* ‘böğürmek’ < *möö* ‘yansıma ses’ (Sanalova, Çumakayev, 2017: 430), *şıñıra-* ‘zil çalmak’ < *şıñ* ‘yansıma ses’ (AltTürkSz, 162), *çımıra-* ‘fısıldamak’ < *çım* ‘sessizlik’ (AltTürkSz, 73), Tuv. *sulara-* ‘zayıflamak’ < *sula* ‘zayıf, kuvvetsiz’, *mööre-* ‘böğürmek’ < *möö* ‘yansıma ses’, *şılıra-* ‘hışkırdamak’ < *şıl* ‘yansıma ses’ (İsakov, Palm’bax 1961: 265), Kırg. *kısıñkıra-* ‘hafifçe sıkıştırmak’ < *kısıñkı* ‘bir parça sıkışık’ (KırgSz, 461), *möörö-* ‘böğürmek’ (KırgSz, 572), *kaltıra-* ‘titremek’ < *kalt* ‘sallanma’ (KırgSz, 392), Nog. *mayra-* ‘sakince durmak’ (Akbaba 2009: 80), YUyg. *hañıra-* ‘anırmak’ < *hañ* ‘ağız açık’, *eskire-* ‘eskimek’ (Öztürk 2010: 36), Krç.Mlk. *koñıra-* ‘zil çalmak’, *mañıra-* ‘melemek’ (Tavkul 2000: 19), Kzk. *jarqıra-* ‘ışıldamak’, *mañıra-* ‘melemek’ (Doğan, Koç 2013: 228), ŞorT. *sayra-* ‘karaya oturmak’ < *say* ‘çakıl, çakıl taşı’ (ŞorSz, 90), *azıra-* ‘beslemek’ < *aş* ‘aş, yemek’ (ŞorSz, 9-10) gibi örnekleri bulunmaktadır.

3.15.3. Hakas Türkçesinde {+(I)rA-} Eki

Karpov “*Grammatika xakasskogo yazıka*” adlı eserde +*(I)rA-* ekinin isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere eklenerek kökün belirttiği anlamda fiiller türettiğini ve ayrıca bu ekin üretken olmadığını belirtir (Karpov 1975: 169).

Hakas Türkçesinde +*(I)rA-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünlüyle, /g/ ve /y/ ünsüzüyle biten sözcüklerden sonra +*ra-/re-*, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra (ı, i, u, ü) yardımcı seslerini alarak gelmektedir:

(1) *timo* ‘hastalık, salgın, nezle’ +*(I)rA-* > *tımora-* ‘soğuk almak, hasta olmak’ (HRSI, 701)

(2) *xısxa* ‘kısa’ +*(I)rA-* > *xısxara-* ‘kısalmak’ (HRSI, 904)

(3) *köksö* ‘öksürük’ +*(I)rA-* > *köksöre-* ‘(arasıra hafifçe) öksürmek’ (HRSI, 197)

(4) *as* ‘yemek, besin, tahıl’ +*(I)rA-* > *azıra-* ‘1) beslemek, 2) yetiştirmek’ (HRSI,

(5) *pox* ‘bok, pislik’ +(*I*)*rA*- > *poğıra*- ‘pislik içinde yaşamak’ (HRSI, 373)

(6) *pus* ‘buz’ +(*I*)*rA*- > *puzura*- ‘(donma veya yanma sonucu) su toplamak, (çeşitli hastalıklardan dolayı) kabarcıklarla kaplanmak’ (HRSI, 397)

(7) *say* ‘çakıl taşı’ +(*I*)*rA*- > *sayra*- ‘karaya oturmak’ (HRSI, 434)

(8) *say* ‘sığ yer’ +(*I*)*rA*- > *sayra*- ‘(sığ nehir) şırıl şırıl akmak, akmak’ (HRSI, 434)

(9) *çığ* ‘yara’ +(*I*)*rA*- > *çigre*- ‘(yara) irinlenmek, sulanmak’ (HRSI, 975)

Ek, sonu -*ñ* ünsüzüyle biten yansıma sözcüklerden sonra düzensiz bir şekilde gelmektedir:

(1) *xañ* ‘yansıma ses’ +(*I*)*rA*- > *xañıra*- ‘1) çınlamak, tınlamak, 2) (turna) kuğurmak, (kaz) vaklamak’ (HRSI, 802)

(2) *sañ* ‘çan’ +(*I*)*rA*- > *sañıra*- ‘çınlamak’ (HRSI, 445)

(3) *siñıra*- ‘1) çınlamak, 2) (zil) çalmak’ (HRSI, 556). Krş. *sañıra*- ‘çınlamak’ < *sañ* ‘çan’ (HRSI, 445)

Bu ek, sonu ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra geldiğinde çeşitli ses olayları meydana getirmektedir:

Sonu -*s* ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -*s* ünsüzü ötümlüleşerek -*z*- ünsüzüne dönüşür:

(1) *as* ‘yemek, besin, tahıl’ +(*I*)*rA*- > *azıra*- ‘1) beslemek, 2) yetiştirmek’ (HRSI, 37)

(2) *pus* ‘buz’ +(*I*)*rA*- > *puzura*- ‘(donma veya yanma sonucu) su toplamak, (çeşitli hastalıklardan dolayı) kabarcıklarla kaplanmak’ (HRSI, 397)

Sonu -*x* ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -*x* ünsüzü ötümlüleşerek -*ğ*- ünsüzüne dönüşür:

(1) *pox* ‘bok, pislik’ +(*I*)*rA*- > *poğıra*- ‘pislik içinde yaşamak’ (HRSI, 373)

Hakas Türkçesinde *+(I)rA-* ekiyle türemiş bazı sözcüklerde çeşitli düzensizlikler görülmektedir:

Bir sözcükte ekin geniş-yuvarlak yardımcı ünlüsü alarak geldiği tespit edilmiştir:

(1) *ças* ‘yaş, gözyaşı’ *+(I)rA-* > *çazora-* ‘gözleri dolmak, gözleri yaşarmak’ (HRSI, 923)

Bir sözcükte de uzun ünlüyle biten sözcüğe *+(I)rA-* ekinin gelmesiyle uzun ünlü kısa ünlüye dönüşmüştür:

(1) *añmaa* ‘dikkatsiz, dağınık’ *+(I)rA-* > *añmara-* ‘dağınık, karışık olmak’ (HRSI, 67)

Hakas Türkçesinin Kızıl ağzında ise sonu -x ünsüzü ile biten bir sözcüğe ekin geniş-düz yardımcı ünlüsü gelmiştir ve ayrıca ötümlüleşme hadisesi meydana gelmemiştir:

(1) *tox* ‘tok’ *+(I)rA-* > *toxara-* ‘(karnı) doymak, bir şeye doymak’ (HRSI, 656)

3.15.3.1. Hakas Türkçesinde *+(I)rA-* Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *+(I)rA-* eki isimlere, sıfatlara ve yansıma seslere gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde *+(I)rA-* ekiyle türetilmiş 52 fiil tespit edilmiştir:

1. İsim kök veya gövdelerine gelerek durum ve oluş bildiren fiiller türetir:

(1) *as* ‘yemek, besin, tahıl’ *+(I)rA-* > *azıra-* ‘1) beslemek, 2) yetiştirmek’ (HRSI, 37)

(2) *pox* ‘bok, pislik’ *+(I)rA-* > *poğıra-* ‘pislik içinde yaşamak’ (HRSI, 373)

(3) *tas* ‘taş’ *+(I)rA-* > *tazıra-* ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ (HRSI, 575)

(4) *çığ* ‘yara’ *+(I)rA-* > *çığre-* ‘(yara) irinlenmek, sulanmak’ (HRSI, 975)

(5) *timo* ‘hastalık, salgın, nezle’ *+(I)rA-* > *tımora-* ‘soğuk almak, hasta olmak’ (HRSI, 701)

(6) *say* ‘çam fıstığı kabuğu’ +(*I*)*rA-* > *sayra-* ‘(çam fıstığının kabuğunu) çıkarmak, soymak’ (HRSL, 434)

(7) *say* ‘çakıl taşı’ +(*I*)*rA-* > *sayra-* ‘karaya oturmak’ (HRSL, 434)

(8) *ças* ‘yaş, gözyaşı’ +(*I*)*rA-* > *çazora-* ‘(gözyaşı) gözleri dolmak, gözleri sulanmak, (göz) yaşarmak’ < (HRSL, 923)

(9) *pus* ‘buz’ +(*I*)*rA-* > *puzura-* ‘(donma veya yanma sonucu) su toplamak, (çeşitli hastalıklardan dolayı) kabarcıklarla kaplanmak’ (HRSL, 397)

2. Sıfat kök veya gövdelerine gelerek oluş bildiren fiiller türetir:

(1) *xıssa* ‘kısa’ +(*I*)*rA-* > *xısxara-* ‘kısalmak’ (HRSL, 904)

(2) *añmaa* ‘dikkatsiz, dağınık’ +(*I*)*rA-* > *añmara-* ‘dağınık, karışık olmak’ (HRSL, 67)

(3) *salbaa* ‘özensiz’ +(*I*)*rA-* > *salbaara-* ‘özensiz olmak, dağınık olmak’ (HRSL, 436)

(4) *çuğa* ‘ince, nazik’ +(*I*)*rA-* > *çuğara-* ‘1) (katman) incelmek, ince olmak, 2) (insan) zayıf düşmek’ (HRSL, 1001)

(5) *niske* ‘ince, dar’ +(*I*)*rA-* > *niskere-* ‘1) incelmek, 2) daralmak’ (HRSL, 282)

(6) *tox* ‘tok’ +(*I*)*rA-* > *toxara-* ‘(karnı) doymak, bir şeye doymak’ (HRSL, 656)

3. Yansıma seslere gelerek fiiller türetir:

(1) *xañ* ‘yansıma ses’ +(*I*)*rA-* > *xañıra-* ‘1) çınlamak, tınlamak, 2) (turna) kuğurmak, (kaz) vaklamak’ (HRSL, 802)

(2) *xoñıra-* ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSL, 844) Krş. *xañıra-* (HRSL, 802)

(3) **maa* ‘yansıma ses’ +(*I*)*rA-* > *maara-* ‘(koyun) melemek’ (HRSL, 227)

(4) **müü* ‘yansıma ses’ +(*I*)*rA-* > *müüre-* ‘1) (inek, buzağı) böğürmek, 2) (insan) bağırmak’ (HRSL, 260)

(5) *sañ* ‘çan’ +(*I*)*rA-* > *sañıra-* ‘çınlamak’ (HRSL, 445)

(6) *köksö* ‘öksürük’ +(*I*)*rA-* > *köksöre-* ‘(arasıra hafifçe) öksürmek’ (HRSL, 197)

3.16. {+(A)n-}

3.16.1. Eski Türkçe döneminde {+(A)n-} Eki

Eski Türkçe ile ilgili gramer kitaplarında +(*A*)*n*- eki genellikle isimden fiil yapan +*A*- eki başlığı altında incelenmiştir ve +*A*- ekinin genişletilmiş bir biçimi olarak görülmüştür. Bu eki ayrı bir başlık altında değerlendiren Türkologlar da isimden fiil yapan +*A*- eki ile ilişkili olabileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır.

Gabain Eski Türkçe döneminde bu ekin, +*a*- ekinin dönüşlülük şeklinden meydana gelmiş olabileceğini ifade eder. Ayrıca +(*A*)*n*- ekinin işlek olmadığını da belirtir: *kirtün*- ‘doğru olmak’ < *kirtü* ‘doğru, gerçek’, *uzan*- ‘mahir olmak’ < *uz* ‘mahir, uz’ (Gabain 2007: 49).

Clauson, +(*A*)*n*- ekinin muhtemelen isme eklenen bir ek olduğunu, ancak +*A*- ekini alarak isimden türeyen bir fiilin dönüşlü biçimi olma ihtimalininin daha fazla olduğu görüşündedir (Clauson 2002: 97).

Ganiyev, Sevortyan’ın +(*A*)*n*- ekini dönüşlülük yapısına bağladığını belirtir. Ayrıca, +(*A*)*n*- ekini eski ekler sınıfına dahil eder ve bu ekin doğru etimolojisini belirlemenin zor olduğunu ifade eder (Ganiyev 2013: 167). Benzer şekilde Räsänen de bu eki eski ekler grubuna dahil eder (Räsänen 1957: 148).

3.16.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)n-} Eki

Korkmaz, +(*A*)*n*- ekinin +*A*- eki ile -*n*- dönüşlülük ekinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik bir ek olduğunu belirtir. Ayrıca +(*A*)*n*- ekiyle yapılan türetmelerin çok eski olduğunu ve +*A*-’lı fiil şekillerinin de kullanıştan düşerek yalnız belirtilen birleşik ekli türevlerin kaldığını belirtir (Korkmaz 2009: 112-113). Çağdaş Türk lehçelerinde de bu ekle türetilmiş fiiller bulunmaktadır: TTürk. *donan*-, *utan*-, *gücen*- (Korkmaz 2009: 112), Tat. *kazan*- ‘kazanmak’, *uyan*- ‘uyan’, *tözen*- ‘süslenmek’ (Ganiyev 2013: 168), Alt. *aşan*- ‘yemek yemek’ < *aş* ‘yemek’, *uzan*- ‘bir işle, zanaatle uğraşmak’ < *us* ‘usta’

(Dilek 2009: 46), Kırg. *uzan-* ‘çalışmak, bir zanaatle meşgul olmak’ < *uz* ‘usta’ (KırgSz, 792), Nog. *quwan-* ‘mutlu olmak’ (Akbaba 2009: 73), Azb. *kücen-* ‘gücenmek’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 97), Çuv. *puşan-* ‘boşanmak’ < *puşĩ* ‘boş, rahat’, *yĩpen-* ‘ıslanmak’ < *yĩpe* ‘ıslak’ (Ersoy 2017: 88). ŞorT. *tonan-* ‘donanmak, giyinmek’ < *ton* ‘kürk manto, palto’ (ŞorSz, 115), Kzk. *küşen-* ‘ıkmak’ (Doğan, Koç 2013: 230).

3.16.3. Hakas Türkçesinde {+(A)n-} Eki

Hakas Türkçesinde +*(A)n-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*an-/en-*, ünlüyle biten sözcüklerden sonra +*n-* şeklinde eklenmektedir:

(1) *kööl* ‘sevgi, aşk’ +*(A)n-* > *köölen-* ‘1) sevmek, 2) aşık olmak’ (HRSI, 203)

(2) *ton* ‘kürk, palto’ +*(A)n-* > *tonan-* ‘(kürk, elbise, çamaşır) giymek’ (HRSI, 646)

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleştirek -z ünsüzüne dönüşür:

(3) *us* ‘usta’ +*(A)n-* > *uzan-* ‘1) (elle) yapmak, 2) marangozluk yapmak, dülgerlik yapmak’ (HRSI, 715).

Bir sözcükte uzun ünlüyle biten sözcüğe +*(A)n-* ekinin gelmesiyle uzun ünlü kısa ünlüye dönüşmüştür:

(1) *çixçaa* ‘şakak’ +*(A)n-* > *çixçan-* ‘ellerini şakağına dayayıp oturmak’ (HRSI, 1027).

3.16.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)n-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*(A)n-* eki isimlere ve sıfatlara eklenerek geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Hakas Türkçesinde bu ekle türetilmiş 11 fiil tespit edilmiştir:

(1) *tin* ‘soluk, nefes’ +*(A)n-* > *tinan-* ‘1) dinlenmek, 2) rahatlamak’ (HRSI, 702)

(2) *ton* ‘kürk, palto’ + (A)n- > *tonan-* ‘(kürk, elbise, çamaşır) giymek’ (HRSI, 646)

(3) *us* ‘usta’ + (A)n- > *uzan-* ‘1) (elle) yapmak, 2) marangozluk yapmak, dülgerlik yapmak’ (HRSI, 715)

(4) *kööl* ‘sevgi, aşk’ + (A)n- > *köölen-* ‘1) sevmek, 2) aşık olmak’ (HRSI, 203)

(5) *xırt* ‘sinirli, öfkeli’ + (A)n- > *xırtan-* ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ (HRSI, 1066)

(6) *çül* ‘yüz, kılık, görünüş’ + (A)n- > *çülen-* ‘1) maskeli balo kıyafeti giymek, maske takmak, 2) özensizce giyinmek’ (HRSI, 1066)

3.17. {+(A)l-}

3.17.1. Eski Türkçede {+(A)l-} Eki

Eski Türkçe döneminde isimlere eklenerek geçişsiz fiiller türeten ve işlek olarak kullanılmayan bir ektir (Clauson 2002: 97; Gabain 2007: 49).

Brockelmann, + (A)l- ekinin *ol-* ‘olmak’ fiilinden geliştiğini ifade eder (Räsänen 1957: 147). Benzer şekilde Ganiyev de bu ekin *ol-* fiili ile ilişkili olduğunu görüşündedir (Ganiyev 2013: 163).

Şçerbak, + (A)l- ekinin A. Kazem-Bek tarafından sunulmuş olan (*bol-* ~ *ol-* yardımcı fiiline dayandırılan) etimolojisinin ses bilgisel açıdan pürüzsüz olmamakla birlikte yeterince ikna edici bulmaktadır (Şçerbak 2016: 165).

Eski Türkçe döneminde sınırlı sayıda sözcükte görülen bu ekle ilgili örnekler şunlardır: *tusul-* ‘fayda vermek, faydalanmak’ < *tusu* ‘fayda’ (Gabain 2007: 49), *oñul-* ‘iyileşmek, düzelmek’ (Taş 2015: 101).

3.17.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)l-} Eki

Şçerbak, çağdaş Türk lehçelerinde + (A)l- ekiyle türetilen fiillerin nitelik olarak + (A)y- ve + (A)r- ekiyle türetilen fiillere benzer olduğunu ifade eder (Şçerbak 2016:

165). Serebrennikov ve Gadjieva ise +(A)l- ekinin, niteliğin yavaş yavaş birikmesini gösteren fiiller türettiğini belirtir (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 204).

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ek, isimlere ve sıfatlara eklenerek fiiller türetmektedir: Türkm. *yukal-* ‘incelmek’ < *yuka* ‘ince’ (TürkmTürkSz, 709), *gısgal-* ‘kısalma’ < *gısga* ‘kısa’ (TürkmTürkSz, 264-265), Krç.Mlk. *karal-* ‘kararmak’ (Şçerbak 2016: 165), Kzk. *tiril-* ‘dirilmek’, *joğal-* ‘kaybolmak’ < *joq* ‘yok’ (Doğan, Koç 2013: 227), Gagv. *kısal-* ‘kısalma’, *azal-* ‘azalmak’ (Pokrovskaya 1964: 166), Kırg. *cogol-* ‘kaybolmak, yitmek’ < *cok* ‘yok’ (KırgSz, 218-219), Çuv. *tasal-* ‘temizlenmek’ < *tasa* ‘taze’, *hural-* ‘kararmak’ < *hura* ‘kara’ (Ersoy 2017: 87), Tat. *tözel-* ‘düzelmek’, *uñal-* ‘iyileşmek’ (Ganiyev 2013: 163), Nog. *tüzel-* ‘düzelmek’ (Akbaba 2009: 75), Alt. *cogol-* ‘kaybolmak, yok olmak’ < *cok* ‘yok’ (AltTürkSz, 63), Karay. *azal-* ‘azalmak’ (Şçerbak 2016: 165).

3.17.3. Hakas Türkçesinde {+(A)l-} Eki

Hakas Türkçesinde +(A)l- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra +al-/el-, ünlüyle biten sözcüklerden sonra +l- şeklinde eklenmektedir:

(1) *pügür* ‘kambur’ +(A)l- > *pügürel-* ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 404)

(2) *xır* ‘kır, boz’ +(A)l- > *xıral-* ‘kırışmak, ağarmak’ (HRSI, 895)

(3) *sobıra* ‘kabul; pürtük’ +(A)l- > *sobıral-* ‘pul pul dökülmek’ (HRSI, 485)

+(A)l- eki, ünsüzle biten sözcüklere gelerek çeşitli ses olayları meydana getirmektedir:

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *tüs* ‘düz, doğru’ +(A)l- > *tüzel-* ‘1) düzelmek, 2) doğrulmak’ (HRSI, 687)

Sonu -p ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -p ünsüzü ötümlüleşerek -b- ünsüzüne dönüşür:

(1) *kip* ‘rivayet, söylence, atasözü’ + (A)l- > *kibel-* ‘1) şaman duası etmek, şaman türküsü söylemek, 2) güzel, düzgün konuşmak’ (HRSI, 157)

Sonu -x ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -x ünsüzü ötümlüleşerek -ğ- ünsüzüne dönüşür:

(1) *çox* ‘yok’ + (A)l- > *çoğal-* ‘kaybolmak, yok olmak’ (HRSI, 982)

Ek, ikinci hecesinde dar ünlü bulunan ve ğ ünsüzüyle biten bir sözcükten sonra gelerek ikinci hecede bulunan dar ünlüyü düşürmüştür:

(1) *sarığ* ‘sarı’ + (A)l- > *sarğal-* ‘1) sararmak, 2) ihtiyarlamak, yaşlanmak’ (HRSI, 448)

3.17.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)l-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde + (A)l- eki isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir. Hakas Türkçesinde bu ekle türetilmiş 16 fiil tespit edilmiştir:

1. İsim kök veya gövdelerinde eklenerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *pügür* ‘kambur’ + (A)l- > *pügürel-* ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 404)

(2) *ır* ‘düşmanlık, hasımlık’ + (A)l- > *ıral-* ‘kapis yapmak, inat etmek’ (HRSI, 1051; HksTürkSz, 201)

(3) *kip* ‘rivayet, söylence, atasözü’ + (A)l- > *kibel-* ‘1) şaman duası etmek, şaman türküsü söylemek, 2) güzel, düzgün konuşmak’ (HRSI, 157)

(4) *sobıra* ‘kabul; pürtük’ + (A)l- > *sobıral-* ‘pul pul dökülmek’ (HRSI, 485)

2. Nitelik sıfatlarına eklenerek kök veya gövdedeki niteleği kazanmak veya o nitelikle ilgili görünmek anlamında fiiller türetir. Ayrıca bir örnekte mecaz anlamlı fiil türetmiştir:

(1) *çoxır* ‘alacalı bulacalı’ + (A)l- > *çoxıral-* ‘1) alacalı bulacalı görünmek, 2) alacalı bulacalı olmak’ (HRSI, 993)

(2) *sarığ* ‘sarı’ + (A)l- > *sarğal-* ‘1) sararmak, 2) ihtiyarlamak, yaşlanmak’ (HRSI, 448)

(3) *xara* ‘kara, siyah’ + (A)l- > *xaral-* ‘1) kararmak, 2) siyah görünmek’ (HRSI, 807)

(4) *xır* ‘kır, boz’ + (A)l- > *xıral-* ‘kırışmak, ağarmak’ (HRSI, 895)

3. Sıfat kök veya gövdelerine eklenerek geçişsiz fiiller türetir:

(1) *çox* ‘yok’ + (A)l- > *çoğal-* ‘kaybolmak, yok olmak’ (HRSI, 982)

(2) *tüs* ‘düz, doğru’ + (A)l- > *tüzel-* ‘1) düzelmek, 2) doğrulmak’ (HRSI, 687)

(3) *igir* ‘eğri, kıvrımlı’ + (A)l- > *igirel-* ‘eğilmek, bükülmek; kamburlaşmak; kıvrılmak’ (HRSI, 115)

3.18. {+(A)t-}

3.18.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)t-} Eki

Şçerbak, +(A)t- ekinin türemiş fiil gövdelerine verdiği anlamın +(A)l- ekiyle türemiş fiil gövdelerinin anlamına doğrudan doğruya zıt olduğunu belirtir ve +(A)t- ekli fiil gövdelerinin anlamsal ve şekil bilgisel görüşünün, et- yardımcı fiilinden gelişmesi ile ilgili varsayıma tam bir ciddiyet kazandırdığı görüşündedir (Şçerbak 2016: 166).

Ganiyev de +(A)t- ekini et- yardımcı fiiline dayandırmaktadır. Tatar Türkçesinde +(A)t- ekiyle az sayıda da olsa isimlere ve sıfatlara eklenerek fiiller türettiğini belirtmektedir: *küzet-* ‘gözetlemek’, *tözet-* ‘doğrultmak’ (Ganiyev 2013: 158).

Korkmaz ise +(A)t- ekinin isimden fiil yapan +A- ekiyle fiilden ettirgen fiiller türeten -t- ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ek olduğunu ve kaynaşmadan dolayı -t- ekinin işlevinin köreldiğini belirtir: *donat-*, *düzet-*, *gözet-*, *öğret-*, *yarat-* (Korkmaz 2009: 114).

Çağdaş Türk lehçelerinde isimlere ve sıfatlara gelerek geçişli fiiller türetir: Türkm. *düzet-* ‘düzeltmek’, Özb. *tuzat-* ‘düzeltmek’ (Şçerbak 2016: 166), Kzk. *qumart-* ‘hasret çekmek; istemek’, *qunart-* ‘verimi artırmak’ (Doğan, Koç 2013: 228), ŞorT. *tüzet-* ‘düzeltmek, doğrultmak’ (ŞorSz, 121), Alt. *keket-* ‘azarlamak’ (Dilek 2009: 46),

Çuv. *hurat-* ‘karartmak’ < *hura* ‘kara, siyah’, *tasat-* ‘temizlemek’ < *tasa* ‘taze’ (Ersoy 2017: 88).

3.18.2. Hakas Türkçesinde {+(A)t-} Eki

Hakas Türkçesinde +*(A)t-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra +*at-/et-*, ünlüyle biten sözcüklerden sonra +*t-* şeklinde gelmektedir:

(1) *çılбір* ‘düz, düzgün’ +*(A)t-* > *çılбірät-* ‘düz olmak, düzgün olmak’ (HRSl, 1018)

(2) *us* ‘uç, son, tepe’ +*(A)t-* > *uzat-* ‘(bir şeyi) uzatmak, germek’ (HRSl, 715)

(3) *tüs* ‘düz, doğru’ +*(A)t-* > *tüzet-* ‘düzeltmek’ (HRSl, 687)

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *tüs* ‘düz, doğru’ +*(A)t-* > *tüzet-* ‘düzeltmek’ (HRSl, 687)

Ek, ikinci hecesinde dar ünlü bulunan ve ğ ünsüzüyle biten bir sözcükten sonra gelerek ikinci hecede bulunan dar ünlüyü düşürmüştür:

(1) *uluğ* ‘ulu, büyük’ +*(A)t-* > *ulğaat-* ‘1) yaşlanmak, 2) şiddetlenmek, artmak’ (HRSl, 724)

3.18.2.1. Hakas Türkçesinde {+(A)t-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*(A)t-* eki isimlere ve sıfatlara eklenerek genellikle geçişli fiiller türetmektedir. Hakas Türkçesinde bu ekle türetilmiş 14 fiil tespit edilmiştir:

(1) *çılбір* ‘düz, düzgün’ +*(A)t-* > *çılбірät-* ‘düz olmak, düzgün olmak’ (HRSl, 1018)

(2) *us* ‘uç, son, tepe’ +*(A)t-* > *uzat-* ‘(bir şeyi) uzatmak, germek’ (HRSl, 715)

(3) *tüs* ‘düz, doğru’ +*(A)t-* > *tüzet-* ‘düzeltmek’ (HRSl, 687)

(4) *uluğ* ‘ulu, büyük’ + (A)t- > *ulğaat*- ‘1) yaşlanmak, 2) şiddetlenmek, artmak’ (HRSl, 724)

(5) *xal* ‘huysuz’ + (A)t- > *xalat*- ‘küfretmek, azarlamak’ (HRSl, 788)

(6) *un* ‘un’ + (A)t- > *unat*- ‘1) ufalamak, 2) yoğurmak’ (HRSl, 728)

(7) *çayı* ‘adet, düzen’ + (A)t- > *çayıt*- ‘(adıyla hitap etmeden) kocasının veya karısının yaşlı akrabalarına saygı göstermek’ (HRSl, 929)

3.19. {+(A)y-}

3.19.1. Eski Türkçede {+(A)y-} Eki

Clauson, Eski Türkçe döneminde nadir olarak görülen ve üretken olmayan +Ad- ekinin geçişli ve geçişsiz fiiller türettiğini belirtir: *kutağ*- ‘şanslı olmak veya şanslı kılmak’ < *kut* ‘iyi şans’ (Clauson 2002: 96).

Tekin ise +Ad- ekinin geçişsiz fiiller türeten bir ek olduğunu belirtir: *başad*- ‘başında olmak, kumanda etmek’ < *baş*, *kulad*- ‘köle olmak’ < *kul* ‘erkek köle’, *ogad*- ‘geri kalmak, gecikmek’ < **og* ‘ara’ (Tekin 2016: 84).

Korkmaz, +Ad- ekinin isim soylu sözcüklere gelerek olma, başkalaşma ve esas kelimenin gösterdiği anlama dönüşme görevinde geçişsiz fiiller türettiğini belirtir: *yağığ*- ‘düşman olmak’ (Korkmaz 1990: 142-143).

3.19.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+(A)y-} Eki

Eski Türkçe döneminde isimden fiil yapan +Ağ- eki, Orta Türkçe döneminden başlayarak *ğ* > *y* değişmesi ile + (A)y- şekline girmiştir (Korkmaz 1990: 142).

Çağdaş Türk lehçelerinde + (A)y- şeklinde bulunan bu ek, isimlere ve sıfatlara gelerek geçişsiz fiiller türetmektedir: Tat. *kartay*- ‘yaşlanmak’, *çokıray*- ‘çukurlaşmak’, *kübey*- ‘çoğalmak’, Nog. *azay*- ‘azalmak’ (Şçerbak 2016: 163), Kırg. *azay*- ‘azalmak’ < *az* ‘az’ (KırgSöz, 72-73), *ulğay*- ‘büyümek’ (KırgSöz, 782), YUyg. *çiñay*- ‘sağlamlaşmak’ < *çiñ* ‘sağlam’ (Öztürk 2010: 31), Kzk. *molay*- ‘çoğalmak’, *etey*- ‘şişmanlamak’

(Doğan, Koç 2013: 229), Alt. *keltey-* ‘kısalmak’ (Dilek 2009: 52), Başk. *taray-* ‘daralmak’ (Dmitriev 1948: 179).

3.19.3. Hakas Türkçesinde {+(A)y-} Eki

Hakas Türkçesinde + (A)y- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra +ay-/ +ey-, ünlüyle biten sözcüklerden sonra ise +y- şeklinde gelmektedir:

(1) *xool* ‘boş’ + (A)y- > *xoolay-* ‘boş olmak’ (HRSI, 844)

(2) *pügür* ‘kambur’ + (A)y- > *pügürey-* ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 404)

(3) *çılma* ‘dedikoducu’ + (A)y- > *çılmay-* ‘dedikodu yapmak, birini çekiştirmek’ (HRSI, 1019)

(4) *töñ* ‘kabartı, tepe, yükselti’ + (A)y- > *töñey-* ‘(ileri doğru) uzamak, çıkıntı meydana getirmek, (bir şeyin üzerinden) yükselmek’ (HRSI, 663)

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z- ünsüzüne dönüşür:

(1) *pus* ‘buz’ + (A)y- > *puzay-* ‘donmak, buz tutmak’ (HRSI, 396)

3.19.3.1. Hakas Türkçesinde {+(A)y-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde + (A)y- eki isimlere ve sıfatlara gelerek çeşitli anlamlarda geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir. Hakas Türkçesinde + (A)y- eki ile türemiş 16 fiil tespit edilmiştir:

1. Sıfat kök veya gövdelerine gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *çılma* ‘dedikoducu’ + (A)y- > *çılmay-* ‘dedikodu yapmak’ (HRSI, 1019)

(2) *çıxır* ‘kısa boyunlu’ + (A)y- > *çıxıray-* ‘boynunu içine çekmek’ (HRSI, 1027)

(3) *igır* ‘eğri, kıvrımlı’ + (A)y- > *igirey-* ‘eğilmek, bükülmek; kamburlaşmak; kıvrılmak’ (HRSI, 115)

(4) *añmaa* ‘dağınık, dikkatsiz’ + (A)y- > *añmay-* ‘dağınık olmak, dikkatsiz olmak’ (HRSI, 66)

(5) *poğda* ‘iri, şişman; güzel’ + (A)y- > *poğday-* ‘böbürlenmek, büyülenmek, kibirlenmek’ (HRSI, 373)

(6) *taxır* ‘çıplak, kel’ + (A)y- > *taxıray-* ‘bitki örtüsü kaybolmak, kelleşmek, çıplaklaşmak’ (HRSI, 605)

(7) *xool* ‘boş’ + (A)y- > *xoolay-* ‘boş olmak’ (HRSI, 844)

2. İsim kök veya gövdelerine gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir:

(1) *arxa* ‘kenar’ + (A)y- > *arxay-* ‘şişmek, kabarmak, çeşitli yönlerde doğru çıkıntı oluşturmak’ (HRSI, 79)

(2) *orxa* ‘omur, omurga’ + (A)y- > *orxay-* ‘(yaşlılar hakkında) kamburlaşmak, bükülmek’ (HRSI, 315; HksTürkSz, 339)

(3) *pus* ‘buz’ + (A)y- > *puzay-* ‘donmak, buz tutmak’ (HRSI, 396)

(4) *pügür* ‘kambur’ + (A)y- > *pügürey-* ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 404)

(5) *töñ* ‘kabartı, tepe, yükselti’ + (A)y- > *töñey-* ‘çıkıntı meydana getirmek, (bir şeyin üzerinden) yükselmek’ (HRSI, 663)

3.20. {+XIn-}

3.20.1. Hakas Türkçesinde {+XIn-} Eki

Çağdaş Türk dili alanında ve Eski Türkçede görülmeyen +XIn- eki sadece Hakas Türkçesinde görülmektedir. Ayrıca Hakas Türkçesinde fiilden fiil türen bir -XIn- eki de bulunmaktadır (Bkz. 4.16.).

Hakas Türkçesinde +XIn- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra +xin-/+kın- şeklinde eklenmektedir:

(1) *pos* ‘hür, serbest, özgür’ +XIn- > *posxin-* ‘(ipten) çözüp kurtulmak’ (HRSI, 384)

(2) *aas* ‘ağız’ +*XIn-* > *aasxin-* ‘söz vermek, yemin etmek’ (HRSI, 20)

(3) *küs* ‘güç, kuvvet, gayret, çaba’ +*XIn-* > *küskîn-* ‘üşenmek, tembellik etmek’

(HRSI, 220)

3.20.1.1. Hakas Türkçesinde {+XIn-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde +*XIn-* eki isim ve sıfatlara gelerek fiiller türeten bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +*XIn-* eki ile türetilmiş 4 fiil tespit edilmiştir:

(1) *pos* ‘hür, serbest, özgür’ +*XIn-* > *posxin-* ‘(ipten) çözüp kurtulmak’ (HRSI,

384)

(2) *aas* ‘ağız’ +*XIn-* > *aasxin-* ‘söz vermek, yemin etmek’ (HRSI, 20)

(3) *küs* ‘güç, kuvvet, gayret, çaba’ +*XIn-* > *küskîn-* ‘üşenmek, tembellik etmek’

(HRSI, 220)

3.21. {+sA-}

3.21.1. Eski Türkçede {+sA-} Eki

Ramstedt, +*sA-* ekini Moğolca ve Mançu-Tunguzca +*sse-* (<*s+se*) ‘söylemek’ anlamındaki ek ile ilişkilendirerek Türk dilinde ve Moğolcada bulunan ortak bir ek olarak değerlendirmiştir (Ramstedt 1912: 74; Räsänen 1957: 150).

Ganiyev ise Ramstedt’in bu görüşüne karşı çıkmaktadır. Ganiyev’e göre ekin bu şekilde gelişmesi zordur ve +*sA-* ekini *sagin-* ‘istemek’ sözcüğünün birinci hecesiyle ilişkilendirmiştir (Ganiyev 2013: 163).

Şçerbak, +*sA-* ekinin dil bilgisel anlamı olan isteklilik, niyetlilik gibi anlamların ilk başlarda +*sA-* ekinin (istemek, dilemek) gibi sözlüksel anlamı olduğu şeklinde ifade eder (Şçerbak 2016: 166).

Clauson, 11.yüzyıla kadar işlek olarak kullanılan bu ekin istek bildiren fiiller türettiğini belirtir (Clauson 2002: 96).

Korkmaz, +sA- ekine Köktürk metinlerinde rastlanmadığını ve Eski Türkçenin Uygur kolunda *kekse-* ‘kin duymak’, *suwsa-* ‘susamak’ gibi örneklerin bulunduğunu belirtir. Ayrıca Kâşgarlı Mahmud’un +sA- ekini *sa-* ‘bir şeyi kendi istekleri, kendi dilekleri arasında saymak’ fiilinden geldiğini belirtir (Korkmaz 1990: 145-147).

3.21.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {+sA-} Eki

Şçerbak, Türk lehçelerinde +sA- ekiyle türetilmiş fiil gövdelerinin sayısının çok az olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 166). Serebrennikov ve Gadjieva, Türk lehçelerinde +sA- ekinin istemek anlamında fiiller türettiğini belirtirler: Tat. *susa-* ‘susamak’ (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 207).

Çağdaş Türk lehçelerinde +sA- eki *istemek* anlamının yanı sıra çeşitli anlamlarda genellikle geçişsiz fiiller türeten ve işlek olarak kullanılmayan bir ektir: Özb. *suvsa-* ‘susamak’ (Şçerbak 2016: 166), Nog. *suwsa-* ‘susamak’, *qaqsa-* ‘kuruyup çatlamak’ (Akbaba 2009: 81), Kırg. *suusa-* ‘susamak’, *öksö-* ‘acı acı ağlamak’, *moyso-* ‘dövmek, yok etmek’ (Çengel 2017: 132), YUyg. *deñse-* ‘tartmak, ölçmek’, *vaysa-* ‘çok konuşmak, gevezelik etmek’ (Öztürk 2010: 36), Alt. *buurza-* ‘acımak; canı sıkılmak’ < *buur* ‘bağır, karaciğer, göğüs’ (Dilek 2009: 52), Tuv. *büzüredigse-* ‘ikna etmek istemek’ < *büzüredig* ‘inanç, ikna’, *xünze-* ‘günü bir yerde geçirmek’ < *xün* ‘güneş, gün’ (Baran 2015: 179), Tof. *çağsa-* ‘canı yağ çekmek’, *şeysa-* ‘canı çay çekmek’ < *şey* ‘çay’ (İlgın 2015: 68).

3.21.3. Hakas Türkçesinde {+sA-} Eki

Hakas Türkçesinde +sA- eki kalınlık-incelik uyumuna göre kalın sıradan ünlülerden sonra +sa-, ince sıradan ünlülerden sonra +se- şeklinde gelmektedir:

(1) *paar* ‘karaciğer; iç, gönül’ +sA- > *paarsa-* ‘şefkat göstermek, okşamak’ (HRSI, 333)

(2) *suğ* ‘su’ +sA- > *suxsa-* ‘susamak, su içmek istemek’ (HRSI, 526)

(3) *xax* ‘dal, budak, kütük’ +sA- > *xaxsa-* ‘kurumak, kuruyup çatlamak’ (HRSl, 827)

(4) *kökse-* ‘küfretmek, sövmek, azarlamak’ (HRSl, 197)

3.21.3.1. Hakas Türkçesinde {+sA-} Ekinin İşlevleri

Karpov, Hakas Türkçesinde +sA- ekinin isimlere ve yansıma seslere gelerek fiiller türettiğini belirtmektedir (Karpov 2004: 65).

Hakas Türkçesinde +sA- eki isimlere ve bir örnekte yansıma sese gelerek fiil türetmektedir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde +sA- ekiyle türetilmiş 11 fiil tespit edilmiştir:

(1) *paar* ‘karaciğer; iç, gönül’ +sA- > *paarsa-* ‘şefkat göstermek, okşamak’ (HRSl, 333)

(2) *suğ* ‘su’ +sA- > *suxsa-* ‘susamak, su içmek istemek’ (HRSl, 526)

(3) *xax* ‘dal, budak, kütük’ +sA- > *xaxsa-* ‘kurumak, kuruyup çatlamak’ (HRSl, 827)

(4) *kökse-* ‘küfretmek, sövmek, azarlamak’ (HRSl, 197)

(5) *xırsa-* ‘hıçkırmak’ (HRSl, 898)

4. BÖLÜM: HAKAS TÜRKÇESİNDE FİİLDEN FİİL YAPAN EKLER

4.1. {-(I)ş-}

4.1.1. Eski Türkçede {-(I)ş-} Eki

Gabain, *-(I)ş-* ekinin karşılıklılık ve tekrar bildiren bir ek olduğunu, “-*ma-*” hariç, daima bu bahiste adı anılan yapım unsurlarından sonra geldiğini ve karşılıklılıkta hem bir tarafın pasif, diğer tarafın aktif hem de iki tarafın da aktif olabileceğini belirtir: *tapış-* ‘bulmak, yeniden bulmak’ < *tap-* ‘bulmak’, *körüş-* ‘görüşmek’ < *kör-* ‘görmek’, *amraş-* ‘sevişmek’ (Gabain 2007: 60).

Serebrennikov ve Gadjieva, *-(I)ş-* ekinin hareketin çok defalık anlamını ifade eden en eski eklerden biri olduğunu ifade ederler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 178).

Ekin yapısı üzerine W. Bang, *-(I)ş-* ekinin kökenini *eş-* ‘izlemek, takip etmek’ fiiliyle ilişkilendirir. Şçerbak da W. Bang’in bu görüşünü destekler ve işteşlik şeklinin anlam yapısının (karşılıklılık+birliktelik+birlikte katılım) bu etimolojiyi desteklediği görüşündedir. Ayrıca işteş çatı şeklinin olduğu başlangıç yapıyı **ala eş-* veya **alı eş-* > *alış-* ‘birlikte almak’ şeklinde yapılandırır (Şçerbak 2016: 126).

Clauson, *-(I)ş-* ekinin genellikle bir işin birden fazla kişi tarafından karşılıklı yapıldığını *uruş-* ‘vuruşmak’ < *ur-* ‘vurmak’; aynı anda yapıldığını *igleş-* ‘birlikte hasta olmak’ < *igle-* ‘hasta olmak’; rekabet halinde ya da iş birliği içinde yapıldığını gösteren bir ek olduğunu belirtir (Clauson 2002: 98).

-(I)ş- ekinin Eski Türkçe döneminde görülen işlevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişi veya öznenin karşılıklı yaptığını gösterir: *korkuş-* ‘birbirinden korkmak’ < *kork-* ‘korkmak’ (DLT, 730), *bakış-* ‘yan gözle birbirine bakmak’ < *bak-* ‘bakmak’ (DLT, 571).

2. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişi veya öznenin ortaklaşa yaptığını gösterir: *keñeş-* ‘karşılıklı danışmak’ < *keñe-* ‘danışmak’ (Taş 2015: 209), *kıış-* ‘birlikte kılmak, birlikte yapmak’ < **kı-* (Tekin 2016: 92).

3. Kâşgarlı Mahmud, DLT’de *-(I)s-* ekinin fiile “işte yardımlaşma” ve “yarışma” anlamları verdiğini belirtir ve bu iki anlamı birbirinden ayırt etmek için yardımlaşma bildiren fiil ile *maña*, yarışma bildiren fiil ile *meniñ birle* sözcüklerinin kullanıldığını söyler (Ercilasun 1984: 32): *ol meniñ birle alkış alkaşdı* ‘o, övmeye benimle yarıştı’ (DLT, 110), *ol maña et asışdı* ‘o, eti ipe asmakta bana yardım etti’ (DLT, 93).

4. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek bir niteliği kazanmak anlamında oluş bildiren fiiller türetir: *teñleş-* ‘denkleşmek’ < *teñle-* ‘denkleştirmek, denk duruma getirmek’ (DLT, 868).

4.1.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde *-(I)s-* Eki

Eski Türkçe döneminde görülen *-(I)s-* işteşlik eki, çağdaş Türk lehçelerinde de görülmektedir ve oldukça işlek olarak kullanılmaktadır. Şçerbak, *-(I)s-* eki şeklinin varlığıyla ilgili olarak, bütün tarih boyunca sabit ve değişmez anlamının birliktelik, en yaygın kullanımının ise karşılıklılık anlamı olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 128).

Çağdaş Türk lehçelerinde *-(I)s-* ekinin görülen işlevleri şunlardır:

1. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişinin veya öznenin karşılıklı yaptığını gösterir: Gagv. *buluş-* ‘buluşmak’ < *bul-* ‘bulmak’, *görüş-* ‘görüşmek’ < *gör-* ‘görmek’ (Pokrovskaya 1964: 170), Karay. *urus-* ‘dövüşmek, vuruşmak’ < *ur-* ‘vurmak, dövmek’ (Musayev 1964: 248), Sal. *vuruş-* ‘vuruşmak’ < *vur-* ‘vurmak’ (Tenişev 1976: 165), Krç.Mlk. *atış-* ‘birbirine ateş etmek’ (Şçerbak 2016: 128), Başk. *yazış-* ‘yazışmak’ < *yaz-* ‘yazmak’, *totoş-* ‘birbirini tutmak’ < *tot-* ‘tutmak’ (Poppe 1964: 69), Azb. *salamlaş-* ‘selamlaşmak’ < *salamla-* ‘selamlamak’, *vuruş-* ‘vuruşmak’ < *vur-* ‘vurmak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 109), Tuv. *taniş-* ‘tanışmak’ < *tanı-* ‘tanımak’ (TuvRSI, 406), Alt. *sürüş-* ‘birbirini izlemek’ < *sürü-* ‘kovmak; sürmek’

(AltSz, 160), ŞorT. *pazış-* ‘mektuplaşmak, yazışmak’ < *pas-* ‘yazmak’ (ŞorSz, 77-78), Sah. *körüs-* ‘birbirini görmek’ < *kör-* ‘görmek’ (Poppe 1926: 37).

2. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişinin veya öznenin birlikte yaptığını gösterir: Azb. *ağlaş-* ‘ağlaşmak’ < *ağla-* ‘ağlamak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 108), Sal. *oynaş-* ‘birlikte oynamak’ < *oyna-* ‘oynamak’ (Tenişev 1976: 165), Karay. *yenis-* ‘birlikte yenmek’ < *yen-* ‘yenmek’, kilis- ‘birlikte gülmek, gülüşmek’ (Musayev 1964: 248), Alt. *taktaş-* ‘birlikte basarak düzeltmek’ < *takta-* ‘basarak düzeltmek’ (AltSz, 166), Nog. *kaptırılıs-* ‘kapışmak’, Kzk. *şomılıs-* ‘birlikte yıkanmak’ (Şçerbak 2016: 126), Tuv. *tuduş-* ‘birlikte tutmak’ < *tut-* ‘tutmak’ (Baran 2015: 199), Tof. *añaş-* ‘birlikte avlamak’ < *añna-* ‘avlamak’ (Rassadin 1978: 136).

3. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek yardım etmek anlamında fiiller türetir. Eski Türkçe döneminde görülen bu işlev, çağdaş Türk lehçelerinde de görülmektedir: ET. *ol meñe kapuğ açışdı* ‘o bana kapıyı açmakta yardım etti’, Başk. *min uğa işleşem* ‘ben ona çalışmada yardım ediyorum’, Kzk. *biz olarğa maқта teristik* ‘biz ona pamuk toplamada yardım ettik’, Türkm. *bū goynı asış* ‘bu koyunu asmaya yardım et’, Sah. *bihiehe masta kerdis* ‘bize odun kesmede yardım et’ (Şçerbak 2016: 127).

4. Şçerbak, çağdaş Türk lehçelerinde *-(I)s-* ekinin birliktelik-katılım anlamında kullanılarak belirli bir derecede fiil-yüklemin çokluk şeklinin yerini aldığını belirtir: Kırg. *cazışat* ‘yazıyorlar’ (Şçerbak 2016: 127), *berişti* ‘verdiler’, *ketişer* ‘giderler’ (Çengel 2017: 153), Özb. *berişdi* ‘verdiler’, YUyg. *izdişiptu* ‘aradılar’ (Öztürk 1992: 113).

5. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek bir niteliği kazanmak anlamında oluş bildiren fiiller türetir: Nog. *büris-* ‘buruşmak, kırışmak’, *yabıs-* ‘yapışmak’ (Akbaba 2009: 93), Kırg. *kuruş-* ‘kurumak, kırışmak’ < *kuru* ‘kuru’ (KırgSz, 525-526), Tat. *avış-* ‘eğmek, meyilli olmak’, *kızış-* ‘kızışmak’ (Ganiyev 2013: 154).

4.1.3. Hakas Türkçesinde {-I}s-}Eki

Hakas Türkçesinde -(I)s- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra -ıs/-ış-, ünlüyle biten sözcüklerden sonra -s- şeklinde eklenmektedir:

- (1) oy- ‘oymak’ -(I)s- > oyıs- ‘(birlikte) oymak’ (HRSI, 299)
- (2) mikele- ‘kandırmak’ -(I)s- > mikeles- ‘(birbirini) kandırmak’ (HRSI, 244)
- (3) sina- ‘sınamak’ -(I)s- > sinas- ‘(birbirini) sinamak’ (HRSI, 553)
- (4) xın- ‘sevmek’ -(I)s- > xınıs- ‘(birbirini) sevmek’ (HRSI, 892)

-(I)s- eki ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra eklendiğinde ötümsüz ünsüz ötümlüleştire:

- (1) alcaax- ‘uğraşmak’ -(I)s- > alcaağıs- ‘(birlikte) uğraşmak’ (HRSI, 57)
- (2) könık- ‘alışmak’ -(I)s- > könığış- ‘(birbirine) alışmak’ (HRSI, 201)
- (3) it- ‘yapmak’ -(I)s- > idış- ‘(birlikte) yapmak’ (HRSI, 116)
- (4) ıt- ‘itmek’ -(I)s- > idış- ‘(birlikte veya birbirini) itmek’ (HRSI, 139)
- (5) çüs- ‘yüzmek’ -(I)s- > çüzış- ‘(birlikte) yüzmek’ (HRSI, 1010)
- (6) sap- ‘vurmak; biçmek’ -(I)s- > sabıs- ‘vuruşmak; (birlikte) biçmek’ (HRSI,

422)

Yukarıda verilen örneklerden farklı olarak tek heceli [V+K+K] [K+V+K+K] veya çok heceli [K+V+K+V+K+K] [V+K+V+K+K] ses dizisine sahip kök veya gövdelerdeki -rt, -yt ünsüz grubu ile biten sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ötümlüleştireme hadisesi meydana gelmemektedir:

- (1) sirt- ‘fiske atmak’ -(I)s- > sirtış- ‘(birlikte) fiske atmak’ (HRSI, 473)
- (2) sürt- ‘sürmek, ovmak’ -(I)s- > sürtış- ‘(birlikte) sürmek, ovmak’ (HRSI, 534)
- (3) xazart- ‘beyazlatmak’ -(I)s- > xazartıs- ‘(birlikte) beyazlatmak’ (HRSI, 777)
- (4) art- ‘yüklemek’ -(I)s- > artıs- ‘(birlikte) yüklemek’ (HRSI, 78)
- (5) ayt- ‘söylemek, konuşmak’ -(I)s- > aytıs- ‘(birbiriyle) konuşmak’ (HRSI, 45)

(6) *ağart-* ‘beyaza boyatmak’ *-(I)s-* > *ağartıs-* ‘(birlikte) beyaza boyamak’
(HRSl, 27)

Sonu *-g* ve *-ğ* ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra geldiğinde *-g* ve *-ğ* ünsüzleri düşer ve büzelme sonucu sözcük kökünde uzun ünlü oluşur:

(1) *sağ-* ‘sağmak’ *-(I)s-* > *saas-* ‘(birlikte) sağmak’ (HRSl, 418)

(2) *sig-* (II) ‘çizmek’ *-(I)s-* > *siis-* ‘(birlikte) çizmek’ (HRSl, 464)

4.1.3.1. Hakas Türkçesinde {-I)s-} Ekinin İşlevleri

Karpov, Hakas Türkçesinde *-(I)s-* işteşlik ekinin üç farklı işlevde bulunduğunu belirtir:

1. Bir eylemi iki öznenin karşılıklı yapması
2. Bir veya birden çok öznenin eylemi yardımlaşarak yapması
3. Bir eylemi ikiden fazla öznenin yapması (Karpov 2004: 83-84).

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde *-(I)s-* ekiyle türetilmiş 790 fiil tespit edilmiştir:

1. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişi veya öznenin karşılıklı yaptığını gösteren fiiller türetir:

(1) *xaxla-* ‘(kuş) gagalamak’ *-(I)s-* > *xaxlas-* ‘(kuşlar) birbirini gagalamak’
(HRSl, 826)

(2) *xın-* ‘sevmek’ *-(I)s-* > *xınıs-* ‘(birbirini) sevmek’ (HRSl, 892)

(3) *sına-* ‘sınamak’ *-(I)s-* > *sınas-* ‘(birbirini) sinamak’ (HRSl, 553)

(4) *atarxa-* ‘kıskanmak’ *-(I)s-* > *atarxas-* ‘(birbirini) kıskanmak’ (HRSl, 86)

(5) *mikele-* ‘kandırmak’ *-(I)s-* > *mikeles-* ‘(birbirini) kandırmak’ (HRSl, 244)

(6) *nıtkele-* ‘enseye vurmak’ *-(I)s-* > *nıtkeles-* ‘(birbirinin) ensesine vurmak’
(HRSl, 282)

(7) *pıtxal-* ‘yapışmak’ *-(I)s-* > *pıtxalıs-* ‘(birbirine) takılmak, yapışıp kalmak’
(HRSl, 414)

(8) *sağın-* ‘düşünmek, merak etmek’ *-(I)s-* > *sağınıs-* ‘(birbirini) merak etmek, özlemek’ (HRSl, 427)

2. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin gösterdiği işi, birden fazla kişi veya öznenin birlikte yaptığını gösteren fiiller türetir:

(1) *oy-* ‘oymak’ *-(I)s-* > *oyıs-* ‘(birlikte) oymak’ (HRSl, 299)

(2) *pas-* ‘yürümek’ *-(I)s-* > *pazıs-* ‘(birlikte) yürümek’ (HRSl, 337)

(3) *çüs-* ‘yüzmek’ *-(I)s-* > *çüzıs-* ‘(birlikte) yüzmek’ (HRSl, 1010)

(4) *xaar-* (I) ‘kızartmak, kavurmak’ *-(I)s-* > *xaarıs-* ‘(birlikte) kızartmak, kavurmak’ (HRSl, 767)

(5) *odın-* ‘yakmak’ *-(I)s-* > *odınıs-* ‘(birlikte) yakmak’ (HRSl, 294)

(6) *xapta-* ‘çuvala koymak’ *-(I)s-* > *xaptas-* ‘(birlikte) çuvala koymak’ (HRSl, 804)

(7) *soy-* ‘soymak, yüzmek’ *-(I)s-* > *soyıs-* ‘(birlikte) (deri, kabuk) soymak, yüzmek’ (HRSl, 488)

(8) *xaltıra-* ‘(soğuktan) titremek’ *-(I)s-* > *xaltıras-* ‘(birlikte) (soğuktan) titremek’ (HRSl, 792)

(9) *tala-* ‘yıkmaq’ *-(I)s-* > *talas-* ‘(birlikte) yıkmak, kırmak’ (HRSl, 579)

3. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek yardım etmek anlamında fiiller türetir:

(1) *ışte-* ‘izlemek’ *-(I)s-* > *ıştes-* ‘izlemesine yardım etmek’ (HRSl, 147)

(2) *pilete-* ‘hazırlamak’ *-(I)s-* > *piletes-* ‘hazırlamasına yardım etmek’ (HRSl, 359)

(3) *pir-* ‘vermek’ *-(I)s-* > *pirıs-* ‘vermesine yardım etmek’ (HRSl, 361)

(4) *ibır-* ‘döndürmek, çevirmek’ *-(I)s-* > *ibırıs-* ‘(birine) çevirmeye, döndürmeye yardım etmek’ (HRSl, 114)

(5) *söle-* ‘(birini) istemek’ *-(I)s-* > *söles-* ‘(birini) istemesine yardım etmek’ (HRSl, 504)

(6) *çıldır-* ‘hareket ettirmek’ *-(I)s-* > *çıldırıs-* ‘hareket ettirmesine yardım etmek’ (HRSl, 1019)

4. Fiil kök veya gövdelerine gelerek fiilin gösterdiği işin hem karşılıklı hem de birlikte yapıldığını gösteren fiiller türetir:

(1) *it-* ‘itmek’ *-(I)s-* > *idıs-* ‘(birlikte veya birbirini) itmek’ (HRSl, 139)

(2) *pıçaxta-* ‘bıçaklamak’ *-(I)s-* > *pıçaxtas-* ‘(birlikte veya birbirini) bıçaklamak’ (HRSl, 414)

(3) *xısxır-* ‘bağırarak’ *-(I)s-* > *xısxırıs-* ‘(birlikte veya birbirine) bağırarak’ (HRSl, 905)

(4) *xomzın-* ‘gücenmek, darılmak’ *-(I)s-* > *xomzınıs-* ‘(birlikte veya birbirine) gücenmek, darılmak’ (HRSl, 841)

5. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek çatı işlevinin dışında oluş bildiren fiiller türetir:

(1) *çarban-* ‘yapışmak, ilişmek’ *-(I)s-* > *çarbanıs-* ‘yapışmak, ilişmek’ (HRSl, 944)

(2) *marxa-* ‘dostluk göstermek’ *-(I)s-* > *marxas-* ‘(biriyle) dost olmak’ (HRSl, 1041)

(3) *teel-* ‘dokunmak’ *-(I)s-* > *teelıs-* ‘ilgilenmek, uğraşmak’ (HRSl, 607)

(4) *tur-* ‘değerinde olmak’ *-(I)s-* > *turıs-* ‘denk olmak, layık olmak’ (HRSl, 681)

(5) *ağar-* ‘ağarmak’ *-(I)s-* > *ağarıs-* ‘beyaz görünmek’ (HRSl, 27)

(6) *nan-* ‘dönmek’ *-(I)s-* > *nanıs-* ‘ilk durumuna dönmek’ (HRSl, 270)

4.2. {-(I)n-}

4.2.1. Eski Türkçede {-(I)n-} Eki

Räsänen, Türk dilindeki *-(I)n-* ekinin Moğolca ve Mançu-Tunguzca *ni-* ekine karşılık geldiğini belirtir (Räsänen 1957:161).

Şçerbak, Eski Türkçede *-(I)n-* dönüşlülük ekinin genel olarak geçişli fiillere eklendiğini ve geçişsiz fiillerle çok az kullanıldığını belirtir. Ayrıca *-(I)n-* ekinin geleneksel olarak üç anlamının bulunduğunu ifade eder:

1. Asıl dönüşlülük (kendisiyle bir şeyler yapmak)
2. Genel dönüşlülük (kendi başına bir şeyler yapmak)
3. Dolaylı dönüşlülük (kendisi için kendi yararına bir şeyler yapmak) (Şçerbak 2016: 124).

Clauson, *-(I)n-* dönüşlülük ekinin geçişli fiilleri geçişsiz fiillere dönüştürdüğünü ve bazı durumlarda edilgen fiiller türettiğini (özellikle *-a/-e* ile biten fiillerle) belirtir (Clauson 2002: 97).

Tekin, *-(I)n-* ekinin dönüşlü ve edilgen çatı eki olduğunu belirtir: *basın-* ‘batmak’ < *bas-*, *boguzlan-* ‘boğazlanmak’ < *boguzla-* ‘boğazlamak’, *kılın-* ‘yaratılmak, doğmak’ < *kıl-* ‘yapmak, etmek’, *adrın-* ‘ayrılmak’ < *adır-*, *sakin-* ‘düşünmek’ < **sāk-* (Tekin 2016: 91).

Ercilasun, Kutadgu Bilig’de *-(I)n-* ekinin işlevlerini şu şekilde açıklar:

1. Bugünkü gibi dönüşlülük ifade eder. Fiildeki hareketi yapan, fiilin hem öznesi hem de nesnesi gibidir.
2. Bir işi kendi kendine, yalnız başına yapmayı ifade eder.
3. Ünlü ve ünsüz ile biten fiillerden sonra (nadiren diğer fiillerden sonra da) pasif ve meçhul fiiller yapan *-l-* ekinin görevinde kullanılır.
4. *-n-* eki bazen herhangi bir fonksiyona bağlı olmadan fiilden fiil yapar (Ercilasun 1984: 23-26).

4.2.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)n-} Eki

Şçerbak, Eski Türkçede *-(I)n-* ekinin 1) Asıl dönüşlülük (kendisiyle bir şeyler yapmak), 2) Genel dönüşlülük (kendi başına bir şeyler yapmak), 3) Dolaylı dönüşlülük (kendisi için kendi yararına bir şeyler yapmak) görülen anlamlarının çağdaş Türk

lehçelerinde de görüldüğünü belirtmektedir (Şçebak 2016: 124): Azb. *bürün-* ‘bürünmek’ < *bürü-* ‘bürümek’, *gaşın-* ‘kaşınmak’ < *gaşı-* ‘kaşımak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 107), Türkm. *gubarlan-* ‘sislenmek’ < *guburla-* ‘sisle kaplanmak’ (TürkmRSI, 205) *iymitlen-* ‘beslenmek’ < *iymitle-* ‘yem vermek’ (TürkmRSI, 348), Gagv. *gezin-* ‘gezinmek’ < *gez-* ‘gezmek’ (Pokrovskaya 1964: 172), Karay. *kiyin-* ‘giyinmek’ < *kiy-* ‘giymek’ (Musayev 1964: 246), Tat. *totın-* ‘tutunmak’ < *tot-* ‘tutmak’ (Poppe 1961: 97), *yabın-* ‘kapanmak’ (Ganiyev 2013: 155), Kzk. *juvin-* ‘yıkanmak’ < *juv-* ‘yıkamak’ (KazTürkSz, 184), Kırg. *oñdon-* ‘düzelmek, kendine çeki düzen vermek’ < *oñdo-* ‘düzeltmek’ (KırgSz, 592), Krç. Mlk. *toyun-* ‘doymak’ < *toy-* ‘doymak’ (Tavkul 2000: 405), SarıUyg. *ağırlan-* ‘öfkelenmek’, *kezin-* ‘giyinmek’ (Malov 1957: 183), ŞorT. *kezin-* ‘kendini kesmek’ < *kes-* ‘kesmek’, *tudın-* ‘tutunmak’ < *tut-* ‘tutmak’ (Çispiyakov 1992: 246), Sah. *surun-* ‘kendisi için yazmak, not etmek’, *tarban-* ‘taranmak’ (Şçerbak 2016: 125), Alt. *kıymıktan-* ‘kımıldanmak’ < *kıymıkta-* ‘kımıldamak’ (OyrRSI, 103), Tuv. *arıglan-* ‘temizlenmek’ < *arıgla-* ‘temizlemek’ (TuvRSI, 71).

4.2.3. Hakas Türkçesinde {-I)n-} Eki

Hakas Türkçesinde *-(I)n-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra *-ın/-İN-*, ünlüyle biten sözcüklerden sonra *-n-* şeklinde eklenmektedir:

(1) *arba-* ‘büyü yapmak’ *-(I)n-* > *arban-* ‘büyülenmek’ (HRSI, 72)

(2) *çalla-* ‘kiralamak’ *-(I)n-* > *çallan-* ‘kiralananmak’ (HRSI, 935)

(3) *it-* ‘itmek’ *-(I)n-* > *idın-* ‘(kendini) itmek’ (HRSI, 140)

(4) *kis-* ‘giymek’ *-(I)n-* > *kizİN-* ‘giyinmek’ (HRSI, 161)

(5) *tart-* ‘çekmek, germek’ *-(I)n-* > *tartın-* ‘kendine çekmek, gerinmek’ (HRSI,

598)

-(I)n- eki ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra eklendiğinde ötümsüz ünsüz ötümlüleşir:

- (1) *ços-* ‘silmek, kurulamak’ -(I)n- > *çozın-* ‘silinmek, kurulanmak’ (HRSl, 983)
- (2) *pas-* ‘yazmak’ -(I)n- > *pazın-* ‘yazılmak, abone olmak’ (HRSl, 337)
- (3) *it-* ‘etmek, yapmak’ -(I)n- > *idın-* ‘(bir şeyi kendisi için) yapmak, edinmek’ (HRSl, 117)
- (4) *xorat-* ‘(boşa) harcamak, israf etmek’ -(I)n- > *xoradın-* ‘(kendi parasını veya varlığını) harcamak, israf etmek’ (HRSl, 848)
- (5) *sılık-* ‘silkmek’ -(I)n- > *siliğın-* ‘silkelenmek’ (HRSl, 478)
- (6) *tök-* ‘dökmek’ -(I)n- > *tögın-* ‘(kendi üstüne) dökmek’ (HRSl, 659)
- (7) *xax-* ‘(toz vb.) silkelemek’ -(I)n- > *xağın-* ‘(toz vb.) silkelenmek’ (HRSl, 772)
- (8) *sap-* ‘vurmak, çarpmak’ -(I)n- > *sabın-* ‘(kendine) vurmak, dövünmek’ (HRSl, 423)

Yukarıda verilen örneklerden farklı olarak tek heceli [V+K+K] [K+V+K+K] veya çok heceli [V+K+K+V+K+K] [V+K+V+K+K] ses dizisine sahip kök veya gövdelerdeki -rt ünsüz grubu ile biten sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ötümlüleşme hadisesi meydana gelmemektedir:

- (1) *art-* ‘yüklemek’ -(I)n- > *artın-* ‘(kendine) yüklemek’ (HRSl, 78)
- (2) *tart-* ‘çekmek, germek’ -(I)n- > *tartın-* ‘kendine çekmek, gerinmek’ (HRSl, 598)
- (3) *üłtert-* ‘eğlendirmek, oyalamak’ -(I)n- > *üłtertın-* ‘oyalanmak, eğlenmek’ (HRSl, 751)
- (4) *üłtert-* ‘eğlendirmek, oyalamak’ -(I)n- > *üłtertın-* ‘oyalanmak, eğlenmek’ (HRSl, 751).

Sonu -ğ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra geldiğinde -ğ ünsüzü düşer ve büzülme sonucu sözcük kökünde uzun ünlü oluşur:

(1) *çığ-* ‘yığmak, toplamak’ *-(I)n-* > *çün-* ‘(kendisi için) toplamak, yığmak’ (HRSl, 1028)

4.2.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)n-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-(I)n-* dönüşlülük eki fiilden fiil türeten oldukça işlek bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde *-(I)n-* dönüşlülük ekiyle türemiş 350 fiil tespit edilmiştir:

1. Fiillere eklenerek yapılan işin kendi kendine oluşunu veya öznenin o işi kendisi için yaptığını gösteren dönüşlülük bildiren fiiller türetir:

(1) *aarsı-* ‘yorgun hissetmek’ *-(I)n-* > *aarsın-* ‘(kendini) güçsüz hissetmek’ (HRSl, 19)

(2) *araçıla-* ‘korumak; kurtarmak’ *-(I)n-* > *araçılan-* ‘korunmak; kurtulmak’ (HRSl, 72)

(3) *art-* ‘yüklemek’ *-(I)n-* > *artın-* ‘(kendine) yüklemek’ (HRSl, 78)

(4) *çığ-* ‘yığmak, toplamak’ *-(I)n-* > *çün-* ‘(kendisi için) toplamak, yığmak’ (HRSl, 1028)

(5) *it-* ‘etmek, yapmak’ *-(I)n-* > *idîn-* ‘(bir şeyi kendisi için) yapmak, edinmek’ (HRSl, 117)

(6) *pikte-* ‘kapamak’ *-(I)n-* > *pikten-* ‘kapanmak, kendini kapatmak’ (HRSl, 358)

(7) *pîde-* ‘kirletmek, pisletmek’ *-(I)n-* > *pîden-* ‘kirlenmek, pislenmek’ (HRSl, 363)

(8) *sas-* ‘batırmak, saplamak’ *-(I)n-* > *sazın-* ‘(kendine) batırmak, saplamak’ (HRSl, 431)

(9) *ços-* ‘silme, kurulamak’ *-(I)n-* > *çozın-* ‘silinmek, kurulanmak’ (HRSl, 983)

2. *-(I)n-* ekiyle türetilmiş 9 fiil edilgenlik bildirmektedir:

(1) *azotta-* ‘azotlu hale getirmek’ *-(I)n-* > *azottan-* ‘azotlu hale gelmek’ (HRSI, 34)

(2) *kaçayla-* ‘(beşik) sallamak’ *-(I)n-* > *kaçaylan-* ‘(beşikte) sallanmak’ (HRSI, 155)

(3) *nayna-* ‘şüphelenmek, suçlamak’ *-(I)n-* > *naynan-* ‘şüphe etmek, suçlanmak’ (HRSI, 265)

(4) *pas-* ‘yazmak’ *-(I)n-* > *pazın-* ‘yazılmak, abone olmak’ (HRSI, 337)

(5) *silegeyle-* ‘tükürüklemek’ *(I)n-* > *silegeylen-* ‘tükürüklenmek’ (HRSI, 477)

(6) *silik-* ‘silkmek’ *-(I)n-* > *siliğin-* ‘silkelenmek’ (HRSI, 478)

(7) *tiñne-* ‘eşitlemek; kıyaslamak’ *-(I)n-* > *tiñnen-* ‘eşitlenmek; kıyaslanmak’ (HRSI, 621)

(8) *imne-* ‘tedavi etmek’ *-(I)n-* > *imnen-* ‘tedavi olmak’ (HRSI, 125)

3. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek mecaz anlamlı fiiller türetir:

(1) *azaxta-* ‘(masa, sandalye vb.) ayak yapmak’ *-(I)n-* > *azaxtan-* ‘kendi ayakları üzerinde durmak’ (HRSI, 33)

(2) *ırğa-* ‘takılmak, ilişmek’ *-(I)n-* > *ırğan-* ‘asılmak, askıntı olmak’ (HRSI, 1045; HksTürkSz, 204)

(3) *ızır-* ‘ısırmak’ *-(I)n-* > *ızırın-* ‘(dişlerini sıkarak) kendine kızmak, kendine sinirlenmek’ (HRSI, 1037)

(4) *tüs-* ‘düşmek’ *-(I)n-* > *tüzín-* ‘yoksullaşmak, sefil düşmek’ (HRSI, 688)

4.3. {-Dİr-}

4.3.1. Eski Türkçede {-Dİr-} Eki

Ramstedt, *-Dİr-* ettirgenlik ekinin **-t-* ve **-r-* eklerinin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir (Ramstedt 1912: 28).

Kovalskiy, *-t-* ekinin ilk başta ettirgen-edilgen şeklin göstergesi olduğunu ve daha sonra *-r-* ekinin eklenmesi sonucunda *-Dİr-* “gerçek” ettirgenliğin oluştuğu görüşündedir (Şçerbak 2016: 133).

Serebrennikov ve Gadjieva, *-Dİr-* ekinin *-t* ve *-ır/-ir* ögelerine ayrılabilceğini belirtirler ve dolaylı olarak bu ekin *-t* ve *-ır/-ir* ögelerinin birleşmesiyle oluştuğu görüşündedirler (Serebrennikov, Gadjieva 2011: 180).

Gabain, Eski Türkçede *-tur/-tür-*, nadiren de *-dur/-dür-* biçimleri bulunan *-Dİr-* ekinin *-t-* ettirgenlik ekine göre daha belirgin bir yaptırma anlamı taşıdığını belirtir: *yidür-* ‘yedirmek’ < *yi-* ‘yemek’, *amrılıtur-* ‘rahatlatmak’ < *amrıl-* ‘rahatlamak’ (Gabain 2007: 60).

Tekin, Eski Türkçede *-Dİr-* ekinin yalnızca *-tUr-* biçiminin bulunduğunu belirtir ve bu ekle türetilmiş fiillere şu örnekleri verir: *bintür-* ‘bindirmek’ < *bin-* ‘binmek’, *agtur-* ‘dağa ağdırmak, yükseğe çıkartmak’ < *ag-* ‘yükselmek, tırmanmak’, *artur-* ‘aldatılmak, kandırılmak’ < *ar-* ‘aldatmak’, *urtur-* ‘vurdurmak’ < *ur-* ‘vurmak’, *yantur-* ‘döndürmek, geri çevirmek’ < *yan-* ‘dönmek’ (Tekin 2016: 93).

Erdal, Eski Türkçede çeşitli ettirgenlik ekleriyle türetilmiş 429 fiil tabanı içerisinde % 44’lük oranla en fazla *-tUr-* ekiyle türemiş fiillerin olduğunu ifade etmektedir (Erdal 1991: 833): *biltür-* ‘bildirmek’ (OTWF, 801), *bıçtur-* ‘kestirmek’ (OTWF, 801), *kältür-* ‘getirmek’ (OTWF, 805).

4.3.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-Dİr-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de ettirgenlik eki olarak kullanılan *-Dİr-* ekinin dar ünlülü (Dolgan, Saha ve Çuvaş Türk lehçelerinde geniş ünlülü) eş biçimleri bulunmaktadır (Ramstedt 1912: 28; Kotwicz 1962: 197; Ubryatova 1985: 150). Saha ve Dolgan Türkçesinde *-DAr-* şeklinde, Çuvaş Türkçesinde *-tAr-* şeklinde bulunan bu biçimleri Ramstedt *-tar-* < **-tur-* şeklinde geliştiği görüşündedir (Ramstedt 1912: 28).

Çağdaş Türk lehçelerinde *-Dir-* ettirgenlik ekinin geniş ünlülü biçimlerine az sayıda da olsa rastlanmaktadır: Azb. *gondar-* ‘yerleştirmek’, Türkm. *ağtar-* ‘aramak’, Başk. *ağtar-* ‘kazmak, araştırmak’, Nog. *avdar-* ‘çevirmek, devirmek’ (Şçerbak 2016: 130-131).

Şçerbak, *-Dir-* ettirgenlik biçiminin çoğunlukla ötümlü, ötümsüz ve /z/ ünsüzüyle biten gövdelere eklendiğini belirtir (Şçerbak 2016: 131).

Çağdaş Türk lehçelerinde ettirgenlik eki *-Dir-* fiil kök veya gövdelerine eklenerek ettirgen anlamlı fiiller türetir: Azb. *yazdır-* ‘yazdırmak’ < *yaz-* ‘yazmak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 109), Gagv. *diktir-* ‘diktirmek’ < *dik-* ‘dikmek’ (Pokrovskaya 1964: 174), Karay. *aylandır-* ‘döndürmek’ < *aylan-* ‘dönmek’ (Musayev 1964: 249), Kmk. *ösdür-* ‘büyütmek’ < *ös-* ‘büyümek’ (KumTürkSz, 224), Başk. *arzanlandır-* ‘ucuzlatmak’ < *arzanlan-* ‘ucuzlamak’ (Yuldaşev 1981: 255), Kırg. *küldür-* ‘güldürmek’ < *kül-* ‘gülmek’ (KırgSz, 535), Tat. *yazdır-* ‘yazdırmak’ < *yaz-* ‘yazmak’, *urdir-* ‘kestirmek’ < *ur-* ‘kesmek’ (Poppe 1963: 99), Alt. *tuttur-* ‘tutturmak’ < *tut-* ‘tutmak’, *berdir-* ‘verdim’ < *ber-* ‘vermek’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 441), Sah. *kördör-* ‘baktırmak’ < *kör-* ‘bakmak’ (Haritanov 1947: 175), ŞorT. *kördür-* ‘baktırmak’ < *kör-* ‘bakmak’ (Çispiyakov 1992: 249), *xaptır-* ‘kaptırmak, yakaltmak’ < *xap-* ‘kapmak, yakalamak’ (Direnkova 1941: 149), Tuv. *kestir-* ‘kestirmek’ < *kes-* ‘kesmek’, *östür-* ‘büyütmek’ < *ös-* ‘büyümek’ (İsxakov, Palm’bax 1961: 276), Tof. *doldur-* ‘doldurmak’ < *dol-* ‘dolmak’ (Rassadin 2014: 131), Dolg. *biller-* ‘bildirmek’ < *bil-* ‘bilmek’ (Ubryatova 1985: 150), Çuv. *xuptar-* ‘kapattırmak’ < *xup-* ‘kapatmak’ (Rezyukov 1959: 138).

Çağdaş Türk lehçelerinde *-Dir-* ekinin ettirgen anlamlı fiiller haricinde edilgen anlamlı fiiller de türetmektedir: Tuv. *ündür-* ‘çıkarılmak’ < *ün-* ‘çıkma’, *tırttır-* ‘çektirilmek’ < *tırt-* ‘çekmek’ (Baran 2015: 216), YUyg. *män sağılimi aldurdum* ‘sakalım kestdim’ (sakalım tıraş etmelerine izin verdim), Sah. *çahıbin uordardım*

‘saatimi çaldırdım’ (saatimi çalmalarına izin verdim), Kkal. *men söktirdim* ‘beni dövdüler’ (Şçerbak 2016: 133).

4.3.3. Hakas Türkçesinde {-Dir-} Eki

Hakas Türkçesinde -Dir- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümlü ünsüzlerle biten sözcüklerden sonra -dır/-dır-, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra -tır/-tır- şeklinde eklenmektedir:

- (1) *çayxal-* ‘sallanmak’ -Dir- > *çayxaldır-* ‘sallandırmak’ (HRSI, 928)
- (2) *çallan-* ‘kiralananmak’ -Dir- > *çallandır-* ‘kiralatmak’ (HRSI, 935)
- (3) *or-* ‘kazmak; çift sürmek’ -Dir- > *ordır-* ‘kazdırmak; (çift) sürdürmek’ (HRSI, 312)
- (4) *xax-* ‘(müzik aleti) çalmak’ -Dir- > *xaxtır-* ‘(müzik aleti) çaldırmak’ (HRSI, 827)
- (5) *ornux-* ‘(bir yere) alışmak’ -Dir- > *ornuxtır-* ‘(bir yere) alıştırmak’ (HRSI, 313)
- (6) *ornas-* ‘takas etmek’ -Dir- > *ornastır-* ‘takas ettirmek’ (HRSI, 313)
- (7) *pas-* ‘yazmak’ -Dir- > *pastır-* ‘yazdırmak’ (HRSI, 351)

-Dir- ekiyle türemiş 10 sözcükte ünsüz tekleşmesi meydana gelmiştir. Bu sözcüklerde ünsüz tekleşmesinden ötürü ek -(I)r- gibi görünüyorsa da iki ünlü arasında ötümlüleşmenin gerçekleşmemesi ünsüz tekleşmesine işaret etmektedir:

- (1) *çat-* ‘yatmak’ -Dir- > *çatır-* ‘yatırmak’ (HRSI, 955) (*çattır- > çatır-)
- (2) *at-* ‘atmak, ateş etmek’ -Dir- > *atır-* ‘vurulmak, ateş edilmek’ (HRSI, 87) (*attır- > atır-)
- (3) *sat-* ‘satmak’ -Dir- > *satır-* ‘sattırmak’ (HRSI, 453) (*sattır- > satır-)
- (4) *xat-* ‘bükmek, sarmak’ -Dir- > *xatır-* ‘büktürmek, sardırmak’ (HRSI, 825) (*xattır- > xatır-)
- (5) *it-* ‘itmek’ -Dir- > *itir-* ‘ittirmek’ (HRSI, 148) (*ittir- > itir-)

(6) *pat-* ‘batmak’ -*Dir-* > *patır-* ‘batırmak’ (HRSI, 354) (**pattır-* > *patır-*)

4.3.3.1. Hakas Türkçesinde {-Dir-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -*Dir-* ekiyle türetilmiş 598 fiil tespit edilmiştir:

1. Bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetmektedir:

(1) *çuğ-* ‘yıkamak’ -*Dir-* > *çuğdır-* ‘yıkattmak’ (HRSI, 1002)

(2) *al-* ‘almak’ -*Dir-* > *aldır-* ‘aldırmak’ (HRSI, 54)

(3) *sal-* ‘koymak’ -*Dir-* > *saldır-* ‘koydurmak’ (HRSI, 438)

(4) *çazan-* ‘şık giyinmek, süslemek’ -*Dir-* > *çazandır-* ‘şık giydirmek, süsletmek’ (HRSI, 921)

(5) *odın-* ‘yakmak’ -*Dir-* > *odındır-* ‘yaktırmak’ (HRSI, 294)

(6) *toğın-* ‘çalışmak’ -*Dir-* > *toğındır-* ‘(birini) çalıştırmak’ (HRSI, 637)

(7) *çay-* ‘çalkalamak, durulamak’ -*Dir-* > *çaydır-* ‘çalkalatmak, durulatmak’ (HRSI, 926)

(8) *soy-* ‘(deri, kabuk) soymak, yüzmek’ -*Dir-* > *soydır-* ‘(deriyi, kabuğu) soydurmak, yüzdürmek’ (HRSI, 487)

(9) *tıncıx-* ‘acele etmek’ -*Dir-* > *tıncıxtır-* ‘acele ettirmek’ (HRSI, 703)

2. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek olanak sağlama, sebep olma işlevinde fiiller türetmektedir:

(1) *udurlas-* ‘karşılaşmak’ -*Dir-* > *udurlastır-* ‘biriyle karşılaşmasını sağlamak’ (HRSI, 714)

(2) *tuğannas-* ‘akraba olmak’ -*Dir-* > *tuğannastır-* ‘akraba olmalarını sağlamak’ (HRSI, 669)

(3) *uçuras-* ‘karşılaşmak’ -*Dir-* > *uçurastır-* ‘biriyle karşılaşmasını sağlamak’ (HRSI, 742)

(4) *xus-* ‘kusmak’ -*Dir-* > *xustır-* ‘kusmasını sağlamak’ (HRSI, 869)

(5) *sor-* ‘emmek’ -*Dir-* > *sordır-* ‘emmesini sağlamak’ (HRSI, 496)

3. -*Dir-* ekiyle türetilmiş 25 fiilin hem ettirgenlik hem de edilgenlik işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bazı edilgen yapıları fiillerin mecaz anlam kazandığı da görülmektedir:

(1) *tolğal-* ‘döndürülmek, çevrilmek’ -*Dir-* > *tolğaldır-* ‘1) döndürmek, çevirtmek, 2) döndürülmek, çevrilmek’ (HRSI, 642)

(2) *oxsan-* ‘öpmek’ -*Dir-* > *oxsandır-* ‘1) öptürmek, 2) öpülmek’ (HRSI, 319)

(3) *çar-* ‘bölmek, yarmak, kırmak’ -*Dir-* > *çardır-* ‘1) böldürmek, yardırmak, 2) (birine) kırılmak’ (HRSI, 946)

(4) *pas-* ‘basmak, sıkmak’ -*Dir-* > *pastır-* ‘1) bastırmak, sıkıştırmak, 2) ezilmek, yenilmek, aşığılanmak’ (HRSI, 351)

(5) *sas-* ‘saçmak; püskürtmek’ -*Dir-* > *sastır-* ‘1) saçtırmak; serptirmek, 2) püskürtülmek; sıçratılmak’ (HRSI, 452)

(6) *çoğat-* ‘öldürmek’ -*Dir-* > *çoğattır-* ‘1) öldürtmek, 2) öldürülmek’ (HRSI, 982)

(7) *tanıt-* ‘tanıtmak’ -*Dir-* > *tanıttır-* ‘1) tanıttirmek, 2) tanıtılmak’ (HRSI, 589)

4. -*Dir-* ekiyle türetilmiş 25 fiilin ise sadece edilgenlik işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir:

(1) *çaltırat-* (II) ‘korkutmak, tehdit etmek’ -*Dir-* > *çaltırattır-* (II) ‘korkutulmak, tehdit edilmek’ (HRSI, 936)

(2) *ıs-* (I) ‘yollamak, göndermek’ -*Dir-* > *ıstır-* ‘yollanmak, gönderilmek’ (HRSI, 1049)

(3) *naar-* ‘sıkıştırmak, bastırmak’ -*Dir-* > *naardır-* ‘sıkıştırılmak, bastırılmak’ (HRSI, 263)

(4) *xañirt-* ‘kandırmak, aldatmak’ -*Dir-* > *xañirttir-* ‘kandırılmak, aldatılmak’ (HRSI, 802)

(5) *xos-* ‘(erkek) eşini terk etmek’ -*Dir-* > *xostır-* ‘eşi tarafından terk edilmek’ (HRSl, 853)

(6) *sil-* ‘atmak, fırlatmak’ -*Dir-* > *sıldır-* ‘atılmak, fırlatılmak’ (HRSl, 466)

(7) *at-* ‘atmak, ateş etmek’ -*Dir-* > *atır-* ‘vurulmak, ateş edilmek’ (HRSl, 87)
(**attır-* > *atır-*)

4.4. {-t-}

4.4.1. Eski Türkçede {-t-} Eki

Ramstedt, Türk dilindeki -*t-* ettirgenlik ekinin hem biçimsel hem de anlamsal açıdan Moğolca -*çi-* < *-*ti-* ekine karşılık geldiğini belirtir (Ramstedt 1912: 22).

Bang, -*t-* ettirgenlik ekinin *et-* fiilinin şekil bilgisel unsura dönüşmesiyle oluştuğunu ifade eder. Kotwicz ise -*t-* ettirgenlik ekini *te-* ‘demek’ fiiliyle ilişkilendirir (Räsänen 1957: 155; Şçerbak 2016: 132).

Kovalskiy, -*t-* ekinin ilk başta ettirgen-edilgen şeklin göstergesi olduğu görüşündedir (Şçerbak 2016: 133). Gabain de -*t-* ekinin yaptırma ve edilgenlik bildirdiğini ifade eder ve -*t-* ekinin nadiren bağlama ünlüsü olarak fiil kök veya gövdelerine eklendiğini belirtir: *okıt-* ‘okutmak’ < *okı-* ‘okumak’, *sävit-* ‘sevilmek’ < *säv-* ‘sevmek’ (Gabain 2007: 60).

Tekin ise Eski Türkçede -*t-* ekinin ettirgen çatı eki olduğunu belirtir: *agıt-* ‘(dağa) kaçtırmak, sürmek’ < *ag-* ‘yukarı çıkmak, yükselmek’, *akıt-* ‘akın ettirmek’ < *ak-*, *ayıt-* ‘sormak’ < *ay-* ‘söylemek’, *yüzüt-* ‘yüzdürmek’ < **yüz-* ‘yüzmek’, *bitit-* ‘yazdırmak’ < *biti-* ‘yazmak’ (Tekin 2016: 92).

4.4.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-t-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de bulunan -*t-* ettirgenlik eki çoğunlukla ünlüyle ya da /r/ ve /ç/ ünsüzleriyle, nadiren /l/, /y/ ve /k/ ünsüzleriyle biten fiil kök veya gövdelerine gelmektedir (Şçerbak 2016: 131): Azb. *oxut-* ‘okutmak, öğretmek’ < *oxu-* ‘okumak’,

işlet- ‘çalıştırmak’ < *işle-* ‘çalışmak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 109), Başk. *nıgayt-* ‘güçlendirmek’ < *nıgay-* ‘güçlenmek’ (Poppe 1964: 70), Çuv. *vaskat-* ‘acele ettirmek, sıkıştırmak’ < *vaska-* ‘acele etmek’ (Rezyukov 1959: 137), Türkm. *yılgırt-* ‘gülümsetmek’ < *yılgır-* ‘gülümsemek’ (Altınel 2003: 173), Karay. *arıt-* ‘zayıflatmak’ < *arı-* ‘zayıflamak’ (Musayev 1964: 250), Gagv. *aalat-* ‘ağlatmak’ < *aala-* ‘ağlamak’ (Pokrovskaya 1964: 175), Kzk. *azalt-* ‘azaltmak’ (Şçerbak 2016: 129), Özb. *âlqışlât-* ‘alkışlatmak’ < *âlqışlâ-* ‘alkışlamak’ (UzbRSI, 316), Sal. *qızıt-* ‘kızdırmak’ < *qızı-* ‘kızmak’ (Tenişev 1976: 168), Kırg. *örköndöt-* ‘geliştirmek, büyütmek’ < *örköndö-* ‘gelişmek’ (KırgSz, 614-615), Krç.Mlk. *aşat-* ‘yedirmek’, *cılat-* ‘ağlatmak’ (Tavkul 2000: 24), YUyg. *oynat-* ‘oynatmak’ < *oyni-* ‘ oynamak’ (UygTürkSz, 302), SarıUyg. *olurt-* ‘oturtmak’ < *olur-* ‘oturmak’ (Malov 1957: 180) Sah. *kıydat-* ‘kovdurmak’ < *kıydâ-* ‘kovmak’ (YakRSI, 205), Tuv. *bağlat-* ‘bağlatmak’ < *bağla-* ‘bağlamak’ (TuvRSI, 82), Alt. *celimdet-* ‘tutkallatmak’ < *celimde-* ‘tutkallamak’ (AltTürkSz, 59), *kurut-* ‘kurutmak’ < *kuru-* ‘kurumak’ (AltTürkSz, 126), ŞorT. *çügürt-* ‘yürütmek’ < *çügür-* ‘yürümek’ (Çispiyakov 1992: 248), Tof. *kögürt-* ‘morartmak’ < *kögür-* ‘morarmak’ (Rassadin 1978: 137).

4.4.3. Hakas Türkçesinde {-t-} Eki

Hakas Türkçesinde -t- ettirgenlik eki ünlü ve l, r, y ünsüzleriyle biten sözcüklere gelmektedir:

- (1) *tırba-* ‘tırmıkla toplamak’ -t- > *tırbat-* ‘tırmıkla toplatmak’ (HRSI, 704)
- (2) *sabınna-* ‘sabunlamak’ -t- > *sabınnat-* ‘sabunlatmak’ (HRSI, 423)
- (3) *çımıy-* ‘yatışmak’ -t- > *çımıyt-* ‘yatıştırmak’ (HRSI, 1023)
- (4) *ızır-* ‘içirmek’ -t- > *ızırt-* ‘içirtmek’ (HRSI, 142)
- (5) *xıral-* ‘kırlaşmak, ağarmak’ -t- > *xıralt-* ‘kırıştırmak, ağartmak’ (HRSI, 895)

4.4.3.1. Hakas Türkçesinde {-t-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -t- ettirgenlik eki fiilden fiil yapan ekler içerisinde en işlek olan ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -t- ekiyle türemiş 841 fiil tespit edilmiştir:

1. Bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetmektedir:

(1) *tırba-* ‘tırmıkla toplamak’ -t- > *tırbat-* ‘tırmıkla toplatmak’ (HRSI, 704)

(2) *odala-* ‘zararlı otları ayıklamak’ -t- > *odalat-* ‘zararlı otları ayıklatmak’ (HRSI, 293)

(3) *tañmala-* ‘damgalamak’ -t- > *tañmalat-* ‘damgalatmak’ (HRSI, 590)

(4) *kaçayla-* ‘sallamak’ -t- > *kaçaylat-* ‘sallatmak’ (HRSI, 155)

(5) *sabınna-* ‘sabunlamak’ -t- > *sabınnat-* ‘sabunlatmak’ (HRSI, 423)

(6) *utyugta-* ‘ütülemek’ -t- > *utyugtat-* ‘ütületmek’ (HRSI, 738)

(7) *taxpaxta-* ‘tahpah söylemek’ -t- > *taxpaxtat-* ‘tahpah söyletmek’ (HRSI, 604)

(8) *xuzuxta-* ‘findık toplamak’ -t- > *xuzuxtat-* ‘findık toplatmak’ (HRSI, 858)

2. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek olanak sağlama, sebep olma işlevinde fiiller türetmektedir:

(1) *çılığla-* ‘ısıtmak’ -t- > *çılığlat-* ‘ısıtmak, ısınmasını sağlamak’ (HRSI, 1022)

(2) *yarxla-* ‘havlamak’ -t- > *yarxlat-* ‘havlatmak’ (HksRSI, 337)

(3) *purunna-* ‘geçmek’ -t- > *purunnat-* ‘geçmesini sağlamak’ (HRSI, 401)

(4) *nımalaxta-* ‘yuvarlamak’ -t- > *nımalaxtat-* ‘yuvarlanmasını sağlamak’ (HRSI, 286)

(5) *çaza-* ‘yaşamak’ -t- > *çazat-* ‘(uzun bir hayat) yaşamasını sağlamak’ (HRSI, 920)

3. -t- ekiyle türetilmiş 34 fiilin hem ettirgenlik hem de edilgenlik işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir:

(1) *soxla-* ‘gagalamak’ -t- > *soxlat-* ‘1) gagalatmak 2) gagalanmak’ (HRSI, 498)

(2) *xamcıla-* ‘kamçılama’ -t- > *xamcılata-* ‘1) kamçılata, 2) kamçılanmak’
(HRSl, 796)

(3) *çımčila-* ‘çimdiklemek’ -t- > *çımçılata-* ‘1) çimdiklenmek, 2) çimdikletmek’
(HRSl, 1023)

(4) *toxpaxta-* ‘tokmakla vurma’ -t- > *toxpaxtata-* ‘1) tokmakla vurdurma, 2) tokmakla vurulma’ (HRSl, 656)

(5) *tipse-* ‘ezmek, çiğnemek’ -t- > *tipset-* ‘1) ezdirmek, çiğnetmek, 2) ezilmek, çiğnenmek’ (HRSl, 622)

(6) *sığar-* ‘çıkarmak, kovmak’ -t- > *sığart-* ‘çıkartma, kovdurma; çıkarılma, kovulma’ (HRSl, 543)

(7) *xucakta-* ‘kucaklamak’ -t- > *xucaxtata-* ‘1) kucaklanma, 2) kucaklatma’
(HRSl, 871)

4. -t- ekiyle türetilmiş 40 fiilin ise sadece edilgenlik işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir:

(1) *uyba-* ‘ezmek, buruşturma’ -t- > *uybat-* ‘ezilmek, buruşturulma’ (HRSl, 720)

(2) *sımala-* ‘atma, fırlatma’ -t- > *sımalata-* ‘atılma, fırlatılma’ (HRSl, 551)

(3) *xatığla-* ‘cezalandırmak’ -t- > *xatığlat-* ‘cezalandırılma’ (HRSl, 824)

(4) *tutxla-* ‘ısırmak’ -t- > *tutxlat-* ‘ısırılma’ (HRSl, 683)

(5) *pıçaxta-* ‘bıçaklamak’ -t- > *pıçaxtata-* ‘bıçaklanma’ (HRSl, 414)

(6) *siyixta-* ‘ödüllendirmek’ -t- > *siyixtata-* ‘ödüllendirilme’ (HRSl, 548)

(7) *mikele-* ‘kandırmak, aldatma’ -t- > *mikelet-* ‘kandırılma, aldatılma’
(HRSl, 244)

4.5. {-Ir-}

4.5.1. Eski Türkçede {-(I)r-} Eki

Ramstedt, geçişli fiiller türeten *-(I)r-* ekinin hem Türk dilinde hem de Moğolcada bulunduğunu belirtir. Ayrıca *-(I)r-* ekinin Moğolca *-r-* veya *-ri-*'den ya da Türkçe *-r-* veya *-z-*'den geliştiği görüşündedir (Ramstedt 1912: 23).

Clauson, *-(I)r-* ekinin muhtemelen en eski ettirgenlik eki olduğunu ve üretken olmayan bu ekin *-z-* eki ile bağlantısı olabileceğini belirtmektedir (Clauson 2002: 97).

Gabain, *-r-* ettirgenlik ekinin çoğunlukla /u/, nadiren /a/ ve çok az da /ı/ ünlüsünü aldığını belirtir: *kälir-* 'getirmek' < *käl-* 'gelmek', *kitär-* 'gidermek, uzaklaştırmak' < *kit-* 'gitmek' (Gabain 2007: 60).

Erdal, Eski Türkçede *-(U)r-* ekli bütün fiillerin iki heceli olduğunu belirtmektedir (Erdal 1991: 733): *artur-* 'artırmak' (OTWF, 710), *bısur-* 'pişirmek' (OTWF, 711), *içür-* 'içirmek' (OTWF, 715), *kısur-* 'kısaltmak' (OTWF, 716), *kopur-* 'kaldırmak' (OTWF, 717), *köçür-* 'göçürmek' (OTWF, 717), *ölür-* 'öldürmek' (OTWF, 718).

4.5.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-Ir-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen *-(I)r-* eki geçişli fiiller türetmektir: Azb. *uçur-* 'uçurmak' < *uç-* 'uçmak', *keçir-* 'geçirmek' < *keç-* 'geçmek' (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 110), Türkm. *yatır-* 'yatırmak' < *yat-* 'yatmak' (TürkmTürkSz, 682-683), Gagv. *kaçır-* 'kaçırmak' < *kaç-* 'kaçmak' (GRuMSI, 259), *geçir-* 'geçirmek' < *geç-* 'geçmek' (GRuMSI, 112-113), Karay. *bisir-* 'pişirmek' < *bis-* 'pişmek' (Musayev, 1964: 250), Başk. *batır-* 'batırmak' < *bat-* 'batmak', *osor-* 'uçurmak' < *os-* 'uçmak' (Poppe 1964: 70), Kmk. *göçür-* 'nakletmek' < *göç-* 'göçmek' (KumTürkSz, 138-139), Nog. *pisir-* 'pişirmek', *tüsir-* 'indirmek, düşürmek' (Akbaba 2009: 95), Kzk. *ösir-* 'büyütmek, yetiştirmek' < *ös-* 'büyüme' (KazTürkSz, 432-433), Kırg. *bışır-* 'pişirmek'

< *bış-* (II) ‘pişmek’ (KırgSz, 117-118), SarıUyg. *toğur-* ‘doğurmak’ < *toğ-* ‘doğmak’, *pısır-* ‘pişirmek’ < *pıs-* ‘pişmek’ (Malov 1957: 181), YUyg. *köçür-* ‘göç ettirmek’ < *köç-* ‘göç etmek’ (UygTürkSz, 202-203), Çuv. *üker-* ‘düşürmek’ < *ük-* ‘düşmek, yıkılmak’ (Rezyukov 1959: 137), Sah. *kırtar-* ‘kestirmek’ < *kırt-* ‘kesmek’ (YakRSl, 210), Dolg. *tolor-* ‘doldurmak’ < *tuol-* ‘dolmak’ (Stachowski 1997: 76), Tuv. *ölür-* ‘öldürmek’ < *öl-* ‘ölmek’ (TuvRSl, 335), Alt. *öçür-* ‘söndürmek’ < *öç-* ‘sönmek’ (AltTürkSz, 142), Tof. *ölür-* ‘öldürmek’ < *öl-* ‘ölmek’ (Rassadin 1978: 137), ŞorT. *tüjür-* ‘indirmek’ < *tüş-* ‘inmek’ (Çispiyakov 1992: 249).

4.5.3. Hakas Türkçesinde {-Ir-} Eki

Hakas Türkçesinde *-Ir-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten fiillerden sonra *-ır/-ır-* şeklinde gelmektedir:

- (1) *art-* ‘yüklemek’ *-Ir-* > *artır-* ‘yükletmek’ (HRSl, 78)
- (2) *pıs-* ‘pişmek’ *-Ir-* > *pızır-* ‘pişirmek’ (HRSl, 410)
- (3) *ıç-* ‘içmek’ *-Ir-* > *ıçır-* ‘içirmek’ (HRSl, 149)

Sonu *-s* ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde *-s* ünsüzü ötümlüleşerek *-z* ünsüzüne dönüşür:

- (1) *as-* ‘aşmak, geçmek’ *-Ir-* > *azır-* ‘(bir şeyin üzerinden) geçirmek, aşmak’ (HRSl, 36)

- (2) *kis-* ‘geçmek, aşmak’ *-Ir-* > *kizır-* ‘geçirmek’ (HRSl, 161)

- (3) *pıs-* ‘pişmek’ *-Ir-* > *pızır-* ‘pişirmek’ (HRSl, 410)

Sonu *-t* ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde *-t* ünsüz ötümlüleşerek *-d* ünsüzüne dönüşür:

- (1) *püt-* ‘yapmak, meydana gelmek’ *-Ir-* > *püdür-* ‘yapmak, meydana getirmek’ (HRSl, 405)

- (2) *çit-* ‘yitmek, kaybolmak’ *-Ir-* > *çidir-* ‘yitirmek, kaybetmek’ (HRSl, 976)

Yukarıda verilen örneklerden farklı olarak *-rt* ve *-yt* ünsüz grubu ile biten sözcüklere geldiğinde ötümlüleşme hadisesi meydana gelmemektedir:

(1) *ayt*- ‘söylemek’ *-Ir*- > *aytır*- ‘söyletmek’ (HRSI, 45)

(2) *art*- ‘yüklemek’ *-Ir*- > *artır*- ‘yükletmek’ (HRSI, 78)

(3) *kirt*- ‘doğramak, parçalamak’ *-Ir*- > *kirtir*- ‘doğratmak, parçalatmak’ (HRSI, 172)

4.5.3.1. Hakas Türkçesinde {-Ir-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-Ir*- ekiyle türetilmiş 36 fiil tespit edilmiştir. Ekin temel işlevi, bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetmektedir:

(1) *art*- ‘yüklemek’ *-Ir*- > *artır*- ‘yükletmek’ (HRSI, 78)

(2) *kis*- (III) ‘geçmek, aşmak’ *-Ir*- > *kizir*- ‘geçirmek’ (HRSI, 161)

(3) *ayt*- ‘söylemek’ *-Ir*- > *aytır*- ‘söyletmek’ (HRSI, 45)

(4) *ič*- ‘içmek’ *-Ir*- > *ičir*- ‘içirmek’ (HRSI, 149)

(5) *çit*- ‘yitmek, kaybolmak’ *-Ir*- > *çidir*- ‘yitirmek, kaybetmek’ (HRSI, 976)

(6) *kirt*- ‘doğramak, parçalamak’ *-Ir*- > *kirtir*- ‘doğratmak, parçalatmak’ (HRSI, 172)

4.6. {-(I)s-}

4.6.1. Eski Türkçede {-(I)z-} Eki

Gabain, *-(I)z*- ekinin ettirgen eki olduğunu ve çok sık görülmediğini belirtmektedir: *tutuz*- ‘tutturmak’ < *tut*- ‘tutmak’, *tütüz*- ‘tüttürmek’ < *tüt*- ‘tütmek’ (Gabain 2007: 61).

Clauson da *-(I)z*- ettirgenlik ekinin nadiren görüldüğünü ve üretken olmadığını belirtir. Ayrıca *-(I)z*- ekinin muhtemelen çok eski bir ek olduğunu ve *-(I)r*-, *+sIz* ve *+sIrA*- ekleriyle bağlantısı olabileceğini öne sürmektedir (Clauson 2002: 98).

Erdal, Eski Türkçede *-(I)z-* ekli bütün fiillerin iki heceli olduğunu belirtir. Ayrıca *-(I)z-* ekinin, tek heceli ve ünsüzle biten sözcüklere geldiğini ifade eder (Erdal 1991: 759): *tamız-* ‘damla damla dökmek’ (OTWF, 758), *ämiz-* ‘emzirmek’ (OTWF, 758), *tapuz-* ‘birine bilmece sormak’ (OTWF, 758).

4.6.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde *{}-(I)S-}* Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de oldukça nadiren görülen bu ekle türemiş fiillerin Türkm. *gorkuz-* ‘korkutmak, ürkütmek’ < *gork-* ‘korkmak, ürmek’ (Şçerbak 2016: 130; TürkmTürkSz, 280-281), *ürküüz-* ‘korkutmak, ürkütmek’ < *ürk-* ‘korkmak, ürmek’ (Şçerbak 2016: 130; TürkmTürkSz, 656), Başk. *tamıź-* ‘damlatmak’ < *tam-* ‘damlamak’, *imeź-* ‘emzirmek’ < *im-* ‘emmek’ (Poppe 1964: 71), Nog. *emiz-* ‘emzirmek’, Özb. *emiz-* ‘emzirmek’ (Şçerbak 2016: 130), Kırg. *tamız-* (II) ‘damlatmak’ < *tam-* (III) ‘damlamak’ (KırgSz, 703-705), *tamız-* (III) ‘tutuşturmak’ < *tam-* (IV) ‘tutuşmak’ (KırgSz, 703-705), *emiz-* ‘emzirmek’ < *em-* ‘emmek’ (KırgSz, 328-330), YUyg. *emiz-* ‘emzirmek’ (Öztürk 2010: 46), Kmk. *tamız-* ‘damlatmak’ < *tam-* ‘damlamak’ (KumTürkSz, 320), Krç. Mlk. *tamız-* (I) ‘damlatmak’ < *tam-* ‘damlamak’ (Tavkul 2000: 373-375), *tamız-* (II) ‘ateş yakmak’ (Tavkul 2000: 375), SarıUyg. *emiz-* ‘emzirmek’ (Malov 1957: 182), Alt. *emis-* ‘emzirmek’ < *em-* ‘emmek’ (AltTürkSz, 82), *ugus-* ‘dinletmek’ < *uk-* ‘dinlemek’ (AltTürkSz, 192-193), Tuv. *alıs-* ‘aldırmak’ < *al-* ‘almak’ (Baran 2015: 218), ŞorT. *emis-* ‘emzirmek’ < *em-* ‘emmek’, *ertis-* ‘geçirmek’ < *ert-* ‘geçmek’ (Çispiyakov 1992: 250), *agıs-* ‘akıtmak’ < *ak-* ‘akmak’ (ŞorSz, 3-4), Tof. *alıs-* ‘aldırmak’ < *al-* ‘almak’ (Rassadin 1978: 137) örnekleri bulunmaktadır.

4.6.3. Hakas Türkçesinde *{}-(I)s-}* Eki

Hakas Türkçesinde *-(I)s-* ettirgenlik eki genellikle tek heceli fiillere gelmektedir. *-(I)s-* eki ünlüyle biten fiillerden sonra *-s-*, ünsüzle biten fiillerden sonra kalınlık-incelik uyumuna göre *-ıs/-ış-* şeklinde gelmektedir:

(1) *sïre*- ‘desteklemek’ -(I)s- > *sïres*- ‘destekletmek’ (HRSl, 480)

(2) *ax*- ‘akmak, dökülmek’ -(I)s- > *ağıs*- ‘dökmek, akıtmak’ (HRSl, 28)

(3) *em*- ‘emmek’ -(I)s- > *emïs*- ‘emzirmek’ (HRSl, 1056)

Sonu -x ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -x ünsüzü ötümlüleşerek -ğ- ünsüzüne dönüşür:

(1) *ax*- ‘akmak, dökülmek’ -(I)s- > *ağıs*- ‘dökmek, akıtmak’ (HRSl, 28)

4.6.3.1. Hakas Türkçesinde {-I)s-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -(I)s- eki diğer ettirgenlik ekleriyle kıyaslandığında kullanım alanı oldukça dar ve verimsiz bir ektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -(I)s- ekiyle türetilmiş 7 fiil tespit edilmiştir. Ekin temel işlevi, bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetmektir:

(1) *sïre*- ‘desteklemek’ -(I)s- > *sïres*- ‘destekletmek’ (HRSl, 480)

(2) *ax*- ‘akmak, dökülmek’ -(I)s- > *ağıs*- ‘dökmek, akıtmak’ (HRSl, 28)

(3) *em*- ‘emmek’ -(I)s- > *emïs*- ‘emzirmek’ (HRSl, 1056)

(4) **tam*- (I) ‘tutuşmak’ -(I)s- > *tamıs*- (I) ‘yakmak, tutuşturmak’ (HRSl, 586)

Krş. Kırg. *tamız*- (III) ‘tutuşturmak’ < *tam*- (IV) ‘tutuşmak’ (KırgSz, 703-705)

(5) **tam*- (II) ‘damlamak’ -(I)s- > *tamıs*- (II) ‘damlatmak’ (HRSl, 587) Krş.

Kırg. *tamız*- (II) ‘damlatmak’ < *tam*- (III) ‘damlamak’ (KırgSz, 703-705)

4.7. {-GIS-}

4.7.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-GIS-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde -GIS- ettirgenlik ekinin kullanım alanı oldukça dar ve verimsiz bir ektir: Başk. *torğoz*- ‘ayağa kaldırmak’ < *tor*- ‘ayağa kalkmak’ (Poppe 1964: 71), Kkal. *ışkız*- ‘içirmek’, *jegız*- ‘yedirmek’ (Şçerbak 2016: 130), Kzk. *otırğız*- ‘oturtmak’, *bergiz*- ‘verdirmek’, *ışkiz*- ‘içirmek’ (Doğan, Koç 2013: 249), Krç. *mlk*. *körgüz*- ‘göstermek’, *turguz*- ‘kaldırmak’, *kirgiz*- ‘sokmak’ (Tavkul 2000: 24), Özb.

yurgiz- ‘yürütmek, harekete geçirmek’ (Şçerbak 2016: 130), YUyg. *emgüz-* ‘emzirmek’, *ketküz-* ‘götürmek’ (Öztürk 2010: 46), Alt. *körgüs-* ‘göstermek’ < *kör-* ‘görmek’, *toygıs-* ‘doymak’ < *toy-* ‘doymak’ (Dilek 2009: 57), Tuv. *çorgus-* ‘yürütmek’ < *çor-* ‘yürümek’, *ergis-* ‘eritmek’ < *er-* ‘erimek’ (Baran 2015: 220), ŞorT. *çörgis-* ‘yürütmek’ < *çör-* ‘yürümek’, *pergis-* ‘verdirmek’ < *per-* ‘vermek’ (Çispiyakov 1992: 250), Tof. *turgus-* ‘durdurmak’ < *tur-* ‘durmak’ (Ilgın 2015: 72).

4.7.2. Hakas Türkçesinde {-GIs-} Eki

Hakas Türkçesinde -GIs- eki kalınlık-incelik uyumuna göre sonu -r, -l ve -y ile biten sözcüklerden sonra -ğıs-/ -ğış- şeklinde gelmektedir:

(1) *çör-* ‘yürümek, hareket etmek’ -GIs- > *çörgış-* ‘yürütmek; hareket ettirmek’ (HRSI, 998)

(2) *köy-* ‘yanmak’ -GIs- > *köyğış-* ‘yakmak, tutuşturmak’ (HRSI, 195)

(3) *xal-* ‘kalmak; geri kalmak’ -GIs- > *xalğış-* ‘bırakmak’ (HRSI, 791)

4.7.2.1. Hakas Türkçesinde {-GIs-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -GIs- ettirgenlik ekinin kullanım alanı oldukça dar ve verimsizdir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -GIs- ekiyle türetilmiş 8 fiil tespit edilmiştir:

1. Bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetir:

(1) *çör-* ‘yürümek, hareket etmek’ -GIs- > *çörgış-* ‘yürütmek; hareket ettirmek’ (HRSI, 998)

(2) *tur-* ‘durmak’ -GIs- > *turğış-* ‘(dik bir şekilde) koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 679)

(3) *pir-* ‘vermek’ -GIs- > *pirğış-* ‘verdirmek’ (HRSI, 360)

(4) *köy-* ‘yanmak’ -GIs- > *köyğış-* ‘yakmak, tutuşturmak’ (HRSI, 195)

(5) *kör-* ‘görmek, bakmak’ -*GIs-* > *körgis-* ‘muayene ettirmek; göstermek’ (HRSl, 205)

4.8. {-XIr-}

4.8.1. Eski Türkçede {-gUr-} Eki

Ramstedt, *-gUr-* ettirgenlik ekinin iki farklı ettirgenlik eki *-ku-* ve *-r-*’nin birleşmesiyle oluştuğu görüşündedir (Ramstedt 1912: 19-20; Räsänen 1957: 157).

Clauson, *-gUr-* ettirgenlik ekinin hangi durumlarda kullanıldığının açık olmadığını ve bu ekin sadece /ç/, /d/, /r/, /ş/ ve /z/ ile biten sözcüklere geldiğini belirtmektedir (Clauson 2002: 97).

Tekin, Eski Türkçede *-gUr-* ekinin ettirgenlik eki olduğunu ifade eder: *odgur-* ‘uyandırmak’ < **od-*, *tirgür-* ‘diriltmek, canlandırmak’ < **ti:r-* ‘yaşamak’ (Tekin 2016: 91).

Erdal, *-gUr-* ekiyle türemiş fiillerin çoğunlukla iki heceli olduğunu (*amırtgur-* ve *arınğur-* fiilleri hariç) belirtir ve *-gUr-* ekinin çoğunlukla /r/ ve /z/ ile biten sözcüklere geldiğini ifade etmektedir (Erdal 1991: 756): *todgur-* ‘doyurmak’ (OTWF, 753), *sızgur-* ‘eritmek’ (OTWF, 752), *kızgur-* ‘cezalandırmak’ (OTWF, 749), *tirgür-* ‘diriltmek’ (OTWF, 753).

4.8.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-Gİr-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen *-Gİr-* ekinin kullanım alanı oldukça dar ve verimsizdir: Karay. *azğır-* ‘yanıltmak’ (Şçerbak 2016: 130), Nog. *azğır-* ‘ayartmak, kışkırtmak’ (Akbaba 2009: 94), Özb. *azğır-* ‘azdırmak’, *sızğır-* ‘sızmak’ (Çoşkun 2017: 78), Tat. *yatkır-* ‘yatırmak’ (Ganiyev 2013: 166), Kırg. *azğır-* ‘baştan çıkarmak, kandırmak’, *sızğır-* ‘yağı eritmek’, *catkır-* ‘yatırmak’ (Çengel 2017: 154), Tof. *ö’skür-* ‘yetiştirmek, büyütme’ < *ö’s-* ‘yetişmek, büyümek’ (İlgın 2015: 72), Alt. *ösür-*

‘büyütmek’ < *ös-* ‘büyümek’ (AltTürkSz, 144-145), *ötkür-* ‘geçirmek’ < *öt-* ‘geçmek’ (AltTürkSz, 145).

4.8.3. Hakas Türkçesinde {-XIr-} Eki

Hakas Türkçesinde *-XIr-* eki sonu /s/ ünsüzü ile biten tek heceli fiillere gelmektedir. Ek, kalınlık-incelik uyumuna göre kalın sıradan ünlülerden sonra *-xır-*, ince sıradan ünlülerden sonra *-kır-* şeklinde gelmektedir:

- (1) *os-* ‘kurtulmak’ *-XIr-* > *osxır-* ‘kurtarmak’ (HRSI, 316)
- (2) *tos-* ‘doymak’ *-XIr-* > *tosxır-* ‘doyurmak’ (HRSI, 655)
- (3) *tis-* ‘kaçmak, saklanmak’ *-XIr-* > *tiskır-* ‘kaçırmak, saklamak’ (HRSI, 626)
- (4) *sis-* ‘duymak, hissetmek’ *-XIr-* > *siskır-* ‘önceden bildirmek, sezdirmek’ (HRSI, 474)

4.8.3.1. Hakas Türkçesinde {-XIr-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-XIr-* ettirgenlik eki işlek olarak kullanılan bir ek değildir. Bu çalışmada *-XIr-* ekiyle türetilmiş 11 fiil tespit edilmiştir. Ekin temel işlevi, bir eylemi özne dışındaki ikinci veya üçüncü bir kişiye yaptırma anlamında fiiller türetmektir:

- (1) *ös-* ‘büyümek, yetiştirmek’ *-XIr-* > *öskır-* ‘büyütmek, yetiştirmek’ (HRSI, 329)
- (2) *xas-* (II) ‘kaçmak’ *-XIr-* > *xasxır-* ‘kaçırmak’ (HRSI, 821)
- (3) *os-* ‘kurtulmak’ *-XIr-* > *osxır-* ‘kurtarmak’ (HRSI, 316)
- (4) *tos-* ‘doymak’ *-XIr-* > *tosxır-* ‘doyurmak’ (HRSI, 655)
- (5) *tis-* ‘kaçmak, saklanmak’ *-XIr-* > *tiskır-* ‘kaçırmak, saklamak’ (HRSI, 626)
- (6) *sis-* ‘duymak, hissetmek’ *-XIr-* > *siskır-* ‘önceden bildirmek, sezdirmek’ (HRSI, 474)
- (7) *is-* ‘(inek sütü) akmak’ *-XIr-* > *iskır-* ‘buzağıyı ineğin yanına bırakıp inekten sütün gelmesini sağlamak’ (HRSI, 136)

4.9.{-sır-}

4.9.1. Eski Türkçede {-Sır-} Eki

Orhun Türkçesi ve Uygur Türkçesi döneminde görülmeyen *-Sır-* eki, Karahanlı Türkçesi döneminde sadece iki sözcükte görüldüğü tespit edilmiştir: *külsir-* ‘(kendini) gülümser gibi göstermek’ < *kül-* ‘gülmek’ (DLT, 755), *yapşur-* ‘yapıştırmak’ (DLT, 951).

4.9.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-şIr-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen *-Sır-* ekinin /ş/’li altbiçimleri bulunmaktadır: Kırg. *kapşır-* ‘bitiştirmek, kavuşturmak’ (KırgSz, 401), *capşır-* ‘yapıştırmak’ (KırgSz, 178), Özb. *tapşır-* ‘havale etmek, sipariş etmek’ (Şçerbak 2016: 130), Çuv. *hutşır-* ‘kurumak’ < *hit-* ‘katılaşmak, sertleşmek’ (Çakmak 2018: 173), Tat. *tapşır-* ‘vermek, iletmek’, *kipşér-* ‘kurunmak’ (Ganiyev 2013: 165), Alt. *çapşır-* ‘yapıştırmak; vurmak’ < *çap-* ‘kapamak; dokunmak’ (AltTürkSz, 53).

4.9.3. Hakas Türkçesinde {-sır-} Eki

Hakas Türkçesinde *-sır-* eki sonu /p/ ile biten sözcüklere gelmektedir:

(1) *xap-* ‘tutmak, kapmak’ *-sır-* > *xapsır-* ‘birleştirmek, giysinin önünü kapamak’ (HRSI, 803)

(2) *çap-* ‘kapamak, örtmek’ *-sır-* > *çapsır-* ‘yapıştırmak; kapatmak, örtmek’ (HRSI, 940)

4.9.3.1. Hakas Türkçesinde {-sır-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-sır-* ekinin kullanım alanı oldukça dar ve verimsiz bir ektir. Bu çalışmada *-sır-* ekiyle türetilmiş 2 fiil tespit edilmiştir. Ekin temel işlevi geçişli fiiller türetmektir:

(1) *xap-* ‘tutmak, kapmak’ *-sır-* > *xapsır-* ‘birleştirmek, giysinin önünü kapamak’ (HRSI, 803)

(2) *çap-* ‘kapamak, örtmek’ -*sır-* > *çapsır-* ‘yapıştırmak; kapatmak, örtmek’ (HRSl, 940)

4.10. {-(I)l-}

4.10.1. Eski Türkçede {-(I)l-} Eki

Tekin, *-(I)l-* ekinin edilgen çatı eki olduğunu belirtir: *tiril-* ‘dirilmek, canlanmak’ < *tir-* ‘yaşamak’, *adıl-* ‘ayrılmak’ < *adır-* (Tekin 2016: 91). Gabain ise *-(I)l-* ekinin dönüşlülük ya da edilgenlik ve meçhullük bildirdiğini belirtir: *kahl-* ‘katılmak’ < *kal-* ‘katmak’, *örtül-* ‘örtülmek, örtünmek’ < *ört-* ‘örtmek’ (Gabain 2007: 59).

Clauson, *-(I)l-* edilgenlik ekinin her zaman yaygın ve üretken bir ek olduğunu belirtmektedir (Clauson 2002: 97).

Erdal, *-(I)l-* ekinin ünlüyle ve ünsüzle biten bütün fiil tabanlarına eklenebileceğini belirtir (Erdal 1991: 690): *açıl-* ‘açılmak’ (OTWF, 651), *adıl-* ‘ayrılmak’ (OTWF, 652), *agtıl-* ‘yere vurulmak’ (OTWF, 652), *amrıl-* ‘sakinleşmek’ (OTWF, 653), *bıçıl-* ‘biçilmek, kesilmek’ (OTWF, 655), *bilil-* ‘bilinmek’ (OTWF, 656), *ävri-* ‘dönmek’ (OTWF, 659), *kısil-* ‘kısıtlanmak’ (OTWF, 664), *oyul-* ‘oyulmak’ (OTWF, 669), *satıl-* ‘satılmak’ (OTWF, 671).

Ercilasun, Kutadgu Bilig’de *-(I)l-* ekinin çoğunlukla geçişli fiillere gelerek pasif fiiller yaptığını ve ekin temel işlevinin “kendi kendine olma” ya da “başkası tarafından yapılma” olduğunu ifade eder. Ayrıca geçişsiz fiillere gelen *-(I)l-* ekinin sadece “kendi kendine olma” işlevinde olduğunu belirtir (Ercilasun 1984: 29-30).

4.10.2 Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)l-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de bulunan *-(I)l-* edilgenlik eki, Eski Türkçe döneminde olduğu gibi kullanım alanı oldukça geniş ve üretken bir ektir. Şçerbak, *-(I)l-* edilgenlik ekinin Saha Türkçesinde *-ılın-* ve Altay Türkçesinin ağızlarında *-ılıl-* biçiminde bulunduğunu belirtmektedir (Şçerbak 2016: 117).

Çağdaş Türk lehçelerinde *-(I)l-* ekiyle türemiş fiillerin: Azb. *yazıl-* ‘yazılmak’ < *yaz-* ‘yazmak’, *kesil-* ‘kesilmek’ < *kes-* ‘kesmek’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 107), Türkm. *çözül-* ‘çözölmek’ < *çöz-* ‘çözmek’ (TürkmTürkSz, 126), Gagv. *biçil-* ‘biçilmek’, Özb. *aytil-* ‘söylenmek’ (Şçerbak 2016: 117), Kmk. *aşal-* ‘yenilmek’ < *aşa-* ‘yemek’ (KumTürkSz, 44), Krç. Mlk. *basıl-* ‘baskına uğramak’ < *bas-* ‘basmak’ (Tavkul 2000: 111), Başk. *sıyıl-* ‘çizilmek’ < *sıy-* ‘çizmek’ (BaşTürkSz, 525-526), Kırg. *ugul-* ‘işitilmek’ < *uk-* ‘işitmek’ (KırgSz, 780), *tüzötül-* ‘düzeltilmek’ < *tüzöt-* ‘düzeltmek’ (KırgSz, 777), Nog. *üzil-* ‘kesilmek, koparılmak’, *iyil-* ‘eğilmek, bükölmek’ (Akbaba 2009: 91), Çuv. *kasıl-* ‘kesilmek’ < *kas-* ‘kesmek’ (Ersoy 2017: 93), Kkal. *atal-* ‘adlandırılmak’ < *ata-* ‘adını koymak’ (Uygur 2018: 126), YUyg. *atal-* ‘ad verilmek’, *istel-* ‘istenilmek’ (Öztürk 2010: 43), Tat. *atıl-* ‘atılmak’ (Ganiyev 2013: 154), SarıUyg. *azırıl-* ‘ayrılmak’, *pıtıl-* ‘bitmek’ (Malov 1957: 183), Alt. *ooktol-* ‘ufalanmak’ < *ookto-* ‘ufalamak’ (Sanalova, Çumakayev, 2017: 444), Tuv. *söğöl-* ‘sökölmek’ < *sök-* ‘sökmek’ (TuvRSI, 385-386), ŞorT. *ajıl-* ‘açılmak’ < *aş-* ‘açmak’ (ŞorRSI, 14-18), *çıgıl-* ‘yığılmak’ < *çıg-* ‘yığmak’ (ŞorRSI, 65), Tof. *ırıl-* ‘yarılmak’ < *ır-* ‘yarmak, parçalamak’ (Rassadin 1978: 135) örnekleri bulunmaktadır.

4.10.3. Hakas Türkçesinde *-(I)l-* Eki

Hakas Türkçesinde *-(I)l-* edilgenlik eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra *-ıl/-il-*, ünlüyle biten sözcüklerden sonra *-l-* şeklinde eklenmektedir:

- (1) *ılça-* ‘ezmek’ *-(I)l-* > *ılçal-* ‘ezilmek’ (HRSI, 1040)
- (2) *sığla-* ‘dikmek’ *-(I)l-* > *sığlal-* ‘dikilmek’ (HRSI, 544)
- (3) *añdar-* ‘devirmek, yıkmak’ *-(I)l-* > *añdarıl-* ‘devrilmek, yıkılmak’ (HRSI, 66)
- (4) *samır-* ‘boşaltmak’ *-(I)l-* > *samırıl-* ‘boşaltılmak’ (HRSI, 442)
- (5) *pir-* ‘vermek’ *-(I)l-* > *piril-* ‘verilmek’ (HRSI, 361)

(6) *ış-* ‘içmek’ *-(I)l-* > *izil-* ‘içilmek’ (HRSI, 142)

-(I)l- eki ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra eklendiğinde ötümsüz ünsüz ötümlüleştire:

(1) *çış-* ‘dizmek’ *-(I)l-* > *çizil-* ‘dizilmek’ (HRSI, 976)

(2) *pük-* ‘bükmek, eğmek’ *-(I)l-* > *pügil-* ‘bükülmek, eğilmek’ (HRSI, 404)

(3) *oot-* ‘kırmak’ *-(I)l-* > *oodıl-* ‘kırılmak’ (HRSI, 306)

(4) *sat-* ‘satmak’ *-(I)l-* > *sadıl-* ‘satılmak’ (HRSI, 430)

Yukarıda verilen örneklerden farklı olarak *-rt* ünsüz grubu ile biten sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ötümlüleştireme hadisesi meydana gelmemektedir:

(1) *odırt-* ‘oturtmak; dikmek’ *-(I)l-* > *odırtıl-* ‘oturtulmak, dikilmek’ (HRSI, 295)

(2) *çirt-* ‘yırtmak’ *-(I)l-* > *çirtıl-* ‘yırılmak’ (HRSI, 1025).

Sonu *-g* ve *-ğ* ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra geldiğinde *-g* ve *-ğ* ünsüzleri düşer ve büzelme sonucu sözcük kökünde uzun ünlü oluşur:

(1) *uğ-* ‘ezmek, yoğurmak’ *-(I)l-* > *uul-* ‘ezilmek, yoğrulmak’ (HRSI, 738)

(2) *sağ-* ‘sağmak’ *-(I)l-* > *saal-* ‘sağılmak’ (HRSI, 419)

(3) *üg-* ‘yığmak’ *-(I)l-* > *üül-* ‘yığılmak, toplanmak’ (HRSI, 760)

4.10.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)l-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-(I)l-* eki oldukça işlek bir ektir. Bu çalışmada *-(I)l-* ekiyle türetilmiş 399 fiil tespit edilmiştir:

1. Fiil kök veya gövdelerine eklenerek olma ya da yapılma bildiren edilgen fiiller türetir:

(1) *sağ-* ‘sağmak’ *-(I)l-* > *saal-* ‘sağılmak’ (HRSI, 419)

(2) *çirt-* ‘yırtmak’ *-(I)l-* > *çirtıl-* ‘yırılmak’ (HRSI, 1025)

(3) *sıba-* ‘(içki) damıtmak’ *-(I)l-* > *sıbal-* ‘(içki) damıtılmak’ (HRSI, 538)

(4) *uyba-* ‘ezmek’ *-(I)l-* > *uybal-* ‘ezilmek’ (HRSI, 720)

(5) *sığla-* ‘dikmek’ *-(I)l-* > *sığlal-* ‘dikilmek’ (HRSI, 544)

(6) *sırla-* ‘boyamak’ *-(I)l-* > *sırlal-* ‘boya yapılmak’ (HRSl, 559)

(7) *tara-* ‘taramak’ *-(I)l-* > *taral-* ‘taranmak’ (HRSl, 593)

(8) *uxta-* ‘(silah) doldurmak’ *-(I)l-* > *uxtal-* ‘(silah) doldurulmak’ (HRSl, 740)

2. *-(I)l-* ekiyle türetilmiş 5 fiil hem dönüşlülük hem de edilgenlik işlevinde kullanılmaktadır:

(1) *ilge-* ‘elekten geçirmek’ *-(I)l-* > *ilgel-* ‘elekten geçirilmek’ (HRSl, 122)

(2) *iste-* ‘(deri) tabaklamak, işlemek’ *-(I)l-* > *istel-* ‘işlenmek, tabaklanmak; yapılmak, imal edilmek’ (HRSl, 137)

(3) *abıt-* ‘(beşik) sallamak’ *-(I)l-* > *abıdıl-* ‘(beşikte) sallanmak’ (HRSl, 22)

3. *-(I)l-* ekiyle türetilmiş 6 fiil sadece dönüşlülük işlevinde kullanılmaktadır:

(1) *ige-* ‘testereyle kesmek’ *-(I)l-* > *igel-* ‘testereyle kesilmek’ (HRSl, 115)

(2) *imne-* ‘tedavi etmek’ *-(I)l-* > *imnel-* ‘şifa bulmak, iyi olmak’ (HRSl, 125)

(3) *ködîr-* ‘kaldırmak, yükseltmek’ *-(I)l-* > *ködîrîl-* ‘kaldırılmak; yükseltilmek’ (HRSl, 192)

(4) *üzürle-* ‘saklamak; tasarruf etmek’ *-(I)l-* > *üzürlel-* ‘saklanmak; tasarruf edilmek’ (HRSl, 749)

4.11. {-A-}

4.11.1. Eski Türkçede {-A-} Eki

Orhun Türkçesi ve Uygur Türkçesi döneminde görülmeyen *-A-* ekine, Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden DLT ve KB’de rastlanmaktadır. Hacıeminoğlu, Karahanlı Türkçesinde *-A-* ekinin fiil tabanındaki anlamı kuvvetlendiren bir pekiştirme eki olduğunu ve ayrıca eylemin sürekli ve tekrar yapıldığını belirtir (Hacıeminoğlu 2016: 56): *tara-* ‘(askeri) dağıtmak’ < *tar-* ‘(askeri veya bir şeyi) dağıtmak’ (DLT, 856-857; Ercilasun 1984: 43).

4.11.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-A-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen -A- eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin anlamını pekiştiren ya da fiil köküyle ilişkili fiiller türetir ve bu ekle türemiş sözcükler sınırlı sayıdadır: Nog. *bura-* ‘döndürmek, çevirmek’, *tüte-* ‘tutmek, duman çıkarmak’ (Akbaba 2009: 86), YUyg. *bura-* ‘burmak’, *küyşe-* ‘dili tutulmak’, *tiķa-* ‘tıkamak’ < *tiķ-* ‘tıkamak’ (Öztürk 2010: 47), Özb. *sorä-* ‘sormak’, *tütä-* ‘tutmek’, *burä-* ‘burmak, kıvırmak’ (Çoşkun 2017: 77), Kkal. *sora-* ‘sormak’, *tüte-* ‘tutmek’ (Uygur 2018: 129), Tat. *sina-* ‘denemek’, *üte-* ‘yerine getirmek’ (Ganiyev 2013: 161), Kırg. *bura-* ‘kokmak’ (DLT. *bur-* ‘kokmak’), *sura-* ‘sormak’) (Çengel 2017: 148), Türkm. *tüte-* ‘tutmek’ (TürkmTürkSz, 640), Alt. *tara-* ‘dağılmak’ (AltTürkSz, 169) (Krş. DLT. *tara-* ‘(askeri) dağıtmak’ < *tar-* ‘(askeri veya bir şeyi) dağıtmak’ (DLT, 856-857), *ugula-* ‘duyulmak, işitilmek’ < *ugul-* ‘duyulmak, işitilmek’ (AltTürkSz, 192), Tuv. *dıra-* ‘taramak’ < *dır-* ‘taramak’, *keze-* ‘kesmek, yarmak’ < *kes-* ‘kesmek’ (Baran 2015: 232).

4.11.3. Hakas Türkçesinde {-A-} Eki

Hakas Türkçesinde -A- eki kalın-incelik uyumuna göre kalın sıradan ünlülerden sonra -a-, ince sıradan ünlülerden sonra -e- şeklinde gelmektedir:

(1) *ir-* ‘eğirmek, bükmek’ -A- > *ire-* ‘bükmek, dürmek’ (HRSl, 132)

(2) *ças-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’ -A- > *çaza-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’ (HRSl, 922)

-A- eki, sonu ötümsüz ünsüzle biten fiillere geldiğinde ötümsüz ünsüz ötümlüleşir:

(1) *oot-* ‘kırmak, parçalamak, bozmak’ -A- > *ooda-* ‘yıkma, tahrip etmek, bozmak’ (HRSl, 305)

(2) *pus-* ‘bozmak, kırmak, yıkmak’ -A- > *puza-* ‘kırmak, parçalamak, tahrip etmek’ (HRSl, 396; HksTürkSz, 401)

(3) *ças-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’ -A- > *çaza-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’
(HRSI, 922)

4.11.3.1. Hakas Türkçesinde {-A-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -A- eki sınırlı sayıda sözcükte görülmektedir ve fiil kök veya gövdelerine eklenerek kökte bildirilen anlamı pekiştiren fiiller türetir. Bu çalışmada -A- ekiyle türetilmiş 12 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xabır-* ‘eğilmek, bükülmek’ -A- > *xabıra-* ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 770)

(2) DLT. *tüt-* ‘tutmek’ (DLT, 913) -A- > *tüde-* ‘duman çıkarmak, tutmek’ (HRSI, 687)

(3) DLT. *tar-* ‘ayırarak, dağıtmak’ (DLT, 856) -A- > *tara-* (II) ‘dağılmak, dağılıp gitmek’ (HRSI, 595)

(4) **tar-* ‘taramak’ -A- > *tara-* (I) ‘taramak’ (HRSI, 595) Krş. Tuv. *dıra-* ‘taramak’ < *dır-* ‘taramak’ (Baran 2015: 231)

(5) *pus-* ‘bozmak, kırmak’ -A- > *puza-* ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI, 396; HksTürkSz 401)

(6) *oot-* ‘kırmak, parçalamak, bozmak’ -A- > *ooda-* ‘yıkarak, tahrip etmek, bozmak’ (HRSI, 305)

(7) *ir-* ‘eğirmek, bükmek’ -A- > *ire-* ‘bükmek, dürmek’ (HRSI, 132)

(8) *ças-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’ -A- > *çaza-* ‘iyileştirmek, şifa vermek’
(HRSI, 922)

(9) *ay-* ‘kaybolmak’ -A- > *aya-* ‘kaybetmek, etkisini kaybetmek’ (HRSI, 39; HksTürkSz, 58).

4.12. {-I-}

4.12.1. Eski Türkçede {-I-} Eki

Orhun Türkçesi döneminde *tokı-* ‘vurmak, dövmek’ fiilinde görülen *-I-* eki (Rasanen 1957: 152) Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden DLT ve KB’de *tokı-* ‘vurmak’ (DLT, 888), *tatı-* ‘ zevk vermek’, *teñi-* ‘ yükselmek’ (Ercilasun 1984: 43) gibi sözcüklerde görülmektedir. Eski Türkçe döneminde bu ek oldukça seyrek olarak kullanılmıştır.

4.12.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-I-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen *-I-* eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin anlamını pekiştiren ya da fiil köküyle ilişkili fiiller türetir ve bu ekle türemiş sözcükler sınırlı sayıdadır: Azb. *darı-* ‘dağıtmak’ (İlker 1997: 87), YUyg. *ķizi-* ‘kızmak’ < *ķiz-* ‘kızmak’, *ütü-* ‘ütmek, tüylerini yakmak’ < *üt-* ‘ütmek’ (Öztürk 2010: 47), Nog. *serpi-* ‘serpmek’, *teri-* ‘toplamak’, *üñgi-* ‘tırmalamak, kazımak’ (Akbaba 2009: 88), Özb. *pişi-* ‘olgunlaşmak’, *qalqı-* ‘sallanmak’, *qızı-* ‘kızmak’ (Çoşkun 2017: 78), Kırg. *tatı-* ‘tada sahip olmak’ < *tat-* ‘yemek, tadına bakmak’ (KırgSz, 716), Alt. *bölü-* ‘bölmek’ < *böl-* ‘bölmek’, *serpi-* ‘silmek, sallamak’ < *serp-* ‘sallamak’ (Dilek 2009: 54), Tuv. *kezi-* ‘gezmek, dolaşmak’ < *kes-* (II) ‘gezmek, dolaşmak’ (Baran 2015: 234).

4.12.3. Hakas Türkçesinde {-I-} Eki

Hakas Türkçesinde *-I-* ekinin kalınlık-incelik uyumuna göre *-ı/-i/-* şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır. Bu ek, tek heceli fiillerden sonra gelmektedir:

(1) *ar-* ‘incelmek, zayıflamak’ *-I-* > *arı-* ‘kilo vermek, zayıflamak’ (HRSI, 76)

(2) *sur-* ‘sormak; istemek’ *-I-* > *suri-* ‘sormak; istemek’ (HRSI, 522)

(3) **ir-* ‘çürümek; bozulmak’ *-I-* > *ir-i-* ‘1) (süt) ekşimek, bozulmak, 2) çürümek, bozulmak’ (HRSI, 145) Krş. Nog. *ir-* ‘kokmak, bozulmak (süt için)’; Tuv. *iri-* ‘çürümek, kokmak, bozulmak’ (Baran 2015: 419).

4.12.3.1. Hakas Türkçesinde {-I-} Ekinin İşlevleri

Arıkoğlu, Hakas Türkçesinde -I- ekinin işlek olmadığını ve fiillere eklenerek anlama süreklilik ve pekiştirme kazandırdığını belirtir (Arıkoğlu 2007: 1102).

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -I- ekiyle türetilmiş 10 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *ar-* (I) ‘incelmek, zayıflamak’ -I- > *arı-* (II) ‘kilo vermek, zayıflamak’ (HRSI, 76)
- (2) *sur-* ‘sormak; istemek’ -I- > *suri-* ‘sormak; istemek’ (HRSI, 522)
- (3) *naar-* ‘sıkıştırmak, bastırmak’ -I- > *naarı-* ‘sıkıştırmak, bastırmak’ (HRSI, 263)
- (4) **ır-* ‘çürümek; bozulmak’ -I- > *ırı-* ‘1) (süt) ekşimek, bozulmak, 2) çürümek, bozulmak’ (HRSI, 145) Krş. Nog. *ir-* ‘kokmak, bozulmak (süt için)’; Tuv. *iri-* ‘çürümek, kokmak, bozulmak’ (Baran 2015: 419)
- (5) **tat-* ‘tatmak’ -I- > *tadı-* ‘tadı olmak’ (HRSI, 572) Krş. Kırg. *tatı-* ‘tada sahip olmak’ < *tat-* ‘yemek, tadına bakmak’ (KırgSz, 716)

4.13. {-(I)X-}

4.13.1. Eski Türkçede {-(I)k-} Eki

Ramstedt, *-(I)k-* ekini fiilden fiil yapan **-ga-* ettirgenlik ekiyle ilişkilendirmiştir ve ekin gelişimini **-ga-* > *-qa-*, *-qı-*, *-q-* şeklinde açıklar (Ramstedt 1912: 14).

Tekin, “Eylemden Eylem Türeten Ekler” başlığında incelediği *-(I)k-* ekinin pekiştirmeli fiiller türettiğini belirtir: *basık-* ‘bastırmak, sokmak’ < *bas-*, *kork-* ‘korkmak’ < **kırı-* ‘korumak’ (Tekin 1968: 115).

Şçerbak ise *-(I)k-* ekini “Edilgen Çatı Ekleri” başlığı altında değerlendirir ve diğer edilgen çatı eklerine oranla daha az rastlandığını ifade eder (Şçerbak 2016: 117).

Gabain, *-(I)k-* ekini fiil kök veya gövdelerine eklenerek kuvvetlendirme anlamında fiiller türeten bir ek olduğunu belirtir: *ök-* ‘düşünmek’ < *ö-* ‘düşünmek’, *könük-* ‘tamamıyla yanmak’ < *kön-* ‘yanmak’ (Gabain 2007: 59).

Çağatay da *-(I)k-* ekini fiil köklerine eklenerek fiilin anlamını kuvvetlendiren ya da pekiştiren fiiller türettiğini belirtir (Çağatay 1966: 39).

Hacıeminoğlu ise *-(I)k-* ekinin pekiştirme işlevinde kullanılmasının yanında bazen de fiillere ettirgenlik, edilgenlik ve dönüşlülük gibi anlamlar kattığını belirtir ve *-(I)k-* ekini bir kuvvetlendirme unsuru olarak görmeyi doğru bulmaz (Hacıeminoğlu 2016: 41).

Clauson, Eski Türkçe döneminde işlek olarak kullanılmayan *-(I)k-* ekinin geçişsiz fiillere eklendiğinde “pekiştirme” *acık-* ‘çok aç olmak’ < *ac-* ‘aç olmak’; geçişli fiillere eklendiğinde ise geçişsiz fiiller *bölük-* ‘bölünmek’ < *böl-* ‘bölmek’ türettiğini belirtir (Clauson 2002: 97).

4.13.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde *-(I)X-* Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen *-(I)X-* eki fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiil kökündeki anlamı pekiştiren fiiller türetmektedir. Ayrıca *-(I)X-* ekiyle türemiş bazı fiillerin dönüşlülük ve edilgenlik anlamı verdiği de görülmektedir: Azb. *durux-* ‘durmak’ < *dur-* ‘durmak’, *solux-* ‘solmak’ < *sol-* ‘solmak’, *geyik-* ‘giyinmek’ < *gey-* ‘giymek’, *büzük-* ‘büzülmek’ < *büz-* ‘büzmek’ (Hacıeminoğlu 2016: 162-163), TTürk. *ayık-*, *burk-*, *kork-* (Korkmaz 2009: 127), Özb. *âşîk-* ‘acele etmek, sabırsızlanmak’ < *âş-* ‘aşmak, artmak’, *ķāniķ-* ‘kanmak’ < *ķān-* ‘kanmak’ (Öztürk 1992: 99-100), YUyg. *könük-* ‘kanaat etmek, razı olmak’ < *kön-* ‘bir şeye razı olmak’ (Öztürk 2010: 47), Tat. *tarık-* ‘sıkılmak’, *kızık-* ‘meraklanmak’ (Ganiyev 2013: 160), Nog. *könik-* ‘alışmak’, *erik-* ‘can sıkıntısı hissetmek’ (Akbaba 2009: 88), Kkal. *tınıq-* ‘durmak, dinlenmek’ < *tın-* ‘durmak’ (Uygur 2018: 129), Kırg. *bışık-* ‘pişmek’ < *bış-* ‘pişmek’, *catık-* ‘yatkın olmak’ < *cat-* ‘yatmak’, *könük-* ‘alışmak’ < *kön-* ‘alışmak’

(Çengel 2017: 150), Çuv. *kuşih-* ‘kurumak’ < *kuş-* ‘kurumak’, *ñih-* ‘yakılmak’ < *ñ-* ‘bir tarafı yanmak’ (Çakmak 2018: 160), Tuv. *ujuk-* ‘uçmak’ < *uş-* ‘uçmak’, *bijk-* ‘sağlamlaşmak’ < *biji-* ‘sağlamlaşmak’ (Baran 2015: 236), Tof. *çılıq-* ‘(bir süre) ısınmak’ < *çılı-* ‘ısınmak’, *bışıq-* ‘olgunlaşmak’ < *bış-* ‘dayanıklı olmak’ (İlgın 2015: 74), ŞorT. *sürnük-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ < *sürün-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ (Çispiyakov 1992: 149).

4.13.3. Hakas Türkçesinde {-(I)X-} Eki

Hakas Türkçesinde -(I)X- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra -ıx-/-ik-; düzlük-yuvarlaklık uyumu görülmediği için sadece dar-yuvarlak ünlüyü takip eden sözcüklerden sonra -ux-/-ük-, ünlüyle biten sözcüklerde sonra -x-/-k- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

(1) *xıs-* ‘ihtiyaç içinde olmak’ -(I)X- > *xızıx-* ‘ihtiyaç içinde olmak, sıkıntı çekmek’ (HRSI, 877)

(2) *sal-* ‘sermek, yaymak; salıvermek’ -(I)X- > *salıx-* ‘1) (bitki) solmak, 2) (sıcaktan) gevşemek’ (HRSI, 439)

(3) *uç-* ‘uçmak’ -(I)X- > *uçux-* ‘uçmak’ (HRSI, 741)

(4) **sürün-* ‘sürçmek, takılmak’ -(I)X- > *sürnük-* ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 533) Krş. ŞorT. *sürnük-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ < *sürün-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ (Çispiyakov 1992: 149)

(5) *öt-* ‘sokulmak; sızmak’ -(I)X- > *ötik-* ‘içilmek, emilmek’ (HRSI, 330)

(6) *könik-* ‘alışmak’ (HRSI, 201) Krş. Kırg. *könük-* ‘alışmak’ < *kön-* ‘alışmak’ (KırgSz, 502-504)

(7) *irik-* ‘bıkmak, usanmak, bezmek’ (HRSI, 132) Krş. *irik-* ‘sıkılmak, yalnızlık hissetmek’ < *ir-* ‘sıkılmak, yalnızlık hissetmek’ (EDTP, 194-226).

Sonu -s ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -s ünsüzü ötümlüleşerek -z ünsüzüne dönüşür:

(1) *xıs-* ‘ihtiyaç içinde olmak’ *-(I)X-* > *xızıx-* ‘ihtiyaç içinde olmak, sıkıntı çekmek’ (HRSI, 877)

(2) *pus-* ‘bozmak, kırmak, yıkmak’ *-(I)X-* > *puzux-* ‘öfkelenmek’ (HRSI, 396; HksTürkSz, 401)

(3) *ças-* ‘can sıkıntısı gidermek, neşelenmek’ *-(I)X-* > *çazıx-* ‘okşamak, sevip okşamak’ (HRSI, 924)

Ek, ikinci hecesinde dar ünlü bulunan bir sözcükten sonra gelerek ikinci hecede bulunan dar ünlü düşmüştür:

(1) **sürün-* ‘sürçmek, takılmak’ *-(I)X-* > *sürnük-* ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 533) Krş. ŞorT. *sürnük-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ < *sürün-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ (Çispiyakov 1992: 149)

Hakas Türkçesinde *-(I)X-* ekiyle türemiş bazı sözcüklerde çeşitli düzensizlikler görülmektedir:

-(I)X- ekiyle türemiş 3 sözcük ünlüyle bitmesine rağmen düz-geniş ünlülü biçimlerin geldiği görülmektedir:

(1) *köze-* ‘1) boy atmak, 2) uyuşmak’ *-(I)X-* > *közeek-* ‘1) boy atmak, 2) uyuşmak’ (HRSI, 193)

(2) *ile-* ‘acı çekmek, ıstırap çekmek’ *-(I)X-* > *ileek-* ‘delirmek, çıldırmak’ (HRSI, 122)

(3) *orna-* ‘değiştirmek’ *-(I)X-* > *ornaax-* ‘(bir yere) alışmak, yerleşmek’ (HRSI, 313; HksTürkSz, 340)

Marcel Erdal, Eski Türkçede *-(X)k-* eki başlığı altında değerlendirdiği *-t* ekine *-(X)k-* ekinin gelmesiyle *-t(X)k-* biçiminde oluşmuş şekillerin bulunduğunu belirtir (Erdal 1991: 649-650). Bu yapı Hakas Türkçesinde de görülmektedir:

(1) *as-* ‘yolunu kaybetmek’ *-tux-* > *astıx-* ‘yolunu kaybetmek’ (HRSI, 84)

(2) *xax-* ‘silkelemek; dökmek’ *-tux-* > *xaxtıx-* ‘sıçramak, sekmek’ (HRSI, 827)

Ayrıca sonu /y/ ünsüzü ile biten bir örnekte *-lix-* biçimi gelmiştir:

(1) *tay-* ‘kaymak, kızak yapmak’ *-lix-* > *taylix-* ‘kaymak, kızak yapmak’ (HRSI, 577)

4.13.3.1. Hakas Türkçesinde {-(I)X-} Ekinin İşlevleri

Bu çalışmada *-(I)X-* ekiyle türetilmiş 64 fiil tespit edilmiştir. Hakas Türkçesinde *-(I)X-* eki fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetir:

- (1) *tal-* ‘yorulmak’ *-(I)X-* > *talix-* ‘yorulmak, usanmak’ (HRSI, 584)
- (2) *xır-* ‘kırmak; yıkmak, bozmak’ *-(I)X-* > *xırux-* ‘kesmek, kırmak’ (HRSI, 900)
- (3) *xın-* ‘sevmek; beğenmek; istemek’ *-(I)X-* > *xınıx-* ‘alışmak; heveslenmek; bağlanmak’ (HRSI, 892)
- (4) *köze-* ‘1) boy atmak, 2) uyuşmak’ *-(I)X-* > *közeek-* ‘1) boy atmak, 2) uyuşmak’ (HRSI, 193)

(5) *könik-* ‘alışmak’ (HRSI, 201) Krş. Kırg. *könük-* ‘alışmak’ < *kön-* ‘alışmak’ (KırgSz, 502-504)

- (6) *mayı-* ‘yorulmak’ (HRSI, 1075) *-(I)X-* > *mayux-* ‘yorulmak’ (HRSI, 229)
- (7) **sürün-* ‘sürçmek, takılmak’ *-(I)X-* > *sürnük-* ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 533) Krş. ŞorT. *sürnük-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ < *sürün-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ (Çispiyakov 1992: 149)

-(I)X- ekiyle türemiş bazı fiillerde dönüşlülük anlamı görülmektedir:

- (1) *at-* ‘atmak, fırlatmak’ *-(I)X-* > *atux-* ‘atlamak; sıçramak’ (HRSI, 86)
- (2) DLT. *yal-* ‘alevlenmek’ (DLT, 944) *-(I)X-* > *çalux-* ‘1) (et) her tarafı kızarmak, 2) üstü, bir yanı yanmak’ (HRSI, 937)
- (3) *çay-* ‘yıkamak’ *-(I)X-* > *çayux-* ‘aydınlanmak, açılmak’ (HRSI, 929)

Ayrıca 4 örnekte mecaz anlamı fiil türetmiştir:

(1) *uç-* ‘uçmak’ *-(I)X-* > *uçux-* ‘uçmak’ (HRSI, 741)

(2) *uç-* ‘uçmak’ *-(I)X-* > *uçux-* ‘ölmek, can vermek’ (HRSI, 742)

(3) *pus-* ‘bozmak, kırmak, yıkmak’ *-(I)X-* > *puzux-* ‘öfkelenmek’ (HRSI, 396; HksTürkSz, 401)

(4) *tart-* ‘çekmek, sürüklemek’ *-(I)X-* > *tartix-* ‘heveslenmek, çekmek, cezbetmek’ (HRSI, 597)

4.14. {-GA-}

4.14.1. Eski Türkçede {-ga-} Eki

Orhun Türkçesinde *bulga-* ‘ortalığı karıştırmak, düzeni bozmak’ (Tekin 2016: 297); Uygur Türkçesi döneminde *yalga-* ‘yalamak’ (Caferoğlu 2015: 281); Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden DLT’de ve KB’de *yalga-* ‘yalamak’ < *yal-* ‘yalamak’ (DLT, 944-945; Taş 2015: 184) sözcüklerinde görülmektedir.

4.14.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-GA-} Eki

Nogay, Çuvaş ve Altay Türk lehçelerinde de görülen ve işlek olarak kullanılmayan -GA- eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiilin anlamını kuvvetlendiren bir ektir (Levitskaya 1976: 171; Dilek 2009: 53; Akbaba 2009: 87): Çuv. *katka-* ‘kırmak, yarmak’ < *kat-* ‘kırmak, yarmak’, *sñkke-* ‘zor yürümek’ < *sñk-* ‘zor yürümek’ (Levitskaya 1976: 171), Nog. *tarqa-* ‘dağılmak’, *qurya-* ‘kurumak’, *terge-* ‘yoklamak, kontrol etmek’ (Akbaba 2009: 87), Alt. *talga-* ‘cinleri başına toplamak’ < *tal-* ‘yorulmak’, *terge-* ‘toplamak’ < *ter-* ‘toplamak’, *cayka-* ‘sallamak’ < *cay-* ‘sallamak’ (Dilek 2009: 53).

Öztürk, Özbek ve Uygur Türk lehçelerinde -GA- ekinin genellikle geçişli fiiller türettiğini ve bu ekle türemiş bazı fiillerin ise geçişsiz olduğunu belirtir: YUyg. *cütaka-* ‘aç olmak, açlık çekmek’ < *cuta-* ‘açlıktan ızdırap çekmek, zayıflamak’; Özb. *sürkã-* ‘sürtmek, ovuşturmak’ < *sür-* ‘sürmek’ (Öztürk 1992: 96-97).

Uygur, Karakalpak Türkçesinde -GA- ekinin geçişli ve geçişsiz fiillerden ettirgen, edilgen ve pekiştirilmiş fiiller türettiğini belirtir: *şayqa-* ‘kımıldatmak’, *tarqa-* ‘dağılmak, parçalanmak’ (Uygur 2018: 127).

Arıkoğlu, Tuva Türkçesinde -GA- ekinin birkaç arkaik örnekte bulunduğunu belirtir: *bürge-* ‘çevrelemek, örtmek, kapatmak’, *çayga-* ‘sallamak’, *dirge-* ‘toplamak, birleştirmek’ (Arıkoğlu 1996: 62).

Ganiyev, Tatar Türkçesinde *çayka-* ‘çalkalamak’, *yalga-* ‘eklemek’ sözcüklerinde görülen -GA- ekinin yapım kökünde bildirilen anlam ile ilişkili iş ve hareketi yapmayı bildiren fiiller türettiğini belirtir: *iske-* ‘hatırlamak’ (Ganiyev 2013: 159).

4.14.3. Hakas Türkçesinde {-GA-} Eki

Hakas Türkçesinde -GA- eki sonu *l*, *r* ve *y* ile biten tek heceli fiil köklerine eklenir:

(1) *çalğa-* ‘yalamak’ (HRSI, 934) Krş. DLT. *yalga-* ‘yalamak’ < *yal-* ‘yalamak’ (DLT, 944-945)

(2) *ur-* ‘(sürekli, durmadan) konuşmak, anlatmak’ -GA- > *urğa-* ‘(bir şeyden emin olmadan) söylemek, yapmak’ (HRSI, 731)

(3) *çay-* ‘çalkalamak’ -GA- > *çayxa-* ‘çalkalamak’ (HRSI, 929)

4.14.3.1. Hakas Türkçesinde {-GA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -GA- eki fiil köklerine eklenerek fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetmektedir. Bu çalışmada -GA- ekiyle türemiş 12 fiil tespit edilmiştir:

(1) *sal-* ‘vurmak’ -GA- > *salğa-* ‘vurmak, çarpmak’ (HRSI, 437)

(2) *çay-* ‘çalkalamak’ -GA- > *çayxa-* ‘çalkalamak’ (HRSI, 929)

(3) DLT. *tul-* ‘vurmak’ (DLT, 898) -GA- > *tulğa-* ‘(at) çifte atmak’ (HRSI, 675)

(4) *pür-* ‘sarmak’ -GA- > *pürge-* ‘(üstünü) örtmek, kaplamak’ (HRSI, 407)

(5) DLT. *uy-* ‘(un, vb. şeyleri) sertleşip kıvamını bulması için bastırmak’ (DLT, 927) -GA- > *uyğā-* ‘ezmek, bastırmak’ (HRSI, 720)

(6) *çalğā-* ‘yalamak’ (HRSI, 934) Bkz. DLT. *yalga-* ‘yalamak’ < *yal-* ‘yalamak’ (DLT, 944-945)

(7) *ur-* ‘(sürekli, durmadan) konuşmak, anlatmak’ -GA- > *urğā-* ‘(bir şeyden emin olmadan) söylemek, yapmak’ (HRSI, 731)

4.15. {-(I)mZIrA-}

4.15.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(I)mZIrA-} Eki

Şçerbak, çağdaş Türk lehçelerinin çoğunda (Altayca, Başkurtça, Kazakça, Karaçay-Malkarca, Karakalpakça, Kumukça, Nogayca, Tatarca, Tuvaca, Türkmençe, Özbekçe, Uygurca, Hakasça, Şorca) *-(I)mZIrA-* ekinin görüldüğünü belirtir ve bu eki “Süreç Yoğunluğunu Bildiren Şekiller” başlığı altında inceler. Süreç yoğunluğunun eylemin nitelik ve nicelik değişimi kavramıyla birleştirilen farklı yönlü anlamları kastettiğini belirtir. Bu anlamları ise şu şekilde sınıflandırır: Güçlenme, zayıf düşme, yeterlilik, yetersizlik, parçalanma, tekrarlılık ve hızlandırılmış olma (Şçerbak 2016: 145).

Çağdaş Türk lehçeleri üzerine yazılan gramer kitaplarında *-(I)mZIrA-* eki çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir:

Dmitriev, Başkurt Türkçesinde *-(I)mhIrA-* biçiminde görülen eki “Eylemin Kuvvetlenme ve Zayıflama Biçimleri” başlığı altında inceler ve eylemin zayıflığını gösteren bir ek olduğunu belirtir (Dmitriev 1948: 185): *īlamhīra-* ‘ağlayacak gibi olmak’ (Şçerbak 2016: 146).

Baskakov, Karakalpak Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekini fiil köklerine eklenerek fiilin zayıflığını bildiren bir görünüş eki olarak değerlendirir (Baskakov 1952: 362): *kūlīmsīre-* ‘hafiften gülümsemek’ (Şçerbak 2016: 146).

Sanalova ve Çumakayev, Altay Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekini “Ekleme Yöntemiyle Fiil Sözcük Yapımı” başlığı altında incelerler ve *-(I)mZIrA-* ekinin eylemin zayıflığını gösteren fiiller türettiğini belirtirler: *ıylamzıra-* ‘ağlamaklı olmak, gözleri yaşarmak’ < *ıyla-* ‘ağlamak’, *ölümzire-* ‘kuvvetten düşmek’ < *öl-* ‘ölmek’ (Sanalova, Çumakayev 2017: 438-439).

Direnkova ve Çispiyakov, Şor Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekini fiilden fiil türeten bir ek olarak değerlendirmekteler: *ılğamzıra-* ‘gözleri yaşarmak’ < *ılğa-* ‘ağlamak’, *külümzire-* ‘gülümsemek’ < *kül-* ‘gülmek’ (Direnkova 1941: 145; Çispiyakov 1992: 149).

Çengel, Kırgız Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekini fiilden fiil türeten bir ek olarak değerlendirir ve bu ekin fiillere eklenerek iş veya hareketin yarım yapıldığını, tam yapılmadığını gösteren fiiller türettiğini belirtir: *ıylamsıra-* ‘ağlamaklı olmak’, *külümsürö-* ‘gülümsemek’ (Çengel 2017: 150).

Doğan ve Koç, Kazak Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekini fiilden fiil türeten bir ek olarak değerlendirirler ve eklendiği fiillere belli bir azaltma anlamı verdiğini belirtirler: *külimsire-* ‘gülümsemek’, *ölimsire-* ‘ölü gibi bitkin olmak’, *jılam sıra-* ‘ağlamaklı olmak’ (Doğan, Koç 2013: 232).

Akbaba, Nogay Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekinin fiillere eklenerek hareketin tam olarak yerine getirilmediğini belirten fiiller türettiğini belirtir: *külemsire-* ‘gülümsemek’ (Akbaba 2009: 90).

Öztürk, Uygur ve Özbek Türk lehçelerinde *-(I)mZIrA-* ekinin fiillere eklenerek asıl fiilin anlamına sahte tavrılılık veya benzerlik ifadeleri kattığını belirtir: Özb. *kórkimsirä-* ‘biraz korkmak’, Uyg. *külümsire-* ‘gülümsemek’ (Öztürk 1992: 106).

Baran, Tuva Türkçesinde *-(I)mZIrA-* ekinin fiillere eklenerek eylemi *yapar gibi görünmek*, *öyle hissetmek* anlamlarında fiiller türettiğini belirtir: *xülümzüre-*

‘gülümsemek’ < *xül-* ‘gülmek’, *udumzura-* ‘uyuklamak, uyumak istemek’ < *udu-* ‘uyumak’ (Baran 2015: 242).

4.15.2. Hakas Türkçesinde {-(I)mzIrA-} Eki

Hakas Türkçesinde *-(I)mzIrA-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünlüyle biten sözcüklerden sonra *-mzıra-*, ünsüzle biten sözcüklerden sonra *-ımzıre-* şeklinde eklenen biçimleri bulunmaktadır:

(1) *ılğa-* ‘ağlamak’ *-(I)mzIrA-* > *ılğamzıra-* ‘1) gözleri yaşarmak, 2) ağlıyormuş gibi yapmak’ (HRSI, 1039)

(2) *kül-* ‘gülmek’ *-(I)mzIrA-* > *külımzıre-* ‘tebessüm etmek, gülümsemek’ (HRSI, 214)

4.15.2.1. Hakas Türkçesinde {-(I)mzIrA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-(I)mzIrA-* eki fiil kök veya gövdelerine eklenerek *gibi yapmak* anlamında fiiller türetmektedir. Bu çalışmada *-(I)mzIrA-* ekiyle türemiş 3 fiil tespit edilmiştir:

(1) *ılğa-* ‘ağlamak’ *-(I)mzIrA-* > *ılğamzıra-* ‘1) gözleri yaşarmak, 2) ağlıyormuş gibi yapmak’ (HRSI, 1039)

(2) *kül-* ‘gülmek’ *-(I)mzIrA-* > *külımzıre-* ‘tebessüm etmek, gülümsemek’ (HRSI, 214).

Ancak *uyğumzıra-* ‘uyuklamak, uykulu hâlde olmak’ (HRSI, 721) örneğinde *uyğu* ‘uyku’ isim türünden sözcüğe gelmiştir.

4.16. {-XIn-}

4.16.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-XIn-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde *-XIn-* eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek fiiller türetmektedir: Özb. *yutqın-* ‘yutkunmak’ (Çoşkun 2017: 79), Kkal. *asqın-* ‘büyümek, aşmak, fazla olmak’ < *as-* ‘aşmak, çok olmak’, *usqın-* ‘parçalamak, bölmek’ (Uygur

2018: 130), Tat. *aşkın*- ‘acele etmek’, Çuv. *virkîn*- ‘atılmak’ < *vır*- ‘atmak, fırlatmak’, *vışkîn*- ‘çok acıkmak’ < *vış*- ‘acıkmak’ (Çakmak 2018: 164).

4.16.2. Hakas Türkçesinde {-XIn-} Eki

Hakas Türkçesinde -*XIn*- eki ötümsüz ünsüzlerden sonra gelmektedir. -*XIn*- ekinin kalınlık-incelik uyumuna göre -*xın*-/-*kîn*- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *os*- ‘kurtulmak, kaçmak’ -*XIn*- > *osxın*- ‘kurtulmak’ (HRSI, 316)
- (2) *is*- ‘duymak, dinlemek’ -*XIn*- > *iskîn*- ‘duymak, dinlemek’ (HRSI, 136)

4.16.2.1. Hakas Türkçesinde {-XIn-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -*XIn*- eki fiil köklerine eklenerek fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetmektedir. Bu çalışmada -*XIn*- ekiyle türemiş 4 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *os*- ‘kurtulmak, kaçmak’ -*XIn*- > *osxın*- ‘kurtulmak’ (HRSI, 316)
- (2) *is*- ‘duymak, dinlemek’ -*XIn*- > *iskîn*- ‘duymak, dinlemek’ (HRSI, 136)

4.17. {-sI-}

4.17.1. Eski Türkçede {-sI-} Eki

Gabain, Eski Türkçe döneminde -*sI*- ekinin seyrek olarak kullanıldığını belirtir: *emsi*- ‘emmek’ (Gabain 2007: 60).

Clauson, -*sI*- ekinin fiil köklerine eklenerek benzerlik anlamı kattığını belirtir. Ayrıca 11. yüzyıldan itibaren üretkenliğini yitiren bu ekin nadiren görüldüğünü fakat dönüşlü biçiminin daha yaygın olduğunu ifade eder: *emsi*- ‘emiyor gibi görünmek’ < *em*- ‘emmek’ (Clauson 2002: 97) .

4.17.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-sI-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinden Nogay Türkçesinde görülen -sI- eki işlek olarak kullanılmamaktadır ve eklendiği fiilin anlamını pekiştiren fiiller türetir: *örşi-* ‘artmak, çoğalmak, büyümek’, *şapsi-* ‘kızmak, atılmak’ (Akbaba 2009: 90).

4.17.3. Hakas Türkçesinde {-sI-} Eki

Hakas Türkçesinde -sI- eki kalınlık-incelik uyumuna göre sadece ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra -sI-/-sİ- şeklinde gelen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *çidik-* ‘sabırsızlanmak’ -sI- > *çidiksİ-* ‘sabırsızlanmak’ (HRSl, 963)
- (2) *mayıx-* ‘yorulmak’ -sI- > *mayıxsı-* ‘yorgun hissetmek’ (HRSl, 229-1075)

4.17.3.1. Hakas Türkçesinde {-sI-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde -sI- eki fiil köklerine eklenerek fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetmektedir. Bu çalışmada -sI- ekiyle türemiş 2 fiil tespit edilmiştir:

- (1) *çidik-* ‘sabırsızlanmak’ -sI- > *çidiksİ-* ‘sabırsızlanmak’ (HRSl, 963)
- (2) *mayıx-* ‘yorulmak’ -sI- > *mayıxsı-* ‘yorgun hissetmek’ (HRSl, 229-1075)

4.18. {-(ı)XsI-}

4.18.1. Hakas Türkçesinde {- (ı)XsI-} Eki

Hakas Türkçesinde -(I)XsI- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra -ıxsı-, ünlüyle biten sözcüklerden sonra -xsı-/-ksİ- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *kİle-* ‘dilemek, istemek’ -(ı)XsI- > *kİleksİ-* ‘istemek, arzu etmek’ (HRSl, 176)
- (2) *uzu-* ‘uyumak’ -(ı)XsI- > *uzuxsı-* ‘uyuklamak’ (HRSl, 717)
- (3) *xın-* ‘istemek, dilemek’ -(ı)XsI- > *xınıxsı-* ‘(genellikle olumsuz biçimiyle kullanılır) istememek, dilememek’ (HRSl, 892)

4.18.1.1. Hakas Türkçesinde {-*(I)XsI*-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-(I)XsI-* eki fiil köküne eklenerek yetersizlik bildiren veya fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetir. Bu çalışmada *-(I)XsI-* ekiyle türemiş 5 fiil tespit edilmiştir:

(1) *kīle-* ‘dilemek, istemek’ *-(I)XsI-* > *kīleksī-* ‘istemek, arzu etmek’ (HRSI, 176)

(2) *uzu-* ‘uyumak’ *-(I)XsI-* > *uzuxsı-* ‘uyuklamak’ (HRSI, 717)

(3) *xın-* ‘istemek, dilemek’ *-(I)XsI-* > *xınıxsı-* ‘(genellikle olumsuz biçimiyle kullanılır) istememek, dilememek’ (HRSI, 892)

4.19. {-DI-}

4.19.1. Hakas Türkçesinde {-DI-} Eki

Hakas Türkçesinde *-DI-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten sözcükten sonra *-tı-*, ötümlü ünsüzle biten sözcükten sonra *-dī-* şeklinde eklenmektedir:

(1) *kör-* ‘görmek’ *-DI-* > *kördī-* ‘dinç görünmeye çalışmak, kendini cesaretli göstermeye çalışmak’ (HRSI, 205)

(2) *xıs-* (I) ‘kısmak, basmak’ *-DI-* > *xıstı-* ‘kısmak, basmak’ (HRSI, 903)

4.19.1.1. Hakas Türkçesinde {-DI-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesinde *-DI-* eki fiillere eklenerek *gibi görünmek* veya fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türetir. Bu çalışmada *-DI-* ekiyle türemiş 2 fiil tespit edilmiştir:

(1) *kör-* ‘görmek’ *-DI-* > *kördī-* ‘dinç görünmeye çalışmak, kendini cesaretli göstermeye çalışmak’ (HRSI, 205)

(2) *xıs-* (I) ‘kısmak, basmak’ *-DI-* > *xıstı-* ‘kısmak, basmak’ (HRSI, 903)

4.20. {-(A)ñnA-}

4.20.1. Moğolcada {-GAñA-} Eki

Ramstedt, *-ñna-* ekinin **-ñ* ve *-la* eklerinin birleşmesiyle oluştuğu görüşündedir. Bu ekin, Kalmukçada *-ñna-*, Halha Moğolcasında *-gina-* şeklinde bulunduğunu belirtir (Ramstedt 1912: 81).

Rassadin ise Çağdaş Moğolcada *-GAnA-* şeklinde bulunan ekin *-ga* ve *-na* eklerinin birleşmesiyle oluştuğu görüşündedir. Buryat Edebi dilinde *-gana/-gene/-gono-*, Halha Moğolcasında *-gina/-gine/-gino/-ginö-*, *-xina/-xine/-xino/-xinö-* şeklinde bulunduğunu ve yansıma fiiller türettiğini belirtir: *titigana-* ‘gıcırdamak, cızırdamak’ < *titi* ‘gıcırta sesi’ (Rassadin 2011: 206).

Ujiyediin, Çağdaş Moğolcada *-GAnA-* ekinin kısa süreli tekrar bildiren fiiller türettiğini ifade eder: *aniyana-* ‘gözlerine kısararak bakmak (kısa süreli olarak tekrar tekrar)’, *gilayana-* ‘parlamak (kısa süreli olarak tekrar tekrar)’, *gedylene-* ‘geriye eğilmek (kısa süreli olarak tekrar tekrar)’ (Ujiyediin 1998: 68-69).

4.20.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-(A)ñnA-} Eki

Çağdaş Türk lehçelerinde *-(A)ñnA-* eki Saha, Dolgan ve Tuva Türk lehçelerinde görülmektedir.

Kałużyński, Saha Türkçesinde *-ñna-* ekinin Moğolcadan ödünçlenen bir ek olduğunu ve eyleme düzenli tekrarlılık bildirdiğini belirtir (Kałużyński 1961: 104). Kılıç ise *-ñna-* ekinin düzenli (bazı örneklerde düzensiz), sık ve çoklu tekrarlılık bildiren bir ek olduğunu belirtir: *uhugunna*, *tillañnāta-* ‘uyandı, esnedi (birkaç kez, yoğun bir biçimde)’, *söllöñnō-* ‘tekrar tekrar hareket etmek (büyük, kalın dudaklar hakkında)’ (Kılıç 2014: 127-129).

Stachowski “*Dolganische Wortbildung*” adlı çalışmada Dolgan Türkçesinde fiilden fiil yapan ekler başlığı altında değerlendirdiği *-ñna-* ekinin etimolojisi hakkında

bilgi vermemiştir. Bu ekin, fiillere eklenerek düzenli (ritmik) tekrar bildiren anlamında fiiller türettiğini ifade eder: *ūnnañnā-* ‘(birçok kere) kendini germek’ (Stachowski 1997: 75-76).

İsxakov ve Palm’bax, Tuva Türkçesinde *-(A)ñnA-* ekini düzenli (ritmik) görünüş eki olduğunu ifade ederler (İsxakov, Palm’bax 1961: 410). Baran ise Tuva Türkçesinde fiilden fiil yapan ekler başlığı altında değerlendirdiği *-(A)ñnA-* ekinin bir eylemin düzenli olarak yapıldığını belirten fiiller türettiğini belirtir: *ıǵlañna-* ‘ağlamak (düzenli olarak)’ < *ıǵla-* ‘ağlamak’, *kögereñne-* ‘mavileşmek (düzenli olarak)’ < *köger-* ‘mavileşmek’ (Baran 2015: 230).

4.20.3. Hakas Türkçesinde {-(A)ñnA-} Eki

Hakas Türkçesinde *-(A)ñnA-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra *-añna-/eñne-*, ünlüyle biten sözcüklerden sonra *-ñna-/ñne-* şeklinde gelmektedir:

(1) *tep-* ‘tepmek, ayağıyla vurmak; sallanmak’ *-(A)ñnA-* > *tebeñne-* ‘ayağıyla vurmak, ayağını sallamak’ (HRSI, 605)

(2) *segir-* ‘atlamak, sıçramak’ *-(A)ñnA-* > *segireñne-* ‘atlamak, sıçramak’ (HRSI, 455)

(3) *ıyǵa-* ‘(salıncak, beşik) sallanmak’ *-(A)ñnA-* > *ıyǵañna-* ‘sallanmak, yalpalayarak gitmek’ (HRSI, 1037)

(4) *çayxa-* ‘sallamak, silkmek’ *-(A)ñnA-* > *çayxañna-* ‘1) sallanmak, sendelemek, 2) salına salına yürümek’ (HRSI, 928)

Sonu *-p* ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde *-p* ünsüzü ötümlüleşerek *-b-* ünsüzüne dönüşür:

(1) *tep-* ‘tepmek, ayağıyla vurmak; sallanmak’ *-(A)ñnA-* > *tebeñne-* ‘ayağıyla vurmak, ayağını sallamak’ (HRSI, 605)

4.20.3.1. Hakas Türkçesinde {-(A)ñnA-} Ekinin İşlevleri

Subrakova, -(A)ñnA- ekini fiil kök veya gövdelerine eklenerek eylemin sık sık yapıldığını bildiren fiiller türettiğini belirtir (HRSI, 1069). Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -(A)ñnA- ekiyle türemiş 121 fiil tespit edilmiştir:

(1) *xurta-* ‘yan gözle bakmak; kızgın ve öfkeli bir bakış atmak’ -(A)ñnA- > *xurtañna-* ‘yan gözle bakmak, kötü davranmak’ (HRSI, 908)

(2) *ılğa-* ‘ağlamak’ -(A)ñnA- > *ılğañna-* ‘1) gözleri yaşarmak, 2) ağlıyormuş gibi yapmak’ (HRSI, 1039)

(3) *tütire-* ‘titremek, tir tir titremek’ -(A)ñnA- > *tütireñne-* ‘titremek, tir tir titremek’ (HRSI, 634)

(4) *segir-* ‘atlamak, sıçramak’ -(A)ñnA- > *segireñne-* ‘atlamak, sıçramak’ (HRSI, 455)

(5) *çayxa-* ‘sallamak, silkmek’ -(A)ñnA- > *çayxañna-* ‘1) sallanmak, sendelemek, 2) salına salına yürümek’ (HRSI, 928)

(6) *tep-* ‘tepmek, ayağıyla vurmak; sallanmak’ -(A)ñnA- > *tebeñne-* ‘ayağıyla vurmak, ayağını sallamak’ (HRSI, 605)

(7) *ıyğa-* ‘(salıncak, beşik) sallanmak’ -(A)ñnA- > *ıyğañna-* ‘sallanmak, yalpalayarak gitmek’ (HRSI, 1037)

(8) *tolğa-* ‘(kendi etrafında) çevirmek, döndürmek’ -(A)ñnA- > *tolğañna-* ‘nazlanmak, cilvenmek, etrafında dönüp durmak’ (HRSI, 643)

(9) *tügdüre-* ‘karışmak; tüyleri diken diken kabarmak’ -(A)ñnA- > *tügdüreñne-* ‘karışmak, tüylerini diken diken kabarmak’ (HRSI, 685)

(10) *usta-* ‘yönetmek, idare etmek’ -(A)ñnA- > *ustañna-* ‘başkasının işine karışmak, burnunu sokmak’ (HRSI, 735)

(11) *xatxır-* ‘(yüksek sesle) gülmek, kahkaha atmak’ -(A)ñnA- > *xatxırañna-* ‘(biriyle, bir şeyle) alay etmek, eğlenmek’ (HRSI, 824)

(12) *mayı-* ‘yorulmak’ (HRSI, 1075) *-(A)ñnA-* > *mayıñna-* ‘yorulmak’ (HRSI, 230)

4.21. {-(A)y-}

4.21.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-y-} Eki

Korkmaz, -y- ekinin Eski Türkçede artık canlılığını yitirmiş olan -*ɖ*- ekinin -*ɖ*- > -y- değişmesine uğrayarak oluşmuş bir ek olduğunu belirtir. Ekin ünlüyle biten tek heceli fiil köklerine gelerek kökle ayrılmayacak bir biçimde kaynaştığını ve bu kaynaşma neticesinde ekin işlevinin ne olduğunun tam olarak bilinemediğini ancak genellikle pekiştirme işlevinde kullanılan bir ek olduğunu ifade eder (Korkmaz 2009: 135).

Akbaba da Nogay Türkçesinde -y- ekinin Eski Türkçede pekiştirme eki olan -*d*- ekinin değişmesi sonucu ortaya çıktığını ve ünlüyle biten fiil tabanlarına geldiğini belirtir: *maaray-* ‘sakince durmak’, *yeñilley-* ‘hafiflemek, şiddeti azalmak’ (Akbaba 2009: 90).

Uygur, Karakalpak Türkçesinde -y- ekinin oluş ve pekiştirme bildiren fiiller türettiğini belirtir: *tüksiy-* ‘acı çekmek, surat asmak’, *uzay-* ‘uzamak, çekilmek’, *toy-* ‘doymak’ (Uygur 2018: 131).

Sibirya grubu Türk lehçelerinden Saha, Altay ve Tofa Türkçelerinde ise -y- ekiyle türemiş gövdelerin genellikle Moğolcadan ödünçleme sözcüklerden olduğu görülmektedir. Rassadin, Tofa Türkçesinde -y göstergeli Moğolcadan ödünçleme fiillerin bulunduğunu ifade eder: *arbay-* ‘dallanmak, budaklanmak’, *beldey-* ‘sarkmak’ (Rassadin 1980: 56).

Rassadin, Altay Türkçesinde ise -y- ekinin Moğolca -*yi-* ekinden ödünçleme olduğunu belirtir: Alt. *bultıy-* ‘şişmek’ < Moğ. *bülteyi-* ‘çıkıntı meydana getirmek’, Alt. *sarbay-* ‘açılmak, aralanmak’ < Moğ. *sarbayı-* ‘açılmak, aralanmak’, Alt. *buuray-*

‘ağarmak’ < Moğ. *buyurayi-* ‘ağarmak’ (Rassadin 1980: 25). Dilek ise Altay Türkçesinde -y- ekinin çoğunlukla ünlüyle biten fiil kök ve gövdelerine gelerek, geldiği fiilin ifade ettiği anlamı kuvvetlendiren bir ek olduğunu belirtir: *bököy-* ‘eğilmek, bükülmek’ < *bökö-* ‘eğmek, bükmek’, *eriy-* ‘erimek’ < *eri-* ‘erimek’ (Dilek 2009: 54-55).

Saha Türkçesinde de Moğolca ve Mançu-Tunguzcadan ödünçleme fiillerden -y- ekiyle türemiş fiil gövdeleri görülmektedir: Sah. *sınalıy-* ‘sızlamak, inlemek’ < Moğ. *sinala-* ‘ağlamak, sızlamak’, Sah. *çāliy-* ‘çıkmaq, ilerlemek’ < Mançu-Tunguz. *çali-* ‘çıkmaq’ (Kılıç 2014: 132).

Arıkoğlu, Tuva Türkçesinde -y- ekiyle türemiş fiillerin etimolojisinin belirgin olmadığını ve -y- ekiyle türemiş fiillerin bir şekle girmek, bir tarafa meyletmek anlamında geçişsiz fiiller olduğunu belirtir: *dıylay-* ‘kıvrılmak, bükülmek’, *ögbey-* ‘kabarmak, yumuşamak’ (Arıkoğlu 2007: 1176).

4.21.2. Hakas Türkçesinde {-(A)y-} Eki

Hakas Türkçesinde -(A)y- eki çoğunlukla ünlüyle biten fiil kök veya gövdelerine gelmektedir. Ek, kalınlık-incelik uyumuna göre ünsüzle biten sözcüklerden sonra -ay-/-ey-, ünlüyle biten sözcüklerden sonra ise -y- şeklinde gelir:

(1) *çoxça-* ‘pinekleme, uyuklamak’ -(A)y- > *çoxçay-* ‘bir şey yapmadan durmak’ (HRSI, 993)

(2) *ır-* ‘1) yırtmak, yarmak, 2) bağırmaq’ -(A)y- > *ıray-* ‘1) bacaklarını açarak oturmak, 2) yüzünü buruşturarak kıvrınmak’ (HRSI, 1043)

(3) *sıla-* ‘yorulmak; zayıflamak’ -(A)y- > *sılay-* ‘yorulmak, hali kalmamak’ (HRSI, 549)

Sonu -t ünsüzüyle biten sözcüklere eklendiğinde -t ünsüzü ötümlüleşerek -d- ünsüzüne dönüşür:

(1) *çat-* ‘yatmak’ -(A)y- > *çaday-* ‘tembellik etmek, üşenmek’ (HRSI, 918)

Rassadin “*Mongolo-buryatskie zaimstvovaniya sibirskix tyurkskix yazıkax*” adlı çalışmada Hakas Türkçesinde Moğolcadan ödünçlenen -y göstergeli türemiş fiillerin bulunduğunu belirtir. Ancak Rassadin, bu ekle türemiş fiillerin isimden mi yoksa fiilden mi türediğini belirtmemiştir ve verdiği örneklerin yalın hallerini de vermemiştir:

- (1) *añay*- ‘gözden kaçırmak, fark etmemek’ (Rassadin 1980: 38)
- (2) *orbay*- ‘şaşmak, şaşkına dönmek’ (Rassadin 1980: 38)
- (3) *sirtey*- ‘kendini göstermeye çalışmak’ (Rassadin 1980: 38)
- (4) *tırtey*- ‘dikkatle bakmak, gözlerini dikerek bakmak’ (Rassadin 1980: 38)
- (5) *topay*- ‘kabarmak, çıkıntı oluşmak’ (Rassadin 1980: 38)

Hakas Türkçesinde -(A)y- ekli çoğu fiil gövdesinin kökleri tespit edilememektedir. Bu tespit edilemeyen kökler ise genellikle Moğolcadan ödünçlenen sözcüklerdir:

- (1) Hks. *ırcay*- ‘dişlerini göstermek, sırtmak’(HRSI, 1047) < Moğ. *arcay*- ‘dişlerini göstermek, sıratmak’ (Lessing I, 88)
- (2) Hks. *sırbey*- ‘dimdik durmak, ucu çıkmak’ (HRSI, 479) < Moğ. *serbey*- ‘dik olmak, dikelmek’ (Lessing II, 1069)
- (3) Hks. *xalçay*- ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 793) < Moğ. *gilciy*- ‘çarpık ve eğri olmak’ (Lessing I, 613)
- (4) Hks. *mökey*- ‘eğilmek’ (HRSI, 255) < Moğ. *mükey*- ~ *mökey*- ‘eğilmek, bükülmek’ (Lessing I, 834)

Ayrıca kökü tespit edilemeyen sözcüklerin, fiilden fiil yapan -(A)ñnA- ekiyle türemiş fiillerle kullanıldığı görülmektedir:

- (1) *çırbey*- ‘kendini önemli saymak, böbürlenmek’ (HRSI, 979)
- Krş. *çırbeñne*- ‘uygunsuzca davranmak, kendini beğendirmeye çalışmak’ (HRSI, 979)
- (2) *ırsay*- ‘gülümsemek, tebessüm etmek’ (HRSI, 1046)

Krş. *ırsañna*- ‘gülümsemek, tebessüm etmek’ (HRSI, 1047)

(3) *kölbey*- ‘dalgalanmak, sallanmak’ (HRSI, 198)

Krş. *kölbeñne*- ‘dalgalanmak, sallanmak’ (HRSI, 198)

(4) *mulçuy*- ‘1) (hayvan) zayıf düşmek, 2) (insan) yorulmak’ (HRSI, 256)

Krş. *mulçuñna*- ‘verimi düşmek’ (HRSI, 257)

(5) *nandıy*- ‘eğilmek; yana yatmak’ (HRSI, 268)

Krş. *nandıñna*- ‘(at üstünde giderken) sık sık bir yana eğilmek’ (HRSI, 268)

(6) *purbay*- ‘küsmek, gücenmek; somurtmak’ (HRSI, 400)

Krş. *purbañna*- ‘küsmek, gücenmek, kapris yapmak’ (HRSI, 400)

(7) *siksey*- ‘düz durmak, doğru durmak’ (HRSI, 466)

Krş. *sikseñne*- ‘düz durmak, doğru durmak’ (HRSI, 466)

(8) *ürbey*- ‘korkmak, ürkmek’ (HRSI, 754)

Krş. *ürbeñne*- ‘korkmak, ürkmek’ (HRSI, 754)

(9) *xocay*- ‘kibirli olmak, sebepsiz yere kavga çıkarmak’ (HRSI, 855)

Krş. *xocañna*- ‘kibirlenmek; kavgacı olmak’ (HRSI, 855)

4.21.2.1. Hakas Türkçesinde {-(A)y-} Ekinin İşlevleri

Arıkoğlu, -(A)y- ekiyle türemiş fiillerin “bir şekle girmek”, “bir tarafa meyletmek” anlamlarında ve geçişsiz olduğunu belirtir (Arıkoğlu 2007: 1103). Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -(A)y- ekiyle türemiş 132 fiil tespit edilmiştir.

1. Arıkoğlu’nun belirttiği “bir şekle girmek”, “bir tarafa meyletmek” anlamlarında olan fiillerin, kökleri tespit edilemeyen fiillerde görülmektedir:

(1) *siksey*- ‘düz durmak, doğru durmak’ (HRSI, 466)

(2) *kölbey*- ‘dalgalanmak, sallanmak’ (HRSI, 198)

(3) *nandıy*- ‘eğilmek; yana yatmak’ (HRSI, 268)

(4) *soxsay*- ‘ucu çıkmak, sivrilme’ (HRSI, 498)

(5) *tarbay*- ‘(farklı yönlere) ayrılmak, dalbudak salmak’ (HRSI, 594)

2. Fiil kök veya gövdelerine gelerek geçişli fiilleri geçişsiz fiillere dönüştürür:

(1) *ılça-* ‘ezmek’ *-(A)y-* > *ılçay-* ‘(katı, sert bir şey) ezilmek’ (HRSl, 1039)

(2) *irta-* ‘çimdiklemek, yolmak’ *-(A)y-* > *ırtay-* ‘öfkelenmek, sinirlenmek’ (HRSl, 1047)

3. Fiil kök veya gövdelerine gelerek, geldiği fiilin anlamını pekiştiren fiiller türetir:

(1) *sıla-* ‘yorulmak; zayıflamak’ *-(A)y-* > *sılay-* ‘yorulmak, hali kalmamak’ (HRSl, 549).

(2) *xurta-* ‘yan gözle bakmak’ *-(A)y-* > *xurtay-* ‘yan gözle bakmak’ (HRSl, 908)

(3) *tazıra-* ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ *-(A)y-* > *tazıray-* ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ (HRSl, 575)

4.22. {-XIA-}

4.22.1. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-KİIA-} Eki

Tenişev, Çağdaş Türk lehçelerinde *-KİIA-* ekinin *-ga* ve *-la* eklerinin birleşmesiyle oluştuğunu ve eklendiği fiile tekrar anlamı kattığını belirtir (Tenişev 1988: 439). Şçerbak, *-KİIA-* ekini “Süreç Yoğunluğu Bildiren Şekiller” başlığı altında inceler. Süreç yoğunluğunu, eylemin nitelik ve nicelik değişimi kavramıyla birleştirilen farklı yönlü anlamları kastettiğini belirtir. Bu anlamları ise şu şekilde sınıflandırır: Güçlenme, zayıf düşme, yeterlilik, yetersizlik, parçalanma, tekrarlılık ve hızlandırılmış olma (Şçerbak 2016: 145-146).

Çelikbay, Çağdaş Türk lehçelerinde *-KİIA-* ekinin isimden fiil yapan *-GI* ve isimden fiil yapan *+IA-* eklerinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik bir ek olduğunu belirtir ve *-KİIA-* ekini anlam özellikleri açısından 6 gruba ayırır: 1) Hareketin art arda tekrarı, 2) Hareketin arada bir gerçekleştirilmesi, 3) Hareket yönündeki düzensizlik, 4)

Harekette artma veya azalma, 5) Hareketin belli bir süre için gerçekleştirilmesi, 6) Harekete herhangi bir anlam inceliğinin katılmaması (Çelikbay 2011: 83).

Poppe, Tatar Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, fiil köklerine eklenerek eylemin “zaman zaman, ara sıra” yapıldığını belirten fiiller türettiğini belirtir: *yazgala-* ‘(ara sıra, zaman zaman) yazmak’ < *yaz-* ‘yazmak’, *kilgele-* ‘(ara sıra, zaman zaman) ziyarete gelmek’ < *kil-* ‘gelmek’ (Poppe 1963: 100).

Baskakov, Karakalpak Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, fiillere eklenerek eyleme tekrar anlamı kattığını belirtir (Baskakov 1952: 359).

Poppe, Başkurt Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, fiil köklerine eklenerek eylemin “sık sık” yapıldığını belirten fiiller türettiğini ifade eder: *kilgile-* ‘(sık sık) gelmek’ < *kil-* ‘gelmek’ (Poppe 1964: 71).

Çengel, Kırgız Türkçesinde *-KIIA-* ekini, fiillere eklenerek iş veya hareketin tekrarlandığını ve sıkça yapıldığını bildiren fiiller türettiğini ifade eder: *tiştegile-* ‘ara sıra ısırmak’, *urgula-* ‘devamlı olarak dövmek’ (Çengel 2017: 149)

Akbaba, Nogay Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, tek heceli fiillere eklenerek hareketin sık sık ve sürekli yapıldığını ifade eden fiiller türettiğini belirtir: *keskile-* ‘küçük dilimlere ayırmak’, *bölgile-* ‘parçalara ayırmak’ (Akbaba 2009: 87).

Ersoy, Çuvaş Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, fiillere eklenerek genellikle bir işin zaman zaman ya da sık sık yapıldığını bildiren fiiller türettiğini belirtir: *pīhkala-* ‘ara ara bakmak’ < *pīh-* ‘bakmak’, *tapkala-* ‘tekmelemek’ < *tap-* ‘tekmelemek’ (Ersoy 2017: 93).

Dilek, Altay Türkçesinde *-KIIA-* ekinin, fiillere eklenerek hareketin birden fazla kişi tarafından, birlikte ve aynı anda yapıldığını; hareketin düzenli ve düzensiz aralıklarla birden fazla kişinin katılımıyla ve iş birliği içinde yapıldığını gösteren bir ek olduğunu belirtir (Dilek 2004: 787-788).

Ilgın, Tofa Türkçesinde *-KIIA-* ekinin biçim olarak yapım eki gibi görünse de işlev olarak eklendiği kelimeye yeni bir anlam kazandırmaksızın eylemin tekrar ve sürekli biçimde gerçekleştiğini belirtir: *örügile-* ‘saçlarını örmek’ < *örü-* ‘örmek’ (İlgın 2015: 74).

Baran, Tuva Türkçesinde *-KIIA-* ekini, fiillere eklenerek eylemin birden fazla, çok kere tekrar tekrar yapıldığını gösteren bir ek olduğunu belirtir: *atkıla-* ‘çok kez ateş etmek’ < *at-* ‘atmak, ateş etmek’, *dilegile-* ‘çok kez aramak’ < *dile-* ‘aramak’ (Baran 2015: 223-224).

4.22.2. Hakas Türkçesinde {-XIA-} Eki

Hakas Türkçesinde *-XIA-* eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra *-xla/-kle-*, ünlü ve ötümlü ünsüzle biten sözcüklerden sona ise *-ğla/-gle-* şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

(1) *at-* ‘atmak, ateş etmek’ (HRSl, 85) *-XIA-* > *atxla-* ‘(çok kez) ateş etmek’ (HRSl, 1075)

(2) *kis-* ‘kesmek’ (HRSl, 160) *-XIA-* > *kiskle-* ‘(çok kez) kesmek’ (HRSl, 1075)

(3) *çör-* ‘gezmek’ *-XIA-* > *çörgle-* ‘(sık sık) gezmek’ (Direnkova 1948: 71)

(4) *oyna-* ‘oynamak’ *-XIA-* > *oynağla-* ‘(çok kez) oynamak (Direnkova 1948: 71)

Hakas Türkçesinde *-XIA-* ekiyle türemiş bazı fiillerde ekin ilk hecesindeki sesin düştüğü görülmektedir:

(1) *çığ-* ‘yığmak’ (HRSl, 1015) *-XIA-* > *çığla-* ‘(çok miktarda) yığmak’ (HRSl, 1075)

(2) *sök-* (II) ‘azarlamak, sövmek’ (HRSl, 501) *-XIA-* > *sökle-* ‘sövmek, hakaret etmek’ (HRSl, 503)

(3) *pas-* (II) ‘basmak, sıkmak’ (HRSl, 336) *-XIA-* > *pasla-* ‘çiğnemek, ayakları altında ezmek’ (HRSl, 349)

Krş. *pas-* (II) ‘basmak, sıkmak’ (HRSI, 336) -*XIA-* > *pasxla-* ‘çiğnemek, ayakları altında ezmek’ (HRSI, 352)

Yukarıdaki örneklerde görülen benzer yapı Şor Türkçesinde de görülmektedir:

ŞorT. *sök-* ‘kızmak, sövmek’ > *sökle-* ‘(çok kez) kızmak, sövmek’ (*sökkile-* > *sökkle-* > *sökle-*) (Yesipova 2011: 432)

ŞorT. *şık-* ‘çıkmaq’ > *şıkla-* ‘(çok kez) çıkmak’ (*şıkkıla-* > *şıkkla-* > *şıkla-*) (Yesipova 2011: 432)

4.22.2.1. Hakas Türkçesinde {-XIA-} Ekinin İşlevleri

Hakas Türkçesi üzerine yazılan çeşitli gramer kitaplarında -*XIA-* eki çok defalılık bildiren bir biçimbirim olarak tanımlanmaktadır. Bütün fiil kök veya gövdelerine getirilebilen bu ek, eylemin çok defa veya sık sık yapıldığını ve birden fazla özne tarafından gerçekleştirildiğini belirtir (Direnkova 1948: 71; Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 424; Karpov 1975: 186; Karpov 2004: 67; HRSI, 1075). Bu çalışmada Hakas Türkçesinde -*XIA-* ekiyle türemiş 39 fiil tespit edilmiştir. -*XIA-* eki fiil kök veya gövdelerine eklenerek eylemin çok defa veya sık sık yapıldığını ve birden fazla özne tarafından gerçekleştirildiğini belirten fiiller türetir:

(1) *pıl-* ‘bilmek’ (HRSI, 365) -*XIA-* > *pılgle-* ‘(çok kez) bilmek’ (Karpov 2004: 67)

(2) *sıyla-* ‘hediye etmek’ -*XIA-* > *sıylağla-* ‘(çok kez) hediye etmek’ (Direnkova 1948: 71)

(3) *turğıs-* ‘koymak’ -*XIA-* > *turğısxla-* ‘(çok defa) koymak’ (HRSI, 679)

(4) *uzu-* ‘uyumak’ -*XIA-* > *uzuğla-* ‘(sık sık) uyumak’ (Direnkova 1948: 71)

(5) *kis-* ‘kesmek’ (HRSI, 160) -*XIA-* > *kiskle-* ‘(çok kez) kesmek’ (HRSI, 1075)

(6) *çör-* ‘gezmek’ -*XIA-* > *çörgle-* ‘(sık sık) gezmek’ (Direnkova 1948: 71)

(7) *söle-* ‘söylemek’ -*XIA-* > *sölegle-* ‘(sık sık) söylemek’ (Direnkova 1948: 71)

(8) *kör-* ‘bakmak’ -*XIA-* > *körgle-* ‘(birlikte) bakmak’ (Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 424)

(9) *çooxta-* ‘konuşmak’ -*XIA-* > *çooxtağla-* ‘(birden çok özne) konuşmak’ (Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 424)

4.23. {-MA-}

4.23.1. Eski Türkçede {-mA-} Eki

Tekin, Türk dilindeki -*mA-* olumsuzluk ekinin kökeni üzerine yazdığı makalede Ramsted’in Türk dilindeki olumsuzluk bildiren -*mA-*’nın fiillerden -*m* ile yapılmış isim şekillerine Tunguz dillerinde yaşayan olumsuz fiil *e-* ‘olmamak’ fiilinin getirilmesi ile meydana gelmiş olduğunu belirtir: **bolum e-di > bolmadı*. Tekin, Ramsted’in bu görüşüne katılmakla beraber birçok Altayca verinin de bu teoriyi desteklediği görüşündedir (Tekin 2003: 248-252).

Gabain, -*mA-* ekini fiilden fiil türeten ek olarak değerlendirir ve bu ekin, fiillere eklenerek olumsuz anlamda fiiller türettiğini belirtir: *turgurma-* ‘kaldırmamak, durdurmamak’ < *turgur-* ‘kaldırmak, durdurmak’ (Gabain 2007: 59).

Clauson, -*mA-* olumsuzluk ekinin Türk dilinin bütün dönemlerinde oldukça işlek olarak kullanılan fiilden fiil türeten bir ek olduğunu belirtir (Clauson 2002: 97).

4.23.2. Çağdaş Türk Lehçelerinde {-MA-} Eki

Şçerbak, -*MA-* olumsuzluk ekinin Türk lehçelerinde fiilin olumsuzluğunu ortak olarak ifade eden bir araç olduğunu ve tartışmasız bir şekilde Türk lehçelerinin yaygın olduğu tüm alanda, büyük bir zaman dilimi süresince dış görünüşünü koruyan en eski şekil bilgisel unsurlarından biri olduğunu belirtir (Şçerbak 2016: 109).

Çağdaş Türk lehçelerinde -*MA-* olumsuzluk ekiyle türemiş fiillere Azb. *oturma-* ‘oturmamak’ < *otur-* ‘oturmak’ (Şiraliyev, Sevortyan 1971: 100), Kkal. *üzbe-* ‘koparmamak’ < *üz-* ‘koparmak’ (Uygur 2018: 126), Kzk. *jazba-* ‘yazmamak’ (Doğan,

Koç 2013: 230), Nog. *kezbe-* ‘gezmemek’ (Akbaba 2009: 89), Krç.Mlk. *külme-* ‘gülmemek’ (Tavkul 2000: 23), Kırg. *toybo-* ‘doymamak’ (Çengel 2017: 148), Alt. *sokpo-* ‘vurmamak’ (Dilek 2009: 53), Tuv. *kespe-* ‘kesmemek’ < *kes-* ‘kesmek’ (Baran 2015: 247), Tof. *kelbe-* ‘gelmemek’ (İlgin 2015: 75), Sah. *utuyuma-* ‘uyumamak’ < *utuy-* ‘uyumak’ (Korkina 1982: 226) örnek olarak gösterilebilir.

4.23.3. Hakas Türkçesinde {-MA-} Eki

Hakas Türkçesinde olumsuzluk bildiren -MA- eki kalınlık-incelik uyumuna göre ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra -pa-/pe-, ünlü ve ötümlü ünsüzlerden sonra -ba-/be-, nazal ünsüzlerden sonra ise -ma-/me- şeklinde eklenen altbiçimleri bulunmaktadır:

- (1) *kör-* ‘görmek’ -MA- > *körbe-* ‘görmemek’
- (2) *kil-* ‘gelmek’ -MA- > *kilbe-* ‘gelmemek’
- (3) *tök-* ‘dökmek’ -MA- > *tökpe-* ‘dökmemek’
- (4) *as-* ‘açmak’ -MA- > *aspa-* ‘açmamak’
- (5) *ire-* ‘bükme’ -MA- > *irebe-* ‘bükmemek’
- (6) *maxta-* ‘övmek’ -MA- > *maxtaba-* ‘övmemek’

4.23.3.1. Hakas Türkçesinde {-MA-} Ekinin İşlevleri

Baskakov ve İnkijekova-Grekul, Hakas Türkçesinde -MA- ekini görünüş kategorisi içerisinde fiilin olumsuz biçimi olarak değerlendirirler (Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 423-424). Karpov da olumsuzluk bildiren -MA- ekini *bitmiş görünüşün olumsuz biçimi* olarak ele alır ve türetme morfolojisinin dışında tutar (Karpov 2004: 78). Arıkoğlu ise olumsuzluk bildiren -MA- ekini fiilden fiil yapan ek olarak değerlendirir (Arıkoğlu 1996: 64).

Hakas Türkçesinde bütün fiil kök veya gövdelerine eklenebilen -MA- eki genel olarak eklendiği fiilin anlamını olumsuz yapan fiiller türetir:

- (1) *kör-* ‘görmek’ -MA- > *körbe-* ‘görmemek’
(2) *kil-* ‘gelmek’ -MA- > *kilbe-* ‘gelmemek’
(3) *tök-* ‘dökmek’ -MA- > *tökpe-* ‘dökmemek’
(4) *as-* ‘açmak’ -MA- > *aspa-* ‘açmamak’
(5) *em-* ‘emmek’ -MA- > *emme-* ‘emmemek’
(6) *köm-* ‘gömmek’ -MA- > *kömm-* ‘gömmemek’

5. SONUÇ

Bu çalışmada Hakas Türkçesinde 5299 türemiş fiil incelenmiştir. Bu türemiş fiil yapılarında 44 fiil türetme ekinin bulunduğu ve bu eklerin 21'inin isimden fiil türettiği, 23'ünün fiilden fiil türettiği, 6 ekin ise hem isimden fiil (+A-, +(A)y-, +I-, +SI-, +(I)X-, +XIn-) hem de fiilden fiil (-A-, -(A)y-, -I-, -sI-, -(I)X-, -XIn-) türettiği belirlenmiştir. 1851 fiilin isimden fiil türeten ekler ile 3448 fiilin ise fiilden fiil türeten ekler ile türetildiği tespit edilmiştir.

Tablo 1: Fiil Türetme Ekleri ve Türemiş Fiil Sayısı

İsimden Fiil Türeten Ekler				Fiilden Fiil Türeten Ekler			
<i>İFTE</i>	<i>TFS</i>	<i>İFTE</i>	<i>TFS</i>	<i>FFTE</i>	<i>TFS</i>	<i>FFTE</i>	<i>TFS</i>
{+A-}	86	{+sIrXA-}	20	{-(I)s-}	790	{-I-}	10
{+I-}	12	{+(I)X-}	19	{-(I)n-}	350	{-(I)X-}	64
{+LA-}	959	{+GAr-}	10	{-DIr-}	598	{-GA-}	12
{+LAN-}	342	{+(I)rA-}	52	{-t-}	841	{-(I)mzIrA-}	3
{+LAs-}	34	{+(A)n-}	11	{-(I)r-}	36	{-XIn-}	4
{+LAl-}	40	{+(A)l-}	16	{-(I)s-}	7	{-sI-}	2
{+(A)r-}	30	{+(A)t-}	14	{-GIs-}	8	{-(i)XsI-}	5
{+(I)rXA-}	37	{+(A)y-}	16	{-XIr-}	11	{-DI-}	2
{+SI-}	48	{+XIn-}	4	{-sIr-}	2	{-(A)ñnA-}	121
{+SIn-}	50	{+sA-}	11	{-(I)l-}	399	{-(A)y-}	132
{+SIrA-}	40			{-A-}	12	{-XIA-}	39

Hakas Türkçesinde +A-, +I-, +LA-, +LAN-, +LAs-, +LAl-, +(A)r-, +(I)rXA-, +SI-, +SIn-, +SIrA-, +sIrXA-, +(I)X-, +GAr-, +(I)rA-, +(A)n-, +(A)l-, +(A)t-, +(A)y-, +XIn-, +sA- olmak üzere toplam 21 isimden fiil türeten ek bulunmaktadır. Bu eklerden

16'sının +A-, +I-, +LA-, +LAn-, +(A)r-, +(I)rXA-, +SI-, +SIn-, +SIrA-, +(I)X-, +GAr-, +(I)rA-, +(A)n-, +(A)l-, +(A)y-, +sA- Eski Türkçeyle, 20 ekin çağdaş Türk lehçeleriyle +A-, +I-, +LA-, +LAn-, +LAs-, +LAl-, +(A)r-, +(I)rXA-, +SI-, +SIn-, +SIrA-, +(I)X-, +GAr-, +(I)rA-, +(A)n-, +(A)l-, +(A)t-, +(A)y-, +XIn-, +sA- ortak olduğu tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesindeki fiillerde gerek yapı gerek işlev açısından Moğolcanın etkisi olduğu görülen -(A)ñnA- ekinin Moğolcadaki durumu da incelenmiştir.

Hakas Türkçesinde isimden fiil türeten ekler içerisinde hem işlevi hem de türettiği fiil sayısı açısından (959 türemiş fiil) en işlek olan ek +LA- ekidir. Bu ek, isim, sıfat, zarf, zamir ve yansıma türünden sözcük gruplarına eklenerek fiiller türetmektedir. Rusçadan ödünçlenen isim türünden sözcüklere de gelerek fiiller türeten bu ekin bir örnekte *payat-* 'lehimlemek' +LA- > *payatta-* 'lehimlemek, lehim yapmak' fiil tabanına eklenerek fiilden fiil türettiği tespit edilmiştir.

Eski Türkçe döneminde +la-/ +lä- altbiçimleri bulunan +LA- ekinin Hakas Türkçesinde ve çağdaş Türk lehçelerinde ilerleyici ünsüz benzeşmesi ve dudak uyumuna dayalı oluşmuş altbiçimleri bulunmaktadır.

DLT'de +lA- ekiyle türemiş fiillerin 19 işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir. DLT'de görülen 19 işlevden 17'sinin Hakas Türkçesinde de görüldüğü; 2 işlevin ise farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılaşan bu işlevlerden ilki DLT'de boy veya kabile isimlerine eklenerek o boy ya da kabileye mensup olma anlamında fiiller türetirken; Hakas Türkçesinde ise ulus bildiren isimlere eklenerek o ulusun dilini konuşmak anlamında fiiller türetmektedir. İkincisi ise DLT'de akrabalık bildiren bir sözcüğe eklenerek o kişiyi sahiplenmek, kabullenmek anlamında fiil türetirken; Hakas Türkçesinde ise evlenmek ve ismini söylememek gibi çeşitli anlamlarda fiiller türetmektedir.

Hakas Türkçesinde +LA- eki 37 işlevde kullanılmaktadır. Bu işlevler içerisinde en fazla türemiş sözcüğün, isimlere eklenerek kök veya gövdede belirtilen ismin durumuna geçmeyi, ismin bildirdiği eylemi yapmayı ifade eden türemiş fiil yapılarıdır ve bu işlevde türemiş 249 fiil tespit edilmiştir. En az türemiş sözcük ise şahıs zamirine eklenerek türemiş yapıdır ve bu işlevde türemiş 1 fiil tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde tespit edilen 17 işlev (1. isimlere eklenerek bir şeyi taşımak anlamında), (2. hastalık bildiren isimlere gelerek o hastalığa yakalanmak anlamında), (7. doğurmak, düşük yapmak, hamile kalmak anlamında), (9. organı tutmak, yakalamak veya o organla ilgili vurmak anlamlarında), (11. araç olarak kullanılmak anlamında), (14. bir şeye veya bir yere koymak anlamında), (16. bir şeyle kaplanmak, örtünmek anlamında) (17. belli bir zamanı geçirmek anlamında), (19. temizlemek, kazımak, kabuğunu soymak anlamında), (20. hava ile ilgili çeşitli anlamlarda fiiller), (21. belli bir niteliğe ait olmak, herhangi bir niteliği kazandırmak anlamında), (22. ismin bildirdiği düşünceyi bir kişiye ya da nesneye dayandırma anlamında), (23. ismin durumuna geçmeyi, ismin bildirdiği eylemi yapmak anlamında), (24. yansıma sözcüklerden fiiller türetmek), (25. ölçüyle ölçmek anlamında), (26. belli bir hareketi tasvir etmek anlamında), (32. zarflara eklenerek hareketin yönünü, zamanını ve durumunu belirtmek anlamında) çağdaş Türk lehçelerinin genelinde görülmektedir.

Hakas Türkçesinde tespit edilen 5 işlev (5. bir şeyi giymek, takmak anlamında), (8. bitki isimlerine gelerek bir şeyi toplamak anlamında), (13. bir şeyi yemek, içmek anlamında), (18. belli bir karaktere veya huya sahip olmak anlamında), (29. meslek veya ünvan isimlerine gelerek yönetmek, hüküm sürmek anlamlarında) Sibirya grubu Türk lehçelerinde görülmektedir.

Bazı işlevler çağdaş Türk lehçelerinin bir kısmında görülmektedir: Yer bildiren isimlere gelerek belirtilen yere gitmek, o yerde gezmek, dolaşmak işlevi Kırgız Türkçesi ve Sibirya grubu Türk lehçeleri; hayvan isimlerine eklenerek avlamak, yakalamak

anlamında Kırgız Türkçesi ve Sibirya grubu Türk lehçeleri; söylemek veya anlatmak anlamında Kırgız Türkçesi, Tatar Türkçesi ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde görülmektedir.

Ulus bildiren isimlere gelerek o ulusun dilini konuşmak anlamında fiiller türeten ekin bu işlevi Sibirya grubu Türk lehçelerinde de görülürken; Kırgız ve Türkmen Türkçesinde ise dil isimlerine eklenerek o dili konuşmak anlamında fiiller türetmektedir. Giysi ile ilgili sözcüklere eklenerek bir şeyi dikmek, kenar çekmek anlamında Çuvaşça ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde görülmektedir. İsimlere eklenerek bir şeyi inşa etmek veya yapmak anlamında Kırgız Türkçesi, Kumuk Türkçesi ve Sibirya grubu Türk lehçelerinde fiiller türetmektedir.

Hakas Türkçesinde +LA- eki sayı sıfatlarına eklenerek çeşitli anlamlarda fiiller türetir. Ekin bu anlamları ise çağdaş Türk lehçelerinde görülmemektedir.

Hakas Türkçesinde tespit edilen 22 işlevin (2., 3., 5., 6., 7., 8., 11., 12., 13., 14., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 23., 24., 25., 29., 32., 33. işlev) hem Moğolcada hem de çağdaş Türk lehçelerinde görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde isimden fiil türeten ekler içerisinde +LA- ekinden sonra hem işlevi hem de kullanım alanı açısından verimli eklerden bir diğeri +LAn- ekidir. Bu ek, isim, sıfat, zarf, ünlem ve yansıma türünden sözcük gruplarına eklenerek fiiller türettiği ve ayrıca bir örnekte Rusçadan ödünçleme fiil tabanına eklenerek fiilden fiil türettiği de tespit edilmiştir. Hakas Türkçesinde +LAn- ekiyle 342 türemiş fiil bulunmakta olup bu türemiş fiillerin 21 işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eski Türkçe döneminde +lan-/+län- altbiçimleri bulunan +LAn- ekinin Hakas Türkçesinde ve çağdaş Türk lehçelerinde ilerleyici ünsüz benzeşmesine dayalı oluşmuş altbiçimleri bulunmaktadır.

Hakas Türkçesinde +LAs- ekinin +LA- ve +LAn- eki gibi ilerleyici ünsüz benzeşmesine dayalı altbiçimleri bulunmaktadır. Bu ekin isim, sıfat ve yansıma

türünden sözcüklere gelerek fiiller türettiği ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde +LAl- eki isimlere ve sıfatlara gelen bir ektir. +LAl- eki Güney Sibiry Türk Lehçelerinden Hakas, Şor, Tuva ve Altay Türk lehçelerinde görülmekte olup +LAn- ve +LAS- eki gibi iki unsurdan oluşan birleşik yapıya sahip bir türetme ekidir. Bu ek, Eski Türkçe ve diğer çağdaş Türk lehçelerinde görülmemektedir.

Hakas Türkçesinde +A- ekinin isim, sıfat ve yansıma türünden sözcük gruplarına gelerek yapma, olma bildiren geçişli ve geçişsiz fiiller türettiği ve ekin bu özelliklerinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinin genelinde de görüldüğü tespit edilmiştir. Hakas Türkçesinde +A- eki, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklere geldiğinde ötümsüz ünsüzün ötümlüleştiği ancak -rt, -yt, -lt, -nt, -rs ünsüz grubu ile biten sözcüklere eklendiğinde ötümlüleşme hadisesinin meydana gelmediği tespit edilmiştir. Ayrıca ikinci hecesinde dar ünlü bulunduran sözcüklere eklendiğinde ikinci hecede bulunan dar ünlünün düştüğü ancak sonu -r ünsüzü ile biten sözcüklere geldiğinde ikinci hecede bulunan dar ünlünün düşmediği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde +I- ekinin tek heceli isim ve sıfat türünden sözcük gruplarına gelerek fiiller türeten verimsiz bir ek olduğu ve ötümsüz ünsüzle biten sözcüklere geldiğinde ötümlüleşme hadisesinin meydana geldiği tespit edilmiştir. Eski Türkçe üzerine yapılan bazı çalışmalarda +I- ekinin +A- ekiyle birlikte değerlendirildiği ve bu ekin çağdaş Türk lehçelerinin genelinde de görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde +(A)r- ekinin isim, sıfat, zarf ve yansıma türünden sözcük gruplarına gelerek fiiller türettiği ve ötümsüz ünsüzle biten sözcüklere eklendiğinde ötümlüleşme hadisesinin meydana geldiği, ekin çağdaş Türk lehçelerinde de benzer yapı ve işleve sahip olduğu tespit edilmiştir. Eski Türkçe döneminde ise isim ve sıfat türünden sözcüklere gelerek geçişsiz fiiller türettiği, Köktürk ve Uygur dönemi

eserlerinde seyrek olarak kullanılan bu ekin, Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde kullanım sıklığının arttığı belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *+(I)rXA-* ekinin isim ve sıfat türünden sözcüklere gelerek *övünmek, kibirlenmek, gibi görünmek*, anlamlarında fiiller türettiği ve Eski Türkçe döneminde ve çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ekin benzer işlevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Çeşitli Türkologlar tarafından *+(I)rXA-* ekinin iki unsurdan oluşan birleşik yapıya sahip bir türetme eki olduğu belirtilmiştir. Şçerbak, *+(I)rXA-* ekinin Türkçeden Moğolcaya geçtiğini, Halha Moğolcası ve Buryatçada *-urqa/-ürke* şeklinde dar-yuvarlak ünlülü altbiçimlerinin bulunduğunu belirtir (Şçerbak 1997: 224). Rassadin, Hakas Türkçesindeki *+(I)rXA-* ekinin Moğolcadan ödünçleme olduğu görüşündedir. Hakas Türkçesinde *+(I)rXA-* ekinin eklenmesinde çeşitli düzensizlikler görülmesi ve genellikle eklerin yuvarlak ünlülü altbiçimleri bulunmamasına rağmen *+(I)rXA-* ekinde görülen dar-yuvarlak ünlülü altbiçimler *+(I)rXA-* ekinin Moğolcadan ödünçleme bir ek olduğuna işaret etmektedir.

Hakas Türkçesinde *+SI-* ekinin isim, sıfat, yansıma ve ünlem türünden sözcüklere geldiği ve Hakas Türkçesinde eklerin ekleniş kurallarının dışında *-r* ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra da ekin ötümsüz altbiçimlerinin geldiği tespit edilmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de bu ek görülmektedir.

Hakas Türkçesinde *+SIn-* ekinin *+SI-* ekinin ekleniş kurallarına göre eklendiği ve ünlü, /ğ/ ve /ğ/ ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra ise ekin eklenmesinde belli bir düzen olmadığı, ayrıca Sagay ağzında *tosxin-* ‘doymak’ ve *çışkîn-* ‘iğrenmek, tiksirmek’ fiillerinde göçüşme (*metatez*) meydana geldiği tespit edilmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de bu ek görülmektedir.

Hakas Türkçesinde *+SİrA-* ekinin ötümlü, ünlü ve nazal ünsüzle biten sözcüklerden sonra düzensiz bir şekilde geldiği ancak ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra ise düzenli bir şekilde geldiği tespit edilmiştir. Bu ekin Eski Türkçe

ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerindeki işlevlerinin tamamının Hakas Türkçesinde de görüldüğü ve ayrıca diğer lehçelerden farklı olarak hava isimlerine gelerek *hastalanmak* anlamında fiiller türettiği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde isimden fiil türeten *+sIrXA-* ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde görülmediği belirlenmiştir. Hakas Türkçesinde *+sIrXA-* ekiyle türetilen fiillerin hem biçimsel hem de anlamsal olarak *+SİrA-* ekiyle türetilen fiillerle benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde isimden fiil türeten *+(I)X-* ekinin ayrıca fiilden fiil türeten bir ek olduğu da tespit edilmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ekin genellikle geçişsiz fiiller türettiği ve Hakas Türkçesinde de benzer işlevde kullanıldığı ve ayrıca 2 örnekte mecaz anlamı fiil türettiği de tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *+GAR-* ekinin isim köklerine gelerek geçişli fiiller türettiği ve bu işlevin çağdaş Türk lehçelerinin genelinde de görüldüğü tespit edilmiştir. Eski Türkçede ise hem isimlere hem de sıfatlara eklendiği belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *+(I)rA-* ekinin isim, sıfat ve yansıma türünden sözcüklere geldiği tespit edilmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ekin isim ve yansıma türünden sözcüklere eklenerek benzer işlevlerde kullanıldığı belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *+(A)n-* ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. *+(A)n-* ekinin morfolojik yapısı üzerine görüşler *+A-* eki ile *-n-* dönüşlülük ekinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik bir ek olduğu yönündedir.

Hakas Türkçesinde *+(A)l-* ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. *+(A)l-* ekinin morfolojik yapısı üzerine görüşler *ol-* ‘olmak’ fiilinden geliştiği yönündedir. Hakas Türkçesinde genellikle geçişsiz fiiller türeten bu ekin ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra geldiğinde ötümlüleşme hadisesinin

meydana geldiği ve ikinci hecesinde dar ünlü bulunan ve ğ ünsüzüyle biten bir sözcükten sonra gelerek ikinci hecede bulunan dar ünlüyü düşürdüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde +(A)t- ekinin çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü ve +(A)t- ekinin türemiş fiil gövdelerine verdiği anlamın +(A)l- ekiyle türemiş fiil gövdelerinin anlamına doğrudan doğruya zıt olduğu belirlenmiştir.

Eski Türkçede isimden fiil türeten +A $\underline{d}$ - eki, Orta Türkçe döneminden itibaren başlayarak $\underline{d} > y$ değişmesi ile +(A)y- şekline giren, Hakas Türkçesinde ve çağdaş Türk lehçelerinde de +(A)y- biçiminde görülen bu ekin, isim ve sıfat türünden sözcüklere gelerek fiiller türettiği belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde isimden fiil türeten +XIn- ekinin ayrıca fiilden fiil türeten bir ek olduğu ve ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra geldiği tespit edilmiştir. Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde bu ekin görülmediği belirlenmiştir. Çağdaş Türk lehçelerinde sadece fiilden fiil türeten +XIn- ekinin, Hakas Türkçesinde hem isimden fiil hem de fiilden fiil türeten bir ek olduğu belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde +SA- ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. Ekin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde görülen *istemek* anlamındaki işlevi Hakas Türkçesinde sadece 2 örnekte görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde -(I)s-, -(I)n-, -DIr-, -t-, -(I)r-, -(I)s-, -GIs-, -XIr-, -sır-, -(I)l-, -(A)-, -(I)-, -(I)X-, -GA-, -(I)mzIrA-, -XIn-, -sI-, -(i)XsI-, -DI-, -(A)ñnA-, -(A)y-, -XlA-, -MA- olmak üzere toplam 23 fiilden fiil türeten ek tespit edilmiştir. Bu eklerden 15'inin -(I)s-, -(I)n-, -DIr-, -t-, -(I)r-, -(I)s-, -XIr-, -sır-, -(I)l-, -(A)-, -(I)-, -(I)X-, -GA-, -sI-, -MA- Eski Türkçeyle, 21 ekin çağdaş Türk lehçeleriyle -(I)s-, -(I)n-, -DIr-, -t-, -(I)r-, -(I)s-, -GIs-, -XIr-, -sır-, -(I)l-, -(A)-, -(I)-, -(I)X-, -GA-, -(I)mzIrA-, -XIn-, -sI-, -(A)ñnA-, -(A)y-, -XlA-, -MA- ortak olduğu tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *çatı*, *kılınış* ve *olumsuzluk* eklerinin türetme morfolojisine dahil edilip edilmemesi gibi tartışmalı bulunan konuların bu çalışmada bu ekle türemiş

fiillerin birer sözlükbirim olarak tespit edilmesinden dolayı fiilden fiil türeten ekler olarak değerlendirilmesinde ölçüt olarak kullanılmıştır.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türetme ekleri içerisinde en işlek olanları *-t-* (841 fiil), *-(I)s-* (790 fiil), *-DIr-* (598 fiil), *-(I)l-* (399 fiil), *-(I)n-* (350 fiil)'dır. En az işleklikte olan ekler ise *-(I)mzIrA-* (3 fiil), *-sır-* (2 fiil), *-sI-* (2 fiil), *-DI-* (2 fiil)'dır.

Hakas Türkçesindeki *-DIr-*, *-t-*, *-(I)r-*, *-(I)s-*, *-XIr-* ettirgenlik eklerinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. *-GIs-* ettirgenlik ekinin ise Hakas Türkçesi ve çağdaş Türk lehçelerinde görüldüğü; Eski Türkçede ise görülmediği belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *-DIr-* ve *-t-* ettirgenlik eklerinin ettirgen yapılı fiiller türettiği ve ayrıca bu iki ekin hem ettirgen-edilgen hem de edilgen yapılı fiiller türettiği tespit edilmiştir. *-DIr-* ekiyle türemiş 10 sözcükte ünsüz tekleşmesi meydana geldiği belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *-(I)s-*, *-GIs-*, *-(I)r-* ve *-XIr-* ettirgenlik eklerinin ise tamamının sadece ettirgen yapılı fiiller türettiği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *-(I)n-* dönüşlülük ekinin yapı ve işlev olarak Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. Hakas Türkçesinde *-(I)n-* dönüşlülük eki, ötümsüz ünsüzle biten sözcüklerden sonra geldiğinde ötümlülüşme hadisesinin meydana geldiği; ancak *-rt-*, *-yt* ünsüz gruplarıyla biten sözcüklerden sonra geldiğinde ötümlülüşme hadisesinin meydana gelmediği ve ayrıca sonu *-ğ* ünsüzü ile biten sözcüklerden sonra geldiğinde *-ğ* ünsüzünün düşmesiyle büzelme sonucu sözcük kökünde uzun ünlünün oluştuğu tespit edilmiştir. Hakas Türkçesinde *-(I)n-* dönüşlülük ekinin dönüşlü yapılı fiiller türetmekle beraber 9 fiilde edilgen yapılı fiil türettiği de tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *-(I)l-* edilgenlik ekinin yapı ve işlev olarak Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. *-(I)n-* ekinde görülen ses olayları

-(I)l- ekinde de görülmektedir. Hakas Türkçesinde -(I)l- edilgenlik eki, edilgen yapılı fiiller üretmekle beraber 5 fiilde hem edilgen hem dönüşlü yapı, 6 fiilde ise sadece dönüşlü yapı fiiller ürettiği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde -(I)s- işteşlik ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçeleriyle yapı ve işlev olarak ortak olduğu tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten -A- ve -I- eklerinin pekiştirme işlevinde kullanıldığı, yapı ve işlev yönünden Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten -sır- ekinin sonu -p ünsüzüyle biten 2 sözcükte görüldüğü tespit edilmiştir. Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde görülen ekin, çağdaş Türk lehçelerinde /ş/'li altbiçimlerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten -XIA- ekinin, eklendiği fiilin çok defa veya sık sık yapıldığını ve birden fazla özne tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Hakas Türkçesinde -XIA- ekiyle türemiş bazı fiillerde ekin ilk hecesindeki sesin düştüğü ve ekin ilk hecesinde görülen bu ses olayının Şor Türkçesinde de görüldüğü belirlenmiştir. Bu ek, yapı ve işlev olarak çağdaş Türk lehçelerinde de görülmektedir.

Hakas Türkçesinde -GA- ekinin fiillere eklenerek kökün belirttiği anlamda fiiller ürettiği ve ekin bu işlevinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten -(I)X- ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir. -(I)X- ekinin, diğer eklerin ekleniş kurallarına göre eklendiği ancak bazı örneklerde çeşitli düzensizliklerin görüldüğü ve dar-yuvarlak ünlüyü takip eden sözcüklerden sonra -ux-/ü-k- şeklinde eklenen altbiçimlerinin bulunduğu belirlenmiştir. Bu ek, sözcüğün anlamında belli bir değişiklik yapmamakla beraber bazı örneklerde dönüşlülük anlamı ve 4 örnekte mecaz anlamlı fiil ürettiği

tespit edilmiştir. Ayrıca Eski Türkçe döneminde *-t* ekine *-(X)k-* ekinin gelmesiyle *-t(X)k-* biçiminde oluşmuş şekillerin Hakas Türkçesinde de görüldüğü tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten *-(I)mzIrA-* ekinin çağdaş Türk lehçelerinin genelinde görüldüğü ve bu ekin bazı çalışmalarda görünüş eki bazı çalışmalarda ise fiilden fiil türeten bir ek olarak değerlendirildiği belirlenmiştir. Hakas Türkçesinde *-(I)mzIrA-* ekinin *gibi yapmak* anlamında fiiller türettiği ve ayrıca bir örnekte isim türünden sözcüğe gelerek fiil türettiği tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *-dı-* ekinin Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde görülmediği belirlenmiştir. Hakas Türkçesinde oldukça verimsiz olan bu ekle türemiş 2 sözcük tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *-XIn-* ekinin, fiil köklerine eklenerek fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türettiği ve bu ekin çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten *-sI-* ekinin Eski Türkçe ve Nogay Türkçesinde de görüldüğü belirlenmiştir. Eski Türkçede eklendiği fiile benzerlik anlamı katan bu ekin, Hakas Türkçesi ve Nogay Türkçesinde fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türettiği belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde *-(I)XsI-* ekinin, fiil köküne eklenerek yetersizlik bildiren veya fiil kökünün belirttiği anlamda fiiller türeten bir ek olduğu tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten *-(A)ñnA-* ekinin Moğolcada *-GAnA-*, Sibirya grubu Türk lehçelerinden Saha ve Dolgan Türk lehçelerinde *-ñna-* ve Tuva Türkçesinde *-(A)ñnA-* şeklinde görüldüğü belirlenmiştir. Hakas Türkçesinde *-(A)ñnA-* eki, fiil kök veya gövdelerine eklenerek eylemin sık sık yapıldığını bildiren fiiller türettiği ve ekin bu işlevinin Saha, Dolgan ve Tuva Türk lehçelerinde de görüldüğü belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde fiilden fiil türeten *-(A)y-* ekinin çağdaş Türk lehçelerinde de görüldüğü ancak Nogay ve Karakalpak Türkçesinde pekiştirme işlevinde kullanılan bu

ekin Hakas Türkçesinde pekiştirme işlevi haricinde *bir şekle girmek, bir tarafa meyletmek* anlamında fiiller türettiği de belirlenmiştir.

Hakas Türkçesinde ekleme yöntemiyle türetilen fiillerde görülen biçimbirimlerin Eski Türkçede görülen biçimbirimlerle karşılaştırıldığında bu biçimbirimlerin yapı ve işlevleri açısından korunduğu, çağdaş Türk lehçeleriyle (özellikle Sibirya grubu Türk lehçeleriyle) yapı ve işlev açısından örtüştüğü, Moğolcadan ödünçlenen türetme yapılarında çeşitli düzensizliklerin görülmesinin yanında bu yapıların hem Türkçe hem de Moğolca kökenli sözcüklerde kullanıldığı, Rusça ve Moğolca gibi dillerden alıntılanan sözcüklerde ve yapılarda çeşitli biçim-sesbilgisel süreçlerin işlediği söylenebilir.

6. FİİL DİZİNİ

6.1. İsimden Fiil Yapan Eklerle

Türetilmiş Fiiller

6.1.1. {+A-}

ada- ‘ad vermek, adlandırmak’ < *at* ‘ad’
(HRSI, 31)

amıçıra- ‘rahatlamak, sakinleşmek’
(HRSI, 62)

amıra- ‘sakinleşmek, rahatlamak’ <
amır ‘sakin, rahat’ (HRSI, 62)

çaara- ‘(atın kalçasında yara veya hafif
sıyrıklar) oluşmak, meydana gelmek;
(deri) çizilmek’ < *çaar* ‘sıyrık, çizik’
(HRSI, 911)

çağıra- ‘cıvıldamak; söylenmek,
homurdanmak’ (HRSI, 918)

çalbıra- (I) ‘(ateş) alev alev yanmak,
(şimşek) çıkmak, ısıldamak’ (HRSI,
933)

çaltıra- ‘ısıldamak, parlamak, kıvılcım
saçmak’ (HRSI, 936) Krş. *çiltıra-*
(HRSI, 1020)

çamara- (Sag.) ‘yatışmak, yumuşamak’
(HRSI, 938) < Moğ. *cimur* ‘rahatça,

sakin sakin, huzur içinde’ (Lessing II,
1632)

çañdıra- ‘cıvıldamak, cıvıldamak;
söylenmek, homurdanmak’ (HRSI, 939)

çaza- (V) ‘(uzun bir hayat) yaşamak’ <
ças ‘yaş’ (HRSI, 922)

çiğıra- ‘(kuş) cıvıldamak’ < *çiğır-çağır*
‘yansıma ses’ (HRSI, 1015)

çiltıra- ‘ısıldamak, parlamak’ < *çiltır*
‘parlak, parlayan’ (HRSI, 1020;
HksTürkSz, 91)

çilne- ‘(meme hak.) şişmek’ < *çilîn*
‘inekte dolgun meme’ (HRSI, 968)

çuda- (I) ‘(hava) kapalı olmak,
yağmurlu olmak’ < *çut (I)* ‘kötü hava,
kapalı hava’ (HRSI, 1003)

çuda- (II) ‘zayıflamak, hastalığa maruz
kalmak’ < *çut (II)* ‘zayıf, kuru, cılız’
(HRSI, 1003)

çurta- ‘yaşamak’ < *çurt* ‘yaşam, hayat’
(HRSI, 1005)

xağdıra- ‘gürlemek, gümbürdemek,
şakırdamak, tıngırdamak’ (HRSI, 771)

xañıra- ‘1) çınlamak, tınlamak, 2)
(turna) kuğurmak, (kaz) vaklamak’
(HRSI, 802)

xazıra- ‘öfkelenmek, kızmak; (hayvan) azmak, kudurmak’ < *xazır* ‘öfkeli, kızgın, kudurmuş’ (HRSI, 780)

xıbıra- ‘(mayalanma sırasında) fis diye ses çıkmak’ (HRSI, 873)

xıcıra- ‘1) çatırdamak, çıtırdamak, kütürdemek, 2) gıcırdamak’ (HRSI, 907)

xıdıra- ‘gıcırdamak, çıtırdamak, kıtırdamak’ (HRSI, 875)

xığdıra- ‘çınlamak, tınlamak, gürlemek, şakırdamak’ (HRSI, 873)

xoğdıra- ‘gürlemek, gümbürdemek, şakırdamak, tıngırdamak’ (HRSI, 831)

xoñıra- ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI, 844)

xora- ‘küçülmek, azalmak; para harcamak, masraf etmek’ < *xor* ‘tutumlu olmayan, müsrif’ (HRSI, 850).

xurğa- ‘1) kurumak, 2) katılaşmak, sertleşmek’ < *xuruğ* ‘kuru’ (HRSI, 865).

ığıra- ‘gıcırdamak, cızırdamak’ < *ığır* ‘gıcırtı, cızırtı’ (HRSI, 1035; HakRSI, 329)

ılcıre- ‘soluk durmak, cansız durmak’ < *ılcır* ‘soluk, solmuş, cansız, gevşek’ (HRSI, 1064)

kññire- ‘(davul) gümllemek, gümbürdemek’ (HRSI, 177)

köze- (III) ‘(ateşi, ocağı) karıştırmak’ < *kös (II)* ‘köz, kor’ (HRSI, 194)

kübüre- ‘gevşemek, yumuşamak’ < *kübür* ‘gevşek, yumuşak’ (HRSI, 211)

küçe- (Kaç.) ‘zorlamak, mecbur etmek’ (HRSI, 221)

kügdüre- ‘gürlemek, takırdamak, şakırdamak, tıngırdamak’ (HRSI, 212)

küñüre- ‘böğürmek; homurdanmak’ < *küñür* ‘boş, oyuk’ (HRSI, 216)

küzüre- ‘gürlemek, takırdamak, şakırdamak, tıngırdamak’ (HRSI, 213)

mıcıra- ‘çatırdamak, şakırdamak, kütürdemek, kıtırdamak’ (HRSI, 262)

nımza- (II) ‘emretmek, buyurmak’ < *nımıs* ‘emir, buyruk’ (HRSI, 288)

oda- ‘zararlı otları ayıklamak’ < *ot* ‘ot’ (HRSI, 294)

oorta- ‘ağzı sıvıyla doldurmak; içmek’ < *oort* ‘avurt’ (HRSI, 307)

orna- ‘değiştirmek’ < *orın* ‘yer’

(HksTürkSz, 340)

oyna- ‘oynamak, eğlenmek’ < *oyun*

‘oyun’ (HRSI, 298)

örte- ‘1) yakmak, ateşe vermek, 2)

yanmak’ < *ört* ‘yangın, alev’ (HRSI,

329)

pağıra- ‘1) sertleşmek, pürüzlü olmak,

2) (yara) kabarcıklarla kaplanmak,

pürüzlerle kaplanmak’ < *pağır*

‘pürtüklü’ (HRSI, 335)

pıcıra- ‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 414)

pıltıra- (Sag.) ‘kıvılcım saçmak’ (HRSI,

411)

pıdıre- ‘pürtüklü olmak’ < *pıdır*

‘pürtüklü, pürüzlü’ (HRSI, 630)

pize- (I) ‘bilemek, sivriltilmek’ < *pış*

‘keskin, sivri’ (HRSI, 363)

pocara- ‘kirlenmek, pislenmek,

lekelenmek’ (HRSI, 386) < Moğ. *bucar*

‘kir, pis’ (Lessing I, 230)

purna- (Sag.) ‘geçmek, geride

bırakmak’ < *purun* ‘önce, ön, evvel;

burun’ (HRSI, 400)

saada- (I) ‘gecikmek, geç kalmak’ <

saat ‘gecikme, engel’ (HRSI, 418)

sağıra- (Sag.) ‘ötmek, cıvıldamak’

(HRSI, 427)

salbıra- (II) ‘1) (dere, akarsu) şırlıl şırlıl

akmak, 2) (kabın içindeki su)

sallanmak, çalkalanmak’ (HRSI, 437)

sana- ‘saymak, hesaplamak’ < *san*

‘sayı’ (HRSI, 443)

sarna- ‘şarkı veya türkü söylemek’ <

sarın ‘şarkı, türkü’ (HRSI, 449)

satıra- ‘1) böğürmek, 2) (saksağan)

ötmek, cıvıldamak, 3) gürlemek’ (HRSI,

453)

sıbdıra- ‘hışkırdamak, fişkırdamak’

(HRSI, 538)

sığdıra- ‘1) çınlamak, zil çalmak, 2)

(kuru ot) hışkırdamak’ (HRSI, 543)

sına- ‘sınamak, denemek’ < *sın*

‘gerçek, hakikat, doğru’ (HRSI, 554)

sıñıla- ‘1) cıvıldamak, 2) çınlamak,

tınlamak’ < *sıñıl* ‘ince ses, kısık ses’

(HRSI, 556)

sine- ‘ölçmek’ < *sin* ‘ölçü’ (HRSI, 469)

tacıra- ‘çatırdamak, çıtırdamak,

gürlemek’ (HRSI, 605)

tadala- ‘homurdanmak, söylenmek’ <

tadal ‘homurtu, kavga’ (HRSI, 572)

tadıra- ‘1) çatırdamak, gümbürdemek, takırdamak, 2) yüksek sesle hızlı bir şekilde konuşmak, dırdır etmek’ (HRSI, 573)

tapsa- ‘ses vermek, ses çıkarmak’ < *tabıs* ‘ses’ (HRSI, 591)

tacıra- ‘çatırdamak, çıtırdamak, kütürdemek’ (HRSI, 710)

tadıra- ‘1) gürlemek, çatırdamak, şakırdamak, 2) dırdır etmek, çene çalmak’ (HRSI, 699)

tığdıra- ‘çınlamak, takırdamak, gürlemek, çıtırdamak’ (HRSI, 698)

tızıra- ‘çatırdamak, çıtırdamak, kütürdemek’ (HRSI, 700)

tıgıre- ‘takırdamak, tıktık diye ses çıkarmak’ (HRSI, 627)

tılbire- ‘çene çalmak, gevezelik yapmak’ < *tılbır* ‘geveze, boşboğaz’ (HRSI, 630)

tıle- ‘1) aramak, 2) dilemek, istemek’ < *tıl* ‘dil’ (HRSI, 630)

tıtıre- ‘1) titremek, tir tir titremek, 2) (birinin üzerine) korkmak, ürkmek’ (HRSI, 634)

tıze- ‘(bebeklerin) süt dişleri düşmek’ < *tıs* ‘diş’ (HRSI, 628)

toğdıra- ‘gürlemek, takırdamak, çatırdamak’ (HRSI, 636)

toğıra- ‘kesmek, doğramak, parça parça doğramak’ < *toğır* ‘en, yan, karşı’ (HRSI, 638)

tona- ‘soymak, yağmalamak’ < *ton* ‘giysi, elbise, kürk’ (HRSI, 646)

toza- ‘buzla kaplanmak’ < *tos* ‘buz tabakası, buz’ (HRSI, 640)

töze- ‘döşemek, sermek; koymak; temel atmak’ < *tös* ‘temel, iskelet, taban’ (HRSI, 660)

tuza- (II) ‘tuzlamak’ < *tus* ‘tuz’ (HRSI, 674)

tügdere- ‘tüyleri diken diken kabarmak’ (HRSI, 685) Krş. *tügdüre-* (HRSI, 686)

tügdüre- ‘tüyleri diken diken kabarmak’ < *tügdür* ‘tüylü’ (HRSI, 686)

tüne- ‘1) (kuş) tünemek, 2) (insan) uyumak, geceleme’ < *tün* ‘gece, karanlık’ (HRSI, 692)

tüñüre- (Kaç.) ‘çınlamak, tınlamak’ < *tüñür* ‘vurmalı müzik aleti’ (HRSI, 692)

tüze- ‘düş görmek, rüya görmek’ < *tüs*
‘düş, rüya’ (HRSI, 688)
uza- ‘(sopa, değnek) sivriltmek’ < *us*
‘uç, üst’ (HRSI, 717)
6.1.2. {+I-}
açı- ‘1) ekşimek, 2) bozulmak, acı
olmak’ (HRSI, 90).
çabı- (Sag.) ‘açgözlülük etmek, cimrilik
etmek’ < *çap* ‘açgözlü, cimri’ (HRSI,
914)
çızı- ‘çürümek, pis kokmak’ < *çıs* ‘koku’
(HRSI, 1016)
çibi- ‘ıslanmak; (sıvıdan) şişmek,
kabarmak’ (HRSI, 974)
kiri- ‘yaşlanmak, ihtiyarlamak’ < *kir*
‘yaşlı, ihtiyar’ (HRSI, 170)
nixı- ‘1) (elle, ayakla) basmak,
sıkıştırmak, 2) (hamur) açmak’ (HRSI,
289)
payı- ‘zengin olmak’ < *pay* ‘zengin’
(HRSI, 340)
pozı- (I) ‘serbest kalmak, kurtulmak’ <
pos ‘hür, serbest, özgür’ (HRSI, 374)
sağı- ‘beklemek, gözetmek’ < *sax*
‘zaman, vakit’ (HRSI, 426)

sazı- ‘kötü kokmak’ < *sas* ‘bataklık’
(HRSI, 431)
sığı- ‘ıslanmak, nemlenmek’ < *sıx* ‘nem,
rutubet’ (HRSI, 544)
tanı- ‘tanımak, bilmek’ (HRSI, 587).
6.1.3. {+LA-}
aalla- ‘konuk olmak’ < *aal* ‘köy, oba’
(HRSI, 17)
aarla- ‘1) saygı göstermek, değer
vermek, 2) ikram etmek’ < *aar* ‘ağır,
değerli, önemli’ (HRSI, 18)
aasta- ‘dedikodu yapmak’ < *aas*
‘dedikodu’ (HRSI, 20; HksRSI, 12)
aatta- ‘angut avlamak’ < *aat* ‘angut’
(HRSI, 20)
aaxta- ‘bağırmak, haykırmak; ağlamak’
(HRSI, 20)
abala- ‘ayı avlamak’ < *aba* ‘ayı’ (HRSI,
21)
abaxayla- ‘(birini) süslemek’ < *abaxay*
‘güzel, alımlı’ (HksRSI, 13)
adanna- ‘öykünmek, taklit etmek’
(HRSI, 31)
adıla- (I) ‘şarkı söylemek’ (HRSI, 32)

adımna- (Sag.) ‘(giysinin alt kenarına) kenar dikişi çekmek’ < *adım* ‘ulusal elbisenin alt kenarına şerit’ (HRSI, 32)

ağasta- ‘ağaç kesmek’ < *ağas* ‘ağaç’ (HRSI, 30)

ağulla- ‘(oltayla) balık tutmak’ < *ağıl* ‘çentik, iğne’ (HRSI, 29)

ağınna- ‘1) (kuş) göçmek, göç etmek, 2) (at sürüsü) bir yerden bir yere gitmek’ < *ağın* ‘(kuş) göç’ (HRSI, 29)

aktta- ‘sözleşme yapmak’ < *akt* ‘eylem, sözleşme’ (HRSI, 47)

alañxıla- ‘(kar eriyerek) toprak ortaya çıkmak’ < *alañxı* ‘buzları veya karları erimiş yer’ (HRSI, 49)

alasta- ‘1) (kekik otu dumanıyla) tütsülemek, 2) kötü güçleri kovmak için bir şeyi silkelemek, sallamak’ < *alas* ‘(kötü ruhları kovmak ya da hastalığı gidermek amacıyla) tütsüleme’ (HRSI, 51)

albasta- ‘sırayla yapmak’ < *albas* ‘nöbet, sıra’ (HRSI, 51; HksTürkSz, 35)

alcaasta- (I) ‘1) hata yapmak, yanılmak, 2) yanlış hesaplamak, 3)

kariştirmek’ < *alcaas (I)* ‘yanlış, hata; karışıklık’ (HRSI, 58)

alcaasta- (II) ‘(birini) meşgul etmek, eğlendirmek’ < *alcaas (II)* ‘eğlenme, dikkatini dağıtma’ (HRSI, 58)

alğista- ‘1) teşekkür etmek, 2) selam vermek, selamlamak, 3) takdir etmek, kutlamak’ < *alğıs* ‘minnet, şükran, teşekkür; selam’ (HRSI, 53)

altınna- ‘altınla kaplamak’ < *altın* ‘altın’ (HRSI, 57)

amalla- ‘anlayışla yaklaşmak’ < *amal* ‘1) esas, öz, 2) huy, tabiat’ (HRSI, 61)

añna- ‘(yabani hayvan) avlamak’ < *añ* ‘av, av hayvanı’ (HRSI, 67)

añna-xusta- ‘(yırtıcı hayvan) avlamak’ < *añ-xus* ‘yırtıcı hayvan’ (HRSI, 67)

apta- ‘1) cezbetmek, 2) büyülemek, hayran bırakmak, 3) etkisi altına almak’ < *ap* ‘1) büyü, büyücülük, 2) hipnoz’ (HRSI, 69)

araçıla- ‘1) korumak, savunmak, 2) kurtarmak’ < *araçı* ‘1) aracı, arabulucu 2) danışman’ (HRSI, 72; HksTürkSz, 45)

arağala- ‘(içki) içmek’ < *arağa* ‘içki’
(HRSI, 70)

arala- (I) ‘1) karışmak, 2) arasında
olmak, arasından geçmek’ < *ara* ‘ara,
aralık’ (HRSI, 71)

arala- (II) ‘kurtarmak, korumak’
(HRSI, 71)

aramna- ‘seyrekleşmek; incelmek;
azalmak’ < *aram* ‘seyrek, çok az
olan’ (HRSI, 71)

arbaxta- ‘avuçlamak’ < *arbax* ‘avuç’
(HRSI, 72)

arbitta- ‘1) büyülemek, ilgisini çekmek,
2) cezbetmek, hayran bırakmak’ < *arbit*
‘tılsım, büyü’ (HRSI, 73)

arendala- ‘kiralamak’ < *arenda* ‘kira,
kiralama’ (HRSI, 76)

arğamcıla- ‘iple sarmak, iple bağlamak’
< *arğamcı* ‘ip, kement’ (HRSI, 74)

arğıla- ‘tedavi etmek, kurtarmak,
yardım etmek’ (HRSI, 75)

arığla- ‘1) temizlemek, arıtmak, 2)
düzenlemek, toplamak’ < *arığ* ‘1) arı,
temiz, 2) derli toplu’ (HRSI, 81)

artixta- ‘(birine) daha fazla yapmak,
daha fazla vermek; birini diğerlerinden

üstün saymak’ < *artix* ‘artık, artan,
fazla’ (HRSI, 79)

aspaxta- (I) ‘kucaklamak’ (HRSI, 83)

aspaxta- (II) ‘geçitten geçmek’ < *aspax*
(I) ‘geçit’ (HRSI, 83)

asta- ‘acıkmak’ < *as* ‘aç, tok olmayan’
(HRSI, 83)

asxayla- ‘(birine) gülmek, şakalaşmak;
dalga geçmek, alay etmek’ < *asxay*
‘şaka, alay’ (HRSI, 84)

atakala- ‘saldırmak, hücum etmek’ <
ataka ‘hücum, saldırı’ (HRSI, 85)

atanna- ‘kıskanmak, imrenmek, gıpta
etmek’ < *atan* ‘kıskanma, imrenme’
(HRSI, 85)

avansta- ‘avans vermek’ < *avans*
‘avans’ (HRSI, 23)

axta- (I) ‘aklamak, suçsuz bulmak,
haklı çıkarmak’ < *ax* (I) ‘ak, masumiyet,
suçsuzluk’ (HRSI, 90)

ayala- ‘avuçla vurmak, tokat atmak’ <
aya ‘aya, avuç içi’ (HRSI, 39)

ayasta- ‘(hava) açmak’ < *ayas* ‘açık
hava, bulutsuz hava’ (HRSI, 39)

ayğaxta- ‘(yabani kuşların pençesiyle) yırtmak, batırmak’ < *ayğax* ‘tırnak, pençe’ (HRSI, 40)

azañna- ‘küfretmek, ağzını bozmak’ < *azañ* ‘(sözcük) iğrenç, berbat, yakışıksız’ (HRSI, 32)

azaxta- ‘(masa, sandalye vb.) ayak yapmak < *azax* ‘ayak’ (HRSI, 34)

azaxta- ‘tekmelemek, tekme atmak’ < *azax* ‘ayak’ (HRSI, 34)

azımaxta- ‘ele geçirmek, istila etmek’ < *azımax* ‘ele geçirme, istila etme’ (HksRSI, 18)

azotta- ‘azotlu hale getirmek’ < *azot* ‘azot’ (HRSI, 34)

balkarla- ‘Balkarca konuşmak’ < *balkar* ‘Balkar’ (HRSI, 93)

barrikadala- ‘barikat kurmak’ < *barrikada* ‘barikat’ (HTürkSz, 64)

bazarla- ‘pazara gitmek, çarşıya gitmek’ < *bazar* ‘çarşı, pazar’ (HRSI, 93)

betonna- ‘betonlamak’ < *beton* ‘beton’ (HRSI, 95)

bombala- ‘bombalamak’ < *bomba* ‘bomba’ (HRSI, 97)

boykotta- ‘boykot etmek’ < *boykot* ‘boykot’ (HTürkSz, 66)

brakta- ‘ıskartaya çıkarmak, değersiz bularak bir yana atmak’ < *brak* ‘ıskarta, bozuk mal, kusur, eksiklik’ (HRSI, 97)

bronyala- ‘zırhlamak, zırhla kaplamak’ < *bronya* ‘zırh, zırhlı’ (HTürkSz, 66)

buksirila- ‘(yedeğe) almak, çekmek’ < *buksir* ‘yedik’ (HRSI, 98)

çaala- ‘1) savaşa gitmek, fethetmek, 2) atmak, fırlatmak, 3) küfretmek, sövmek’ < *çaa* ‘1) savaş, 2) kavgalı olma, 3) ordu’ (HRSI, 911)

çaballa- ‘küfretmek, sövmek, lekelemek, kötülemek’ < *çabal* ‘kötü, kin, nahoş, fena’ (HRSI, 913)

çaçaxta- ‘(dekorasyon olarak) dikmek’ < *çaçax* ‘püskül, saçak’ (HRSI, 958)

çağala- ‘1) (pantolona) kemer dikmek, 2) yaka dikmek’ < *çağa* ‘1) kemer, 2) yaka’ (HRSI, 916)

çağbanna- (II) ‘oruç tutmak’ < *çağban* (I) ‘oruç’ (HRSI, 916)

çağınna- ‘yaklaşmak, yakınlaşmak’ < *çağın* ‘yakın’ (HRSI, 918)

çağla- ‘1) yağlamak, yağ sürmek, 2) (rüşvet vermek) yağlamak’ < çağ ‘yağ’ (HRSI, 917)

çağlıxta- ‘yağlamak’ (HRSI, 917)

çalaasta- ‘1) (giysinin üst kısmını çıkarmak) elbisesini çıkarmak, soymak, 2) soymak, çıplak etmek, 3) yağma etmek, gasp etmek, soymak’ < çalaas ‘çıplak, açık’ (HRSI, 931)

çalınna- ‘1) (şimşek, yıldırım) çakmak, 2) alevlenmek, tutuşup yanmak, 3) kıvılcım saçmak’ < çalın ‘şimşek, kıvılcım, alev’ (HRSI, 937)

çalla- ‘kiralamak, kira ile tutmak’ < çal ‘kiralama, kira ile tutma’ (HRSI, 935)

çaltuñna- ‘zaman zaman parıldamak, ışıldamak’ < çaltuñ-çaltuñ ‘ışılta, parılta’ (HRSI, 936)

çapçıla- ‘(keçe yapımı sırasında yünün üzerine) peynir altı suyu püskürtmek’ (HRSI, 942)

çapta- ‘açgözlü olmak, cimrilik etmek’ < çap ‘açgözlü, cimri’ (HRSI, 941)

çaraaçıla- ‘ellerini alnına koyarak uzağa bakmak’ (HRSI, 942)

çarçıla- (Kaç.) ‘eti kurutmak için şeritler halinde kesmek’ (HRSI, 948)

çarğıla- ‘1) (mahkeme) yargılamak, 2) cezalandırmak, ceza vermek’ < çarğı ‘1) yargı, mahkeme, 2) ceza’ (HRSI, 945)

çarla- ‘yayınlamak, ilan etmek’ < çar ‘açıklık, bilinirlik’ (HRSI, 947; HksTürkSz, 80)

çasta- ‘1) (başının altına, yatağın başucuna) koymak, 2) sermek, yaymak, 3) (hızlıca koşarak) gitmek’ (HRSI, 953)

çastağla- ‘yaylaya gitmek’ < çastağ ‘yayla’ (HTürkSz, 84)

çaxsıla- ‘takdir etmek, övmek, methetmek; biri için iyi söylemek’ < çaxsı ‘iyi, iyi kalpli’ (HRSI, 956)

çaxta- (I) ‘şapır şapır yemek; dudaklarını şapırdatmak’ (HRSI, 957)

çaxta- (II) ‘(usta olmayan zanaatkar hakkında) boyamak, kaba saba boyamak’ (HRSI, 957)

çayıñna- ‘(sert bir hareketle) boşaltmak, fişkırtmak’ (HRSI, 930)

çayla- (I) ‘yazı geçirmek’ < çay (II)

‘yaz’ (HRSI, 927)

çayla- (II) ‘1) toparlamak, yerine

koymak, düzene sokmak, 2) yer açmak’

< çay (III) ‘geniş yer, genişlik’ (HRSI, 927)

çazağla- ‘(çathanla) müziksiz masal

anlatmak’ < çazağ ‘müzik aletini akort etme’ (HRSI, 920)

çazıla- ‘1) ormandan gezinmek,

ormanda yürümek, 2) (büyükbaş

hayvanlara bakmak) bozkır boyunca

yürümek’ < çazı ‘step, bozkır,

kır’ (HRSI, 923)

çazınna- (Sag.) ‘(şimşek) çakmak,

parlamak’ < çazın (II) ‘yıldırım, şimşek’ (HRSI, 924)

çeçenne- ‘Çeçence konuşmak’ < çeçen

‘Çeçen’ (HRSI, 961)

çekte- (I) ‘(kürk veya kaftanın sırtına

renkli iplerle) işlemek’ < çek ‘renkli

iplerle yapılan bir türlü işleme’ (HRSI, 960)

çekte- (II) ‘(iyileşmeyen ve irinli yara)

yangılanmak, sızlamak’ < çek

‘iyileşmeyen yara’ (HRSI, 960)

çexte- ‘Çekçe konuşmak’ < çex ‘Çek’

(HRSI, 961)

çiçaxta- (Kaç.) ‘ishal olmak’ < çiçax

‘ishal, dışkı’ (HRSI, 1027)

çığanaxta- ‘(dirseğiyle) vurmak’ <

çığanax ‘dirsek’ (HRSI, 1015)

çuncaxta- ‘çivi çakmak’ < çuncax

‘çivi’ (HRSI, 1028)

çılaasta- (Sag.) ‘elbisesini çıkarmak,

soymak’ < çılaas ‘çıplak’ (HRSI, 1017)

çılbaşa- ‘kenar çekmek, kürke kenar

çekmek’ (HRSI, 1018)

çılbaşta- ‘milli kürk yapmak için kuzu

derisinden (yaka veya manşeti

samurdan, sincaptan) kenar dikmek’ <

çılbaş ‘kürkün kenarına dikilen kuzu

derisi’ (HRSI, 1018)

çılğıla- ‘(at) yolkı sürüsü otlamak’ <

çılğı ‘(at) yolkı sürüsü’ (HRSI, 1019)

çılığla- ‘ısıtmak, ılıtmak, sıcak tutmak’

< çılığ ‘ılık, sıcaklık, ısı’ (HRSI, 1022)

çıltaña- ‘ışıldamak, parlamak, zaman

zaman parlamak’ < çıltañ ‘parıl parıl,

ışıl ışıl’ (HRSI, 1020)

çimcaxta- (Sag.) ‘(toprağı) yumuşatmak’ < **çimcax** ‘yumuşak’ (HRSl, 1023)

çimcila- ‘çimdiklemek, çimdik atmak’ (HRSl, 1023)

çiñnaxta- (Kaç.) ‘1) (sandığa, bavula) sıkıca yerleştirmek, sıkıca koymak, 2) (odayı, evi) toplamak, çeki düzen vermek’ (HRSl, 1024)

çırta- ‘1) (kızartma veya yağı eritme sırasında) çatırdıyla cızırdamak, 2) (böcek) cırıldamak’ (HRSl, 1025)

çirtaxta- ‘(göz) çapaklanmak, ağrımak’ < **çirtax** ‘(göz) irin, çapak’ (HRSl, 1025)

çista- ‘koklamak’ < **çıs** ‘koku’ (HRSl, 1026)

çixçola- ‘şakağına vurmak’ < **çixço** ‘şakak’ (HRSl, 1027)

çixironna- ‘soğumak, soğuk olmak’ < **çixiron** ‘soğuk’ (HRSl, 1027)

çiçeñne- ‘(dikkat çekmek için) cilvilenmek, kırtmak; (genellikle kadınlar hakkında) güzel görünmek’ < **çiçeñ** ‘1) keskin, canlı ve renkli, güzel, 2) şıklık düşkünü’ (HRSl, 974)

çidekte- ‘elinden veya kolundan tutarak götürmek; yürümesine yardım etmek’ (HRSl, 962)

çikçeñne- ‘dik ve dinç bir şekilde yürümek, dikkat çekmeye çalışmak, öne çıkmaya çalışmak’ < **çikçeñ** ‘şıklık düşkünü; dinç, çevik’ (HRSl, 966)

çikele- ‘düz gitmek, doğruca gitmek’ < **çike** ‘doğruca, düz’ (HRSl, 976)

çikseñne- ‘dik ve dinç bir şekilde yürümek, dikkat çekmeye çalışmak, öne çıkmaya çalışmak’ (HRSl, 965) Krş.

çikçeñne- (HRSl, 966)

çikte- ‘1) (bir şeyi, işi) ıskartaya çıkarmak; eleştirmek, yetersiz kalmak, 2) (insan) gönül kırıcı tarzda konuşmak; kınamak, ayıplamak’ < **çik** ‘ıskarta, bozuk’ (HRSl, 965)

çikte- ‘1) dikiş yapmak, yarılmak, çatlamak, 2) kusur bulmak, eksik bulmak’ < **çik** ‘1) dikiş (yeri), 2) çatlak, yarık’ (HRSl, 977)

çilinne- ‘(buzağılamaya yakın) memesi şişmek, sütle dolmak’ < **çilîn** ‘dolgun meme’ (HRSl, 967)

çille- ‘(buzağılamaya yakın) memesi şişmek, sütle dolmak’ (HRSI, 968)

çimele- ‘1) azarlamak, kınamak, sitem etmek, 2) birine ahlak dersi vermek, akıl hocalığı yapmak’ < *çime* ‘sitem, serzeniş, azarlama’ (HRSI, 968)

çipte- ‘(ipliği iğnenin deliğinden) geçirmek’ < *çip* ‘ip’ (HRSI, 979)

çirle- ‘iskan etmek, yurtlandırmak, yerleştirmek, yeni bir yere yerleşmek’ < *çir* ‘toprak, yer; mülk, mülkiyet’ (HRSI, 971)

çistekte- ‘yemiş toplamak’ < *çistek* ‘yemiş’ (HRSI, 972)

çolbıñna- ‘gezmek, seyahat etmek’ < *çolbıñ* ‘gezme, seyahat’ (HRSI, 985)

çolla- ‘yol yapmak, su yolu yapmak’ < *çol* ‘yol’ (HRSI, 985)

çoñna- ‘1) sitem etmek, kınamak, şikayet etmek, 2) birini suçlamak, birinde kabahat bulmak’ < *çoñ* ‘sitem, kınama; suçlama, kabahat’ (HRSI, 987)

çoonna- ‘1) kalınlaşmak, 2) şişmanlamak, kilo almak’ < *çoon* ‘kalın, iri, geniş’ (HRSI, 987)

çooxta- ‘1) konuşmak, anlatmak, söyletmek, 2) ifade etmek, 3) bildirmek, haber vermek’ < *çoox* ‘konuşma, anlatma, ifade, söylev’ (HRSI, 989)

çopasta- ‘(at) tırıs gitmek’ < *çopas* ‘atın tırıs yürümesi’ (HRSI, 990)

çoraxala- ‘dağ sıçanı avlamak’ < *çoraxa* ‘dağ sıçanı’ (HRSI, 990)

çorbasta- (I) ‘1) (Sag.) (zar zor) gitmek, hareket etmek, götürmek, 2) (Kaç.) (yollar buzlanınca) büyük bir dikkatle yürümek’ (HRSI, 990)

çorbasta- (II) ‘(yabancı insanlar hakkında) saygısızca konuşmak’ (HRSI, 990)

çorğala- ‘1) rahvan yürümek, 2) koşmak’ < *çorğa* ‘rahvan; rahvan yürüme’ (HRSI, 990)

çoxta- (II) ‘yoklamak, kontrol etmek’ < *çox* ‘yok’ (HRSI, 993)

çozala- ‘badanalamak’ < *çoza* ‘aşı boyası’ (HRSI, 983)

çozaxta- ‘geleneklere göre yapmak, geleneği hayata geçirmek, kurallara göre yapmak’ < *çozax* ‘töre, gelenek, âdet’ (HRSI, 983)

çögette- ‘katran sürmek, katranlamak’ < **çöget** ‘katran’ (HRSI, 995)

çöpte- ‘1) öğüt vermek, tavsiye vermek, 2) inandırmak, ikna etmek’ < **çöp** ‘1) öğüt, tavsiye, 2) ikna, inandırma’(HRSI, 998)

çörböste- ‘sürünmek, sürünerek yürümek’ < **çörbös** ‘sürünme, sürünerek ilerleme’ (HRSI, 998)

çuğala- ‘(katman) incelmek, ince olmak, (aşınmadan dolayı) incelmek; (insan) zayıf düşmek, halsiz düşmek, kırılğan olmak’ < **çuğa** ‘ince; (insan) zayıf’ (HRSI, 1001)

çuğbala- ‘görevlendirmek, sorumlu olmak’ < **çuğba** ‘1) gizli görev, 2) gizli anlaşma, 3) araştırma, inceleme’ (HRSI, 1002; HksTürkSz, 107)

çulatta- ‘akarsu akmak, su akmak’ < **çulat** ‘su, dere, ırmak’ (HRSI, 1003)

çulbala- ‘pişirmek, kor üzerinde kızartmak’ < **çulba** ‘(kor üzerinde kızartılmış) koyun eti’ (HRSI, 1003)

çulbasta- ‘saç çekmek, saç yolmak’ < **çulbas** ‘perçem; kısa saç’ (HRSI, 1003; HksTürkSz, 108)

çulğusta- ‘çalmak, aşırarak, hırsızlık yapmak’ < **çulğus** ‘hırsız’ (HRSI, 1003)

çulmala- ‘hazırlamak, kesmek, parçalar halinde kesmek’ (HRSI, 1004)

çuluğla- (Şor.) ‘(şal vb. şeyleri sallayarak) şaman ayini yapmak’ < **çuluğ** ‘tef kullanmadan yapılan şaman töreni’ (HRSI, 1004; HksTürkSz, 108)

çuñmala- ‘av etini ütmek, hafifçe yakmak’ (HRSI, 1004)

çuvaşta- ‘Çuvaşça konuşmak’ < **çuvaş** ‘Çuvaş’ (Pataçakova 1973a: 31)

çuxçula- ‘kazmak, eşmek, çıkarmak’ (HRSI, 1008)

çuxta- ‘1) katranlamak, ziftlemek, 2) reçine için gitmek’ < **çux** ‘katran, zift’ (HRSI, 1007)

çügenne- ‘gem vurmak, dizginlemek’ < **çügen** ‘gem, dizgin’ (HRSI, 1009)

çügeste- ‘sırtına koymak, (çocuğu) sırtına koymak’ < **çüges** ‘sırt çantası’ (HRSI, 1009)

çügle- (I) ‘ok yelelemek’ (HRSI, 1009)

çügle- (II) ‘(yeni doğan bebeğin göbek kordonu) çürümek, ortadan kalkmak’ <

çüg ‘göbek bağının iyileşmesi’ (HRSI, 1009; HksTürkSz, 109)

çükeste- (Sag.) ‘(çocuğu) sırtına koymak, sırtında taşımak’ < *çükes* ‘sırtına koyma’ (HRSI, 1011)

çükte- ‘(sıtında yük) taşımak, yüklemek’ < *çük* ‘yük, ağırlık’ (HRSI, 1011)

çülle- ‘gövdesini eklemlerinden ayırmak’ < *çül* ‘eklem’ (HRSI, 1012)

çüşkinne- ‘boş boş gezmek, dolaşmak’ < *çüşkin* ‘serseri, aylak, avare’ (HRSI, 1014)

çüzele- ‘(sağnak yağış) yağmak’ < *çüze* ‘sağanak yağış’ (HRSI, 1010)

dezinfeaksiyala- ‘dezenfekte etmek’ < *dezenfeaksiya* ‘dezenfeksiyon’ (HksRSI, 48)

eeke- ‘çeneye vurmak’ < *EEK* ‘çene’ (HRSI, 1059)

emekte- ‘telle bağlamak, telle sıkıştırmak’ < *emek* ‘tel’ (HRSI, 1056)

gazta- ‘gazlamak’ < *gaz* ‘gaz’ (HTürkSz, 130)

gipnozta- ‘hipnoz etmek’ < *gipnoz* ‘hipnoz’ (HRSI, 103)

xaaxta- ‘(kuş) cıyıklamak, (karga)

bağırmak, ötmek, (tavuk)

gıtgıdaklamak, (ördek) vaklamak, (kaz) vaklamak’ < *xaax* ‘yansıma ses’ (HRSI, 767)

xabarla- ‘haber vermek, bildirmek’ < *xabar* ‘haber’ (HRSI, 768)

xabırğala- ‘kaburgasına vurmak, yan tarafına vurmak’ < *xabırğa* ‘kaburga’ (HRSI, 770)

xacıla- ‘kürke kenar dikmek, kürke kenar çekmek’ < *xacı* ‘(kürkte, giyside) şerit’ (HRSI, 829)

xağdanna- ‘(saç) kepeklenmek’ < *xağdan* ‘kepek’ (HRSI, 771)

xağıraxta- ‘yolculuk hazırlığı yapmak; sessizce kimseye haber vermeden hazırlık yapmak’ (HRSI, 772)

xağla- ‘1) yontmak, 2) yarmak, doğramak, 3) sövmek, azarlamak’ (HRSI, 772)

xakasta- ‘Hakasça konuşmak’ < *xakas* ‘Hakas’ (HRSI, 788)

xalaxta- ‘kederlenmek’ < *xalax* ‘kederli, hüznü’ (HRSI, 790)

xalbala- ‘yabani sarımsak toplamak’ <
xalba ‘yabani sarımsak’ (HRSI, 790)
xalbaxta- ‘(kar) lapa lapa yağmak’ <
xalbax ‘geniş, bol’ (HRSI, 790)
xalcorla- ‘itiraz etmek, karşılık vermek’
< **xalcor** ‘itiraz, karşılık verme’ (HRSI,
793)
xaldıxta- ‘dul kalan kadının kocasının
kardeşiyle evlenmek’ < **xaldıx** ‘dul
kalan kadının kocasının küçük
kardeşiyle evlenmesi’ (HRSI, 792)
xalınna- ‘1) kalınlaşmak, 2)
koyulaşmak, yoğunlaşmak, 3) derin
olmak, derinleşmek’ < **xalın** ‘kalın,
koyu, derin’ (HRSI, 794)
xalıpta- ‘1) kurşun içine kalıp dökmek,
2) (tek biçime) sokmak, getirmek’ <
xalıp ‘kalıp, biçim, kurşun dökmek için
biçim’ (HRSI, 794; HksTürkSz, 142)
xalıxta- ‘1) dörtnala gitmek, 2) büyük
veya geniş adımlarla yürümek’ < **xalıx**
‘1) adım, yürüyüş, 2) (at) dörtnal’
(HRSI, 795)
xalla- ‘1) (kar taneleri) uçuşmak,
dönmek, 2) boş boş dolaşmak; sürtmek’

< **xal** ‘1) şiddetli 2) manasızca,
tecrübesiz’ (HRSI, 792)
xamcıla- ‘kamçılarlamak’ < **xamcı** ‘kamçı’
(HRSI, 796)
xamna- ‘kamlamak, şaman ayini
yapmak’ < **xam** ‘kam, şaman’ (HRSI,
796)
xanala- ‘çitle çevirmek, çember içine
almak’ < **xana** ‘duvar, set, çit’ (HRSI,
798)
xañayaxta- ‘1) balığı tokmakla
sersemletmek, 2) sersemletmek, şaşkına
döndürmek’ < **xañayax** ‘tokmak’
(HRSI, 801)
xancağıla- ‘eyere bağlamak, semere
bağlamak’ < **xancağı** ‘eyerin arka
yanındaki (yük bağlamak için) kemer’
(HksTürkSz, 145)
xandıxta- ‘handıha soğanı toplamak’ <
xandıx ‘handıha soğanı’ (HRSI, 799)
xañıla- ‘1) keskin çılgınlık koparmak,
2) ağlamak’ (HRSI, 802)
xañırsınna- (Kaç.) ‘(hava durumu)
bozulmak’ < **xañırsın** ‘kötü hava,
yağmurlu hava’ (HRSI, 802)

xanna- (I) ‘(göz) kanlanmak, kızarmak’
< *xan* ‘kan’ (HRSI, 799)

xanna- (II) ‘saltanat sürmek, hüküm sürmek, hakim olmak’ < *xan* ‘han, kağan’ (HRSI, 799)

xañna- (Sag.) ‘lehimlemek’ < *xañ* ‘kalay’ (HRSI, 801)

xapta- ‘çuvala koymak’ < *xap* ‘çuval’ (HRSI, 804)

xaraaçıla- ‘gözlerini eliyle hafifçe kapatıp uzağa bakmak’ (HRSI, 807)

xarağatta- ‘frenk üzümü toplamak’ < *xarağat* ‘frenk üzümü’ (HRSI, 807)

xaramna- ‘cimrilik etmek, esirgemek’ < *xaram* ‘pinti, cimri’ (HRSI, 809)

xaraxta- ‘(küpe ya da yüzüğe) taş eklemek’ < *xarax* ‘taş, yüzük’ (HRSI, 811)

xarbasta- ‘elle yoklamak, elle aramak’ (HRSI, 812)

xarbaxta- ‘avuçla almak, avuçlamak’ < *xarbox* ‘avuç’ (HRSI, 812)

xarçixta- ‘(sözleriyle) kalbini kırmak, incitmek’ < *xarçix* ‘dargın, alıngan’ (HRSI, 816)

xarğınna- ‘(buz tümseği) oluşmak’ < *xarğın* ‘buz tümseği’ (HRSI, 813)

xarınna- ‘gebe kalmak, hamile olmak’ < *xarın* ‘karın, göbek’ (HRSI, 818)

xarista- ‘karışla ölçmek’ < *xarıs* ‘karış’ (HRSI, 818)

xarixta- (I) (Sag.) ‘ağızlık takmak, burunsalık takmak’ < *xarix* ‘burunsalık’ (HRSI, 819)

xarixta- (II) (Sag.) ‘horlamak, horuldamak’ < *xarix* ‘burun kökü; burun’ (HRSI, 819)

xarla- ‘1) yaygara koparmak, bağırıp çağırmak, böğürmek, 2) (Sag.) şırıldamak, şırıl şırıl akmak’ (HRSI, 814)

xarmaxta- ‘oltayla balık tutmak’ < *xarmax* ‘olta’ (HRSI, 814)

xasta- (I) ‘kabuğunu soyamak, soyamak’ (HRSI, 820)

xasta (II) ‘(kıyı boyunca) yürümek, gezmek, dolaşmak’ < *xas* ‘kıyı, sahil’ (HRSI, 820)

xastirixta- ‘1) kabuğunu soyamak, 2) (balık vs.) pullarını soyamak’ < *xastirix* ‘kabuk, pul’ (HRSI, 821)

xasxala- ‘kenar çekmek, kenarına dikmek’ (HRSI, 821)

xata- (I) ‘1) arttırmak, çoğaltmak, 2) üst üste yığmak’ < **xat (II)** ‘kat, katman, tabaka’ (HRSI, 823)

xatıġla- ‘(birini) cezalandırmak, (birine) ceza vermek’ < **xatıġ** ‘1) katı, sert, 2) sağlam, 3) sert, şiddetli’ (HRSI, 825)

xaxaňna- ‘kıs kıs gülmek’ < **xaxaň-** **xuxaň** ‘yansıma ses’ (HRSI, 825)

xaxpayla- ‘(kil) çatlamak, biçimi bozulmak’ (HRSI, 826)

xaxta- ‘kazımak, kazıyarak temizlemek’ < **xax** ‘çöp, atık’ (HRSI, 827)

xayala- ‘kayada yürümek, kayaya tırmanmak’ < **xaya** ‘kaya’ (HRSI, 781)

xayla- ‘(çathan veya gırtlak eşliğinde kahramanlık destanı icra ettirmek) haylamak’ < **xay** ‘hay, gırtlaktan türkü söyleme’ (HRSI, 784)

xaylaxta- ‘1) (kar taneleri) dönmek, uçuşmak, 2) (düz bir şeyi havada veya suda kayacak şekilde) fırlatmak’ (HRSI, 784)

xayralla- ‘1) saklamak, korumak, muhafaza etmek, 2) bakmak,

kaygılanmak, merak etmek’ < **xayral** ‘tasa, kaygı, bakım, bakma’ (HRSI, 785)

xazaala- ‘çitle çevirmek, etrafını duvarla çevirmek’ < **xazaa** ‘ahır, duvarla çevrili yer’ (HRSI, 775)

xazaxta- ‘Rusça konuşmak’ < **xazax** ‘Rus’ (HRSI, 777)

xazınala- ‘(Hakas Türklerindeki geleneğe göre karı ya da kocanın yaşlı akrabalarının) ismini söylememek’ < **xazına** ‘eşinin kardeşi veya akrabası’ (HRSI, 778)

xıbinna- ‘kıvılcım saçmak’ < **xıbin** ‘kıvılcım’ (HRSI, 873)

xıbla- (I) ‘coşkulu bir durumda olmak, hareketli olmak’ < **xıb** ‘çoşkunluk, hareketlilik’ (HRSI, 872)

xıbla- (II) ‘astar koymak, kumaşla kaplamak’ < **xıb** ‘1) basma örtü, 2) astar, 3) kürk kaplaması’ (HRSI, 872; HksTürkSz, 165)

xula- (I) ‘vınlamak, vınlayarak uçmak; yanından yel gibi geçmek’ (HRSI, 908)

xula- (II) ‘(göğüs) hırıldamak, hırıltılı ses çıkarmak’ (HRSI, 908)

xılamna- ‘hızlıca bakış atmak’ < *xılam*
‘hızlıca bakma’ (HRSI, 886)

xılatta- ‘dokurcun yapmak’ < *xılat*
‘dokurcun’ (HRSI, 887)

xılcığasta- ‘gıdıklamak; cilve yapmak’
< *xılcığas* ‘gıdıklanma, gıdıklama’
(HRSI, 889)

xılcıxta- ‘gıdıklamak; cilve yapmak’ <
xılcıx ‘gıdıklama’ (HRSI, 889)

xılçañna- ‘bakmak, etrafına bakmak,
arkasına bakmak’ < *xılçañ-xalçañ*
‘sürekli etrafına bakma’ (HRSI, 888)

xılısta- ‘kılıçla kesmek’ < *xılıs* ‘kılıç’
(HRSI, 890)

xıpta- ‘(elbisenin altına astar) dikmek,
astar dikmek’ < *xıp* ‘astar, kılıf’ (HRSI,
893)

xırbala- ‘yapıştırmak, tutkallamak’ <
xırba ‘tutkal, yapıştırıcı’ (HRSI, 896)

xırğağla- ‘beklemek, göz kulak olmak,
kontrol etmek’ (HRSI, 896)

xırğısta- ‘Kırgızca konuşmak’ < *xırğıs*
‘Kırgız’ (HRSI, 896)

xırimcıxta- ‘akağaç özütü bulmaya
gitmek’ < *xırimcıx* ‘akağaç’ (HRSI,
901)

xırla- (I) ‘örtmek, kaplamak’ < *xır* ‘çatı,
dam’ (HRSI, 897)

xırla- (II) ‘hırlamak, hırıldamak’
(HRSI, 897)

xırmaçıla- ‘eti parça parça kesmek’ <
xırmaçı ‘parça et’ (HRSI, 898)

xırola- ‘kırığıyla kaplanmak’ < *xıro*
‘kırığı’ (HRSI, 898)

xırtxıla- ‘1) (tavuk) gıtgıdaklamak, 2)
(yavru kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 899)

xıspaxta- ‘1) kucağına almak, 2)
kucaklamak, sarılmak’ < *xıspax* ‘kucak’
(HRSI, 902)

xısta- (I) ‘kışlamak, kışı geçirmek’ < *xıs*
‘kış’ (HRSI, 902)

xısta- (II) ‘genç kızın arkasından
yürümek, genç kızla arkadaşlık etmek’
< *xıs (I)* ‘genç kız’ (HRSI, 902)

xıyalla- ‘(birine) çektirmek, eziyet
etmek, işkence etmek’ < *xıyal* ‘dert, acı,
keder’ (HRSI, 880)

xıyğasta- ‘1) eğri kesmek, 2) (yol,
nehir) eğri geçmek’ < *xıyğas* ‘eğri
kesilmiş, çapraz kesilmiş’ (HRSI, 881)

xıyğıla- ‘seslenmek, çağırmaq’ < *xıyğı*
‘bağırma, seslenme, çağrı’ (HRSI, 882)

xıyğısta- (Sag.) ‘(elbiseye) parça eklemek, dikmek’ < *xıyğıs* ‘(elbiseye) parça’ (HRSI, 882)

xıyınna- ‘ölmek, can vermek’ < *xıyın* ‘eğri, yana yatık’ (HRSI, 885)

xıyıxta- ‘1) aşağılamak, incitmek, gücendirmek, ezmek, 2) (inek, koyun gibi hayvanlar) vurmak, öldürmek, kesmek’ < *xıyıx* ‘dargınlık, küslük’ (HRSI, 886)

xıymala- ‘doğramak, eti küçük parçalara bölmek’ < *xıyma* ‘küçük doğranmış et’ (HRSI, 882)

xıymıxta- ‘kımıldamak, kıpırdamak’ (HRSI, 883)

xıyıtıxta- ‘(cimrilikten) aşağılamak, rezil etmek’ < *xıyıtıx* ‘cimri, pinti’ (HRSI, 884)

xızaanna- ‘1) azarlamak, paylamak, yermek; inat etmek, ayak diremek, 2) birinin ağzını yoklamak, ağzını aramak’ < *xızaan* ‘1) ayıplama, kınama 2) soruşturma, sorgu’ (HRSI, 876)

xızılğatta- ‘kırmızı frenk üzümü toplamak; ekşi yonca toplamak’ <

xızılğat ‘kırmızı frenk üzümü’ (HRSI, 878)

xobılla- ‘biçim vermek’ < *xobıl* ‘biçim’ (HRSI, 830)

xobıxta- ‘(ağır işten dolayı ellerde ağrı) ortaya çıkmak’ (HRSI, 830)

xodırla- ‘döküntü, kızarıklarla kaplanmak’ < *xodır* ‘uyuz; pürtüklü’ (HRSI, 833)

xoğdıxta- ‘gürlemek, şakırdamak, tıngırdamak’ < *xoğdix-xağdix* ‘yansıma ses’ (HRSI, 832)

xoğıncıla- ‘akrabadan borç almak’ < *xoğıncı* ‘borç alma, borç isteme’ (HRSI, 832)

xolla- ‘eliyle yapmak’ < *xol* ‘kol, el’ (HRSI, 838)

xoltaña- ‘sallanmak, serbestçe hareket etmek’ < *xoltañ-xaltañ* ‘sallanma, sarkma’ (HRSI, 839)

xoltıxta- ‘koltuk altına almak, koltuğunun altında taşımak’ < *xoltık* ‘koltuk, koltuk altı’ (HRSI, 840)

xomayla- ‘1) kötü saymak, kötü bilmek, 2) (birini) lekelemek, karalamak,

kötülemek' < *xomay* 'kötü, fena' (HRSI, 841)

xomutta- 'homut giymek' < *xomut* 'homut' (HRSI, 842)

xoñnaxta- '(etrafı genişletmek için eşyaları kaldırma) toplamak, düzene sokmak' < *xoñnax* 'geniş, ferah' (HRSI, 843)

xoolcaxta- 'oymak, delmek' (HRSI, 844)

xoola- '(boş bir alanda) çınlamak, gürültü yapmak' < *xool* 'boş, oyuk' (HRSI, 844).

xoolla- (Kız.) 'oymak, delmek' < *xool* '1) boş, 2) oyuk' (HRSI, 844)

xooñna- '(böcek) vızıldamak' (HRSI, 845)

xoopta- (Şor.) 'koşmak' (HRSI, 845)

xoosta- '1) resim yapmak, tasvir etmek, 2) nakış işlemek, desen yapmak, 3) bezemek, süslemek' < *xoos* 'resim; desen, nakış; süs' (HRSI, 846)

xopta- '1) şikayet etmek, 2) dedikodu yapmak, 3) ihbar etmek, haber vermek' < *xop* 'şikayet, dava, yakınma' (HRSI, 848)

xorla- '1) horlamak, horuldamak, 2) (su, dere) kaynamak, fokurdamak, dalgalanmak, şırıldamak' (HRSI, 850)

xorlaxta- '(su, dere) kaynamak, fokurdamak, şırıldamak' < *xorlax* '1) dere, 2) şırıltı, fokurtu' (HRSI, 850)

xortula- '(lota balığı) tutmak, avlamak' < *xortu* 'lota balığı' (HRSI, 851)

xosta- '1) çift koşmak, 2) sürmek, kovmak, 3) kovalamak, takip etmek' < *xos* 'çift, çifte' (HRSI, 853)

xotxala- '(hayvanlarda) düşük yapmak' < *xotxa* '(kısırak vb.) yavru düşürme' (HRSI, 854)

xoxpala- '(buzağı) boş meme emmek' (HRSI, 854)

xoxta- '1) soymak, sıyırmak, 2) kazımak, 3) oymak, eşmek' < *xox* 'kabuk' (HRSI, 854)

xoyğala- '1) ütmek, tüylerini yakmak, 2) ateşte kızartmak, 3) (sebze) pişirmek' (HRSI, 835)

xucaxta- 'kucağına almak, kucağında taşımak' < *xucax* 'kucak' (HRSI, 871)

xucurla- '1) tuzlak arazide hayvanı gütmek, 2) tuz ihtiyacını hissetmek' <

xucur ‘1) tuzlak arazi, 2) tuz ihtiyacı hissetme’ (HRSI, 871)

xudala- ‘1) evlenme teklifinde bulunmak, 2) birine bir şey vermeyi ikna etmek’ < *xuda* ‘1) karısı olmasını isteme, 2) dünür’ (HRSI, 858)

xulasta- (I) ‘kulaçla ölçmek’ < *xulas (I)* ‘kulaç’ (HRSI, 861)

xulasta- (II) ‘(odun yığını) yapmak’ < *xulas (II)* ‘odun yığını’ (HRSI, 861)

xulaxta- ‘kulağından tutmak, kulağından çekmek’ < *xulax* ‘kulak’ (HRSI, 862)

xulunna- ‘(kısarak) yavrusunu düşürmek, erken doğurmak’ < *xulun* ‘at yavrusu’ (HRSI, 862)

xumala- ‘(kürkü) zıhlamak, zıh çekmek’ < *xuma* ‘kürkün kenarı, deri zıh’ (HRSI, 863)

xumartxıla- ‘vasiyet etmek; hatıra bırakmak’ < *xumartxı* ‘hatıra; vasiyet’ (HRSI, 863)

xumna- ‘(kumla) temizlemek’ < *xum* ‘kum’ (HRSI, 863)

xurandıla- ‘kumaş parçalarını birleştirerek dikmek’ < *xurandı* ‘kumaş, bez parçası’ (HRSI, 864)

xurla- ‘(bebeği) kundaklamak, kundağa sırmak, (bebeğe) bez bağlamak’ < *xur* ‘kundak, çocuk bezi’ (HRSI, 865; HksTürkSz, 194)

xursaxta- ‘(balığın) içini temizlemek, içini çıkarmak’ < *xursax* ‘mide, karın’ (HRSI, 866)

xurtta- ‘kurtlanmak, bitlenmek’ < *xurt* ‘kurt, bit’ (HRSI, 866)

xuruğla- ‘(çocuğu) yeniden kundaklamak, (çocuğun) kundağını değiştirmek’ < *xuruğ* ‘kuru, kurumuş’ (HRSI, 867)

xurunna- ‘(baca) islenmek, isle kaplanmak’ < *xurun* ‘is, kurum’ (HRSI, 868)

xurxula- ‘(kuş) cıyıklamak’ (HRSI, 868)

xusta- ‘(kuş) avlamak’ < *xus* ‘kuş’ (HRSI, 869)

xusxacaxta- ‘ötücü kuşları yakalamak’ < *xusxacak* ‘kuş, ötücü kuş’ (HRSI, 869).

xutta- ‘ruh çağırmaq’ < *xut* ‘kut, ruh’ (HRSI, 870)

xuuxta- ‘(kuş) “xuux” sesi çıkarmak’ < *xuux* ‘yansıma ses’ (HRSI, 871)

xuyaxta- ‘zırh takmaq, zırh geçirmek, zırhla kaplamak’ < *xuyax* ‘zırh’ (HRSI, 859)

xuyta- ‘şışır irinleşmek, baş vermek’ (HRSI, 860)

xuyunna- ‘fırtına kopmaq, kasırğa çıkmak’ < *xuyun* ‘fırtına, kasırğa’ (HRSI, 872)

xuyuxta- ‘ütmek, tüylerini yakmaq, kenarını yakmaq’ < *xuyux* ‘duman, yanmış yün veya deri kokusu’ (HRSI, 872)

xuzuruxta- ‘(kuyruğundan) tutmaq, yakalamak’ < *xuzurux* ‘kuyruk’ (HRSI, 858)

xuzuxta- ‘findık toplamak’ < *xuzux* ‘findık’ (HRSI, 859)

ula- ‘1) (arı, sivrisinek, vb.) vızıldamak, 2) (kalabalık, makine, vb.) gürültü çıkarmak’ < *u* ‘ağlama, hıçkırarak ağlama’ (HRSI, 1051)

uñna- ‘(sivrisinek) vızıldamak’ < *uñ-*
aañ ‘yansıma ses’ (HRSI, 1051)

ilbañna- ‘1) (bataklık) sallanmaq, titremek, 2) hafifçe sallanmaq’ < *ilbañ* ‘bataklık, balçık’ (HRSI, 1038)

imaxta- (I) ‘(eliyle) ezmek, yoğurmaq’ (HRSI, 1040)

imaxta- (II) ‘(şal, başörtüsü) bürümek, sarmak’ (HRSI, 1040)

irbañna- ‘1) yüz eksitmek, surat asmak, somurtmaq, 2) biriyle veya bir şeyle alay etmek, dalga geçmek’ < *irbañ-*
arbañ ‘yüzünü eksitme, somurtma’ (HRSI, 1044)

ircañna- ‘kıs kıs gülmek; (utanmadan) gülmek; (nedenli veya nedensiz yere) gülmek’ < *ircañ* ‘diş gösterme’ (HRSI, 1048; HksTürkSz, 204)

irixta- (I) ‘ata biner gibi oturmaq’ < *irix* ‘apış arası’ (HRSI, 1049)

irixta- (II) ‘kementle tutmaq, kement atarak yakalamak’ (HRSI, 1049)

irila- ‘şarkı söylemek’ < *ir* ‘şarkı, türkü’ (HRSI, 1046)

irtaǵna- ‘kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek’ < *irtaǵ-tartaǵ* ‘kızgınlık, öfke’ (HRSl, 1047)

ista- ‘1) duman çıkmak, tütmek, 2) iste kurutmak, 3) tütsülemek’ < *ıs* ‘duman, is’ (HRSl, 1049)

ıxaanna- ‘yersiz çıkışmak, sebepsiz yere çıkışmak, iğneli sözler söylemek’ < *ıxaan* ‘sebepsiz yere çıkışma, yersiz çıkışma, iğneli sözler’ (HRSl, 1050)

ikıncile- ‘şüphe etmek’ < *ikıncı* ‘ikinci’ (HRSl, 143)

ikiste- ‘(hayvan) ikiz doğurmak’ < *ikis* ‘ikiz’ (HRSl, 143)

ilbikte- (Sag.) ‘iliklemek, düğmelemek’ < *ilbık* ‘bağ, düğüm’ (HRSl, 143)

ilcırbele- ‘zincirlemek’ < *ilcırbe* ‘zincir’ (HRSl, 144)

imekte- ‘emeklemek’ (HRSl, 144)

irikte- ‘1) (süt) ekşimek, bozulmak, 2) çürümek, bozulmak’ < *irık* ‘çürük’ (HRSl, 145)

irıñne- ‘irin oluşmak, iltihap oluşmak’ < *irıñ* ‘irin, iltihap’ (HRSl, 146)

ıspıkte- ‘(söz dinlemeyen çocuğun saçını) çekmek’ < *ıspık* ‘(çocuk) perçem’ (HRSl, 147)

iste- ‘1) izlemek, 2) takip etmek, arkasına düşmek, 3) aramak, 4) incelemek, araştırmak’ < *ıs* ‘iz’ (HRSl, 147)

izeñele- ‘(at) mahmuzlamak’ < *izeñe* ‘üzengi’ (HRSl, 141)

izigle- ‘1) ısıtmak, sıcak hale getirmek, 2) kompres koymak’ < *izig* ‘ısı, sıcaklık; sıcak’ (HRSl, 142)

izikte- ‘kapıyı çalmak, kapıyı zorlamak’ < *izık* ‘kapı’ (HRSl, 142)

ibeste- ‘1) yırtmak, (sıvı bir şey yardımıyla) parçalamak, 2) parça parça kesmek’ < *ibes* ‘parça, kesik’ (HRSl, 113)

ible- ‘1) evlendirmek, 2) birine ev almak, 3) ev ev dolaşmak’ < *ib* ‘ev’ (HRSl, 114)

idekte- ‘eteğinde taşımak’ < *idek* ‘etek’ (HRSl, 116)

igırle- ‘dönmek, dolaşmak’ < *igır* ‘eğri, eğrilmiş; dolambaçlı, kıvrımlı’ (HRSl, 115)

ilekte- ‘alay etmek, eğlenmek, maskaraya almak’ < *ilek* ‘maskara, alay konusu’ (HRSI, 123)

imcekte- ‘emzirmek’ < *imcek* ‘göğüs, meme’ (HRSI, 125)

imne- ‘tedavi etmek’ < *im* ‘ilaç’(HRSI, 125)

incile- ‘çeyiz toplamak’ < *incî* ‘çeyiz’ (HRSI, 128)

inne- ‘işaretlemek’ < *in* ‘işaret’ (HRSI, 127)

ipsekte- ‘deve dikenini yumruları toplamak’ < *ipsek* ‘deve dikenini yumruları’ (HRSI, 129)

ipte- ‘1) düzeltmek, adapte etmek, 2) özenle yapmak, ustaca çalışmak, 3) bir şeyi geleneğe göre yapmak’ < *ip* ‘özen, itina, dikkat’ (HRSI, 129; HksTürkSz, 227)

irbekte- ‘konuşmak, anlatmak’ < *irbek* ‘konuşma, söz, laf’ (HRSI, 130)

ireele- ‘eziyet etmek, acı vermek’ < *iree* ‘acı, eziyet’ (HRSI, 132)

irkele- ‘okşamak, sevip okşamak’ < *irke* ‘şefkat, okşama’ (HRSI, 133)

iste- ‘(deri, post) tabaklamak, işlemek, sepilemek’ < *is* ‘deriyi işleme’ (HRSI, 137)

izenne- ‘selam vermek, selamlamak’ < *izen* ‘selam’ (HRSI, 118)

izepte- ‘1) düşünceye dalmak, düşünmek, 2) hayal etmek’ < *izep* ‘düşünce, fikir’ (HRSI, 118; HksTürkSz, 234)

izerle- ‘(atı) eyerlemek’ < *izer* ‘eyer’ (HRSI, 118)

izirekte- ‘(deri işleme aletiyle) deriyi işlemek’ < *izirek* ‘deri işleme aleti’ (HRSI, 120)

izirele- ‘1) (fıstık, çekirdek) içini çokça çıkarmak, 2) (fıstık, arpa) kabuğunu temizlemek, kabuğunu soymak’ < *izire* ‘(fıstık, çekirdek) içi’ (HRSI, 120)

kalmıkta- ‘Kalmukça konuşmak’ < *kalmık* ‘Kalmuk’ (HRSI, 150)

karaçayla- ‘Karaçayca konuşmak’ < *karaçay* ‘Karaçay’ (HRSI, 153)

karaimne- ‘Karayimce konuşmak’ < *karaim* ‘Karayim’ (HRSI, 152)

karakalpakta- ‘Karakalpakça konuşmak’ < *karakalpak* ‘Karakalpak’ (HRSl, 152)

kazaxta- ‘Kazakça konuşmak’ < *kazax* ‘Kazak’ (HRSl, 150)

kebirekte- ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ < *kebirek* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’ (HRSl, 156)

kerçikte- ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ < *kerçik* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’ (HRSl, 157)

kerikte- ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ < *kerik* ‘(dereyi geçmek için) ağaç veya kütükten köprü’ (HRSl, 157)

kibeele- ‘homurdanmak, serzeniş etmek’ < *kibee* ‘kavgacı, homurdanma’ (HRSl, 157)

kibirle- ‘geleneğe göre bir âdeti yerine getirmek’ < *kibir* ‘gelenek, adet, örf’ (HRSl, 158)

kiderkile- (Sag.) ‘Sagayca konuşmak’ (HRSl, 159)

kiikte- ‘karaca avlamak’ < *kiik* ‘karaca’ (HRSl, 161)

kikte- ‘sitem etmek, kınamak, serzeniş etmek’ < *kik* ‘kin, nefret, öfke’ (HRSl, 162)

kilinne- ‘(eski gelenek) (gelinin) akrabalarından kaçınmak’ < *kilin* ‘gelin’ (HRSl, 163)

kiliñne- ‘ışıldamak, parıldamak’ < *kiliñ* ‘parlak, parlayan’ (HRSl, 177; HksTürkSz, 244)

kincele- (I) ‘1) geç kuzulamak, 2) ileri yaşlarda doğum yapmak’ < *kince (II)* ‘geç, gecikmiş’ (HRSl, 166)

kincele- (II) ‘1) zincirle bağlamak, zincirlemek, 2) zincire vurmak, 3) birine çektirmek, ıstırap vermek, işkence etmek’ < *kince (I)* ‘zincir’ (HRSl, 167)

kincile- ‘homurdanmak, mırıldanmak’ (HRSl, 167)

kındikte- ‘göbek kesmek’ < *kındik* ‘göbek’ (HRSl, 177)

kınöle- ‘mahmur olmak’ < *kınö* ‘mahmur’ (HRSl, 177)

kipte- (I) ‘(kalıba) geçirmek, kalıba göre yapmak’ < **kip (II)** ‘şekil, kalıp’ (HRSl, 168)

kipte- (II) ‘1) biçim almak, şekil almak, 2) inanmak, emin olmak’ < **kip** ‘1) şekil, kalıp, 2) inanç, inanma’ (HRSl, 168)

kirçekte- ‘çentiklemek, çentik çentik etmek’ < **kirçek** ‘çentik’ (HRSl, 172)

kirçile- ‘hiç susmadan konuşmak, durmadan konuşmak, gevezelik etmek’ (HRSl, 172)

kireçile- ‘doğrulamak, tasdik etmek, şahitlik etmek’ < **kireçi** ‘şahit, tanık’ (HRSl, 170)

kirekte- ‘ihtiyaç duymak, gereksinim duymak’ < **kirek** ‘gerek, gerekli, ihtiyaç’ (HRSl, 169)

kirindile- ‘takmak, geçirmek, koymak’ < **kirindî** ‘takma, geçirme’ (HRSl, 170)

kırle- (I) ‘kirlenmek, bulaşmak’ < **kır** ‘kir, leke’ (HRSl, 179)

kırle- (II) ‘1) (ev, çatı, dam) örtmek, kaplamak, üstünü örtmek, 2) yığmak, 3) bilemek, yontmak’ (HRSl, 179)

kiskekte- ‘hasta olmak, rahatsız olmak’ < **kiskek** ‘salgın, soğuk algınlığı, grip’ (HRSl, 173)

kışte- ‘kişnemek’ (HRSl, 180)

kitayla- ‘Çince konuşmak’ < **kitay** ‘Çin’ (HRSl, 174)

kizekte- ‘1) bir şeyi parça parça almak, 2) bir şeyi parçalara bölmek’ < **kizek** ‘kısım, parça’ (HRSl, 159)

kızenne- ‘1) atın bir arka ayağını ön ayaklarına kösteklemek, 2) zincire vurmak’ < **kızın** ‘bukağı, köstek, zincir’ (HRSl, 175)

kizindile- ‘kırpma, kesmek’ < **kizindî** ‘(deriden, kumaştan) kesik parça’ (HRSl, 161)

kileyle- ‘yapıştırmak, tutkallamak’ < **kiley** ‘yapıştırıcı, tutkal’ (HRSl, 181)

köbeele- ‘elbisenin eteğine başka bir kumaştan kenar dikmek’ < **köbee** ‘elbisenin eteğine kenar dikişi’ (HRSl, 189)

köbirgenne- ‘yabani soğan toplamak’ < **köbirgen** ‘yabani soğan’ (HRSl, 190)

köçekte- (Sag.) ‘(arpa) toplamak’ < **köçek** ‘arpa’ (HRSl, 208)

ködirtpele- (Sag.) ‘kürke deri parçası dikmek’ < *ködirtpe* ‘kürk kenarlığı’ (HRSl, 193)

kögle- ‘1) eğlenmek, keyif çatmak, şarkı söylemek, 2) (kuş) cıvıldamak’ < *kög* ‘1) ezgi, melodi, 2) şarkı, türkü, 3) neşe, sevinç, şenlik’ (HRSl, 191)

kökte- (I) ‘1) (karakter ve davranış) birine benzemek, birine çekmek, 2) (dış görünüş) birine benzemek, birine çekmek’ < *kök (II)* ‘kök, soy, ata’ (HRSl, 197)

kökte- (II) ‘(deri ürünleri) dikmek’ < *kök* ‘deri şerit’ (HRSl, 197; HksTürkSz, 267)

kölekte- ‘gölgelemek, gölge yapmak’ < *kölek* ‘gölge’ (HRSL, 198)

köletkile- ‘gölgelemek, gölge yapmak’ < *köletki* ‘gölge’ (HRSl, 199)

kömele- (I) ‘(kemirgenler hakkında) yiyeceklerini gömmek’ < *kömee* ‘(kemirgenler hakkında) yiyeceklerini gömme’ (HRSl, 199)

kömele- (II) ‘(yabani hayvanlar veya kuşlar) takip etmek, izlemek’ < *köme*

‘izleme, izini sürme, takip’ (HRSl, 199; HksTürkSz, 269)

kömele- (III) ‘(aygırlara) özenle bakmak’ (HRSl, 199)

kömerle- ‘(erkek hayvan dişinin etrafında) dolanmak, kur yapmak’ (HRSl, 200)

köpenne- ‘saman yığını yapmak’ < *köpen* ‘saman yığını’ (HRSl, 204)

köreñele- ‘(maya) kabarmak’ < *köreñe* ‘maya’ (HRSl, 205)

körikte- ‘sincap avlamak’ < *körük* ‘sincap’ (HRSl, 206)

köste- ‘(silah) nişan almak, doğrultmak’ < *kös* ‘göz; görme; (iğnede) delik’ (HRSl, 208)

köyeele- ‘kömürle veya isle lekelemek’ < *köyee* ‘kömür, kor, is’ (HRSl, 195)

közegele- ‘1) perdelemek, perde çekmek, 2) (sahnede) perde indirmek’ < *közege* ‘perde’ (HRSl, 193)

közirgette- ‘(böğürtlen) toplamak’ < *közirget* ‘böğürtlen’ (HRSl, 195)

kraxmalla- ‘nişastalamak’ < *kraxmal* ‘nişasta’ (HRSl, 209)

kreste- ‘vaftiz etmek, haç çıkarmak’ <
kres ‘haç, haç çıkarma’ (HRSl, 209)
kritikala- ‘eleştirmek, tenkit etmek’ <
kritika ‘eleştiri, tenkit’ (HRSl, 210)
kücürle- ‘dolandırmak, hile yapmak’ <
kücür ‘dolandırıcı, kurnaz, hilekâr’
(HRSl, 222)
külette- ‘gezmek, gezinmek, yürümek’
< *kület* ‘gezme, gezinti’ (HRSl, 213)
kümele- ‘homurdanmak, mırıldanmak’
(HRSl, 215)
kümüste- ‘1) gümüşlemek, gümüşle
kaplamak, 2) gümüşle süslemek’ <
kümüs ‘gümüş’ (HRSl, 215)
künne- ‘kıskanmak’ (HRSl, 216)
künüle- (Sag.) ‘kıskanmak’ < *künü*
‘kıskançlık’ (HRSl, 216)
küreele- ‘1) (bir şeyi) kenarlıklı
yapmak, 2) (bir şeyin etrafına) şerit
veya kenar çekmek’ < *küree* ‘şerit,
kenarlık’ (HRSl, 218)
kürle- ‘(birini) azarlamak, (birine)
küfretmek’ < *kür* ‘1) küstah, kaba, 2)
şiddetli, azgın’ (HRSl, 219)

kürsekte- ‘(kurt, köpek) çiftleşmek’ <
kürsek ‘(kurt, köpek) çiftleşme zamanı’
(HRSl, 219)
küste- (I) ‘zorlamak, mecbur etmek’ <
küs ‘güç, kuvvet’ (HRSl, 221)
küste- (II) ‘sonbaharı geçirmek’ < *küs*
‘güz, sonbahar’ (HRSl, 221)
küüle- ‘uğuldamak, vızıldamak’ (HRSl,
221)
küzügle- ‘dokuma tezgahında ip
berkitmek’ < *küzüg* ‘dokuma tezgahında
ip berkitilen kısım’ (HRSl, 212)
lakta- ‘cilalamak, verniklemek’ < *lak*
‘cila, vernik’ (HRSl, 223)
limitte- ‘sınırlamak, limit koymak’ <
limit ‘limit, sınır’ (HTürkSz, 284)
maalla- ‘ilgilenmek, göz kulak olmak’
(HRSl, 227)
maanna- ‘1) bakmak, ilgilenmek, göz
kulak olmak, 2) bir şeyi özenle yapmak’
< *maan (II)* ‘özen, bakım, bakma’
(HRSl, 227)
maañna- (Sag.) ‘miyavlamak’ (HRSl,
227)
maayla- ‘miyavlamak’ (HRSl, 226)

magnitte- ‘mıknatıslamak’ < *magnit*
‘mıknatıs’ (HRSI, 228)
marla- ‘1) (hayvan) böğürmek, ulumak,
anırmak, 2) (insan) hüngür hüngür
ağlamak, yüksek sesle ağlamak’ < *mar*
‘hıçkırık, hıçkırarak ağlama, feryat’
(HRSI, 235; HksTürkSz, 295)
marxala- ‘düğmelemek, düğmelerini
ilikleme’ < *marxa* ‘düğme’ (HRSI,
235) **naftalinne-** ‘naftalinlemek’ <
naftalin ‘naftalin’ (HRSI, 274)
masta- ‘bir şeyi tam yerinde yapmak,
tam isabet etmek, hedefe ulaşmak’ <
mas ‘tam vaktinde, tam zamanında’
(HRSI, 236)
maxta- ‘1) övmek, methetmek, 2) teşvik
etmek, onaylamak’ < *max* ‘1) şan,
şöhret, 2) övme’ (HRSI, 239)
mayıñna- ‘(sağlık) kötüleşmek,
bozulmak’ < *mayıñ* ‘zayıf, hastalıklı,
çelimsiz’ (HRSI, 230)
mayla- ‘çalmak, sığır çalmak’ (HRSI,
229)
maytuxta- ‘(atların birbirlerini) kuyruk
dibinden yakalamak’ < *maytix* ‘(atta)
kuyruk çıkıntısı’ (HRSI, 229)

mazutta- ‘bir şeye mazot koymak’ <
mazut ‘mazot’ (HRSI, 228)
meele- ‘(koyun, keçi) melemek’ < *mee*
‘yansıma ses’ (HRSI, 240)
mista- ‘sızlamak, inlemek, sesli sesli
solumak’ < *mıs-mas* ‘yansıma ses’
(HRSI, 261)
mızıñna- ‘hafifçe gülümsemek’ (HRSI,
260)
miixta- ‘cıyak cıyak bağırarak,
cıyaklamak’ (HRSI, 243)
mikele- ‘kandırmak, aldatmak’ < *mike*
‘aldatma, kandırma, hile’ (HRSI, 244).
minala- ‘mayınlamak, mayın döşemek’
< *mina* ‘mayın’ (HRSI, 245)
mindirle- ‘lota balığı avlamak’ < *mindir*
‘lota balığı’ (HRSI, 245)
mirgele- ‘(aşık ya da şehircik
oyununda) vuruş yapmak’ < *mirge*
‘(aşık ya da şehircik oyunu için) sopa’
(HRSI, 247)
miskele- ‘mantar toplamak’ < *miske*
‘mantar’ (HRSI, 248)
montajta- ‘monte etmek, montajlamak’
< *montaj* ‘montaj’ (HRSI, 252)

morxaxta- ‘(buzağıya) burunsalık
takmak, ağızlık takmak’ < *morxax*
‘(buzağıya) burunsalık, ağızlık’ (HRSI,
253)

moyınna- ‘yenmek, üstün gelmek;
yatışmak’ < *moyın* ‘boyun’ (HRSI, 250)

moyna- ‘1) tepremek, kımıldamak,
yerinden oynamak, 2) ısrar etmek,
direnmek, inat etmek’ (HRSI, 249)

munzuruxta- ‘yumruklamak, yumruk
atmak’ < *munzurux* ‘yumruk’ (HRSI,
257)

musta- ‘1) (boğa hakkında) böğürmek,
anırmak, 2) (insan) hüngür hüngür
ağlamak’ (HRSI, 258)

muxurla- ‘(karişla) ölçmek’ < *muxur*
‘kariş, kısa’ (HRSI, 258)

naacıla- ‘1) yenilemek, tazelemek, ilk
haline getirmek, 2) yenilemek,
tamamlamak’ < *naacı* ‘yenilikçi, yenilik
taftarı’ (HRSI, 264; HksTürkSz, 313)

naala- ‘yenilemek, tamir ederek
yenilemek’ < *naa* ‘yeni’ (HRSI, 262)

naaxta- ‘tokatlamak, tokat atmak’ <
naax ‘yanak, avurt’ (HRSI, 263)

namaçıla- ‘onarmak, tamir etmek,
yamamak’ < *namaçı* ‘yama’ (HRSI, 267)

nanna- (I) ‘bir tırpanlık alan biçmek’ <
nan (II) ‘biçme’ (HRSI, 270)

nanna- (II) ‘bir şeyi kalçayla itmek;
yana yatmak’ < *nan (I)* ‘uyluk, kalça,
yan, yan taraf’ (HRSI, 270)

narkozta- ‘birine narkoz vermek’ <
narkoz ‘narkoz’ (HRSI, 271)

narpaxta- ‘1) masal veya efsane
anlatmak, 2) üstü kapalı konuşmak,
muammalı konuşmak’ < *narpax* ‘masal,
efsane’ (HRSI, 272)

nayırla- ‘1) (bir düşünceye, sonuca)
yönlendirmek, 2) ima etmek’ < *nayır*
‘1) yön, 2) tasarı’ (HRSI, 266)

nayla- ‘1) şüphelenmek, suçlamak,
itham etmek, 2) şikayetlenmek,
mırıldanmak, sitem etmek’ < *nay*
‘kuşku, şüphe’ (HRSI, 265)

nimalaxta- ‘yuvarlamak’ < *nimalax*
‘yuvarlak’ (HRSI, 286)

nımirtta- ‘kuş kirazı toplamak’ < *nımirt*
‘kuş kirazı’ (HRSI, 288)

numzaxta- ‘yumuşamak’ < *numzax*
‘yumuşak’ (HRSI, 288)

niñnaxta- ‘daha uygun bir biçimde yerleştirmek’ < *niñnax* ‘1) rahat, uygun 2) rahat rahat, rahatça’ (HRSI, 289)

nispala- ‘1) vurmak, dövmek, 2) dövmek, dayak atmak’ (HRSI, 289)

nixta- ‘1) sıkıştırarak yerleştirmek, iyice basmak, 2) sağlamlaşmak, kuvvetlenmek’ (HRSI, 290)

niikte- (I) ‘hafifletmek, kolaylaştırmak’ < *niik* ‘1) hafif, 2) kolay’ (HRSI, 278)

niikte- (II) ‘ucuzlamak’ < *niik (II)* ‘ucuz’ (HRSI, 278)

nimekte- ‘(çocuk) emeklemek’ (HRSI, 281)

nimiste- ‘(kuşlar hakkında) yem aramak’ < *nimıs* ‘(kuş) yem’ (HRSI, 280)

nincile- ‘boncukları ipe dizmek’ < *ninci* ‘boncuk’ (HRSI, 280)

nirle- ‘kırmızı yaban mersini toplamak’ < *nir* ‘kırmızı yaban mersini’ (HRSI, 280)

nitkele- ‘enseye vurmak, enseyi tokatlamak’ < *nitke* ‘ense’ (HRSI, 282)

nokautta- ‘nakavt etmek’ < *nokaut* ‘nakavt’ (HRSI, 282)

nomerle- ‘numaralamak, numara vermek’ < *nomer* ‘numara’ (HRSI, 283)

norkala- ‘vizon avlamak’ < *norka* ‘vizon’ (HRSI, 284)

noxıla- ‘tokmakla vurmak’ < *noxı* ‘tokmak’ +LA- (HRSI, 285)

noxtala- ‘dizginlemek, dizgin takmak’ < *noxta* ‘yular, dizgin’ (HRSI, 285)

numerle- ‘numaralamak, numara vermek’ < *numer* ‘numara’ (HRSI, 285)

obaala- ‘(yığın halinde) koymak’ < *obaa* ‘(dağın ruhuna adanan) tepe, adak taşları yığını’ (HRSI, 290)

oballa- ‘ıskartaya çıkarmak; suçlamak’ < *obal* ‘suç’ (HRSI, 291)

obırçıla- ‘1) bir şeye çember geçirmek, 2) elbiseye atlastan şerit dikmek’ < *obırçı* ‘çember’ (HRSI, 292)

odiñna- ‘oduna gitmek, odun kesmek’ < *odiñ* ‘odun’ (HRSI, 294)

ogradala- ‘etrafını duvarla çevirmek’ < *ograda* ‘duvar, parmaklık’ (HRSI, 292)

oğırta- ‘çalma, aşırma, hırsızlık yapmak’ < *oğır* ‘hırsız’ (HRSI, 293)

oğla- (Kaç.) ‘bağırarak, haykırmak; (çocuk) bağırıp çağırmak, gürültü patırtı çıkarmak’ (HRSI, 292)

olasta- ‘(insan) sallanmak, sarsılmak, sendelemek’ < *olas-ulas* ‘sallanma’ (HRSI, 300)

olcala- ‘(savaşarak veya çalarak) elde etmek, kazanmak’ < *olca* ‘ganimet, zorla elde etme’ (HRSI, 301)

omala- ‘1) çocukların yüzünü ebeveynlerine benzetmek, 2) tasvir etmek, betimlemek, göstermek’ < *oma* ‘yüz hattı, yüz çizgisi’ (HRSI, 301)

omurla- ‘(hile ya da sahtekarlık yaparak) koparmak, dolandırmak’ (HRSI, 302)

oñdayla- ‘düzeltmek, onarmak; iyileştirmek; ayarlamak’ < *oñday* ‘tarz, tavır, usul, huy’ (HRSI, 304)

oñna- (I) ‘sağdan yapmak, sağ elle yapmak’ < *oñ* ‘sağ’ (HRSI, 305)

oñna- (II) ‘1) anlamak, kavramak, 2) fark etmek’ < *oñ* ‘başarı, şans’ (HRSI, 305)

ooñna- ‘vızıldamak, uğuldamak’ (HRSI, 306)

oorla- (I) ‘(hayvanlar) böğürmek, anırmak; (insanlar) bağırarak, çığlık atmak’ (HRSI, 307)

oorla- (II) ‘markalamak, işaretlemek, işaret koymak’ (HRSI, 307)

oorxala- ‘hayvan gövdesini eklemlerinden parçalara ayırmak’ < *oorxa* ‘omurga’ (HRSI, 307)

oosta- ‘avuçlamak, avucuyla almak’ < *oos* ‘avuç, aya’ (HRSI, 308)

ooxta- (I) ‘ufalamak, doğramak, parçalamak’ < *oox* ‘ufak, küçük’ (HRSI, 308)

ooxta- (II) ‘(inek, boğa) böğürmek; (insanlar) bağırarak, çığlık koparmak’ (HRSI, 308)

ooyla- ‘(ağrıdan vs.) oy oy diye ses çıkarmak’ < *ooy* ‘(yansıma ses)’ (HRSI, 306)

oraxta- ‘(ormandaki vahşi hayvanlar hakkında) yürüye yürüye patika açmak; patikada yürümek’ < *orax* ‘patika, dağ yolu; yol açma’ (HRSI, 311)

orbañna- ‘korkudan titremek, ürkmek’ < *orbañ* ‘titreme’ (HRSI, 311)

ordaña- ‘1) kavga çıkarmak, sataşmak, 2) sesini yükseltmek, kaba davranmak’ <ordañ ‘1) savaşıma, kavga çıkarma, 2) kaba, nezaketsizlik’ (HRSI, 312)

orğaxta- ‘avlamak, tutmak’ <orğax ‘orak’ (HRSI, 312)

orınna- ‘1) yer almak, bulunmak, 2) yerleşmek, koymak’ <orın ‘1) yer, 2) arazi’ (HRSI, 316)

orista- ‘Rusça konuşmak’ <oris ‘Rus’ (HRSI, 316)

orixta- ‘1) (ormandaki vahşi hayvanlar hakkında) yürüye yürüye patika açmak, 2) patikada yürümek, dağ yamacında yürümek’ <orix ‘1) patika, dağ yolu, 2) geniş yol, atların yol açması’ (HRSI, 316)

orla- ‘(hayvan) böğürmek, anırmak; (insan) bağırmak, çığlık atmak’ (HRSI, 313)

ortala- ‘1) kontrol etmek, denetlemek, 2) nişan almak’ <orta ‘doğru, düzgün, hedef’ (HRSI, 314)

otta- ‘otlamak, ot yemek’ <ot ‘ot’ (HRSI, 318)

oxta- ‘saplanmak, sancımak, ağrımak’ (HRSI, 319)

oyğalışa- ‘1) benzemek, gibi olmak, 2) kafiye yapmak’ <oyğalış ‘1) benzerlik, aynılık, 2) kafiye’ (HRSI, 296)

oyındıla- ‘(kumaş, giysi) biçmek’ <oyındı ‘elbisenin kol deliği’ (HRSI, 299)

oyıxta- ‘1) oymak, deşmek, 2) kırıp koparmak’ <oyıx ‘oyuk, çukur’ (HRSI, 299)

oyla- ‘koşmak, koşarak gitmek’ (HRSI, 297)

ödele- ‘1) çıkmak, yükselmek, 2) gelişmek, büyümek, 3) alevlenmek, tutuşmak, 4) (ekonomi) gelişmek, sağlamlaşmak’ <öde ‘üst, yukarı; refah, bolluk’ (HRSI, 320; HksTürkSz, 347)

öktemne- ‘(at üstünde) ileriye atılmak, fırlamak’ <öktem ‘kızgın, hızlı’ (HRSI, 323)

ölle- ‘ıslatmak, nemlendirmek’ <öl ‘rutubet, nem, ıslaklık’ (HRSI, 323)

ömele- ‘el birliğiyle yenmek, birlikte üstesinden gelmek’ <öme ‘el birliğiyle, birlikte’ (HRSI, 324)

öñdele- ‘1) pusuda beklemek, 2) sessizce yaklaşmak’ < *öñde* ‘1) pusu, 2) pusu yeri’ (HRSl, 324)

öñne- ‘1) bir şeye gerekli rengi, görünüşü, niteliği vermek, 2) (deri veya post) yüzeyini temizlemek’ < *öñ* ‘1) renk, 2) yüz, çehre, yüzey’ (HRSl, 325)

öökte- (I) ‘ölü hayvanın karnını uzunlamasına kesmek’ < *öök* (I) ‘hayvanın karın kısmı’ (HRSl, 326)

öökte- (II) ‘(“ök” sesi çıkararak atı harekete geçirmek) atı dehlemek’ < *öök* (II) ‘(atı harekete geçirmek için çıkartılan) “ök” sesi’ (HRSl, 326)

öörle- ‘1) yukarı çıkmak, yükselmek, 2) (güneş) yükselmek, doğmak’ < *öör* ‘yukarı, yukarıya, yukarıya doğru’ (HRSl, 327)

örbele- ‘nakış işlemek, dikmek’ < *örbe* ‘nakış, desen’ (HRSl, 327)

örgele- (Kaç.) ‘dağ sıçanı avlamak’ < *örge* (II) ‘dağ sıçanı’ (HRSl, 327)

örgenne- ‘(kazıklarla) çit örmek, etrafını çevirmek’ < *örge* ‘kazık’ (HRSl, 328)

örkele- ‘dağ sıçanı avlamak’ < *örke* ‘dağ sıçanı’ (HRSl, 328)

örtekte- ‘ördek avlamak’ < *örtek* ‘ördek’ (HRSl, 329)

öste- ‘sızlamak, inlemek’ < *ös* ‘mide’ (HRSl, 330; HksTürkSz, 353)

ötekte- ‘ishal olmak’ < *ötek* ‘ishal’ (HRSl, 330)

paala- ‘1) fiyatını belirlemek, değer biçmek, 2) değer vermek, önem vermek’ < *paa* ‘fiyat, değer, eder’ (HRSl, 331)

paarala- ‘çift olarak almak’ < *paara* ‘çift, eş’ (HRSl, 332)

paarla- ‘cenazeye veda ederken ölünün göğsüne kapanmak’ < *paar* (I) ‘1) karaciğer, 2) göğüs’ (HRSl, 333)

paayla- ‘ninni söyleyerek uyutmak’ < *paay-paay* ‘ninni’ (HRSl, 332)

pabıla- ‘1) titremek, 2) bağırarak’ (HRSl, 334)

pağurla- ‘1) sertleşmek, pürüzlenmek, 2) (yara) kabarcıklarla kaplanmak, pürüzlerle kaplanmak’ < *pağır* ‘pürtüklü’ (HRSl, 335)

palañna- ‘1) parlamak, ışıldamak, 2) (bayrak) dalgalanmak, 3) kızarmak’
< *palañ* ‘parıltı, pırıltı’ (HRSI, 344)
palatıla- ‘deriyi işlemeyden önce ıslatmak’ < *palatı* ‘deriyi işlemeyden önce ıslatma’ (HRSI, 341)
palçaxta- ‘kirletmek, pisletmek, çamurlamak’ < *palçax* ‘pislik, çamur’ (HRSI, 343)
palğasta- ‘kirletmek, pisletmek, çamura bulamak’ < *palğas* ‘kir, pislik, çamur’ (HRSI, 342)
palıgla- ‘(yara) oluşmak’ < *palıg* ‘yara’ (HRSI, 344)
paliñna- ‘1) parlamak, ışıldamak, 2) (bayrak) dalgalanmak, 3) kızarmak’
< *paliñ* ‘parıltı, pırıltı’ (HRSI, 344)
palıxta- ‘balık avlamak, balık tutmak’
< *palıx* ‘balık’ (HRSI, 344)
paltañna- ‘ağır ağır yürümek, hantalca hareket etmek’ < *paltañ* ‘hantal, ağır’ (HRSI, 343; HksTürkSz, 359)
paltırğanna- ‘melek otu toplamak’ < *paltırğan* ‘melek otu’ (HRSI, 343)
parısta- ‘gelir sağlamak, kâr ile satmak’
< *parıs* ‘kâr, gelir’ (HRSI, 348)

parla- ‘çift olarak ayırmak, çiftlere bölmek’ < *paar* ‘çift’ (HRSI, 347)
paspaxta- ‘sarmak, kucaklamak; (çocuğa) fazla şefkat göstermek’ (HRSI, 349)
pasta- ‘1) başlatmak, 2) yönetmek, idare etmek; başında bulunmak, 3) yapmak, döşemek, 4) başlatmak, ortaya çıkarmak’ < *pas* ‘baş, başlangıç, başlama; döşeme’ (HRSI, 351)
pastıla- ‘(geleneğe göre dul kalan erkek) eşinin kız kardeşiyle evlenmek’ < *pastı* ‘eşinin kız kardeşi’ (HRSI, 351)
pasxala- ‘1) yabancılamak, 2) gücenmek’ < *pasxa* ‘başka, diğer; yabancı’ (HRSI, 352)
paxanna- ‘direk dikmek’ < *paxan* ‘direk’ (HRSI, 354)
paxpırla- ‘mahmur olmak’ < *paxpır* ‘mahmur’ (HRSI, 354)
payatta- ‘lehimlemek, lehim yapmak’ < *payat* ‘lehimlemek’ (HRSI, 355)
paydımna- ‘(sözsüz) şarkı söylemek’ < *paydım-paydım* ‘sözsüz şarkı’ (HRSI, 340)

payla- ‘uyutmak, ninni söyleyerek uyutmak’ (HRSI, 340)

payramna- ‘kutlamak, tebrik etmek’ < *payram* ‘bayram’ (HRSI, 340)

pazaxta- ‘ekini biçtikten sonra başakları toplamak’ < *pazax* ‘başak’ (HRSI, 336)

pazıncıxta- ‘aşağılamak, alay etmek’ < *pazıncıx* ‘aşağılama, alay’ (HRSI, 337)

pazorla- ‘yol kesmek, gidişe engel olmak’ < *pazor* ‘(birinin) yolunu kesme, gidişine engel olma’ (HRSI, 336)

pıcıxta- ‘şırıldamak’ < *pıcıx-pacix* ‘yansıma ses’ (HRSI, 415)

pıcla- ‘şıpırdamak’ (HRSI, 414)

pıçaxta- ‘bıçaklamak, bıçakla yaralamak’ < *pıçax* ‘bıçak’ (HRSI, 414)

pıçla- ‘şıpırdamak, yumuşak bir şeye çarparak ses çıkarmak’ (HRSI, 414)

pıdıla- ‘kirli olmak, pis olmak, özensiz olmak’ (HRSI, 409)

pırla- ‘1) (toz) uçmak, 2) (duman) yükselmek’ < *pır* ‘is, ince toz’ (HRSI, 412)

pirola- ‘suçlamak, suçlu görmek, suçlu bulmak’ < *piro* ‘suç’ (HRSI, 413)

pısxınna- ‘koşuşturmak, emek sarfetmek’ (HRSI, 413)

pızığla- ‘itina göstermek, dikkat etmek, özenerek yapmak’ < *pızığ* ‘yavaş yapılan, özenle yapılan, çalışkan’ (HRSI, 410)

pızıñna- ‘parlamak, ışıldamak’ (HRSI, 410)

piçelle- ‘kederlenmek, üzülmek’ < *piçel* ‘hüzün, keder’ (HRSI, 362)

piçette- ‘1) mühür basmak, 2) mühürlemek’ < *piçet* ‘mühür’ (HRSI, 363)

pıderle- ‘yontmak’ < *pıder* ‘kertik, gedik’ (HRSI, 363)

pigle- ‘iktidarda bulunmak, idare etmek, yönetmek’ < *pig* ‘1) han, prens, 2) müdür, yönetici’ (HRSI, 358)

pikte- ‘pekiştirmek, sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek’ < *pik* ‘sağlam, kuvvetli, dayanıklı’ (HRSI, 358)

pıtte- ‘1) bitlenmek, 2) bit aramak’ < *pıt* ‘bit’ (HRSI, 370)

plombala- ‘kurşunla mühürlemek; (diş) doldurmak’ < *plomba* ‘kurşun mühür; (diş için) dolgu’ (HRSI, 372)

poçla- ‘(1) iliklerine kadar ıslanmak, sırlı sıklam olmak, 2) gürültülü bir şekilde düşmek’ (HRSI, 386)

polcixta- ‘ellerini çırpma, vurma, çarpma’ (HRSI, 378)

polirovkala- ‘cilalamak, parlatmak’ < *polirovka* ‘cilalama, parlatma’ (HRSI, 377)

poomna- ‘demet yapmak, bağlam yapmak’ < *poom* ‘demet, bağlam’ (HRSI, 380)

poorla- (Kaç.) ‘boğmak, boğazını sıkma’ (HRSI, 380)

poraanna- ‘(boran, kar fırtınası) süpürmek, kaldırmak, esmek’ < *poraan* ‘boran, kar fırtınası’ (HRSI, 381)

poranala- ‘tırmıklamak’ < *porana* ‘tırmık’ (HRSI, 381)

porañna- ‘bulanmak, kirlenmek, pislensmek’ < *porañ* ‘bulanık, donuk’ (HRSI, 381)

porçala- ‘(özellikle yılın sıcak zamanlarında eti ince şeritler halinde kesip) kurutmak’ < *porça* ‘güneşte, açık havada eti bekletme’ (HRSI, 383)

porla- ‘(yağ) yanmak’ < *por* ‘yağ erirken oluşan tortu’ (HRSI, 382; HksTürkSz, 386)

poxsaxta- ‘çöp atmak’ < *poxsax* ‘çöp’ (HRSI, 385)

poydañna- ‘kibirlemek, böbürlenmek’ < *poydañ* ‘kibirli’ (HRSI, 375)

pozıgla- ‘çivi çakmak, çakmak’ < *pozıg* ‘çivi’ (HRSI, 375)

pölgile- ‘1) kertik açmak, işaretlemek, 2) mühürlemek’ < *pölgı* ‘1) belirti, işaret, 2) mühür’ (HRSI, 387)

pubayla- ‘ninni söyleyerek uyutmak’ < *pubay* ‘salıncak, ninni’ (HRSI, 394)

pudrala- ‘pudralamak, pudra sürmek’ < *pudra* ‘pudra’ (HRSI, 395)

puğla- ‘küflenmek, küf tutmak’ (HRSI, 395)

pulutta- ‘(gökyüzü) kapanmak, bulutla kaplanmak’ < *pulut* ‘bulut’ (HRSI, 399)

purğunna- ‘(kar fırtınası) kopmak’ < *purğun* ‘tipi, kar fırtınası’ (HRSI, 400)

purla- ‘(duman) yükselmek, (toz) kalkmak’ (HRSI, 400)

purmaxta- ‘dönmek, kıvrılmak’ (HRSI, 400)

purtaxta- ‘1) bulandırmak 2) kirletmek, pisletmek, çöp atmak’ < *purtax* ‘1) bulanık, 2) kirli, pis, çamurlu’ (HRSI, 401)

purunna- ‘geçmek, geride bırakmak’ < *purun* ‘ön, burun’ (HRSI, 401)

pusta- (I) ‘1) donmak, buz tutmak, 2) buz kesmek’ < *pus (I)* ‘buz’ (HRSI, 402)

pusta- (II) ‘1) (boğa) böğürmek, 2) (insan) hüngür hüngür ağlamak’ (HRSI, 402)

putta- ‘uzun veya geniş adımlarla yürümek’ < *put* ‘uyluk, kalça’ (HRSI, 402)

puyla- ‘şişip irinleşmek, baş vermek’ (HRSI, 397)

pükte- ‘1) bükmek, eğmek, kıvrırmak, 2) sarmak, dürmek’ < *pük* ‘bükülmüş kenar’ (HRSI, 406; HksTürkSz, 403)

püleste- ‘karartmak’ < *püles* ‘alaca karanlık’ (HRSI, 406)

püürle- ‘kurt avlamak’ < *püür* ‘kurt’ (HRSI, 408)

saala- ‘akmak, dökülmek, şırıl şırıl akmak’ (HRSI, 419)

saasta- ‘(melez ağacından) sakız elde etmek’ < *saas* ‘sakız’ (HRSI, 419)

saaxta- ‘çığlık atmak; cıvıldamak’ (HRSI, 420)

sabaala- ‘değnekle yün dövmek, değnekle yün kabartmak’ < *sabaa (II)* ‘ince elastik sopa (yün dövmek için)’ (HRSI, 420)

sabaçıla- ‘(güneşten dolayı) avuçlarıyla ellerini gözlerine doğru dayamak’ (HRSI, 422)

sabaxta- (I) ‘yemişleri sapından tutarak çekmek, yemişleri kökünden çekmek’ < *sabax* ‘yemiş sapı’ (HRSI, 421)

sabaxta- (II) ‘(yaşam) doğmak, başlamak, bulmak’ (HRSI, 421)

sabığla- ‘(elbisenin yanlarına ve sırtına veya kürke) parça dikmek’ < *sabığ* ‘(elbisenin yanlarına ve sırtına veya kürke) peş’ (HRSI, 422)

sabınna- ‘sabunlamak’ < *sabın* ‘sabun’ (HRSI, 423)

sabosta- ‘kabartmak, yün dövmek’ < *sabos* ‘yün dövmek için kullanılan ağaç sopa’ (HRSI, 422)

sağınna- ‘ışıldamak, parlamak’ < *sağın*
‘ışıldı, parıldı’ (HRSl, 427)

sağırla- ‘sağrısına kamçıyla vurarak atı
sürmek’ < *sağır* ‘(at) sağrı’ (HRSl, 427)

sağlaxta- ‘bıyıklı sazan balığı avlamak’
< *sağlax* ‘bıyıklı sazan balığı’ (HRSl,
426)

salañna- ‘1) asılı durmak, asılmak,
sarmak, 2) (kıyafet, giyim) sürünmek’
< *salañ* ‘hareketsiz’ (HRSl, 435)

salbaxta- ‘1) asılı durmak, asılmak,
sarmak, 2) (kıyafet, giyim) sürünmek’
< *salbax-sulbax* ‘yıpranmış, yırtık’
(HRSl, 436)

salbixta- ‘vurmak, çarpmak,
(çalkalanarak) dökülmek, akmak’ <
salbix ‘1) su birikintisi, 2) sağanak
yağış’ (HRSl, 437)

salğaxta- ‘dalgalanmak’ < *salğax*
‘dalga’ (HRSl, 437)

salığla- ‘(eti şeritler halinde)
dilimlemek, kesmek’ < *salığ* ‘eti şeritler
halinde kesme’ (HRSl, 439)

salımna- (I) ‘çiyle kaplanmak’ < *salım*
(I) ‘çiy’ (HRSl, 440)

salımna- (II) ‘ağır olmak, ağırlaşmak’ <
salım (IV) ‘ağır’ (HRSl, 440)

salyutta- ‘silah sıkarak selamlamak, top
atışıyla selamlamak, selam vermek’ <
salyut ‘selam, top atışıyla selam’ (HRSl,
440)

sandayla- ‘belirlemek, hazırlamak,
yapmayı planlamak’ (HRSl, 443)

sañdayla- ‘belirlemek, hazırlamak,
yapmayı planlamak’ (HRSl, 444)

sañna- ‘çınlamak, çalmak’ < *sañ* ‘çan,
çingirak, zil’ (HRSl, 445)

saparla- ‘gürültü çıkarmak, ses
çıkarmak’ (HRSl, 445)

sapta- (I) ‘saplamak, sap takmak’ < *sap*
‘sap’ (HRSl, 445)

sapta- (II) ‘beşik kertmesi yapmak’
(HRSl, 446)

saraaçıla- ‘ellerini alnına koyarak
uzağa bakmak’ (HRSl, 446)

sarapçıla- ‘(güneşten dolayı) avuçlarını
gözlerine doğru dayamak’ < *sarapçı*
‘avuçlarını gözlerine dayama’ (HRSl,
447)

sarasta- ‘(kırık kemiğin üzerine) atel
koymak’ (HRSl, 447)

sarğaxta- ‘harman savurmak, savurmak’ < *sarğax* ‘kalbur makinesi’ (HRSI, 448)

sarsıxta- ‘(bir şeyi) bir kez yapmak’ < *sarsıx* ‘tek, çift olmayan’ (HRSI, 450)

sarzinne- ‘(odun yığını) yapmak, yığmak’ < *sarzin* ‘odun yığını’ (HRSI, 448)

sasta- ‘saçını çekmek, sürüklemek’ < *sas* ‘saç’ (HRSI, 452)

sasxaxta- (I) ‘(hayvan) parazit böceklerine tekme atmak, parazit böceklerinden kaçmak’ < *sasxax (II)* ‘at sineği, parazit böceği’ (HRSI, 453)

sasxaxta- (II) ‘1) büyülemek, tesir etmek, 2) bozmak, üzme’ < *sasxax (III)* ‘büyü, okuyup üfleme’

saxta- (Sag.) ‘beklemek, gözlemek’ < *sax* ‘zaman, vakit; bekleme’ (HRSI, 454)

sayasta- ‘(kırık kemiğin üzerine) atel koymak’ < *sayas* ‘(kırık kemiğin üzerine) atel’ (HRSI, 432)

sayaxta- ‘seyrekleştirmek’ < *sayax* ‘seyrek’ (HRSI, 432)

saybırla- ‘1) (at) rahvan gitmek, rahvan koşmak, 2) (insan) küçük adımlarla koşmak’ < *saybır* ‘rahvan’ (HRSI, 433)

sayğaxta- ‘iftira atmak, lekelemek’ < *sayğax* ‘iftira, iftiracı’ (HRSI, 433)

sayla- (I) ‘koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 433)

sayla- (II) ‘(çam fıstığının kabuğunu) çıkarmak, soymak’ < *say (III)* ‘çam fıstığı kabuğu’ (HRSI, 433)

sazaala- ‘(boş) gezmek, (avare) dolşamak’ < *sazaa* ‘(boş) gezmek, (avare) dolaşma’ (HksTürkSz, 429)

seekte- ‘(şamanın kamlama esnasında) içki püskürtmek, (kutsal yerdeki ruhlara) içki serpmek’ < *seek* ‘kamlama esnasında içki sepme’ (HRSI, 456)

seele- ‘akmak, dökülmek’ (HRSI, 456)

sıbala- ‘(hayvanları veya kuşları) atmak, fırlatmak’ (HRSI, 538)

sıbirğanna- ‘(kızamık döküntüsü) dökülmek’ < *sıbirğan* ‘döküntü’ (HRSI, 539)

sıbıxta- ‘fisıldamak, kulağına fisıldamak’ < *sıbıx-sabıx* ‘fisıldeşme, fısıltı’ (HRSI, 540)

sığanaxta- ‘(dirseğiyle) vurmak’ < *sığanax (II)* ‘dirsek’ (HRSI, 540)
sığla- ‘işlemek, dikmek’ < *sığ* ‘dikme’ (HRSI, 544)
sula- ‘(yılan) tıslamak, (böcek) vızıldamak, (kurşun, ok) ıslık çalmak, (cihazlar, aygıtlar) uğuldamak’ (HRSI, 563)
suncaxta- ‘çivi çakmak’ < *suncax* ‘çivi’ (HRSI, 564)
suñna- ‘cıvıldamak’ (HRSI, 564)
sunna- ‘kızıl geyik avlamak, sibiryaya geyiği avlamak’ < *sun* ‘geyik’ (HRSI, 564)
sursaxta- ‘yayın kirişine aynı anda iki ok koymak’ < *sursax* ‘yayın kirişinde iki ok’ (HRSI, 565)
sutta- ‘ağlamak, ağlayıp sızlamak’ < *sut* ‘ağlama, hıçkırarak ağlama’ (HRSI, 565)
suxta- ‘cıvıldamak, keskin çığlıklar koparmak’ < *sux-saax* ‘yansıma ses’ (HRSI, 565)
silandula- ‘(çizim) fırça darbesi uygulamak’ < *silandı* ‘fırça darbesi’ (HRSI, 549)

sılbaxta- ‘(göz) yangılanmak, çapaklanmak’ < *sılbax* ‘trahom hastalığı’ (HRSI, 549)
simala- ‘1) atmak, fırlatmak, 2) soru yağmuruna tutmak’ (HRSI, 551)
simısxala- ‘deliği tıkamak, deliği kapamak’ < *simısxa* ‘tıpa, tıkaç’ (HRSI, 552)
simna- ‘(hayvan) çil avlamak’ < *sim (I)* ‘(hayvan) çil’ (HRSI, 552)
sincila- ‘dikkatle bakmak’ < *sinci* ‘dikkatle bakma’ (HRSI, 554)
sincixta- ‘kontrol etmek, denetlemek’ < *sincix* ‘bakma, kontrol etme’ (HRSI, 554)
sinixta- ‘1) kontrol etmek, denetlemek, 2) muayene etmek’ < *sinix* ‘nitelik, kalite’ (HRSI, 555)
sıraxta- ‘1) (at) arka ayaklarını kaldırmak, 2) (elini vurmak amacıyla) sallamak’ (HRSI, 558)
sırbañna- ‘1) saldırmak, hücum etmek, 2) cilve yapmak, cilvelenmek, yaltaklık etmek’ < *sırbañ* ‘1) ikiyüzlü, 2) kusurlu, yanlış, ahlaksız’ (HRSI, 558)

sırğala- ‘hasta olmak, hastalık geçirmek’ (HRSI, 559)

sırîña- ‘(çocuk veya bebek) hasta olmak, rahatsız olmak’ < **sırîñ** ‘(çocuk veya bebek) hasta, rahatsız’ (HRSI, 561)

sırta- (I) ‘boyamak’ < **sır** ‘boya’ (HRSI, 559)

sırta- (II) ‘1) keskin çığlıklar koparmak, 2) hüngür hüngür ağlamak, 3) (ateş yanarken) cızırdamak, çatırdamak’ (HRSI, 559)

sırxala- ‘bulaşıcı bir hastalıktan hastalanmak’ < **sırxa** ‘veba, salgın’ (HRSI, 560)

sısta- ‘ağrımak, sızlamak’ < **sıs** ‘sızı, ağrı, acı’ (HRSI, 561)

sıxta- (I) ‘hıçkırarak ağlamak, hüngür hüngür ağlamak’ (HRSI, 562)

sıxta- (II) ‘ıslatmak’ < **sıx** ‘rutubet, nem’ (HRSI, 562)

sıyıxta- ‘1) ödüllendirmek, 2) ikram etmek’ < **sıyix** ‘hediye, armağan, ödül’ (HRSI, 549)

sıyla- ‘1) hediye etmek, 2) ağırlamak, ikram etmek’ < **sıy** ‘hediye; ikram, ağırlama’ (HRSI, 548)

sızıxta- ‘(madde) çatlamak, çatlak oluşmak’ < **sızıx** ‘çatlak’ (HRSI, 547)

sıbee- ‘(savunma için) sağlamlaştırmak, güçlendirmek’ < **sıbee** ‘güç, sağlam, dayanıklılık’ (HRSI, 476)

siberle- ‘1) titiz yapmak, özenle yapmak, 2) ihtiyatlı davranmak, dikkatli davranmak’ < **siber** ‘1) yavaş, özenle yapılan, 2) ihtiyatlı, dikkatli’ (HRSI, 461)

sidenne- ‘çevrelemek, çit örmek, çitle çevirmek’ < **siden** ‘avlu duvarı, çit’ (HRSI, 462)

siixta- ‘cıvıldamak, keskin çığlıklar koparmak’ < **siix-saax** ‘yansıma ses’ (HRSI, 465)

silegeyle- ‘tükürüklemek’ < **silegey** ‘tükürük’ (HRSI, 477)

silerle- ‘birine “siz” diye hitap etmek’ < **siler** ‘siz’ (HRSI, 477)

silïgle- ‘süslemek, bezemek, çeki düzen vermek’ < **silïg** ‘güzel, güzelce’ (HRSI, 478)

silosta- ‘(yeşil otları doğrayarak) yem yapmak’ < *silos* ‘(yeşil ot) yem’ (HRSI, 466)

şimcile- ‘çimdiklemek, çimdik atmak’ (HRSI, 478)

şimşkele- ‘1) sivilceyle kaplanmak, irinle kaplanmak, 2) kabarcıklarla kaplanmak’ < *şimşke* ‘1) sivilce, irin, 2) kabarcık’ (HRSI, 478)

sin ’kala- ‘çivitlemek’ < *sin ’ka* ‘çivit, çivitleme’ (HRSI, 470)

sipite- ‘zambak kökü toplamak’ < *sip* ‘zambak kökü’ (HRSI, 471)

şirbekte- ‘1) saçından çekmek, 2) rahatsız etmek, sıkmak’ < *şirbek* ‘saçı başı dağınık, saçları karışık’ (HRSI, 479)

sirebele- ‘kertik açmak, oymak’ < *sirebe* ‘kertik, oyuk’ (HRSI, 472)

sirgînne- ‘1) dinmek, sakinleşmek, zayıflamak, gevşemek, 2) (at) durmak’ (HRSI, 471)

şirle- (I) ‘1) sızmak, akmak, 2) (gözyaşı) akmak, damlamak’ (HRSI, 481)

şirle- (II) ‘(soğuktan) titremek’ (HRSI, 481)

sirteñne- ‘kendini beğendirmeye çalışmak, nazlanmak’ < *sirteñ* ‘şıklık düşkün, cilveli’ (HRSI, 473)

sirtikte- ‘1) kertik açmak, 2) çentik açmak’ < *sirtik* ‘1) kertik, 2) çentik’ (HRSI, 473)

sispekte- ‘muammalı konuşmak’ < *sispek* ‘bilmece’ (HRSI, 474)

şıste- (I) ‘(ateşte, güneşte) ısıtmak, kurutmak, kızartmak’ < *şıs* ‘şiş kebab’ (HRSI, 482)

şıste- (II) ‘(çıbandan dolayı) acı çekmek’ < *şıs* ‘çıban’ (HRSI, 482)

sitkile- ‘tepki göstermek, umursamak’ < *sitki* ‘1) iyi, güzel, 2) nitelik, yüksek kaliteli’ (HRSI, 475)

sitkîmne- ‘(pire gibi) sıçramak, hoplayıp zıplamak’ < *sitkîm* ‘pire’ (HRSI, 475)

sodañna- ‘kısa elbise giymek’ < *sodañ* ‘kısa ve dar elbise’ (HRSI, 487)

soğla- ‘1) dalga geçmek, alay etmek, 2) (gönlü) kırılmak, incinmek’ < *soğ*

‘yaramazlık, şaka’ (HRSI, 486;
HksTürkSz, 453)
solağayla- ‘solak olmak, sol elini
kullanmak’ < *solağay* ‘solak’ (HRSI,
488)
solala- ‘ad takmak, lakap takmak’ <
sola ‘lakap, takma ad’ (HRSI, 488)
solcixta- (Sag.) ‘(kabın içindeki su)
sallanmak’ (HRSI, 489)
solla- ‘solda olmak, solda bulunmak’ <
sol ‘sol’ (HRSI, 489)
somaxta- ‘(ayaklarıyla karı ezerek)
derin ve yumuşak kar üzerinde
yürümek’ < *somax* ‘(kar) derin,
yumuşak’ (HRSI, 490)
somna- ‘1) betimlemek, tasvir etmek,
çizmek, 2) silüet çizmek’ < *som* (II)
‘resim, çizim, tasvir; silüet’ (HRSI, 490)
soñna- (I) ‘1) ezmek, ufalamak, 2)
kesmek, 3) dövmek, vurmak’ (HRSI,
492)
soñna- (II) ‘(kar) yağmak, düşmek’
(HRSI, 492).
sorla- ‘1) (dere, akarsu) şırıll şırıll
akmak, (su) vurmak, çarpmak, 2) (dere
gibi) akmak’ (HRSI, 496)

sortta- ‘cins cins ayırmak, çeşitlerine
göre ayırmak, gruplamak’ < *sort* ‘çeşit,
cins, tür’ (HRSI, 497)
soxiñna- ‘(sinir hastalığına bağlı olarak)
başını sallamak, vücudunu sallamak’ <
soxiñ-saxiñ ‘titreme’ (HRSI, 500)
soxparla- ‘buzun üzerinden vurarak
balığı sersemletmek’ < *soxpar* ‘tokmak’
(HRSI, 499)
soxpaxta- ‘yığmak, üst üste koymak,
istiflemek’ < *soxpax* ‘yığın, küme’
(HRSI, 499)
soyla- ‘(sürüngeçler) sürünmek;
sürünerek ilerlemek’ (HRSI, 487)
söbekte- ‘(büyükbaş hayvan) saman
artıklarıyla beslenmek, yemlenmek’ <
söbek ‘artık, kırıntı’ (HRSI, 501)
söökte- ‘kemik toplamak, kemikleri bir
araya getirmek’ < *söök* ‘kemik’ (HRSI,
506)
söpte- ‘çöp atmak; dağıtmak, sağa sola
atmak’ < *söp* ‘çöp’ (HRSI, 507)
söröçle- ‘birini açık havaya çıkarmak’
< *söröç* ‘serinlik, serin hava, gölge’
(HRSI, 508)

sörönne- ‘serinlemek, soğumak’ <
sörön ‘serin, soğuk’ (HRSI, 508)
söspekte- ‘1) atasözüyle ifade etmek, 2)
şaka yapmak’ < *söspek* ‘1) atasözü, 2)
nükte, esprili söz’ (HRSI, 509)
söste- ‘(büyücü, üfürükçü) büyü
yapmak, okumak’ < *sös* ‘söz; büyü,
üfürük’ (HRSI, 509)
sözürbele- ‘balık ağı ile balık avlamak,
balık tutmak’ < *sözürbe* ‘balık ağı’
(HRSI, 502)
stolbala- ‘sütun koymak, sütun dikmek,
etrafa veya çevreye sütun dikmek’ <
stolba ‘sütun, direk’ (HRSI, 513)
strusta- ‘rendelemek’ < *strus* ‘rende’
(HRSI,)
suğdurla- ‘yalakalık yapmak’ < *suğdur*
‘yalaka, dalkavuk’ (HRSI, 518)
suğla- ‘(tarla, çayır) sulamak, su
vermek’ < *suğ* ‘su’ (HRSI, 518)
suğluxta- ‘1) gem vurmak, 2)
yatıştırmak, zaptetmek’ < *suğlux* ‘gem’
(HRSI, 518)
sumusxala- ‘1) tıkamak, 2) lafı ağzına
tıkamak’ < *sumusxa* ‘tıpa, tıkaç’ (HRSI,
520)

surağla- ‘1) sormak, soruşturmak, 2)
sorguya çekmek, ifadesini almak’ <
surağ ‘soru; sorgu’ (HRSI, 521)
surasta- ‘evlenmeden çocuk yapmak,
nikah dışı doğum yapmak’ < *suras*
‘nikah dışı, evlilik dışı (çocuk)’ (HRSI,
522)
surupta- ‘(somun, vida) sıkıştırmak <
surup ‘somun, vida’ (HRSI, 523)
susta- ‘parlamak, ısıldamak’ < *sus* ‘ışın’
(HRSI, 524)
suula- ‘gürlemek, uğuldamak,
dalgalanmak, köpürmek’ (HRSI, 525)
suuxta- ‘ishal olmak’ < *suux* ‘sıvı,
akışkan’ (HRSI, 526)
sümele- ‘birine hile yapmak,
kandırmak’ < *süme* ‘kurnazlık’ (HRSI,
529)
sümzüle- (K1Z.) ‘dedikodu yapmak,
çekiştirmek’ (HRSI, 529)
sünzüle- ‘acıklı acıklı konuşmak,
kederli konuşmak’ (HRSI, 530)
süñzüle- ‘acıklı acıklı konuşmak,
kederli konuşmak’ (HRSI, 530)

sürekte- ‘kovalamak, peşine düşmek, takip etmek’ < *sürek* ‘izleme, takip, kovalama’ (HRSI, 532)

sürtkele- (Sag.) ‘sürmek, yaymak’ < *sürtke* ‘sürme, sıvama’ (HRSI, 534; HksTürkSz, 475)

süskinne- ‘serserilik yapmak, boş boş gezmek’ < *süskîn* ‘serseri, aylak, avare’ (HRSI, 535)

süüle- ‘(sıvı) fışkırdamak, gürültü yapmak’ (HRSI, 536)

şefte- ‘şef olmak, müdür olmak’ < *şef* ‘şef, müdür’ (HksTürkSz, 477)

şpionna- ‘casusluk yapmak, ajanlık yapmak’ < *şpion* ‘casus, ajan’ (HksRSI, 329)

ştampta- ‘mühürlemek, mühür basmak, (kalıpla) preslemek’ < *şstamp* ‘mühür, pres kalıbı’ (HksRSI, 329)

ştrafta- ‘ceza kesmek’ < *ştraf* ‘ceza’ (HRSI, 1033)

ştukaturla- ‘sıvamak, sıva yapmak’ < *ştukatur* ‘sıvacı’ (HksRSI, 329)

taarla- ‘1) yüklemek, doldurmak, koymak, 2) yük yığmak’ (HRSI, 567)

tabaňna- ‘1) ata tabanla vurmak, atı topuklarıyla dürtmek, 2) küçük sık adımlarla yürümek’ < *taban* ‘taban’ (HRSI, 568)

tabısta- ‘bağırmak, seslenmek’ < *tabıs* ‘ses’ (HRSI, 570)

tacırla- ‘bir atışta birden çok şeyi vurmak’ < *tacıır* ‘aynı anda vurma’ (HRSI, 605)

taçla- ‘küt diye vurmak, vurmak, çarpmak’ (HRSI, 605)

tağdıla- ‘(çocuk) nazlanmak, kapris yapmak’ < *tağdı* ‘naz, kapris’ (HRSI, 571)

tağla- ‘gezmek, dolaşmak, dağda dolaşmak’ < *tağ* ‘dağ’ (HRSI, 571)

tağla-suğla- ‘nehir ve dağlarda gezmek’ < *tağ* ‘dağ’ (HRSI, 571)

talbasta- ‘(kuşlar) uçmadan önce kanatlarını sallamak’ < *talbas* ‘kanatlarını sallama’ (HRSI, 581)

talıla- ‘(vahşi hayvan) birini yaralamak’ (HRSI, 584)

talla- ‘1) seçmek, seçip ayırmak, 2) çeşitlerine göre ayırmak, ayıklamak, 3) titiz olmak; önem vermemek,

saygısızlık göstermek' < *tal* '1) seçme, 2) kapris' (HRSI, 584)

taltañna- 'kendine güvensiz bir biçimde yürümek' < *taltañ-pultañ* 'hantal, beceriksiz' (HRSI, 584)

tamaxta- (I) 'tahıl toplamak' < *tamax* (I) 'tahıl' (HRSI, 586)

tamaxta- (II) 'boğazından tutmak' < *tamax* (II) 'boğaz'

tamcıla- '1) damlamak, damla damla akmak, 2) dökmek, akıtmak' < *tamcı* 'damla; serpinti' (HRSI, 586)

tamırla- 'nabız atmak' < *tamır* 'damar, nabız' (HRSI, 587)

tamna- 'yavaş yavaş yemek, azar azar yemek' < *tam* (I) 'tadımlık yemek' (HRSI, 586)

tanıxta- '1) işaretlemek, işaret koymak, 2) (herhangi bir olayı) kutlamak, karşılamak' < *tanıx* 'işaret' (HRSI, 589; HksTürkSz, 489)

tañmala- '1) damgalamak, damga vurmak, 2) ölünün eşyasını keserek işaret koymak' < *tañma* '1) damga, 2) nişan tahtası, hedef' (HRSI, 590)

tanna- '(esinti) esmek' < *tan* 'rüzgar, yel, esinti' (HRSI, 588)

tañna- 'şaşmak, şaşırmak, hayret etmek' (HRSI, 591)

tapta- '1) (demiri) dövmek, tav vermek, 2) bilemek, keskinleştirmek, sivriltilmek' < *tap* 'yonga' (HRSI, 592; HksTürkSz, 490)

taptañna- 'kendine güvensiz bir biçimde yürümek' (HRSI, 592)

tarbasta- (Sag.) '1) tırmıklamak, 2) tırmıkla toplamak, tarakla toplamak' < *tarbas* '1) parmak, 2) tırmık' (HRSI, 594; HksTürkSz, 492)

tarbıla- (Sag.) 'büyücülük yapmak, sihirbazlık yapmak' (HRSI, 594)

tarla- 'taktak etmek, ses çıkarmak' < *tar* 'barut' (HRSI, 595)

tarsıla- 'gürültü çıkarmak, çatırdamak, şakırdamak' (HRSI, 596)

tasta- 'atmak, fırlatmak' (HRSI, 601)

tasxarla- 'dışkısını salmak, dışkısını yapmak' < *tasxar* 'dış, dışarı' (HRSI, 602)

taşla- 'küt diye düşmek, pof diye düşmek' (HRSI, 605)

tatarla- ‘Tatarca konuşmak’ < *tatar*

‘Tatar’ (HRSI, 602)

tatta- ‘paslanmak, pas tutmak’ < *tat*

‘pas’ (HRSI, 603)

taxanna- ‘(ormanda) tahta değnek

üzerine kulplu tencereyi asmak’ < *taxan*

‘sacayağı’ (HRSI, 603)

taxpaxta- ‘tahpax söylemek’ < *taxpax*

‘tahpax’ (HRSI, 604)

taxpayla- ‘yonga toplamak’ < *taxpay*

‘yonga’ (HRSI, 603)

taxta- ‘basarak sıkıştırmak’ < *tax*

‘sıkıştırma’ (HRSI, 604)

tayğala- ‘tayğaya gitmek’ < *tayğa*

‘tayga’ (HRSI, 576)

tayığla- ‘(bir şey kurban ederek) dağın,

nehirlerin, gökyüzünün ruhlarına dua

ayini gerçekleştirmek’ < *tayığ* ‘dağın,

nehirlerin, gökyüzünün ruhlarına kurbas

kesme’ (HRSI, 578)

tayıla- ‘anne tarafından akrabaya

benzemek’ < *tayı* ‘dayı, annenin erkek

kardeşi’ (HRSI, 578; HksTürkSz, 496)

tayla- ‘yapışmak’ (HRSI, 577)

tazıla- ‘takırdamak, çatırdamak,

şakırdamak, gürllemek’ (HRSI, 575)

teekte- ‘1) (atı direğe) bağlamak, 2)

(kapıyı) kapamak, kapatmak’ < *teek*

‘kazık, at bağlanan ağaç’ (HRSI, 607;

HksTürkSz, 498)

teerginne- ‘(inek, at) sinekleri kovmak,

kuyruğunu sallayarak sinekleri kovmak’

< *teergin* ‘sinek, böcek’ (HRSI, 608)

teezgle- ‘başsağlığı dilemek üzere ölen

kişinin ailesini ziyaret etmek’ < *teezığ*

‘ölen kişinin ailesine başsağlığı ziyareti’

(HRSI, 606)

tegilekte- ‘yuvarlamak’ < *tegilek*

‘yuvarlak; tekerlek’ (HRSI, 606)

tuçıla- ‘küt diye düşmek’ (HRSI, 709)

tuñna- ‘1) dinlemek, 2) işitmek, 3) kulak

misafiri olmak’ (HRSI, 703)

turbaxta- ‘tırmalamak’ < *turbax* ‘tırnak,

pençe’ (HRSI, 705)

tırğaxta- ‘pençesiyle kapmak’ < *tırğax*

‘tırnak’ (HRSI, 706)

tırla- ‘1) (böcek) vızıldamak, 2) (araba)

korna çalmak’ (HRSI, 706)

tırsıla- ‘çatırdamak, çıtırdamak,

kütürdemek’ (HRSI, 706)

tıxta- ‘1) koymak, tedarik etmek, 2) basmak, sıkıştırmak, 3) onarmak, 4) gömmek’ (HRSI, 709)

tibendile- ‘(atlar hakkında) bütün kışı otlayarak geçirmek’ < *tibendî* ‘(kışın otlak) alan’ (HRSI, 612)

tibîgle- (I) ‘(atlar hakkında) bütün kışı otlayarak geçirmek’ (HRSI, 612)

tibîgle- (II) ‘hafifçe kurmak’ (HRSI, 613)

tigeyle- ‘baş aşağı çevirmek, baş aşağı döndürmek’ < *tigey* ‘1) tepe, doruk, 2) tepe, başın üstü’ (HRSI, 613)

tiinne- ‘sincap avlamak’ < *tiin* ‘sincap’ (HRSI, 615)

tikçile- (Sag.) ‘(her tarafını) gezmek, dolaşmak’ < *tikçi* ‘baştan başa, her taraf’ (HRSI, 617)

tiksile- ‘1) (her yere, her tarafa) yayılmak, 2) her tarafını gezmek, her tarafını dolaşmak, araştırmak’ < *tiksî* ‘her yerde, her tarafta, dört bir yanda’ (HRSI, 616)

tılbeste- ‘(bir dilden başka bir dile) çevirmek, tercüme etmek’ < *tılbes* ‘çeviri, tercüme’ (HRSI, 630)

tille- ‘sövmek, azarlamak, paylamak’ < *tîl* ‘dil, lisan’ (HRSI, 631)

timne- ‘hazırlamak; toplamak; düzenlemek’ < *tim* ‘hazır, hazırlık, toplama’ (HRSI, 619)

tindikte- ‘yalpalayarak yürümek, sallanarak yürümek’ < *tindik* ‘sallantı’ (HRSI, 620)

tipçöste- ‘iğnelemek, iğneyle tutturmak’ < *tipçös* ‘toplu iğne’ (HRSI, 623)

tirgile- ‘terkiye bağlamak, terkilemek’ < *tirgî* ‘terki’ (HRSI, 624)

tirle- ‘1) terlemek, 2) (cam, metal) buğulanmak’ < *tir* ‘ter’ (HRSI, 625)

tırsekte- ‘(büyükbaş hayvanın) dizlerini bağlamak’ < *tırsek* ‘(büyükbaş hayvanın) dizleri’ (HRSI, 633)

tiskerle- ‘1) başka (ters, karşı) yöne gitmek, 2) (atın) dizginini çekerek durdurmak, 3) yönünü kaybetmek, yolunu kaybetmek, 4) yanlış anlatmak, yanıltmak’ < *tisker* ‘ters, geri; ters yön’ (HRSI, 626)

tîste- ‘dişlemek’ < *tîs* ‘diş’ (HTürkSöz, 507)

tıştenekte- ‘(birini) dizlerinin üzerine koymak’ < *tıştenek* ‘diz’ (HRSI, 633)

tışekte- ‘dizini dayamak, diziyle basmak’ < *tışek* ‘diz’ (HRSI, 628)

tizekte- ‘toprağı gübrelemek, gübre serpmek’ < *tizek* ‘tezek’ (HRSI, 614)

toğdıxta- (Sag.) ‘gürlemek’ (HRSI, 636)

toğılaxta- ‘yuvarlaklaştırmak, yuvarlak bir biçim vermek’ < *toğılax* ‘yuvarlak, daire, yumak’ (HRSI, 637)

toğımna- ‘topak yapmak’ < *toğım* ‘topak’ (HRSI, 637)

toğıramcıla- ‘eti küçük küçük doğrama’ < *toğıramcı* ‘çorbada ince kesilmiş et parçaları’ (HRSI, 638)

toğırıla- ‘kestirme yoldan gitmek; yatıştırmak, dindirmek’ < *toğır* ‘çapraz, yan, karşı’ (HRSI, 638)

toğıla- ‘(kuzu, buzağı) koşmak, çifte atmak’ < *toğ* ‘üç yaşındaki inek’ (HRSI, 636)

tomna- (I) ‘tedavi etmek, bakmak’ < *tom* ‘ilaç, çare’ (HRSI, 645)

tomna- (II) ‘1) (soygun amacıyla) soymak, yağmalamak, 2) yıkmak, kırmak, parçalamak’ (HRSI, 645)

tomzorla- ‘tokmakla balığı sersemletmek’ < *tomzor* ‘(balığı öldürmek için) tokmak, sopa, değnek’ (HRSI, 645)

toñna- ‘kör düğüm yapmak’ < *toñ* ‘düğüm, kördüğüm’ (HRSI, 648; HksTürkSz, 520)

toñnaxta- ‘kördüğüm yapmak’ < *toñnax* ‘düğüm, imik’ (HRSI, 648)

toola- (I) ‘1) (üstüne) dökülmek, serpmek, saçılmak, 2) damlamak’ (HRSI, 649)

toola- (II) ‘akdiken meyvesi toplamak’ < *too* ‘akdiken meyvesi’ (HRSI, 649)

torbasta- ‘(yosunla) kaplanmak, örtünmek’ < *torbas* ‘yosun’ (HRSI, 652)

torımna- ‘sedir ağacı kabuğu toplamak’ < *torım* ‘sedir ağacı kabuğu’ (HRSI, 654)

torsıla- ‘(nasır, kabarcık) oluşmak, (döküntü, isilik) dökmek’ (HRSI, 653)

torşla- ‘(nasır, kabarcık) oluşmak, (döküntü, isilik) dökmek’ (HRSI, 653)

tosta- ‘kayın kabuğu hazırlamak’ < *tos*
‘kayın kabuğu’ (HRSI, 654)
tosxala- ‘(toz, yoğun duman) kalkmak,
yükselmek, tütme’ < *tosxa* ‘tütün
kutusu’ (HRSI, 654)
toşla- ‘(nasır, kabarcık) oluşmak,
(döküntü, isilik) dökmek’ (HRSI, 658)
toxpaxta- ‘1) tokmakla vurmak, 2)
vurmak, dövmek’ < *toxpax* ‘tokmak,
yumruk’ (HRSI, 656)
toyla- ‘1) ziyafet çekmek, şölen
yapmak, 2) düğün yapmak,
evlendirmek’ < *toy (II)* ‘toy, ziyafet,
şölen’ (HRSI, 640)
tozınna- ‘toz kaldırmak, toz çıkarmak’
< *tozin* ‘toz’ (HRSI, 640)
tödürle- (Kaç.) ‘1) geri çekmek, 2)
(Kaç.) vazgeçirmek, caydırmak’ < *tödür*
‘1) geri, geriye, 2) ters, zıt’ (HRSI, 660)
tökpeste- ‘kütüğün köklerini ayıklamak,
köklerini sökmek’ < *tökpes* ‘kütük,
ağaç’ (HRSI, 661)
tölkele- ‘1) büyü yapmak, fal açmak, 2)
önceden bilmek, önceden sezmek’ <
tölke ‘büyü, fal, sihir’ (HRSI, 662)

tööyle- ‘1) benzetmek, benzer kılmak,
2) benzerlerini almak, 3) tekrarlamak,
yinelemek’ < *tööy* ‘benzer, aynı’ (HRSI,
663)
törginne- ‘(baba evini) ziyarete gitmek,
ziyaret etmek’ < *törgin* ‘gelinin baba
evi’ (HRSI, 664; HksTürkSz, 527)
töste- (I) ‘göğsünden yakalamak’ < *tös*
(I) ‘göğüs’ (HRSI, 666)
töste- (II) ‘kurmak, temel atmak,
yaratmak’ < *tös (II)* ‘kurma, temel’
(HRSI, 666)
töste- (III) ‘tepeye tırmanmak, dağ
eteğinde yürümek’ < *tös* ‘dağ eteği,
tepe’ (HRSI, 666)
tsementte- ‘çimentolamak’ < *tsement*
‘çimento’ (HRSI, 909)
tsıganna- ‘Çingenece konuşmak’ <
tsıgan ‘Çingene’ (HRSI, 910)
tubanna- ‘dumanla örtülmek, sis veya
duman içinde kalmak’ < *tuban* ‘duman,
sis’ (HRSI, 669)
tuğla- (I) (Sag.) ‘1) kapamak, gölgede
bırakmak, 2) yolunu kesmek, engel
olmak, 3) (nehire veya akarsuya) bent

çekmek, set çekmek' < *tuğ* 'su bendi, baraj' (HRSI, 670)

tuğla- (II) (Sag.) ' (at) çifte atmak, (balık) çırpınmak' (HRSI, 670)

tulğula- 'yuvarlaklaştırmak' < *tulğu* 'yuvarlak' (HRSI, 675)

tulla- 'yas töreni yapmak' < *tul* (II) 'matem, yas' (HRSI, 675)

tunna- 'tun bayramının ilk günü ayrıla kutlamak' (HRSI, 677)

turkmenne- 'Türkmence konuşmak' < *turkmen* 'Türkmen' (HRSI, 680)

turunna- '1) (at) başını yukarı kaldırarak dik vaziyette yüzmek, 2) nehri yürüyerek geçmek' (HRSI, 681)

tusta- '1) tuzlamak, tuz koymak, 2) tuzlamasını yapmak, salamurasını yapmak' < *tus* 'tuz' (HRSI, 682)

tutçaxta- 'kriz nöbeti geçirmek' < *tutçax* 'nöbet, sara hastası' (HRSI, 683)

tutxınna- '1) kaçırmak, kız kaçırmak, 2) ırzına geçmek, zorlamak' < *tutxın* '1) kız kaçıрма, 2) ırza geçme, kirletme' (HRSI, 683)

tuyuxta- '1) etrafını duvarla (çit, parmaklık vs. ile) çevirmek, engel

olmak, 2) sıkıca kapamak, tıkmak' < *tuyux* '1) sık, 2) kapalı, her tarafı kapalı, sınırlı' (HRSI, 685)

tuzaxta- 'kapanla küçük hayvanları veya kuşları avlamak' < *tuzax* 'tuzak, kapan' (HRSI, 674)

tüdünnne- 'tütme, duman çıkarmak' < *tüdünn* 'duman' (HRSI, 687)

tükte- '1) (genellikle koyun) (yünün rengine göre) fark etmek, tanımak, belirlemek, 2) (tüyü) sınıflandırmak' < *tük* 'tüy, yün' (HRSI, 690)

tükürükte- 'tükürüklemek' < *tükürük* 'tükürük' (HRSI, 690)

tülgüle- 'tilki avlamak' < *tülgü* 'tilki' (HRSI, 691)

tüpte- (I) 'altına geçirmek, altına oturtmak, altına takmak' < *tüp* (I) 'dip, alt' (HRSI, 693)

tüpte- (II) ' (birinin) ağzını yoklamak, (birinin) ağzını aramak' (HRSI, 693)

türgekte- 'eğirmek, çevirmek, dürmek' < *türgek* 'makara, rulo' (HRSI, 693)

türgerle- 'çabucak yapmak, hızlıca yapmak' < *türger* 'çabuk, süratli, hızlı' (HRSI, 693)

türle- ‘(kuş) uçmak, gitmek’ (HRSl, 695)

tüüncekte- ‘düğüm yapmak, düğümllemek’ < *tüüncek* ‘düğüm’ (HRSl, 697)

uçuxta- (I) ‘1) (ipliği iğneye geçirmek için) ipliğin ucunu sivriltmek, 2) ipliği iğneye geçirmek’ < *uçux* ‘uç, ip ucu; ipliği iğneye geçirme’ (HRSl, 742)

uçuxta- (II) ‘(ekonomik olmayan bir şekilde) ipi harcamak, ipi koparmak’ < *uçux* ‘iplik, iğnedeki iplik’ (HRSl, 742)
udurla- ‘(birini, bir şeyi) karşılamak’ < *udur* ‘birinin karşısına; karşılama’ (HRSl, 714)

uğusta- (Sag.) ‘çöp atmak’ < *uğus* ‘çöp’ (HRSl, 713)

ulağla- ‘yedek atları değiştirmek’ < *ulağ* ‘at arabası’ (HRSl, 722)

ulamna- (I) ‘(ot, saman) büyük yığınlar haline getirmek’ < *ulam* (I) ‘(kuru ot) tınaz’ (HRSl, 722)

ulamna- (II) ‘söylemek, belirtmek, telkin etmek’ (HRSl, 722)

ulamna- (III) ‘aynı şeyleri tekrar etmek’ < *ulam* (II) ‘çok, bir daha, daha fazla’ (HRSl, 722)

ulbañna- ‘(balık) kaynak suyu yakınında toplanmak’ < *ulbañ* ‘(kışın balıkların çevresine toplandığı, gölün dibinden çıkan) yer’ (HRSl, 723)

uluğla- ‘saymak, saygı göstermek, hürmet etmek’ < *uluğ* ‘büyük, ulu’ (HRSl, 726)

umalaxta- ‘yuvarlamak’ < *umalax* ‘yuvarlak’ (HRSl, 727)

umarla- ‘(binmeye veya yük taşımaya alıştırılmamış at) dönüp durmak’ (HRSl, 727)

umaxta- (I) ‘(şal, başörtüsü) bürümek, sarmak’ (HRSl, 727)

umaxta- (II) (Belt.) ‘yerinden oynatmak, devirmek’ (HRSl, 727)

umcula- ‘emzikle emzirmek, biberonla beslemek’ < *umcu* ‘emzik, biberon’ (HRSl, 727)

umista- (Sag.) ‘çöp atmak’ < *umis* ‘çöp’ (HRSl, 727)

urğağla- ‘1) sanmak, zannetmek, 2) (bir şeyden emin olmadan ya da yaklaşık

olarak) söylemek, yapmak' < *urğaç*

'araştırma, inceleme' (HRSI, 731;

HksTürkSz, 549)

urğaxta- 'çit kazıklarını çubukla

bağlamak' < *urğax* 'çubuk' (HRSI, 731)

urluxta- 'kementle tutmak, kement

atarak yakalamak' < *urlux* 'kement'

(HRSI, 731)

uruxta- 'kementle tutmak, kement

atarak yakalamak' < *urux* 'kement'

(HRSI, 733).

usta- (I) 'sivriltilmek' < *us* 'uç, sivri'

(HRSI, 735)

usta- (II) 'yönetmek, idare etmek,

başında bulunmak' < *us* 'usta' (HRSI,

735)

usta- (IV) 'ayaklarının ucuna basarak

yürümek' < *us* 'uç, yukarı' (HRSI, 736)

ustuxta- 'diziyle basmak' < *ustux* 'diz'

(HRSI, 736)

utyugta- 'ütülemek, ütü yapmak' <

utyug 'ütü' (HRSI, 738)

uula- 'bağlamak, bağırıp çağırmak'

(HRSI, 738)

uusta- 'birine karşı kışkırtmak, tahrik

etmek' < *uus* '1) kavgacı, saldırgan, 2)

kaprisli, şımarık' (HRSI, 739)

uxaancıla- '1) önceden görmek,

önceden sezmek, 2) farz etmek,

zannetmek, 3) ukalalık etmek' <

uxaancı 'önceden bilme, önceden

görme' (HRSI, 740)

uxaanna- 'önceden görmek, önceden

sezmek' < *uxaan* 'öngörü, kabiliyet'

(HRSI, 740)

uxta- '(silah) doldurmak' < *ux* 'kurşun,

mermi' (HRSI, 740)

uyala- '1) (kuş için) yuva yapmak,

(küçük hayvanlar için) yuva yapmak' <

uya 'yuva' (HRSI, 719)

uygurla- 'Uygurca konuşmak' < *uygur*

'Uygur' (HRSI, 720)

uzaxta- '1) yonga doğramak, 2) yonga

toplamak' < *uzax* 'yonga' (HRSI, 716)

uzbekte- 'Özbekçe konuşmak' < *uzbek*

'Özbek' (HRSI, 716)

uzunna- '1) artmak, uzatmak, 2) devam

etmek, sürmek' < *uzun* 'uzun, uzak'

(HRSI, 717)

üçürgüle- ‘eyerin altına keçe örtmek’ <
üçürgü ‘eyerin altına konulan keçeden
örtü’ (HRSI, 761)
üdeele- ‘değirmenin altına bir örtü
sererek el değirmenini bir iş için
hazırlamak’ < **üdee** ‘el değirmenin
altına konulan (dana derisinden
yapılmış) örtü’ (HRSI, 746)
üdürle- ‘rast gelmek, karşılaşmak’
(HRSI, 746)
ülgüle- ‘taklit etmek, öykünmek,
benzemek’ (HRSI, 750)
ülükünne- ‘kutlamak, tören yapmak’ <
ülükün ‘kutlama, tören, bayram’ (HRSI,
752)
ümekte- (Sag.) ‘sürünmek, sürünerek
yürümek’ < **ümek** ‘(emekleyen çocuk)
sürünme’ (HRSI, 752)
ürbele- ‘özel bir işlemeyle dikmek, özel
bir dikişle dikmek’ < **ürbe** ‘eldivenin
büyük parmağındaki işleme’ (HRSI,
754; HksTürkSz, 558)
ürenne- ‘ekmek, tohum atmak’ < **üren**
‘tohum’ (HRSI, 755)
ürküle- (I) ‘(kuş) cıyıklamak’ (HRSI,
756)

ürküle- (II) ‘büyümek, serpilmek’
(HRSI, 756)
ürsünne- ‘en iyisini seçmek’ < **ürsün**
‘1) (birçok şeyden) en iyisi, 2) (et) iyi
kısım, (ürün) en iyisi’ (HRSI, 756)
ürtünne- ‘(kıtık yıllarında) harman
yerindeki dağınık tahıl kalıntılarını
toplamak’ < **ürtün** ‘harman yeri,
harman’ (HRSI, 757)
ürüpte- ‘1) balta sapına geçirmek, balta
sapına takmak, 2) (baltayla) vurmak’ <
ürüp ‘baltada sapın geçirildiği delik’
(HRSI, 757)
üste- ‘yağı eritmek, (ısınırken) yağın
köpüğünü almak’ < **üs** ‘yağ, eritilmiş
yağ’ (HRSI, 758)
üte- ‘delmek, delik açmak’ < **üt** ‘delik’
(HRSI, 759)
üüle- ‘(ay) diye bağırarak’ (HRSI, 760)
üzikte- ‘1) bölmek, parçalara ayırmak,
2) kesmek, durdurmak’ < **üzik** ‘1) kısım,
parça, 2) kopuk, kesik’ (HRSI, 747)
üzürle- ‘saklamak; tasarruf etmek’ <
üzür ‘ekonomik; idareli, tutumlu’
(HRSI, 749)

yağala- ‘azarlamak, küfretmek’ < *yağa*
‘cadı, çarşamba karısı (küfür)’ (HksRSl,
336; HksTürkSz, 567)

zamokta- ‘kapıyı kilitlemek’ < *zamok*
‘kilit’ (HRSl, 111)

zavtrakta- ‘kahvaltı yapmak’ < *zavtrak*
‘kahvaltı’ (HksRSl, 52)

6.1.4. {+LAn-}

aarlan- (Sag.) ‘rahatsız olmak, sıkıntı
duymak’ < *aar* ‘sıkıntılı, rahatsız’
(HRSl, 18)

açığlan- ‘1) üzülmek, 2) kederlenmek’
< *açığ* ‘acı, kaygı, keder’ (HRSl, 91)

açinnan- ‘açgözlü olmak’ < *açın*
‘açgözlü, cimri’ (HRSl, 91)

adaylan- ‘sövmek, küfretmek’ < *aday*
‘köpek’ (HRSl, 30)

ağastan- ‘ağaçlanmak, ormanla
kaplanmak’ < *ağas* ‘ağaç, orman’
(HRSl, 27)

ağaxtan- ‘(hayvan) yere yatıp
yuvarlanmak, ağnamak’ (HRSl, 27)

ağılaxtan- (I) ‘tek başına olmak,
yalnızlaşmak’ < *ağılax* ‘yalnızlık, ayrı
yaşama’ (HRSl, 28)

ağılaxtan- (II) (Sag.) ‘(sırtüstü)

yuvarlanmak’ (HRSl, 28)

alaamdırlan- ‘aptallaşmak, aptalca
işlerle uğraşmak’ < *alaamdır* ‘aptal,
beyinsiz’ (HRSl, 49)

alaasımnan- ‘1) aptalca davranmak, 2)
mantıksızca davranmak’ < *alaasım* ‘1)
aptal, beyinsiz, 2) deli, kaçık’ (HRSl,
49)

alaastan- ‘1) aptalca hareket etmek, 2)
tutarsız konuşmak’ (HRSl, 49)

alalan- ‘bele kadar soyunmak’ (HRSl,
49)

alıptan- ‘(kendini) güçlü saymak,
(kendini) kahraman gibi göstermek’ <
alıp ‘alp, kahraman’ (HRSl, 59)

alıxtan- ‘nazlanmak, cilve yapmak’ <
alıx ‘naz, cilve’ (HRSl, 60)

amaxtan- ‘(hayvan) yere yatıp
yuvarlanmak, ağnamak’ (HRSl, 61)

arçılan- ‘çiyle kaplanmak’ < *arçı* ‘çiy’
(HRSl, 80)

arğaaстан- ‘tembellik etmek, üşenmek’
< *arğaa* ‘tembellik, uyuşukluk’ (HRSl,
74)

arğalan- (Sag.) ‘(hayvanlar) ayağa kalkmamak, sırtüstü düşmek’ < *arğa* ‘sırt, arka’ (HRSI, 74)

arğıstan- ‘arkadaş edinmek, dost edinmek’ < *arğıs* ‘arkadaş, dost’ (HRSI, 75)

arlan- ‘1) belirlemek, görünmek, 2) parlamak, yanmak’ (HRSI, 76)

arsıllan- ‘(yırtıcı hayvan) öfkelenmek, sinirlenmek, yabanileşmek’ < *arsıl* ‘(vahşi hayvan) vahşi, yabani’ (HRSI, 77)

astan- ‘(konuşmada, davranışta) (birisinin hastalığına, talihsizliğine dikkat çekmekten) sakınmak, dikkatli olmak’ (HRSI, 83)

asxırlan- ‘1) (aygır) kısrakların peşinden koşmak, 2) (insan) öfkelenmek, hiddetlenmek’ < *asxır* ‘aygır’ (HRSI, 85)

axsımaylan- (Sag.) ‘arsız olmak, kaba olmak, edepsiz olmak’ < *axsımay* ‘arsız, kaba’ (HRSI, 89)

axtan- (II) ‘(göz) beyaz bir tabakayla kaplanmak’ < *ax* ‘ak, beyaz’ (HRSI, 90)

aylaxtan- ‘1) (baş) dönmek, 2) dönmek, dolaşmak’ (HRSI, 42)

aynalan- ‘kızmak’ < *ayna* ‘cin, şeytan’ (HRSI, 44)

azırlan- ‘(dallara, kollara) ayrılmak, bölünmek’ < *azır* ‘ayrılmış, bölünmüş’ (HRSI, 37)

azıxtan- ‘beslenmek, yemek’ < *azıx* ‘azık, yiyecek’ (HRSI, 38)

çabdılan- ‘açgözlülük etmek, cimrilik etmek’ < *çabdı* ‘açgöz, cimri’ (HRSI, 914)

çabılan- (Sag.) ‘açgözlülük etmek, gözü doymamak’ < *çabı* ‘açgözlü, cimri’ (HRSI, 914)

çaçaxtan- ‘(kumaşı keserken) saçaklanmak’ < *çaçax* ‘püskül, saçak’ (HRSI, 958)

çaçılan- ‘(kumaşı keserken) saçaklanmak’ (HRSI, 958)

çalaxaylan- ‘güler yüzlülük göstermek’ < *çalaxay* ‘iyi, güler yüzlü’ (HRSI, 932)

çalçıxtan- ‘memnuniyetsizliğini ifade etmek; küfretmek, sövmek, azarlamak, kınamak’ < *çalçıx* ‘huysuz, kavgacı’ (HRSI, 937)

çancıxtan- ‘başını belaya sokmak, belayı üzerine çekmek’ < *çancıx* ‘uğursuzluk, şanssızlık’ (HRSI, 938)

çarbaxtan- ‘1) yapışmak, ilişmek, 2) tırmanmak, tırmanarak çıkmak’ (HRSI, 944)

çarlan- ‘(yanma sırasında) çatırdamak’ (HRSI, 947)

çastan- (I) ‘yaşarmak’ (HRSI, 952)

çastan- (II) ‘yaşlanmak, ihtiyarlamak’ < *ças* ‘yaş, ömür’ (HRSI, 952)

çaxsılan- ‘iyileşmek, daha iyi olmak’ < *çaxsı* ‘iyi’ (HRSI, 956)

çaylıxtan- ‘yazlık giyinmek, hafif giyinmek’ < *çaylıx* ‘hafif yazlık giysiler’ (HRSI, 927)

çılbraxtan- ‘kaymak, kızak yapmak’ < *çılbrax* ‘düzgün, pürüzsüz’ (HRSI, 1018)

çılğayaxtan- ‘kaymak, kayak yapmak’ < *çılğayax* ‘1) patinaj yeri, 2) kaygan’ (HRSI, 1019; HksTürkSz, 91)

çılxalan- ‘1) aktif olmak, hareketli olmak, 2) becerikli olmak’ < *çılxa* ‘aktif, hareketli; beceriklilik’ (HRSI, 1021)

çızınaxtan- ‘sürünmek, sürünerek yürümek’ (HRSI, 1016)

çiçekten- ‘çiçek almak, çiçeklenmek’ < *çiçek* ‘çiçek’ (HRSI, 973)

çidireeçikten- (Sag.) ‘kasten öksürmek, tavır yapmak için öksürmek’ (HRSI, 963)

çığlen- ‘şüphe etmek, şüpheli davranmak’ < *çığ* ‘şüphe, kuşku’ (HRSI, 975)

çiitten- ‘genç görünmek’ < *çiit* ‘genç’ (HRSI, 964)

çilbesten- ‘1) (rüzgarda) sallanmak, dalgalanmak, 2) (kuş) süzülerek uçmak’ (HRSI, 966)

çilegelen- ‘kök salmak, kök tutmak’ < *çilege* ‘kök’ (HRSI, 967)

çillen- ‘(rüzgar) çıkmak, yükselmek’ < *çil* ‘yel, rüzgar’ (HRSI, 968)

çılñlen- ‘şüphe etmek, şüpheli davranmak’ (HRSI, 978)

çılñmelen- ‘irade göstermek, azim göstermek, direniş göstermek’ < *çılñme* ‘irade, azim’ (HRSI, 969)

çistekten- ‘(çiçeklenme sonrası meyveler hakkında) meydana gelmek, oluşmak’ < *çistek* ‘yemiş’ (HRSI, 972)

çoçımactan- ‘irkilmek’ (HRSI, 994)

çoraactan- ‘1) (hayvanlar) gezinmek, devamlı hareket etmek, 2) (mantar veya yemiş aramak için) gezmek, dolaşmak’ < *çoraax* ‘(hayvanlar) gezme, hareket etme’ (HRSI, 990)

çoxırlan- ‘alacalı bulacalı görünmek’ < *çoxır* ‘alacalı bulacalı’ (HRSI, 993)

çoylan- ‘yalan söylemek, kandırmak’ < *çoy* ‘yalancı’ (HRSI, 984)

çöreekten- ‘1) (hayvanlar) gezinmek, devamlı hareket etmek, 2) (mantar veya yemiş aramak için) gezmek, dolaşmak’ < *çöreek* ‘(hayvanlar) gezme, hareket etme’ (HRSI, 999)

çöylen- (Sag.) ‘yalan söylemek, doğru olmamak’ < *çöy* ‘yalancı’ (HRSI, 995)

çuğalan- ‘1) incelmek, ince olmak, 2) (insan) zayıf düşmek, halsiz düşmek, kırılğan olmak’ < *çuğa* ‘1) ince, 2) zayıf’ (HRSI, 1001)

çuñactan- ‘(yün, saç) birbirine yapışmak’ < *çuñax* ‘yünün üzerinde biriken kir, yağ ve ter’ (HRSI, 1004)

çuxullan- ‘kendini rahatsız hissetmek, sıkıntı yaşamak, güçlük çekmek’ < *çuxul* ‘rahatsız, sıkıntı’ (HRSI, 1008)

çülten- ‘mahcup olmak, çekinmek’ < *çül* ‘karakter, huy’ (HRSI, 1012)

çüreekten- ‘yüreklenmek, hiddetlenmek’ < *çürek* ‘yürek, kalp’ (HRSI, 1014)

een-aactan- ‘küfretmek, ağzını bozmak’ < *aas* ‘ağız’ (HRSI, 1060)

xaartpactan- (Sag.) ‘küfür etmek, sövmek’ < *xaartpax* ‘küfür’ (HRSI, 767)

xacırlan- ‘söz dinlememek, itaat etmemek’ < *xacır* ‘itaatsiz’ (HRSI, 829)

xadarlan- ‘(kaburga üzerinde yağ tabakası) oluşmak, ortaya çıkmak’ < *xadar* ‘kaburga üzerindeki yağ tabakası’ (HRSI, 773)

xadullan- ‘kat kat olmak’ < *xadıl* ‘tabaka, kat’ (HRSI, 774)

xalbastan- ‘1) (kar taneleri) uçuşmak, dönmek, 2) boş boş dolaşmak; sürtmek’ (HRSI, 790)

xalbırlan- ‘(hareketi) özensiz olmak, düşüncesiz olmak’ < *xalbır* ‘özensiz, dikkatsiz’ (HRSI, 791)

xalcaalan- (Sag.) ‘(birine) kaba davranmak’ < *xalcaa* ‘kaba, küstah’ (HRSI, 793)

xaldırlan- ‘kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek’ (HRSI, 792)

xalğayaxtan- ‘kaymak’ < *xalğayax* ‘kaygan’ (HRSI, 791)

xallan- ‘cüretkar olmak, korkusuz olmak’ < *xal* ‘cüretkar, korkusuz’ (HRSI, 792)

xanattan- ‘(yavru kuş) tüyleri çıkmak’ < *xanat* ‘kanat, tüy’ (HRSI, 798)

xapsağlan- ‘(salgın bir hastalıktan) biraz hasta olmak’ < *xapsağ* ‘salgın hastalık, grip’ (HRSI, 803)

xarasxılan- ‘kararmak, içi kararmak, somurtmak’ < *xarasxı* ‘karanlık’ (HRSI, 809)

xarçılan- ‘sinirlenmek, kızmak’ (HRSI, 816)

xartpaxtan- (Sag.) ‘küfretmek, ağzını bozmak’ < *xartpax* ‘küfür’ (HRSI, 815)

xaspalan- ‘1) şiddetli davranmak, 2) (sorumsuz hareketlerinden dolayı)

birinin başını belaya sokmak’ < *xaspa* ‘huysuz, kudurmuş, öfkeli’ (HRSI, 819)

xatan- ‘kat kat giymek’ < *xat* ‘kat, tabaka, katman’ (HRSI, 822)

xatpastan- ‘şaka yapmak, alay etmek’ (HRSI, 823)

xaxpastan- ‘kabuklarla kaplanmak’ < *xaxpas* ‘kabuk’ (HRSI, 826)

xayrastan- ‘kürkün eteğini katlamak, elbisenin kemerinden kıvırmak’ <

xayras ‘bükme, eğme’ (HRSI, 785; HksTürkSz, 162)

xazılan- ‘1) (kaburganın üzerinde yağ katmanı) oluşmak, meydana gelmek, 2) (insan) kilo almak, şişmanlamak’ < *xazı* ‘(at) karın yağı’ (HRSI, 778)

xazırlan- ‘hiddetlenmek, öfkelenmek, sövmek’ < *xazır* ‘öfkeli, hırçın’ (HRSI, 780)

xazıxtan- ‘iyileşmek, şifa bulmak, düzelmek’ < *xazıx* ‘sağlık, şifa’ (HRSI, 780)

xazolan- ‘aksamak, topallamak’ < *xazo* ‘(at) aksak, topal’ (HRSI, 778)

xıbdaxtan- ‘sinirlenmek, kızmak’

<*xıpdax* ‘kin, öfke’ (HRSI, 872)

xıblan- (II) ‘sataşmak, sebepsiz yere

çıkışmak’ < *xılb* ‘çoşkunluk, taşkınlık’

(HRSI, 872)

xıcalan- ‘1) vurulmak, gönlünü

kaptırmak, 2) açgözlülük etmek, gözü

doymamak’ < *xıca* ‘1) istek, arzu, 2)

açgözlülük, cimrilik’ (HRSI, 906)

xıcixtan- ‘açgözlü olmak, cimri olmak’

< *xıciş* ‘cimri, açgözlü’ (HRSI, 907)

xıdırlan- ‘pürtüklü olmak’ < *xıdır*

‘pürtüklü’ (HRSI, 875)

xılğanaxtan- ‘1) (buğday başağının)

kılçıkları büyümek, 2) (şeytan tırnağı)

büyüme, meydana gelmek’ < *xılğanax*

‘1) (buğday başağının) kılçıkları, 2)

şeytan tırnağı’ (HRSI, 888)

xılıxtan- ‘kızmak, öfkelenmek,

hiddetlenmek’ < *xılıx* ‘karakter, huy’

(HRSI, 890)

xılñnan- ‘(kendine) kısık sesle şarkı

mırıldanmak’ (HRSI, 893)

xıpçaxtan- ‘öfkesini göstermek,

sinirlenmek, kızmak’ < *xıpçax* ‘kin,

öfke’ (HRSI, 894)

xıpçılan- ‘sataşmak, sebepsiz yere

çıkışmak’ < *xıpçı* ‘sinirlilik,

asabiyet’ (HRSI, 894)

xırçıxtan- ‘1) kırçla kaplanmak,

kırağıyla kaplanmak, 2) buzla

kaplanmak’ < *xırçıx* ‘1) ilk kar, 2)

kırağı, kırç’ (HRSI, 899)

xırlan- (I) ‘(sıra, silsile) (kesinti

halinde) ayrılmak, görünmek’ < *xır*

‘dağ, sıradağ’ (HRSI, 897)

xırnalan- ‘(tüyleri) dökülmek’ < *xırna*

‘tüyü dökülmüş deri’ (HRSI, 898)

xırtıstan- ‘kin göstermek, düşmanlık

göstermek, öfkesini göstermek’ < *xırtıs*

‘kin, nefret, öfke’ (HRSI, 899)

xıspıxtan- ‘buzla kaplanmak’ (HRSI,

902)

xıyğalan- ‘ukalalık yapmak, akıllı

geçinmek’ < *xıyğa* ‘akıllı, zeki’ (HRSI,

881)

xooçaxtan- (Sag.) ‘(döküntüyle,

isilikle) kaplanmak’ < *xooçax* ‘kızamık,

döküntü’ (HRSI, 847)

xorbılan- ‘filizlenmek, filiz vermek’ <

xorbı ‘filiz’ (HRSI, 849)

xormaçılan- ‘şaka yapmak’ < *xormaçı*
‘şaka’ (HRSI, 850)
xortıxtan- ‘sakınmak, çekinmek’ <
xortıx ‘korkak, ürkek’ (HRSI, 851)
xoyınnan- ‘1) bir şeyi kucağında
tutmak, 2) (Hakasların ulusal geleneği)
bebeği elbisenin eteğine sarıp taşımak’
< *xoyın* ‘koyun, kucak’ (HRSI, 837)
xoylan- ‘koyun satın almak, koyun
edinmek’ < *xoy* ‘koyun’ (HRSI, 836)
xuçalan- ‘(koç) çiftleşme döneminde
olmak’ < *xuç* ‘koç’ (HRSI, 871)
xulaxtan- ‘güneşin etrafında taç
oluşmak’ (HRSI, 861)
xulcılan- ‘esir tutmak; ücretli işçilerin
emeğini kullanmak’ < *xulcı* ‘köle, kul,
ırgat’ (HRSI, 863)
xulğalan- ‘filizlenmek, uç vermek’ <
xulğa ‘filiz, tohum’ (HRSI, 862)
xulğattan- ‘şaka yapmak, espri
yapmak’ < *xulğat* ‘esprili, şakacı’
(HRSI, 862)
xumarlan- ‘1) (kendisinden) hatıra
bırakmak, 2) isteğini söylemek’ <
xumar ‘vasiyet’ (HRSI, 863)

xumnan- ‘kum haline gelmek, kuma
dönüşmek’ < *xum* ‘kum’ (HRSI, 863)
xupçulan- ‘fiziksel acı hissetmek’
(HRSI, 864)
xurbulan- ‘(baca) islenmek, isle
kaplanmak’ < *xurbu* ‘is, kurum’ (HRSI,
865)
xurlan- ‘yara yeri veya yaranın çizgisi
belli olmak’ (HRSI, 865)
xursaxtan- ‘azıcık yemek yemek’ <
xursax ‘mide, karın’ (HRSI, 866)
xuyaxtan- (II) ‘1) tahmin edilmek,
önceden kestirmek, sezmek, 2) önünü
almak, önlemek’ < *xuyax (II)* ‘sezgi, içe
doğma’ (HRSI, 859)
xuyğalan- ‘(donmuş et) koyu kıvama
gelmek’ < *xuyğa* ‘dondurulmuş paça’
(HRSI, 860)
ıdırbaxtan- ‘kızmak, öfkelenmek,
sinirlenmek’ < *ıdırbax* ‘sinirli,
öfkeli’ (HRSI, 1035)
ıdırgaxtan- (Sag.) ‘kızmak,
öfkelenmek, sinirlenmek’ < *ıdırgax*
‘sinirli, öfkeli’ (HRSI, 1035)

ilğaaxtan- ‘ağlamaya başlamak’ <
ilğaax ‘gözü yaşlı, gözü sulu’ (HRSI,
1038)
incıxtan- ‘belayı üzerine çekmek’ <
incıx ‘uğursuzluk, şanssızlık’ (HRSI,
1042)
ıralan- ‘kehanette bulunmak, haber
vermek’ < *ıra* ‘1) meyilli, 2) karakter,
huy’ (HRSI, 1043)
ırğaxtan- ‘(içten içe) sinirlenmek,
kızmak, öfkelenmek’ < *ırğax* ‘sebepsiz
yere çıkışma’ (HRSI, 1045)
ırsılan- ‘kehanette bulunmak, haber
vermek’ < *ırsı* ‘belirti, işaret’ (HRSI,
1047)
ızıxtan- ‘barınmak, sığınmak, rüzgara
karşı korunmak’ < *ızıx* ‘rüzgardan
korunulan yer, barınak’ (HRSI, 1037)
ıçığeylen- ‘soğuktan titremek, içi
ürpermek’ < *ıçığey* ‘(soğuk bildiren
ünlem) soğuk’ (HRSI, 148)
ıdırgekten- ‘öfkelenmek, hiddetlenmek’
< *ıdırgek* ‘kin, öfke, hiddet’ (HRSI,
140)
ileedikten- ‘1) düşüncesiz olmak, 2)
(avare avare) bir aşağı bir yukarı

dolaşmak; sürtmek’ < *ileedik* ‘1)
düşüncesiz, 2) dikkatsiz, dalgın’ (HRSI,
122)
ileekten- ‘delirmek, çıldırmak’ (HRSI,
122)
ilgezikten- ‘güçlenmek’ < *ilgezik*
‘çevik, hızlı, süratli’ (HRSI, 122)
irbiyekten- ‘(kadın hakkında) erkek gibi
davranmak’ < *irbiyek* ‘erkek gibi
davranışları olan kadın’ (HRSI, 130)
irgilen- ‘eskimek, yıpranmak’ < *irgi*
‘eski, yıpranmış’ (HRSI, 131)
irlen- ‘1) (kadın) kendine zorla (koca)
yapmak, 2) (bir erkekle) birlikte
yaşamak’ < *ir* ‘erkek, koca’ (HRSI, 133)
ışkirekten- ‘kurnazlık etmek, çıkarını
düşünerek hareket etmek’ < *ışkirek*
‘kurnaz, çıkarıcı’ (HRSI, 147)
issirekten- ‘mal meraklısı olmak,
açgözlü olmak’ < *issirek* ‘mal meraklısı,
açgözlü’ (HRSI, 137)
isten- ‘1) rahat olmak, huzurlu olmak,
2) alışmak, benimsemek’ (HRSI, 137)
ışten- ‘çalışmak, iş yapmak’ < *ış* ‘iş,
çalışma’ (HRSI, 147)

itten- ‘(insan) şişmanlamak, kilo almak’
< *it* ‘et’ (HRSI, 139)

izepten- ‘cebinde taşımak’ < *izep* ‘cep’
(HRSI, 141)

izımkten- ‘(nehirin yüzeyi üzerinde)
daireler veya dalgalar halinde gitmek’ <
izımk ‘(nehirin yüzeyi üzerinde)
daireler veya dalgalar’ (HRSI, 119)

kaldurlan- ‘kaba konuşmak, bayağı
konuşmak’ < *kaldur* ‘kaba, nezakestsiz’
(HRSI, 150)

keelen- (Kaç.) ‘(bir şey seçerken)
nazlanmak, kapris yapmak’ < *kee* ‘naz,
kapris’ (HRSI, 156)

kıbıktan- ‘homurdanmak, mırıldanmak,
söylenmek’ (HRSI, 175)

kıdercıkten- ‘geri çekilmek, gerilemek’
(HRSI, 159)

kıdeylen- ‘1) kendi halinde olmak, 2)
cimri olmak’ < *kıdey* ‘1) kendi halinde,
2) cimri’ (HRSI, 159)

kıilen- (I) ‘hava ile dolmak’ < *kii* ‘hava’
(HRSI, 161)

kıilen- (II) ‘kapris yapmak, nazlanmak’
(HRSI, 161)

kıisten- ‘(saç, tüy) dolaşmak, karışmak’
< *kıis* ‘keçe’ (HRSI, 162)

kıilegeylen- ‘kekelemek, kekeme olmak’
< *kıilegey* ‘kekeme’ (HRSI, 162)

kıipten- (II) ‘tıka basa yemek’ (HRSI,
168)

kıırlekten- ‘dönmek, dolaşmak, dönüp
dolaşmak’ < *kıırlek* ‘topaç’ (HRSI, 179)

kıırlen- (II) ‘dönmek, çevirmek, dönüp
durmak’ (HRSI, 179)

kıitencıkten- ‘korunmak, kendini
savunmak’ < *kıitencık* ‘korunan,
sakınan’ (HRSI, 174)

kıöbıkten- ‘köpüklenmek, üstü köpük
bağlamak’ < *kıöbık* ‘köpük’ (HRSI, 190)

kıöbırlen- ‘(yün, tüy) birbirine
yapışmak, keçeleşmek’ < *kıöbır*
‘keçeleşmiş tüy, birbirine yapışmış yün’
(HRSI, 190)

kıödeelen- (I) ‘kendini beğenmek, burnu
havada olmak’ (HRSI, 192)

kıödeelen- (II) ‘(atın sırtında şişlik)
oluşmak’ < *kıödee* ‘şiş, şişlik’ (HRSI,
192)

kıöglen- ‘(ateş) tutuşmak, alevlenmek’
(HRSI, 191)

kömerzelen- ‘açgözlü olmak’ (HRSI, 200)
köödeelen- (Kaç.) ‘büyüklenmek,
gururlanmak, övünmek’ (HRSI, 202)
köölen- ‘1) sevmek, 2) aşık olmak’ <
köö ‘neşe, sevinç’ (HRSI, 203)
köytikten- ‘kurnazlık etmek’ < *köytik*
‘kurnaz’ (HRSI, 196)
küsten- ‘güçlenmek, kuvvetlenmek’ <
küs ‘güç, kuvvet’ (HRSI, 220)
malan- ‘homurdanmak, mırıldanmak’
(HRSI, 231)
mallan- ‘hayvan edinmek, hayvan satın
almak’ < *mal* ‘hayvan’ (HRSI, 231)
mañnan- ‘1) boş olmak, boş zamanı
olmak, 2) bitirmek, sona erdirmek’ <
mañ ‘boş vakit, müsait zaman’ (HRSI,
234)
matırlan- ‘horozlanmak, kendini cesur
görmek’ < *matır* ‘cesur, yürekli’ (HRSI,
237)
maxaçılan- ‘cesur olmak, yürekli
olmak’ < *maxaçı* ‘cesur, yürekli’ (HRSI,
238)
maxayaxtan- ‘1) (iğne yapraklı ağaç
kozalakları hakkında) oluşmak, 2)
(söğüt ağacı) çiçek açmak,

çiçeklenmek’ < *maxayax* ‘1) kozalak,
yumru, 2) tomurcuk’ (HRSI, 238)
mideelen- ‘(çocuk hakkında) büyümek,
sağlamlaşmak, kuvvetlenmek’ < *midee*
‘(çocuk hakkında) bilinç’ (HRSI, 243)
mirgelekten- ‘paldır küldür
yuvarlanmak’ (HRSI, 247)
mirsilen- ‘(lenf düğümleri iltihabı
hakkında) artmak, çoğalmak’ < *mirsî*
‘beze, lenf düğümleri’ (HRSI, 247)
mirtten- ‘sertleşmek, katılaşmak;
(tümör) oluşmak’ < *mirt* ‘yumru, şiş,
tümör’ (HRSI, 247)
mögïsten- ‘kederlenmek, üzülme’ <
mögïs ‘kederli, hüznü’ (HRSI, 256)
möñïsten- ‘1) kederlenmek, üzülme,
hasret çekmek, 2) halsizleşmek’ <
möñïs ‘kederli, hüznü’ (HRSI, 256)
muñnan- ‘1) acı çekmek, ıstırap
çekmek, 2) endişe duymak’ < *muñ* ‘acı,
ıstırap; endişe, kaygı’ (HRSI, 258)
nağılan- ‘1) (ses) yankılanmak, 2)
uğuldamak, vızıldamak’ < *nağı* ‘yankı,
akis’ (HRSI, 264; HksTürkSz, 314)
numılan- ‘mırıldanmak’ (HRSI, 288)
nımıñnan- ‘mırıldanmak’ (HRSI, 288)

nimİsten- (I) ‘meyve vermek’ < *nimİs*
‘yemiş, meyve’ (HRSI, 280)
nİğİlen- ‘1) (ses) yankılanmak, 2)
uğuldamak, vızıldamak’ (HRSI, 281)
nigİlen- ‘sallanmak, çalkalanmak;
(sarsıntıdan) gümbürdemek’ < *nigİ*
‘(sarsıntıdan) gürültü, gümbürtü’
(HRSI, 277; HksTürkSz, 323)
oballan- ‘günah işlemek’ < *obal*
‘günah’ (HRSI, 291)
odalan- ‘dalaşmak, kavga etmek’
(HRSI, 293)
odarlan- ‘1) (at) tepmek, çifte atmak, 2)
(insan) direnmek, inat etmek’ (HRSI,
293)
omastan- ‘körleşmek, körelmek’ <
omas ‘kör’ (HRSI, 302)
oorlan- (I) ‘1) buhar çıkarmak,
buharlanmak, 2) buharlaşmak’ < *oor*
‘buhar’ (HRSI, 307)
ortılan- ‘1) azaltmak, küçültmek, 2)
(insanlar) yaşı ilerlemek’ < *ortı* ‘orta,
yarı’ (HRSI, 314)
oyanaxtan- ‘zayıf görünmek, kuvvetsiz
görünmek’ < *oyanax* ‘zayıf, halsiz’
(HRSI, 296)

oybalan- ‘kül haline dönüşmek’ < *oyba*
‘kül’ (HRSI, 296)
ödösten- ‘nefesini tutmak’ < *ödös*
‘nefes borusu’ (HRSI, 320)
ökpelen- ‘öfkelenmek’ < *ökpe* ‘öfke’
(HRSI, 322)
öñerlen- ‘(süt ürünleri) üstü yağ
tabakası ile kaplanmak’ < *öñer* ‘ayranın
üzerindeki yağ tabakası’ (HRSI, 325)
ööntelen- ‘(dışarıdan belli etmeden)
kendi kendine kızmak’ < *öönte*
‘kızgınlık, öfke’ (HRSI, 326;
HksTürkSz, 350)
öörülen- (I) ‘(hayvan, kuş) toplanmak,
sürü olmak’ < *öör* ‘sürü’ (HRSI, 327)
paarlan- ‘yüzüstü yatmak’ < *paar*
‘(vücudun ön kısmı) göğüs’ (HRSI,
333)
paaxtan- ‘(ağaç) çiy ile kaplanmak’ <
paax ‘çiy’ (HRSI, 334)
palalan- ‘(döl, cenin hakkında)
meydana gelmek, oluşmak, gelişmeye
başlamak’ < *pala* ‘çocuk’ (HRSI, 341)
parolan- ‘cimrilik etmek, cimrileşmek’
< *paro* ‘cimri’ (HRSI, 347)

pastaxtan- ‘yaramazlık yapmak, şımarıklık yapmak’ < *pastax* ‘yaramaz, şımarık’ (HRSI, 350)

pazaxtan- ‘başaklanmak, başak tutmak’ < *pazax* ‘başak’ (HRSI, 336)

pazırbaxtan- ‘kaba davranmak; kavgaya çıkarmak’ < *pazırbax* ‘kaba, kavgacı’ (HRSI, 338)

peelbekten- ‘dönmek’ < *peelbek* ‘(oyunda) dönüş, dönme’ (HRSI, 355; HksTürkSz, 368)

***pırlan-* (II)** ‘dönmek, dolaşmak’ (HRSI, 412)

pırlaxtan- ‘dönmek, dolaşmak’ (HRSI, 412)

piçellen- ‘kederlenmek, üzülme’ < *piçel* ‘hüzün, keder’ (HRSI, 362)

pılecikten- ‘biliyormuş gibi görünmek istemek’ (HRSI, 365)

piltikten- ‘beline kadar soyunmak’ < *piltik* ‘beline kadar soyunma’ (HRSI, 360)

piltirgesten- ‘belinden yukarısını soyunmak’ < *piltirges* ‘belinden yukarısını soyunma’ (HRSI, 360)

pırgerlen- ‘1) daha kötü yapmak, daha kötü hale gelmek, 2) kaçmak, uzaklaşmak’ < *pırger* ‘beriye, yana, diğer yöne’ (HRSI, 367)

pirtikten- ‘(ayak, kol) çarparak yaralanmak, yaralanmak’ < *pirtik* ‘sakatlık, yaralanma’ (HRSI, 362)

pısten- (Sag.) ‘eliyle göstermek, eliyle işaret etmek’ (HRSI, 369)

pobığlan- ‘inat etmek, direnmek’ < *pobığ* ‘inat, kapris, naz’ (HRSI, 372)

pobılan- ‘inat etmek, direnmek’ < *pobı* ‘1) kapris, naz, 2) aksilik, terslik’ (HRSI, 372; HksTürkSz, 381)

poğdalan- ‘böbürlenmek, kibirlenmek’ < *poğda* ‘güzel, alımlı’ (HRSI, 373)

porastan- ‘kirlenmek, bulanmak, lekelenmek’ < *poras* ‘bulanık, donuk’ (HRSI, 381)

porçolan- ‘çiçek açmak; çiçeklerle kaplanmak’ < *porço* ‘çiçek’ (HRSI, 383)

portulan- ‘(sıvı deterjan) azalmak’ (HRSI, 383)

postañnan- ‘(ergenler) yaşını büyük göstermeye çalışmak, genç gibi

davranmak' < *postañ* 'ergen, ergenlik
çağında bulunan' (HRSl, 384)

pöğlen- 'ilişik olmak, takılı olmak, asılı
olmak' (HRSl, 387)

publan- '1) (at) inat etmek, direnmek,
2) (insan) inat etmek, direnmek' (HRSl,
394)

puğalan- '(büyükbaş hayvan) çiftleşme
döneminde olmak' < *puğa* 'boğa'
(HRSl, 395)

puğlan- 'gücenmek, kapris yapmak' <
puğ 'kapris, naz' (HRSl, 395)

puzurlan- 'morali bozulmak, çok
üzülmek' (HRSl, 397)

püdürgesten- 'yeltenmek, kalkışmak,
teşebbüste bulunmak' (HRSl, 404)

pürülen- 'yapraklarla kaplanmak,
yeşermek' < *pür* 'yaprak' (HRSl, 407)

saasxannan- 'yerinde duramamak,
oynak olmak' < *saasxan* 'hareketli,
oynak' (HRSl, 419)

saaylan- 'kaza yapmak' < *saay* 'kaza,
bela' (HRSl, 418)

sabaalan- 'hoplayıp zıplamak,
 oynamak, eğlenmek' < *sabaa* 'sevinç'
(HRSl, 420)

saballan- 'kollarını sallamak, kovmak,
defetmek' (HRSl, 421)

sabdallan- '(saç örgüsü, saç modeli
hakkında) çıkmak, sarkmak' < *sabdal*
'saç örgüsü dışında kalan kısa saç'
(HRSl, 422; HksTürkSz, 414)

sabırlan- 'patinaj yaparak kaymak' <
sabır 'kızaklarla düzlenmiş yol' (HRSl,
424; HksTürkSz, 415)

sablan- 'meşhur olmak, ünlü olmak' <
sab 'şöhret, ün' (HRSl, 422)

sağbalan- '(kendini) bildirmek, haber
vermek' < *sağba* 'bildirme, haber
verme' (HRSl, 425)

sağıstan- 'düşüncelere dalmak' < *sağıs*
'akıl, düşünce, fikir' (HRSl, 429)

sağlan- (I) '1) semirmek, 2) (insan) kilo
almak, şişmanlamak' < *sağ* 'semiz,
şişman' (HRSl, 426)

sağlan- (II) 'sıçramak, yay gibi olmak,
esnek olmak' (HRSl, 426)

salbırañnan- 'hafifçe dalgalanmak' <
salbırañ 'hafif dalga' (HRSl, 437)

salbırlan- 'hızlıca ve özensizce
yapmak' < *salbır* 'özensiz' (HRSl, 437)

salçıxtan- ‘memnuniyetsizliğini ifade etmek; sövmek, azarlamak’ < *salçux* ‘huysuz, kavgacı’ (HRSl, 439)

samnan- ‘(yara, çiban) iltihaplanmak, yangılamak’ < *sam* ‘yara, çiban’ (HRSl, 441)

samsarğalan- ‘(hayvanların derisi hakkında) kir veya çamurla kaplanmak’ < *samsarğa* ‘hayvan derisinde bulunan kir ve çamur’ (HRSl, 441)

sañnan- ‘sıçramak, yay gibi olmak, esnek olmak’ (HRSl, 445)

saptan- ‘irinlemek, iltihaplanmak’ < *sap* (III) ‘irin, iltihap’ (HRSl, 445)

sarbaxtan- ‘ellerini sallayarak yürümek’ < *sarbax* ‘ellerini sallayarak yürüme’ (HRSl, 447)

sarbılan- ‘(bitki) filizlenmek’ < *sarbi* ‘filiz’ (HRSl, 448)

sarnaxtan- ‘1) serinlemek, 2) (sıcak havalarda hayvanlar) soğuk veya serin yer aramak için gezmek, dolaşmak’ < *sarnax* ‘serin, serin hava’ (HRSl, 449)

satunnan- ‘(avare avare) dolaşmak’ < *satun* ‘serseri, avare’ (HRSl, 453)

saylan- ‘kapis yapmak; kavgacı çıkarmak’ < *say* ‘kavgacı; kapisli’ (HRSl, 433)

seerlen- ‘sıkıntı vermek, rahatsız etmek, zahmet vermek’ (HRSl, 457)

sıbalan- ‘kollarını sıvamak’ (HRSl, 538)

suraxtan- ‘dayanıklılık göstermek’ < *surax* ‘dayanıklı’ (HRSl, 564)

sılbaxtan- ‘(göz) yangılanmak, çapaklanmak’ < *sılbax* ‘trahom hastalığı’ (HRSl, 549)

sımdaxtan- ‘gayret göstermek, dayanıklılık göstermek’ < *sımdax* ‘çalışkan, gayretli’ (HRSl, 551)

sındırlan- ‘bir davranışta bulunmak’ < *sındır* ‘karakter, davranış’ (HRSl, 554)

sidikten- ‘zorluk çekmek, zorluk duymak’ < *sidik* ‘zorluk, güçlük’ (HRSl, 462)

siirlen- ‘damarlı olmak’ < *siir* ‘damar’ (HRSl, 465)

silbekten- ‘(dik pozisyonda) asılı durmak, asılmak’ (HRSl, 466)

silerlen- ‘birine “siz” diye hitap etmek’ < *siler* ‘siz’ (HRSl, 477)

sipkilen- ‘yüzü çille kaplanmak’ < *sipki*
‘çil’ (HRSI, 471)
sirgekten- ‘1) hassas olmak, duyarlı
olmak, 2) gözü açık olmak, uyanık
olmak’ < *sirgek* ‘hassas, duyarlı’ (HRSI,
471)
sirlen- ‘(solunum yolu, akciğer)
balgamla dolmak’ < *sir* ‘balgam’
(HRSI, 472)
sizikten- ‘1) hissetmek, öngörmek, 2)
sakınmak, çekinmek’ < *sizik* ‘tahmin,
öngörü, sezgi’ (HRSI, 463)
soğlan- (I) ‘alev çıkarmadan yanmak’ <
soğ ‘kor, köz’ (HRSI, 486)
soğlan- (II) ‘(göz) parlamak’ (HRSI,
486)
soxırlan- (Sag.) ‘alacalı bulacalı
görünmek’ < *soxır* ‘alacalı bulacalı’
(HRSI, 500)
soxtan- ‘(genellikle çocuklar)
yaramazlık yapmak’ < *sox* ‘yaramaz’
(HRSI, 499)
söbilen- ‘(büyükbaş hayvan) saman
kalıntılarıyla beslenmek, yemlenmek’
(HRSI, 501)

söderlen- ‘1) gölge bir yerde
serinlemek, 2) (serinlemek için) rüzgara
çıkmaq’ < *söder* ‘serin, gölge’ (HRSI,
502)
söökten- ‘1) donmak, kemikleşmek, 2)
kemiksi bir doku oluşmak’ < *söök*
‘kemik’ (HRSI, 506)
söölen- ‘ağır davranmak, acele
etmemek, gecikmek’ (HRSI, 506)
suğattan- ‘susuzluğunu gidermek,
susuzluğunu dindirmek’ < *suğat* ‘suvat’
(HRSI, 517)
suralan- ‘(çocuk) nazlanmak,
kapislenmek’ < *sura* ‘rahatsızlık,
keyifsizlik’ (HRSI, 522; HksTürkSz,
469)
surlan- ‘(damla zerrecikleri) parlamak’
< *sur* ‘damla’ (HRSI, 522)
suxtan- ‘1) büyülemek, cezbetmek;
satın almak için istekli olmak, 2)
(genellikle kadın) aşık olmak, birine
bağlanmak’ < *sux* ‘düşkün, tiryaki,
ihtiraslı’ (HRSI, 527)
sümdekten- ‘(evcil hayvanlar) kuru
saman artıklarıyla beslenmek’ < *sümdək*
‘saman artığı’ (HRSI, 529)

süreelen- ‘sürekli giymek, devamlı giymek’ < *süree* ‘sürekli , devamlı’ (HksTürkSz, 474)

süşekten- ‘1) takılarak düşmek, yere çarpmak, 2) düşerken sekmek’ (HRSI, 535)

süşekten- ‘1) takılarak düşmek, yere çarpmak, 2) düşerken sekmek’ (HRSI, 535)

sütkilen- ‘tatlılaşmak, tadı tatlı olmak’ < *sütkil* ‘tatlı, tatlımsı’ (HRSI, 536)

sütten- ‘(göğüs) sütle dolmak’ < *süt* ‘süt’ (HRSI, 536)

süürikten- ‘sesli bir şekilde hava almak’ (HRSI, 537)

talğaxtan- ‘epilepsiden muzdarip olmak, sinir nöbetlerinden muzdarip olmak’ < *talğax* ‘epilepsi, sinir nöbeti’ (HRSI, 582)

talıxtan- ‘1) inat etmek, direnmek, 2) kapris yapmak, şımarlamak’ < *talıx* ‘kapris, naz, cilve’ (HRSI, 584)

tamaxtan- ‘yemek, ısırarak, karnını doyurmak’ < *tamax* ‘yemek, yiyecek’ (HRSI, 586)

taptan- ‘bir şeyin tadına bakarak ağzını şapırdatmak, dudağını kımıldatmak’ (HRSI, 592)

taxılan- ‘(tüy, yün) keçeleşmek’ < *taxı* ‘keçeleşmiş yün’ (HRSI, 604)

taxırlan- ‘bitki örtüsü kaybolmak, kelleşmek, çıplaklaşmak’ < *taxır* ‘çıplak, kıraç’ (HRSI, 605)

taxtan- ‘1) aynı şey hakkında uzun ve sıkıcı bir tarzda konuşmak, 2) homurdanmak, mırıldanmak, söylenmek’ (HRSI, 604)

tayaxtan- ‘(koltuk değneğine veya bastona) dayanmak, yaslanmak’ < *tayax* ‘değnek, sopa’ (HRSI, 576)

teelbekten- ‘dans etmek, oynamak’ < *teelbek* ‘dans, oyun’ (HRSI, 607)

tepkilen- ‘(hayvan) tepinmek, ayaklarını yere vurmak’ (HksTürkSz, 501)

teplen- ‘tepmek, çifte atmak’ (HRSI, 611)

terçikten- ‘dönmek, dönüp durmak’ < *terçik* ‘fırıldak, topaç’ (HRSI, 612)

tustan- ‘gerilmek, gergin duruma gelmek’ (HRSI, 711)

tırtıstan- ‘kızdırmak, öfkelenlendirmek, hiddetlendirmek’ < *tırtıs* ‘kızgın, hiddetli, öfkeli’ (HRSI, 707)

tıstan- ‘sabretmek, dayanmak, tahammül etmek; kendini tutmak, kendini zapt etmek’ < *tıs* ‘rahat, sakin, durgunluk’ (HRSI, 707)

tiñzilen- ‘1) (köpek) öteye beriye koşmak, bulmaya çalışmak, 2) (insan) evden eve dolaşmak’ < *tiñzı* ‘öteye beriye koşma, dolanıp durma’ (HRSI, 621; HksTürkSz, 512)

tiriglen- ‘silahlandırmak, donatmak’ < *tirig* ‘silah, teçhizat’ (HRSI, 624)

tırlekten- ‘dönmek, dolanmak’ < *tırlek* ‘fırıldak, topaç’ (HRSI, 632)

tırlen- ‘dönmek, yuvarlanmak’ (HRSI, 632)

tıspelen- ‘özenli olmak, çabalamak, gayret etmek’ (HRSI, 633)

toğırxılan- ‘olgunlaşmak, omuzları genişletmek’ < *toğırxı* ‘en, genişlik’ (HRSI, 638)

tolbalan- ‘(yüz) beneklenmek, lekelenmek’ < *tolba* ‘(yüzdeki) leke, benek’ (HRSI, 642)

tolkalan- ‘(harcama vb.) akıllıca yapmak’ < *tolka* ‘akıllı’ (HRSI, 644)

toñarcaxtan- ‘(ansızın, birdenbire) tepmek, çifte atmak’ < *toñarcax* ‘tepen, çifte atan (at)’ (HRSI, 647; HksTürkSz, 520)

toottan- ‘1) (kar) sertleşmek, katılaşmak, donmak, 2) (sonbaharda nehir, su birikintisi) buz tabakasıyla kaplanmak’ < *toot* ‘buz tabakası’ (HRSI, 650)

topırlan- (Sag.) ‘(bıçak, tırpan) körelmek’ < *topır* ‘kör’ (HRSI, 651)

töllen- ‘1) üremek, çoğalmak, 2) döllenmek’ < *töl* ‘soy, kuşak, nesil’ (HRSI, 662)

tumzuxtan- ‘(tohum) filizlenmek’ (HRSI, 676)

tuncuxtan- (Sag.) ‘(kuş yavrusu) gagalayarak oymak’ < *tuncux* ‘gaga’ (HRSI, 677)

tuustan- ‘kilo almak, şişmanlamak’ (HRSI, 684)

tuxurlan- ‘(kesici olan şeyler) körleşmek, körelmek’ < *tuxur* ‘kör’ (HRSI, 684)

tuzalan- ‘yararlanmak, faydalanmak’ <
tuza ‘fayda, yarar’ (HRSI, 673)
tükten- ‘1) (saç) saç sakalı uzamak,
saç sakalına karışmak, (tüyle)
kaplanmak, 2) tüyleri diken diken
olmak’ < *tük* ‘tüy, yün’ (HRSI, 690)
türlen- ‘1) (vaftiz gecesi) süslemek, 2)
kılığını değiştirmek, başka şekle
girmek, 3) özensizce giyinmek’ < *tür*
‘görünüş, dış görünüş’ (HRSI, 694)
tüüxtan- ‘1) çitle çevrilmek, duvarla
çevrilmek, 2) sıkıca kapatılmak,
tikanmak, 3) içinden çıkılmaz bir
durumda olmak’ < *tüüx* ‘kapalı’ (HRSI,
697)
uçalan- ‘1) sırtını ısıtmak, arkasını
ısıtmak, 2) sırtüstü yatmak’ < *uç* ‘sırt,
arka’ (HRSI, 741)
uluğlan- ‘ihtiyarlamak, yaşlanmak’ <
uluğ ‘yaşlı, ihtiyar’ (HRSI, 726)
uluğsırxostan- ‘1) gururlanmak,
kibirlenmek, 2) (çocuk) kendini büyük
sanmak’ (HRSI, 726)
uluğziraxtan- ‘kibirli olmak, gururlu
olmak’ < *uluğzirax* ‘kibirli, gururlu’
(HRSI, 725)

uspaxtan- ‘burnunu sokmak, karışmak’
< *uspax* ‘karışan, burnunu sokan’
(HRSI, 734)
usxulan- (Sag.) ‘1) (genellikle
çocuklar) yaramazlık etmek, 2)
yaramazlık yapmak’ (HRSI, 737)
uurıstan- ‘(hasta çocuklar hakkında)
kapis yapmak, nazlanmak’ (HRSI, 739)
uustan- ‘kapis yapmak, nazlanmak’ <
uus ‘nazlı, kapisli’ (HRSI, 739)
uyañnan- ‘zayıf düşmek, kuvvetten
düşmek’ < *uyañ* ‘zayıf, halsiz’ (HRSI,
719)
uyğulan- ‘1) uyuklamak, uykulu hâlde
olmak, 2) (genellikle çocuklar
hakkında) uyumak istemek’ < *uyğu*
‘uyku’ (HRSI, 720)
uzaacıxtan- ‘uyuyormuş gibi yapmak’
< *uzaacıx* ‘uyuyormuş gibi yapma’
(HRSI, 715)
ügülen- ‘puhu kuşuna benzemek
(somurtmak, asık suratlı olmak)’ < *üğü*
‘puhu kuşu’ (HRSI, 745)
üñerlen- ‘(süt ürünleri) küflenmek’ <
üñer ‘süt ürünlerinin üzerinde biriken
küf’ (HRSI, 753)

üpten- ‘mülk edinmek, mülk satın almak’ < *üp* ‘mal, mülk, servet’ (HRSI, 754)

yañulan- ‘1) yankılanmak, 2) çınlamak, tınlamak, aksetmek’ < *yañı* ‘yankı, akis’ (HRSI, 1062)

6.1.5. {+LAs-}

anımcoxtas- ‘vedalaşmak’ < *anımcox* ‘vedalaşma’ (HRSI, 65)

añnaxtas- ‘(yırtıcı hayvanlar) saldırmak’ (HRSI, 67)

arğistas- ‘arkadaş olmak, dost olmak’ < *arğıs* ‘arkadaş’ (HRSI, 75)

azaxtas- ‘birbirinin ayağına dokunmak’ < *azax* ‘ayak’ (HRSI, 33)

çallas- ‘(kalp) titremek, heyecanlanmak’ (HRSI, 935)

çuğalas- ‘höşgörü göstermek’ < *çuğa* ‘nazik’ (HRSI, 1000)

çüçüñnes- (Belt.) ‘dedikodu yapmak, fısıldaşmak’ (HRSI, 1014)

xaartpaxtas- (Sag.) ‘(birçok kişi) küfür etmek, sövmek’ < *xaartpax* ‘açık söz, müstehcen söz’ (HRSI, 767; HksTürkSz, 134)

xañaastas- ‘1) şakalaşmak, alay etmek, 2) eğlenmek’ (HRSI, 800)

xarındastas- ‘kardeş olmak’ < *xarındas* ‘kardeş’ (HRSI, 818)

xımulas- ‘kaynamak, bol olmak’ (HRSI, 891)

xoğbalas- ‘birbirinden ayrılmamak, birbirini takip etmek’ < *xoğba* ‘takip eden, arkasından gelen’ (HRSI, 831; HksTürkSz, 180).

xoyınnas- ‘kucaklaşmak’ < *xoyın* ‘koyun, kucak’ (HRSI, 837)

xudağaylas- ‘dünür olmak’ < *xudağay* ‘dünür’ (HRSI, 857)

urlas- ‘birbirine düşman olmak’ < *ur* ‘düşmanlık, hasımlık’ (HRSI, 1051)

ınağlas- ‘1) dostça yaşamak, anlaşarak geçinmek, 2) barışmak, uzlaşmak’ < *ınağ* ‘iyi geçinen, dost geçinen, barışçıl’ (HRSI, 1041)

marığlas- ‘yarışmak’ < *marığ* ‘bahis, yarış’ (HRSI, 236)

mindİles- ‘selamlaşmak’ < *mindİ* ‘selam’ (HRSI, 245)

mörİyles- ‘rekabet etmek, yarışmak’ < *mörİy* ‘rekabet, yarış’ (HRSI, 256)

nancılas- ‘arkadaş olmak’ < *nancı*
‘dost, arkadaş’ (HRSI, 270)
ödİstes- ‘(birbirinden) borç almak,
ödünç almak’ < *ödİs* ‘borç, ödünç’
(HRSI, 320)
ööreles- ‘arkadaşlık etmek, dost olmak’
< *ööre* ‘kadın arkadaş, kız arkadaş’
(HRSI, 326).
östes- (II) ‘(birbirinden) öç almak,
(birbirine) düşman olmak’ < *ös* ‘öç’
(HRSI, 329)
pıcıxtas- ‘(kuş) cıvıldamak’ < *pıcıx-*
pacıx ‘yansıma ses’ (HRSI, 414)
pİrles- ‘kısa süreliğine bir araya
gelmek’ < *pİr* ‘bir’ (HRSI, 369)
sadıġlas- ‘pazarlık yapmak’ < *sadıġ*
‘ticaret’ (HRSI, 430)
sİrles- ‘titremek’ (HRSI, 481)
soġlas- (II) (Sag.) ‘oturduğu yerde
uyumak, uyuyakalmak’ (HRSI, 486)
talas- (I) 1) tartışmak, ağız kavgası
yapmak, 2) çok istemek’ < *tal* ‘1) naz,
kaptır, 2) geçici arzu, maymun iştahı’
(HRSI, 579)
teestes- ‘birbirini izlemek, sıralanmak’
< *tees* ‘sıra, kısım’ (HRSI, 609)

tomaxtas- (Sag.) ‘konuşmak, (görüşüp)
konuşmak’ (HRSI, 645)
torlas- ‘(kuşlar uçarak) uğultu yapmak,
ses çıkarmak’ (HRSI, 652)
tuġannas- ‘akraba olmak’ < *tuġan*
‘akraba’ (HRSI, 669)
ünnes- ‘çağırarak’ < *ün* ‘ses’ (HRSI,
753).

6.1.6. {+LAI-}

altİnnal- ‘altın gibi görünmek’ < *altın*
‘altın’ (HTürkSz, 40)
çastal- (I) ‘ışıldamak, ıslıl ıslıl parlamak’
(HRSI, 952)
çastal- (II) ‘yaşarmak’ < *ças* ‘yaş,
gözyaşı’ (HRSI, 952)
çastal- (III) ‘yeşermek, yeşillenmek’ <
ças ‘yaş, yeşil’ (HRSI, 952)
çastal- (V) ‘(hızlıca koşarak) gitmek’
(HRSI, 952)
çurbastal- ‘(buruşukluk, kırıksıklık)
oluşmak’ < *çurbas* ‘buruşuk, kırıksık’
(HRSI, 1028)
çıpxıstal- ‘(kanatlarını) kapatmak’
(HRSI, 1024)

çïktel- ‘dikişî sökülme; çatlak vermek;
(çatlak) oluşmak’ < *çïk* ‘1) dikiş (yeri),
2) çatlak, yarık’ (HRSI, 977)
çoostal- ‘1) (sümük, yağ, sabun vb.)
kaygan ve yapışkan olmak, 2) (çamur,
kir) çıkmak’ (HRSI, 988)
çuxtal- ‘1) (reçine) oluşmak, 2) (sakız)
eline yapışmak’ < *çux* ‘katran, zift,
reçine’ (HRSI, 1007)
xaxtal- (II) ‘(kapkacağın içindeki sır,
boya, kireç vb.) uflanmak, dökülmek’
(HRSI, 827)
xırbıxtal- ‘kırağıyla kaplanmak, karla
örtünmek’ < *xırbıx* ‘kır tanesi, ince kar’
(HRSI, 896)
xurmaxtal- ‘(ağzında kuruluk) oluşmak,
meydana gelmek’ < *xurmax* ‘gevrek’
(HRSI, 866)
ilestel- ‘bulanmak’ < *iles* ‘donuk,
bulanık’ (HRSI, 123)
iñïstel- ‘(kar) erimek’ (HRSI, 129)
köptel- ‘artmak, çoğalmak, büyüme’ <
köp ‘çok, fazla’ (HRSI, 204)
köstel- ‘kömürleşmek, kömür olmak’ <
kös ‘köz, kömür’ (HRSI, 208)

nimïstel- ‘(meyve) meyve vermek;
(tahıl) olgunlaşmak’ < *nimïs* ‘meyve,
tahıl’ (HRSI, 280)
nispektel- ‘pıhtılaşmak’ < *nispek* ‘pıhtı’
(HRSI, 281)
öktel- ‘(atlılar, süvariler) ilerlemek’
(HRSI, 322)
ööktel- (I) ‘1) baş eğmek, 2) dikkat
etmek, özen göstermek’ (HRSI, 326)
ööktel- (II) ‘(çocuklar) yukarıya doğru
zıplamaya gayret etmek’ (HRSI, 326)
pïstel- ‘sivrileşmek’ < *pïs* ‘keskin, sivri’
(HRSI, 369)
pooxtal- ‘toplanmak, yığılmak’ < *poox*
‘demet, yığın’ (HRSI, 380)
pürgektel- ‘(hava, gökyüzü) kapanmak,
bulutlanmak’ < *pürgek* ‘kapalı, bulutlu’
(HRSI, 407)
saylal- ‘çakıl taşlarıyla kaplanmak,
kumla kaplanmak’ < *say* ‘çakıl taşı’
(HRSI, 433)
sïstel- ‘1) (ateşte, güneşte) kurutulmak,
2) kızarmak’ (HRSI, 482)
sooxtal- ‘soğumak’ < *soox* ‘soğuk’
(HRSI, 494)

soriptal- ‘yara izi kalmak’ < *sorip* ‘yara izi’ (HRSI, 497)

söökkel- ‘donmak, kemikleşmek’ < *söök* ‘kemik’ (HRSI,)

sustal- ‘parlamak, ışıldamak’ < *sus* ‘ışın’ (HRSI, 524)

tabırxatal- ‘hızlanmak, süratlenmek’ < *tabırx* ‘çabukluk, hız’ (HRSI, 570)

tayıstal- ‘(nehir, akarsu) suyu azalmak’ < *tayıs* ‘sıgılık, sıgı yer’ (HRSI, 578)

tustal- ‘(baş) ağrımak, sızlamak’ (HRSI, 711)

toñdaxtal- ‘her taraf karlarla kaplanmak, karla örtünmek’ < *toñdax* ‘yerdeki karın yüzünde buz tutmuş olan tabaka’ (HRSI, 647)

toraptal- ‘1) (eritme işleminden sonraki yağ hakkında) çökmek, tortulanmak, 2) (hamur) içinde parçalar kalmak’ < *torap* ‘tortu’ (HRSI, 652)

toxçaxtal- ‘buruşturmak’ < *toxçax* ‘(buruşturulmuş) top, parça’ (HRSI, 658)

tööylel- ‘benzer hale gelmek’ < *tööy* ‘benzer, aynı’ (HRSI, 663)

tubannal- ‘dumanla örtülmek’ < *tuban* ‘duman, sis’ (HRSI, 669)

tüüxtal- ‘1) çitle çevrilmek, duvarla çevrilmek, 2) sıkıca kapatılmak, tıkanmak, 3) içinden çıkılmaz bir durumda olmak’ < *tüüx* ‘kapalı’ (HRSI, 697).

6.1.7. {+(A)r-}

ağar- ‘1) ağarmak, 2) solmak, rengi solmak’ < *ax* ‘ak, beyaz’ (HRSI, 26)

añar- ‘fark etmek, farkına varmak, dikkat etmek’ < *añ* ‘kurt’ (HRSI, 66)

çazar- ‘1) yeşermek, yeşillenmek, 2) (yüz, surat) sararmak, rengi atmak’ < *ças* ‘yaş, taze, yeşil’ (HRSI, 921)

xalcar- ‘1) öfkelenmek, sinirlenmek, 2) kaba davranmak’ < *xalca* ‘1) öfkeli, kızgın, 2) kaba’ (HksTürkSz, 141)

xatxır- ‘(yüksek sesle) gülmek, kahkaha atmak’ < *xatxı* ‘(yüksek sesle) gülme, kahkaha’ (HRSI, 824)

xazar- ‘1) ağarmak, kirlaşmak, beyazlamak, 2) (uzaktan) parlamak, ışıldamak, ağartı görünmek, 3) gün ağarmak’ (HRSI, 777)

xıcar- ‘(insan) canını sıkmak, kızdırmak, tahrik etmek, huylandırmak’ < *xıca* ‘1) istek, arzu, çekici şey; ihtiras, tutku, 2) açgözlü, gözü doymaz’ (HRSl, 907)

xısxar- ‘kınamak, sitem etmek, ayıplamak’ < *xısxā* ‘kısa’ (HRSl, 904)

xısxır- ‘1) bağırarak, haykırmak, çığlık atmak, gürültü çıkarmak, 2) bağırıp çağırmak

xızar- ‘1) kızarmak, kıpkırmızı olmak, 2) kızarmak, kızarmaya başlamak’ (HRSl, 876)

xubar- ‘1) (yüz) solmak, beyazlamak, 2) (çimen) sararmak, solup sararmak, 3) güneşte solmak’ < *xuba* ‘sarı, solgun, solmuş’ (HRSl, 856)

xuur- ‘rengi atmak, solmak’ < *xuu* ‘rengi kaçmış, solgun’ (HRSl, 870)

ıder- (Sag.) ‘titiz davranmak’ < *ide* ‘itina, gayret, çaba’ (HRSl, 139)

igeer- ‘birine sataşmak’ < *igek* ‘raspa, kaba eğe’ (HRSl, 115)

kizer- ‘1) yanmak, 2) kızarmak, kırmızılaşmak’ (HRSl, 160)

köber- (Kız.) ‘1) özgüveni artmak, 2) şişmanlamak’ < *köp* ‘çok, fazla’ (HRSl, 189)

köger- ‘1) yeşermek, yeşillenmek, mavileşmek, 2) morarmak, çürümek’ < *kök* ‘yeşil, mavi’ (HRSl, 191)

közer- ‘söz dinlemez olmak, itaatsiz olmak’ (HRSl, 194)

küler- ‘karar vermemek, kararsız olmak’ (HRSl, 213)

omar- ‘utanmak, sıkılmak, mahçup olmak’ < *oma* ‘kılık, sıfat, yüz hattı’ (HRSl, 302)

oñar- ‘anlamak, kavramak, idrak etmek’ < *oñ* ‘şans, talih, başarı’ (HRSl, 303)

oyar- ‘(kumaş) solmak, rengi atmak’ < *oy* ‘kula rengi’ (HRSl, 296)

oydar- ‘1) devirmek, yıkmak, 2) bir yana atmak, kenara atmak’ < *oyda* ‘sırt üstü, arka üstü’ (HRSl, 297)

oymar- ‘(oyuk, çukur) belirlemek, ortaya çıkmak, meydana gelmek, oyuk biçiminde izi kalmak’ (HRSl, 297)

pısxır- ‘1) (at) burnundan gürültü bir biçimde soluk vermek, horuldamak, 2)

(kedi) aksırmak, hapşırmak' < *pısxı* ' (at)
burnundan sık soluk alıp verme' (HRSI,
413; HksTürkSz, 372)

püler- '1) karartılmak, 2) belli belirsiz
görünmek, uzakta karanlık görünmek,
3) (alacakaranlıkta) kararmak,
koyulaşmak' (HRSI, 406)

sağar- 'ayılmak, kendine gelmek' < *sax*
'ayık' (HRSI, 425)

suğar- '1) (hayvan) sulamak, su
vermek, 2) (alkollü içecek) içirmek' <
suğ 'su' (HRSI, 517)

tazar- 'dazlak olmak, saçları dökülmek,
kel olmak' < *tas* 'dazlak, kel' (HRSI,
574)

üğü- 'haykırmak, çığlık atmak' < *üğü*
'çığlık, bağırıtı' (HRSI, 745).

6.1.8. {+(I)rXA-}

açırxa- '1) açlık hissetmek, acıkmak, 2)
açgözlü olmak' < *as* 'aç' (HRSI, 92)

atarxa- 'kıskanmak, imrenmek' (HRSI,
86)

çamırxa- '(birine) akıl vermek, emir
vermek, kendini müdür veya şef
sanmak' (HRSI, 938)

çazırxa- 'okşamak, sevip okşamak'
(HRSI, 924)

çoyırxa- 'yalakalık yapmak, iki yüzlü
olmak, yılışmak' < *çoy* 'yalan' (HRSI,
984)

ınarxa- 'hayırsever olmak, dostluk
göstermek' < *ınağ* 'iyi geçinen, dost
geçinen' (HRSI, 1041)

ıdeerke- 'ümit vermek, ümitlendirmek'
< *ıde* 'ilham, istek' (HRSI, 139)

irerke- 'nazlanmak, kapris yapmak' <
irke 'nazlı' (HRSI, 132)

izirke- 'yalakalık yapmak, dalkavukluk
etmek' (HRSI, 120)

keerke- 'hayran olmak, hayran kalmak,
heyecanlanmak' < *kee* 'şımarık, nazlı'
(HRSI, 156)

kirke- 'canı sıkılmak, keyfi kaçmak' <
kik 'kin, öfke, nefret' (HRSI, 171)

köyirke- 'kıskanmak, imrenmek, gıpta
etmek' (HRSI, 196)

közerke- '1) gurur duymak, 2) (Sag.)
gevezelik etmek' (HRSI, 194)

küşürke- (Kaç.) 'kendini güçlü sanmak'
< *küş* 'güç' (Şçerbak 1997: 209)

maltırxa- ‘kendini çok bilgili görmek, ukalalık etmek’ (HRSl, 231)

oydarxa- ‘kendini beğenmek’ < *oyda* ‘sırt üstü, arka üstü’ (HRSl, 297)

ötürke- ‘(genellikle boş yere) çok aktif görünmek, hareketli görünmek, 2) ukalalık yapmak’ < *ötüg* ‘aktif, hareketli’ (HRSl, 331)

payorxa- ‘1) (zenginliğiyle) övünmek, 2) kendini beğenmek’ < *pay* ‘zengin, varlıklı’ (HRSl, 340)

pazırxa- ‘kabus görmek’ (HRSl, 338)

pızırxa- ‘1) her şeyi gerektiği gibi yapmak, 2) emretmek, buyurmak, 3) (birine) akıl vermek, (birinin) işine karışmak’ < *pızığ* ‘çalışkan, gayretli’ (HRSl, 410)

poğdarxa- ‘böbürlenmek, büyüklenmek, kibirlenmek’ < *poğda* ‘güzel, alımlı’ (HRSl, 373)

puzurxa- ‘morali bozulmak, çok üzülme, kırılmak’ < *puzux* ‘bozuk, kırılgan’ (HRSl, 397)

sabırxa- ‘kendine aşırı güvenmek’ < *sab* ‘şan, şöhret, ün’ (HRSl, 424)

sanırxa- ‘imrenmek, gıpta etmek’ < *san-pasxa* ‘garip, tuhaf, acayip’ (HRSl, 444)

sayırxa- (Kaç.) ‘pohpohlamak’ (HRSl, 434)

sıbdırke- ‘(cılız, sıksa kişiler) küçük adımlarla sıçrar gibi yürümek’ (HRSl, 475)

sizırke- ‘1) duymak, hissetmek, sezmek, 2) anlamak, fark etmek’ (HRSl, 464)

somarxa- ‘kurnazlık etmek’ < *soma* ‘becerikli, kurnaz’ (HRSl, 490)

sonırxa- (I) ‘şaşırmak, hayret etmek’ < *sonı* ‘şaşırtıcı, tuhaf’ (HRSl, 491)

sonırxa- (II) ‘imrenmek, gıpta etmek’ (HRSl, 491)

soñırxa- ‘şaşırmak, hayret etmek’ (HRSl, 492) Krş. *sonırxa- (I)* (HRSl, 491)

sümerke- ‘kurnaz davranmak, kurnaz olmak’ < *süme* ‘kurnazlık’ (HRSl, 529)

süterke- ‘korkmak, ürkmek, tereddüt etmek’ (HRSl, 536)

turxa- ‘1) dayanmak, karşı koymak, 2) umutlanmak’ (HRSl, 711)

ulaarxa- ‘bazen uyku sırasında saçma sapan konuşmak, tutarsızca konuşmak’ (HRSI, 721)

ulurxa- ‘ihtiyarlamak, yaşlanmak’ < *uluğ* ‘ulu, yaşlı, ihtiyar’ (HRSI, 726)

uyarxa- ‘zayıf düşmek, kuvvetten düşmek’ < *uyan* ‘zayıf, halsiz’ (HRSI, 719)

6.1.9. {+SI-}

aarsı- ‘yorgun hissetmek; rahatsız olmak’ < *aar* ‘ağrı’ (HRSI, 19)

alaxsı- ‘kötü hissetmek’ (HRSI, 51)

añzı- ‘1) gözünü dikip bakmak, 2) ulumak’ < *añ* ‘av hayvanı’ (HRSI, 66)

azaxsı- ‘1) (hasta) birinin varlığından rahatsız olmak, 2) göz değmek, nazar değmek’ (HRSI, 33)

çapsı- ‘1) hayret etmek, şaşmak, donup kalmak, 2) (birine, bir şeye) bayılmak, hayran kalmak’ < *çap* ‘açgözlü, azgın, kızgın’ (HRSI, 939)

çibensı- ‘çirkin bulmak, çirkin görmek’ < *çiben* ‘çirkin’ (HRSI, 961)

çıksı- ‘nefret duymak, tiksirmek; korkmak, ürkmek’ (HRSI, 977)

çileksı- (Sag.) ‘endişe etmek, telaşlanmak’ (HRSI, 967)

çirsı- (I) ‘(vatan) hasret çekmek, özlemek’ < *çir* ‘yer, toprak’ (HRSI, 971)

çirsı- (II) ‘bozulmak, çürümek, kokmak’ (HRSI, 971)

çüreksı- ‘1) heyecanlanmak, 2) çekinmek, endişelenmek’ < *çürek* ‘yürek, kalp’ (HRSI, 1013)

xalaxsı- ‘ağlamak, kederlenmek’ < *xalax* ‘ah!, oh!, vah’ (HRSI, 789)

xıñzı- ‘1) ağlayıp sızlamak, 2) (köpek) çenilemek’ (HRSI, 893)

xoxsı- ‘tiksinmek, iğrenmek’ (HRSI, 854)

xucursı- ‘1) (hayvan) tuzlak arazilerin yetersizliğinden muzdarip olmak, 2) (insan) tuzlu, ekşi ya da acı bir şeye istek duymak’ < *xucur* ‘tuzlu toprak’ (HRSI, 872)

xurumzı- ‘yüzü zayıflamak’ (HRSI, 868)

ilersı- ‘(birden fazla şey) uzaktan bulanık görünmek, yanıp sönmek’ (HRSI, 123)

imzĩ- ‘1) (kuş) gagalamak, 2) (hayvan) ot yemek’ (HRSl, 124)

iñzĩ- ‘1) (köpek) ulumak, 2) (insan) haykırmak, bağırarak’ (HRSl, 128)

kiñzĩ- ‘yanmak’ (HRSl, 167)

kireksĩ- ‘1) ihtiyaç duymak, gereksinim duymak, 2) muhtaç olmak, 3) istemek, talep etmek’ < *kirek* ‘gerek, gerekli’ (HRSl, 169)

kirsĩ- ‘(gıda) kızarmak’ (HRSl, 171)

kirtĩksĩ- ‘inanmak, güvenmek istemek’ (HRSl, 171)

köpsĩ- ‘(hamur) kabarmak, şişmek’ < *köp* ‘pek, çok’ (HRSl, 204)

mıxsı- ‘hıçkırmak’ (HRSl, 262)

mirsĩ- ‘(su) kokmak’ (HRSl, 247)

möneksĩ- ‘kederlenmek, hüznlenmek’ < *mönek* ‘kaygılı, üzgün, kederli’ (HRSl, 255)

nirsĩ- ‘(su) kokmak’ (HRSl, 280)

oxsı- ‘kusmak istemek’ (HRSl, 319)

ökersĩ- ‘(birini, bir şeyi)hayranlıkla izlemek’ < *öker* ‘güzel, iyi, sempatik’(HRSl, 321)

öñzĩ- ‘çiçek açmak, çiçeklenmek, çiçek gibi güzel olmak’ < *öñ* ‘renk’ (HRSl, 325)

öörsĩ- ‘(hayvan) sürüye alışmak’ < *öör* ‘1) (hayvanlar hakkında) sürü, 2) kuş topluluğu (HRSl, 327; HksTürkSz, 350)

pıxsı- ‘(genellikle çocuklar hakkında) için için ağlamak, gizlice ağlamak’ < *pıx-pax* ‘yansıma ses’ (HRSl, 414)

poxsı- ‘çürümek, bozulmak’ < *pox-söp* ‘pislik, çöp’ (HRSl, 385)

sıñzı- (Sag.) ‘keskin çılgınlık koparmak, cıyak cıyak bağırarak’ < *sıñ* ‘çan sesi’ (HRSl, 555)

sırsı- (Sag.) ‘1) kötü kokmak, 2) (et, balık) kurumak’ (HRSl, 560)

tanzı- ‘(çürük et) kötü kokmak’ (HRSl, 587)

tañzı- ‘homurdanmak, mırıldanmak, söylenmek’ (HRSl, 590)

tĩmzĩ- ‘1) (köpek) koşmak, 2) (insan) gezip dolaşmak, seyahat etmek’ (HRSl, 631)

tĩñzĩ- ‘(köpek) koşmak, bulmaya çalışmak’ (HRSl, 621)

tññzi- ‘(köpek) koşmak, bulmaya çalışmak’ (HRSl, 621)

tipsi- (Kaç.) ‘iğnelemek, iğneyle tutturmak’ (HRSl, 623)

toñzi- ‘homurdanmak, mırıldanmak, söylenmek’ (HRSl, 647)

topsi- ‘hafifçe kurumak, azıcık kurumak’ (HRSl, 650)

tökeksi- ‘yaşlanmak, ihtiyarlamak’ (HRSl, 661)

tünersi- ‘uyuklamak, pinekleme’ (HRSl, 692)

ularsi- ‘yorgun hissetmek, uykulu hissetmek’ (HRSl, 722)

yañzi- ‘kaba bir şekilde konuşmak; bağırıp çağırmak’ < *yañi* ‘yankı, eko’ (HRSl, 1062).

6.1.10. {+SIIn-}

aarsin- ‘1) (kendini) güçsüz hissetmek, 2) rahatsız olmak, utanmak’ < *aar* ‘yorucu, ağır’ (HRSl, 19)

açığzin- ‘(yiyecek) acı veya keskin bir tat hissetmek’ < *açığ* ‘acı, ekşi, tuzlu’ (HRSl, 91)

ağılaxsin- (I) ‘yalnızlık hissetmek, iletişim kurma ihtiyacı duymak’ < *ağılax* ‘yalnızlık’ (HRSl, 28)

ağılaxsin- (II) ‘rahatlık hissetmek, genişlik hissetmek’ < *ağılax* ‘enginlik, genişlik, rahatlık’ (HRSl, 28)

ağırsin- ‘1) rahatsızlanmak, 2) ağır hissetmek’ (HRSl, 29)

añzin- ‘vahşileşmek, canavar kesilmek’ < *añ* ‘av hayvanı, vahşi hayvan’ (HRSl, 66)

artuxsin- ‘1) (kendini) fazla hissetmek, 2) (kendini) üstün hissetmek’ < *artux* ‘artık, fazla, üstün’ (HRSl, 79)

assin- ‘azımsamak, az görmek’ < *as* ‘az’ (HRSl, 83)

ayzin- ‘küçümsemek, hafife almak’ (HRSl, 41)

çapsin- ‘yapışmak; musallat olmak’ < *çap* ‘açgözlü, azgın, kızgın’ (HRSl, 939)

çarsin- (Sag.) ‘iğrenmek, tiksirmek, nefret etmek’ (HRSl, 947)

çaxsisin- ‘müteşekkik olmak’ < *çaxsı* ‘iyilik’ (HRSl, 957)

çixsın- (Sag.) ‘kollarını sıvamak’

(HRSI, 1027)

çığzın- (I) ‘şüphelenmek, şüphe etmek’

< çığ ‘şüphe, kuşku’ (HRSI, 975)

çığzın- (II) ‘olgunlaşmamak, ham

olmak’ < çığ ‘çiğ, ham’ (HRSI, 975)

çışkın- ‘iğrenmek, tiksirmek’ (HRSI,

979) (*ks* > *sk*) Krş. Tuv. *çeskin-*

‘iğrenmek’ < çek ‘pis, kir’ (*ks* > *sk*)

(Baran 2015: 175).

çiksın- ‘şüphelenmek; korkmak’ < çik

‘kusur; kin, nefret’ (HRSI, 965)

çobaxsın- ‘çok yorgun hissetmek’ <

çobağ ‘yorgunluk, bitkinlik’ (HRSI,

982)

çoxsın- ‘1) yokluğunu hissetmek, 2)

kaybetmiş hissetmek, özlemek’ < çox

‘yok, yoksul, fakir’ (HRSI, 992)

çöpsın- ‘memnun olmak, tatmin olmak’

< çöp ‘öğüt, tavsiye; ikna, inandırma’

(HRSI, 997)

çülteksın- ‘kendini güvensiz hissetmek,

çekinmek’ < çültek ‘çekingin, ürkek’

(HRSI, 1012)

xaramzın- ‘açgözlülüğe meyilli olmak’

< xaram ‘cimri, açgözlü’ (HRSI, 808)

xaraxsın- ‘1) (uzağa ya da etrafa)

bakmak, 2) (zaman zaman) bakmak,

göz kulak olmak’ < xarax ‘göz, bakış,

görüş’ (HRSI, 811)

xarığsın- ‘birinin işine engel olmak,

sıkıntı çıkarmak’ < xarığ ‘engel’ (HRSI,

817)

xuzın- ‘kötü alışkanlıklar edinmek’

(HRSI, 908)

xomayzın- ‘memnuniyetsiz olmak’ <

xomay ‘kötü, fena’ (HRSI, 840)

xomzın- ‘gücenmek, üzülme,

kederlenmek’ < xom ‘üzüntü, kaygı,

keder’ (HRSI, 841)

ıraxsın- ‘1) (mesafe, uzaklık) uzak

gelmek, uzak saymak, 2) yabancılık

çekmek’ < ırax ‘uzak’ (HRSI, 1043)

inezın- ‘birisini anne olarak tanımak’ <

ine ‘anne’ (HRSI, 127)

kıçığsın- ‘(bir şeyi) küçük görmek’

< kıçığ ‘küçük’ (HRSI, 180)

kireksın- ‘muhtaç olmak, ihtiyaç içinde

olmak’ < kirek ‘ihtiyaç, gerek’ (HRSI,

169)

kirtiksın- ‘inanmak istemek, güvenmek

istemek’ (HRSI, 171)

küssin- ‘üşenmek, tembellik etmek’ < *küs* ‘güç, kuvvet, gayret, çaba’ (HRSl, 220)

mırsın- (Sag.) ‘gelişmek, kuvvetlenmek, sağlamlaşmak’ (HRSl, 261)

minıksın- ‘benimsemek, kendine mal etmek’ (HRSl, 246)

morsın- ‘memnun olmak, tatmin olmak, yetinmek’ (HRSl, 253)

nimzın- (II) ‘memnun olmak, hoşnut olmak’ (HRSl, 279)

ökersin- ‘(birine, bir şeye) hayran hayran bakmak, (birini) hayranlıkla izlemek’ < *öker* ‘güzel, iyi, sempatik’ (HRSl, 321)

pasxasın- ‘1) yabancılaşmak, 2) savulmak, bir yana çekilmek’ < *pasxa* ‘başka, yabancı’ (HRSl, 352)

pirosın- ‘kendini suçlu hissetmek’ < *piro* ‘suç, kusur’ (HRSl, 413)

pırsın- ‘(bebek) gelişmek, büyümek’ (HRSl, 413)

saxsın- ‘beklemek’ < *sax* ‘bekleme’ (HRSl, 454)

sıxsın- ‘sıvamak, yukarı kaldırmak’ (HRSl, 562)

sidıksın- ‘zorluk çekmek, zorluk duymak’ < *sidik* ‘zor, ağır, güç’ (HRSl, 462)

sooxsın- ‘1) soğuk hissetmek, üşümek, 2) antipati duymak’ < *soox* ‘soğuk’ (HRSl, 494)

tamaxsın- ‘yemek yemek istemek, acıkmak’ < *tamax* ‘yiyecek, gıda’ (HRSl, 585)

tññzın- (Kaç.) ‘yağmalamak, talan etmek’ (HRSl, 631)

toxsin- ‘tok hissetmek’ < *tox* ‘tok’ (HRSl, 656)

tosxin- ‘doymak’ < *tox* ‘tok’ (xs > sx) (HRSl, 655)

uluğsın- ‘kendini büyük sanmak’ < *uluğ* ‘büyük, ulu’ (HRSl, 726).

6.1.11. {+SIrA-}

arğıssıra- ‘arkadaşın yokluğunu hissetmek’ < *arğıs* ‘dost, arkadaş’ (HRSl, 75)

assıra- ‘açlık hissetmek’ < *as* ‘aç’ (HRSl, 83)

azaxsıra- ‘hastalığı yaymak, hastalığı başkasına geçirmek’ (HRSI, 33)

çabassıra- ‘yatışmak, sakinleşmek, yumuşamak’ < *çabas* ‘yumuşak, sakin’ (HRSI, 913)

çağbanzıra- ‘yağlı yemek istemek, et yemek istemek’ < *çağban* ‘yağsız, yavan’ (HRSI, 916)

çağzıra- ‘(et için) yağlı yiyecekleri özlemek’ < *çağ* ‘yağ’ (HRSI, 917)

çalğışsıra- ‘yalnız hissetmek’ < *çalğış* ‘yalnız, tek’ (HRSI, 934)

çışsıra- ‘keskin koku duyma hissine sahip olmak’ < *çış* ‘koku’ (HRSI, 1026)

çiitsıra- ‘kendini genç hissetmek’ < *çiit* ‘genç’ (HRSI, 964)

çileksıra- ‘endişe etmek, endişe duymak, telaşlanmak, merak etmek’ (HRSI, 967)

çirkeensıra- ‘modaya uygun giyinmeye çalışmak’ < *çirkeen* ‘şıklık düşkünlü, modaya uygun’ (HRSI, 971)

çobalsıra- ‘kederlenmek, hüznlenmek’ < *çobal* ‘keder, hüzn, kaygı’ (HRSI, 982)

çoxsıra- ‘1) fakirleşmek, yoksullaşmak, 2) (servet, para) azalmak’ < *çox* ‘yok; yoksul, fakir’ (HRSI, 993)

çoysıra- ‘yalakalık yapmak, iki yüzlü olmak, yılışmak’ < *çoy* ‘yalan, yalancı’ (HRSI, 984)

çöpsıra- ‘razı olmak, desteklemek’ < *çöp* ‘razı olma, kabul’ (HRSI, 997)

xıssıra- ‘genç kızın gönlünü çalmak, şıpsırdı olmak’ < *xış* ‘kız’ (HRSI, 902)

xıyğasıra- ‘kendini akıllı göstermeye çalışmak, akıllı geçinmek’ < *xıyğa* ‘zeki, akıllı’ (HRSI, 881)

xoxsıra- ‘azalmak, eksilmek’ (HRSI, 854)

itsıra- ‘et yemek istemek’ < *it* ‘et’ (HRSI, 139)

keenzsıra- ‘(kadınlar hakkında) güzel görünmek, iyi görünmek, hoş görünmek’ < *keen* ‘güzel, iyi, hoş’ (HRSI, 156)

künsıra- ‘1) zayıflamak, zayıf düşmek, 2) (hasta) halsiz hissetmek’ < *kün* ‘güneş, gün hava’ (HRSI, 216)

küreñzire- ‘güneşte kararmak, güneşte
yanmak’ < *küreñ* ‘kahverengi; yanık’
(HRSI, 218)

mañzıra- ‘acele etmek, çabuk
davranmak’ < *mañ* ‘boş vakit, zaman’
(HRSI, 233)

mögışsire- (Sag.) ‘(kendini) yorgun
hissetmek, bezgin hissetmek, canı
sıkılmak’ < *mögış* ‘kederli, hüznü’
(HRSI, 254)

möneksire- ‘kederlenmek,
hüzünlenmek, efkarlanmak’ < *mönek*
‘kaygılı, üzgün, efkarlı’ (HRSI, 255)

mönışsire- ‘kederlenmek, üzülmek’ <
mönış ‘kederli, üzgün’ (HRSI, 255)

münsire- ‘et suyu istemek’ < *mün* ‘et
suyu’ (HRSI, 259)

ökışsire- ‘kendini öksüz hissetmek,
kendini yalnız hissetmek’ < *ökış* ‘öksüz’
(HRSI, 322)

öksışsire- ‘kendini öksüz hissetmek’ <
öksış ‘öksüz’ (HRSI, 322)

öyżire- (Sag.) ‘uyuklamak, pineklemek’
(HRSI, 321)

pastıxsıra- ‘1) mevki düşkünü olmak, 2)
büyüklenmek, kendini önemli görmek’
< *pastıx* ‘yönetici, idareci’ (HRSI, 352)

postañsıra- ‘yaşını büyük göstermeye
çalışmak, genç gibi davranmak’ <
postañ ‘ergen’ (HRSI, 384)

pöziksire- ‘kendini üstün görmek,
kibirli olmak’ < *pözik* ‘yüksek, uzun’
(HRSI, 387)

sağışsıra- ‘merak etmek, endişe etmek,
kaygılanmak’ < *sağış* ‘akıl, fikir,
düşünce’ (HRSI, 428)

sooxsıra- ‘soğuk hissetmek, üşümek’ <
soox ‘soğuk’ (HRSI, 494)

talañsıra- ‘1) (darbeden) bilincini
yitirmek, bayılarak düşmek, 2)
(öksürmekten, ağlamaktan) nefesi
kesilmek’ (HRSI, 580)

tıdımzire- ‘karar verememek, kararsız
olmak, cesaret edememek’ < *tıdım*
‘kararlılık, kararlı oluş’ (HRSI, 627)

tigırsire- ‘(hava değişikliğinden)
hastalanmak, hasta düşmek’ < *tigır*
‘gökyüzü, hava durumu’ (HRSI, 614)

tuğansıra- ‘akraba olmak, akrabalık duyguları beslemek’ < *tuğan* ‘akraba’ (HRSI, 670)

uluğzıra- ‘1) gururlanmak, kibirlenmek, 2) (çocuk) kendini büyük sanmak’ < *uluğ* ‘ulu, büyük’ (HRSI, 725).

6.1.12. {+sIrXA-}

alaxsırxa- ‘(bir şeyi tam olarak) açıklayamamak, anlamamak’ (HRSI, 50)

arığsırxa- ‘temizlikte titiz olmak, temiz olmak’ < *arığ* ‘temiz’ (HRSI, 81)

artıxsırxa- ‘büyüklenmek, böbürlenmek, kibirlenmek’ < *artıx* ‘artık, fazla, üstün’ (HRSI, 79)

çapsırxa- ‘1) ağız tadıyla yemek, ziyafete konmak, 2) (birine, bir şeye) hayran olmak, 3) ilgili olmak’ < *çap* ‘azgın, kudurmuş’ (HRSI, 940)

çapsıxsırxa- ‘1) canı çekmek, yemek istemek, 2) yeni bir şeye ilgi duymak, ilginç gelmek’ < *çapsıx* ‘lezziz, lezzetli, tatlı’ (HRSI, 941)

çütsırke- ‘genç hissetmek; yaşını göstermemeye çalışmak’ < *çiit* ‘genç’ (HRSI, 964)

çöpsırke- ‘razı olmak, takdir etmek’ < *çöp* ‘razı olma, kabul’ (HRSI, 997)

xandırasırxa- ‘kendini beğenmek, kibirlenmek, böbürlenmek’ < *xandıra* ‘pek, çok, iyi, güzel’ (HRSI, 799)

xoxsırxa- ‘tiksinmek, iğrenmek’ (HRSI, 854)

kipsırke- ‘1) geleneklere bağlı olmak, töreye bağlı olmak, 2) yasalara uymak’ < *kip* ‘gelenek, görenek, yasa’ (HRSI, 167)

külüksırke- ‘cesur görünmek’ < *külük* ‘cesur’ (HRSI, 214)

minıksırke- ‘kendine mal etme eyiliminde olmak’ (HRSI, 246)

passırxa- ‘kibirlenmek, yüksekte bakmak’ < *pas* ‘baş, tepe, doruk’ (HRSI, 349)

pastıxsırxa- ‘1) mevki düşkünü olmak, 2) büyüklenmek, kendini önemli görmek’ < *pastıx* ‘yönetici, idareci’ (HRSI, 352)

pıssırxa- ‘1) her şeyi gerektiği gibi yapmak, 2) emretmek, buyurmak, 3) (birine) akıl vermek, (birinin) işine karışmak’ (HRSI, 413)

pīlīksīrke- ‘biliyormuş gibi görünmek’

< *pīlīg* ‘bilme, anlama’ (HRSl, 366)

sössīrke- ‘1) uzun uzun konuşmak, 2)

ukalalık yapmak’ < *sös* ‘söz, kelime’

(HRSl, 509)

uluğsırxa- ‘1) gururlanmak,

kibirilenmek, çalım satmak, 2) (çocuk)

kendini büyük sanmak’ < *uluğ* ‘ulu,

büyük’ (HRSl, 726)

uluğsırxa- ‘1) gururlanmak,

kibirilenmek, 2) (çocuk) kendini büyük

sanmak’ < *uluğ* ‘ulu, büyük’ (HRSl,

725)

ussırxa- ‘kendini müdür veya şef

sanmak’ < *us* ‘usta’ (HRSl, 734).

6.1.13. {+(I)X-}

azıx- ‘(yemek) doymak’ < *as* ‘yemek,

gıda’ (HRSl, 34)

çabıx- ‘açgözlü olmak, cimri olmak’ <

çabı ‘açgözlü, cimri’ (HRSl, 914)

xalcaax- (Sag.) ‘ortalığı birbirine

katmak, kudurmak’ < *xalcaa* ‘kavgacı,

kaba’ (HRSl, 793)

xanix- (Şor.) ‘1) (göz) kanamak, 2)

öfkelenmek, kızmak’ < *xan* ‘kan’

(HRSl, 800)

xıpçıx- ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ <

xıpçı ‘sinirlilik, asabiyet’ (HRSl, 894)

xarçıx- ‘kapis yapmak, inat etmek’ <

xarçı ‘itiraz, itiraz etme’ (HRSl, 816)

xorıx- ‘korkmak, ürkemek’ (HRSl, 851)

oox- ‘zehirlemek’ < *oo* ‘zehir’ (HRSl,

305)

ornıx- ‘1) (bir yere) alışmak, yerleşmek,

2) iklime alışmak, ortama alışmak’ <

ornı ‘yer’ (HRSl, 313)

özık- ‘acıkmak, aç olmak’ < *ös* ‘mide’

(HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

özök- ‘acıkmak, aç olmak’ < *ös* ‘mide’

(HRSl, 321; HksTürkSz, 352)

pırık- ‘birleşmek, kaynaşmak’ < *pır*

‘bir’ (HRSl, 368)

saax- ‘ayılmak, kendine gelmek’ < *sax*

(IV) ‘ayık’ (HRSl, 418)

sabıx- (I) ‘şöhret kazanmak, ün salmak,

tanınmak’ < *sab* ‘şöhret, ün’ (HRSl,

422)

sabıx- (II) ‘1) alışmak, heveslenmek, 2)

çekmek, cezbetmek’ (HRSl, 422)

tarıx- ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ < *tar*

‘dar’ (HRSl, 599)

tinix- ‘1) acele etmek, 2) halsiz düşmek, 3) ölmek’ < *tin* ‘can, ruh; soluk, nefes’ (HRSI, 703)

tızix- ‘yatışmak, dinmek, kesilmek’ < *tis* ‘rahat, durgun, sakin’ (HRSI, 700)

todix- ‘hafifçe kurumak, azıcık kurumak’ < *tot* ‘rüzgar, yel’ (HRSI, 639).

6.1.14. {+GAr-}

atxar- (Sag.) ‘ikram etmek, ikramda bulunmak’ (HRSI, 86)

çasxar- (I) ‘teselli vermek, avutmak, yatıştırmak’ < *ças* ‘yaş, ıslak’ (HRSI, 954)

çasxar- (II) ‘bebeğin gözlerini anne sütü ile yıkamak’ < *ças* ‘yaş, ıslak’ (HRSI, 954)

xutxar- ‘kurtarmak’ < *xut* ‘kut, ruh’ (HRSI, 870)

osxar- (Sag.) ‘tanımak, bilmek’ (HRSI, 316) Krş. Nog. *esker-* ‘hatırlamak’ (Şçerbak 2016: 166), Kırg. *esker-* ‘hatırlamak’ < *es* ‘akıl’ (KırgSöz, 339-341)

otxar- ‘1) samanla beslemek, 2) otlatmak’ < *ot* ‘ot’ (HRSI, 318)

sısxar- ‘1) (yağı) eritmek, eritip çıkarmak, 2) (yağ) süzmek’ (HRSI, 562)

suğar- ‘1) (hayvan) sulamak, su vermek, 2) (alkollü içecek) içirmek’ < *suğ* ‘su’ (HRSI, 517)

usxar- (I) ‘hatırlamak, aklına getirmek’ (HRSI, 736) Krş. Nog. *esker-* ‘hatırlamak’ (Şçerbak 2016: 166), Kırg. *esker-* ‘hatırlamak’ < *es* ‘akıl’ (KırgSöz, 339-341)

üñger- ‘1) bir şeyi eyerin üzerine atıp götürmek, 2) bir işin sorumluluğunu birinin üstüne yüklemek’ (HRSI, 753).

6.1.15. {+(I)rA-}

ağbara- ‘(saç) dağılmak, karışık olmak’ (HRSI, 28)

aldara- (I) ‘çok yorulmak, yorgun düşmek’ (HRSI, 54)

aldara- (II) ‘acı çekmek, ıstırap çekmek, cefa çekmek’ (HksTürkSöz, 36)

añara- ‘1) dikkatsiz olmak, 2) (büyükbaş hayvan) azmak’ < *añ* ‘av hayvanı’ (HRSI, 66)

añmara- ‘dağınık, karışık olmak’ < *añmaa* ‘dikkatsiz, dağınık’ (HRSI, 67)

azıra- ‘1) beslemek, 2) yetiştirmek’ < *as*
‘yemek, besin, tahıl’ (HRSI, 37)
çaçıra- (I) ‘sıçramak; patlamak’ (HRSI,
959) Krş. Kırg. *çaçıra-* ‘sıçramak’ <
çaçı ‘saçak’ (KırgS, 242)
çazora- ‘(gözyaşı) gözleri dolmak,
gözleri sulanmak, (göz) yaşarmak’ <
ças ‘yaş, gözyaşı’ (HRSI, 923)
çızara- ‘1) hantal olmak, ağır hareket
etme, 2) dağınık olmak’ (HRSI, 1016)
çibire- ‘1) cıvıldamak, 2) (birçok böcek)
çok olmak, 3) (vücut) titremek’ (HRSI,
974)
çičire- ‘(yağmur) serpmek, çiselemek’
(HRSI, 981)
çičire- (I) ‘(yağmur) çiselemek’ (HRSI,
980)
çičire- (II) ‘titremek’ (HRSI, 980)
çigre- ‘(yara) irinlenmek, sulanmak’ <
çig ‘yara’ (HRSI, 975)
çuğara- ‘1) (katman) incelmek, ince
olmak, 2) (insan) zayıf düşmek’ < *çuğa*
‘ince, nazik’ (HRSI, 1001)
eere- ‘kahkaha atmak, gülmek’ (HRSI,
1060)
xaltıra- ‘titremek’ (HRSI, 792)

xalxara- ‘(giyim) bol olmak, geniş
olmak’ (HRSI, 793)
xañıra- ‘1) çınlamak, tınlamak, 2)
(turna) kuğurmak, (kaz) vaklamak’ <
xañ ‘yansıma ses’ (HRSI, 802)
xısxara- ‘kısalma’ < *xısxa* ‘kısa’
(HRSI, 904)
xıymıra- ‘kımıldamak, kıpırdamak’
(HRSI, 883)
xoñıra- ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI,
844) Krş. *xañıra-* (HRSI, 802)
xoxçıra- ‘azalmak, ekşimek’ (HRSI,
855)
ura- ‘(köpek) hırlamak’ (HRSI, 1051)
köksöre- ‘(arasıra hafifçe) öksürmek’ <
köksö ‘öksürük’ (HRSI, 197)
kügre- (Sag.) ‘gürlemek’ (HRSI, 212)
maara- ‘(koyun) melemek’ < **maa*
‘yansıma ses’ (HRSI, 227)
müüre- ‘1) (inek, buzağı) böğürmek, 2)
(insan) bağırma’ < **müü* ‘yansıma ses’
(HRSI, 260)
nayra- (II) ‘dalgalanmak, sallanmak’ <
nay ‘bataklık’ (HRSI, 266)
niskere- ‘1) incelmek, 2) daralmak’ <
niske ‘ince, dar’ (HRSI, 282)

obaara- ‘yıkık ve dağınık görünmek’ < *obaa* ‘(dağın ruhuna adanan) tepe, adak taşları yığını’ (HRSI, 290)

poğıra- ‘pislik içinde yaşamak’ < *pox* ‘bok, pislik’ (HRSI, 373)

puzura- (I) ‘(donma veya yanma sonucu) su toplamak, (çeşitli hastalıklardan dolayı) kabarcıklarla kaplanmak’ < *pus* ‘buz’ (HRSI, 397)

puzura- (II) ‘(kuğu) ötmek’ (HRSI, 397)

puzura- (III) ‘(kuş) tüy dökmek’ (HRSI, 397)

sadaara- ‘savurgan olmak, tutumsuz olmak’ (HRSI, 429)

salbaara- ‘özensiz olmak, dağınık olmak’ < *salbaa* ‘özensiz’ (HRSI, 436)

sañra- ‘çınlamak’ < *sañ* ‘çan’ (HRSI, 445)

sayra- (I) ‘(saksığan) ötmek, cırıldamak’ (HRSI, 434)

sayra- (II) ‘karaya oturmak’ < *say* ‘çakıl taşı’ (HRSI, 434)

sayra- (III) (Sag.) ‘(çam fıstığının kabuğunu) çıkarmak, soymak’ < *say* ‘çam fıstığı kabuğu’ (HRSI, 434)

sayra- (IV) ‘(sığ nehir) şırıl şırıl akmak, akmak’ < *say* ‘sığ yer’ (HRSI, 434)

sañra- ‘1) çınlamak, 2) (zil) çalmak’ (HRSI, 556) Krş. *sañra-* (HRSI, 445)

subara- ‘özensiz olmak, dağınık olmak’ (HRSI, 515)

tazıra- (Sag.) ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ < *tas* ‘taş’ (HRSI, 575)

tumora- ‘soğuk almak, hasta olmak’ < *timo* ‘hastalık, salgın, nezle’ (HRSI, 701)

toxara- (Kız.) ‘(karnı) doymak, bir şeye doymak’ < *tox* ‘tok’ (HRSI, 656)

tumara- ‘yarı uykulu hâlde olmak’ < *tuma* ‘sıtma sayıklaması’ (HRSI, 676)

tunara- ‘yarı uykulu hâlde olmak’ Krş. *tumara-* (HRSI, 677)

uzara- ‘1) artmak, uzatmak, 2) devam etmek, sürmek’ < *uzax* ‘uzun, uzak’ (HRSI, 716)

üğbere- ‘darmadağınık olmak, karmakarışık olmak’ < *üğbe* ‘yığın, kalabalık’ (HRSI, 744)

üğdere- ‘(saç) dağılmak, karışık olmak’ (HRSI, 744)

6.1.16. {+(A)n-}

çixçan- (II) ‘ellerini şakağına dayayıp oturmak’ < *çixçaa* ‘şakak’ (HRSI, 1027)

çülen- ‘1) maskeli balo kıyafeti giymek, maske takmak, 2) özensizce giyinmek’ < *çül* ‘yüz, kılık, görünüş’ (HRSI, 1066)

xıcan- ‘korkutmak, tehdit etmek, gözdağı vermek’ (HRSI, 907)

xırtan- ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ < *xırt* ‘sinirli, öfkeli’ (HRSI, 1066)

köölen- ‘1) sevmek, 2) aşık olmak’ < *kööl* ‘sevgi, aşk’ (HRSI, 203)

küçen- (Kaç.) ‘çalışmak, çabalamak, gayret etmek’ (HRSI, 221)

poğıran- ‘1) (at) dudağını ısırarak, 2) (insan) yemek yemek’ (HRSI, 373)

tınan- ‘1) dinlenmek, ara vermek, 2) rahatlamak, yatışmak, sakinleşmek’ < *tın* ‘soluk, nefes’ (HRSI, 702)

tonan- ‘(kürk, elbise, çamaşır) giymek, giyinmek’ < *ton* ‘kürk, palto’ (HRSI, 646)

tügen- ‘1) tükenmek, sona ermek, 2) acı çekmek, kederlenmek’ (HRSI, 686)

uzan- ‘1) (elle) yapmak, 2)

marangozluk yapmak, dülgerlik yapmak’ < *us* ‘usta’ (HRSI, 715)

6.1.17. {+(A)l-}

çoğal- ‘kaybolmak, yok olmak’ < *çok* ‘yok’ (HRSI, 982)

çoxıral- ‘1) alacalı bulacalı görünmek, 2) alacalı bulacalı olmak’ < *çoxır*

‘alacalı bulacalı’ (HRSI, 993)

xaral- ‘1) kararmak, 2) siyah görünmek’ < *xara* ‘kara, siyah’ (HRSI, 807)

xıral- ‘kırlaşmak, ağarmak’ < *xır* ‘kır, boz’ (HRSI, 895).

ıural- ‘kapris yapmak, inat etmek’ < *ıur* ‘düşmanlık, hasımlık’ (HRSI, 1051; HksTürkSz, 201)

igirel- ‘1) eğilmek, bükülmek, 2) kamburlaşmak, 3) kıvrılmak’ < *igir* ‘eğri, kıvrımlı’ (HRSI, 115)

kibel- ‘1) şaman duası etmek, şaman türküsü söylemek, 2) güzel, düzgün konuşmak’ < *kip* ‘rivayet, söylence, atasözü’ (HRSI, 157)

nool- ‘denemek, tecrübe etmek, sınamak’ < *noo* ‘nasıl’ (HRSI, 284)

ooral- ‘(göz) çökmek’ (HRSI, 307)

pügürel- ‘kamburlaşmak’ < *pügür*
‘kambur’ (HRSI, 404)

sarğal- ‘1) sararmak, 2) ihtiyarlamak,
yaşlanmak’ < *sarığ* ‘sarı’ (HRSI, 448)

sobıral- ‘pul pul dökülmek’ < *sobıra*
‘kabul; pürtük’ (HRSI, 485)

tımel- ‘homurdanmak, mırıldanmak’
(HRSI, 631)

tügel- ‘1) tükenmek, sona ermek, 2)
kederlenmek’ (HRSI, 686)

tüzel- (I) ‘1) düzelmek, 2) doğrulmak’ <
tüs ‘düz, doğru’ (HRSI, 687)

unal- ‘1) ufalanmak, parçalanmak,
kesilmek, 2) yoğrulmak’ < *un* ‘un’
(HRSI, 728).

6.1.18. {+(A)t-}

arıt- ‘1) arıtmak, temizlemek, 2) silmek,
kurulamak’ < *arığ* ‘arı, temiz’ (HRSI,
81)

çayıt- ‘(adıyla hitap etmeden) kocasının
veya karısının yaşlı akrabalarına saygı
göstermek’ < *çayı* ‘adet, düzen’ (HRSI,
929)

çılbrat- ‘düz olmak, düzgün olmak’ <
çılbr ‘düz, düzgün’ (HRSI, 1018)

çoğat- (Sag.) ‘(insan) öldürmek, yok
etmek’ < *çox* ‘yok’ (HRSI, 982)

xalat- ‘küfretmek, azarlamak’ < *xal*
‘huysuz’ (HRSI, 788)

küdüret- (Kaç.) ‘(saçı) dağıtmak,
karıştırmak’ < *küdür* ‘1) kılılı, tüylü, 2)
karışık’ (HRSI, 212)

omat- (Kaç.) ‘düzeltmek, düzleştirmek,
keserek kısaltmak’ (HRSI, 301)

tüget- ‘1) bitirmek, sona erdirmek, 2)
tüketmek’ (HRSI, 686)

tüzet- ‘düzeltmek’ < *tüs* ‘düz, doğru’
(HRSI, 687)

ulğaat- ‘1) yaşlanmak, 2) şiddetlenmek,
artmak’ < *uluğ* ‘ulu, büyük’ (HRSI,
724)

umzut- ‘cenaze töreni yapmak’ (HRSI,
727)

unat- ‘1) ufalamak, 2) yoğurmak’ < *un*
‘un’ (HRSI, 728)

usxat- ‘uyandırmak’ (HRSI, 736)

uzat- ‘1) (bir şeyi) uzatmak, 2) germek,
3) uzatmak, sürdürmek’ < *us* ‘uç, son,
tepe’ (HRSI, 715).

6.1.19. {(A)y-}

añmay- ‘dağınık olmak, dikkatsiz olmak’ < *añmaa* ‘dağınık, dikkatsiz, dalgın’ (HRSI, 66)

arxay- ‘şişmek, kabarmak, çeşitli yönlerde doğru çıkıntı oluşturmak’ < *arxa* ‘kenar’ (HRSI, 79)

çılmay- ‘dedikodu yapmak’ < *çılma* ‘dedikoducu’ (HRSI, 1019)

çixıray- ‘boynunu içine çekmek’ < *çixır* ‘kısa boyunlu’ (HRSI, 1027)

xasxay- ‘1) yükselmek, 2) kibirli ya da gurulu bir görünüme bürünmek’ < *xasxa* ‘askeri ünvan’ (HRSI, 821)

xoolay- ‘boş olmak’ < *xool* ‘boş’ (HRSI, 844)

igırey- ‘1) eğilmek, bükülmek, 2) kamburlaşmak, 3) kıvrılmak’ < *igır* ‘eğri, eğrilmiş, kıvrımlı’ (HRSI, 115)

orxay- ‘(yaşlılar hakkında) kamburlaşmak, bükülmek’ < *orxa* ‘omur, omurga’ (HRSI, 315; HksTürkSz, 339)

poğday- ‘böbürlenmek, büyüklenmek, kibirlenmek’ < *poğda* ‘iri, şişman; güzel, alımlı’ (HRSI, 373)

puzay- ‘donmak, buz tutmak’ < *pus* ‘buz’ (HRSI, 396)

pügürey- ‘kamburlaşmak’ < *pügür* ‘kambur’ (HRSI, 404)

sıray- ‘1) (yalnız, tek) olmak, dimdik durmak, 2) (büyüklüğüyle, boyuyla) diğerlerinden ayrılmak, fark edilmek’ < *sıra* ‘sırık, çubuk’ (HRSI, 557)

taxıray- ‘bitki örtüsü kaybolmak, kelleşmek, çıplaklaşmak’ < *taxır* ‘çıplak, kel’ (HRSI, 605)

toñxay- ‘1) emeklemek, emekler gibi durmak, 2) başını yere doğru eğmek’ < *toñxa* ‘baş aşağı, ayaklar yukarı’ (HRSI, 648; HksTürkSz, 520)

töñey- ‘çıkıntı meydana getirmek, (bir şeyin üzerinden) yükselmek’ < *töñ* ‘kabartı, tepe, yükselti’ (HRSI, 663)

uzay- ‘(boyu) uzamak’ < *us* ‘son, uç, doruk’ (HRSI, 715).

6.1.20. {+XIn-}

aasxin- ‘söz vermek, yemin etmek’ < *aas* ‘ağız’ (HRSI, 20)

asxin- ‘yemin etmek’ Krş. *aasxin-* (HRSI, 120)

küskün- ‘üşenmek, tembellik etmek’ <
küs ‘güç, kuvvet, gayret, çaba’ (HRSI, 220)

posxın- ‘(ipten, urgandan) çözüp
kurtulmak’ < *pos* ‘hür, serbest, özgür’
(HRSI, 384).

6.1.21. {+sA-}

çikse- ‘(hamile kadın) aş ermek, aşırı
yemek istemek’ (HRSI, 965)

xapsa- ‘hasta olmak’ (HRSI, 803)

xaxsa- (I) ‘kurumak, kuruyup çatlamak’
< *xax* ‘dal, budak, kütük’ (HRSI, 827)

xaxsa- (II) (Sag., Kaç.) ‘aralıksız
konuşmak; gevezelik yapmak’ (HRSI, 827)

xırsa- ‘hıçkırmak’ (HRSI, 898)

kökse- ‘küfretmek, sövmek, azarlamak’
(HRSI, 197)

napsa- ‘yamamak, onarmak, tamir
etmek’ (HRSI, 271)

paarsa- ‘şefkat göstermek, okşamak’ <
paar ‘karaciğer; iç, gönül’ (HRSI, 333)
sırsa- ‘(kemik) sızlamak’ (HRSI, 560)

suxsa- ‘susamak, su içmek istemek’ <
suğ ‘su’ (HRSI, 526)

tipse- ‘çiğnemek, ayağı altında ezmek,
basarak sıkıştırmak’ (HRSI, 623).

6.2. Fiilden Fiil Yapan Eklerle

Türemiş Fiiller

6.2.1. {- (I) s-}

aallas- ‘(birbirine) konuk olmak’ <

aalla- ‘konuk olmak’ (HRSI, 17)

aarlas- ‘(birlikte veya birbirine) saygı
göstermek’ < *aarla-* ‘saygı göstermek’
(HRSI, 18)

aaxtas- ‘bağışmak’ < *aaxta-*
‘bağırmak’ (HRSI, 20)

abalas- ‘(birlikte) ayı avlamak’ <
abala- ‘ayı avlamak’ (HRSI, 21)

abaxaylanıs- ‘(birlikte) güzelleşmek,
süslenmek’ < *abaxaylan-* ‘güzelleşmek,
süslenmek’ (HRSI, 21)

abıdı- ‘(birlikte) (beşik) sallamak’ <

abıt- ‘(beşik) sallamak’ (HRSI, 22)

abılas- ‘(birlikte) (etrafını çevreleyerek)
saldırmak’ < *abıla-* ‘etrafını
çevrelemek, saldırmak’ (HRSI, 22)

açını- ‘(birbirine) acımak; (birbirini)
sevmek’ < *açın-* ‘acımak; sevmek’
(HRSI, 91)

açırğanis- ‘(birlikte) üzölmek, kızmak’
 < **açırğan-** ‘üzölmek, kızmak’ (HRSI, 92)
açıs- (I) ‘sızlamak, yanmak’ (HRSI, 91)
açıs- (II) (Kaç.) ‘(birlikte) açmak’ < **as-**
(III) ‘açmak’ (HRSI, 91)
adas- ‘(birlikte veya birbirine) ad vermek’ < **ada-** ‘ad vermek’ (HRSI, 30)
ağartıs- ‘(birlikte) beyaza boyamak, beyaza boyamasına yardım etmek’ < **ağart-** ‘beyaza boyatmak’ (HRSI, 27)
ağaxtanıs- ‘(birlikte) yuvarlanmak’ < **ağaxtan-** ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 27)
alaagıs- ‘boş konuşmak’ < **alaax-** ‘saçmalamak, boş konuşmak’ (HRSI, 48)
alaastanıs- ‘(birlikte ya da karşılıklı olarak) aptalca davranmak’ < **alaastan-** ‘aptalca davranmak’ (HRSI, 49)
albastas- ‘(birlikte) sırayla yapmak’ < **albasta-** ‘sırayla yapmak’ (HRSI, 51)
alcaagıs- ‘(birlikte) uğraşmak’ < **alcaax-** ‘uğraşmak’ (HRSI, 57)
algas- ‘(birbirine) başarı dilemek’ < **algā-** ‘iyilik ve başarı dilemek’ (HRSI, 52)

ahıs- (I) ‘değişmek’ (HRSI, 58)
ahıs- (II) ‘(birbirinden) almak’ < **al-** ‘almak’ (HRSI, 58)
amaaras- ‘(birlikte) çevrelemek, kuşatmak’ < **amaara-** ‘çevrelemek, kuşatmak’ (HRSI, 60)
amaxtanıs- ‘(birlikte) yuvarlanmak’ < **amaxtan-** ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 61)
añdıs- ‘bakışmak; (birbirine) saldırmak’ < **añdı-** ‘dikizlemek; saldırmak’ (HRSI, 66)
anıs- ‘(birlikte) zenginleşmek; (birlikte) elde etmek’ < **anı-** ‘zenginleşmek; elde etmek’ (HRSI, 65)
aparıs- ‘(birlikte) götürmek’ < **apar-** ‘götürmek’ (HRSI, 67)
araçılanıs- ‘(birlikte) kurtulmak; (birlikte) savunmak’ < **araçılan-** ‘kurtulmak; savunmak’ (HRSI, 72; HksTürkSz, 46)
aralas- ‘karışmak’ < **arala-** ‘karışmak’ (HRSI, 70)
arğamcılās- ‘(birlikte) ipe bağlamak’ < **arğamcıla-** ‘ipe bağlamak’ (HRSI, 74)
arığlas- ‘(birlikte) temizlemek’ < **arığla-** ‘temizlemek’ (HRSI, 81)

arsayıs- ‘(bir çok şey) uçlanmak’ <
arsay- ‘uçlanmak’ (HRSI, 77)
artıs- (II) ‘(birlikte) yüklemek’ < **art-**
(I) ‘yüklemek’ (HRSI, 78)
artıxtas- ‘(birbirini) tercih etmek, üstün
görmek’ < **artıxta-** ‘tercih etmek, üstün
görmek’ (HRSI, 79)
arxayıs- ‘(bir çok şey) şişmek,
kabarmak’ < **arxay-** ‘şişmek, kabarmak’
(HRSI, 79)
aspaxtas- ‘kucaklaşmak’ < **aspaxta-** (I)
‘kucaklamak’ (HRSI, 82)
atarxas- ‘(birbirini) kıskanmak’ <
atarxa- ‘kıskanmak’ (HRSI, 86)
atıs- ‘(birlikte) ateş etmek, atmak’ < **at-**
(I) ‘atmak, ateş etmek’ (HRSI, 87)
axiñnas- ‘(birlikte) soluğu kesilmek’ <
axiñna- ‘soluğu kesilmek’ (HRSI, 90;
HksTürkSz, 32)
axsañnas- ‘(birlikte) topallamak, aksak
yürümek’ < **axsañna-** ‘topallamak,
aksak yürümek’ (HRSI, 88)
ayas- (II) ‘(birbirine veya birlikte)
acımak’ < **aya-** (III) ‘acımak’ (HRSI,
39)

ayıdı- ‘(birlikte) şarkı veya türkü
söylemek, 2) şarkı veya türkü
söylemede yarışmak’ < **ayıt-** ‘şarkı
söylemek’ (HRSI, 46)
aylanıs- ‘(birlikte) dönmek’ < **aylan-**
‘dönmek’ (HRSI, 42)
aylaxtanıs- ‘(birlikte) (dans veya
oyunda) dönmek’ < **aylaxtan-** ‘dönmek’
(HRSI, 43)
aytı- ‘(birbiriyle) konuşmak’ < **ayt-**
‘söylemek, konuşmak’ (HRSI, 45)
azımaxtanıs- ‘(karşılıklı) ele geçirmek’
< **azımaxtan-** ‘ele geçirmek’ (HRSI, 35)
azıras- ‘(birlikte) beslemek’ < **azıra-**
‘beslemek’ (HRSI, 36)
çaalas- ‘(birlikte) savaşa gitmek’ <
çaala- ‘savaşa gitmek’ (HRSI, 910)
çabaaras- ‘(genellikle böcekler
hakkında) (her tarafına) yapışmak,
üşüşmek’ < **çabaara-** ‘(her tarafına)
yapışmak, üşüşmek’ (HRSI, 912)
çaballanı- ‘(birlikte) sövmek’ <
çaballan- ‘sövmek’ (HRSI, 913)
çaballas- ‘(birbirine veya birlikte)
sövmek, kötülemek’ < **çaballa-**
‘sövmek, kötülemek’ (HRSI, 913)

çağdas- ‘(birbirine) yaklaşmak’ <
çağda- ‘yaklaşmak’ (HRSI, 917)
çağınnas- ‘(birbirine) yakınlaşmak’ <
çağınna- ‘yakınlaşmak’ (HRSI, 918)
çağınzıras- ‘yakın akraba olmak, akraba
olmak’ (HRSI, 918)
çağıras- ‘(birlikte) cıvıldamak’ <
çağıra- ‘cıvıldamak’ (HRSI, 918)
çalaxaylanıs- ‘(karşılıklı) güler yüzlü
olmak’ < **çalaxaylan-** ‘güler yüzlülük
göstermek’ (HRSI, 932)
çalbastanı- ‘(birçok şey) dalgalanmak’
< **çalbastan-** ‘dalgalanmak’ (HRSI, 933)
çalbayıs- ‘(birlikte) sevinçle
gülümsemek’ < **çalbay-** ‘sevinçle
gülümsemek’ (HRSI, 932)
çalbırañnas- ‘(birlikte) sevincini
göstermek’ < **çalbırañna-** ‘(süt çocuğu,
bebek) gülümseyerek annesi veya
büyüklerinden kucağa alınmak istemek’
(HRSI, 933)
çalbıras- ‘(çok sayıda) tutuşup yanmak,
alevlenmek’ < **çalbıra-** (I) ‘tutuşup
yanmak, alevlenmek’ (HRSI, 933)
çalçıs- ‘(birbiriyle) atışmak, ağız
kavgası yapmak’ < **çalçı-** (Kaç.)

‘atışmak, ağız kavgası yapmak’ (HRSI,
937)
çalğanıs- ‘(birbirine) yalanıp durmak,
yalanmak’ < **çalğan-** ‘yalanıp durmak,
yalanmak’ (HRSI, 934)
çalğas- ‘(hayvan, vahşi hayvan)
(birbirini) yalamak’ < **çalğa-** ‘yalamak’
(HRSI, 933)
çallanı- ‘(birçok şey) kiralanmak’ <
çallan- ‘kiralanmak’ (HRSI, 935)
çaltıñnas- ‘zaman zaman parıldamak,
ışıldamak’ < **çaltıñna-** ‘zaman zaman
parıldamak, ışıldamak’ (HRSI, 936)
çaltıras- ‘(birçok şey) ışıldamak,
parlamak’ < **çaltıra-** ‘ışıldamak,
parlamak’ (HRSI, 936)
çamaaras- ‘(genellikle böcekler) (her
tarafına) yapışmak, üşüşmek’ <
çamaara- ‘(her tarafına) yapışmak,
üşüşmek’ (HRSI, 938)
çamortıs- ‘(birbirini) azarlamak,
(birbirine) sövmek’ < **çamort-** (Sag.)
‘azarlamak, sövmek’ (HRSI, 938)
çañdas- ‘(birbirini) azarlamak,
(birbirine) sövmek’ < **çañda-** ‘(birbirini)

azarlamak, (birbirine) sövmek' (HRSI, 938)

çañdıras- '(birlikte) cıvıldamak' < **çañdırı-** 'cıvıldamak' (HRSI, 939)

çapsınis- '(birbirine) yapışmak' < **çapsın-** 'yapışmak' (HRSI, 940)

çapsırxas- '(birlikte) ağız tadıyla yemek; (birlikte) (birine) hayran olmak' < **çapsırxa-** 'ağız tadıyla yemek; (birine) hayran olmak' (HRSI, 940)

çapsıs- '(birlikte) şaşmak' < **çapsı-** 'yapışmak' (HRSI, 939)

çaras- 'barışmak, uzlaşmak' (HRSI, 943)

çarbanıs- 'yapışmak, ilişmek' < **çarban-** 'yapışmak, ilişmek' (HRSI, 944)

çarbaxtanıs- '(birlikte veya birbirine) yapışmak, ilişmek; (birlikte) tırmanmak' < **çarbaxtan-** 'yapışmak, ilişmek; tırmanmak' (HRSI, 944)

çarğılas- '(birbirine veya birlikte) dava açmak' < **çarğıla-** 'yargılamak' (HRSI, 945)

çarılıs- '(birbirinden) ayrılmak' < **çarıl-** 'ayrılmak' (HRSI, 950)

çarıs- (II) '(birlikte) yarmak' < **çar-** (II) 'yarmak' (HRSI, 949)

çarxanıs- '(birlikte) sıkılmak, üzülmek' < **çarxan-** 'sıkılmak, üzülmek' (HRSI, 948)

çaxıyıs- '(birçok kişi) avare avare dolaşmak' < **çaxıy-** 'avare avare dolaşmak' (HRSI, 957)

çaxlas- '(birçok kişi) yerken avurtlarını şakırdatmak' < **çaxla-** 'yerken avurtlarını şakırdatmak' (HRSI, 955)

çaxsılas- '(birbirini) övmek' < **çaxsıla-** 'övmek' (HRSI, 956)

çaybañnas- '(birlikte) salına salına yürümek' < **çaybañna-** 'salına salına yürümek' (HRSI, 926)

çaydırıs- '(birlikte) sulamak' < **çaydır-** (II) 'sulamak' (HRSI, 927)

çayıdıls- '(birbirine) saygı göstermek' < **çayıt-** 'saygı göstermek' (HRSI, 929)

çayınıs- '(birbirini) ıslatmak' < **çayın-** 'su dökünmek' (HRSI, 930)

çaylıxtanıls- '(birlikte) (serin havaya rağmen) yazlık giyinmek' < **çaylıxtan-** '(serin havaya rağmen) yazlık giyinmek' (HRSI, 928)

çayxalı- ‘(birçok şey) sallanmak’ <
çayxal- ‘sallanmak’ (HRSI, 928)
çayxanı- ‘(birçok şey) sallanmak’ <
çayxan- ‘sallanmak’ (HRSI, 928)
çayxañnas- ‘(birçok şey) sallanmak’ <
çayxañna- ‘sallanmak’ (HRSI, 928)
çayxas- ‘(birlikte) silkmek’ < **çayxa-**
‘silkmek’ (HRSI, 928)
çazanı- ‘(birlikte) süslenmek’ < **çazan-**
(II) ‘süslenmek’ (HRSI, 921)
çazas- ‘(birçok şey) yontmak’ < **çaza-**
(III) ‘yontmak’ (HRSI, 920)
çazını- ‘(birlikte) saklanmak’ < **çazın-**
‘saklanmak’ (HRSI, 924)
çazırı- ‘(birlikte) saklamak’ < **çazır-**
‘saklamak’ (HRSI, 924)
çiğiras- ‘(kuşlar) cıvıldaşmak’ < **çiğıra-**
‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 1015)
çılıs- ‘(gruplar halinde) yığılmak’ <
çıl- ‘yığılmak’ (HRSI, 1028)
çurılıs- ‘buruşmak, büzüşmek’ < **çurıl-**
‘buruşmak, büzüşmek’ (HRSI, 1029)
çılbañnas- ‘(birlikte) kuyruk sallamak’
< **çılbañna-** ‘kuyruk sallamak’ (HRSI,
1018)

çıldırı- ‘hareket ettirmesine yardım
etmek’ < **çıldır-** ‘hareket ettirmek’
(HRSI, 1019)
çılıs- (I) ‘ılımak, ısınmak’ < **çılı-**
‘ılımak, ısınmak’ (HRSI, 1022)
çılıs- (II) ‘(solucan, yılan) bol olmak;
sürünmek’ < **çıl-** ‘sürünmek’ (HRSI,
1022)
çılmayı- ‘(birlikte) dedikodu yapmak’
< **çılmay-** ‘dedikodu yapmak’ (HRSI,
1020)
çıltañnas- ‘(birçok şey) ısıldamak,
parlamak’ < **çıltañna-** ‘ısıldamak,
parlamak’ (HRSI, 1020)
çıltras- ‘(birçok şey) ısıldamak,
parlamak’ < **çıltır-** ‘ısıldamak,
parlamak’ (HRSI, 1020)
çımcılas- ‘(birbirine) çimdik atmak’ <
çımcıla- ‘çimdik atmak’ (HRSI, 1023)
çımıras- ‘(karıncalar geziniyormuş gibi)
vücutta kaşıntı hissetmek’ < **çımıra-**
‘(karıncalar vücut üzerinde) yürümek’
(HRSI, 1023)
çımıtı- ‘(birçok kişi) sakinleşmek’ <
çımıy- ‘sakinleşmek’ (HRSI, 1023)

çırğas- ‘(birbirine) ikram etmek’ <
çırğa- ‘memnun olmak, eğlenmek’
(HRSl, 1024)

çırilas- ‘(böcekler) cırıldaşmak’ < **çırila-**
‘(böcek) cırıldamak’ (HRSl, 1025)

çistas- ‘koklaşmak’ < **çista-** ‘koklamak’
(HRSl, 1026)

çixlas- ‘(dağ fareleri) ısıklık çalmak’ <
çixla- ‘(dağ faresi) ısıklık çalmak’ (HRSl,
1026)

çızınaxtanıs- ‘(birlikte) sürünmek’ <
çızınaxtan- ‘sürünmek’ (HRSl, 1016)

çızıs- ‘(birbirine) ovmak, sürmek’ < **çıs-**
‘ovmak, sürmek’ (HRSl, 1016)

çibires- ‘(birlikte) cıvıldamak’ < **çibire-**
‘cıvıldamak’ (HRSl, 974)

çiçeñnes- ‘(birlikte) kendini
beğendirmeye çalışmak’ < **çiçeñne-**
‘kendini beğendirmeye çalışmak’
(HRSl, 974)

çidinıs- ‘(birlikte) elinden tutarak
götürmek’ < **çidin-** (II) ‘elinden tutarak
götürmek’ (HRSl, 963)

çidıs- ‘(birlikte) bir yere varmak,
yetişmek’ < **çit-** (I) ‘varmak, yetişmek’
(HRSl, 963)

çikçeñnes- ‘(birlikte) dik ve dinç bir
şekilde yürümek’ < **çikçeñne-** ‘dink ve
dinç bir şekilde yürümek’ (HRSl, 966)

çikpeerıs- ‘(birlikte) nazlanmak’ <
çikpeerıs- ‘nazlanmak’ (HRSl, 977)

çikseñnes- ‘(birlikte veya birbirine) dik
ve dinç bir şekilde yürümek’ <
çikseñne- ‘dink ve dinç bir şekilde
yürümek’ (HRSl, 965)

çiktes- ‘(birbirini) kınamak, eleştirmek’
< **çikte-** ‘kınamak, ayıplamak’ (HRSl,
965)

çilbektes- ‘(birçok şey) dalgalanmak,
sallanmak’ < **çilbekte-** ‘dalgalanmak,
sallanmak’ (HRSl, 966)

çilbires- ‘(birçok şey) (rüzgarda)
sallanmak’ < **çilbire-** ‘sallanmak’
(HRSl, 967)

çimires- ‘(birlikte) kımıldamak’ <
çimire- ‘kımıldamak’ (HRSl, 978)

çitirıs- ‘(birlikte) götürmek’ < **çitir-**
‘götürmek’ (HRSl, 973)

çizıs- ‘(birlikte) dizmek’ < **çiz-** (I)
‘dizmek’ (HRSl, 976)

çoçayıs- ‘(birçok şey) dimdik durmak’
< **çoçay-** ‘dimdik durmak’ (HRSl, 994)

çoçıs- ‘(birçok şeyden) korkmak’ <
çoçıl- ‘korkmak, ürkmek’ (HRSI, 994)
çollas- ‘aramak, takip etmek’ (HRSI, 985)
çooxtas- ‘(birbiriyle) konuşmak’ <
çooxta- ‘konuşmak’ (HRSI, 988)
çoxçayıs- ‘(birlikte) oturmak; (birlikte) bir şey yapmadan durmak’ < **çoxçay-** ‘oturmak, bir şey yapmadan durmak’ (HRSI, 993)
çoxırlanı- ‘(birçok şey) alacalı bulacalı görünmek’ < **çoxırlan-** ‘alacalı bulacalı görünmek’ (HRSI, 994)
çoyırxas- ‘(birlikte veya birbirine) yalakalık yapmak’ < **çoyırxa-** ‘yalakalık yapmak’ (HRSI, 984)
çoylanı- ‘(birçok şey için) yalan söylemek’ < **çoylan-** ‘yalan söylemek’ (HRSI, 984)
çölenıs- ‘(birbirine) dayanmak, yaslanmak’ < **çölen-** ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSI, 996)
çöpsınıs- ‘(birçok şeyden) memnun olmak’ < **çöpsın-** ‘memnun olmak’ (HRSI, 997)

çöptes- ‘sözleşmek, anlaşmak’ < **çöpte-** ‘öğüt vermek; ikna etmek’ (HRSI, 997)
çörıs- ‘(birlikte) yürümek’ < **çör-** ‘yürümek’ (HRSI, 999)
çöylenıs- (Sag.) ‘(birçok şey hakkında) yalan söylemek’ < **çöylen-** (Şor.) ‘yalan söylemek’ (HRSI, 995)
çubanı- ‘(birçok şey hakkında) acele etmemek, ağır davranmak’ < **çuban-** ‘acele etmemek, ağır davranmak’ (HRSI, 1000)
çulğustas- (Şor.) ‘(birlikte) hırsızlık yapmak’ < **çulğusta-** (Şor.) ‘hırsızlık yapmak’ (HRSI, 1003)
çulis- ‘(birlikte) yolmak, koparmak’ < **çul-** ‘yolmak, koparmak’ (HRSI, 1004)
çuxçulas- ‘(birçok şeyi) kazmak, eşmek’ < **çuxçula-** ‘kazmak, eşmek’ (HRSI, 1008)
çügürıs- ‘(birlikte) koşmak’ < **çügür-** ‘koşmak’ (HRSI, 1009)
çüktes- ‘(birbirine) yüklemek’ < **çükte-** ‘yüklemek’ (HRSI, 1011)
çülcüres- ‘cıvıldaşmak’ < **çüldüre-** ‘cıvıldamak’ (HRSI, 1012)

çümertīs- ‘(birbirini) aldatmak’ <
çüimert- ‘aldatmak’ (HRSI, 1013)
çüzīs- ‘(birlikte) yüzmek’ < **çüs-**
‘yüzmek’ (HRSI, 1010)
eeres- ‘(birlikte) gülmek’ < **eere-**
‘gülmek’ (HRSI, 1060)
xaalas- ‘(birlikte) yürümek’ < **xaala-**
‘yürümek’ (HRSI, 766)
xaaris- ‘(birlikte) kızartmak, kavurmak’
< **xaar-** (I) ‘kızartmak, kavurmak’
(HRSI, 767)
xaaxtas- ‘(birlikte) ötüşmek’ < **xaaxta-**
‘ötmek, ciyaklamak’ (HRSI, 767)
xabarlas- ‘haberleşmek’ < **xabarla-**
‘haber vermek’ (HRSI, 768)
xabırğalas- ‘(birbirinin) kaburgasına
vurmak’ < **xabırğala-** ‘kaburgasına
vurmak’ (HRSI, 770)
xabis- (I) ‘kapışmak, dövüşmek’ < **xap-**
‘kapmak, tutmak’ (HRSI, 769)
xabis-tudis- ‘kapışmak, birbirine
girmek’ < **xap-** ‘kapmak, tutmak’
(HRSI, 769)
xadaris- ‘(birlikte) otlatmak; (birlikte)
korumak’ < **xadar-** ‘otlatmak; korumak’
(HRSI, 773)

xadilis- ‘(birbirine) yersiz yere
çıkışmak, (birlikte veya birbirine)
sataşmak’ < **xadıl-** (I) ‘(birine) yersiz
yere çıkışmak, sataşmak’ (HRSI, 774)
xağilis- ‘vuruşmak, birbirine vurmak’
(HRSI, 772)
xalbalas- ‘(birlikte) yabani sarımsak
toplamak’ < **xalbala-** ‘yabani sarımsak
toplamak’ (HRSI, 790)
xalbıras- ‘sallanmak, çalkalanmak’ <
xalbıra- ‘sallanmak, çalkalanmak’
(HRSI, 791)
xalcaağıs- ‘(birlikte) ortalığı birbirine
katmak’ < **xalcaax-** (Sag.) ‘ortalığı
birbirine katmak’ (HRSI, 793)
xalcaalanıs- (Sag.) ‘(birbirine veya
birlikte) kaba davranmak’ < **xalcaalan-**
(Sag.) ‘kaba davranmak’ (HRSI, 793)
xaltıras- ‘(birlikte) (soğuktan) titremek’
< **xaltıra-** ‘(soğuktan) titremek’ (HRSI,
792)
xamcilas- ‘(birlikte) kamçılama’ <
xamcıla- ‘kamçılama’ (HRSI, 796)
xañalcas- ‘(birbirine veya birlikte) şaka
yapmak’ < **xañalca-** ‘şaka yapmak,
eğlenmek’ (HRSI, 801)

xañilas- ‘(birlikte) keskin çığlıklar koparmak’ < ***xañıla-*** ‘keskin çığlıklar koparmak’ (HRSI, 802)

xantayıs- ‘kibirilenmek’ < ***xantay-*** ‘kibirilenmek’ (HRSI, 800)

xapsas- ‘(birlikte) hasta olmak’ < ***xapsa-*** ‘hasta olmak’ (HRSI, 803)

xaptas- ‘(birlikte) çuvala koymak’ < ***xapta-*** ‘çuvala koymak’ (HRSI, 804)

xaralis- ‘(birlikte birçok şey) kararmak’ < ***xaral-*** ‘kararmak’ (HRSI, 808)

xaras- (II) ‘bakışmak’ < ***xara-*** ‘bakmak’ (HRSI, 807)

xarbas- ‘savaşmak, çarpışmak; yarışmak’ (HRSI, 811)

xarçıs- ‘yoldan geçerken görmemek’ (HRSI, 816)

xarğas- ‘(birbirini) lanetlemek’ < ***xarğa-*** ‘lanetlemek’ (HRSI, 812)

xarılıs- ‘(birbirine) sürçmek, takılmak’ < ***xarıl- (I)*** ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 817)

xarmaxtas- ‘(birlikte) oltayla balık tutmak’ < ***xarmaxta-*** ‘oltayla balık avlamak’ (HRSI, 814)

xartayıs- ‘öne çıkmak, fırlamak’ (HRSI, 815)

xarxayıs- ‘öne çıkmak, fırlamak’ < ***xarxay-*** ‘öne çıkmak, fırlamak’ (HRSI, 816)

xarxlas- ‘(yavru kuşlar) cıvıldamak’ < ***xarxla-*** ‘cıvıldamak’ (HRSI, 816)

xastas- (I) ‘(birlikte) kabuğunu soymak’ < ***xasta- (I)*** ‘kabuğunu soymak’ (HRSI, 820)

xastas- (II) ‘(birlikte) (boyunca) gezmek, yürümek’ < ***xasta- (II)*** ‘(boyunca) gezmek, dolaşmak’ (HRSI, 820)

xatas- ‘(birlikte) sık sık gelmek’ < ***xata- (II)*** ‘sık sık gelmek’ (HRSI, 822)

xatpastanıs- ‘(birlikte) şakalaşmak’ < ***xatpastan-*** ‘şakalaşmak’ (HRSI, 823)

xatxırıs- ‘(birlikte) kahkaha atmak’ < ***xatxır-*** ‘kahkaha atmak’ (HRSI, 824)

xaxañnas- ‘kıs kıs gülüşmek’ < ***xaxañna-*** ‘kıs kıs gülmek’ (HRSI, 825)

xaxas- ‘(birlikte) şaşmak; (birlikte) ürmek’ < ***xaxa-*** (Sag.) ‘şaşmak; ürmek’ (HRSI, 825)

xaxlas- ‘(kuşlar) birbirini gagalamak’ <
xaxla- (I) ‘(kuş) gagalamak’ (HRSI, 826)
xayınıs- ‘(birçok) ev işiyle uğraşmak; gezmek’ < **xayın-** ‘ev işiyle uğraşmak; gezmek’ (HRSI, 787)
xayırıs- ‘(birlikte) bilemek’ < **xayır-** ‘bilemek’ (HRSI, 788)
xayıs- ‘(birbirini) düşünmek, (birbiriyle) ilgilenmek’ < **xay-** ‘düşünmek, ilgilenmek’ (HRSI, 786)
xaylaxtanıs- ‘(birçok şey) dönmek, uçuşmak’ < **xaylaxtan-** ‘dönmek, uçuşmak’ (HRSI, 784)
xaynas- ‘(birlikte) yaramazlık yapmak’ < **xayna-** ‘kaynamak; yaramazlık yapmak’ (HRSI, 784)
xayrallas- ‘(birbirini) düşünmek, (birbiriyle) ilgilenmek’ < **xayralla-** ‘düşünmek, ilgilenmek’ (HRSI, 785)
xayxas- ‘(birlikte) şaşmak’ < **xayxa-** ‘şaşmak’ (HRSI, 786)
xazalıs- ‘sataşmak, musallat olmak’ < **xazal-** (II) ‘musallat olmak’ (HRSI, 776)

xazañnas- ‘parlamak; ağarmak’ <
xazañna- ‘parlamak; ağarmak’ (HRSI, 776)
xazartıs- ‘(birlikte) beyazlatmak’ <
xazart- ‘beyazlatmak’ (HRSI, 777)
xazıs- (I) ‘(birlikte) kazmak’ < **xas-** (I) ‘kazmak’ (HRSI, 778)
xazıs- (II) ‘(birlikte) (ceviz vb.) kırıp yemek’ < **xas-** (III) ‘(ceviz vb.) kırıp yemek’ (HRSI, 778)
xıcalanııs- ‘(birbirine) gönlünü kaptırmak’ < **xıcalan-** ‘gönlünü kaptırmak’ (HRSI, 906)
xıcanıs- ‘(birbirini) korkutmak’ < **xıcan-** ‘korkutmak’ (HRSI, 907)
xıdıras- ‘(birçok şey) gıcırdamak’ < **xıdır-** ‘gıcırdamak’ (HRSI, 907)
xıdırıs- ‘(birbirinin) canını sıkmak’ < **xıdır-** ‘can sıkmak, kızdırmak’ (HRSI, 907)
xıdıxtanııs- ‘(birbirine) açgözlü olmak’ < **xıdıxtan-** ‘açgözlü olmak’ (HRSI, 908)
xığdıras- ‘(birçok şey) çınlamak, tınlamak’ < **xığdır-** ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI, 873)

xıǵırıs- ‘(birlikte) okumak’ < *xıǵır-* (II)
‘okumak’ (HRSI, 874)
xıǵırtıs- ‘(birlikte veya birbirini)
çağdırtmak, davet ettirmek’ < *xıǵırt-* (I)
‘çağdırtmak, davet ettirmek’ (HRSI, 874)
xıulas- ‘(birçok şey) vınlamak,
vınlayarak uçmak’ < *xıula-* (I)
‘vınlamak, vınlayarak uçmak’ (HRSI,
908)
xıurayıs- ‘(elini veya sopayı sallayarak)
tehdit etmek’ < *xıuray-* ‘(elini veya
sopayı sallayarak) tehdit etmek’ (HRSI,
908)
xıurtañnas- ‘(birbirine) kötü
davranmak’ < *xıurtañna-* ‘kötü
davranmak’ (HRSI, 908)
xıurtayıs- ‘(birbirine) yan gözle bakmak;
(birbirine) küsmek’ < *xıurtay-* ‘yan
gözle bakmak; küsmek’ (HRSI, 908)
xıılañnas- ‘(birçok şey) görünüp
kaybolmak; (birçok şey) atlamak,
sıçramak’ < *xıılañna-* ‘görünüp
kaybolmak; atlamak, sıçramak’ (HRSI,
886)

xılayıs- ‘(birçok şey) uzamak,
yükselmek’ < *xılay-* ‘uzamak,
yükselmek’ (HRSI, 886)
xılbañnas- ‘(birçok şey) sallanmak,
kımıldamak; (birçok kişi) aylak aylak
dolaşmak’ < *xılbañna-* ‘sallanmak,
kımıldamak; aylak aylak dolaşmak’
(HRSI, 887)
xılcıxtas- ‘(birbirini) gıdıklamak;
(birbirine) nazlanmak’ < *xılcıxta-*
‘gıdıklamak; nazlanmak’ (HRSI, 889)
xılçañnas- ‘(birlikte) bakmak’ <
xılçañna- ‘bakmak, etrafına bakmak’
(HRSI, 888)
xılistas- ‘(birlikte) kılıçla kesmek’ <
xılista- ‘kılıçla kesmek’ (HRSI, 890)
xıltıyıs- ‘(birbirine) kızmak’ < *xıltıy-*
‘kızmak’ (HRSI, 888)
xınıs- ‘(birbirini) sevmek’ < *xın-*
‘sevmek’ (HRSI, 892)
xıñzıs- ‘cıyak cıyak bağırmak; ağlayıp
sızlamak’ < *xıñzı-* ‘cıyak cıyak
bağırmak, ağlayıp sızlamak’ (HRSI,
893)
xıpçañnas- ‘(birbirine) kinlenmek’ <
xıpçañna- ‘kin göstermek’ (HRSI, 894)

xıpçaxtanıs- ‘(birbirine) sinirlenmek’ <
xıpçaxtan- ‘sinirlenmek’ (HRSI, 894)
xıplas- ‘(birlikte) kırmak, budamak’ <
xıpla- ‘kırmak, budamak’ (HRSI, 893)
xırğağlas- (Kaç.) ‘beklemek, göz kulak
olmak, kontrol etmek’ < *xırğağla-*
‘beklemek, göz kulak olmak, kontrol
etmek’ (HRSI, 896)
xırılıs- ‘kitlesele veya toplu olarak
öldürölmek’ < *xırıl-* (II) ‘yok edölmek’
(HRSI, 900)
xırıs- ‘birbirine sövmek’ (HRSI, 900)
xırlanıs- ‘(birbiriyle) (kavga etmek için)
bahane aramak’ < *xırlan-* ‘(kavga etmek
için) bahane aramak’ (HRSI, 897)
xırtañnas- ‘(birbirine) kötü davranmak’
< *xırtañna-* ‘kötü davranmak’ (HRSI,
898)
xırtıstanıs- ‘(birbirine) kin beslemek’ <
xırtıstan- ‘kin beslemek’ (HRSI, 899)
xıspaxtas- ‘kucaklaşmak’ < *xıspaxta-*
‘kucaklamak’ (HRSI, 902)
xıstılıs- ‘(birlikte) sıkışık bir durumda
bulunmak’ < *xıstıl-* ‘sıkışmak’ (HRSI,
903)

xıstınıs- ‘(birlikte) sıkışık bir durumda
bulunmak’ < *xıstın-* ‘sıkışmak’ (HRSI,
903)
xısxırıs- ‘(birlikte veya birbirine)
bağırarak’ < *xısxır-* ‘bağırarak’ (HRSI,
905)
xıyğılas- ‘(birbirini) çağırarak,
(birbirine) seslenmek’ < *xıyğıla-*
‘çağırarak, seslenmek’ (HRSI, 881)
xıyıs- (III) ‘(birlikte) kesmek,
doğramak’ < *xıy-* (I) ‘kesmek,
doğramak’ (HRSI, 884)
xıyixtas- ‘(birbirini) aşağılamak,
incitmek’ < *xıyixta-* ‘ağılamak,
incitmek’ (HRSI, 885)
xıymıranıs- ‘(aynı anda birçok kişi)
kıdıldamak’ < *xıymıran-* ‘kıdırdamak’
(HRSI, 882)
xıymıras- ‘(birlikte) kıdıldamak’ <
xıymıra- ‘kıdıldamak’ (HRSI, 882)
xıymixtas- ‘(birlikte) kıdıldamak’ <
xıymixta- ‘kıdıldamak’ (HRSI, 883)
xızarıs- ‘(birlikte) kızarmak’ < *xızar-*
‘kızarmak’ (HRSI, 877)
xızılıs- ‘(birçok şey) sıkışmak’ < *xızıl-*
(I) ‘sıkılmak’ (HRSI, 878)

xobırıs- ‘(birlikte) kopyasını çıkarmak’
< **xobır-** ‘kopyasını çıkarmak’ (HRSI, 830)
xocañnas- ‘(birlikte) (kızlar) cilveli bir şekilde davranmak’ < **xocañna-** ‘cilveli bir şekilde davranmak’ (HRSI, 855)
xodırıs- ‘(birlikte) sökmek, koparmak’ < **xodır-** ‘sökmek, koparmak’ (HRSI, 833)
xoğbalas- ‘birbirinden ayrılmamak, birbirini takip etmek’ (HRSI, 831)
xoğdırıs- ‘(birçok şey) gürlemek’ < **xoğdırı-** ‘gürlemek’ (HRSI, 831)
xoğdırıs- ‘(birlikte) peş peşe gitmek’ < **xoğdır-** ‘takip ettirmek’ (HRSI, 832)
xollas- ‘(savaşta, kavgada) elleriyle birbirini tutmak’ < **xolla-** ‘eliyle yapmak’ (HRSI, 838)
xoltıxtas- ‘(birbirinin) kolundan tutmak’ < **xoltıxta-** ‘kolundan tutmak’ (HRSI, 839)
xomaylas- ‘(birbirini) kötülemek’ < **xomayla-** ‘kötülemek’ (HRSI, 840)
xomzınıs- ‘(birlikte veya birbirine) gücenmek, darılmak’ < **xomzın-** ‘gücenmek, darılmak’ (HRSI, 841)

xoñıras- ‘(birçok şey) çınlamak, tınlamak’ < **xoñıra-** ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI, 844)
xooñnas- ‘vızıldaşmak’ < **xooñna-** ‘vızıldamak’ (HRSI, 845)
xoostas- ‘(birlikte) resim yapmak; (birlikte) süslemek’ < **xoosta-** ‘resim yapmak; süslemek’ (HRSI, 846)
xoptas- ‘(birbirini) şikayet etmek’ < **xopta-** ‘şikayet etmek’ (HRSI, 847)
xorılıs- ‘(pek çok canlı) paniklemek’ < **xorıl-** ‘paniklemek’ (HRSI, 852)
xorxlas- ‘(domuzlar) bağrıışmak’ < **xorxla-** ‘bağırmak’ (HRSI, 851)
xostanııs- ‘birbirinden ayrılmak; çift olmak; dost olmak’ (HRSI, 853)
xostas- ‘birbirinden ayrılmak; çift olmak; dost olmak’ (HRSI, 853)
xoxtas- ‘(birlikte) soymak, sıyırmak’ < **xoxta-** ‘soymak, sıyırmak’ (HRSI, 854)
xoyıdııs- ‘(birlikte) yoğurmak, karmak’ < **xoyıt-** ‘yoğurmak, karmak’ (HRSI, 837)
xoyralıs- ‘(birlikte) döndürülmek; (birlikte) keyiflenmek, şarkı söylemek’ (HRSI, 836)

xozañnas- ‘(birbirine) yalakalık yapmak’ < ***xozañna-*** ‘yalakalık yapmak’ (HRSI, 833)

xozıs- ‘(birbirine) eklemek, katmak’ < ***xos-*** (I) ‘eklemek, katmak’ (HRSI, 834)

xubarıs- ‘(birlikte) sararmak, sararıp solmak’ < ***xubar-*** ‘sararmak, sararıp solmak’ (HRSI, 856)

xubas- ‘birbirine bağlamak; samimi ilişki içinde olmak’ (HRSI, 856)

xucaxtas- ‘kucaklaşmak’ < ***xucaxta-*** ‘kucaklamak’ (HRSI, 871)

xudalas- ‘(birbirine) dünür olmak; (birlikte) kız istemek’ < ***xudala-*** ‘dünür olmak; kız istemek’ (HRSI, 857)

xulaxtas- ‘(birbirinin) kulağını tutmak, kulağını çekmek’ < ***xulaxta-*** ‘kulağını tutmak, kulağını çekmek’ (HRSI, 861)

xulğattanıs- ‘(birlikte veya birbirine) şaka yapmak’ < ***xulğattan-*** ‘şaka yapmak’ (HRSI, 862)

xupçudıs- ‘(birlikte) kurmak, eğmek’ < ***xupçut-*** ‘kurmak, eğmek’ (HRSI, 864)

xurudıs- ‘(birlikte) kurutmak’ < ***xurut-*** ‘kurutmak’ (HRSI, 867)

xuruğlas- ‘(birlikte) (çocuğu) yeniden kundaklamak’ < ***xuruğla-*** ‘(çocuğu) yeniden kundaklamak’ (HRSI, 867)

xuybirtıs- ‘(beraber) hızlıca hareket etmek’ < ***xuybirt-*** ‘hızlıca hareket etmek’ (HRSI, 860)

xuydırıs- ‘(birlikte) kovmak’ < ***xuydır-*** ‘kovmak’ (HRSI, 860)

xuyıs- ‘kaçışmak’ < ***xuy-*** ‘kaçmak’ (HRSI, 860)

xuzuxtas- ‘(birlikte) findık toplamak’ < ***xuzuxta-*** ‘findık toplamak’ (HRSI, 859)

iğilis- ‘(birçok şey) yığılmak, sıkışmak’ < ***iğil-*** ‘yığılmak, sıkışmak’ (HRSI, 1034)

iğiras- ‘(birçok şey) gıcırdamak, cızırdamak’ < ***iğıra-*** ‘gıcırdamak, cızırdamak’ (HRSI, 1035)

ulas- ‘(birlikte) vızıldamak’ < ***ula-*** ‘vızıldamak’ (HRSI, 1051)

uñnas- ‘(birçok böcek) vızıldamak’ < ***uñna-*** ‘vızıldamak’ (HRSI, 1051)

ilbañnas- ‘(birçok şey) sallanmak’ < ***ilbañna-*** ‘sallanmak’ (HRSI, 1038)

ılcıras- ‘(birçok şey) yumuşamak, buruşmak’ < **ılcıra-** ‘yumuşamak, buruşmak’ (HRSI, 1040)

ılğas- ‘ağlaşmak’ < **ılğa-** ‘ağlamak’ (HRSI, 1039)

ımaxtalıs- ‘(birlikte) ezilmek; yığın halinde toplanmak’ < **ımaxtal-** ‘ezilmek; yığılmak’ (HRSI, 1040)

ınarxas- ‘(biriyle) dost olmak’ < **ınarxa-** ‘dostluk göstermek’ (HRSI, 1041)

ıncıxtanııs- ‘(birlikte) başını belaya sokmak’ < **ıncıxtan-** ‘başını belaya sokmak’ (HRSI, 1042)

ırayıs- ‘(birlikte) bacaklarını açarak oturmak’ < **ıray-** ‘bacaklarını açarak oturmak’ (HRSI, 1043)

ırbayııs- ‘(birbirine) sataşmak; (çocuklar) somurtmak’ < **ırbay-** ‘somurtmak’ (HRSI, 1044)

ırcañnas- ‘gülüşmek’ < **ırcañna-** ‘gülmek’ (HRSI, 1048)

ırcayııs- ‘(birlikte) gülmek, sırtmak’ < **ırcay-** ‘gülmek, sırtmak’ (HRSI, 1047)

ırğanıs- ‘(birlikte) takılmak, asılmak’ < **ırğan-** (II) ‘takılmak, asılmak’ (HRSI, 1045)

ırğaxtalıs- ‘(birçok şey) çengele takılmak; (birlikte veya birbirine) yersiz çıkışmak’ < **ırğaxtal-** ‘çengele takılmak; yersiz çıkışmak’ (HRSI, 1045)

ırğaxtanıs- ‘(birlikte) (içten içe) sinirlenmek, kızmak’ < **ırğaxtan-** ‘(içten içe) sinirlenmek, kızmak’ (HRSI, 1045)

ırğaxtas- ‘(birine) yersiz çıkışmak’ (HRSI, 1045)

ırlas- ‘1) (birlikte) şarkı veya türkü söylemek, koro halinde şarkı söylemek, 2) şarkı söyleyerek yarışmak, şarkı söyleyerek atışmak’ < **ırla-** ‘şarkı söylemek’ (HRSI, 1046)

ırsañnas- ‘(birlikte) gülümsemek’ < **ırsañna-** ‘gülümsemek’ (HRSI, 1047)

ırsayııs- ‘(birlikte) gülümsemek’ < **ırsay-** ‘gülümsemek’ (HRSI, 1046)

ıstas- ‘(birlikte) iste kurutmak’ < **ısta-** ‘iste kurutmak’ (HRSI, 1049)

ısxas- ‘(birçok kişi) sık sık solumak; (birçok şey) sızlamak’ < **ıxxa-** ‘sık sık solumak; sızlamak’ (HRSI, 1049)

ıxaannas- ‘(birbirine) yersiz çıkışmak’
< **ıxaanna-** ‘yersiz çıkışmak’ (HRSI, 1050)
ıyğaǵnas- ‘(birlikte) sallanmak’ <
ıyğaǵna- ‘sallanmak’ (HRSI, 1037)
ibırıs- ‘(birine) çevirmeye, döndürmeye
yardım etmek’ < **ibır-** ‘döndürmek,
çevirmek’ (HRSI, 114)
ıçıs- (Kaç.) ‘(birlikte) içmek’ < **ıç-**
(Kaç.) ‘içmek’ (HRSI, 149)
ıdılıs- ‘(birbirini) itelemek, (kitleler
halinde) hareket etmek’ < **ıdıl-** ‘itilmek;
hareket etmek’ (HRSI, 140)
ıdııs- ‘(birlikte veya birbirini) itmek’ <
ıt- ‘itmek’ (HRSI, 139)
ıdııs- ‘(birlikte) yapmak’ < **it-** ‘yapmak’
(HRSI, 116)
ıges- ‘(birlikte) testereyle kesmek’ <
ige- ‘testereyle kesmek’ (HRSI, 115)
ıkles- ‘(birlikte) üzölmek’ < **ikle-** (II)
‘üzölmek’ (HRSI, 121)
ileñnes- ‘(karşılıklı veya birlikte)
sallanmak’ < **ileñne-** ‘sallanmak’
(HRSI, 123)

ilerıs- ‘(birden fazla şey) uzaktan
bulanık görönmek’ < **iler-** ‘(karanlıkta)
görünüp kaybolmak’ (HRSI, 123)
iles- ‘(birlikte) acı çekmek; (birlikte)
yoksulluk çekmek’ < **ile-** (I) ‘acı
çekmek; yoksulluk çekmek’ (HRSI,
123)
ilges- ‘(birlikte) elemek’ < **ilge-**
‘elemek’ (HRSI, 121)
ılınıs- ‘(birbirine) ilişmek, takılmak’ <
ılın- ‘ilişmek, takılmak’ (HRSI, 144)
iptes- ‘(birlikte) düzeltmek’ < **ipte-**
‘düzeltmek’ (HRSI, 129)
irbektes- ‘sohbet etmek’ < **irbekte-**
‘konuşmak’ (HRSI, 130)
irkeles- ‘(birlikte veya birbirini)
okşamak, sevip okşamak’ < **irkele-**
‘okşamak, sevip okşamak’ (HRSI, 133)
irtıs- ‘yolda geçerken birbirini
görmemek, yolları ayrı düşmek’ < **irt-**
(I) ‘geçmek, geride bırakmak’ (HRSI,
134)
ıstenıs- ‘(birlikte) çalışmak’ < **ısten-**
‘çalışmak’ (HRSI, 147)
ıstes- ‘izlemesine yardım etmek’ < **ıste-**
‘izlemek’ (HRSI, 147)

izeniŝ- ‘(birbirine) güvenmek, inanmak’
< **izen-** (I) ‘güvenmek, inanmak’ (HRSI, 141)
izennes- ‘selamlaşmak’ < **izenne-**
‘selam vermek’ (HRSI, 117)
izeriŝ- ‘(birbirini) takip etmek, izlemek’
(HRSI, 118)
iziŝ- ‘(birlikte) içmek’ < **iş-** ‘içmek’
(HRSI, 142)
kees- ‘(birkaç kişi) sövmek’ (HRSI, 156)
kibelîŝ- ‘(birlikte veya karşılıklı) güzel,
düzgün konuşmak’ < **kibel-** ‘güzel,
düzgün konuşmak’ (HRSI, 157)
kîçes- ‘(birlikte) çabalamak, gayret
etmek’ (HRSI, 180)
kideyleniŝ- ‘(karşılıklı veya birden fazla
kişi) yabancılaşmak’ < **kideylen-** ‘kendi
halinde olmak, yabancılaşmak’ (HRSI, 159)
kîles- ‘(birlikte) istemek’ < **kîle-** (I)
‘istemek’ (HRSI, 176)
kiliŝ- (I) ‘(birlikte) gelmek’ < **kil-**
‘gelmek’ (HRSI, 163)
kiliŝ- (II) ‘anlaşmak, uzlaşmak’ (HRSI, 163)

kiriŝ- ‘(birlikte) girmek’ < **kîr-** ‘girmek’
(HRSI, 178)
kirtîniŝ- ‘(karşılıklı ya da birbirinden)
ummak, inanmak’ < **kirtîn-** ‘ummak;
inanmak’ (HRSI, 172)
kîstes- ‘(birlikte) kişnemek’ < **kîste-**
‘kişnemek’ (HRSI, 180; HksTürkSz, 246)
kites- ‘(birlikte) sessizce yaklaşmak’ <
kite- ‘sessizce yaklaşmak’ (HRSI, 174)
kizeniŝ- ‘(birbirine) gözdağı vermek’ <
kizen- ‘gözdağı vermek’ (HRSI, 160)
kiziŝ- ‘(birlikte) kesmek’ < **kis-** (I)
‘kesmek’ (HRSI, 160)
köçiriŝ- (Kaç.) ‘(birlikte) götürmek’ <
köçîr- ‘götürmek’ (HRSI, 208)
kögîŝ- ‘taklit etmek, öykünmek’ (HRSI, 191) Krş. **köögîŝ-** (HRSI, 202)
kögles- ‘(birlikte) eğlenmek’ < **kögle-**
‘eğlenmek’ (HRSI, 191)
kömîŝ- ‘(birlikte) gömmek’ < **köm-**
‘gömmek’ (HRSI, 200)
könîgîŝ- ‘(birbirine) alışmak’ < **könîk-**
‘alışmak’ (HRSI, 201)

kööğış- ‘(birbirine veya birlikte)
öykünmek’ < **kööök-** ‘öykünmek’ (HRSl,
202)
kööölenış- ‘sevişmek’ < **kööölen-**
‘sevmek’ (HRSl, 203)
köööres- ‘(halk kitlesi) gürültü çıkarmak’
(HRSl, 203)
körış- ‘görüşmek’ < **kör-** ‘görmek’
(HRSl, 206)
köyteñnes- ‘(birkaç kişi) kaçmak,
sıvışmak’ < **köyteñne-** ‘kaçmak,
sıvışmak’ (HRSl, 196)
közırış- ‘(birlikte) taşımak’ < **közır-**
‘yerini değiştirmek’ (HRSl, 195)
kücürles- ‘(birbirini) aldatmak,
dolandırmak’ < **kücürle-** ‘aldatmak,
dolandırmak’ (HRSl, 222)
külbüres- ‘kuğurmak’ < **külbüre-**
‘kuğurmak’ (HRSl, 213)
külünış- ‘(birlikte) gülmek’ < **külün-**
‘gülmek’ (HRSl, 214)
külış- ‘(birlikte) gülmek’ < **kül-**
‘gülmek’ (HRSl, 214)
künnes- ‘(birbirini) kıskanmak’ <
künne- ‘kıskanmak’ (HRSl, 216)

küreeğış- ‘(birlikte) eğlenmek’ <
küreeek- ‘eğlenmek’ (HRSl, 217)
kürelış- ‘akın etmek, hücum etmek’
(HRSl, 218)
küres- (II) ‘(birlikte) kürümek’ < **küre-**
‘kürümek’ (HRSl, 218)
kürsekte- ‘(kurt, köpek) çiftleşmek’ <
kürsekte- ‘(kurt, köpek) çiftleşmek’
(HRSl, 219)
küüles- ‘(bir çok şey) gürültü çıkarmak,
uğuldamak’ < **küüle-** ‘uğuldamak’
(HRSl, 221)
maaras- ‘(birlikte) melemek’ < **maara-**
‘melemek’ (HRSl, 227)
mañzıras- ‘(birlikte) acele etmek’ <
mañzıra- ‘acele etmek’ (HRSl, 233)
marlas- ‘böğürmek, anırmak’ < **marla-**
‘böğürmek, anırmak’ (HRSl, 235)
marxalas- ‘(birlikte) düğmelemek’ <
marxala- ‘düğmelemek’ (HRSl, 235)
matırlanı- ‘(karşılıklı veya birbirine)
horozlanmak’ < **matırlan-**
‘horozlanmak’ (HRSl, 237)
maxlanı- ‘(karşılıklı veya birbirine)
kederlenmek’ < **maxlan-** ‘kederlenmek’
(HRSl, 238)

maxtanıs- ‘(karşılıklı birbirini) övmek’
< **maxtan-** ‘övmek’ (HRSI, 239)
maxtas- ‘(karşılıklı birbirini) övmek’ <
maxta- ‘övmek’ (HRSI, 239)
mayañnas- ‘(birlikte) miyavlamak’ <
mayañna- ‘miyavlamak’ (HRSI, 262)
mıçıras- ‘(birçok şey) çatırdamak’ <
mıçıra- ‘çatırdamak’ (HRSI, 262)
mustas- ‘(birlikte) sızlamak, inlemek’ <
mısta- ‘sızlamak, inlemek’ (HRSI, 261)
mıxlas- ‘cıvıldaşmak’ < **mıxla-**
‘cıvıldamak’ (HRSI, 261)
mikeles- ‘(birbirini) kandırmak’ <
mikele- ‘kandırmak’ (HRSI, 244)
miñdes- ‘(birlikte) acele etmek’ <
miñde- (I) (Kaç.) ‘acele etmek’ (HRSI, 246)
mirgeles- ‘(karşılıklı veya birbirine)
atmak, fırlatmak’ < **mirgele-** ‘atmak,
fırlatmak’ (HRSI, 247)
molcas- ‘randevulaşmak’ < **molca-**
‘(zaman) sözleşmek’ (HRSI, 251)
mondıls- ‘(birçok bitki) hafifçe
sallanmak’ < **mondıl-** ‘(bitki) hafifçe
sallanmak’ (HRSI, 251)

mökeyıs- ‘(karşılıklı veya birlikte)
eğmek’ < **mökey-** ‘eğmek’ (HRSI, 255)
munzuruxtas- ‘yumruklaşmak’ <
munzuruxta- ‘yumruklamak’ (HRSI, 257)
mustas- ‘(karşılıklı veya birlikte)
böğürmek, anırmak’ < **musta-**
‘böğürmek, anırmak’ (HRSI, 258)
muxanııs- ‘(birlikte) acı çekmek’ <
muxan- ‘acı çekmek’ (HRSI, 258)
müüres- ‘(inek, buzağı) böğrüşmek’ <
müüire- ‘böğürmek’ (HRSI, 259)
naaxtas- ‘(birbirine) tokat atmak’ <
naaxta- ‘tokat atmak’ (HRSI, 263)
namıras- ‘(birçok şey) bollaşmak,
çoğalmak’ < **namıra-** ‘bol olmak, çok
olmak’ (HRSI, 268)
nanıs- ‘ilk durumuna dönmek’ < **nan-**
‘dönmek’ (HRSI, 270)
nannas- ‘(güreş tekniği) yanıyla
birbirini itmek’ < **nanna-** (II) ‘bir şeyi
kalçayla yana itmek’ (HRSI, 269)
naplas- ‘(birlikte) küt diye düşmek’ <
napla- ‘küt diye düşmek’ (HRSI, 271)

narpaxtas- ‘(birbirine) masal anlatmak’
< *narpaxta-* ‘masal anlatmak’ (HRSI, 272)
naxlanıs- ‘(karşılıklı veya birlikte) sızlanmak, söylenmek’ < *naxlan-* ‘sızlanmak, söylenmek’ (HRSI, 274)
naylas- ‘(birbirinden) şüphe etmek’ < *nayla-* ‘şüphe etmek’ (HRSI, 265)
naynas- ‘(birbirinden) şüphe etmek’ < *nayna-* ‘şüphe etmek’ (HRSI, 265)
nımalaxtanıs- ‘(birlikte) yuvarlamak’ < *nımalaxtan-* ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 286)
nımarlas- ‘dövüşmek’ < *nımarla-* ‘dövmek’ (HRSI, 286)
nıxtalıs- ‘(karşılıklı ya da birlikte) sıkışık bir şekilde yerleşmek’ < *nıxtal-* ‘sıkıştırılarak yerleştirilmek’ (HRSI, 289)
nızıras- ‘gürlemek’ < *nızıra-* ‘gürlemek’ (HRSI, 286)
nilbeñnes- ‘(birlikte) hantalca yürümek’ < *nilbeñne-* ‘hantalca yürümek’ (HRSI, 278)
nıtkeles- ‘(birbirinin) ensesine vurmak’ < *nıtkele-* ‘enseye vurmak’ (HRSI, 282)

odallas- ‘(birlikte) zararlı otları ayıklamak’ < *odala-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 293)
odas- ‘(birlikte) zararlı otları ayıklamak’ < *oda-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 293)
odınıs- ‘(birlikte) yakmak’ < *odın-* ‘yakmak’ (HRSI, 294)
odırıs- ‘(karşılıklı veya birlikte) oturmak’ < *odır-* ‘oturmak’ (HRSI, 295)
odırtıs- ‘(birlikte) dikmek’ < *odırt-* ‘dirmek; oturtmak’ (HRSI, 295)
oğırlas- ‘(birlikte) hırsızlık yapmak’ < *oğırila-* ‘hırsızlık yapmak’ (HRSI, 293)
olañnas- ‘(birlikte) sallanmak, sarsılmak’ < *olañna-* ‘sallanmak, sarsılmak’ (HRSI, 300)
oodıs- ‘(birlikte) kırmak, parçalamak’ < *oot-* ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI, 306)
ooñnas- ‘(birçok şey) vızıldamak, uğuldamak’ < *ooñna-* ‘vızıldamak, uğuldamak’ (HRSI, 306)
oorlas- ‘(birlikte) anırmak, böğrüşmek’ < *oorla-* (I) ‘anırmak, böğürmek’ (HRSI, 307)

oralis- ‘(birbirine) dolaşmak, karışmak’
< **oral-** ‘sarılmak, dolanmak’ (HRSl, 310)
oras- ‘(birlikte) sarmak, dolamak’ <
ora- ‘sarmak, dolamak’ (HRSl, 310)
orbañnas- ‘(birlikte) korkmak, ürkme’
< **orbañna-** ‘korkmak, ürkme’ (HRSl, 311)
orbayıs- ‘(birlikte veya karşılıklı)
şaşırmak’ < **orbay-** ‘şaşmak’ (HRSl, 311)
ordañnas- ‘dövüşmek, (karşılıklı)
sataşmak’ < **ordañna-** ‘kavga çıkarmak’
(HRSl, 312)
orlas- ‘bağışmak, (birlikte) çığlık
atmak’ < **orla-** ‘bağırmak, çığlık atmak’
(HRSl, 313)
orxañnas- ‘(birlikte veya karşılıklı)
ağza alınmayacak sözler söylemek’ <
orxañna- ‘ağza alınmayacak sözler
söylemek’ (HRSl, 315)
oxsanıs- ‘öpüşmek’ < **oxsan-** ‘öpmek’
(HRSl, 319)
oxtas- (Sag.) ‘(birçok şey) ağrımak’ <
oxta- ‘ağrımak’ (HRSl, 319)

oyıs- ‘(birlikte) oymak, delmek’ < **oy-**
‘oymak’ (HRSl, 299)
oylas- ‘(birlikte) koşmak’ < **oyla-**
‘koşmak’ (HRSl, 297)
oynas- ‘(birlikte) oynamak, oynaşmak’
< **oyna-** ‘oynamak’ (HRSl, 298)
öçes- (Sag.) ‘(birlikte) inat etmek,
direnme’ < **öçe-** (Sag.) ‘inat etmek,
direnme’ (HRSl, 331)
ödñrıs- ‘vuruşmak’ < **ödñr-** ‘öldürmek’
(HRSl, 320)
ökersñnıs- ‘(birden fazla kişi)
hayranlıkla izlemek’ < **ökersñn-**
‘hayranlıkla izlemek’ (HRSl, 321)
ökñssñres- ‘(birden fazla kişi) öksüz
hissetmek’ < **ökñssñre-** ‘öksüz
hissetmek’ (HRSl, 322)
ökpelenñs- ‘(birine veya birlikte)
öfkelenmek’ < **ökpelen-** ‘öfkelenmek’
(HRSl, 322)
öktemnes- ‘birbirine üstünlük
göstermek’ (HRSl, 323)
ölles- ‘(birlikte) ıslatmak, sulamak’ <
ölle- ‘ıslatmak, sulamak’ (HRSl, 323)

ömeles- ‘(birbirini) yenmeye çalışmak;
(birlikte) saldırmak’ < **ömele-** ‘yenmek;
saldırmak’ (HRSI, 324)

öñdeles- ‘(birlikte) pusuda beklemek’ <
öñdele- ‘pusuda beklemek’ (HRSI, 324)

öñkeyiş- ‘(birlikte) eğilmek’ < **öñkey-**
‘eğilmek’ (HRSI, 325)

ööktelîs- ‘(birbirine veya birlikte) dikkat
etmek, özen göstermek’ < **ööktel-**
‘dikkat etmek, özen göstermek’ (HRSI,
326)

örîñîs- ‘(birlikte) sevinmek’ < **örîñ-**
‘sevinmek’ (HRSI, 328)

örtektes- ‘(birlikte) ördek avlamak’ <
örtekte- ‘ördek avlamak’ (HRSI, 329)

örtes- ‘(birlikte) yakmak, (birlikte) ateşe
vermek’ < **örte-** ‘yakmak, ateşe vermek’
(HRSI, 328)

östes- (I) ‘(birçok şey) sızlamak,
inlemek’ < **öste-** ‘sızlamak, inlemek’
(HRSI, 329)

ötîrkes- ‘(birçok kişi) (boş yere) aktif
görünmek’ < **ötîrke-** ‘(boş yere) aktif
görünmek’ (HRSI, 331)

paalas- ‘(birlikte) değer biçmek’ <
paala- ‘değer biçmek’ (HRSI, 332)

paarsas- ‘(birlikte veya birbirini)
okşamak, sevmek’ < **paarsa-** ‘okşamak,
sevmek’ (HRSI, 333)

palğals- ‘ilişki kurmak’ < **palğal-**
‘bağlanmak’ (HRSI, 342)

palğas- ‘(birlikte) bağlamak’ < **palğa-**
‘bağlamak’ (HRSI, 342)

palığlas- ‘(birbirini) yaralamak’ <
palığla- ‘yaralamak’ (HRSI, 344)

paltañnas- ‘(birlikte) ağır ağır
yürümek’ < **paltañna-** ‘ağır ağır
yürümek’ (HRSI, 343)

paspaxtas- ‘kucaklaşmak’ < **paspaxta-**
‘kucaklamak’ (HRSI, 349)

pastaxtanıs- ‘(birlikte) yaramazlık
etmek’ < **pastaxtan-** ‘yaramazlık etmek’
(HRSI, 350)

pastırıs- ‘(birlikte) yürümek’ < **pastır-**
(I) ‘yürümek’ (HRSI, 351)

pasxalas- ‘(birbirine) yabancılaşmak’ <
pasxala- ‘yabancılamak’ (HRSI, 352)

pasxlas- ‘toplanmak, yığılmak’ (HRSI,
352)

paxlas- ‘(birlikte) bakmak, gözetlemek’
< **paxla-** ‘bakmak’ (HRSI, 354)

payorxas- ‘(birlikte) (zenginliğiyle) övünmek’ < **payorxa-** ‘zenginliğiyle övünmek’ (HRSI, 340)

pazırıs- (I) ‘(birlikte) basmak, sıkıştırmak’ < **pazır- (I)** ‘basmak, sıkıştırmak’ (HRSI, 338)

pazırıs- (II) ‘(birbirine ya da birlikte) dava açmak’ < **pazır- (II)** ‘dava açmak’ (HRSI, 338)

pazırıs- (III) ‘(birlikte) yalvarmak, dilemek’ < **pazır- (II)** ‘yalvarmak, dilemek’ (HRSI, 339)

pazıs- (I) ‘(birlikte) yürümek’ < **pas- (I)** ‘yürümek’ (HRSI, 337)

pazıs- (II) ‘(birlikte) basmak, sıkıştırmak’ < **pas- (II)** ‘basmak, sıkıştırmak’ (HRSI, 337)

pazıs- (III) ‘yazışmak’ < **pas- (III)** ‘yazmak’ (HRSI, 337)

pıcıras- ‘(kuşlar) cıvıldaşmak’ < **pıcıra-** ‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 414)

pıçıxtas- ‘(birçok şey) sır sır akmak’ < **pıçıxta-** ‘şırıldamak’ (HRSI, 415)

pıçaxtas- ‘(birlikte veya birbirini) bıçaklamak’ < **pıçaxta-** ‘bıçaklamak’ (HRSI, 414)

pıdılas- ‘(kirli yerlerde) toplanmak’ < **pıdıla-** ‘kirli olmak’ (HRSI, 409)

pılcıras- ‘çok sayıda bulunmak’ < **pılcıra-** (II) ‘çok olmak’ (HRSI, 412)

pırğırıs- ‘(birlikte) fişkirtmek, püskürtmek’ < **pırğır-** ‘fişkirtmek, püskürtmek’ (HRSI, 412)

pırlanı- ‘(birlikte) dönmek, dolaşmak’ < **pırlan-** (II) (Sag.) ‘dönmek, dolaşmak’ (HRSI, 412)

pırlas- ‘(farklı yönlerle) kaçmak’ < **pırla-** ‘kaçmak’ (HRSI, 412)

pısxas- ‘(birçok hayvan) sık sık nefes almak’ (HRSI, 413)

pıtıras- ‘(birçok şey) uçuşmak, dağılmak’ < **pıtıra-** ‘uçmak, dağılmak’ (HRSI, 414)

pıtxalı- ‘(birbirine) takılmak, yapışıp kalmak’ < **pıtxal-** ‘yapışmak’ (HRSI, 414)

pızıñnas- ‘(maddeler) parlamak’ < **pızıñna-** ‘parlamak, ışıldamak’ (HRSI, 410)

pızırxas- ‘her şeyi gerektiği gibi yapmak’ < **pızırxa-** ‘her şeyi gerektiği yapmak’ (HRSI, 410)

pızıs- ‘(birlikte) biçmek’ < *pıs-* (II)
‘biçmek’ (HRSI, 410)
pıçıres- ‘(kuşlar) cıvıldamak’ (HRSI, 370)
piçelleniş- ‘(birlikte) kederlenmek’ <
piçellen- ‘kederlenmek’ (HRSI, 362)
piktes- ‘(birlikte) kapatmak’ < *pikte-*
‘kapatmak’ (HRSI, 358)
piletes- ‘hazırlamasına yardım etmek’ <
pilete- ‘hazırlamak’ (HRSI, 359)
pılıs- ‘1) anlaşmak, birbirini anlamak,
2) biriyle tanışmak, görüşmek’ (HRSI, 366)
pırığış- ‘(birlikte) birleşmek, bir araya
gelmek’ < *pırık-* ‘birleşmek’ (HRSI, 368)
piriş- ‘vermesine yardım etmek’ < *pir-*
‘vermek’ (HRSI, 361)
pocıras- ‘(bir çok şey) kaplanmak,
örtülmek’ < *pocıra-* ‘kaplanmak,
örtülmek’ (HRSI, 386)
poğıras- ‘(sıvı) şır şır akmak’ (HRSI, 373)
polıs- ‘yardım etmek, yardımcı olmak’
(HRSI, 378)

pooxtalıs- ‘(birçok şey) yığılmak’ <
pooxtal- ‘yığılmak’ (HRSI, 380)
portlas- ‘(birçok şey) fokurdamak’ <
portla- ‘fokurdamak’ (HRSI, 382)
pögış- ‘(birlikte) çözmek, halletmek’ <
pök- (I) ‘çözmek, halletmek’ (HRSI, 387)
pöles- ‘(birlikte) kundağa sarmak’ <
pöle- ‘kundağa sarmak’ (HRSI, 388)
pölis- ‘bölüşmek’ < *pöl-* ‘bölmek’
(HRSI, 388)
pucuñnas- ‘(yavru kuşlar) cıvıldamak’
< *pucuñna-* ‘(yavru kuş)
cıvıldamak’ (HRSI, 403)
pucuras- (I) ‘(yanık, donma) su
toplamak’ < *pucura-* (I) (Kaç.) ‘(yanık,
donma) su toplamak’ (HRSI, 403)
pucuras- (II) (Kaç.) ‘(kuşlar)
cıvıldaşmak’ < *pucura-* (II) (Kaç.)
‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 403)
pulas- ‘(birlikte) duman çıkarmak’ <
pula- ‘duman çıkarmak’ (HRSI, 397)
pulaxtas- ‘(birlikte) el sallamak’ <
pulaxta- ‘el sallamak’ (HRSI, 397)

pulğas- ‘(birlikte) karıştırmak, çalkalamak’ < **pulğa-** ‘karıştırmak, çalkalamak’ (HRSI, 398)

putxalı- ‘birbirine karışmak’ < **putxal-** ‘karışmak’ (HRSI, 402)

puzuğis- ‘(birçok şey için) kederlenmek’ < **puzux-** ‘kederlenmek’ (HRSI, 396)

puzuras- ‘(kuğular) ötüşmek’ < **puzura-** (II) ‘(kuğu) ötmek’ (HRSI, 396)

püdiris- ‘(birlikte) yapmak, inşa etmek’ < **püdir-** ‘yapmak, inşa etmek’ (HRSI, 405)

pügills- ‘(birçok şey) eğilmek, bükülmek’ < **pügil-** ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 404)

saas- ‘(birlikte) sağmak’ < **sağ-** ‘sağmak’ (HRSI, 418)

saaxtas- ‘(birlikte) çığlık atmak, cıvıldamak’ < **saaxta-** ‘çığlık atmak, cıvıldamak’ (HRSI, 420)

sabaalanis- ‘(birlikte) oynamak, eğlenmek’ < **sabaalan-** ‘oynamak, eğlenmek’ (HRSI, 420)

sabınnas- ‘(birbirini) sabunlamak’ < **sabınna-** ‘sabunlamak’ (HRSI, 423)

sabiñnas- ‘(birlikte) (hızlı yürürken elbise veya etek) sallanmak’ < **sabiñna-** ‘(hızlı yürürken elbise veya etek) sallanmak’ (HRSI, 424)

sabis- ‘vuruşmak; (birlikte) biçmek’ < **sap-** ‘vurmak; biçmek’ (HRSI, 422)

sablanis- ‘(birden çok kişi) ünlü olmak’ < **sablan-** ‘ünlü olmak’ (HRSI, 422)

sadis- ‘(birbirine) satmak’ < **sat-** ‘satmak’ (HRSI, 430)

sağılıs- ‘(bir çok şey) ısıldamak’ < **sağıl-** ‘ısıldamak’ (HRSI, 427)

sağimis- ‘(birbirini) merak etmek, özlemek’ < **sağın-** ‘merak etmek, özlemek’ (HRSI, 427)

salbaaras- ‘(birlikte veya karşılıklı) özensiz olmak’ < **salbaara-** ‘özensiz olmak’ (HRSI, 436)

salbañnas- ‘(birçok şey) asılı durmak, sarkmak’ < **salbañna-** ‘asılı durmak, sarkmak’ (HRSI, 436)

salçıs- ‘(birbiriyle) atışmak, ağız kavgası yapmak’ < **salçı-** ‘atışmak, ağız kavgası yapmak’ (HRSI, 439)

salğılıs- ‘(birlikte) dalgalanmak’ < **salğıl-** ‘dalgalanmak’ (HRSI, 438)

salıs- (I) ‘(birlikte) koymak, sermek’ <
sal- (I) ‘koymak, sermek’ (HRSI, 439)
salıs- (II) ‘(birlikte) ekmek, dikmek’ <
sal- (II) ‘ekmek, dikmek’ (HRSI, 440)
sanas- ‘(birlikte) saymak, hesaplamak’
 < **sana-** ‘saymak, hesaplamak’ (HRSI, 442)
saparlas- ‘(birlikte) gürültü çıkarmak’ <
saparla- ‘gürültü çıkarmak’ (HRSI, 445)
sapsaınas- ‘(hayvanların kuyruğunda kalan kir ve çamur) (birçok şey) asılı kalmak, sallanmak’ < **sapsaına-** ‘(hayvanların kuyruğunda kalan kir ve çamur) asılı kalmak, sallanmak’ (HRSI, 445)
sarbaınas- ‘dövüşmek’ < **sarbaına-** ‘dövüşmek’ (HRSI, 447)
sarbayıs- ‘(birlikte) dallanmak, budaklanmak’ < **sarbay-** ‘dallanmak, budaklanmak’ (HRSI, 447)
sarğalııs- ‘(birlikte) sararmak’ < **sarğal-** ‘sararmak’ (HRSI, 448)
sarnas- ‘(birlikte) şarkı veya türkü söylemek’ < **sarna-** ‘şarkı veya türkü söylemek’ (HRSI, 449)

sarnaxtanıs- ‘(birlikte) serinlemek’ <
sarnaxtan- ‘serinlemek’ (HRSI, 449)
sartlas- ‘(birlikte) böğürmek’ < **sartla-** ‘böğürmek’ (HRSI, 450)
sastas- ‘(birbirinin) saçını çekmek’ <
sasta- ‘saç çekmek’ (HRSI, 452)
sastırıs- ‘(birlikte) atmak, (birlikte) üstünden almak’ (HRSI, 452)
sasxaxtas- (I) ‘(hayvanlar) (birlikte) parazit böceklerinden kaçışmak’ <
sasxaxta- (I) ‘(hayvan) parazit böceklerinden kaçmak’ (HRSI, 453)
sasxaxtas- (II) ‘(birbirini) üzmek’ <
sasxaxta- (II) ‘üzmek’ (HRSI, 453)
saxsayıs- ‘(birçok şeyin) ucu çıkmak, sivrilmek’ < **saxsay-** ‘ucu çıkmak, sivrilmek’ (HRSI, 454)
saxsınıs- ‘(birlikte) beklemek’ < **saxsın-** ‘beklemek’ (HRSI, 454)
sayas- ‘(birlikte) çözmek, sökmek’ <
saya- ‘açmak, çözmek’ (HRSI, 432)
sayğaxtas- ‘(birbirini) kışkırtmak, tahrik etmek’ < **sayğaxta-** ‘bozmak, üzmek’ (HRSI, 433)
sazıs- (I) ‘itişmek’ < **sas- (I)** ‘itmek’ (HRSI, 431)

sazıs- (II) ‘(birlikte) dökmek, serpmek’
 < **sas- (II)** ‘dökmek, serpmek’ (HRSI, 431)
segireñnes- ‘(birlikte) sıçramak, zıplamak’ < **segireñne-** ‘sıçramak, zıplamak’ (HRSI, 455)
següris- ‘(birlikte) sıçramak, zıplamak’ < **segür-** ‘sıçramak, zıplamak’ (HRSI, 456)
sıbdıras- ‘(birden fazla şey) hışırdamak, fışırdamak’ < **sıbdıra-** ‘hışırdamak, fışırdamak’ (HRSI, 538)
sıbuñnas- ‘fısıldaşmak’ < **sıbuñna-** ‘fısıldamak’ (HRSI, 538)
sıbiras- ‘fısıldaşmak’ < **sıbıra-** ‘fısıldamak’ (HRSI, 539)
sıbirıs- ‘(birlikte) süpürmek’ < **sıbir-** ‘süpürmek’ (HRSI, 539)
sıbıxtas- ‘fısıldaşmak’ < **sıbıxta-** ‘fısıldamak’ (HRSI, 540)
sıdas- ‘dayanmak, sabretmek’ < **sıda-** ‘dayanmak, sabretmek’ (HRSI, 545)
sığanaxtas- ‘(birbirine) (dirseğiyle) vurmak’ < **sığanaxta-** ‘(dirseğiyle) vurmak’ (HRSI, 540)

sığarıs- ‘(birlikte) sürükleyerek çıkarmak; (birlikte) götürmek’ < **sığar-** ‘çıkarmak; götürmek’ (HRSI, 543)
sığdıras- ‘(birden fazla şey) çalmak, çınlamak, titremek (HRSI, 543)
sığıdıs- ‘(birlikte) ıslatmak’ < **sığıt- (II)** ‘ıslatmak’ (HRSI, 544)
sığırıs- ‘(birlikte) ıslık çalmak’ < **sığır-** ‘ıslık çalmak’ (HRSI, 545)
sığıs- ‘anlaşılmak, belli olmak’ (HRSI, 544)
sulas- ‘(birlikte) tıslamak, vızıldamak’ < **sula-** ‘tıslamak, vızıldamak’ (HRSI, 563)
sunıs- ‘(birlikte) zorla girmek’ < **sun-** ‘zorla girmek’ (HRSI, 564)
suñnas- ‘cıvıldaşmak’ < **suñna-** ‘cıvıldamak’ (HRSI, 564)
suxtas- ‘(birlikte) cıvıldaşmak’ < **suxta-** ‘cıvıldamak’ (HRSI, 565)
sılanıs- ‘(birlikte) kirlenmek, lekelenmek’ < **sılan- (I)** ‘kirlenmek, lekelenmek’ (HRSI, 549)
sultanıs- ‘(birlikte) bahane etmek’ < **siltan-** ‘bahane etmek’ (HRSI, 551)

sımalas- ‘(birlikte) atmak, fırlatmak’ <
sımala- ‘atmak, fırlatmak’ (HRSI, 551)
sınas- ‘(birbirini) sınamak’ < **sına-**
‘sınamak’ (HRSI, 553)
sındırıs- ‘(birlikte) kırmak, parçalamak’
< **sındır-** ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI,
554)
sıñılas- ‘(birçok şey) çınlamak,
tınlamak’ < **sıñıla-** ‘çınlamak, tınlamak’
(HRSI, 556)
sıñıras- ‘(birçok şey) çınlamak’ <
sıñıra- ‘çınlamak’ (HRSI, 556)
sınıxtas- ‘(birlikte veya birbirini)
kontrol etmek, denetlemek’ < **sınıxta-**
‘kontrol etmek, denetlemek’ (HRSI,
555)
sıplas- ‘(tekrar tekrar, defalarca)
sızlamak’ < **sıpla-** ‘sızlamak’ (HRSI,
556)
sırañnas- ‘(birlikte) kavgaya girmek’ <
sırañna- ‘kavgaya girmek’ (HRSI, 558)
sırayıs- ‘(birlikte) fark edilmek’ < **sıray-**
‘fark edilmek’ (HRSI, 557)
sırbalı- ‘(birbirine) karışmak,
dolanmak’ < **sırbal-** ‘karışmak,
dolanmak’ (HRSI, 558)

sırlas- (I) ‘(birlikte) boyamak’ < **sırla-**
(I) ‘boyamak’ (HRSI, 559)
sırlas- (II) ‘(birlikte) keskin çığlıklar
koparmak’ < **sırla- (II)** ‘keskin çığlıklar
koparmak’ (HRSI, 559)
sıstas- ‘(birçok şey) sızlamak, ağrımak’
< **sısta-** ‘sızlamak, ağrımak’ (HRSI,
561)
sıxtas- ‘(birlikte) hüngür hüngür
ağlamak’ < **sıxta- (I)** ‘hüngür hüngür
ağlamak’ (HRSI, 562)
sıybas- ‘(birbirini) sevip okşamak’ <
sıyba- ‘sevip okşamak’ (HRSI, 547)
sıylas- ‘(birbirine) hediye vermek’ <
sıyla- ‘hediye vermek’ (HRSI, 548)
sıbdıñnes- ‘(birlikte) küçük adımlarla
yürümek’ < **sıbdıñne-** ‘küçük adımlarla
yürümek’ (HRSI, 475)
sıbelenıs- ‘(birlikte) boş boş gezmek,
sürtmek’ < **sıbelen-** ‘boş boş gezmek,
sürtmek’ (HRSI, 476)
sıbeles- ‘(birbirine ya da birlikte) atmak,
fırlatmak’ < **sıbele-** ‘atmak, fırlatmak’
(HRSI, 476)

sibelis- ‘(birlikte) avare avare dolaşmak’ < *sibel-* ‘avare avare dolaşmak’ (HRSI, 476)

sidennes- ‘(birlikte) çevrelemek, çit örmek’ < *sidenne-* ‘çevrelemek, çit örmek’ (HRSI, 462)

siis- ‘(birlikte) çizmek’ < *sig-* (II) ‘çizmek’ (HRSI, 464)

siixtas- ‘(birlikte) cıvıldaşmak’ < *siixta-* ‘cıvıldamak’ (HRSI, 465)

silbektenis- ‘(dik pozisyonda) asılı durmak, sarkmak’ < *silbekten-* ‘(dik pozisyonda) asılı durmak, sarkmak’ (HRSI, 466)

sımciles- ‘(birbirini) çimdiklemek’ < *sımcile-* ‘çimdiklemek’ (HRSI, 478)

sırbektes- ‘(birbirinin) saçından çekmek’ < *sırbekte-* ‘saçından çekmek’ (HRSI, 479)

sırbilis- ‘(küçük çalılarının dallarını) (birlikte) birbirine geçirmek, örmek’ < *sırbil-* ‘(küçük çalılarının dallarını) birbirine geçirmek, örmek’ (HRSI, 479)

sırenis- ‘(birbirine) dayanmak, yaslanmak’ < *sıren-* ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSI, 480)

sireñnes- ‘(birlikte) telaşlı olmak, yerinde duramamak’ < *sireñne-* ‘telaşlı olmak, yerinde duramamak’ (HRSI, 472)

sıres- (II) ‘direnmek; sabretmek’ (HRSI, 480)

sırles- ‘(soğuktan) titremek’ < *sırle-* (II) ‘(soğuktan) titremek’ (HRSI, 481)

sirteñnes- ‘(birlikte ya da karşılıklı) nazlanmak’ < *sirteñne-* ‘nazlanmak’ (HRSI, 473)

sirteyis- ‘(karşılıklı ya da birlikte) kendini göstermeye çalışmak’ < *sirtey-* ‘kendini göstermeye çalışmak’ (HRSI, 473)

sirtis- ‘(birlikte) fiske atmak’ < *sirt-* ‘fiske atmak’ (HRSI, 473)

sirtles- ‘(nabız) atmak’ < *sirtle-* ‘(nabız) atmak’ (HRSI, 481)

siskiris- ‘(birbirine) püskürtmek’ < *siskir-* ‘püskürtmek’ (HRSI, 481)

sistis- ‘(birlikte) çözmek, açmak’ < *sis-* ‘çözmek, açmak’ (HRSI, 474)

siziktenis- ‘(karşılıklı ya da birlikte) sezmek’ < *sizikten-* ‘sezmek’ (HRSI, 463)

sizîñis- ‘(karşılıklı ya da birlikte)
sezmek’ < *sizîn-* ‘sezmek’ (HRSI, 464)
sodañnas- ‘(birisiyle aynı anda) kısa
elbise giymek; (birbirini) övmek’ <
sodañna- ‘kısa elbise giymek; (birbirini)
övmek’ (HRSI, 487)
soğıs- (Sag.) ‘dövüşmek’ < *sox-* (II)
‘dövmek’ (HRSI, 486)
soğlas- (I) ‘(birbiriyle) dalga geçmek’ <
soğla- ‘dalga geçmek’ (HRSI, 486)
sonırxas- ‘(birlikte) şaşırmak’ <
sonırxa- (I) ‘şaşırmak’ (HRSI, 491)
soñlas- ‘(birçok şey) çınlamak’ < *soñla-*
‘çınlamak’ (HRSI, 492)
soñxayıs- ‘(birçok şeyin) ucu çıkmak,
sivrilmek’ < *soñxay-* ‘ucu çıkmak,
sivrilmek’ (HRSI, 492)
soolas- ‘(birlikte) gürültü çıkarmak’ <
soola- (Sag.) ‘gürültü çıkarmak’ (HRSI,
493)
sopırayıs- ‘(birden fazla şey) fırlamak,
dik durmak’ < *sopıray-* ‘fırlamak, dik
durmak’ (HRSI, 495)
sorañnas- ‘(birlikte) yerinde
duramamak’ < *sorañna-* ‘yerinde
duramamak’ (HRSI, 495)

sorayıs- ‘(birden fazla şey) fırlamak, dik
durmak’ < *soray-* ‘fırlamak, dik
durmak’ (HRSI, 495)
sortayıs- ‘(birlikte) yanakları çökmek’ <
sortay- ‘yanakları çökmek’ (HRSI, 496)
soxalcas- ‘(birlikte) gevezeliğe dalmak’
< *soxalca-* ‘gevezeliğe dalmak’ (HRSI,
498)
soxiñnas- ‘(sinir hastalığına bağlı
olarak) vücudunu sallamak’ < *soxiñna-*
‘vücudunu sallamak’ (HRSI, 500)
soxlas- ‘(kuşlar) gagalamak’ < *soxla-*
‘(kuş) gagalamak’ (HRSI, 498)
soxpaxtanıs- ‘(birlikte) yığmak,
istiflemek’ < *soxpaxtan-* ‘yığılmak,
istiflenmek’ (HRSI, 499)
soxpayıs- ‘(birçok şey) ucu çıkmak,
sivrilmek’ < *soxpay-* ‘ucu çıkmak,
sivrilmek’ (HRSI, 498)
soxsañnas- ‘(birlikte) bütün gövdesiyle
farklı yöne dönmek’ < *soxsañna-* ‘bütün
gövdesiyle farklı yöne dönmek’ (HRSI,
499)
soxsayıs- ‘(birçok şey) ucu çıkmak,
sivrilmek’ < *soxsay-* ‘ucu çıkmak,
sivrilmek’ (HRSI, 499)

soxtanıs- ‘(birlikte) yaramazlık yapmak’ < *soxtan-* ‘yaramazlık yapmak’ (HRSI, 499)

soyıs- ‘(birlikte) (deri, kabuk) soymak’ < *soy-* (I) ‘(deri, kabuk) soymak’ (HRSI, 488)

soylas- ‘(karşılıklı) sürünmek’ < *soyla-* ‘sürünmek’ (HRSI, 487)

söğİNİS- ‘(birbirine) sövmek’ < *söğİN-* ‘sövmek’ (HRSI, 502)

söğİS- ‘(birbirine) sövmek’ < *sök-* (II) ‘sövmek’ (HRSI, 501)

sökles- (birbirine) sövmek’ < *sökle-* ‘sövmek’ (HRSI, 503)

söles- ‘(birini) istemesine yardım etmek’ < *söle-* ‘(birini) istemek’ (HRSI, 504)

söölİNİS- ‘birbirinin ardından uzamak’ < *söölİN-* ‘uzamak, büyümek’ (HRSI, 506)

söörtelİS- ‘(birlikte) sürüklenmek’ < *söörtel-* ‘sürüklenmek’ (HRSI, 507)

söörtenİS- ‘(birlikte) sürüklenmek’ < *söörten-* ‘sürüklenmek’ (HRSI, 507)

söörtes- ‘(birbirini) sürüklemek’ < *söörte-* ‘sürüklemek’ (HRSI, 507)

söyles- ‘(birlikte) adımlarını geniş açmak’ < *söyle-* ‘koşmak’ (HRSI, 503)

sözİRİS- ‘(birlikte) çekmek, sürüklemek’ < *sözİR-* ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI, 503)

subalıS- ‘arka arkaya gitmek’ < *subal-* ‘arka arkaya gitmek’ (HRSI, 515)

subaras- ‘(birlikte veya karşılıklı) özensiz olmak’ < *subara-* ‘özensiz olmak’ (HRSI, 515)

suğarıs- ‘(birlikte) sulamak’ < *suğar-* ‘sulamak’ (HRSI, 517)

suğıs- ‘(birlikte) sokmak’ < *sux-* ‘sokmak’ (HRSI, 518)

suğlas- ‘(birlikte) sulamak’ < *suğla-* ‘sulamak’ (HRSI, 518)

sulğanıS- ‘(birlikte) sarınmak’ < *sulğan-* ‘sarınmak’ (HRSI, 520)

suras- ‘(birbirini) sormak’ < *suri-* ‘sormak’ (HRSI, 522)

surıs- ‘(birbirini) sormak’ < *sur-* ‘sormak’ (HRSI, 523)

surtlas- ‘(birçok kişi) ağzından kaçırmak, pot kırmak’ < *surtla-* ‘ağzından kaçırmak, pot kırmak’ (HRSI, 523)

sustis- ‘(birlikte) kaşıkla almasına yardım etmek’ < **sus-** ‘kaşıklamak’ (HRSl, 524)

suulas- ‘(nehir, deniz) dalgalanmak, köpürmek’ < **suula-** ‘dalgalanmak, köpürmek’ (HRSl, 524)

suuris- ‘(birlikte) çıkarmak’ < **suur-** ‘çıkarmak’ (HRSl, 525)

suxtanis- ‘(birbirine) aşık olmak’ < **suxtan-** ‘aşık olmak’ (HRSl, 527)

sümeles- ‘(birlikte) kandırmak’ < **sümele-** ‘kandırmak’ (HRSl, 529)

sümnenis- (I) ‘(birlikte) yolculuk hazırlığı yapmak’ < **sümnen-** (I) ‘yolculuk hazırlığı yapmak’ (HRSl, 530)

sümnenis- (II) ‘(birlikte) ağır davranmak’ < **sümnen-** (II) ‘ağır davranmak’ (HRSl, 530)

sürektes- ‘(birbirini) kovalamak’ < **sürekte-** ‘kovalamak’ (HRSl, 532)

süris- ‘birine yetişmek, birinin peşinden gitmek’ (HRSl, 533)

sürtis- ‘(birlikte) sürmek, ovmak’ < **sürt-** ‘sürtmek, ovmak’ (HRSl, 534)

süskles- ‘(birlikte) tos vurmak’ < **süskle-** ‘tos vurmak’ (HRSl, 535)

süülünis- ‘(birçok şey) esnemek, genişlemek’ < **süülün-** ‘esnemek, genişlemek’ (HRSl, 537)

süzis- ‘tos vuruşmak’ < **süs-** ‘tos vurmak’ (HRSl, 528)

taarlas- ‘(birlikte) doldurmak, yüklemek’ < **taarla-** ‘doldurmak, yüklemek’ (HRSl, 567)

tabis- (I) ‘buluşmak; (birbirini) bulmak’ < **tap-** (I) ‘bulmak’ (HRSl, 569)

tadiras- ‘çatırdamak’ < **tadıra-** ‘çatırdamak’ (HRSl, 573)

tağiras- ‘(birlikte) tamir etmek, onarmak’ < **tağıra-** ‘tamir etmek, onarmak’ (HRSl, 572)

tağis- ‘(birlikte) zorlamak’ < **tağı-** ‘zorlamak’ (HRSl, 572)

talas- (I) ‘tartışmak’ (HRSl, 579)

talas- (II) ‘(birlikte) yıkmak, kırmak’ < **tala-** ‘yıkmak’ (HRSl, 579)

talbañnas- ‘(birlikte) sallanmak’ < **talbañna-** ‘sallanmak’ (HRSl, 581)

talbıras- ‘(birçok şey) çırpınmak, titremek’ < **talbıra-** ‘çırpınmak, titremek’ (HRSI, 582)

tallas- ‘(birlikte) seçmek; ayıklamak’ < **talla-** ‘seçmek; ayıklamak’ (HRSI, 583)

tamcılās- ‘(birlikte) damlamak’ < **tamcıla-** ‘damlamak’ (HRSI, 586)

tanıs- ‘biriyle tanışmak’ < **tanı-** ‘tanımak’ (HRSI, 588)

tañnas- ‘(birlikte) şaşmak’ < **tañna-** ‘şaşmak’ (HRSI, 590)

tapsas- ‘1) cıvıldaşmak, ötüşmek, 2) (Kaç.) atışmak, çekişmek’ < **tapsa-** ‘ses vermek’ (HRSI, 591)

taptas- ‘(birlikte) demir dövmek’ < **tapta-** ‘demir dövmek’ (HRSI, 592)

taras- (I) ‘(birlikte) taramak’ < **tara- (I)** ‘taramak’ (HRSI, 593)

taras- (II) ‘(birlikte) (farklı yerlere) dağılmak’ < **tara- (II)** ‘dağılmak’ (HRSI, 593)

tarbayıs- ‘(birçok şey) açılmak, aralanmak’ < **tarbay-** ‘açılmak, aralanmak’ (HRSI, 594)

tarınıs- ‘(birbirine) sinirlenmek’ < **tarın-** ‘sinirlenmek’ (HRSI, 599)

tarsılas- ‘(birçok şey) çatırdamak’ < **tarsıla-** ‘çatırdamak’ (HRSI, 596)

tartılıs- ‘(birçok şey) çekilmek’ < **tartil-** ‘çekilmek’ (HRSI, 598)

tartıs- ‘tartışmak’ (HRSI, 597)

tastas- ‘(birbirine) atmak, fırlatmak’ < **tasta-** ‘atmak, fırlatmak’ (HRSI, 600)

taxlas- ‘(birçok şey) takırdamak’ < **taxla- (I)** ‘takırdamak’ (HRSI, 603)

taxpaxtas- ‘(birlikte) tahpah söylemek’ < **taxpaxta-** ‘tahpah söylemek’ (HRSI, 604)

tayanıs- ‘(birbirine) dayanmak’ < **tayan-** ‘dayanmak’ (HRSI, 576)

tazañnas- ‘(birçok şey) gürültü çıkarmak’ (HRSI, 573)

tazılas- ‘(birçok şey) takırdamak’ < **tazıla-** ‘takırdamak’ (HRSI, 574)

tazırayıs- ‘(birlikte) gözlerini fal taşı gibi açmak’ < **tazıray-** ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ (HRSI, 575)

tazıs- ‘(birlikte) taşımak’ < **tazı-** ‘taşımak’ (HRSI, 574)

tebıs- ‘tepişmek’ < **tep-** ‘tepmek’ (HRSI, 606)

teelbekteniŝ- ‘(birlikte) dans etmek’ <
teelbekten- ‘dans etmek’ (HRSI, 607)
teeliŝ- ‘ilgilenmek, uğraşmak’ < **teel-**
‘dokunmak’ (HRSI, 607)
teeriŝ- ‘(birlikte) toplamak, yığmak’ <
teer- (I) ‘toplamak, yığmak’ (HRSI,
608)
tuciras- ‘(birçok şey) çatırdamak’ <
tucira- ‘çatırdamak’ (HRSI, 709)
tudiras- ‘(birçok şey) çatırdamak;
(birlikte) çene çalmak’ < **tudira-**
‘çatırdamak; çene çalmak’ (HRSI, 699)
tığdıras- ‘(birçok şey) çınlamak,
takırdamak’ < **tığdır-** ‘çınlamak,
takırdamak’ (HRSI, 697)
tığılıŝ- ‘(kalabalık halk) itişmek’ < **tığıl-**
‘itmek’ (HRSI, 698)
tudınıŝ- ‘(birlikte) dayanmak; (birlikte)
umutlanmak’ < **tudın-** ‘dayanmak;
umutlanmak’ (HRSI, 710)
tinastas- ‘(birlikte) zor nefes almak’ <
tinasta- ‘zor nefes almak’ (HRSI, 702)
tplas- ‘(birlikte) göz kırpmak’ (HRSI,
704)
tirañnas- ‘(birbiriyle) kavga etmek’ <
tirañna- ‘kavga etmek’ (HRSI, 704)

turbanıŝ- ‘(birlikte) kaşınmak’ < **turban-**
‘kaşınmak’ (HRSI, 705)
turbas- ‘(birlikte) tırmıklamak’ < **tirba-**
‘tırmıklamak’ (HRSI, 704)
turbaxtas- ‘(birbirini) tırmalamak’ <
turbaxta- ‘tırmalamak’ (HRSI, 705)
turbayıŝ- ‘(birçok şey) karışmak,
dağılmak’ < **turbay-** ‘karışmak,
dağılmak’ (HRSI, 705)
tırxılas- ‘sövüşmek, atışmak’ (HRSI,
707)
tırlas- ‘(böcekler) vızıldamak’ < **tırla-**
‘(böcek) vızıldamak’ (HRSI, 706)
tıxtalıŝ- ‘doluşmak, yığılmak,
toplanmak’ (HRSI, 709)
tıxtas- ‘(birlikte) tedarik etmek;
(birlikte) gömmek’ < **tıxta-** ‘tedarik
etmek; gömmek’ (HRSI, 708)
tızıras- ‘(birçok şey) çatırdamak’ <
tızıra- ‘çatırdamak’ (HRSI, 700)
tığıŝ- ‘(birlikte) dikmek’ < **tik-** ‘dikmek’
(HRSI, 627)
tıles- ‘(birlikte) dilemek’ < **tile-**
‘dilemek’ (HRSI, 630)
tıllenıŝ- ‘(birlikte veya birbirine)
sövmek’ < **tıllen-** ‘sövmek’ (HRSI, 630)

tilles- ‘(birlikte veya birbirine) sövmek’
< **tillen-** ‘sövmek’ (HRSI, 630)
tımelis- ‘(birçok şeye) söylenmek,
homurdanmak’ < **tımel-** ‘söylenmek,
homurdanmak’ (HRSI, 631)
timneniş- ‘(birlikte) hazırlanmak’ <
timnen- ‘hazırlanmak’ (HRSI, 618)
tiñnes- ‘(birçok şey) eşitlemek;
(birbirini) karşılaştırmak’ < **tiñne-**
‘eşitlemek; karşılaştırmak’ (HRSI, 621)
tirbeyiş- ‘(birçok şey) açılmak,
aralanmak’ < **tirbey-** ‘açılmak,
aralanmak’ (HRSI, 623)
tırteyış- ‘(birbirine veya birlikte)
dikkatle bakmak; (birbirine veya
birlikte) kızmak’ < **tırtey-** ‘dikkatle
bakmak; kızmak’ (HRSI, 633)
tışpeleniş- ‘(birbirine veya birlikte)
özenli olmak’ < **tışpelen-** ‘özenli olmak’
(HRSI, 633)
titişres- ‘(birçok şey) titremek’ < **titişre-**
‘titremek’ (HRSI, 634)
toğılaxtanis- ‘(birçok şey)
yuvarlanmak’ < **toğılaxtan-**
‘yuvarlanmak’ (HRSI, 637)

toğıras- ‘(birlikte) doğramak’ < **toğıra-**
‘doğramak’ (HRSI, 638)
toğırlas- ‘(birçok şeye) itiraz etmek’ <
toğırla- ‘itiraz etmek’ (HRSI, 638)
toldırıs- ‘(birlikte) doldurmak’ < **toldır-**
‘doldurmak’ (HRSI, 644)
tolğalis- ‘(birlikte) döndürülmek;
(birlikte) keyiflenmek, şarkı söylemek’
< **tolğal-** ‘döndürülmek; keyiflenmek,
şarkı söylemek’ (HRSI, 643)
tolğas- ‘çamaşır sıkmasına yardım
etmek’ < **tolğa-** ‘çamaşır sıkmak’
(HRSI, 642)
tolıs- ‘(birini) (geri) satın almak, fidye
verip kurtarmak’ < **tolı-** ‘(birini) (geri)
satın almak, fidye verip kurtarmak’
(HRSI, 644)
tooris- ‘(birlikte) kesmek, doğramak’ <
toor- (I) ‘kesmek, doğramak’ (HRSI,
650)
torañnas- ‘(birlikte) dönmek’ <
torañna- ‘dönmek’ (HRSI, 651)
toxlas- ‘(birçok şey) takırdamak’ <
toxla- ‘takırdamak’ (HRSI, 656)

toxpaxtas- ‘(birbirini) dövmek, (birbirine) vurmak’ < *toxpaxta-* ‘dövmek, vurmak’ (HRSI, 656)

toxpayıs- ‘(birçok şey) dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ < *toxpay-* ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ (HRSI, 656)

toxtayıs- ‘(birçok şey) dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ < *toxtay-* ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ (HRSI, 657)

tögıs- ‘(birlikte) dökmek’ < *tök-* ‘dökmek’ (HRSI, 659)

töles- ‘ödeşmek, (birlikte) ödemek’ < *töle-* ‘ödemek’ (HRSI, 661)

tööyles- ‘(birbirine) benzetmek’ < *tööyle-* ‘benzetmek’ (HRSI, 663)

töstes- ‘(birbirini) göğsünden yakalamak’ < *töste- (I)* ‘göğsünden yakalamak’ (HRSI, 665) *töste-I* işteş

tudıls- ‘(saç, tüy) keçeleşmek’ (HRSI, 671)

tudıs- (I) ‘(birlikte) tutmak’ < *tut- (I)* ‘tutmak’ (HRSI, 671)

tudıs- (II) ‘dövüşmek, vuruşmak’ (HRSI, 671)

tuğansıras- ‘akraba olmak’ < *tuğansıra-* ‘akraba olmak’ (HRSI, 669)

turğızıs- ‘(birçok şeyi) (dik bir şekilde) koymak, yerleştirmek’ < *turğıs-* ‘(dik bir şekilde) koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 679)

turıs- (I) ‘birinin tarafını tutmak, birinden yana olmak’ (HRSI, 681)

turıs- (II) ‘denk olmak, layık olmak’ < *tur-* ‘değerinde olmak’ (HRSI, 681)

tustas- ‘(birlikte) tuzlamak’ < *tusta-* ‘tuzlamak’ (HRSI, 682)

tutxlas- ‘(birbirini) ısırmak’ < *tutxla-* ‘ısırmak’ (HRSI, 683)

tuzas- ‘(birlikte) atın ön ayağını kösteklemek’ < *tuza- (I)* ‘atın ön ayağını kösteklemek’ (HRSI, 673)

tügdeñnes- ‘(birlikte) küçük ve hızlı adımlar atarak yürümek’ < *tügdeñne-* ‘küçük ve hızlı adımlar atarak yürümek’ (HRSI, 685)

tükles- ‘vurmak, ses çıkarmak’ < *tükle-* ‘vurmak, ses çıkarmak’ (HRSI, 689)

tükpeyıs- ‘(birçok şey) dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ < *tükpey-* ‘(birçok şey) dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ (HRSI, 689)

tükürüş- ‘(birlikte) tükürmek’ < *tükür-*
‘tükürmek’ (HRSI, 690)

tüpteyiş- ‘(birçok şey) çıkıntı meydana
getirmek’ < *tüptey-* ‘çıkıntı meydana
getirmek’ (HRSI, 693)

türüş- ‘(birlikte) dürmek’ < *tür-*
‘dürmek’ (HRSI, 694)

türles- ‘(kuşlar) uçmak’ < *türle-* ‘(kuş)
uçmak’ (HRSI, 694)

türsles- ‘(yumuşak ve boğuk bir
şekilde) vurmak’ < *türsle-* ‘(yumuşak ve
boğuk bir şekilde) vurmak’ (HRSI, 695)

tüülüş- ‘(birlikte veya birbirinden)
tiksinmek; nefret etmek’ < *tüül-*
‘tiksinmek, nefret etmek’ (HRSI, 696)

tüzürüş- ‘(birlikte) düşürmek’ < *tüzür-*
‘düşürmek’ (HRSI, 689)

uçalanış- ‘(birlikte) sırtüstü yatmak’ <
uçalan- ‘sırtüstü yatmak’ (HRSI, 741)

uçuş- ‘(birlikte) uçmak’ < *uçux-* (I)
‘uçmak’ (HRSI, 742)

uçuras- ‘rastlaşmak, karşılaşmak’ <
uçura- ‘rastlamak’ (HRSI, 742)

udurlaş- ‘(birlikte) karşı koymak’ <
udurla- ‘karşı koymak’ (HRSI, 714)

uğış- ‘(birbirini) anlamak; (birbirini)
duymak’ < *ux-* (Şor.) ‘anlamak;
duymak’ (HRSI, 713)

ulamnas- ‘(birlikte) (ot, saman) büyük
yığınlar haline getirmek’ < *ulamna-* (I)
‘(ot,saman) büyük yığınlar haline
getirmek’ (HRSI, 722)

ulastırış- ‘(birlikte) ekleyerek uzatmak’ <
ulastır- ‘ekleyerek uzatmak’ (HRSI,
723)

ulğaadış- ‘(birlikte) yaşlanmak’ <
ulğaat- ‘yaşlanmak’ (HRSI, 724)

ulus- ‘(birlikte) ulumak’ < *ul-* (II) (Sag.)
‘ulumak’ (HRSI, 727)

uluğlaş- ‘(birbirine) saygı göstermek’ <
uluğla- ‘saygı göstermek’ (HRSI, 726)

uluğzıras- ‘(birçok şey) kibirlenmek’ <
uluğzıra- ‘kibirlenmek’ (HRSI, 725)

ulus- ‘(birlikte) (kurt, köpek) ulumak’ <
ulu- ‘ulumak’ (HRSI, 726)

umculas- ‘(birlikte) emzikle emzirmek’
< *umcula-* ‘emzikle emzirmek’ (HRSI,
727)

unadış- ‘ufalamak, parçalamak (yardım
etmek)’ < *unat-* ‘ufalamak, parçalamak’
(HRSI, 728)

urbalis- ‘(birlikte) vazgeçmek, caymak’
< **urbal-** ‘vazgeçmek’ (HRSI, 731)
urıs- (I) ‘(birlikte) dökmek’ < **ur- (I)**
‘dökmek’ (HRSI, 733)
urıs- (II) ‘(birlikte) dökmek; (birlikte)
döküm yapmak’ < **ur- (II)** ‘dökmek;
döküm yapmak’ (HRSI, 733)
urunıs- ‘vuruşmak, çarpışmak’ < **urun-**
‘vurmak, çarpmak’ (HRSI, 732)
urus- (Belt.) ‘dövüşmek, vuruşmak;
savaşmak, harbetmek’ (HRSI, 732)
ustas- (I) ‘(birlikte) sivriltmek’ < **usta-**
(I) ‘sivriltmek’ (HRSI, 734)
ustas- (II) ‘(birlikte) yönetmek’ < **usta-**
(II) ‘yönetmek’ (HRSI, 735)
ustayıs- ‘(birçok şey) ucu çıkmak,
çıkıntı meydana getirmek’ < **ustay-** ‘ucu
çıkma, çıkıntı meydana getirmek’
(HRSI, 735)
usxas- ‘iki kişi atın üstüne binmek’
(HRSI, 736)
usxulanıs- ‘(birlikte) yaramazlık
yapmak’ < **usxulan-** ‘yaramazlık
yapmak’ (HRSI, 737)

utıs- ‘(birlikte) ikramiye kazanmak;
(birbirini) yenmek’ < **ut-** ‘ikramiye
kazanmak; yenmek’ (HRSI, 737)
uulas- ‘(birlikte) bağırma’ < **uula-**
‘bağırma’ (HRSI, 738)
uustanııs- ‘(birlikte) yaramazlık
yapmak’ < **uustan-** ‘yaramazlık
yapmak’ (HRSI, 739)
uxtalııs- ‘sövüşmek, tartışmak’ (HRSI,
740)
uyalas- ‘(birlikte) yuva yapmak’ <
uyala- ‘yuva yapmak’ (HRSI, 719)
uyğumzıras- ‘(birlikte) uyuklamak’ <
uyğumzıra- ‘uyuklamak’ (HRSI, 720)
uzaradııs- ‘(birlikte) uzatmak’ < **uzarat-**
‘uzatmak’ (HRSI, 715)
uzırııs- ‘(birlikte) devirmek, yıkmak’ <
uzır- (II) ‘devirmek, yıkmak’ (HRSI,
718)
uzudıs- ‘(birlikte) uyutmak’ < **uzut- (I)**
‘uyutmak’ (HRSI, 717)
üdürles- ‘karşı gelmek, direnme’
(HRSI, 746)
üğrenıs- ‘(birbirine) alışmak’ < **üğren-**
‘alışmak’ (HRSI, 745)

ügürîs- ‘(birlikte) haykırmak’ < *ügür-*
‘haykırmak’ (HRSI, 745)
üles- ‘(birbirine) dağıtmak, vermek’ <
üle- ‘dağıtmak, vermek’ (HRSI, 750)
ülükünnes- ‘(birlikte) kutlamak’ <
ülükünne- ‘kutlamak, tören yapmak’
(HRSI, 752)
ühgerîs- ‘iki kişi atın üstüne binmek’
(HRSI, 753)
ürgüs- ‘(birlikte) (av anında) korkmak,
ürkmek’ < *ürgü-* ‘korkmak, ürkmek’
(HRSI, 754)
ürîs- (I) ‘(birlikte veya karşılıklı)
örmek’ < *ür-* (I) ‘örmek’ (HRSI, 756)
ürîs- (II) ‘(birlikte) havlamak’ < *ür-*
(III) ‘havlamak’ (HRSI, 756)
ürügîs- ‘(birlikte) korkmak, ürkmek’ <
ürük- ‘korkmak, ürkmek’ (HRSI, 757)
ütertîs- ‘(birbirini) yatıştırmak, teskin
etmek’ < *ütert-* ‘yatıştırmak, teskin
etmek’ (HRSI, 759)
ütes- ‘(birlikte) delmek’ < *üte-* ‘delmek’
(HRSI, 759)
üüktes- ‘(birlikte) bağırarak’ < *üükte-*
‘bağırarak’ (HRSI, 760)

üüles- ‘(birlikte) ay! diye bağırarak’ <
üüle- ‘ay! diye bağırarak’ (HRSI, 760)
üzîs- ‘(birlikte) sıyırmak, çalkalamak’ <
üs- (II) ‘sıyırmak, çalkalamak’ (HRSI,
747)
üzürîs- ‘(birlikte) çözümlemek’ < *üzür-*
(I) ‘çözümlemek’ (HRSI, 749)
yañzıs- ‘(birlikte veya birbirine) bağırıp
çağırarak’ < *yañzı-* ‘bağırıp çağırarak’
(HRSI, 1062).

6.2.2. {- (I)n-}

aarsın- ‘(kendini) güçsüz hissetmek’ <
aarsı- ‘yorgun hissetmek’ (HRSI- 19)
abaxaylan- ‘güzelleşmek, süslenmek’ <
abaxayla- ‘(birini) süslemek’ (HRSI,
21)
abıdın- ‘sallanmak’ < *abıt-* ‘sallamak’
(HRSI, 22)
abılan- ‘grup halinde saldırıp
avlanmak’ < *abıla-* ‘saldırmak’ (HRSI,
22; HTürkSz, 25)
adan- ‘(kendine) ad almak’ < *ada-* ‘ad
vermek’ (HRSI, 31)
adılan- ‘(kendini veya sağlığını)
tehlikeye atmak, düşünmemek’
(HksTürkSz, 27)

axtan- (I) ‘aklanmak’ < *axta-* (I)

‘aklamak’ (HRSI, 90)

alastan- ‘kötü ruhlara karşı kendini

(kekik otuyla) tütsülemek’ < *alasta-*

‘(kekik otuyla) tütsülemek’ (HRSI, 51)

alcaastan- (I) ‘yanılmak’ < *alcaasta-*

(I) ‘yanılmak’ (HRSI, 58)

alcaastan- (II) ‘meşgul olmak’ <

alcaasta- (II) ‘meşgul etmek’ (HRSI,

58)

alın- (II) ‘kendisi için bir şeyi almak’ <

al- ‘almak’ (HRSI, 59)

araçılan- ‘korunmak; kurtulmak’ <

araçıla- ‘korumak; kurtarmak’ (HRSI,

72)

aramnan- ‘seyrekleşmek’ < *aramna-*

‘seyrelmek’ (HRSI, 71)

arban- ‘büyülenmek’ < *arba-*

‘büyülemek’ (HRSI, 72)

arğılan- ‘kurtulmak, tedavi olmak’ <

arğıla- ‘tedavi etmek, kurtarmak’

(HRSI, 75)

arığlan- ‘temizlenmek, arınmak’ <

arığla- ‘temizlemek, arıtmak’ (HRSI,

81)

arığlan-silğilen- ‘kendine çeki düzen

vermek’ < *arığla-* ‘düzenlemek’ (HRSI,

81)

artin- ‘(kendine) yüklemek’ < *art-* (I)

‘yüklemek’ (HRSI, 78)

artıxtan- ‘(kendini) daha üstün saymak’

< *artıxta-* ‘birini diğerlerinden üstün

saymak’ (HRSI, 79)

atın- ‘(kendini) vurmak, (kendine) ateş

etmek’ < *at-* (I) ‘ateş etmek’ (HRSI, 87)

ayan- ‘(kendine) acımak’ < *aya-* (III)

‘acımak’ (HRSI, 39)

ayastan- ‘(hava) açılmak’ < *ayasta-*

‘(hava) açmak’ (HRSI, 39)

aytın- (Sag.) ‘birinden bir şey

yapmasını istemek’ < *ayt-* ‘söylemek’

(HRSI, 45)

azaxtan- ‘kendi ayakları üzerinde

durmak’ < *azaxta-* ‘(masa, sandalye vb.)

ayak yapmak’ (HRSI, 33)

azımaxtan- ‘ele geçirmek’ < *azımaxta-*

‘ele geçirmek’ (HRSI, 35)

azın- (I) ‘aşmak, geçmek’ < *as-* (I)

‘aşmak, geçmek’ (HRSI, 35)

azıran- ‘(kendisi) beslenmek, yemek’ <

azıra- ‘beslemek, yemek’ (HRSI, 36)

azottan- ‘azotlu hale gelmek’ < *azotta-*
‘azotlu hale getirmek’ (HRSI, 34)
çaballan- ‘sövmek’ < *çaballa-*
‘sövmek’ (HRSI, 912)
çabın- ‘kapanmak’ < *çap-* ‘kapamak’
(HRSI, 914)
çaçıradin- ‘(kendi üzerine) fişkirtmek,
sıçratmak’ < *çaçırat-* (I) ‘fişkirtmek,
sıçratmak’ (HRSI, 958)
çalaastan- ‘soyunmak’ < *çalaasta-*
‘(elbise) soymak’ (HRSI, 930)
çalbıran- ‘(ateş) alevlenmek’ < *çalbıra-*
(I) ‘tutuşup yanmak’ (HRSI, 933)
çalğan- ‘yalanmak’ < *çalğa-* ‘yalamak’
(HRSI, 933)
çallan- ‘kiralananmak’ < *çalla-*
‘kiralamak’ (HRSI, 935)
çaptan- ‘açgözlü davranmak’ < *çapta-*
‘açgözlü olmak’ (HRSI, 941)
çaradin- ‘karar vermek’ < *çarat-* ‘karar
vermek’ (HRSI, 943)
çastan- (III) ‘(kendi başının altına)
koymak’ < *çasta-* ‘(başının altına)
koymak’ (HRSI, 953)
çatxinnaxtan- ‘(rahatsızlık nedeniyle)
yataкта dönmek’ < *çatxinnaxta-*

‘(rahatsızlık nedeniyle) biraz yatmak
istemek’ (HRSI, 954)
çayın- ‘yıkamak’ < *çay-* (I) ‘yıkamak,
hafif tertip yıkamak’ (HRSI, 929)
çayxan- ‘sallanmak; salına salına
yürümek’ < *çayxa-* ‘sallamak’ (HRSI,
928)
çazan- (II) ‘şık giyinmek; süslenmek’ <
çaza- (II) ‘şık giydirmek; süslemek’
(HRSI, 921)
çazan- (III) ‘(kendine) (yuva) kurmak’
< *çaza-* (IV) ‘yuva kurmak’ (HRSI, 921)
çiğanaxtan- ‘dirseğini dayamak’ <
çiğanaxta- ‘dirseğiyle vurmak’ (HRSI,
1015)
çun- ‘(kendisi için) toplamak, yığmak’
< *çiğ-* (I) ‘yığmak, toplamak’ (HRSI,
1028)
çurın- ‘buruşmak, bükülmek,
büzülmek, kıvrılmak’ (HRSI, 1029)
çılaastan- (Sag.) ‘soyunmak’ <
çılaasta- ‘soymak’ (HRSI, 1017)
çılığlan- ‘(kendini) ısıtmak’ < *çılığla-*
‘ısıtmak’ (HRSI, 1022)
çılın- ‘ısınmak’ < *çılı-* ‘ılmak, ısınmak’
(HRSI, 1022)

çımcaxtan- (Sag.) ‘(kendine) (yumuşaması için) koymak, sermek’ < **çımcaxta-** (Sag.) ‘(yumuşaması için) koymak, sermek’ (HRSl, 1023)

çıpxızın- (Kaç.) ‘(beklenti içinde) susmak, kuşkulanmak’ < **çıpxıs-** (Kaç.) ‘(beklenti içinde) susmak, kuşkulanmak’ (HRSl, 1024)

çıstan- ‘kokmak’ < **çısta-** ‘koklamak’ (HRSl, 1026)

çızın- ‘silinmek; aşınmak; sürünmek’ < **çıs-** ‘ovmak, sürmek’ (HRSl, 1016)

çidîn (I) ‘(yeterli miktarda) elde etmek, edinmek’ < **çit- (I)** ‘elde etmek, almak’ (HRSl, 963)

çidîn (II) ‘elinden veya kolundan tutarak götürmek; yürümesine yardım etmek’ < **çit- (II)** ‘elinden veya kolundan tutarak götürmek; yürümesine yardım etmek’ (HRSl, 963)

çidîrîn- ‘gözden kaybolmak; kendine olan güvenini yitirmek’ < **çidîr-** ‘yitirmek, gözden kaybolmak’ (HRSl, 976)

çiütsirekten- ‘kendini genç hissetmek’ (HRSl, 964)

çıksîn- ‘tiksinmek, iğrenmek’ < **çıksî-** ‘tiksinmek, iğrenmek’ (HRSl, 977)

çikten- ‘dikişi sökülme; çatlak oluşmak’ < **çikte-** ‘dikiş yapmak; çatlamak’ (HRSl, 977)

çilbekten- ‘sallanmak’ < **çilbekte-** ‘sallamak’ (HRSl, 966)

çoçın- ‘ansızın korkmak’ < **çoçı-** ‘ansızın korkmak’ (HRSl, 994)

çoñnan- ‘sitem etmek; (birini) suçlamak’ < **çoñna-** ‘sitem etmek; (birini) suçlamak’ (HRSl, 987)

çooxtan- ‘söylemek; konuşmak’ < **çooxta-** ‘söylemek; konuşmak’ (HRSl, 989)

çozın- (Sag.) ‘silinmek, kurulanmak’ < **ços-** (Sag.) ‘silinmek, kurulanmak’ (HRSl, 983)

çölen- ‘dayanmak, yaslanmak’ < **çöle-** ‘dayamak, yaslamak’ (HRSl, 996)

çuçan- ‘(saçlarını) açmak, çözmek’ < **çuça-** ‘(saç) açmak, çözmek’ (HRSl, 1008)

çudan- ‘özensiz olmak’ < **çuda-** (II) ‘özensiz olmak’ (HRSl, 1002)

çuğın- ‘hastalık bulaşmak’ < *çux-*
‘hastalık bulaşmak’ (HRSI, 1002)
çulbastan- ‘dağılmak, karmakarışık
olmak’ (HRSI, 1003)
çuuran- ‘sıvanmak, bir şeye bulanmak’
< *çuura-* ‘çamur dökmek’ (HRSI, 1007)
çuxçulan- ‘1) kazmak, eşmek, 2) ağır
ağır çalışmak, çok yavaş yapmak’ <
çuxçula- ‘kazmak, eşmek’ (HRSI, 1008)
çuxuldan- ‘kendini rahatsız hissetmek’
< *çuxulda-* ‘birini rahatsız etmek’
(HRSI, 1008)
çükesten- (Sag.) ‘(çocuğu) sırtında
taşımak’ < *çükeste-* (Sag.) ‘(çocuğu)
sırtında taşımak’ (HRSI, 1011)
çükten- ‘yüklenmek, yük almak’ < *çük-*
‘yüklemek’ (HRSI, 1011)
çüreksin- ‘heyecanlanmak;
endişelenmek’ < *çüreksi-*
‘heyecanlanmak’ (HRSI, 1013)
xabın- ‘yapışmak, tutunmak’ < *xap-*
‘kapmak, tutmak’ (HRSI, 770)
xaçan- ‘engellenmek’ < *xaça-*
‘engellemek’ (HRSI, 828)
xağın- ‘(toz vb.) silkelenmek’ < *xax-* (I)
‘(toz vb.) silkelemek’ (HRSI, 772)

xalaxtan- ‘ağlayıp sızlamak’ < *xalaxta-*
‘ağlamak’ (HRSI, 789)
xamcılan- ‘kamçılanmak’ < *xamcıla-*
‘kamçılama’ (HRSI, 796)
xapsan- ‘hastalanmak’ < *xapsa-* ‘hasta
olmak’ (HRSI, 803)
xapsırın- ‘giysinin önü kapanmak’ <
xapsır- ‘giysinin önünü kapamak’
(HRSI, 803)
xaptan- ‘(kendi için) çuvala koymak’ <
xapta- ‘çuvala koymak’ (HRSI, 804)
xaptırın- ‘yakalanmak, tutulmak’ <
xaptır- ‘yakalanmak, tutmak’ (HRSI,
804)
xaramnan- ‘cimrileşmek’ < *xaramna-*
‘cimrilik etmek’ (HRSI, 809)
xarbalan- ‘elle yoklanmak’ < *xarbala-*
‘elle yoklamak’ (HRSI, 811)
xarban- ‘(kendisi için) yakalamak,
kapmak’ < *xarba-* ‘avuçla almak’
(HRSI, 812)
xarğan- ‘ant içmek, büyülenmek’ <
xarğa- ‘lanetlemek, büyülemek’ (HRSI,
813)

xarlan- (II) ‘öfkelerini göstermek, saldırgan davranışlar sergilemek’ < **xarla-** (Sag.) ‘bağlamak’ (HRSI, 814)
xatıġlan- ‘hiddetlenmek, öfkelenmek’ < **xatıġla-** ‘(birini) cezalandırmak’ (HRSI, 824)
xaxlan- ‘gagalanmak’ < **xaxla-** (I) ‘gagalamak’ (HRSI, 826)
xaxtan- (I) ‘silkinmek’ < **xaxta-** ‘silkelemek’ (HRSI, 827)
xaxtan- (II) ‘(kapkacaġın içindeki boya, kireç vb) ufalanmak, dökülmek’ (HRSI, 827)
xaylaxtan- ‘(havada) dönmek, uçuşmak’ < **xaylaxta-** ‘(kar taneleri) dönmek, uçmak’ (HRSI, 783)
xayrallan- ‘sakınmak, korunmak’ < **xayralla-** ‘saklamak, korumak’ (HRSI, 785)
xazan- ‘(kendine) iġneyle takmak’ < **xaza-** ‘iġnelemek, iġneyle tutturmak’ (HRSI, 776)
xazın- ‘kazınmak, eşinmek’ < **xas-** (I) ‘kazmak, eşmek’ (HRSI, 779)

xıblan- (I) ‘çoşmak, coşkusunu göstermek’ < **xıbla-** (I) ‘çoşkulu bir durumda olmak’ (HRSI, 872)
xıçın- ‘kaşınmak’ < **xıçıl-** ‘kaşımak’ (HRSI, 906)
xılbañnan- ‘kaçınmak, yakayı sıyırmak’ < **xılbañna-** ‘sıyırılmak, kurtulmak’ (HRSI, 887)
xılcıġastan- ‘gıdıklanmak, okşanmak’ < **xılcıġasta-** ‘gıdıklamak, okşamak’ (HRSI, 889)
xılcıxtan- ‘gıdıklanmak, okşanmak’ < **xılcıxta-** ‘gıdıklamak, okşamak’ (HRSI, 889)
xılçañnan- ‘bakınmak, etrafına bakınmak’ < **xılçañna-** ‘bakmak, etrafına bakmak’ (HRSI, 888)
xırın- ‘tırış olmak’ < **xır-** (I) ‘tırış etmek’ (HRSI, 901)
xırızın- ‘sövmek, ağzını bozmak’ < **xırıs-** ‘sövmek, ağzını bozmak’ (HRSI, 900)
xırlan- (II) ‘(kavga etmek için) bahane aramak’ (HRSI, 897)
xırolan- ‘kıraġıyla kaplanmak’ < **xırola-** ‘kıraġıyla kaplanmak’ (HRSI, 898)

xıspaxtan- ‘kucağına almak’ <
xıspaxta- ‘kucağına almak’ (HRSI, 902)
xıyallan- ‘bir şey yüzünden çekmek,
ıstırap çekmek’ < **xıyalla-** ‘birine
çektirmek, eziyet etmek’ (HRSI, 879)
xıyın- ‘bir yerini kesmek’ < **xıy-** (I)
‘kesmek’ (HRSI, 884)
xıyıxtan- ‘cimrilik olmak; insanlardan
kaçmak’ (HRSI, 886)
xıymıran- ‘kımıldanmak, kıpırdanmak’
< **xıymıra-** (HRSI, 882)
xıymıxtan- ‘kımıldanmak, kıpırdanmak’
< **xıymıxta-** ‘kımıldamak, kıpırdamak’
(HRSI, 882)
xıyıxtan- ‘cimrilik etmek, esirgemek’
(HRSI, 884)
xızın- ‘kısılmak, sıkılmak’ < **xız-** (I)
‘kısmak, sıkmak’ (HRSI, 878)
xobıxtan- ‘(ağır işten dolayı kolda ağrı)
ortaya çıkmak’ < **xobıxta-** ‘(ağır işten
dolayı kolda ağrı) ortaya çıkmak’
(HRSI, 830)
xodırlan- ‘döküntü, kızarıklarla
kaplanmak’ < **xodırla-** ‘döküntü,
kızarıklarla kaplanmak’ (HRSI, 833)

xoğdırın- ‘birini peşinden sürüklemek’
< **xoğdır-** ‘birini peşine düşürmek’
(HRSI, 832)
xollan- ‘elini kullanarak yapmak’ <
xolla- ‘eliyle yapmak’ (HRSI, 838)
xolla- dönüşlü
xoltıxtan- ‘koltuk altına alınmak,
koltuklanmak’ < **xoltıxta-** ‘koltuk altına
almak’ (HRSI, 840)
xomaylan- ‘kötüleşmek,
ahlâksızlaşmak’ < **xomayla-** ‘(birini)
kötülemek, karalamak’ (HRSI, 840)
xoñnaxtan- ‘toplanmak, düzene
sokulmak’ < **xoñnaxta-** ‘toplamak,
düzene sokmak’ (HRSI, 843)
xoptan- ‘(kendi adına) şikayet etmek’ <
xopta- ‘şikayet etmek’ (HRSI, 848)
xoradın- ‘(kendi parasını veya varlığını)
harcamak, israf etmek’ < **xorat-** ‘(boşa)
harcamak, israf etmek’ (HRSI, 848)
xostan- ‘(genç kız kardeş) düğün
sırasında geline eşlik etmek’ (HRSI,
853)
xoyğalan- ‘(bir tarafı) yanmak; (et)
kızarmak’ < **xoyğala-** ‘ütmek; (et)
kızartmak’ (HRSI, 835)

xucaxtan- ‘kucağına almak’ < *xucaxta-*
‘kucağına almak’ (HRSI, 871)
xucurlan- ‘(hayvan) tuzlak arazilerin
yetersizliğinden muzdarip olmak’ <
xucurla- ‘tuzlak arazide hayvanı
gütmek’ (HRSI, 871)
xumartxılan- ‘(kendisinden) hatıra
bırakmak’ < *xumartxıla-* ‘hatıra
bırakmak; vasiyet etmek’ (HRSI, 863)
xuran- (I) ‘(kendisi için) kumaş
parçalarını birleştirerek dikmek’ < *xura-*
‘kumaş parçalarını birleştirerek dikmek’
(HRSI, 864)
xurçan- ‘kuşanmak, kendine kuşak
bağlamak’ < *xuraç-* ‘kuşak bağlamak’
(HRSI, 868)
xurğadin- ‘kurumak’ < *xurğat-*
‘kurutmak’ (HRSI, 865)
xurudin- ‘kurumak’ < *xurut-*
‘kurutmak’ (HRSI, 867)
xuyaxtan- (I) ‘zırhla kaplanmak’ <
xuyaxta- ‘zırhla kaplamak’ (HRSI, 859)
xuydırın- ‘(böcek) kovmaya çalışmak’
< *xuydır-* ‘kovmak’ (HRSI, 860)

xuyuxtan- ‘duman çıkarmak, tütmek’ <
xuyuxta- ‘ütmek, tüylerini yakmak’
(HRSI, 872)
ılğan- ‘ağlamak’ < *ılğa-* ‘ağlamak’
(HRSI, 1039)
ımaxtan- ‘(şal, başörtüsü) bağlamak’ <
ımaxta- (II) ‘(şal, başörtüsü) bağlamak’
(HRSI, 1040)
ırğan- (I) ‘zor hareket etmek; yavaş
yapmak’ < *ırğa- (I)* ‘zor hareket etmek;
yavaş yapmak’ (HRSI, 1045)
ırğan- (II) ‘asılmak, askıntı olmak’ <
ırğa- (II) ‘takılmak, ilişmek’ (HRSI,
1045; HksTürkSz, 204)
ırxıtan- ‘(atın üzerine, kütüğün üzerine)
binmek’ < *ırxıta- (I)* ‘ata biner gibi
oturmak’ (HRSI, 1048)
ızırın- ‘(dişlerini sıkarak) kendine
kızmak, kendine sinirlenmek’ < *ızır-*
‘ısırmak’ (HRSI, 1037)
ıldın- ‘(kendini) itmek’ < *it-* ‘itmek’
(HRSI, 140)
ılın- ‘takılmak; asılmak’ < *il-* ‘takmak;
asmak’ (HRSI, 144)
ızıldın- ‘ısınmak’ < *ızıl-* ‘ısıtmak’ (HRSI,
142)

izğlen- ‘ısınmak’ < **izğle-** ‘ısıtmak’

(HRSl, 141)

iblen- ‘evlenmek’ < **ible-** ‘evlendirmek’

(HRSl, 114)

idekten- ‘(kendi) eteğinde toplamak’ <

idekte- ‘bir şeyi eteğinde toplamak’

(HRSl, 116)

idîn- ‘(bir şeyi kendi için) yapmak,

edinmek’ < **it-** ‘etmek, yapmak’ (HRSl,

117)

imnen- ‘tedavi olmak’ < **imne-** ‘tedavi

etmek’ (HRSl, 125)

ipten- ‘düzelmek, ayarlanmak’ < **ipte-**

‘düzeltmek, ayarlamak’ (HRSl, 129)

ireelen- ‘acı çekmek’ < **ireele-** ‘acı

vermek’ (HRSl, 131)

irkelen- ‘okşanmak’ < **irkele-**

‘okşamak’ (HRSl, 133)

kaçaylan- ‘(beşikte) sallanmak’ <

kaçayla- ‘(beşik) sallamak’ (HRSl, 155)

kibeelen- ‘(kendine) homurdanmak’ <

kibeele- ‘homurdanmak’ (HRSl, 157)

kileksîn- ‘(kendine) istemek, (kendine)

dilemek’ < **kileksi-** ‘istemek, dilemek’

(HRSl, 176)

kîlen- ‘(kendine) dilemek, istemek’ <

kîle- ‘dilemek, istemek’ (HRSl, 176)

kireksîn- ‘ihtiyaç duymak; (kendisi

için) istemek’ < **kireksi-** ‘ihtiyaç

duymak; istemek’ (HRSl, 169)

kiten- ‘korunmak, kendini savunmak’

(HRSl, 174)

kizîn- (I) ‘kesilmek’ < **kis- (I)** ‘kesmek’

(HRSl, 161)

kizîn- (II) ‘giyinmek’ < **kis- (II)**

‘giymek’ (HRSl, 161)

köbîrlen- ‘keçeleşmek’ (HRSl, 190)

ködîrîn- ‘kalkmak; tartılmak’ < **ködîr-**

‘kaldırmak; tartmak’ (HRSl, 193)

köksen- ‘azarlanmak’ < **kökse-**

‘azarlamak’ (HRSl, 197)

köksören- ‘öksürerek boğazını

temizlemek’ < **köksöre-** ‘öksürerek

boğaz temizlemek’ (HRSl, 197)

kölen- ‘saklanmak, gizlenmek’ < **köle-**

‘gölgelemek’ (HRSl, 199)

kömeelen- ‘(kemirgenler) yiyeceklerini

gömmek’ < **kömele- (I)** ‘(kemirgenler)

yiyeceklerini gömmek’ (HRSl, 199)

kömîn- ‘(kendini) gömmek’ < **köm-**

‘gömmek’ (HRSl, 200)

körin- ‘görünmek’ < **kör-** ‘görmek’

(HRSI, 206)

kresten- ‘vaftiz olmak’ < **kreste-** ‘vaftiz etmek’ (HRSI, 209)

külün- ‘gülümsemek’ < **kül-** ‘gülmek’ (HRSI, 214)

kürsekte- ‘(kurt, köpek) çiftleşme döneminde olmak’ < **kürsekte-** ‘(kurt, köpek) çiftleşme döneminde olmak’ (HRSI, 219)

küsten- ‘güçlenmek’ < **küste-** ‘güçlendirmek’ (HRSI, 220)

maallan- ‘ilgilenmek, göz kulak olmak’ < **maalla-** ‘ilgilenmek, göz kulak olmak’ (HRSI, 226)

maannan- ‘kendine bakmak, kendiyle ilgilenmek’ < **maanna-** ‘bakmak, ilgilenmek’ (HRSI, 227)

magnitten- ‘mıknatıslanmak’ < **magnitte-** ‘mıknatıslamak’ (HRSI, 228)

mañzıran- ‘acele etmek, çabuk davranmak’ < **mañzıra-** ‘acele etmek, çabuk davranmak’ (HRSI, 233)

marxalan- ‘düşmelenmek, düşmesi iliklenmek’ < **marxala-** ‘düşmelemek, düşmelerini ilikleme’ (HRSI, 235)

maxlan- ‘kederlenmek, üzülmek’ <

maxla- ‘kederlenmek, üzülmek’ (HRSI, 238)

maxtan- ‘övünmek’ < **maxta-** ‘övmek’ (HRSI, 239)

mayıñnan- ‘(sağlık) kötüleşmek; yorulmak’ < **mayıñna-** ‘(sağlık) kötüleşmek; yorulmak’ (HRSI, 230)

miskelen- ‘yabani mantar toplamak’ < **miskele-** ‘yabani mantar toplamak’ (HRSI, 248)

naacılan- ‘tazelenmek, yenilenmek’ < **naacıla-** ‘tazelemek, yenilemek’ (HRSI, 264)

naalan- ‘yenilenmek, tazelenmek’ < **naala-** ‘tazelemek, yenilemek’ (HRSI, 263)

nannan- ‘yana yatmak’ < **nanna-** ‘yana yatmak’ (HRSI, 270)

naylan- ‘şüphe etmek, suçlanmak’ < **nayla-** ‘şüphelenmek, suçlamak’ (HRSI, 265)

naynan- ‘şüphe edilmek, suçlanmak’ < **nayna-** ‘şüphe etmek, suçlamak’ (HRSI, 265)

nimalaxtan- ‘yuvarlanmak’ <
nimalaxta- ‘yuvarlamak’ (HRSI, 286)
nımzaxtan- ‘kendisi için yumuşak bir
şey sermek’ < **nımzaxta-** ‘yumuşak bir
şey sermek’ (HRSI, 288)
niikten- ‘hafiflemek’ < **niikte-**
‘hafifletmek’ (HRSI, 277)
nimīsten-(II) ‘(kuşlar) yemlenmek’ <
nimīste- ‘(kuşlar) yem aramak’ (HRSI,
280)
oñarın- ‘anlamak, kavramak; ayılmak’
< **oñar-** ‘anlamak, kavramak’ (HRSI,
304)
oñdaylan- ‘onarılmak, düzelmek;
iyileşmek’ < **oñdayla-** ‘onarmak,
düzeltmek; iyileştirmek’ (HRSI, 304)
oñnan- ‘(genellikle olumsuz olarak
kullanılır) yaşlılıktan ötürü bunamak’ <
oñna- (II) ‘anlamak, kavramak’ (HRSI,
305)
oorlan- (II) ‘markalanmak,
işaretlenmek’ < **oorla- (II)**
‘markalamak, işaretlemek’ (HRSI, 307)
oran- ‘sarınmak, bürünmek’ < **ora-**
‘sarmak, bürümek’ (HRSI, 310)

orınnan- ‘(yeni bir yerde) bulunmak,
yer almak’ < **orınna-** ‘bulunmak, yer
almak’ (HRSI, 315)
oynan- ‘(kendisiyle) oynamak’ < **oyna-**
‘oynamak’ (HRSI, 298)
ödelen- ‘çıkmaq, yükselmek; gelişmek,
büyümek’ < **ödele-** ‘çıkmaq,
yükselmek; gelişmek, büyüme’ (HRSI,
320)
ödürin- ‘kendini vurmak’ < **ödür-**
‘öldürmek’ (HRSI, 320)
öörlen- (II) ‘yukarı çıkmak, tırmanmak’
< **öörle-** ‘yukarı çıkmak, yükselmek’
(HRSI, 327)
paalan- ‘fiyatı belirlenmek, değe
biçilmek’ < **paala-** ‘fiyat belirlemek,
değeri biçmek’ (HRSI, 332)
palğan- ‘bağlanmak, örtünmek’ <
palğa- ‘bağlamak, örtmek’ (HRSI, 342)
palğastan- ‘kirlenmek, pislenmek’ <
palğasta- ‘kirletmek, pisletmek’ (HRSI,
342)
palığlan- ‘yaralanmak’ < **palığla-**
‘yaralamak’ (HRSI, 344)
pastan- ‘başarmak, becermek, yenmek’
(HRSI, 350)

pasxalan- ‘yabancılaşmak’ < *pasxala-*
‘yabancılamak’ (HRSI, 352)

payorxan- ‘(zenginliğiyle) övünmek’ <
payorxa- ‘(zenginliğiyle) övünmek’
(HRSI, 340)

pazın- (I) ‘yürümek’ < *pas-* (I)
‘yürümek’ (HRSI, 337)

pazın- (II) ‘öfkesini bastırmak;
aşağılanmak’ < *pas-* (II) ‘basmak’
(HRSI, 337)

pazın- (III) ‘yazılmak, abone olmak’ <
pas- (III) ‘yazmak’ (HRSI, 337)

pazırın- ‘yalvarmak, dilenmek’ < *pazır-*
(II) ‘yalvarmak, dilemek’ (HRSI, 339)

pıçaxtan- ‘bıçaklanmak’ < *pıçaxta-*
‘bıçaklamak’ (HRSI, 414)

pığın- ‘eğilmek, meyletmek’ < *pıx-*
‘eğmek’ (HRSI, 409)

pırlan- (I) ‘tozlanmak’ < *pırla-* ‘(toz)
uçmak’ (HRSI, 412)

pirolan- ‘kendini suçlu hissetmek’ <
pirola- ‘suçlamak’ (HRSI, 412)

pızığlan- ‘(kendisi için) düzgün ve
itinalı bir şekilde yapmak’ < *pızığla-*
‘özenmek, itina göstermek’ (HRSI, 410)

pıden- ‘kirlenmek, pislenmek’ < *pıde-*
‘kirletmek, pisletmek’ (HRSI, 363)

pikten- ‘kapanmak, kendini kapatmak’
< *pikte-* ‘kapamak’ (HRSI, 358)

pileten- ‘hazırlanmak’ < *pilete-*
‘hazırlamak’ (HRSI, 359)

pılın- ‘duymak, kendini anlamak;
bilincine varmak’ < *pıl-* ‘bilmek;
kavramak’ (HRSI, 366)

pirin- ‘kendini vermek; kendini
adamak’ < *pir-* ‘vermek’ (HRSI, 361)

polın- ‘elinde olmak, muktedir olmak’ <
pol- ‘olmak’ (HRSI, 379)

pögün- (I) ‘(kendi) problemini çözmek’
< *pök-* (I) ‘çözmek, halletmek’ (HRSI,
387)

pögün- (II) ‘memnun olmak, zevk
almak’ (HRSI, 387)

pöölen- ‘kesilmek’ < *pööle-* ‘kesmek,
durdurmak’ (HRSI, 388)

puğralan- ‘puğralanmak’ < *puğrala-*
‘puğralamak’ (HRSI, 395)

purtaxtan- ‘bulanmak; kirlenmek’ <
purtaxta- ‘bulandırmak; kirletmek’
(HRSI, 401)

puzuran- ‘(kuğu) ötmek’ < *puzura-* (II)
‘(kuğu) ötmek’ (HRSI, 396)

püdirin- ‘yapılmak, inşa edilmek’ <
püdir- ‘yapmak, inşa etmek’ (HRSI,
405)

pürgen- ‘örtünmek, saklanmak’ <
pürge- ‘örtmek, saklamak’ (HRSI, 407)

sabın- ‘(kendine) vurmak, dövünmek’ <
sap- ‘vurmak, çarpmak’ (HRSI, 423)

sabınnan- ‘sabunlanmak’ < *sabınna-*
‘sabunlamak’ (HRSI, 423)

sadın- ‘satılmak’ < *sat-* ‘satmak’ (HRSI,
430)

sağırlan- ‘(at) zıplamak’ (HRSI, 427)

salğaxtan- ‘dalgalanmak’ < *salğaxta-*
‘dalgalandırmak’ (HRSI, 437)

salın- ‘koyulmak, konulmak’ < *sal-* (I)
‘koymak’ (HRSI, 440)

sanın- ‘(kendi kendine) saymak’ <
sana- ‘saymak’ (HRSI, 443)

sarın- ‘kendine sarmak’ < *sarı-*
‘sarmak’ (HRSI, 451)

sasxaxtan- ‘parazit böceklerinden
kaçmak’ < *sasxaxta-* ‘parazit
böceklerinden kaçmak’ (HRSI, 453)

sayan- ‘açılmak, çözülmek’ < *say-*
‘açmak, çözmek’ (HRSI, 432)

sazın- (I) ‘(kendine) batırmak,
saplamak’ < *sas-* (I) ‘batırmak,
saplamak’ (HRSI, 431)

sazın- (II) ‘fışkırmak, püskürmek’ <
sas- (II) ‘fışkırtmak, püskürtmek’
(HRSI, 431)

sıbıran- ‘fısıldanmak’ < *sıbıra-*
‘fısıldamak’ (HRSI, 539)

sıdan- ‘başarmak, üstesinden gelmek’ <
sıda- ‘başarmak, üstesinden gelmek’
(HRSI, 546)

sığanaxtan- ‘dirseğiyle dayanmak’ <
sığanaxta- ‘dirsek dayamak’ (HRSI,
540)

sığarın- ‘çıkarmak; büyümek’ < *sığar-*
‘çıkarmak; büyütme’ (HRSI, 543)

sılan (I)- ‘kirlenmek, lekelenmek’ <
sıla- (I) ‘kirletmek, lekelemek’ (HRSI,
549)

sılan (II)- ‘(uzun yürüyüşten)
yorulmak’ < *sıla (II)-* ‘(uzun
yürüyüşten) yorulmak’ (HRSI, 549)

sınan- ‘bir şey yapmayı denemek’ <
sına- ‘denemek’ (HRSI, 553)

sırlan- ‘boyanmak’ < *sırla-* (I)
‘boyamak’ (HRSI, 559)
sıxarın- ‘(yağ) erimek’ < *sıxar-* ‘(yağ)
eritmek’ (HRSI, 562)
sıxsarın- ‘(kol) sıvanmak’ < *sıxsar-*
‘(kol) sıvamak’ (HRSI, 562)
sıyban- ‘okşanmak, sıvazlanmak’ <
sıyba- ‘okşamak, sıvazlamak’ (HRSI,
547)
sızıxtan- ‘çatlamak, çatlak vermek’ <
sızıxta- ‘çatlamak, çatlak vermek’
(HRSI, 547)
siberlen- ‘korunmak; titiz olmak’ <
siberle- ‘korumak; titiz yapmak’ (HRSI,
460)
sıden- ‘altına işemek’ < *sıde-* ‘işemek’
(HRSI, 476)
sıdennen- ‘çitle çevirmek’ < *sıdenne-*
‘çitle çevirmek’ (HRSI, 462)
sılegeylen- ‘tükürüklenmek’ <
sılegeyle- ‘tükürüklemek’ (HRSI, 477)
sılen- ‘yemin etmek’ (HRSI, 477)
sılığın- ‘silkelenmek’ < *sılık-* ‘silkmek’
(HRSI, 478)

sılığlen- ‘süslenmek, kendine çeki
düzen vermek’ < *sılığle-* ‘süslemek,
çeki düzen vermek’ (HRSI, 478)
sıreennen- (Sag.) ‘serinlemek,
soğumak’ (HRSI, 472) Krş. *sörönnen-*
‘serinlemek, soğumak’ < *sörönne-*
‘serinlemek, soğumak’ (HRSI, 508)
sıren- ‘dayanmak; destek almak’ < *sıre-*
‘dayamak; desteklemek’ (HRSI, 480)
sırtan- ‘lanet okumak; yemin etmek’
(HRSI, 473)
sısten- ‘(ateşte, güneşte) ısınmak’ <
sıste- (I) ‘(ateşte, güneşte) ısıtmak’
(HRSI, 482)
sıstın- ‘çözülme, açılmak’ < *sıst(t)-* (II)
‘çözmek, açmak’ (HRSI, 474)
sızın- ‘duymak, hissetmek’ < *sız-* (I)
‘duymak, hissetmek’ (HRSI, 463)
soğın- (Kız.) ‘(kendini) dövmek,
(kendine) vurmak’ < *sox-* (II) ‘dövmek,
vurmak’ (HRSI, 486)
solağaylan- ‘solak olmak, sol elini
kullanmak’ < *solağayla-* ‘solak olmak’
(HRSI, 488)
soxpaxtan- ‘yığılmak’ < *soxpaxta-*
‘yığmak’ (HRSI, 499)

söbekten- ‘(büyükbaş hayvan) saman kalıntılarıyla beslenmek’ < *söbekte-* ‘(büyükbaş hayvanı) saman kalıntılarıyla beslemek’ (HRSI, 501)

söblen- ‘yemlenmek, beslenmek’ < *söble-* ‘yemlemek, beslemek’ (HRSI, 501)

söklen- ‘sövülmek, kötülenmek’ < *sökle-* ‘sövmek, kötülemek’ (HRSI, 503)

sölen- ‘(karısı olmasını) istemek; (birinden) fikrini söylemesini istemek’ < *söle-* ‘(kız) istemek; söylemek’ (HRSI, 504)

söörten- ‘çekilmek, sürüklenmek’ < *söörte-* ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI, 507)

sörge- ‘sarınmak, bürünmek’ < *sörge-* ‘sarmak, bürümek’ (HRSI, 507)

söröçilen- ‘serinlemek’ < *söröçile-* ‘birini açık havaya çıkarmak’ (HRSI, 508)

sörönnen- ‘serinlemek, soğumak’ < *sörönne-* ‘serinlemek, soğumak’ (HRSI, 508)

suğın- ‘sokmak; giyinmek’ < *sux-* ‘sokmak; giymek’ (HRSI, 519)

suğlan- ‘sulanmak’ < *suğla-* ‘sulamak’ (HRSI, 518)

sulğan- ‘fazla sıcak elbiseler giyinmek, sarınmak’ < *sulğa-* ‘fazla sıcak elbiseler giymek, sarmak’ (HRSI, 519)

surın- ‘izin almaya çalışmak’ < *sur-* ‘istemek, rica etmek’ (HRSI, 523)

sustan- ‘ışık saçmak, parlamak’ < *susta-* ‘ışıldamak, parlamak’ (HRSI, 524)

suurın- ‘çıkarmak; sökülme’ < *suur-* ‘çıkarmak, sökmek’ (HRSI, 526)

sümelen- ‘bir şeyi yapıyormuş gibi davranmak’ < *sümele-* ‘hile yapmak, kandırmak’ (HRSI, 529)

sürtin- ‘sürünmek’ < *sürt-* ‘sürmek’ (HRSI, 534)

süülün- ‘(kendisi) esnemek, genişlemek’ < *süül-* (II) ‘esnemek, genişlemek’ (HRSI, 536)

tabıstan- ‘ses vermek, seslenmek’ < *tabısta-* ‘seslenmek, bağırarak’ (HRSI, 570)

tağıran- ‘(kendisi için) tamir etmek, onarmak’ < *tağıra-* ‘tamir etmek, onarmak’ (HRSI, 572)

talbastan- ‘sallanmak, kollarını açmak’ < *talbasta-* ‘(kuşlar) uçmadan önce kanatlarını sallamak’ (HRSI, 581)

tamırlan- ‘filiz vermek, dallanmak; (nesil, soy) kol halinde ayrılmak’ < *tamırla-* ‘nabız atmak’ (HRSI, 587)

taran- ‘taranmak’ < *tara-* (I) ‘taramak’ (HRSI, 593)

tartın- ‘kendine çekmek, gerinmek’ < *tart-* ‘çekmek, germek’ (HRSI, 598)

tayan- ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSI, 575)

taynan- ‘çiğnenmek’ < *tayna-* ‘çiğnemek’ (HRSI, 577)

tazın- ‘taşınmak’ < *tazı-* ‘taşımak’ (HRSI, 575)

tebîn- ‘tepinmek’ < *tep-* ‘tepmek’ (HRSI, 606)

tegilekten- ‘(tekerlek) yuvarlanmak’ < *tegilekte-* ‘yuvarlamak’ (HRSI, 606)

tığın- ‘tıkınmak’ < *tıx-* ‘yemek, tıkıştırmak’ (HRSI, 698)

tıñnan- ‘kulak kabartmak’ < *tıñna-* ‘dinlemek, işitmek’ (HRSI, 703)

turban- ‘kaşınmak’ < *tırba-* ‘kaşımak’ (HRSI, 705)

turbaxtan- ‘tırmalanmak’ < *turbaxta-* ‘tırmalamak’ (HRSI, 705)

tıxtan- ‘toplanmak, yığılmak’ < *tıxta-* ‘koymak; doldurmak’ (HRSI, 709)

tızın- ‘kendini tutmak, kendini zapt etmek’ < *tıs-* ‘yatıştırmak, zapt etmek’ (HRSI, 700)

tibîn- (Sag.) ‘tepmek, çifte atmak’ (HRSI, 613) Bkz. *tebîn-* ‘tepinmek’

tibîren- ‘hareketlenmek, kımıldanmak’ < *tibîre-* ‘hareket etmek, kımıldamak’ (HRSI, 613)

tığın- ‘(kendisi için) dikmek’ < *tık-* (I) ‘dirmek’ (HRSI, 627)

tîlen- (Sag.) ‘dilenmek, el açmak’ < *tîle-* ‘dilemek’ (HRSI, 630)

tîllen- ‘tartışmak, sövmek’ < *tîlle-* ‘azarlamak, sövmek’ (HRSI, 630)

tıñcın- ‘büyümek, güçlenmek’ < *tıñcı-* ‘büyümek, güçlenmek’ (HRSI, 622)

tiñnen- ‘eşitlenmek, kıyaslanmak’ <
tiñne- ‘eşitlemek, kıyaslamak’ (HRSI,
621)
tññilen- ‘(köpek) koşmak; (insan) gezip
dolaşmak’ < **tññile-** ‘(köpek) koşmak’
(HRSI, 631)
tñren- ‘dayanmak, yaslanmak’ < **tñre-**
‘dayamak’ (HRSI, 632)
tiskeren- ‘(bir yerde) yönünü
kaybetmek, yolunu kaybetmek’ <
tiskerle- ‘başka yöne gitmek, yolunu
kaybetmek’ (HRSI, 625)
tistenekten- ‘dizlenmek, diz çökmek’ <
tistenekte- ‘dizlemek, dizlerinin üzerine
koymak’ (HRSI, 633)
tizekten- ‘dizlerinin üzerine çökmek’ <
tizekte- ‘dizini dayamak’ (HRSI, 628)
tizekten- ‘gübrelenmek’ < **tizekte-**
‘gübrelemek’ (HRSI, 614)
toğılaxtan- ‘yuvarlanmak’ < **toğılaxta-**
‘yuvarlamak’ (HRSI, 636)
toğırlan- ‘direnmek’ < **toğırıl-**
‘yatıştırmak, dindirmek’ (HRSI, 638)
toğlan- ‘hareketlenmek’ < **toğla-**
‘hareket etmek’ (HRSI, 636)

tolğan- ‘dönmek, dönüp durmak’ <
tolğa- ‘çevirmek, döndürmek’ (HRSI,
643)
tolın- ‘(geri) satın alınmak, birine fidye
verip kurtulmak’ < **tolı-** ‘(geri) satın
almak, birine fidye verip kurtarmak’
(HRSI, 644)
toxtadın- ‘kendine hakim olmak,
kendini tutmak’ < **toxtat-** ‘durdurmak,
tutmak’ (HRSI, 657)
tozın- ‘(büyükbaş hayvan) doymak’ <
tos- ‘doymak’ (HRSI, 640)
tödirlen- ‘geri çekilmek’ < **tödirl-**
(Kaç.) ‘geri çekmek’ (HRSI, 659)
töğın- ‘(kendi üstüne) dökmek’ < **tök-**
‘dökmek’ (HRSI, 659)
tölen- ‘borcunu ödemek’ < **töle-**
‘ödemek’ (HRSI, 662)
tölkelen- ‘önceden bilinmek’ < **tölkele-**
‘önceden bilmek’ (HRSI, 662)
tösten- ‘köklenmek; (bir şeye)
dayanmak’ < **töste-** (II) ‘kurmak, temel
atmak’ (HRSI, 666)
tözen- ‘(kendisi için) döşemek, sermek’
< **töze-** ‘döşemek, sermek’ (HRSI, 660)

tudin- ‘tutunmak’ < *tut-* (I) ‘tutmak’

(HRSI, 672)

tullan- ‘yas tutmak’ < *tulla-* ‘yas töreni

yapmak’ (HRSI, 675)

tuyuxtan- ‘çitle çevrilmek; tıkanmak’ <

tuyuxta- ‘çitle çevirmek; tıkamak’

(HRSI, 685)

tükürin- ‘tükürmek’ < *tükür-*

‘tükürmek’ (HRSI, 690)

tüzün- ‘yoksullaşmak, sefil düşmek’ <

tüs- ‘düşmek’ (HRSI, 688)

udurlan- ‘karşı gelmek, karşı koymak’

(HRSI, 714)

umalaxtan- ‘yuvarlanmak’ < *umalaxta-*

‘yuvarlamak’ (HRSI, 727)

umaxtan- (Sag.) ‘(şal vb.) bürünmek,

sarınmak’ < *umaxta-* (I) ‘(şal vb.)

sarmak’ (HRSI, 727)

urın- ‘boşanmak, dökülmek’ < *ur-* (II)

‘dökmek, boşaltmak’ (HRSI, 733)

ustan- (I) ‘bir şeyi kılavuz edinerek

hareket etmek’ < *usta-* (II) ‘yönetmek’

(HRSI, 735)

ustan- (II) ‘(elle) yapmak; marangozluk

yapmak’ (HRSI, 735)

ustuxtan- ‘diziyle dayanmak, diziyle

yaslanmak’ < *ustuxta-* ‘diziyle basmak’

(HRSI, 736)

uxaannan- ‘önceden sezmek’ <

uxaanna- ‘önceden sezmek’ (HRSI,

740)

uyalan- ‘kendine yuva yapmak’ <

uyala- ‘yuva yapmak’ (HRSI, 719)

ültertün- ‘oyalanmak, eğlenmek’ <

ültert- ‘eğlendirmek, oyalamak’ (HRSI,

751)

üredün- ‘batmak, iflas etmek’ < *üret-*

‘batırmak, iflas ettirmek’ (HRSI, 755)

ürün- (I) ‘(saçını) örmek, örülmek’ <

ür- (I) ‘örmek’ (HRSI, 756)

üsten- ‘yağlanmak’ < *üste-* ‘yağı

eritmek’ (HRSI, 758)

ütertün- ‘eğlenmek; yatışmak’ < *ütert-*

‘eğlendirmek; yatıştırmak’ (HRSI, 759)

yagalan- ‘sövmek’ < *yağala-* ‘sövmek’

(HRSI, 1061; HksRSI, 336).

6.2.3. {-Dİr-}

aarlattır- ‘saygı göstertmek’ < *aarlat-*

‘saygı göstermek’ (HRSI, 18)

aarsındır- ‘rahatsız etmek’ < *aarsın-*

‘rahatsız olmak’ (HRSI, 19)

abilattır- ‘1) saldırtmak, 2) saldırıya uğramak’ < *abılat-* ‘saldırtmak’ (HRSI, 22)

abıttır- ‘1) (beşik) sallamak, 2) uyutulmak’ < *abıt-* ‘(beşik) sallamak; uyumak’ (HRSI, 23)

açıldır- ‘dağıtmak’ < *açıl-* (I) ‘dağılmak’ (HRSI, 91)

açırğandır- ‘birinin canını sıkamak, birini kızdırmak’ < *açırğan-* ‘üzülmek, morali bozulmak’ (HRSI, 92)

adattır- ‘ad verdirmek’ < *adat-* ‘ad verdirmek’ (HRSI, 30)

ağarttır- ‘beyaza boyatmak; ağarttırmak’ < *ağart-* ‘beyaza boyamak; ağartmak’ (HRSI, 27)

ağaxtandır- ‘(hayvanı) ağnatmak’ < *ağaxtan-* ‘ağnamak’ (HRSI, 27)

ağbarattır- ‘(saç) karıştırmak, dağıtırmak’ < *ağbarat-* ‘(saç) karıştırmak, dağıtmak’ (HRSI, 27)

ağıldır- ‘getirmesini sağlamak’ < *ağıl-* ‘getirmek’ (HRSI, 28)

ağıstır- ‘döktürmek, akıttırmak’ < *ağıs-* ‘dökmek, akıtmak’ (HRSI, 30)

alaastandır- ‘birine aptalca davrandırmak’ < *alaastan-* ‘aptalca davranmak’ (HRSI, 49)

alaaxtır- ‘aldatmak, kandırmak’ < *alaax-* ‘aklını kaybetmek’ (HRSI, 49)

alcaaxtır- ‘(birini) meşgul etmek’ < *alcaax-* ‘meşgul olmak’ (HRSI, 58)

aldandır- ‘yalvartmak’ < *aldan-* (I) ‘yalvarmak’ (HRSI, 53)

aldır- ‘aldırmak’ < *al-* ‘almak’ (HRSI, 54)

alındır- ‘delirtmek’ < *alın-* (I) ‘delirmek’ (HRSI, 59)

alıstır- ‘değiştirmek’ < *alıs-* (I) ‘değişmek’ (HRSI, 60)

alıxtandır- ‘nazlandırmak’ < *alıxtan-* ‘nazlanmak’ (HRSI, 60)

altandır- ‘ata bindirmek’ < *altan-* ‘ata binmek’ (HRSI, 56)

apardır- ‘götürtmek, alıp getirtmek’ < *apar-* ‘götürmek, alıp getirmek’ (HRSI, 67)

aptattır- ‘cezbettirmek’ < *aptat-* ‘cezbedilmek, büyülenmek’ (HRSI, 69)

aralastır- ‘karıştırmak’ < *aralas-* ‘karışmak’ (HRSI, 70)

aramnattır- ‘seyrekleştirmek’ <
aramnat- ‘seyrekleştirmek’ (HRSI, 71)
arındır- ‘utandırmak’ < *arın-* ‘utanmak’
(HRSI, 81)
arittir- ‘arıttırmak, temizletmek’ < *arıt-*
‘arıtmak, temizlemek’ (HRSI, 82)
artıstır- ‘bıraktırmak’ < *artis-* (I)
‘bırakmak’ (HRSI, 78)
astıxtır- ‘azıtmak, yolunu kaybettirmek’
< *astix-* ‘yolunu kaybetmek’ (HRSI, 84)
asxıldır- ‘(yemek) yemek istemek’
(HRSI, 84)
atıxtır- ‘atlatmak; zıplatmak’ < *atix-*
‘atlamak; zıplamak’ (HRSI, 87)
atır- ‘vurulmak, ateş edilmek’ < *at-* (I)
‘atmak, ateş etmek’ (**attır-* > *atır-*)
(HRSI, 87)
atıstır- ‘ateş ettirmek’ < *atis-* ‘ateş
etmek’ (HRSI, 87)
axtandır- ‘aklatmak, temize çıkartmak’
< *axtan-* (I) ‘aklanmak, temize çıkmak’
(HRSI, 90)
axtır- ‘akıtmak’ < *ax-* ‘akmak’ (HRSI,
90)

ayıldır- ‘ayılmak, kendine getirmek’ <
ayıl- (I) ‘ayılmak, kendine gelmek’
(HRSI, 46)
aylandır- ‘döndürmek’ < *aylan-*
‘dönmek’ (HRSI, 41)
aylaxtandır- ‘döndürmek; (baş)
döndürmek’ < *aylaxtan-* ‘dönmek;
(baş) dönmek’ (HRSI, 42)
aymastır- ‘karıştırmak’ < *aymas-*
‘karışmak’ (HRSI, 43)
azaxtandır- ‘ayakları üzerinde
durdurmak; geliştirmek’ < *azaxtan-*
‘ayakları üzerinde durmak; gelişmek’
(HRSI, 34)
azımaxtandır- ‘ele geçirtmek’ <
azımaxtan- ‘ele geçirmek’ (HRSI, 35)
azındır- ‘kazandırmak; aşkırtmak,
geçirtmek’ < *azın-* (I) ‘kazanmak;
aşmak, geçmek’ (HRSI, 35)
azırandır- ‘yedirtmek, besletmek’ <
azıran- ‘yedirmek, beslemek’ (HRSI,
36)
azıratır- ‘besletmek, baktırmak’ <
azırat- ‘besletmek, baktırmak’ (HRSI,
37)

çaalastır- ‘savaştırmak’ < *çalaas-*
‘savaşmak’ (HRSI, 910)

çaalattır- ‘biri tarafından saldırıya
uğramak’ < *çaalat-* ‘saldırıya uğramak’
(HRSI, 911)

çabındır- ‘örtmek, sarmak’ < *çabın-*
‘örtünmek, sarınmak’ (HRSI, 915)

çabırıldır- ‘küçülttürmek, indirtmek’ <
çabırıl- ‘küçültülmek, indirilmek’
(HRSI, 915)

çağdastır- ‘(birbirine) yaklaştırmak’ <
çağdas- ‘yaklaşmak’ (HRSI, 916)

çağdır- ‘(yağmur, kar) yağdırmak’ <
çağ- ‘yağmak’ (HRSI, 917)

çağinnattır- ‘yaklaştırmak,
yakınlaştırmak’ < *çağinnat-*
‘yaklaştırmak’ (HRSI, 918)

çalaastandır- ‘elbisesini çıkartmak,
soyundurmak’ < *çalaastan-* ‘elbisesini
çıkarmak, soyunmak’ (HRSI, 931)

çalaastattır- ‘soyulmak, gasp edilmek’
< *çalaastat-* ‘soyulmak, gasp edilmek’
(HRSI, 931)

çalaaxtır- ‘alışkanlığından
vazgeçirmek’ < *çalaax-* ‘alışkanlığından
vazgeçmek’ (HRSI, 931)

çalğandır- ‘yalatmak’ < *çalğan-*
‘yalanmak’ (HRSI, 934)

çalıxtır- (I) ‘tesir ettirmek,
cezbettirmek’ < *çalıx-* (I) ‘tesir etmek,
cezbetmek’ (HRSI, 937)

çalıxtır- (II) ‘(her tarafını) kızartmak’ <
çalıx- (II) ‘(her tarafı) kızarmak’ (HRSI,
937)

çallandır- ‘kiralatmak’ < *çallan-*
‘kiralananmak’ (HRSI, 935)

çaloxtır- ‘alışkanlığından vazgeçirmek’
< *çalox-* ‘alışkanlığından vazgeçmek’
(HRSI, 935)

çaltandır- ‘korkutmak;
kuşkulandırmak’ < *çaltan-* ‘korkmak;
kuşkulananmak’ (HRSI, 935)

çaltırtır- (I) ‘parlattırmak’ < *çaltırat-*
(I) ‘parlatmak’ (HRSI, 936)

çaltırtır- (II) ‘korkutulmak, tehdit
edilmek’ < *çaltırat-* (II) ‘korkutmak,
tehdit etmek’ (HRSI, 936)

çapsındır- ‘yapıştırmak, iliştiirmek’ <
çapsın- ‘yapışmak, ilişmek’ (HRSI,
940)

çaptır- ‘kapattırmak’ < *çap-* ‘kapatmak’
(HRSI, 941)

çaraaxtır- ‘(atları) dinlendirmek’ <
çaraax- ‘(at) dinlenmek’ (HRSI, 942)
çarastır- ‘barıştırmak, uzlaştırmak’ <
çaras- ‘barışmak, uzlaşmak’ (HRSI, 944)
çarbandır- ‘yapıştırmak; tırmandırmak; saldırtmak’ < **çarban-** ‘yapışmak; tırmanmak; saldırmak’ (HRSI, 944)
çarbaxtandır- ‘yapıştırmak, iliştiirmek; tırmandırmak’ < **çarbaxtan-** ‘yapışmak, ilişmek; tırmanmak’ (HRSI, 944)
çarbıxtır- ‘kurtarmak; (uyku, hüzn, üzüntü) dağıtmak’ < **çarbıx-** ‘kurtulmak; (uyku, hüzn, üzüntü) dağılmak’ (HRSI, 944)
çardır- ‘1) böldürmek, yardırmak, 2) (birine) kırılmak’ < **çar-** ‘bölme, yarmak, kırmak’ (HRSI, 946)
çarğılattır- ‘mahkum olmak; (mahkemeye) vermek’ < **çarğılata-** ‘mahkum olmak; (mahkemeye) vermek’ (HRSI, 945)
çarıldır- ‘(civciv) yumurtadan çıkartmak’ < **çarıl-** ‘(civciv) yumurtadan çıkmak’ (HRSI, 949)

çarılıştır- ‘ayırma, ayrı düşürmek’ <
çarılıs- ‘ayrılmak, ayrı düşmek’ (HRSI, 950)
çarıstır- ‘yarıştırmak’ < **çarıs-** (I) ‘yarışmak’ (HRSI, 950)
çarıttır- (I) ‘(aydınlatmak için) yaktırmak’ < **çarıt-** (I) ‘(aydınlatmak için) yakmak’ (HRSI, 950)
çarıttır- (II) ‘açıklatmak, izah ettirmek’ < **çarıt-** (II) ‘açıklamak, izah etmek’ (HRSI, 950)
çarsındır- (Sag.) ‘iğrendirmek, tiksindirmek’ < **çarsın-** (Sag.) ‘iğrenmek, tiksirmek’ (HRSI, 947)
çarxandır- ‘bıktırmak, usandırmak’ < **çarxan-** ‘bıkmak, usanmak’ (HRSI, 947)
çastıxtır- ‘(ayağını) sürçtürmek’ < **çastıx-** ‘(ayağı) sürçmek’ (HRSI, 953)
çaxsılandır- ‘iyileştirmek’ < **çaxsılan-** ‘iyileşmek’ (HRSI, 956)
çaxtır- ‘sıvatmak, sürdürmek’ < **çax-** ‘sıvamak, sürmek’ (HRSI, 957)
çatır- ‘yatırmak’ < **çat-** (I) ‘yatmak’ (***çattır-** > **çatır-**) (HRSI, 955)

çaydır- (I) ‘çalkalatmak, durulamak’ <
çay- (I) ‘çalkalamak, durulamak’
(HRSI, 926)

çaydır- (II) ‘sulamak, su vermek’ <
çay- (II) ‘sulamak, su vermek’ (HRSI,
926)

çaydır- (III) ‘kalaylatmak’ < çay- (IV)
‘kalaylamak’ (HRSI, 926)

çayıttır- ‘büyüklerle saygı göstertmek’ <
çayıt- ‘büyüklerle saygı göstermek’
(HRSI, 930)

çaylattır- ‘toparlatmak, düzene
sokturmak’ < çaylat- (II) ‘toparlamak,
düzene sokmak’ (HRSI, 927)

çaylıxtandır- ‘yazlık giyindirmek’ <
çaylıxtan- ‘yazlık giyinmek’ (HRSI,
928)

çayxaldır- ‘sallandırmak’ < çayxal-
‘sallanmak’ (HRSI, 928)

çayxattır- ‘sallattırmak, silktirmek’ <
çayxat- ‘sallatmak, silktirmek’ (HRSI,
928)

çazandır- ‘şık giydirmek, süsletmek’ <
çazan- (II) ‘şık giyinmek, süslenmek’
(HRSI, 921)

çazattır- (I) ‘zarif giydirtmek,
süsletmek’ < çazat- (I) ‘zarif
giydirtmek, süsletmek’ (HRSI, 922)

çazattır- (II) ‘yontturmak, açıp
sivriltmek’ < çazat- (II) ‘yontturmak,
açıp sivriltmek’ (HRSI, 922)

çazıldır- ‘iyileştirmek,’ < çazıl- (I)
‘iyileşmek’ (HRSI, 923)

çazındır- ‘saklamak, gizlemek’ < çazın-
‘saklanmak, gizlenmek’ (HRSI, 923)

çazıxtır- ‘okşamak, şımartmak’ < çazıx-
‘okşamak’ (HRSI, 925)

çığdır- ‘yığdırmak, toplatmak’ < çığ- (I)
‘yığmak, toplamak’ (HRSI, 1015)

çıldır- ‘hareket ettirmek, yerinden
oynatmak’ < çıl- ‘hareket etmek’
(HRSI, 1019)

çılındır- ‘ısındırmak’ < çılın- ‘ısınmak’
(HRSI, 1022)

çıstır- ‘1) silerek temizletmek, 2)
azarlanmak’ < çıs- ‘sürmek, ovmak;
azarlamak’ (HRSI, 1026)

çidindir- ‘birini elinden tutarak
götürmesini sağlamak’ < çidîn- (II)
‘elinden veya kolundan tutarak
götürmek’ (HRSI, 963)

çillendir- ‘(rüzgar) çıkartmak’ < *çillen-*
‘(rüzgar) çıkarmak’ (HRSI, 968)

çiñdir- ‘1) yenmesini sağlamak, mağlup
ettirmek, 2) yenilmek’ < *çiñ-* ‘yenmek,
mağlup etmek’ (HRSI, 968)

çirkendir- ‘iğrendirmek, tiksindirmek’
< *çirken-* ‘iğrenmek, tiksirmek’ (HRSI,
971)

çitir- ‘varmasını sağlamak, yetiştirmek’
< *çit-* ‘varmak, yetişmek’ (HRSI, 973)

çistir- ‘(ipe) boncuk dizdirmek’ < *çis-*
(I) ‘dizmek’ (HRSI, 980)

çobaldır- ‘eziyet çektiirmek’ < *çobal-*
‘eziyet çekmek’ (HRSI, 981)

çoğattır- ‘1) öldürtmek, 2) öldürölmek’
< *çoğat-* (Sag.) ‘öldürmek’ (HRSI, 982)

çoxırlandı- ‘alacalı bulacalı hale
getirmek’ < *çoxırlan-* ‘alacalı bulacalı
olmak’ (HRSI, 994)

çoylandı- ‘yalan söyletmek,
kandırtmak’ < *çoylan-* ‘yalan söylemek,
kandırmak’ (HRSI, 984)

çölendir- ‘dayandırmak, yaslandırmak’
< *çölen-* ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSI,
996)

çöndir- ‘kafasını karıştırmak’ < *çön-*
‘akılsızca davranmak’ (HRSI, 996)

çöpsindir- ‘memnun etmek, tatmin
etmek’ < *çöpsin-* ‘memnun olmak,
tatmin olmak’ (HRSI, 997)

çördir- ‘yürötmek; hareket ettirmek’ <
çör- ‘yürömek, hareket etmek’ (HRSI,
999)

çörgistir- ‘yüröttürmek; hareket
ettirmek’ < *çörgis-* ‘yürötmek; hareket
etmek’ (HRSI, 998)

çöylendir- (Sag.) ‘yalan söyletmek’ <
çöylen- (Sag.) ‘yalan söylemek’ (HRSI,
995)

çuğdır- ‘yıkatamak’ < *çuğ-* ‘yıkamak’
(HRSI, 1002)

çuğındır- ‘(hastalığı) bulaştırmak,
geçirmek’ < *çuğın-* ‘(hastalık)
bulaşmak, geçmek’ (HRSI, 1002)

çuldır- ‘yoldurmak’ < *çul-* ‘yolmak’
(HRSI, 1003)

çuuldır- ‘(birini) sarhoş etmek’ < *çuul-*
(I) ‘sarhoş olmak’ (HRSI, 1006)

çuundır- ‘yıkamak, banyo yaptırmak’ <
çuun- (Sag.) ‘yıkamak, banyo yapmak’
(HRSI, 1007)

çuxtır- ‘yapıştırmak; (birine hastalık) bulaştırmak’ < **çux-** ‘yapışmak; (hastalık) bulaşmak’ (HRSl, 1007)

çüktendir- ‘yükletmek’ < **çükten-** ‘yüklemek’ (HRSl, 1011)

çülendir- ‘maske taktırmak; özensizce giydirmek’ < **çülen-** ‘maske takmak; özensizce giyinmek’ (HRSl, 1011)

çüstür- ‘yüzdürmek’ < **çüs-** ‘yüzmek’ (HRSl, 1014)

eeldir- ‘eğdirmek, bükürmek’ < **eel-** ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSl, 1059)

egdir- ‘eğdirmek, bükürmek’ < **eg-** (I) ‘eğmek, bükmek’ (HRSl, 1052)

emdir- ‘emzirmek’ < **em-** ‘emmek’ (HRSl, 1056)

emıştır- ‘emzirtmek’ < **emış-** ‘emzirmek’ (HRSl, 1056)

xaardır- ‘kızarttırmak; yaktırmak’ < **xaar-** (I) ‘kızartmak; yakmak’ (HRSl, 767)

xaaxtır- ‘şiddetlendirmek, büyütmek’ < **xaax-** ‘(hastalık) ilerlemek, kötüleşmek’ (HRSl, 767)

xabındır- ‘yapıştırmak’ < **xabın-** ‘yapışmak, tutunmak’ (HRSl, 770)

xabıştır- ‘dövüştürmek, kapıştırmak’ < **xabis-** (I) ‘dövüşmek, kapışmak’ (HRSl, 771)

xaçırdr- (Sag.) ‘kaçırtmak’ < **xaçır-** ‘kaçırmak’ (HRSl, 828)

xadıldır- ‘birine saldırtmak, kavga çıkartmak’ < **xadıl-** (I) ‘saldırmak, kavga çıkarmak’ (HRSl, 774)

xağıştır- ‘vurmak, birbirine vurmak’ (HRSl, 772)

xalcaalandır- ‘kaba davrandırmak’ < **xalcaalan-** (Sag.) ‘kaba davranmak’ (HRSl, 793)

xalcaaxtır- ‘ortalığı birbirine kattırmak, kudurtmak’ < **xalcaax-** (Sag.) ‘ortalığı birbirine katmak, kudurmak’ (HRSl, 793)

xaldır- ‘bırakmak’ < **xal-** ‘kalmak’ (HRSl, 792)

xanattandır- ‘böbürlendirmek, çoşturmak’ < **xanattan-** ‘böbürlenmek, coşmak’ (HRSl, 798)

xandır- ‘tatmin etmek’ < **xan-** ‘tatmin olmak’ (HRSl, 799)

xañırıldır- ‘kafasını karıştırmak’ <

xañırıl- ‘aklını kaybetmek’ (HRSl, 802)

xañirttir- ‘kandırılmak, aldatılmak’ <
xañirt- ‘kandırmak, aldatmak’ (HRSI, 802)
xaplandır- (I) ‘öfkelenmek, kızdırmak’ < *xaplan- (I)* ‘öfkelenmek, kızmak’ (HRSI, 803)
xaplandır- (II) ‘azıcık yemek yedirmek’ < *xaplan- (II)* ‘azıcık yemek yemek’ (HRSI, 803)
xaptır- ‘1) çengelle ya da mandalla kapatmak, 2) kapılmak, tutulmak, 3) ısırılmak, 4) yakalanmak, tutulmak (hastalık gibi)’ < *xap-* ‘kapmak’ (HRSI, 804)
xaramdır- ‘bilincini kaybetmek, aklını kaybetmek’ (HRSI, 808)
xarbastır- ‘(biriyle) kapıştırmak, yarıştırmak’ < *xarbas-* ‘kapışmak, yarışmak’ (HRSI, 812)
xarçıxtır- ‘sinirlendirmek, kızdırmak’ <
xarçıxta- ‘(sözleriyle) kalbini kırmak, incitmek’ (HRSI, 816)
xarğattır- ‘1) lanetlenmek, 2) lanet etmek’ < *xarğat-* ‘lanetli olmak’ (HRSI, 813)

xarlıxtır- ‘boğazını tıkmak’ < *xarlıx-* ‘boğazında kalmak’ (HRSI, 814)
xastaldır- ‘soyulmasını sağlamak’ <
xastal- ‘soyulmak’ (HRSI, 820)
xastır- (I) ‘kazdırmak, eştirmek’ < *xas-* (I) ‘kazmak, eşmek’ (HRSI, 820)
xastır- (II) ‘kaçırmak, firar ettirmek’ <
xas- (II) ‘kaçmak, firar etmek’ (HRSI, 820)
xastır- (III) ‘(ceviz, fındık, çekirdek) kemirtmek, içini kemirtmek’ < *xas- (III)* ‘(ceviz, fındık, çekirdek) içini kemirmek’ (HRSI, 820)
xatandır- ‘kat kat giydirmek’ < *xatan-* ‘kat kat giymek’ (HRSI, 822)
xatır- (I) ‘kurutmak’ < *xat- (II)* ‘kurumak’ (**xattır-* > *xatır-*) (HRSI, 825)
xatır- (II) ‘büktürmek, sardırmak’ <
xat- (II) ‘bükmek, sarmak’ (**xattır-* > *xatır-*) (HRSI, 825)
xaxtır- ‘(müzik aleti) çaldırmak’ < *xax-* (II) (Kız.) ‘(müzik aleti) çalmak’ (HRSI, 827)
xaxtıxtır- ‘sıçratmak, sektirmek’ <
xaxtıx- ‘sıçramak, sekmek’ (HRSI, 827)

xayıldır- ‘eritmek, dökmek’ < *xayıl-*

‘erimek, dökülmek’ (HRSI, 787)

xayındır- ‘uğraştırmak’ < *xayın-*

‘uğraşmak’ (HRSI, 787)

xayırdır- ‘1) biletmek, keskinleştirmek,

2) azarlanmak’ < *xayır-* ‘bilemek;

azarlamak’ (HRSI, 788)

xayıstır- (Kız.) ‘dalgalandırmak; (insan)

ortalığı birbirine katmak’ (HRSI, 788)

xaylaxtandır- ‘(havada) döndürmek, uçurtmak; (düz bir nesneyi havada veya suda) kaydırtmak’ < *xaylaxtan-*

‘(havada) dönmek, uçmak; (düz bir nesneyi havada veya suda) kaydırtmak’ (HRSI, 783)

xazaldır- (I) ‘batırmak, saplamak’ <

xazal- (I) ‘batırılmak, saplanmak’ (HRSI, 775)

xazaldır- (II) ‘kışkırtmak, musallat etmek’ < *xazal-* (II) ‘sataşmak, musallat olmak’ (HRSI, 775)

xazandır- ‘(kendine) taktırmak’ <

xazan- ‘(kendine) takmak’ (HRSI, 776)

xazarttır- ‘beyazlattırmak, ağarttırmak’

< *xazart-* ‘beyazlatmak, ağartmak’ (HRSI, 777)

xazırlandır- ‘kızdırmak, öfkelenmek’

< *xazırlan-* ‘kızmak, öfkelenmek’ (HRSI, 780)

xıcalandır- ‘ayartmak, baştan çıkarmak’

< *xıcalan-* ‘bir şeye göz koymak’ (HRSI, 906)

xıcandır- ‘tehdit ettirmek’ < *xıcan-* ‘tehdit etmek’ (HRSI, 907)

xıcanıstır- ‘tehdit ettirmek, gözdağı verdirmek’ < *xıcanıs-* ‘tehdit etmek, gözdağı vermek’ (HRSI, 907)

xıcırattır- ‘gıcırdatmak’ < *xıcırat-* ‘gıcırdamak’ (HRSI, 907)

xıcırtır- ‘(birinin) canını sıktırmak, tahrik ettirmek’ < *xıcır-* ‘canını sıkmak, tahrik etmek’ (HRSI, 907)

xıcoxandır- ‘açgözlülük etmek’ <

xıcoxan- ‘açgözlü olmak’ (HRSI, 907)

xığırtır- (I) ‘çağırtmak, davet ettirmek’

< *xığır-* (I) ‘çağırmak, davet etmek’ (HRSI, 874)

xığırtır- (II) ‘okutmak’ < *xığır-* (II) ‘okumak’ (HRSI, 874)

xılcıxtandır- ‘gıdıklatmak, okşatmak’ <

xılcıxtan- ‘gıdıklanmak, okşanmak’ (HRSI, 889)

xılcıxtattır- ‘gıdıklattırmak, okşattırmak’ < ***xılcıxtat-*** ‘gıdıkladmak, okşatmak’ (HRSI, 889)

xındır- ‘sevdirmek’ < ***xın-*** ‘sevmek’ (HRSI, 891)

xınıxtır- ‘alıştırmak’ < ***xınıx-*** ‘alışmak’ (HRSI, 893)

xıpçaxtıdır- ‘sinirlendirmek, kızdırmak’ < ***xıpçaxtan-*** ‘sinirlenmek, kızmak’ (HRSI, 894)

xıpçıxtır- ‘sinirlendirmek’ < ***xıpçıx-*** ‘sinirlenmek’ (HRSI, 894)

xırdır- (I) ‘kazıtmak; tıraş ettirmek’ < ***xır-*** (I) ‘kazımak; tıraş etmek’ (HRSI, 896)

xırdır- (II) ‘kırılmak, yok edilmek’ < ***xır-*** (II) ‘kırmak, yok etmek’ (HRSI, 896)

xırıştır- ‘1) sövülmek, 2) sövdürmek’ < ***xırıs-*** ‘sövmek’ (HRSI, 901)

xırtıstandır- ‘kin duymasını sağlamak’ < ***xırtıstan-*** ‘kin duymak’ (HRSI, 899)

xıstattır- ‘kışa saklatmak’ < ***xıstat-*** ‘kışa saklamak’ (HRSI, 902)

xıstır- (I) ‘sıkıştırılmak’ < ***xıs-*** (I) ‘kısmak; sıkıştırmak’ (HRSI, 903)

xıstır- (II) ‘astırmak, ipe serdirmek’ < ***xıs-*** (II) ‘asmak, ipe sermek’ (HRSI, 903)

xıydır- ‘kestirmek, parçalatmak’ < ***xıy-*** ‘kesmek, parçalamak’ (HRSI, 882)

xıyıştır- ‘(birbirine değmemeleri için bir şeyin uçlarını) farklı yönlere yönlendirmek’ < ***xıyıs-*** (II) ‘(bağlı uçlar) farklı yönlere ayrılmak’ (HRSI, 885)

xıyıxtattır- ‘küçük düşürmek, gücendirmek’ < ***xıyıxtat-*** ‘küçük düşürülmek’ (HRSI, 886)

xızaaxtır- (Sag.) ‘acele ettirmek’ < ***xızaax-*** (Sag.) ‘acele etmek’ (HRSI, 875)

xızartır- ‘kızartmak’ < ***xızar-*** ‘kızarmak’ (HRSI, 877)

xobırdır- ‘yeni bir yere geçmesini sağlamak’ < ***xobır-*** ‘yeni bir yere geçmek’ (HRSI, 830)

xodırlandır- ‘döküntü ya da kızarıklık oluşmasına neden olmak’ < ***xodırlan-*** ‘döküntü ya da kızarıklarla kaplanmak’ (HRSI, 833)

xoğdır- ‘birinin peşine düşürmek, takip ettirmek’ < xoğ- (II) ‘peşine düşmek, takip etmek’ (HRSI, 831)

xomaylandır- ‘kötüleştirmek, ahlâksızlaştırmak’ < xomaylan- ‘kötüleşmek’ (HRSI, 841)

xomzındır- ‘gücendirmek, üzme’ < xomzin- ‘gücenmek, üzülmek’ (HRSI, 841)

xondır- (I) ‘geceletmek, geceyi geçirtmek; evlendirmek’ < xon- (I) ‘gecelemek; evlenmek’ (HRSI, 842)

xondır- (II) ‘(dik olarak) koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 842)

xoñıratır- ‘çınılttırmak, tınılttırmak’ < xoñırat- ‘çınıltmak, tınıltmak’ (HRSI, 844)

xoordır- ‘(arpa, fındık vs.) kavurtmak’ < xoor- ‘(arpa, fındık vs.) kavurmak’ (HRSI, 845)

xorattır- ‘(boşa) harcatmak, israf ettirmek’ < xorat- ‘(boşa) harcamak, israf etmek’ (HRSI, 849)

xorğıttır- ‘korkutturmak; tehdit ettirmek’ < xorğıt- ‘korkutmak; tehdit etmek’ (HRSI, 850)

xorıldır- ‘tedirgin etmek, panikletmek’ < xorıl- ‘tedirgin olmak, paniklemek’ (HRSI, 851)

xorıxtır- ‘korkutmak’ < xorıx- ‘korkmak’ (HRSI, 852)

xostattır- ‘takip ettirmek, sürdürmek’ < xostat- ‘takip edilmek, kovalanmak’ (HRSI, 853)

xostır- (I) ‘ekletmek, ilave ettirmek’ < xos- (I) ‘eklemek, ilave etmek’ (HRSI, 853)

xostır- (II) ‘eşi tarafından terk edilmek’ < xos- (II) ‘(erkek) eşini terk etmek’ (HRSI, 853)

xubuldır- ‘şeklini değiştirmek, başka şekle sokturmak’ < xubul- ‘değişmek, başkalaşmak’ (HRSI, 856)

xucaxtattır- ‘kucağa aldirtmak, kucaklattırmak’ < xucaxtat- ‘kucağa aldirmek, kucaklatmak’ (HRSI, 871)

xulğalandır- ‘malt tohumunun filizlenmesini sağlamak’ < xulğalan- ‘malt tohumu filizlenmek’ (HRSI, 862)

xurastır- ‘dikişle tutturmak, uc uca birleştirmek’ (HRSI, 865)

xurutur- ‘kurutmak’ < *xurut-*
‘kurutmak’ (HRSI, 868)
xustur- (I) ‘kusmasını sağlamak’ < *xus-*
(I) ‘kusmak’ (HRSI, 869)
xustur- (II) ‘döktürmek, boşalttırmak’ <
xus- (II) ‘dökmek, boşaltmak’ (HRSI,
869)
xutuldir- ‘kurtarmak’ < *xutul-*
‘kurtulmak’ (HRSI, 870)
xuydir- ‘(aniden, beklenmedik bir
şekilde) telaşlandırmak, korkutmak’ <
xuy- ‘korkmak, ürmek’ (HRSI, 860)
xuyuxtandır- ‘duman çıkartmak,
tüttürmek’ < *xuyuxtan-* ‘duman
çıkarmak, tütmek’ (HRSI, 872)
urlastur- ‘birbirine düşman etmek,
arasını açmak’ < *urlas-* ‘düşman olmak,
arası açık olmak’ (HRSI, 1051)
ınağlastur- ‘barıştırmak, uzlaştırmak’ <
ınağlas- ‘barışmak, uzlaşmak’ (HRSI,
1041)
ıstır- ‘yollanmak, gönderilmek’ < *ıs-* (I)
‘yollamak, göndermek’ (HRSI, 1049)
ısxındır- ‘(kazara, yanlışlıkla)
düşürmek’ < *ısxın-* ‘düşmek’ (HRSI,
1050)

ıxtır- ‘yığmak, yığın haline getirmek’ <
ıx- ‘yığılmak, toplanmak’ (HRSI, 1050)
ıldır- ‘takmak, iliştmek’ < *ıl-* (I)
‘takmak, asmak’ (HRSI, 143)
ıstendır- ‘çalıştırmak’ < *ısten-*
‘çalışmak’ (HRSI, 147)
ıtır- ‘ittirmek’ < *ıt-* ‘itmek’ (**ıttır-* >
ıtır-) (HRSI, 148)
ızendır- ‘inandırmak; güven vermek’ <
izen- ‘inanmak; güvenmek’ (HRSI, 141)
ıkseldır- ‘sallamak, sarsmak’ < *ıksel-*
‘titremek, sallamak’ (HRSI, 121)
ilettır- (I) ‘1) acı çektirmek, ısırap
çektirmek, 2) sıkıntıya düşmek’ < *ilet-*
(I) ‘acı çektirmek; fakirleştirmek’
(HRSI, 123)
ilettır- (II) ‘saygın olmak’ < *ilet-* (II)
‘saygın olmak’ (HRSI, 123)
imnettır- ‘tedavi ettirmek’ < *imnet-*
‘tedavi etmek’ (HRSI, 125)
ındır- (I) ‘indirmek’ < *in-* ‘inmek’
(HRSI, 126)
ındır- (II) ‘tutuklamak’ (HRSI, 126)
iriktır- ‘bıktırmak, usandırmak’ < *irık-*
‘bıkmak, usanmak’ (HRSI, 133)

irittir- ‘eritmek’ < *irīt-* ‘eritmek’ (HRSl, 133)

irkelettir- ‘okşattırmak’ < *irkelet-* ‘okşatmak’ (HRSl, 133)

istendir- ‘yatıştırmak, dindirmek; alıştırmak’ < *isten-* ‘yatışmak, dinmek; alışmak’ (HRSl, 137)

istıldir- ‘duyurmak’ < *istıl-* ‘işitmek, duyulmak’ (HRSl, 138)

istir- (I) ‘dinletmek, işittirmek’ < *is- (I)* ‘dinlemek, işitmek’ (HRSl, 138)

istir- (II) ‘aldırmak’ < *is- (II)* ‘almak’ (HRSl, 138)

itir- ‘çalıştırmak’ (**ittir-* > *itir-*) (HRSl, 138)

izennestir- ‘(birbirine) selam verdirmek’ < *izennes-* ‘selamlaşmak’ (HRSl, 117)

izıldir- (I) ‘(tozu) eritmek, (sabunu) köpürtmek’ < *izıl-* ‘erimek, köpürmek’ (HRSl, 119)

izıldir- (II) ‘masaj ya da buzağının emmesi yoluyla daha çok süt gelmesini sağlamak’ (HRSl, 119)

izındir- (I) ‘kürek çekertmek’ < *izın-* ‘kürek çekmek’ (HRSl, 119)

izındir- (II) ‘masaj ya da buzağının emmesi yoluyla daha çok süt gelmesini sağlamak’ (HRSl, 119)

kibeldir- ‘güzel, düzgün konuşmak’ (HRSl, 157)

kildir- ‘getirmek’ < *kil-* ‘gelmek’ (HRSl, 162)

kilendir- ‘diletmek, istetmek’ < *kilen-* ‘dilemek, istemek’ (HRSl, 176)

kilistir- ‘razı etmek’ < *kilis-* (II) ‘razı olmak’ (HRSl, 163)

kipteldir- ‘düzgün konuşturmak, güzel konuşturmak’ < *kiptel-* ‘düzgün konuşmak, güzel konuşmak’ (HRSl, 168)

kirdir- ‘girdirmek, yerleştirmek, geçirmek’ < *kır-* ‘girmek, yerleşmek, geçmek’ (HRSl, 177)

kirdir- ‘sokturmak, getirtmek, yerleştirmek’ < *kir-* ‘sokmak, getirmek, yerleşmek’ (HRSl, 168)

kirlendir- (I) ‘1) kirletmek, pisletmek, 2) bulandırmak’ < *kirlen-* (I) ‘kirlenmek; bulanık görünmek’ (HRSl, 179)

kırlendır- (II) ‘döndürmek, çevirmek’ < *kırlen-* (II) ‘dönmek, çevirmek’ (HRSI, 179)

kirtındır- ‘umutlandırmak; inandırmak’ < *kirtın-* ‘ummak; inanmak’ (HRSI, 172)

köbiktendir- ‘köpürtmek’ < *köbikten-* ‘köpürmek’ (HRSI, 190)

köldır- ‘(atı) koşturmak’ < *köl-* ‘(at) koşmak’ (HRSI, 198)

kölendir- ‘saklamak, gizlemek’ < *kölen-* ‘saklanmak, gizlenmek’ (HRSI, 198)

kömdır- ‘gömdürmek’ < *köm-* ‘gömmek’ (HRSI, 199)

köniktır- ‘alıştırmak’ < *könik-* ‘alışmak’ (HRSI, 201)

kööktır- ‘taklit ettirmek, özendirmek’ < *köök-* ‘taklit etmek, öykünmek’ (HRSI, 202)

köölendir- ‘sevdirmek, birini kendine aşık etmek’ < *köölen-* ‘sevmek, aşık olmak’ (HRSI, 203)

köpteldır- ‘arttırmak, çoğaltmak, büyütme’ < *köptel-* ‘artmak, çoğaltmak, büyümek’ (HRSI, 204)

köptır- ‘şışırtmak, kabartmak’ < *köp-* ‘şışmak, kabarmak’ (HRSI, 204)

kördır- ‘baktırmak, göstermek, muayene ettirmek’ < *kör-* ‘bakmak, görmek’ (HRSI, 205)

körgıstır- ‘göstertmek’ < *körgıs-* ‘göstermek’ (HRSI, 205)

körıstır- ‘görüştürmek, buluşturmak’ < *körıs-* ‘görüşmek, buluşmak’ (HRSI, 207)

kötestır- ‘yüzleştirmek’ (HRSI, 208)

köstır- ‘göçürmek, göç ettirmek’ < *kös-* ‘göçmek, göç etmek’ (HRSI, 208)

köydır- ‘yakmak, tutuşturmak’ < *köy-* ‘yanmak, tutuşmak’ (HRSI, 195)

küldır- ‘1) güldürmek, 2) alay edilmek’ < *kül-* ‘gülmek’ (HRSI, 213)

künnettır- ‘kışkırtmak’ < *künnet-* ‘kışkırtılmak’ (HRSI, 216)

kürestır- ‘yarıştırmak; savaştırmak’ < *küres-* (I) ‘yarışmak; savaşmak’ (HRSI, 218)

küstendir- ‘güçlendirmek’ < *küsten-* ‘güçlenmek’ (HRSI, 220)

macıxtır- ‘yuvarlamak’ < *macıx-* ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 239)

marxalandır- ‘dügmeletmek’ <
marxalan- ‘dügmenlenmek’ (HRSl, 235)
maxtattır- ‘övdürmek’ < **maxtat-**
‘övülmek’ (HRSl, 239)
mayıxtır- ‘yormak, yorgun düşürmek’ <
mayıx- ‘yorulmak’ (HRSl, 230)
mikelettır- ‘kandırtmak’ < **mikelet-**
‘kandırmak’ (HRSl, 244)
mircektır- ‘büyütmek, sağlamlaştırmak’
< **mircek-** ‘büyümek, sağlamlaşmak’
(HRSl, 247)
mirgelettır- ‘atılmak, fırlatılmak’ <
mirgelet- ‘atılmak, fırlatılmak’ (HRSl,
247)
moondır- ‘boğmak, boğarak öldürmek’
< **moon-** ‘kendini asmak’ (HRSl, 252)
munzuruxtattır- ‘yumruklanmak’ <
munzuruxtat- ‘yumruklanmak’ (HRSl,
257)
muxandır- ‘(hastalık) acı çektiirmek’ <
muxan- ‘(hastalıktan dolayı) acı
çekmek’ (HRSl, 258)
mündır- ‘bindirmek, üzerine oturtmak’
< **mün-** ‘binmek’ (HRSl, 259)

naalattır- ‘yeniletmek, tazeletmek’ <
naalat- ‘yenilemek, tazelemek’ (HRSl,
263)
naardır- ‘sıkıştırılmak, bastırılmak’ <
naar- (Sag.) ‘sıkıştırmak, bastırmak’
(HRSl, 263)
nalbayttır- ‘yassılaştırmak’ < **nalbayt-**
‘yassılaştırmak’ (HRSl, 266)
nandır- (I) ‘geri göndermek, yollamak’
< **nan-** ‘dönmek, geri dönmek’ (HRSl,
269)
nandır- (II) ‘cevap vermek, karşılık
 vermek’ < **nan-** ‘dönmek, geri dönmek’
(HRSl, 269)
nanıstır- ‘ilk haline döndürmek;
zayıflatmak, azaltmak’ < **nanıs-** ‘ilk
durumuna dönmek; zayıflamak,
azalmak’ (HRSl, 271)
nastır- ‘1) kestirmek, doğratmak, 2)
dövülmek’ < **nas-** ‘kesmek, doğramak;
dövmek’ (HRSl, 273)
naxlandır- ‘sızlatmak; homurdanmasını
sağlamak’ < **naxlan-** ‘sızlanmak;
homurdanmak’ (HRSl, 274)
naylattır- ‘şüpheli olmak’ < **naylat-**
‘şüphelendirmek’ (HRSl, 265)

nimalaxtandır- ‘(döndürerek) yuvarlamak’ < *nimalaxtan-* ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 286)

nımzandır- ‘mecbur etmek, zorlamak’ < *nımzan-* ‘emretmek’ (HRSI, 287)

nıxtaldır- ‘sıkıştırarak yerleştirmek’ < *nıxtal-* ‘sıkıştırarak yerleştirilmek’ (HRSI, 289)

nıxtır- ‘vurmak’ (HRSI, 290)

nimzendir- ‘kuşa yem verdirmek; hayvanı otlatmak’ (HRSI, 279)

nışkerettir- ‘inceltirmek; daralttırmak’ < *nışkeret-* ‘inceltmek, daraltmak’ (HRSI, 282)

nitkelettir- ‘enseyi tokatlattırmak’ < *nitkelet-* ‘enseyi tokatlatmak’ (HRSI, 282)

nuğdır- ‘göz yumdurmak’ < *nuğ-* (I) ‘göz yummak’ (HRSI, 285)

odalastır- ‘zararlı otları ayıklatmak’ < *odallas-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 293)

odındır- ‘yaktırmak’ < *odın-* ‘yakmak’ (HRSI, 294)

odurttur- ‘oturtturmak; diktirmek’ < *odurt-* ‘oturtmak; dikmek’ (HRSI, 295)

oğırlattır- ‘hırsızlık yaptırmak’ < *oğırlat-* ‘soyulmak’ (HRSI, 293)

olañnattır- ‘sallattırmak, sallandırmak’ < *olañnat-* ‘sallatmak, sallandırmak’ (HRSI, 300)

omastandır- ‘körleştirmek, köreltmek’ < *omastan-* ‘körleşmek, körelmek’ (HRSI, 302)

oñarıldır- ‘ayılmak, kendine getirmek’ < *oñarıl-* ‘ayılmak’ (HRSI, 303)

oñarındır- ‘anlamasını sağlamak; yönünü bulmasını sağlamak’ < *oñarın-* ‘anlamak; yönünü bulmak’ (HRSI, 304)

oottır- ‘kırdırmak, parçalatmak’ < *oot-* ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI, 308)

ooxtır- ‘zehirlemek’ < *oox-* ‘zehirlemek’ (HRSI, 308)

orattır- ‘aldatılmak, kandırılmak’ < *orat-* ‘aldatılmak, dolandırılmak’ (HRSI, 311)

oraylattır- ‘geciktirmek, geç kalmasını sağlamak’ < *oraylat-* ‘gecikmek’ (HRSI, 310)

ordır- ‘kazdırmak; (çift) sürdürmek’ < *or-* (I) ‘kazmak; (çift) sürmek’ (HRSI, 312)

orinnandır- ‘yerleştirmek, yerine koymak’ < **orinnan-** ‘(yeni bir yerde) bulunmak, yer almak’ (HRSI, 315)

ornastır- ‘takas ettirmek’ < **ornas-** ‘takas etmek’ (HRSI, 313)

ornıxtır- ‘(bir yere) alıştırmak’ < **ornıx-** ‘(bir yere) alışmak’ (HRSI, 313)

oxsandır- ‘1) öptürmek, 2) öpülmek’ < **oxsan-** ‘öpmek’ (HRSI, 319)

oxsanıxtır- ‘öpüştürmek’ < **oxsanıs-** ‘öpüşmek’ (HRSI, 319)

oydır- ‘oydurmak’ < **oy-** ‘oymak’ (HRSI, 297)

oynattır- ‘oynattırmak’ < **oynat-** ‘oynatmak’ (HRSI, 298)

ökpelendir- ‘öfkelenmek’ < **ökpelen-** ‘öfkelenmek’ (HRSI, 322)

öñnendir- ‘çiçeklendirmek’ < **öñnen-** ‘çiçeklenmek’ (HRSI, 325)

örındır- ‘sevindirmek, neşelendirmek’ < **örın-** ‘sevinmek, neşelenmek’ (HRSI, 328)

ötıktır- ‘içilmek, emilmek’ < **ötık-** ‘içilmek, emilmek’ (HRSI, 330)

ötır- (I) ‘germek; geçirmek, sokmak’ (***öttır-** > **ötır-**) (HRSI, 330)

özıktır- ‘acıktırmak’ < **özık-** ‘acıkmak’ (HRSI, 321)

palğalıxtır- ‘(birbirine) bağlatmak’ < **palğalıx-** ‘(birbirine) bağlamak’ (HRSI, 342)

palğattır- ‘bağlattırmak, bağlamasını sağlamak’ < **palğat-** ‘bağlatmak’ (HRSI, 342)

pardır- ‘varmasını sağlamak’ < **par-** ‘varmak’ (HRSI, 346)

pastaxtıdır- ‘şımartmak, yaramazlık yaptırmak’ < **pastaxtan-** ‘şımarmak, yaramazlık yapmak’ (HRSI, 350)

pastır- (I) ‘yürümek, adım atmak’ < **pas- (I)** ‘yürümek, adım atmak’ (HRSI, 351)

pastır- (II) ‘1) bastırmak, sıkıştırmak, 2) ezilmek, yenilmek, aşağılanmak’ < **pas- (II)** ‘basmak, sıkmak’ (HRSI, 351)

pastır- (III) ‘yazdırmak’ < **pas- (III)** ‘yazmak’ (HRSI, 351)

pastır- (IV) ‘kapattırmak’ < **pas- (IV)** ‘kapatmak’ (HRSI, 351)

pastır- (V) ‘buldurmak, yakalatmak’ < **pas- (V)** ‘bulmak, yakalamak’ (HRSI, 351)

patır- ‘batırmak’ < *pat-* ‘batmak’

(**pattır-* > *patır-*) (HRSI, 354)

paxtır- ‘tırmandırmak’ < *pax-*

‘tırmanmak’ (HRSI, 354)

pazındır- (I) ‘öfkesini bastırmasını

sağlamak, boyun eğdirmek’ < *pazın-*

(II) ‘öfkesini bastırmak, boyun eğmek’

(HRSI, 337)

pazındır- (II) ‘abone etmek’ < *pazın-*

(III) ‘abone olmak’ (HRSI, 337)

pazıstır- ‘gezmek’ < *pazıs-* ‘yürümek’

(HRSI, 339)

pılğastır- (Sag.) ‘karıştırmak, birbirine

katmak’ (HRSI, 411)

pıstır- ‘biçtirmek’ < *pıs-* (II) ‘biçmek’

(HRSI, 413)

piçellendir- ‘kederlendirmek, üzme’ <

piçellen- ‘kederlenmek, üzölmek’

(HRSI, 362)

pıldır- (I) ‘bildirmek, bilgilendirmek,

anlatmak’ < *pıl-* ‘bilmek; anlamak’

(HRSI, 364)

pıldır- (II) ‘benzemek, belirme’

(HRSI, 364)

pıldır- ‘hissettirmek, idrak ettirmek’ <

pılın- ‘hissetmek, idrak etmek’ (HRSI,

366)

pirdır- ‘verdiremek’ < *pir-* ‘vermek’

(HRSI, 360)

pırkıtır- ‘birleştirmek; kaynaştırmak’ <

pırık- ‘birleşmek; kaynaşmak’ (HRSI,

368)

pirtındır- ‘yaralamak, zedelemek’ <

pirtın- ‘yaralanmak’ (HRSI, 362)

pısteldır- ‘sivrileştirmek, sivrilme’ <

pıstel- ‘sivrileşmek, sivrilme’ (HRSI,

369)

poldır- ‘olmasını sağlamak,

gerçekleştirmek’ < *pol-* ‘olmak’ (HRSI,

377)

porçolandır- ‘çiçek açtırmak’ <

porçolan- ‘çiçek açmak’ (HRSI, 383)

posxındır- ‘elinden düşürmek’ <

posxın- ‘elinden düşmek’ (HRSI, 385)

pöktır- (I) (Sag.) ‘(terkiye) asmak,

bağlamak’ (HRSI, 387)

pöktır- (II) ‘çözdürmek’ < *pök-* (I)

‘çözmek’ (HRSI, 387)

pöldır- ‘böldürmek, ayırtmak’ < *pöl-*

‘bölme, ayırmak’ (HRSI, 387)

pulğastır- ‘karıştırmak, çalkalamak’ <
pulğas- ‘karıştırmak, çalkalamak’
(HRSI, 398)

purluxtır- ‘soluğunu kesmek’ < **purlux-**
‘soluğu kesilmek’ (HRSI, 400)

puzaldır- ‘parçalamak, kırmak’ < **puzal-**
‘parçalanmak, kırılmak’ (HRSI, 396)

puzuxtır- ‘kederlendirmek,
efkarlandırmak’ < **puzux-** ‘kederlenmek,
efkarlanmak’ (HRSI, 397)

pürlendır- ‘(yaprak) yeşertmek’ <
pürlen- ‘(yaprak) yeşermek’ (HRSI,
407)

pürüstır- ‘1) dikişle tutturmak, 2)
azarlamak’ (HRSI, 407)

saadattır- (I) ‘geciktirmek,
alıkoymak’ < **saadat-** (I)
‘geciktirmek, alıkoymak’ (HRSI, 418)

saadattır- (II) ‘(ağlayan bebeği)
sakinleştirmek, yatıştırmak’ < **saadat-**
(II) ‘(ağlayan bebeği) sakınleştirmek,
yatıştırmak’ (HRSI, 418)

saalattır- ‘akıttırmak, döktürmek’ <
saalat- ‘akıtmak, dökmek’ (HRSI, 419)

saaxtır- ‘ayıltmak’ < **saax-** ‘ayılmak’
(HRSI, 420)

sabıldır- (I) ‘vurdurmak, çarptırmak’ <
sabil- (I) ‘vurmak, çarpmak’ (HRSI,
423)

sabıldır- (II) ‘yer değiştirmek, başka
yere geçirmek’ < **sabil-** (II) ‘yer
değiştirmek, başka yere geçmek’ (HRSI,
423)

sablandı- ‘meşhur etmek, ünlü etmek’
< **sablan-** ‘meşhur olmak, ünlü olmak’
(HRSI, 422)

sadıştır- ‘(birbirine) sattırmak’ < **sadis-**
‘satmak’ (HRSI, 430)

sağarttır- ‘ayıltmak, kendine getirtmek’
< **sağart-** ‘ayıltmak, kendine getirmek’
(HRSI, 425)

sağdır- ‘sağdırmak’ < **sağ-** ‘sağmak’
(HRSI, 426)

sağıldır- ‘ışıldatmak, parıldatmak’ <
sağıl- ‘ışıldamak, parlamak’ (HRSI,
426)

sağındır- ‘düşündürmek’ < **sağın-**
‘düşünmek’ (HRSI, 427)

sağıstır- ‘çarpiştırmak, tokuşturmak’
(HRSI, 429)

sağılandır- ‘(sığırı) semirtmek’ <
sağılan- (I) ‘semirmek’ (HRSI, 426)

saldır- (I) ‘koydurmak’ < *sal-* (I)

‘koymak’ (HRSI, 438)

saldır- (II) ‘ektirmek, ekim yaptırmak;

diktirmek’ < *sal-* (II) ‘ekmek, ekim

yapmak; dikmek’ (HRSI, 438)

saldır- (III) ‘(bir şeye, bir konuya vs.)

dayanmak, 2) (suçu, sorumluluğu)

birinin üzerine yıkmak’ (HRSI, 438)

saldır- (IV) ‘gevezelik etmek; sürtmek’

(HRSI, 438)

salğaxtıdır- ‘dalga yaratmak,

dalgalandırmak’ < *salğaxtan-*

‘dalgalanmak’ (HRSI, 437)

salğıldır- ‘dalgalandırmak; döktürmek’

< *salğıl-* ‘dalgalanmak; dökülmek’

(HRSI, 438)

salıstır- ‘çene çalmak, gevezelik

yapmak’ (HRSI, 440)

salıxtır- ‘kurutmak’ < *salıx-* ‘(hafifçe)

kurumak’ (HRSI, 440)

sanastır- ‘saydırmak, hesaplatmak’ <

sanas- ‘saymak, hesaplamak’ (HRSI,

443)

sanattır- ‘saydırtmak, hesaplattırmak’ <

sanat- ‘saydırmak, hesaplatmak’ (HRSI,

443)

saptır- ‘1) dövülmek, vurulmak, 2)

dövdürmek; sallatmak’ < *sap-* ‘dövmek;

vurmak; sallamak’ (HRSI, 446)

sarıxtır- ‘sıvıyı akıtmak’ < *sarıx-*

‘kurumak’ (HRSI, 451)

sarnattır- ‘şarkı veya türkü

söyllettirmek’ < *sarnat-* ‘şarkı veya

türkü söyletmek’ (HRSI, 449)

sastır- (I) ‘1) itilmek, dürtülmek, 2)

saplatmak, batırmak’ < *sas-* (I) ‘itmek,

dürtmek; batırmak, saplamak’ (HRSI,

452)

sastır- (II) ‘1) saçtırmak, serptirmek, 2)

püskürtülmek, sıçratılmak’ < *sas-* (II)

‘saçmak, püskürtmek’ (HRSI, 452)

satır- ‘sattırmak’ < *sat-* ‘satmak’

(**sattır-* > *satır-*) (HRSI, 453)

saxsındır- ‘bekletmek’ < *saxsın-*

‘beklemek’ (HRSI, 454)

saxtır- ‘sokulmak’ < *sax-* (I) ‘sokmak’

(HRSI, 455)

sayğaxtastır- ‘(birbirine) iftira attırmak,

(birbirini) karalatmak’ < *sayğaxtas-*

‘(birbirine) iftira atmak, (birbirini)

karalamak’ (HRSI, 433)

sıbatır- (I) ‘sıvatmak’ < *sıbat-* (I)
‘sıvatmak’ (HRSI, 538)

sıbatır (II)- ‘(içki) damıttırmak’ <
sıbat- (II) ‘(içki) damıttırmak’ (HRSI,
538)

sığanaxtandır- ‘dirseğini dayatmak’ <
sığanaxtan- ‘dirseğini dayamak’ (HRSI,
540)

sığardır- ‘1) çıkartmak, kovdurmak, 2)
çıkartılmak, kovulmak’ < *sığar-*
‘çıkarmak; kovmak’ (HRSI, 543)

sığuttur- ‘ıslattırmak’ < *sığıt-* (II)
‘ıslatmak’ (HRSI, 545)

sındır- ‘zorla kabul ettirmek, empoze
etmek’ < *sun-* ‘zorla girmek’ (HRSI,
563)

surıxtır- ‘donmak, buz kesilmek’ <
surıx- ‘donmak, buz kesmek’ (HRSI,
565)

sılandır- ‘kirletmek’ < *sılan-* (I)
‘kirlenmek’ (HRSI, 549)

sumalattır- ‘attırmak, fırlattırmak’ <
sımalat- ‘atılmak, fırlatılmak’ (HRSI,
551)

sinattır- ‘yoklatmak, denetletmek’ <
sinat- ‘denetlemek’ (HRSI, 553)

sındır- ‘kırmak, parçalamak’ < *sin-*
‘kırılmak’ (HRSI, 553)

sıñdır- ‘yerleştirmek, sığdırmak’ < *sıñ-*
‘yerleşmek, sığmak’ (HRSI, 554)

sınıxtattır- ‘kontrol ettirmek,
denetletmek’ < *sınıxtat-* ‘kontrol
ettirmek, denetletmek’ (HRSI, 555)

sırbattır- ‘karıştırmak; şaşırtmak’ <
sırbat- ‘karıştırılmak; şaşırtılmak’
(HRSI, 558)

siybastır- ‘masaj yaptırmak’ < *siybas-*
‘masaj yapmak’ (HRSI, 548)

siybattır- ‘okşattırmak; masaj
yaptırmak’ < *siybat-* ‘okşatmak; masaj
yaptırmak’ (HRSI, 548)

sigdör- ‘çizdirmek, çizgi çektiirmek’ <
sig- ‘çizmek, çizgi çekmek’ (HRSI,
461)

sildör- ‘atılmak, fırlatılmak’ < *sil-*
‘atmak, fırlatmak’ (HRSI, 466)

silgıldör- ‘sallamak, silmek’ < *silgıl-*
‘sarsılmak, sallanmak’ (HRSI, 477)

sindör- ‘azaltmak, eksiltmek; indirmek’
< *sin-* ‘azalmak, eksilmek; inmek’
(HRSI, 469)

s rendir- ‘dayandırmak, yaslandırmak’
< **s ren-** ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSI, 480)
s rlestir- ‘titretmek’ < **s rles-** ‘titremek’ (HRSI, 481)
s sk rttir- ‘f  sk rtmek, p  sk rtmek’ < **s sk rt-** ‘f  sk rtmek, p  sk rtmek’ (HRSI, 481)
s stendir- ‘ısındırmak, ısınmasını sa lamak’ < **s sten-** ‘(ate te, g ne te) ısınmak’ (HRSI, 482)
süstir- (I) ‘ nceden bildirmek, sezdirmek’ < **sis- (I)** ‘hissetmek, sezmek’ (HRSI, 474)
süstir- (II) ‘  zd rmek, açtırmak’ < **sis- (II)** ‘  zmek, a mak’ (HRSI, 475)
s z ktendir- ‘hissettirmek, anlamasını sa lamak’ < **s z kten-** ‘hissetmek,     rmek’ (HRSI, 463)
s z ndir- ‘ nceden bildirmek, sezdirmek’ < **s z n-** ‘sezmek, hissetmek’ (HRSI, 463)
solundur- ‘saklamak, gizlemek’ < **solun-** ‘saklanmak, gizlenmek’ (HRSI, 489)
somdur- ‘yıkamak, suya batırmak’ < **som-** ‘yılanmak’ (HRSI, 490)

sonırxattır- ‘    rtt rmak’ < **sonırxat-** ‘    rtmek’ (HRSI, 491)
sooldur- ‘(suyu) kurutmak; ha layarak veya kaynatarak buharla tırmak’ < **sool-** ‘(sıvı) azalmak; buharla mak’ (HRSI, 493)
soottur- ‘so utturmak’ < **soot-** ‘soğutmak’ (HRSI, 494)
soplattır- ‘(atı) tırıs y r tmek’ < **soplat-** ‘(at) tırıs yürümek’ (HRSI, 495)
sordur- ‘emmesini sağlamak’ < **sor-** ‘emmek’ (HRSI, 496)
soxtandır- ‘yaramazlık yapmasına izin vermek’ < **soxtan-** ‘yaramazlık yapmak’ (HRSI, 499)
soxtır (I)- ‘    rmek, i letmek’ < **sox- (I)** ‘  rmek, işlemek’ (HRSI, 499)
soxtır- (II) ‘1) vurulmak, d    lmek; kesilmek, 2) kestirmek’ < **sox- (II)** ‘vurmak, d    mek; kesmek’ (HRSI, 499)
soydur- (I) ‘(deri, kabuk) soydurmak, y    rmek’ < **soy- (I)** ‘(deri, kabuk) soymak, y    mek’ (HRSI, 487)
soydur- (II) ‘vurdurmak, d    rmek’ < **soy- (II)** ‘vurmak, d    mek’ (HRSI, 487)

söklettir- ‘övdürmek, hakaret ettirmek’
< **söklet-** ‘sövülmek, hakaret edilmek’
(HRSI, 503)

söktir- ‘söktürmek’ < **sök-** (I) ‘sökmek’
(HRSI, 503)

söpteldir- ‘çöp atmak, çöpü dağıtmak’ <
söptel- ‘(çöp) dökülmek, atılmak’
(HRSI, 507)

subaldır- ‘birbiri ardınca götürmek’ <
subal- ‘birbiri ardınca gitmek’ (HRSI,
515)

subalıstır- ‘birbiri ardınca götürmek’ <
subalı- ‘birbiri ardınca gitmek’ (HRSI,
515)

suğluxtattır- ‘gem vurdurmak’ <
suğluxtat- ‘gem vurdurmak’ (HRSI,
518)

sulandır- ‘yapmaya niyetlendirmek,
denetmek’ < **sulan-** ‘yapmaya
niyetlenmek, denemek’ (HRSI, 519)

sulğandır- ‘fazla sıcak elbiseler
giydirtmek’ < **sulğan-** ‘fazla sıcak
elbiseler giyinmek’ (HRSI, 520)

sulğattır- ‘sardırmak, büründürmek’ <
sulğat- ‘sardırmak’ (HRSI, 520)

sundur- ‘(el) uzattırmak’ < **sun-** ‘(el)
uzatmak’ (HRSI, 521)

surastır- ‘sormak, soruşturmak’ <
suras- ‘sormak, soruşturmak’ (HRSI,
522)

surdır- ‘sordurmak’ < **sur-** ‘sormak’
(HRSI, 522)

sustaldır- ‘parlatmak, ışıldatmak’ <
sustal- ‘parlamak, ışıldamak’ (HRSI,
524)

sustır- ‘çektirmek’ < **sus-** ‘çekmek,
koparmak’ (HRSI, 524)

suurdir- ‘1) çıkartmak, söktürmek, 2)
işten kovulmak’ < **suur-** ‘çıkarmak;
sökmek; işten kovmak’ (HRSI, 525)

suxtandır- ‘imrendirmek, cezbettirmek’
< **suxtan-** ‘büyülemek, cezbetmek’
(HRSI, 527)

sümelendir- ‘kurnazlık ettirmek, hile
yaptırmak’ < **sümelen-** ‘kurnazlık
etmek’ (HRSI, 529)

sümnendir- (I) ‘birini yola hazırlamak;
(birini) güzel giydirmek’ < **sünnen-** (I)
‘yolculuk hazırlığı yapmak; güzel
giyinmek’ (HRSI, 529)

sümnendir- (II) ‘geciktirmek’ <
sümnen- (II) ‘acele etmemek’ (HRSI, 530)
sürdür- ‘1) sürdürmek; takip ettirmek, 2) sürülmek; takip edilmek’ < *sür-* ‘sürmek; takip etmek’ (HRSI, 531)
sürektettir- ‘kovalatmak, takip ettirmek’ < *sürektet-* ‘kovaklanmak, takip edilmek’ (HRSI, 532)
sürnüktir- ‘sürçtürmek, takılmasını sağlamak’ < *sürnük-* ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 533)
süskektendir- ‘(atılan nesne birkaç kez zıplayacak şekilde) çok sert ve keskin bir şekilde fırlatmak’ < *süskekten-* ‘yere çarpmak, takılarak düşmek’ (HRSI, 535)
süstir- (I) ‘tos vurulmak, boynuzla vurulmak’ < *süs-* ‘tos vurmak, boynuz vurmak’ (HRSI, 535)
süstir- (II) ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI, 535)
şaldır- ‘vurdurmak’ < *şal-* (I) ‘vurmak’ (HRSI, 1030)
taardır- ‘(kenarını, ucunu) kestirmek, kırptırmak’ < *taar-* ‘(kenarını, ucunu) kesmek, kırpmak’ (HRSI, 566)

tabaldır- ‘akıcı bir şekilde konuşmak’ (HRSI, 567)
tabırxaltır- ‘hızlandırmak’ <
tabırxalt- ‘hızlanmak’ (HRSI, 570)
tabıstır- (I) ‘buluşturmak, karşılaştırmak’ < *tabıs-* (I) ‘buluşmak, karşılaşmak’ (HRSI, 570)
tabıstır- (II) ‘birbirine bitişik hâlde yerleştirmek’ (HRSI, 570)
tağıldır- ‘duraksayarak konuşmak’ <
tağıl- ‘zorlanmak’ (HRSI, 572)
talattır- ‘yıkırtmak, kırdırtmak’ < *talat-* ‘yıkırtmak, kırdırtmak’ (HRSI, 581)
talcıxtır- ‘hislerini kaybettirmek, bilincini kaybettirmek’ < *talcıx-* ‘hislerini kaybetmek, bilincini kaybetmek’ (HRSI, 584)
taldır- (I) ‘kaptis yapmak, şımarıklık yapmak’ (HRSI, 583)
taldır- (II) ‘yormak, uyuşturmak’ < *tal-* (I) ‘yormak, uyuşmak’ (HRSI, 583)
tallastır- ‘detaylı şekilde incelemek, itinayla seçmek’ < *tallas-* ‘seçmek, ayıklamak’ (HRSI, 583)

tallattır- ‘ayıklattırmak,
sınıflandırtmak’ < **tallat-** ‘ayıklatmak,
sınıflandırmak’ (HRSl, 583)
tamaxtattır- ‘(biri tarafından)
boğazlanmak, boğulmak’ < **tamaxtat-**
‘boğazlanmak, boğulmak’ (HRSl, 586)
tamıstır- (Sag.) ‘bağlamak,
birleştirmek’ < **tamıs-** (II) ‘(az sayıda)
eklemek, ilave etmek’ (HRSl, 587)
tanıstır- ‘tanıştırmak’ < **tanıs-**
‘tanışmak’ (HRSl, 588)
tanıttır- ‘1) tanıttırmak, 2) tanıtılmak’ <
tanıt- ‘tanıtmak’ (HRSl, 589)
tañmalattır- ‘damgalattırmak’ <
tañmalat- ‘damgalatmak’ (HRSl, 590)
taptır- ‘buldurmak, aratmak’ < **tap-** (I)
‘bulmak, aramak’ (HRSl, 592)
tarındır- ‘sinirlendirmek,
öfkelenmek’ < **tarın-** ‘sinirlenmek,
öfkelenmek’ (HRSl, 599)
tarıxtır- ‘öfkelenmek’ < **tarıx-**
‘öfkelenmek’ (HRSl, 600)
tartıstır- ‘tartıştırmak, birbirine
düşürmek’ < **tartıs-** ‘tartışmak’ (HRSl,
599)

tastattır- ‘(alışkanlığından)
vazgeçmesini sağlamak’ < **tastat-**
‘(alışkanlığından) vazgeçirmek’ (HRSl,
601)
tayandır- ‘dayandırmak, yaslandırmak
< **tayan-** ‘dayanmak, yaslanmak’ (HRSl,
576)
taydır- ‘lafı dolandırmak; reddetmek,
kabul etmemek’ (HRSl, 577)
taylıxtır- ‘kaydırmak; yanıltmak’ <
taylıx- ‘kaymak; yanılmak’ (HRSl, 577)
taynattır- ‘çiğnettirmek, geniş
getirtmek’ < **taynat-** ‘çiğnetmek, geniş
getirtmek’ (HRSl, 578)
tazındır- ‘hırsızlık yaptırmak’ < **tazın-**
‘hırsızlık yapmak’ (HRSl, 575)
tazıttır- ‘taştırmak, getirtmek’ <
tazıt- ‘taşımak, getirtmek’ (HRSl, 575)
teendır- ‘büyütmek, yetiştirmek’ < **teen-**
‘büyümek’ (HRSl, 607)
teerdır- (I) ‘toplatmak, yığdırmak’ <
teer- (I) ‘toplamak, yığmak’ (HRSl,
608)
teerdır- (II) ‘değdirmek, dokundurmak;
dövdürmek’ < **teer-** (II) ‘değmek,
dokunmak; dövmek’ (HRSl, 608)

tegilektendir- ‘döndürmek, çevirmek’ <
tegilekten- ‘dönmek; yuvarlanmak’
(HRSI, 606)

teñdir- ‘değdirmek, dokundurmak’ <
teñ- ‘değmek, dokunmak’ (HRSI, 610)

tinandır- ‘dinlendirmek; rahatlatmak’ <
tinan- ‘dinlenmek; rahatlamak’ (HRSI,
702)

tuncıxtır- ‘acele ettirmek’ < **tuncıx-**
‘acele etmek’ (HRSI, 703)

tındır- ‘nefes aldirmek’ < **tın-** ‘nefes
almak’ (HRSI, 702)

turbaxtattır- ‘tırmalattırmak’ <
turbaxtat- ‘tırmalatmak’ (HRSI, 705)

tuşlattır- ‘şaklattırmak, şakırdattırmak’ <
tuşlat- ‘şaklatmak, şakırdatmak’ (HRSI,
710)

tuxtaldır- ‘doldurtmak, yerine getirmek’
< **tuxtal-** ‘tedarik edilmek, donatılmak’
(HRSI, 709)

txtandır- ‘(birini) yola hazırlamak’ <
tixtan- ‘toplanmak, hazırlanmak’
(HRSI, 709)

tiğindır- ‘cesaretlendirmek’ < **tiğin-**
‘cesaret vermek’ (HRSI, 628)

tiłktır- (I) ‘diktirmek’ < **tił-** (I) ‘dikmek’
(HRSI, 628)

tiłktır- (II) ‘yemeği ateşe koydurmak’ <
tił- (II) ‘yemeği ateşi koymak’ (HRSI,
628)

tiłındır- ‘(kuzuyu, buzağıyı başka bir
hayvana) alıştırmak’ < **tiłin-** ‘alışmak’
(HRSI, 618)

tiłlettır- ‘sövülmek, azarlanmak’ <
tiłlet- ‘sövülmek, azarlanmak’ (HRSI,
631)

timnendir- ‘hazırlık yaptırmak’ <
timnen- ‘hazırlık yapmak’ (HRSI, 618)

tindır- ‘delirtmek; sarhoş etmek’ < **tin-**
‘delirmek; sarhoş olmak’ (HRSI, 620)

tiñnestır- ‘karşılaştırmak;
denkleştirmek’ < **tiñnes-**
‘karşılaştırmak; eşitlemek’ (HRSI, 621)

tiñzilestır- ‘(köpek) koşmak; (insan)
gezip dolaşmak’ (HRSI, 631)

tirıldır- ‘diriltmek, canlandırmak’ <
tirıl- ‘dirilmek, canlanmak’ (HRSI, 632)

tirindır- ‘silahlandırmak; teçhiz etmek,
donattırmak’ < **tirın-** ‘silahlanmak;
teçhiz etmek, donatmak’ (HRSI, 624)

t rlendir- ‘döndürmek, yuvarlatmak’ <
t rlen- ‘dönmek, yuvarlanmak’ (HRSI,
632)
tisk ndir- ‘delirtmek’ < **tisk n-**
‘delirmek’ (HRSI, 626)
tist r- (I) ‘kaçırmak, saklamak’ < **tis- (I)**
‘kaçmak, saklanmak’ (HRSI, 626)
tist r- (II) ‘deldirmek’ < **tis- (II)**
‘delmek’ (HRSI, 626)
tizektendir- ‘gübrelemek’ < **tizekten-**
‘gübrelenmek’ (HRSI, 614)
tob ldir- ‘korkutmak, ürkütmek’ < **tob l-**
‘korkmak,  rmek’ (HRSI, 634)
tod xt r- ‘kurutmak’ < **tod x-** ‘(hafifçe)
kurumak’ (HRSI, 639)
to ast r- ‘bulu turmak, g r   turmek’ <
to as- ‘bulu mak, g r   mek’ (HRSI,
635)
to  laxtandır- ‘yuvarlamak’ <
to  laxtan- ‘yuvarlanmak’ (HRSI, 636)
to  ndir- ‘(birini)  alı tırmak’ < **to  n-**
‘ alı mak’ (HRSI, 637)
toldir- ‘gerçekleştirmek; doldurmak’ <
tol- ‘ger ekle mek; dolmak’ (HRSI,
644)

tol aldir- ‘1) döndürmek, çevirtmek, 2)
döndürülmek, çevrilmek’ < **tol al-**
‘d nd r lmek,  evrilmek’ (HRSI, 642)
tonandır- ‘giydirmek’ < **tonan-**
‘giyinmek’ (HRSI, 646)
tonatt r- ‘soydurmak, ya malatmak’ <
tonat- ‘soymak, ya malamak’ (HRSI,
646)
to  dir- ‘dondurmak’ < **to  - (I)**
‘donmak’ (HRSI, 647)
toordir- ‘kestirmek, parçalatmak’ <
toor- (I) ‘kesmek, parçalamak’ (HRSI,
649)
tor ldir- ‘sertle tirmek,
p rt klendirmek’ < **tor l-** ‘sertle mek,
p rt klenmek’ (HRSI, 654)
totlastir- ‘m r ldanmak’ (HRSI, 655)
toxlattir- ‘tak rdatmak, vurdurtmak’ <
toxlat- ‘tak rdatmak, vurdurmak’
(HRSI, 656)
toz ndir- ‘(b y kba  hayvan)
doymak, semirtmek’ < **toz n-**
‘(b y kba  hayvan) doymak, semirmek’
(HRSI, 640)
t kt r- ‘d kt rmek, serptirmek’ < **t k-**
‘d kmek, serpmek’ (HRSI, 661)

tölettir- ‘ödetmek’ < *tölet-* ‘ödetmek’
(HRSI, 662)

töllandir- ‘üretmek, çoğaltmak’ <
töllen- ‘üremek, çoğalmak’ (HRSI, 662)

tözzettir- ‘döşettirmek’ < *tözet-*
‘döşetmek’ (HRSI, 660)

tudındır- ‘harcatmak; çalıştırmak’ <
tudin- ‘harcamak; çalışmak’ (HRSI,
672)

tuğannastır- ‘akraba olmalarını
sağlamak’ < *tuğannas-* ‘akraba olmak’
(HRSI, 669)

tuncuxtır- ‘(havasızlıktan) bunalmak’
< *tuncux-* (Sag.) ‘(havasızlıktan)
bunalmak’ (HRSI, 677)

tundur- ‘sersemletmek; kapatmak,
tıkatmak’ < *tun-* ‘kapanmak, tıkanmak’
(HRSI, 677)

turğıstır- ‘(dik bir şekilde) koydurmak,
yerleştirmek’ < *turğıs-* ‘koymak,
yerleştirmek’ (HRSI, 679)

tuttur- ‘1) tutturmak; yakalatmak;
avlatmak, 2) tutulmak, yakalanmak,
avlanmak’ < *tut-* (I) ‘tutmak;
yakalamak; avlamak’ (HRSI, 683)

tuxurlandır- ‘(kesici olan şeyleri)
körleştirmek, köreltmek’ < *tuxurlan-*
‘(kesici olan şeyler) körleşmek,
körelmek’ (HRSI, 684)

tüktendir- ‘saçı sakalı uzatmak’ <
tükten- ‘saçı sakalı uzamak’ (HRSI,
690)

tüptestir- ‘ısrarla sormak, ağzından laf
almak’ < *tüptes-* ‘gerçeğe ulaşmak,
hakikati aramak’ (HRSI, 693)

tüüldir- ‘nefret ettirmek, tiksindirmek;
hayal kırıklığına uğratmak’ < *tüül-* (I)
‘nefret etmek, tiksirmek; hayal
kırıklığına uğramak’ (HRSI, 696)

uçurastır- ‘biriyle karşılaşmasını
sağlamak’ < *uçuras-* ‘karşılaşmak’
(HRSI, 742)

uçuxtır- (II) ‘ölmek’ < *uçux-* (II)
‘ölmek’ (HRSI, 742)

uçuxtır- (I) ‘uçurtmak’ < *uçux-* (I)
‘uçmak’ (HRSI, 742)

udurlandır- ‘karşı koydurmak, karşılık
verdirmek’ < *udurlan-* ‘karşı koymak’
(HRSI, 714)

udurlastır- ‘biriyle karşılaşmasını sağlamak’ < **udurlas-** ‘karşılaşmak’ (HRSI, 714)

udurlattır- ‘1) karşılaştırmak, 2) karşılaştırılmak’ < **udurlat-** ‘karşılaştırmak’ (HRSI, 714)

ulastır- ‘ekleyerek uzatmak; birleştirmek’ (HRSI, 733)

uldur- (I) ‘(eti) iyice pişirmek’ < **ul- (I)** ‘(et) iyice pişmek’ (HRSI, 724)

uldur- (II) ‘vurmak, dövmek’ (HRSI, 724)

ulğaattır- ‘yaşlandırmak; şiddetlendirmek, arttırmak’ < **ulğaat-** ‘yaşlanmak; şiddetlenmek, artmak’ (HRSI, 724)

uluğlandır- ‘yaşlandırmak’ < **uluğlan-** ‘yaşlanmak’ (HRSI, 726)

uluğlattır- ‘saydırtmak, saygı gösterttirmek’ < **uluğlat-** ‘saydırmak, saygı göstertmek’ (HRSI, 726)

umzundur- ‘istetmek, arzulamak’ < **umzun-** ‘istemek, arzulamak’ (HRSI, 727)

unattır- ‘ufalatmak, parçalamak’ < **unat-** ‘ufalamak, parçalamak’ (HRSI, 728)

unduttur- ‘unutturmak’ < **undut-** ‘unutmak’ (HRSI, 729)

urbaldır- ‘vazgeçirmek, caydırmak’ < **urbal-** ‘vazgeçmek, caymak’ (HRSI, 730)

urdur- (I) ‘döktürmek’ < **ur- (I)** ‘dökmek’ (HRSI, 731)

urdur- (II) ‘döktürmek, boşaltmak’ < **ur- (II)** ‘dökmek, boşaltmak’ (HRSI, 731)

urdur- (III) ‘koydurmak, yerleştirmek’ < **ur- (III)** ‘koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 731)

urdur- (IV) ‘ekletmek, birleştirmek’ < **ur- (V)** ‘eklemek, birleştirmek’ (HRSI, 731)

urundur- ‘çarptırmak; değdirmek’ < **urun-** ‘çarpmak, değmek’ (HRSI, 732)

usxastır- ‘iki kişiyi atın üstüne bindirmek’ < **usxas-** ‘iki kişi atın üstüne binmek’ (HRSI, 736)

usxattır- ‘uyandırtmak’ < **usxat-** ‘uyandırmak’ (HRSI, 736)

usxulandır- (Sag.) ‘yaramazlık yaptırmak’ < **usxulan-** ‘yaramazlık yapmak’ (HRSI, 737)

uurattır- ‘bileye bileye incelttirmek, aşındırtmak’ < **uurat-** ‘bileye bileye inceltmek, aşındırmak’ (HRSI, 738)

uustandır- ‘kapis yaptırmak; ortalığı birbirine kattırmak’ < **uustan-** ‘kapis yapmak, ortalığı birbirine katmak’ (HRSI, 739)

uyattır- ‘sitem etmek; kötülemek’ < **uyat-** ‘utanmak, sıkılmak’ (HRSI, 719)

uzarattır- ‘uzattırmak, gerdirmek’ < **uzarat-** ‘uzatmak, germek’ (HRSI, 716)

uzattır- ‘uzattırmak, gerdirmek’ < **uazat-** ‘uzatmak, germek’ (HRSI, 716)

uzuttur- ‘uyutturmak’ < **uzut-** ‘uyutmak’ (HRSI, 717)

übürdür- ‘esmek, üflemek’ < **übür-** ‘esmek, üflemek’ (HRSI, 743)

üdestir- ‘geçirtmek, uğurlatmak’ < **üdes-** ‘geçirmek, uğurlamak’ (HRSI, 746)

üldür- ‘kabartmak, taşımak’ < **ül-** ‘kabarmak, taşmak’ (HRSI, 750)

ülestir- ‘üleştirmek, bölüştürmek’ < **üles-** ‘dağıtmak’ (HRSI, 751)

ürdür- (I) ‘ördürmek’ < **ür- (I)** ‘örmek’ (HRSI, 754)

ürdür- (II) ‘estirmek, üfletmek’ < **ür- (II)** ‘esmek, üflemek’ (HRSI, 735)

ürdür- (III) ‘havlatmak, ürdürmek’ < **ür- (III)** ‘ürümek, havlamak’ (HRSI, 755)

üründür- ‘ördürmek’ < **ürün- (I)** ‘örmek’ (HRSI, 756)

ürüktür- ‘endişelendirmek, korkutmak’ < **ürük-** ‘endişelenmek, korkmak’ (HRSI, 757)

üstür- (I) ‘çektirmek, kopartmak’ < **üs-** (I) ‘çekmek, koparmak’ (HRSI, 758)

üstür- (II) ‘ayırtmak; sıyırtmak; çalkalatmak’ < **üs- (II)** ‘ayırarak; sıyırmak; çalkalamak’ (HRSI, 758)

ütestir- ‘(enine ve boyuna) delik açmak’ < **ütes-** ‘delmek’ (HRSI, 759)

üzıldür- ‘kesmek, durdurmak’ < **üzil- (I)** ‘kesilmek’ (HRSI, 747)

üzürdür- ‘seçtirmek, seçip ayırtmak’ < **üzür- (II)** ‘seçmek, seçip ayırmak’ (HRSI, 748)

yañılandır- ‘yankılatmak’ < *yañılan-*
‘yankılanmak’ (HRSl, 1062).

6.2.4. {-t-}

aallat- ‘konuk etmek’ < *aalla-* ‘konuk
olmak’ (HRSl, 17)

aarlat- ‘saygı göstertmek’ < *aarla-*
‘saygı göstermek’ (HRSl, 18)

aarsındirt- ‘biktırmak’ < *aarsındır-*
‘rahatsız etmek’ (HRSl, 19)

aaxtat- ‘bağirtmak’ < *aaxta-* ‘bağırmak’
(HRSl, 20)

abalat- ‘ayı avlatmak’ < *abala-* ‘ayı
avlamak’ (HRSl, 21)

abilat- ‘(etrafını çevreleyerek, sararak)
saldırtmak’ < *abıla-* ‘etrafını sarmak;
saldırmak’ (HRSl, 22)

açıt- ‘ekşitmek; acıtmak’ < *açı-*
‘ekşimek; acımak’ (HRSl, 91)

adat- ‘ad verdirmek’ < *ada-* ‘ad
vermek’ (HRSl, 30)

ağart- ‘ağartmak’ < *ağar-* ‘ağarmak’
(HRSl, 27)

ağbarat- ‘(saç) dağıtmak, karıştırmak’ <
ağbara- ‘(saç) dağılmak, karışık olmak’
(HRSl, 27)

ağıldirt- ‘getirtmek’ < *ağıldır-*
‘getirmek’ (HRSl, 29)

ağurt- ‘ağrıya ya da hastalığa sebebiyet
vermek’ < *ağır-* ‘ağrımak, hasta olmak’
(HRSl, 29)

alart- ‘aklını ya da bilincini kaybetmek’
(HRSl, 50)

aldirt- ‘aldırtmak’ < *aldır-* ‘aldırmak’
(HRSl, 54)

alğıt- ‘genişletmek, yaymak’ < *alğı-*
‘genişlemek, yaymak’ (HRSl, 53)

amıçırat- ‘rahatlatmak, sakinleştirmek’
< *amıçıra-* ‘rahatlamak, sakinleşmek’
(HRSl, 62)

amırat- ‘rahatlatmak, sakinleştirmek’ <
amıra- ‘rahatlamak, sakinleşmek’
(HRSl, 62)

añdart- ‘yıkırtmak’ < *añdar-* ‘yıkmaq’
(HRSl, 66)

anıt- ‘zenginleştirmek; kazandırmak’ <
anı- ‘zenginleşmek; kazanmak’ (HRSl,
65)

apsırt- ‘hapşırtmak’ < *apsır-*
‘hapşırmak’ (HRSl, 68)

aptat- ‘cezbedilmek, büyülenmek’ <
apta- ‘cezbetmek, büyülemek’ (HRSI, 68)
aralastırt- ‘karıştırtmak’ < *aralastır-*
‘karıştırmak’ (HRSI, 70)
aralat- ‘karıştırmak’ < *arala-* (I)
‘karışmak’ (HRSI, 70)
aramnat- ‘seyrekleştirmek’ < *aramna-*
‘seyrekleşmek’ (HRSI, 71)
arbat- ‘1) büyü yaptırmak, 2) büyü
yapılmak’ < *arba-* ‘büyü yapmak’
(HRSI, 72)
arbitat- ‘büyületmek, hayran
bıraktırmak’ < *arbitta-* ‘büyülemek,
hayran bırakmak’ (HRSI, 73)
ardat- ‘bozmak; sakatlamak’ < *arda-*
‘bozulmak, sakatlanmak’ (HRSI, 75)
arğamcılata- ‘iple bağlatmak’ <
arğamcıla- ‘iple bağlamak’ (HRSI, 74)
arığlat- ‘temizletmek’ < *arığla-*
‘temizlemek’ (HRSI, 81)
arıt- ‘arıtmak, temizlemek’ < *arı-*
‘arınmak, temizlenmek’ (HRSI, 81)
artıxtat- ‘üstün duruma getirmek, üstün
yapmak’ < *artıxta-* ‘üstün saymak’
(HRSI, 79)

astat- ‘acıktırmak’ < *asta-* ‘acıkmak’
(HRSI, 83)
asxaylat- ‘güldürmek’ < *asxayla-*
‘gülmek’ (HRSI, 84)
atırt- ‘vurdurmak, ateş ettirmek’ < *atır-*
‘vurulmak, ateş edilmek’ (HRSI, 87)
axsat- ‘topallatmak; aksatmak’ < *axsa-*
‘topallamak; aksamak’ (HRSI, 88)
axtat- (I) ‘aklatmak, haklı çıkartmak’ <
axta- (I) ‘aklamak, haklı çıkarmak’
(HRSI, 89)
axtat- (II) ‘(büyükbaş hayvan)
kısırlaştırmak’ < *axta-* (III) ‘hadım
etmek’ (HRSI, 89)
ayğaxtat- ‘yabani kuşların saldırısına
uğramak’ < *ayğaxta-* ‘(yabani kuşlar)
saldırmak’ (HRSI, 40)
aylandırt- ‘döndürtmek, çevirtmek’ <
aylandır- ‘döndürmek, çevirmek’
(HRSI, 42)
aymart- ‘(birini) oyalamak’ (HRSI, 43)
aymastırt- ‘karıştırtmak’ < *aymastır-*
‘karıştırmak’ (HRSI, 43)
aynıt- ‘hızlandırmak’ < *aynı-*
‘hızlanmak’ (HRSI, 44)

azaxtandirt- ‘ayağa kaldırtmak; geliştirmek’ < **azaxtandır-** ‘ayağa kaldırmak; geliştirmek’ (HRSI, 34)

azırat- ‘1) bakılmak, büyütülmek, 2) besletmek, baktırmak’ < **azıra-** ‘beslemek; büyütmek’ (HRSI, 36)

azırt- (I) ‘aşırtmak, geçirtmek’ < **azır-** (I) ‘aşırarak, geçirmek’ (HRSI, 37)

azırt- (II) ‘ayırtmak, böldürmek’ < **azır-** (II) ‘ayırarak, bölmek’ (HRSI, 37)

çaalat- ‘1) savaşa maruz kalmak, saldırıya uğramak, 2) sövülmek’ < **çaala-** ‘savaşa gitmek, saldırmak; sövmek’ (HRSI, 910)

çaarat- ‘(kendini) yaralamak’ < **çaara-** ‘yara oluşmak’ (HRSI, 911)

çaballat- ‘sövülmek, kötülenmek, yerilmek’ < **çaballa-** ‘sövmek, kötülemek, yermek’ (HRSI, 913)

çabassırat- ‘yatıştırmak’ < **çabassıra-** ‘yatışmak’ (HRSI, 913)

çabırt- ‘küçülttirmek, azalttırmak’ < **çabır-** ‘küçültmek, azaltmak’ (HRSI, 915)

çaçat- (Sag.) ‘(yağı) dondurmak’ < **çaça-** (II) (Sag.) ‘(yağ) donmak’ (HRSI, 957)

çaçırat- (I) ‘fışkırtmak, sıçratmak’ < **çaçıra-** (I) ‘fışkırmak, sıçramak’ (HRSI, 958)

çaçırat- (II) ‘(yağı) dondurmak’ < **çaçıra-** (II) ‘(yağ) donmak’ (HRSI, 958)

çağbanzırat- ‘yağlı yemek istetmek’ < **çağbanzıra-** ‘yağlı yemek istemek’ (HRSI, 916)

çağdat- ‘yaklaştırmak’ < **çağda-** ‘yaklaşmak’ (HRSI, 916)

çağınnat- ‘yaklaştırmak’ < **çağınna-** ‘yaklaşmak’ (HRSI, 918)

çalaastandirt- ‘elbisesini çıkarttırmak, soyundurtmak’ < **çalaastandır-** ‘elbisesini çıkartmak, soyundurmak’ (HRSI, 931)

çalaastat- ‘soyulmak; (mec.) soyulmak, gasp edilmek’ < **çalaasta-** ‘soymak, üzerini çıkarmak’ (HRSI, 930)

çalat- ‘büyükbaş hayvanları meraya sürdürmek’ < **çala-** ‘büyükbaş hayvanları meraya sürmek’ (HRSI, 931)

çalbayt- ‘yassılaştırmak, yassı hale getirmek’ < **çalbay-** ‘yassılaştırmak’ (HRSI, 932)

çalbırat- ‘(ateşi) alevlendirmek’ < **çalbıra-** (I) ‘alevlenmek’ (HRSI, 933)

çalçıt- ‘küfredilmek, azarlanmak, kınanmak’ < **çalçı-** (Sag.) ‘azarlamak, kınamak’ (HRSI, 937)

çalğat- ‘yalattırmak’ < **çalğa-** ‘yalamak’ (HRSI, 933)

çaltırat- (I) ‘parlatmak’ < **çaltıra-** ‘parlamak’ (HRSI, 936)

çaltırat- (II) ‘korkutmak, tehdit etmek’ < **çaltıra-** ‘parlamak’ (HRSI, 936)

çamort- ‘(nedensiz, sebepsiz) sık sık azarlamak, küfretmek’ (HRSI, 938)

çañdat- ‘azarlanmak, sövülmek’ < **çañda-** ‘azarlamak, sövmek’ (HRSI, 938)

çapçıt- ‘(atı) ön ayaklarıyla eşeletmek’ < **çapçı-** ‘(atı) ön ayaklarıyla eşeletmek’ (HRSI, 942)

çapırayt- ‘göz süzdürmek’ < **çapıray-** ‘göz süzmek’ (HRSI, 942)

çaplat- (I) ‘(şak şak) vurmak’ (HRSI, 939)

çaplat- (II) ‘dudaklarını şapırdatmak’ (HRSI, 939)

çapsırt- ‘yapıştırmak, tutkallatmak’ < **çapsır-** ‘yapıştırmak, tutkallamak’ (HRSI, 940)

çapsırxat- ‘ağız tadıyla yedirmek’ < **çapsırxa-** ‘ağız tadıyla yemek’ (HRSI, 940)

çapsıt- ‘şaşırtmak’ < **çapsı-** ‘şaşmak, hayret etmek’ (HRSI, 939)

çarçat- ‘(yağı) dondurmak’ < **çarça-** (II) ‘(yağ) donmak’ (HRSI, 948)

çarğıl- ‘mahkum olmak; (mahkemeye) vermek’ < **çarğıla-** ‘mahkum olmak; (mahkemeye) vermek’ (HRSI, 945)

çarğılattırt- ‘yargılatırmak’ < **çarğılattır-** ‘mahkum olmak, mahkemeye vermek’ (HRSI, 945)

çarıt- (I) ‘(aydınlatmak için) yakmak; kutsallaştırmak’ < **çarı-** ‘ışımak, aydınlanmak’ (HRSI, 948)

çarıt- (II) ‘açıklamak, aydınlatmak’ < **çarı-** ‘ışımak, aydınlanmak’ (HRSI, 948)

çarıt- (III) ‘bildirmek, haber vermek’ <

çarı- ‘ışımak, aydınlanmak’ (HRSI, 948)

çarlat- ‘yayınlatmak, ilan ettirmek’ <

çarla- ‘yayınlamak, ilan etmek’ (HRSI, 947)

çatırt- ‘1) yatırtmak, 2) öldürölmek, yok edilmek’ < **çatır-** ‘yatırmak; öldürmek, yok etmek’ (HRSI, 955)

çaxıt- ‘çağırmak; ısmarlatmak’ < **çaxı-** ‘sipariş etmek, ayırmak’ (HRSI, 957)

çaxlat- (I) ‘kirletmek, bulaştırmak’ (HRSI, 955)

çaxlat- (II) ‘şapır şapır yemek; dudaklarını şapırdatmak’ < **çaxla-** ‘yerken avurtlarını şapırdatmak’ (HRSI, 955)

çaxsılandır- ‘ıslah ettirmek, iyileştirmek’ < **çaxsılandır-** ‘ıslah etmek, iyileştirmek’ (HRSI, 956)

çaxsılat- ‘takdir edilmek, övölmek’ < **çaxsıla-** ‘takdir etmek, övmek’ (HRSI, 956)

çaxtırt- ‘sıvattırmak, sürdürtmek’ <

çaxtır- ‘sıvatmak, sürdürmek’ (HRSI, 957)

çaybañnat- ‘salına salına yürötmek’ <

çaybañna- ‘salına salına yürömek’ (HRSI, 926)

çaylat- (I) ‘yaza bırakmak; hayvanları yazın otlatmak’ < **çayla- (I)** ‘yazı geçirmek’ (HRSI, 927)

çayxañnat- ‘sallandırmak, sendeletmek’ < **çayxañna-** ‘sallanmak, sendelemek’ (HRSI, 928)

çayxat- ‘sallatmak, silktirmek’ < **çayxa-** ‘sallamak, silkmek’ (HRSI, 928)

çazart- ‘yeşertmek’ < **çazar-** ‘yeşermek’ (HRSI, 922)

çazat- (I) ‘bezetmek, süsletmek’ < **çaza- (II)** ‘bezemek, süslemek’ (HRSI, 920)

çazat- (II) ‘yontturmak’ < **çaza- (III)** ‘yontmak’ (HRSI, 920)

çazat- (III) ‘(yuva) kurdurmak’ < **çaza- (IV)** ‘(yuva) kurmak’ (HRSI, 920)

çazat- (IV) ‘(uzun bir hayat) yaşamasını sağlamak’ < **çaza- (V)** ‘yaşamak’ (HRSI, 920)

çazırt- ‘saklatmak’ < **çazır-** ‘saklamak, gizlemek’ (HRSI, 924)

çazırxat- ‘okşatmak’ < **çazırxa-** ‘okşamak’ (HRSI, 924)

çazıt- (I) ‘gevşetmek, genişletmek’ <

çazı- ‘gevşemek, genişlemek’ (HRSI, 923)

çazıt- (II) ‘(birine) çektirmek’ < **çazı-** ‘ıstırap çekmek’ (HRSI, 923)

çığıralt- ‘boynunu içine çekmek’ <

çığırıl- ‘boynunu içine çekmek’ (HRSI, 1015)

çığırıl- ‘büzmek, buruşturmak’ <

çığırıl- ‘büzülmek’ (HRSI, 1015)

çılای- ‘(gözlerini) kıstırmak’ < **çılای-** ‘(gözlerini) kısmak’ (HRSI, 1017)

çılbañnat- ‘kuyruk sallatmak’ <

çılbañna- ‘kuyruk sallamak’ (HRSI, 1018)

çılığlat- ‘ısıtmak, ısınmasını sağlamak’

< **çılığla-** ‘ısıtmak’ (HRSI, 1022)

çılı- ‘ısıtmak’ < **çılı-** ‘ısınmak, ılmak’ (HRSI, 1022)

çılırat- ‘parlatmak’ < **çılıra-**

‘parlamak’ (HRSI, 1020)

çımcat- ‘(toprak) yumuşatmak’ <

çımca- (Sag., Şor.) ‘(toprak)

yumuşamak’ (HRSI, 1023)

çımcılat- ‘1) çimdiklenmek, 2)

çimdikletmek’ < **çımcıla-**

‘çimdiklemek’ (HRSI, 1023)

çımıyt- ‘yatıştırmak’ < **çımıy-**

‘yatışmak’ (HRSI, 1023)

çıplat- ‘göz kırpmak’ (HRSI, 1024)

çırğat- ‘memnun etmek; yedirmek’ <

çırğa- ‘memnun olmak; yemek’ (HRSI, 1024)

çırlat- ‘cızırdatmak’ < **çırıla-**

‘cızırdamak’ (HRSI, 1025)

çirtayt- (Kaç.) ‘gözlerini dikerek

baktırmak’ < **çirtay-** ‘gözlerini dikerek bakmak’ (HRSI, 1025)

çıstat- ‘koklatmak’ < **çısta-** ‘koklamak’ (HRSI, 1026)

çıxçayt- ‘boynunu içine çekmek’ <

çıxçay- ‘boynunu içine çekmek’ (HRSI, 1027)

çıxırayt- ‘boynunu içine çekmek’ <

çıxıray- ‘boynunu içine çekmek’ (HRSI, 1027)

çıxlat- ‘şaklatmak, şakırdatmak’ (HRSI, 1026)

çızıt- ‘çürütmek’ < **çızı-** ‘çürümek, pis kokmak’ (HRSI, 1016)

çibit- ‘ıslatmak; kabartmak’ < *çibî-*
‘ıslanmak, kabarmak’ (HRSI, 974)
çiçeñnet- ‘beğendirmek’ < *çiçeñne-*
‘beğenmek’ (HRSI, 974)
çiçiret- ‘fışkırtmak, sıçratmak’ < *çiçire-*
(I) ‘fışkırmak, sıçramak’ (HRSI, 980)
çikçeñnet- ‘dik ve dinç bir şekilde
yürümesini sağlamak’ < *çikçeñne-* ‘dik
ve dinç bir şekilde yürümek’ (HRSI,
965)
çikçeyt- ‘dik durdurmak’ < *çikçey-*
‘sırtını düzelterek dik yürümek’ (HRSI,
978)
çikseñnet- ‘dik ve dinç bir şekilde
yürümesini sağlamak’ < *çikseñne-* ‘dik
ve dinç bir şekilde yürümek’ (HRSI,
965)
çiktet- ‘eleştirilmek’ < *çikte-*
‘eleştirmek’ (HRSI, 965)
çilbektet- ‘dalgalandırmak,
sallandırmak’ < *çilbekte-* ‘dalgalanmak,
sallanmak’ (HRSI, 966)
çilbet- ‘yellenmek, sallanmak’ < *çilbe-*
‘sallamak’ (HRSI, 966)

çilbiret- ‘(rüzgar) sallamak;
kımıldamak’ < *çilbire-* ‘(rüzgarda)
sallanmak’ (HRSI, 967)
çilteñnet- ‘(saçları) dalgalandırmak’ <
çilteñne- ‘(saçlar) dalgalanmak’ (HRSI,
968)
çimkit- ‘hadım ettirmek’ < *çimki-*
‘hadım etmek’ (HRSI, 978)
çiñdirt- ‘yendirmek, mağlup ettirmek’
< *çiñdir-* ‘yenmesini sağlamak’ (HRSI,
968)
çirt- ‘1) yedirmek, 2) (yemek)
yenilmek’ (HRSI, 972)
çüüt- ‘biletmek, sivriltilmek’ < *çüü-*
‘bilemek, sivriltilmek’ (HRSI, 980)
çoçañnat- ‘(çocuğu) zıplayarak hareket
ettirmek’ < *çoçañna-* ‘(çocuk)
zıplayarak hareket etmek’ (HRSI, 994)
çoçayt- ‘dik durmasını sağlamak’ <
çoçay- ‘dik durmak’ (HRSI, 994)
çoçıt- ‘korkutmak, ürkütmek’ < *çoçı-*
‘korkmak, ürkmek’ (HRSI, 994)
çoñlat- ‘yankılatmak’ < *çoñla-* (Belt.)
‘yankılamak’ (HRSI, 987)
çoonnat- ‘şişmanlatmak’ < *çoonna-*
‘şişmanlamak’ (HRSI, 987)

çooxtat- ‘konuşturmak, söyletmek’ <
çooxta- ‘konuşmak, söylemek’ (HRSI, 988)
çorğalat- ‘rahvan yürütmek’ < **çorğala-**
‘rahvan yürümek’ (HRSI, 990)
çoxtat- (Kaç.) ‘gagasıyla vurmak’ <
çoxtı- (Kaç.) ‘gagalamak’ (HRSI, 993)
çoxsırat- ‘fakirleştirmek,
yoksullaştırmak’ < **çoxsıra-**
‘fakirleşmek, yoksullaşmak’ (HRSI, 993)
çoyırxat- ‘yalakalık yaptırmak’ <
çoyırxı- ‘yalakalık yapmak’ (HRSI, 984)
çöptet- ‘öğüt verdirmek; inandırmak’ <
çöpte- ‘öğüt vermek; inanmak’ (HRSI, 998)
çudat- ‘zayıflatmak, halsiz düşürmek’ <
çuda- ‘zayıflamak, halsiz düşmek’
(HRSI, 1002)
çulğustat- (Şor.) ‘çaldırmak, aşkırtmak’
< **çulğusta-** ‘çalmak, aşkırmak’ (HRSI, 1003)
çumaart- ‘aldatmak, kandırmak’ (HRSI, 1004)

çuurat- ‘yoğurtmak, kardırmak’ <
çuura- ‘yoğurmak, karmak’ (HRSI, 1007)
çuxçulat- ‘kazdırmak, eştirmek’ <
çuxçula- ‘kazmak, eşmek’ (HRSI, 1008)
çuxtat- ‘katranlatmak, ziftletmek’ <
çuxta- ‘katranlamak, ziftlemek’ (HRSI, 1007)
çügürt- ‘koşturmak, koşmasını
sağlamak’ < **çügür-** ‘koşmak’ (HRSI, 1010)
çüktet- ‘yükletmek, taşıtmak’ < **çükte-**
‘yüklemek, taşımak’ (HRSI, 1011)
çümert- ‘aldatmak, kandırmak;
eğlendirmek’ (HRSI, 1012)
ederet- ‘yıpratmak; (saç) dağıtmak’ <
edere- ‘yıpranmak; (saç) dağılmak’
(HRSI, 1053) **edere-**
eeret- ‘güldürmek’ < **eere-** ‘gülmek’
(HRSI, 1060)
emdirt- ‘emdirmek’ < **emdır-**
‘emdirmek’ (HRSI, 1056)
xaalat- ‘yürütmek, adım attırmak’ <
xaala- ‘yürümek, adım atmak’ (HRSI, 766)

xaaxtat- ‘bağdırtmak’ < *xaaxta-*
‘bağdırmak’ (HRSI, 767)

xabırat- ‘eğmek, bükmek’ < *xabıra-*
‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 770)

xadart- ‘otlattırmak; bekletmek’ <
xadar- ‘otlatmak; beklemek’ (HRSI,
773)

xalçayt- ‘eğdirmek, bükürmek’ <
xalçay- ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI,
793)

xalinnat- ‘kalınlaştırmak;
koyulaştırmak’ < *xalınna-* ‘kalınlaşmak;
koyulaşmak’ (HRSI, 794)

xalixtat- ‘dörtnele koşturmak; geniş
adımlar attırmak’ < *xalixta-* ‘dörtnele
gitmek; geniş adımlar atmak’ (HRSI,
794)

xaltırat- ‘titretmek’ < *xaltıra-* ‘titretmek’
(HRSI, 792)

xamcılac- ‘1) kamçılatacak, 2)
kamçılanmak’ < *xamcıla-* ‘kamçılatacak’
(HRSI, 796)

xamnac- ‘kamlatmak, şaman ayini
yaptırmak’ < *xamna-* ‘kamlatmak’
(HRSI, 795)

xañayt- ‘başını dik tutturmak’ < *xañay-*
‘başını dik tutmak’ (HRSI, 801)

xancağılac- ‘eyere bağlatmak’ <
xancağıla- ‘eyere bağlamak’ (HRSI,
800)

xañılac- ‘keskin çığlıklar kopartmak’ <
xañıla- ‘keskin çığlıklar koparmak’
(HRSI, 802)

xañırt- ‘kandırmak, aldatmak’ (HRSI,
802)

xannac- ‘(gözü) kanatmak, kızartmak’ <
xanna- ‘(göz) kanamak, kızarmak’
(HRSI, 799)

xañxayt- ‘başını yukarı kaldırtmak’ <
xañxay- ‘başını yukarı kaldırmak’
(HRSI, 801)

xapçıt- ‘çürütme, şişip irinleştirmek’ <
xapçı- ‘çürümek, şişip irinleşmek’
(HRSI, 805)

xapsac- ‘hasta etmek’ < *xapsa-* ‘hasta
olmak’ (HRSI, 803)

xaptac- ‘çuvala koydurmak’ < *xapta-*
‘çuvala koymak’ (HRSI, 803)

xaralt- ‘karartmak’ < *xaral-* ‘kararmak’
(HRSI, 808)

xarat- ‘baktırmak’ < *xara-* ‘bakmak’ (HRSI, 807)

xarbat- ‘kaptırmak, yakalatmak’ < *xarba-* ‘kapmak, almak’ (HRSI, 811)

xarğat- ‘lanetlenmek’ < *xarğa-* ‘lanetlemek’ (HRSI, 812)

xarmaxtat- ‘oltayla balık tutturmak’ < *xarmaxta-* ‘oltayla balık tutmak’ (HRSI, 814)

xastat- (I) ‘(boyunca) yürütmek, gezdirmek’ < *xasta-* (II) ‘(boyunca) yürümek, gezmek’ (HRSI, 819)

xastat- (II) ‘kabuk soydurmak’ < *xasta-* (I) ‘kabuk soymak’ (HRSI, 820)

xastırt- (I) ‘kazdırtmak’ < *xastır-* (I) ‘kazdırmak’ (HRSI, 820)

xastırt- (II) ‘kaçırtmak, firar ettirmek’ < *xastır-* (II) ‘kaçırmak, firar ettirmek’ (HRSI, 820)

xastırt- (III) ‘kemirttirmek’ < *xastır-* (III) ‘kemirtmek’ (HRSI, 820)

xasxayt- ‘yükseltmek; gövdesini arkaya eğdirmek’ < *xasxay-* ‘yükselmek; gövdesini arkaya eğmek’ (HRSI, 821)

xatat- (I) ‘tekrarlatmak’ < *xata-* (II) ‘tekrarlamak’ (HRSI, 822)

xatat- (II) ‘sık sık getirmek’ < *xata-* (II) ‘sık sık gelmek’ (HRSI, 822)

xatığlat- ‘cezalandırılmak’ < *xatığla-* ‘cezalandırmak’ (HRSI, 824)

xatxırt- ‘kahkaha attırmak’ < *xatxır-* ‘kahkaha atmak’ (HRSI, 824)

xatxlat- ‘(tavuğu) gıtgıdaklatmak’ < *xatxla-* ‘(tavuk) gıtgıdaklamak’ (HRSI, 823)

xaxat- ‘şaşırtmak; korkutmak’ < *xaxa-* (Sag.) ‘şaşmak; korkmak’ (HRSI, 825)

xaxlat- ‘gagalanmak’ < *xaxla-* (I) ‘gagalamak’ (HRSI, 826)

xaxsat- ‘kurutmak’ < *xaxsa-* (I) ‘kurumak’ (HRSI, 827)

xaxtat- ‘silkeletmek’ < *xaxta-* ‘silkelemek’ (HRSI, 827)

xayıldır- ‘erittirmek, döktürmek’ < *xayıldır-* ‘eritmek, dökmek’ (HRSI, 787)

xaylat- ‘haylatmak’ < *xayla-* ‘haylamak’ (HRSI, 783)

xaynat- ‘kaynatmak’ < *xayna-* ‘kaynamak’ (HRSI, 784)

xayxat- ‘şaşırtmak’ < *xayxa-* ‘şaşırmak’ (HRSI, 786)

xazart- ‘ağartmak’ < *xazar-* ‘ağarmak’ (HRSI, 777)

xazat- ‘diktirmek; (dizgini arabanın okuna) bağlatmak; nallatmak; (çatıyı, damı) örttürmek’ < *xaza-* ‘dikmek; (dizgini arabanın okuna) bağlamak; (çatı, dam) örtmek’ (HRSI, 775)

xazırt- ‘çevirtmek’ < *xazır-* ‘çevirmek’ (HRSI, 780)

xıblat- ‘coşturmak, hareketlendirmek’ < *xıbla-(I)* ‘coşmak, hareketlenmek’ (HRSI, 872)

xıcalandırt- ‘huylandırmak, kızdırmak’ < *xıcalandır-* ‘huylandırmak, kızdırmak’ (HRSI, 906)

xıcart- ‘kızdırmak, tahrik etmek’ < *xıcar-* ‘kızdırmak, tahrik etmek’ (HRSI, 907)

xıçıt- ‘kaşıtmak’ < *xıçıl-* ‘kaşımak’ (HRSI, 906)

xıdırat- ‘kıtırdatmak’ < *xıdır-* ‘kıtırdamak’ (HRSI, 875)

xığdırat- ‘gürletmek’ < *xığdır-* ‘gürlemek’ (HRSI, 873)

xığırt- (I) ‘çağırtmak, davet ettirmek’ < *xığır-* (I) ‘çağırmak, davet etmek’ (HRSI, 874)

xığırt- (II) ‘okutmak’ < *xığır-* (II) ‘okumak’ (HRSI, 874)

xığırtırt- ‘çağrılmak, davet edilmek’ < *xığırtır-* ‘çağırtmak, davet ettirmek’ (HRSI, 874)

xıulat- ‘çok hızlı gitmek, tüm gücüyle koşmak’ < *xıla-* ‘vınlamak; yanından yel gibi geçmek’ (HRSI, 908)

xurayt- ‘dik olarak yerleştirmek’ < *xuray-* ‘dik durmak’ (HRSI, 908)

xılañnat- ‘sallamak’ (HRSI, 886)

xılattat- ‘dokurcun yaptırmak’ < *xılatta-* ‘dokurcun yapmak’ (HRSI, 887)

xılbañnat- ‘sallandırmak’ < *xılbañna-* ‘sallanmak’ (HRSI, 887)

xılcıxtat- ‘gıdıklanmak, okşanmak’ < *xılcıxta-* ‘gıdıklamak, okşamak’ (HRSI, 889)

xılçañnat- ‘baktırmak, etrafına baktırmak’ < *xılçañna-* ‘bakmak, etrafına bakmak’ (HRSI, 888)

xıñzıt- ‘ağlatmak, ağlayıp sızlatmak’ <
xıñzı- ‘ağlamak, ağlayıp sızlamak’
 (HRSI, 893)

xıpçañnat- ‘kızdırmak, öfkelenlendirmek’
 < *xıpçañna-* ‘kızmak, öfkelenmek’
 (HRSI, 894)

xıplat- ‘makasla kestirmek; kırtırmak,
 budatmak’ < *xıpla-* ‘makasla kesmek;
 kırmak, budamak’ (HRSI, 893)

xıralt- ‘kırıştırmak, ağartmak’ < *xıral-*
 ‘kırışmak, ağarmak’ (HRSI, 895)

xıstırt- ‘sıkıştırılmak’ < *xıstır-* (I)
 ‘sıkıştırılmak’ (HRSI, 904)

xısxarat- ‘kısaltmak’ < *xısxara-*
 ‘kısalmak’ (HRSI, 904)

xısxırt- ‘bağdırtmak, çığlık attırmak’ <
xısxır- ‘bağdırmak, çığlık atmak’ (HRSI,
 905)

xıyğılāt- ‘bağdırtmak, çağdırtmak’ <
xıyğıla- ‘bağdırmak, çağdırmak’ (HRSI,
 881)

xıyıt- ‘kaçmak, kurtulmak; aşımak’
 (HRSI, 884)

xıyıtāt- ‘ezilmek, küçük düşürülmek’ <
xıyıtā- ‘ezmek, küçük düşürmek’
 (HRSI, 885)

xıymırat- ‘kımıldatmak; uyandırmak’ <
xıymıra- ‘kımıldamak; uyanmak’
 (HRSI, 882)

xıymıxtat- ‘kımıldatmak; uyandırmak’
 < *xıymıxta-* ‘kımıldamak; uyanmak’
 (HRSI, 883)

xıyralt- ‘eğiltmek’ < *xıyral-* ‘eğilmek’
 (HRSI, 883)

xıyrlat- ‘vurmak, kamçılama; (kamçı,
 vb.) şaklamak’ (HRSI, 883)

xızart- ‘kızartmak’ < *xızar-* ‘kızarmak’
 (HRSI, 877)

xızartırt- ‘kızarttırmak’ < *xızartır-*
 ‘kızartmak’ (HRSI, 877)

xızırt- ‘kısalttırmak, küçülttirmek’ <
xızır- ‘kısaltmak, küçültmek’ (HRSI,
 879)

xobayt- ‘kaldırmak, düzeltmek’ <
xobay- ‘kalkmak, düzelmek’ (HRSI,
 830)

xobıxtat- ‘(ağır işten dolayı ellerde ağrı)
 ortaya çıkmak’ < *xobıxta-* ‘(ağır işten
 dolayı ellerde ağrı) ortaya çıkmak’
 (HRSI, 830)

xodırt- ‘söktürmek; kopartmak’ < *xodır-*
 ‘sökmek, koparmak’ (HRSI, 833)

xoğdayt- ‘aralattmak, yarı açtırmak’ <
xoğday- ‘aralanmak, yarı açılmak’
(HRSI, 831)
xoğdırat- ‘gürletmek’ < **xoğdır-**
‘gürlemek’ (HRSI, 831)
xoltayt- ‘aralattmak, yarı açtırmak’ <
xoltay- ‘aralanmak, yarı açılmak’
(HRSI, 839)
xoltıxtat- ‘koltuk altına aldirmek’ <
xoltıxta- ‘koltuk altına almak’ (HRSI,
839)
xomaylat- ‘kötülenmek, karalanmak’ <
xomayla- ‘kötülemek, karalamak’
(HRSI, 840)
xoñırat- ‘çınlatmak, tınlatmak’ <
xoñıra- ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI,
844)
xoñnaxtat- ‘(masanın üzerini)
toplatmak, düzene sokmasını sağlamak’
< **xoñnaxta-** ‘toplamak, düzene sokmak’
(HRSI, 843)
xoolat- ‘çınlatmak’ < **xoola-** ‘çınlamak’
(HRSI, 844)
xoostat- ‘resim yaptırmak; bezetmek,
süsletmek’ < **xoosta-** ‘resim yapmak;
bezemek, süslemek’ (HRSI, 846)

xoptat- ‘1) şikayet ettirmek; dedikodu
yaptırmak, 2) şikayet edilmek; dedikodu
yapılmak’ < **xopta-** ‘şikayet etmek;
dedikodu yapmak’ (HRSI, 847)
xorat- ‘israf etmek, masraf etmek’ <
xora- ‘para harcamak, masraf etmek’
(HRSI, 848)
xorğıt- ‘korkutmak, ürkütmek’ (HRSI,
849)
xorıldırt- ‘tedirgin ettirmek’ < **xorıldır-**
‘tedirgin etmek’ (HRSI, 851)
xorıxtırt- ‘korkutturmak’ < **xorıxtır-**
‘korkutmak’ (HRSI, 852)
xostat- ‘takip edilmek, kovalanmak’ <
xosta- ‘takip etmek, kovalamak’ (HRSI,
852)
xoxtat- ‘soydurmak, kazdırmak’ <
xoxta- ‘sosymak, kazmak’ (HRSI, 854)
xoybañnat- ‘(bir tarafını) oynattırmak’
< **xoybañna-** ‘(bir tarafını) oynatmak’
(HRSI, 835)
xoyğalat- ‘üttürmek, tüylerini
yaktırmak’ < **xoyğala-** ‘ütmek, tüylerini
yakmak’ (HRSI, 835)

xoyıt- ‘koyulaştırmak, yoğunlaştırmak’
< *xoyı-* ‘koyulaşmak, yoğunlaşmak’
(HRSI, 837)
xoyralt- ‘eğriltmek’ < *xoyral-*
‘eğrilmek’ (HRSI, 836)
xubart- ‘(yüz) soldurmak; (çimen)
sarartmak’ < *xubar-* ‘(yüz) solmak;
(çimen) sararmak’ (HRSI, 856)
xubuldirt- ‘değiştirtmek; (gramer)
çekimletmek’ < *xubuldır-* ‘değiştirmek;
(gramer) çekimlemek’ (HRSI, 857)
xucaxtat- ‘1) kucaklanmak, 2)
kucaklatmak’ < *xucaxta-* ‘kucaklamak’
(HRSI, 871)
xudalat- ‘birine varmasını teklif
ettirmek’ < *xudala-* ‘evlenme teklifi
etmek’ (HRSI, 857)
xulaxtat- ‘kulağından çekilmek’ <
xulaxta- ‘kulağından çekmek’ (HRSI,
861)
xumalat- ‘(kürkü) zıhlatmak’ < *xumala-*
‘(kürk) zıhlamak’ (HRSI, 863)
xupsut- (Kaç.) ‘(yavru koyunları
başkasına) alışmasını sağlamak’ <
xupsu- (Kaç.) ‘(yavru koyunları
başkasına) alıştırmak’ (HRSI, 864)

xurçat- ‘1) kuşak bağlatmak, 2)
kuşatılmak, çevrilmek’ < *xurça-* ‘kuşak
bağlamak; kuşatmak, çevirmek’ (HRSI,
868)
xurğat- ‘kurutmak’ < *xurğa-* ‘kurumak’
(HRSI, 865)
xurttat- ‘kurtlandırmak, bitlendirmek’ <
xurtta- ‘kurtlanmak, bitlenmek’ (HRSI,
866)
xuruğlat- ‘(çocuğu) yeniden
kundaklatmak’ < *xuruğla-* ‘(çocuğu)
yeniden kundaklamak’ (HRSI, 867)
xurut- ‘kurutmak’ < *xuru-* ‘kurumak’
(HRSI, 867)
xuurt- ‘rengini attırmak, soldurmak’ <
xuur- ‘renge atmak, solmak’ (HRSI,
870)
xuybirt- ‘acele etmek’ < *xuybır-* ‘acele
etmek’ (HRSI, 860)
xuydirt- ‘korkutturmak; kovalatmak’ <
xuydır- ‘korkutmak; kovalamak’ (HRSI,
860)
xuzuxtat- ‘findık toplatmak’ < *xuzuxta-*
‘findık toplamak’ (HRSI, 858)

ıǵırat- ‘gıcırdatmak, cızırdatmak’ <
ıǵıra- ‘gıcırdamak, cızırdamak’ (HRSI, 1035)
ılat- ‘vızıldatmak’ < **ıla-** ‘vızıldamak’ (HRSI, 1051)
ılbañnat- ‘sallandırmak’ < **ılbañna-** ‘sallanmak’ (HRSI, 1038)
ılbrat- ‘(eti) iyice pişirmek’ < **ılbıra-** ‘(et) iyice pişmek’ (HRSI, 1038)
ılçırat- ‘yumuşatmak, ıslatmak’ <
ılçıra- ‘yumuşamak, ıslanmak’ (HRSI, 1040)
ılçat- ‘ezdirmek’ < **ılça-** ‘ezmek’ (HRSI, 1039)
ılçayt- ‘ezmek, yumuşatmak’ < **ılçay-** ‘ezilmek’ (HRSI, 1040)
ılğamzırat- ‘ağlatmak’ < **ılğamzıra-** ‘ağlamak’ (HRSI, 1039)
ılğat- ‘ağlatmak’ < **ılğa-** ‘ağlamak’ (HRSI, 1039)
ınarxat- ‘dost yapmak, arkadaş etmek’ <
ınarxa- ‘dostluk göstermek’ (HRSI, 1041)
ınat- ‘kabul ettirmek, (birini) anlaşılmaya zorlamak’ < **ına-** ‘kabul etmek’ (HRSI, 1041)

ırat- ‘uzaklaştırmak’ < **ıra-** ‘uzaklaşmak’ (HRSI, 1043)
ırcañnat- ‘güldürmek’ < **ırcañna-** ‘gülmek’ (HRSI, 1048)
ırcayt- ‘dişlerini göstermesini sağlamak; gülümsetmek’ < **ırcay-** ‘dişlerini göstermek; gülümsemek’ (HRSI, 1047)
ırğaxtat- ‘çengele taktırmak’ < **ırğaxta-** ‘çengele takmak’ (HRSI, 1045)
ırğayt- ‘eğriltmek, kamburlaştırmak’ <
ırğay- ‘eğrilmek, kamburlaşmak’ (HRSI, 1044)
ırxtat- ‘kementle tutmasını sağlamak’ <
ıraxta- (II) ‘kementle tutmak’ (HRSI, 1048)
ırlat- ‘şarkı söyletmek’ < **ırla-** ‘şarkı söylemek’ (HRSI, 1046)
ırsayt- ‘dişlerini göstertmek’ < **ırsay-** ‘dişlerini göstermek’ (HRSI, 1046)
ırtat- (Sag.) ‘söktürmek, yoldurmak’ <
ırtta- (Sag.) ‘sökme, yolmak’ (HRSI, 1047)
ırtayt- ‘kızdırmak, öfkelenmek’ <
ırtay- ‘kızmak, öfkelenmek’ (HRSI, 1047)

ıstat- ‘tüttürmek, duman çıkartmak’ <
ısta- ‘tütme, duman çıkmak’ (HRSI,
1049)
ısxat- ‘sızlatmak, inletmek’ < **ıxa-**
‘sızlamak, inlemek’ (HRSI, 1049)
ızlat- ‘(sertçe) fırlatmak, atmak’ (HRSI,
1036)
ızirt- ‘ısırmak’ < **ızır-** ‘ısırmak’ (HRSI,
1036)
ıçirt- ‘içirtmek’ < **ıçır-** ‘içirmek’ (HRSI,
149)
ıldirt- ‘taktırmak’ < **ıldır-** ‘takmak’
(HRSI, 143)
imektet- ‘emekletmek, emeklemesini
sağlamak’ < **imekte-** ‘emeklemek’
(HRSI, 144)
irñnet- ‘irinlenmek’ < **irñne-**
‘irinlemek’ (HRSI, 146)
irit- ‘ekşitmek; çürütmek’ < **ir-**
‘ekşimek; çürümek’ (HRSI, 145)
izirt- ‘içirtmek’ < **izir-** ‘içirmek’ (HRSI,
142)
izit- ‘ısıtmak, kızıştırmak’ < **izi-**
‘ısınmak, sıcak olmak’ (HRSI, 142)

ibirt-’1) etrafında dolaştırılmak, 2)
etrafı sarılmak’ < **ibir-** ‘etrafını
dolaşmak; etrafını sarmak’ (HRSI, 114)
iget- ‘eğletmek’ < **ige-** ‘eğlemek’
(HRSI, 115)
igirelt- ‘eğdirmek, büktürmek’ < **igirel-**
‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 115)
ikseldirt- ‘sallatmak; yordurmak,
hırpalatmak’ < **ikseldir-** ‘sallamak;
yormak, hırpalamak’ (HRSI, 121)
ileñnet- ‘sallandırmak’ < **ileñne-**
‘sallanmak, sarsılmak’ (HRSI, 123)
ilet- (I) ‘acı çektirmek; fakirleştirmek’ <
ile- (I) ‘acı çekmek; fakirleşmek’
(HRSI, 122)
ilet- (II) ‘insanların saygısını
kazanmak’ < **ile- (II)** ‘saygılı olmak’
(HRSI, 122)
ilget- ‘eletmek’ < **ilge-** ‘elemek’ (HRSI,
121)
ilgit- ‘hayvanları sürmek’ (HRSI, 122)
imcektet- ‘emzirtmek’ < **imcekte-**
‘emzirmek’ (HRSI, 125)
imnet- ‘tedavi ettirmek’ < **imne-** ‘tedavi
etmek’ (HRSI, 125)

indet- ‘yanılmak’ < *inde-* ‘yanılmak’
(HRSl, 126)

iptet- ‘düzelttirmek, ayarlatmak’ < *ipte-*
‘düzeltmek, ayarlamak’ (HRSl, 129)

irīt- ‘eritmek’ < *irī-* ‘erimek’ (HRSl,
132)

irkelet- ‘okşatmak’ < *irkele-* ‘okşamak’
(HRSl, 133)

iskīrt- ‘itaat etmek’ < *iskīr-* ‘haber
vermek’ (HRSl, 136)

istet- ‘1) (deri) yaptırmak, tabaklatmak,
2) cezalandırılmak’ < *iste-* ‘(deri)
yapmak, tabaklamak; cezalandırmak’
(HRSl, 137)

izert- ‘sürüklemek, (kendine) çekmek’
(HRSl, 119)

izīldīrt- ‘erittirmek, köpürttürmek’ <
izīldīr- (I) ‘eritmek, köpürtmek’ (HRSl,
119)

izīrt- ‘içirtmek’ < *izīr-* ‘içirmek’ (HRSl,
120)

kaçaylat- ‘sallatmak’ < *kaçayla-*
‘sallamak’ (HRSl, 155)

kersīt- ‘kavurmak, yakmak’ (HRSl,
157)

kibīt- ‘kurutmak’ (HRSl, 158)

kīdīret- ‘gürlemek, gürüldemek’ (HRSl,
175)

kīgīrt- ‘geçirtmek’ < *kīgīr-* ‘geçirmek’
(HRSl, 159)

kīlet- ‘aratmak’ < *kīle-* (I) ‘aramak’
(HRSl, 175)

kinet- ‘sakatlamak’ < *kine-*
‘sakatlanmak’ (HRSl, 165)

kīñīret- ‘(davulu) gümlerlemek’ < *kīñīre-*
‘(davul) gümlerlemek’ (HRSl, 177)

kiptet- ‘(kalıba) geçirtmek, kalıba göre
yaptırmak’ < *kipte-* (I) ‘kalıba geçirmek,
kalıba göre yapmak’ (HRSl, 168)

kīrbeyt- ‘germek, çekmek’ < *kīrbey-*
‘gerilmek, çekilmek’ (HRSl, 168)

kīrsīt- ‘kızartmak’ < *kīrsī-* ‘kızarmak’
(HRSl, 171)

kīrteyt- ‘(şapka) yana meyilli şekilde
giymek’ (HRSl, 171)

kiskeyt- ‘eğriltmek, bükürmek’ <
kiskey- ‘eğilmek’ (HRSl, 173)

kīstet- ‘kişnetmek’ < *kīste-* ‘kişnetmek’
(HRSl, 180)

kitet- ‘sessizce yaklaştırmak;
gözetletmek’ < *kite-* ‘sessizce
yaklaşmak; gözetlemek’ (HRSl, 174)

kizert- ‘yandırmak’ < *kizer-* ‘yanmak’
(HRSl, 160)
kizirt- (I) ‘giydirtmek’ (HRSl, 161)
kizirt- (II) ‘geçirtmek’ < *kizir-*
‘geçirmek’ (HRSl, 161)
köbert- ‘geçmek, gitmek’ (HRSl, 189)
ködirt- ‘kaldırtmak, yükselttirmek’ <
ködir- ‘kaldırmak, yükseltmek’ (HRSl,
193)
kögert- ‘yeşertmek; çürütmek’ < *köger-*
‘yeşermek; çürümek’ (HRSl, 191)
köglert- ‘şarkı söyletmek, eğlendirmek’
< *kögle-* ‘şarkı söylemek, eğlenmek’
(HRSl, 191)
köküt- ‘kışkırtmak, tahrik etmek’ < *kökü-*
‘kendini beğenmek, övünmek’ (HRSl,
196)
kökset- ‘azarlanmak, sövülmek’ <
kökse- ‘azarlamak, sövmek’ (HRSl,
197)
köktet- ‘(deri ürünlerini) diktirmek’ <
kökte- (II) ‘(deri ürünlerini) dikmek’
(HRSl, 197)
kölet- ‘gölgelendirmek; örtmek;
gizlemek’ < *köle-* ‘siper etmek’ (HRSl,
198)

kömeelet- ‘takip edilmek, izlenmek’ <
kömeele- (II) ‘takip etmek, izlemek’
(HRSl, 199)
kööret- ‘endişelendirmek’ < *kööre- (I)*
‘endişelenmek’ (HRSl, 203)
köpsit- ‘kabartmak, şişirmek’ < *köpsit-*
‘kabarmak, şişmek’ (HRSl, 204)
köydirt- ‘yaktırmak, tutuşturmak’ <
köydür- ‘yakmak, tutuşturmak’ (HRSl,
195)
közet- ‘(ateşi, ocağı) karıştırtmak’ <
köze- (III) ‘(ateşi, ocağı) karıştırmak’
(HRSl, 193)
közüt- ‘göstermek, işaret etmek’ (HRSl,
194)
kücürlet- ‘aldatılmak, dolandırılmak’ <
kücürle- ‘aldatmak, dolandırmak’
(HRSl, 222)
küldirt- ‘güldürtmek’ < *küldür-*
‘güldürmek’ (HRSl, 213)
kümüstet- ‘gümüşle kaplatmak’ <
kümüste- ‘gümüşle kaplamak’ (HRSl,
215)
künnet- ‘kıskanılmak’ < *künne-*
‘kıskanmak’ (HRSl, 216)

küplet- ‘kütletmek’ < *küple-* ‘kütlemek’
(HRSl, 217)

küret- ‘küretmek’ < *küre-* ‘küremek’
(HRSl, 217)

küstet- ‘zorlatmak’ < *küste-* (I)
‘zorlamak’ (HRSl, 220)

küület- ‘gürletmek’ < *küüle-* ‘gürlemek’
(HRSl, 221)

küzet- ‘gütmek, (gece vakti atı)
beklemek’ (HRSl, 212)

küzüret- ‘gürletmek, takırdatmak’ <
küzüre- ‘gürlemek, takırdamak’ (HRSl,
213)

maannat- ‘ilgilenmesini sağlamak,
baktırmak’ < *maanna-* ‘ilgilenmek,
bakmak’ (HRSl, 227)

malçayt- ‘ezmek; aşındırmak’ <
malçay- ‘ezilmek; aşınmak’ (HRSl,
231)

malxat- ‘nazlanmak, kapris
yapmak’ (HRSl, 231)

mañzırat- ‘acele ettirmek’ < *mañzıra-*
‘acele etmek’ (HRSl, 233)

marlat- ‘hüngür hüngür ağlatmak’ <
marla- ‘hüngür hüngür ağlamak’
(HRSl, 235)

marxalat- ‘düşmeletmek’ < *marxala-*
‘düşmelemek’ (HRSl, 235)

maxtat- ‘övülmek’ < *maxta-* ‘övmek’
(HRSl, 238)

maytlat- ‘(su birikintisi üzerinde)
yürümek’ (HRSl, 229)

mıçırat- ‘çatırdatmak’ < *mıçıra-*
‘çatırdamak’ (HRSl, 262)

mıçlat- (Sag.) ‘(şak şak) vurmak’
(HRSl, 262)

mikelet- ‘kandırılmak, aldatılmak’ <
mikele- ‘kandırmak, aldatmak’ (HRSl,
244)

miñdet- (I) ‘acele ettirmek, çabuk
davrandırmak’ < *miñde- (I)* ‘acele
etmek, çabuk davranmak’ (HRSl, 246)

miñdet- (II) ‘telkin edilmek;
azarlanmak’ < *miñde- (II)* ‘telkin etmek;
azarlamak’ (HRSl, 246)

mirgelet- ‘atılmak, fırlatılmak’ <
mirgele- ‘atmak, fırlatmak’ (HRSl, 247)

miskelet- ‘mantar toplatmak’ < *miskele-*
‘mantar toplamak’ (HksRSl, 108)

molcat- ‘bildirmek, haber vermek’ <
molca- ‘(zaman) anlaşılmak’ (HRSl, 251)

moondırt- ‘boğdurmak, boğarak öldürtmek’ < *moondır-* ‘boğmak, boğarak öldürmek’ (HRSI, 252)

morlat- ‘(sıvı) fışkırdamak, gürüldemek’ (HRSI, 253)

moynat- ‘diretmek, inat ettirmek’ < *moyna-* ‘direnmek, inat etmek’ (HRSI, 249)

mökeyt- ‘eğdirmek’ < *mökey-* ‘eğmek’ (HRSI, 255)

mölert- ‘gözünü dikip bakmak’ < *möler-* ‘(göz) çökmek’ (HRSI, 255)

möñışsiret- ‘üzmek, kederlendirmek’ < *möñışsire-* ‘üzülmek, kederlenmek’ (HRSI, 255)

munzuruxtat- ‘yumruklanmak’ < *munzuruxta-* ‘yumruklamak’ (HRSI, 257)

muxandırt- ‘ıstırap çektirtmek, acı çektirtmek’ < *muxandır-* ‘ıstırap çektirmek, acı çektirmek’ (HRSI, 258)

mündirt- ‘bindirmek’ < *mündür-* ‘bindirmek’ (HRSI, 259)

müüret- ‘böğürtmek’ < *müüre-* ‘böğürmek’ (HRSI, 259)

naaculat- ‘yeniletmek, tazeletmek’ < *naacıla-* ‘yenilemek, tazelemek’ (HRSI, 263)

naalat- ‘tazeletmek, yeniletmek’ < *naala-* ‘tazelemek, yenilemek’ (HRSI, 263)

naaxtat- ‘tokatlanmak’ < *naaxta-* ‘tokatlamak’ (HRSI, 263)

nalbayt- ‘yassılaştırmak, yassı hale getirmek’ < *nalbay-* ‘yassılaşmak’ (HRSI, 266)

nalçayt- ‘yassılaştırmak, yassı hale getirmek’ < *nalçay-* ‘yassılaşmak’ (HRSI, 267)

namaçilat- ‘onartmak, yamatmak’ < *namaçıla-* ‘onarmak, yamamak’ (HRSI, 267)

namat- (I) ‘yamamak’ < *nama- (I)* ‘yamamak’ (HRSI, 267)

namat- (II) ‘bir yöne yönelmiş olmak’ < *nama- (II)* ‘yönlendirmek’ (HRSI, 267)

namırat- ‘çoğaltmak, arttırmak’ < *namıra-* ‘çok olmak’ (HRSI, 267)

nandirt- (I) ‘geri göndertmek’ <
nandır- (I) ‘geri göndermek’ (HRSI, 269)
nandirt- (II) ‘cevap verdirmek’ <
nandır- (II) ‘cevap vermek’ (HRSI, 269)
naplat- ‘küt diye düşürmek’ < **napla-**
‘küt diye düşmek’ (HRSI, 271)
naptırat- ‘(giysi) yıpratmak, eskitmek’
< **naptıra-** ‘(giysi) yıpranmak, eskimek’
(HRSI, 271)
narpaxtat- ‘masal veya efsane
anlattırmak’ < **narpaxta-** ‘masal veya
efsane anlatmak’ (HRSI, 272)
naylat- ‘şüphelendirmek’ < **nayla-**
‘şüphelenmek’ (HRSI, 265)
nırat- ‘yumuşatmak’ < **nıra-**
‘yumuşamak’ (HRSI, 290)
nımalaxtandirt- ‘yuvarlatmak’ <
nımalaxtandır- ‘yuvarlamak’ (HRSI,
286)
nımalaxtat- ‘yuvarlatmak,
yuvarlanmasını sağlamak’ < **nımalaxta-**
‘yuvarlamak’ (HRSI, 286)
nımit- ‘acele etmemek; sezdirmeden
yapmak’ (HRSI, 288)

nımzandirt- ‘zorunda bırakılmak,
mecbur edilmek’ < **nımzandır-** ‘zorunda
bırakmak, mecbur etmek’ (HRSI, 287)
nımzat- ‘yumuşatmak’ < **nımza-** (I)
‘yumuşamak’ (HRSI, 287)
nıplat- ‘göz kırmak’ (HRSI, 289)
nırslat- ‘takırdatmak’ < **nırsla-**
‘takırdamak’ (HRSI, 289)
nızırat- ‘gürletmek’ < **nızıra-**
‘gürlemek’ (HRSI, 286)
niiktet- ‘hafifletmek, kolaylaştırmak’
< **niikte-** (I) ‘hafifletmek,
kolaylaştırmak’ (HRSI, 277)
nilbeñnet- ‘(yavaş yürüyen birini) yolcu
etmek, götürmek’ < **nilbeñne-** ‘yavaş
hareket etmek’ (HRSI, 278)
nımektet- ‘emekletmek’ < **nımekte-**
‘emeklemek’ (HRSI, 281)
nındit- ‘1) aratmak, üstünü aratmak, 2)
aranmak, araştırılmak’ < **nındi-**
‘aramak, üstünü aramak’ (HRSI, 281)
nıñiret- ‘yüksek sesler çıkartmak’ <
nıñire- ‘yüksek sesler çıkarmak’ (HRSI,
281)

nirlet- ‘kırmızı yaban mersini toplatmak’ < *nirle-* ‘kırmızı yaban mersini toplamak’ (HRSI, 280)

nışkeret- ‘inceltmek; daraltmak’ < *nışkere-* ‘incelmek; daralmak’ (HRSI, 281)

nışkelet- ‘enseye vurdurmak’ < *nışkele-* ‘enseye vurmak’ (HRSI, 282)

noxtalat- ‘dizgin taktırmak’ < *noxtala-* ‘dizgin takmak’ (HRSI, 285)

odalat- ‘zararlı otları ayıklatmak’ < *odala-* ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 293)

odurt- ‘oturtmak’ < *odır-* ‘oturmak’ (HRSI, 295)

oğırlat- ‘soyulmak’ < *oğırla-* ‘soymak’ (HRSI, 293)

oğıt- ‘itiraf etmek, günah çıkarmak’ < *oğı-* ‘itiraf etmek, günah çıkarmak’ (HRSI, 292)

olañnat- ‘sallatmak, ırgalatmak, sallandırmak, sendeletmek’ < *olañna-* ‘sarsılmak, ırgalanmak, sallanmak, sendelemek’ (HRSI, 300)

omart- ‘utandırmak’ < *omar-* ‘utanmak’ (HRSI, 302)

oñarındirt- ‘anlamasını sağlamak’ < *oñarındır-* ‘anlamasını sağlamak’ (HRSI, 304)

ooñnat- ‘vızıldatmak, uğuldatmak’ < *ooñna-* ‘vızıldamak, uğuldamak’ (HRSI, 306)

oorlat- ‘böğürtmek; bağtırmak’ < *oorla-* (I) ‘böğürmek; bağtırmak’ (HRSI, 307)

ooxtat- ‘ufalatmak, parçalatmak’ < *ooxta-* (I) ‘ufalamak, parçalamak’ (HRSI, 308)

ooxtırt- ‘zehirletmek’ < *ooxtır-* ‘zehirlemek’ (HRSI, 308)

orat- ‘1) sardırmak, kundaklatmak, 2) aldatılmak, dolandırılmak’ < *ora-* ‘sarmak, kundaklamak; aldatmak, dolandırmak’ (HRSI, 310)

orbañnat- ‘korkutmak, ürkütmek’ < *orbañna-* ‘korkmak, ürkemek’ (HRSI, 311)

orınnandirt- ‘yerleştirtmek, yerine koydurmak’ < *orınnandır-* ‘yerleştirmek, yerine koymak’ (HRSI, 316)

orlat- ‘bağtırmak; böğürtmek’ < *orla-* ‘bağtırmak; böğürmek’ (HRSI, 313)

ornastirt- ‘değiştirmek, takas ettirmek’
< *ornastır-* ‘değiştirmek, takas ettirmek’
(HRSI, 313)

orxañnat- ‘ağza alınmayacak sözler
söyletmek’ < *orxañna-* ‘ağza
alınmayacak sözler söylemek’ (HRSI,
315)

osxirt- ‘kurtulmasını sağlamak, yardım
ettirmek’ < *osxır-* ‘kurtarmak, yardım
etmek’ (HRSI, 317)

ottat- ‘otlatmak’ < *otta-* ‘otlamak’
(HRSI, 318)

otxart- ‘saman verdirmek, otlatmak’
< *otxar-* ‘saman vermek, otlatmak’
(HRSI, 318)

oxsandirt- ‘öptürtmek’ < *oxsandır-*
‘öptürmek’ (HRSI, 319)

oxsıt- ‘kusturmak’ < *oxsı-* ‘kusmak
istemek’ (HRSI, 319)

oylat- ‘koşturmak’ < *oyla-* ‘koşmak’
(HRSI, 297)

oymart- ‘çukur açmak, oyuk yapmak’ <
oymar- ‘(çukur, oyuk) meydana
gelmek’ (HRSI, 298)

oynat- ‘oynatmak’ < *oyna-* ‘ oynamak’
(HRSI, 298)

ödelet- ‘yükseltmek; büyötmek,
yetiştirmek’ < *ödele-* ‘yükselmek;
büyömek, yetişmek’ (HRSI, 320)

ödirt- ‘1) öldürtmek, 2) öldürölmek’ <
ödör- ‘öldürmek’ (HRSI, 320)

ökissiret- ‘öksüz kalmak’ < *ökissire-*
‘öksüz hissetmek’ (HRSI, 322)

ökpelendirt- ‘öfkkelendirtmek’ <
ökpelendör- ‘öfkkelendirmek’ (HRSI,
322)

öktemnet- ‘(atı) kızdırmak’ < *öktemne-*
‘(at üstünde) ileriye atılmak, fırlamak’
(HRSI, 323)

öllet- ‘ıslatmak’ < *ölle-* ‘ıslatmak’
(HRSI, 323)

ömelet- ‘saldırtmak’ < *ömele-*
‘saldırmak’ (HRSI, 324)

öñdelet- ‘pusuda bekletmek; gizlice
kaçırmak’ < *öñdele-* ‘pusuda beklemek;
gizlice kaçmak’ (HRSI, 324)

öörlet- ‘yukarı çıkarmak, yükseltmek’ <
öörle- ‘yukarı çıkmak, yükselmek’
(HRSI, 327)

örbelet- ‘nakış işletmek’ < *örbele-*
‘nakış işlemek’ (HRSI, 327)

örgennet- ‘kazıklarla çit ördürmek’ <
örgene- ‘kazıklarla çit örmek’ (HRSI,
328)
örkelet- ‘dağ sıçanı avlatmak’ < **örke**-
‘dağ sıçanı avlamak’ (HRSI, 328)
örtektet- ‘ördek avlatmak’ < **örtekte**-
‘ördek avlamak’ (HRSI, 329)
örtet- ‘yaktırmak, ateşe verdirmek’ <
örte- ‘yakmak, ateşe vermek’ (HRSI,
328)
öskirt- ‘büyütmek, yetiştirmek’ <
öskir- ‘büyütmek, yetiştirmek’ (HRSI,
329)
östet- ‘inletmek, sızlatmak’ < **öste**-
‘inlemek, sızlamak’ (HRSI, 329)
paalat- ‘değer biçirmek, fiyat
belirtmek’ < **paala**- ‘değer biçmek, fiyat
belirlemek’ (HRSI, 332)
paarsat- ‘okşatmak’ < **paarsa**-
‘okşamak’ (HRSI, 333)
pağırayt- ‘gözünü dikip baktırmak’ <
pağıray- ‘gözünü dikip bakmak’ (HRSI,
335)
palğat- ‘1) bağlatmak, 2) bağlanmak’ <
palğa- ‘bağlamak’ (HRSI, 342)

palğlat- ‘yaralanmak’ < **palğla**-
‘yaralamak’ (HRSI, 343)
palıxtat- ‘balık avlatmak’ < **palıxta**-
‘balık avlamak’ (HRSI, 344)
paltañnat- ‘ağır ağır yürütmek’ <
paltañna- ‘ağır ağır yürümek’ (HRSI,
343)
pastat- ‘1) başlatmak, 2) yönettirmek,
idare ettirmek’ < **pasta**- ‘başlamak;
yönetmek’ (HRSI, 350)
pasxalat- ‘yabancılaştırmak; incitmek’
< **pasxala**- ‘yabancılamak; incinmek’
(HRSI, 352)
paxlat- ‘gözetletmek; baktırmak’ <
paxla- ‘gözetlemek; bakmak’ (HRSI,
354)
payattat- ‘lehimletmek’ < **payatta**-
‘lehimlemek’ (HRSI, 355)
payıt- ‘zenginleştirmek’ < **payı**-
‘zenginleşmek’ (HRSI, 340)
payorxat- ‘kibirlendirmek,
gururlandırmak’ < **payorxa**-
‘(zenginliğiyle) övünmek, kibirlenmek’
(HRSI, 340)
paytlat- ‘küt diye düşmek’ < **paytla**-
‘düşmek’ (HRSI, 340)

pazıncıxtat- ‘1) ezdirmek, baskı yaptırmak, 2) aşağılanmak’ < **pazınxaxta-** ‘ezmek, baskı yapmak; aşağılamak’ (HRSI, 337)

pazırt- (I) ‘bastırmak’ < **pazır- (I)** ‘basmak’ (HRSI, 338)

pazırt- (II) ‘dua ettirmek; yalvartmak’ < **pazır- (II)** ‘dua etmek; yalvarmak’ (HRSI, 338)

pıcırat- ‘(kuş) cıvılatmak’ < **pıcıra-** ‘(kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 414)

pıçaxtat- ‘bıçaklanmak’ < **pıçaxta-** ‘bıçaklamak’ (HRSI, 414)

pıçlat- ‘şıpırdatmak, yumuşak bir şeye çarparak ses çıkartmak’ < **pıçla-** ‘şıpırdamak’ (HRSI, 414)

pığırat- ‘(gövdeyi) eğdirmek, (dizi) büktürmek’ (HRSI, 409)

pılat- ‘elinden aldırarak, zorla aldırarak’ (HRSI, 411)

pırğırt- ‘fişkirtmek, püskürtmek’ < **pırğır-** ‘fişkirmek, püskürmek’ (HRSI, 412)

pırlat- ‘tozutmak, toz kaldırmak’ < **pırla-** ‘(toz) uçmak, kalkmak’ (HRSI, 412)

pirolat- ‘suçlamak, suçlu göstermek’ < **pirola-** ‘suçlamak, suçlu bulmak’ (HRSI, 412)

pıtırat- ‘uçurtmak, dağıtmak’ < **pıtıra-** ‘uçmak; dağılmak’ (HRSI, 414)

pızıñnat- ‘parlatmak, ışıldatmak’ < **pızıñna-** ‘parlamak, ışıldamak’ (HRSI, 410)

pızırt- ‘pişirtmek’ < **pızır- (I)** ‘pişirmek’ (HRSI, 410)

pıdet- ‘kirlettirmek, lekeletmek’ < **pıde-** ‘kirletmek, lekelemek’ (HRSI, 363)

pıktet- ‘kapattırmak’ < **pıkte-** ‘kapatmak’ (HRSI, 358)

pıldırt- ‘bildirilmek’ < **pıldır- (I)** ‘bildirmek’ (HRSI, 364)

pıletet- ‘hazırlatmak, tedarik ettirmek’ < **pılete-** ‘hazırlamak, tedarik etmek’ (HRSI, 359)

pırdırt- ‘verdirmek’ < **pırdır-** ‘verdirmek’ (HRSI, 360)

pıñreyt- ‘net bir biçimde ayrılmasını sağlamak’ < **pıñrey-** ‘net bir biçimde ayrılmak’ (HRSI, 369)

pocırat- ‘köpürtmek’ < **pocıra-** ‘köpürmek’ (HRSI, 386)

poçlat- ‘(ıslak kar veya suyun yüzeyinde) şıp diye ses çıkarmak’ < *poçla-* ‘gürültülü bir şekilde düşmek’ (HRSI, 386)

porañnat- ‘bulandırmak’ < *porañna-* ‘bulanmak’ (HRSI, 381)

porlat- ‘(sıvı) fişirdamak, gürüldemek’ (HRSI, 382)

pozıt- ‘kurtarmak; boşaltmak’ < *pozı-* (I) ‘kurtulmak, boşalmak’ (HRSI, 375)

pöölet- ‘kesilmek, durdurulmak’ < *pööle-* ‘kesmek, durdurmak’ (HRSI, 388)

pulañnat- ‘sallatmak’ < *pulañna-* ‘sallamak’ (HRSI, 397)

pulat- ‘(dumanı) tüttürmek; (buhar) çıkartmak’ < *pula-* ‘(duman) tütmek; (buhar) çıkmak’ (HRSI, 397)

pulaxtat- ‘sallatmak’ < *pulaxta-* ‘sallamak’ (HRSI, 397)

pulğat- ‘karıştırtmak, çalkalatmak’ < *pulğa-* ‘karıştırmak, çalkalamak’ (HRSI, 398)

purdayt- ‘küstürmek, gücendirmek’ < *purday-* ‘küsmek, gücenmek’ (HRSI, 400)

purlat- ‘(toz) kaldırmak; (duman) yükseltmek’ < *purla-* ‘(toz) kalkmak; (duman) yükselmek’ (HRSI, 400)

purunnat- ‘geçirmek, geçmesini sağlamak’ < *purunna-* ‘geçmek’ (HRSI, 401)

puzult- ‘tuzla buz etmek’ < *puzul-* ‘tuzla buz olmak’ (HRSI, 396)

pügüreyt- ‘kamburlaştırmak’ < *pügürey-* ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 404)

saadat- (I) ‘geciktirmek’ < *saada-(I)* ‘gecikmek’ (HRSI, 418)

saadat- (II) ‘yatıştırmak, sakinleştirmek’ < *saada-(I)* ‘yatışmak, sakinleşmek’ (HRSI, 418)

saalat- ‘akıtmak, dökmek’ < *saala-* ‘akmak, dökülmek’ (HRSI, 418)

saastat- ‘(melez ağacından) sakız elde ettirmek’ < *saasta-* ‘(melez ağacından) sakız elde etmek’ (HRSI, 419)

saaxtat- ‘çığlık attırmak’ < *saaxta-* ‘çığlık atmak’ (HRSI, 420)

sabınnat- ‘sabunlatmak’ < *sabınna-* ‘sabunlamak’ (HRSI, 423)

sadaarat- ‘dağıtmak, sorumsuzca harcamak’ < **sadaara-** ‘savurgan olmak, tutumsuz olmak’ (HRSI, 429)

sağart- ‘ayıltmak, kendine getirmek’ < **sağar-** ‘ayılmak, kendine gelmek’ (HRSI, 425)

sağdırt- ‘sağdırmak’ < **sağdır-** ‘sağdırmak’ (HRSI, 426)

sağıldırt- ‘ışıldatmak, parıldatmak’ < **sağıldır-** ‘ışıldatmak, parıldatmak’ (HRSI, 426)

sağıssırat- ‘tasalandırmak, endişelendirmek’ < **sağıssıra-** ‘tasalanmak, endişelenmek’ (HRSI, 428)

sağıt- ‘bekletmek’ < **sağı-** ‘beklemek’ (HRSI, 426)

sağlandırt- ‘(iyi bir otlağa hayvanları otlamaları için) göndermek’ < **sağlandı-** ‘(sığır) semirtmek’ (HRSI, 426)

salañnat- ‘asılı durdurmak, sarkıtmak’ < **salañna-** ‘asılı durmak, sarkmak’ (HRSI, 435)

salbañnat- ‘asılı durdurmak, sarkıtmak’ < **salbañna-** ‘asılı durmak, sakmak’ (HRSI, 436)

saldat- ‘kemirtmek’ < **salda-** ‘kemirmek’ (HRSI, 438)

saldırt- ‘koydurtmak’ < **saldır-** (I) ‘koydurmak’ (HRSI, 438)

salğaxtırdırt- ‘dalgalandırmak’ < **salğaxtırdır-** ‘dalgalandırmak’ (HRSI, 437)

salğıldırt- ‘dalgalandırmak’ < **salğıldır-** ‘dalgalandırmak’ (HRSI, 438)

salğıt- ‘dalgalandırmak, çalkalandırmak’ (HRSI, 437)

samaarat- ‘(özensizlikten veya dikkatsizlikten) dökmek’ < **samaara-** ‘özensiz olmak’ (HRSI, 441)

samcı- ‘sütle dolmasını sağlamak’ < **samcı-** ‘(meme) şişmek, sütle dolmak’ (HRSI, 441)

sanat- ‘saydırmak, hesaplattırmak’ < **sana-** ‘saymak, hesaplamak’ (HRSI, 442)

sañnat- ‘(çan, zil) çınlatmak’ < **sañna-** ‘(çan, zil) çınlamak’ (HRSI, 445)

sapçıt- ‘(at) ön ayaklarıyla vurdurmak’
 < **sapçı-** ‘(at) ön ayaklarıyla vurmak’
 (HRSI, 446) **sapçı-**
saptat- ‘sap taktırmak’ < **sapta-** ‘sap
 takmak’ (HRSI, 445)
sarbañnat- ‘dövüştürmek’ < **sarbañna-**
 ‘dövüşmek’ (HRSI, 447)
sarbayt- ‘dallandırmak,
 budaklandırmak’ < **sarbay-** ‘dallanmak,
 budaklanmak’ (HRSI, 447)
sarğalt- ‘sarartmak’ < **sarğal-**
 ‘sararmak’ (HRSI, 448)
sarıt- ‘sardırmak’ < **sarı-** ‘sarmak,
 dolamak’ (HRSI, 450)
sarnat- ‘şarkı veya türkü söyletmek’ <
sarna- ‘şarkı veya türkü söylemek’
 (HRSI, 449)
sartlat- ‘böğürtmek, bağkırtmak’ <
sartla- ‘böğürmek, bağkırmak’ (HRSI,
 450)
sastat- ‘saç çektiirmek’ < **sasta-** ‘saç
 çekmek’ (HRSI, 452)
sastırt- (I) ‘saplatmak, batırmak’ <
sastır- (I) ‘saplatmak, batırmak’ (HRSI,
 452)

sastırt- (II) ‘sıçratılmak’ < **sastır- (II)**
 ‘sıçratılmak’ (HRSI, 452)
saxsayt- ‘kabartmak, şişirmek’ <
saxsay- ‘kabarmak, şişmek’ (HRSI,
 454)
saxtat- (Sag.) ‘bekletmek’ < **saxta-**
 ‘beklemek’ (HRSI, 454)
sayat- ‘(atın) koşumunu çözdürmek;
 (binayı) yıktırmak’ < **saya-** ‘(atın)
 koşumunu çözmek; (binayı) yıkmak’
 (HRSI, 432)
sayğaxtat- ‘üzölmesini sağlamak’ <
sayğaxta- ‘bozmak, üzmek’ (HRSI,
 433)
seelet- ‘akmak, dökülmek’ < **seele-**
 ‘akmak, dökülmek’ (HRSI, 456)
segıreñnet- ‘atlatmak, sıçratmak; kavga
 çıkartmak’ < **segıreñne-** ‘atlamak,
 sıçramak; kavga çıkarmak’ (HRSI, 455)
segırt- ‘zıplatmak, sıçratmak’ < **segır-**
 ‘sıçramak, zıplamak’ (HRSI, 456)
sıbat- (I) ‘sıvatmak’ < **sıba- (I)**
 ‘sıvamak’ (HRSI, 538)
sıbat- (II) ‘(içki) damıttırmak’ < **sıba-**
 (II) ‘(içki) damıtmak’ (HRSI, 538)

sıbirat- ‘büyü yapılmak’ < *sıbıra-* ‘büyü yapmak’ (HRSI, 539)

sıbirt- ‘süpürtmek’ < *sıbir-* ‘süpürmek’ (HRSI, 539)

sıdat- ‘dayandırmak, sabrettirmek’ < *sıda-* ‘dayanmak, sabretmek’ (HRSI, 545)

sığart- ‘çıkartmak, kovdurmak; çıkarılmak, kovulmak’ < *sığar-* ‘çıkarmak, kovmak’ (HRSI, 543)

sığdırat- ‘çınlatmak’ < *sığdır-* ‘çınlamak’ (HRSI, 543)

sığirt- ‘ıslık çaldırmak’ < *sığır-* ‘ıslık çalmak’ (HRSI, 545)

sığıt- (I) ‘gözleri yaşarmak, gözleri dolmak’ (HRSI, 544)

sığıt- (II) ‘ıslatmak, nemlendirmek’ < *sığıt-* ‘ıslanmak, nemlenmek’ (HRSI, 544)

sığlat- ‘diktirmek’ < *sığla-* ‘dikmek’ (HRSI, 544)

sulat- ‘tıslatmak, vızıldatmak’ < *sula-* ‘tıslamak, vızıldamak’ (HRSI, 563)

suñnat- ‘cıvıldatmak’ < *suñna-* ‘cıvıldamak’ (HRSI, 564)

surat- ‘kabarmak, yoğunlaşmak’ <

sura- ‘kabarmak, yoğunlaşmak’ (HRSI, 564)

surayt- ‘(kapı) aralanmak’ < *suray-* ‘(kapıyı) aralamak’ (HRSI, 564)

surt- ‘sığdırmak, yerleştirmek’ < *sur-* ‘sığdırmak’ (HRSI, 565)

suxtat- ‘cıvıldatmak’ < *suxta-* ‘cıvıldamak’ (HRSI, 565)

sımalat- ‘atılmak, fırlatılmak’ < *sımala-* ‘atmak, fırlatmak’ (HRSI, 551)

sinat- ‘denetmek, tecrübe ettirmek’ < *sına-* ‘denemek, tecrübe etmek’ (HRSI, 553)

sındirt- ‘kırdırmak, parçalamak’ < *sındır-* ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI, 554)

siñilat- ‘çınlatmak, tınlatmak’ < *siñila-* ‘çınlamak, tınlamak’ (HRSI, 556)

siñirat- ‘çınlatmak’ < *siñıra-* ‘çınlamak’ (HRSI, 556)

sınıxtat- ‘kontrol ettirmek, denetletmek’ < *sınıxta-* ‘kontrol etmek, denetlemek’ (HRSI, 555)

sırañnat- ‘korkutmak, gözdağı vermek’ < *sırañna-* ‘kavga etmek’ (HRSI, 557)

sırayt- (I) ‘göstermek’ (HRSI, 557)

sırayt- (II) ‘gözlerini kısmak’ < *sıry-* ‘gözlerini kısmak’ (HRSI, 560)

sırbat- ‘karıştırılmak, dolanmak; şaşırtılmak’ < *sırba-* ‘karıştırmak, dolamak; şaşırtmak’ (HRSI, 558)

sırlat- (I) ‘boyatmak’ < *sırla-* (I) ‘boyamak’ (HRSI, 559)

sırlat- (II) ‘ağlatmak’ < *sırla-* (II) ‘ağlamak’ (HRSI, 559)

sırsıt- ‘kurutmak’ < *sırsı-* (Sag.) ‘kurumak’ (HRSI, 560)

sırtayt- ‘gözlerini fal taşı gibi açtırmak’ < *sırtay-* ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ (HRSI, 560)

sıstat- ‘sızlatmak’ < *sısta-* ‘sızlamak’ (HRSI, 561)

sıxtat- ‘hüngür hüngür ağlatmak’ < *sıxta-* (I) ‘hüngür hüngür ağlamak’ (HRSI, 562)

sıybat- ‘okşatmak; masaj yaptırmak’ < *sıyba-* ‘okşamak; masaj yapmak’ (HRSI, 547)

sıyıxtat- ‘ödüllendirilmek’ < *sıyıxta-* ‘ödüllendirmek’ (HRSI, 548)

sıylat- ‘saygı göstermesini sağlamak’ < *sıyla-* ‘saygı göstermek’ (HRSI, 548)

sızırt- ‘sıyırtmak’ < *sızır-* ‘sıyırmak’ (HRSI, 547)

sızıxtat- ‘çatlatmak’ < *sızıxta-* ‘çatlamak’ (HRSI, 547)

siberlet- ‘dikkat ettirmek, özenle yaptırmak’ < *siberle-* ‘dikkat etmek, özenle yapmak’ (HRSI, 460)

sidennet- ‘çit ördürmek, çevreletmek’ < *sidenne-* ‘çit örmek, çevrelemek’ (HRSI, 462)

sıdet- ‘(çocuğu) lazımlığa oturtmak’ < *sıde-* ‘işemek’ (HRSI, 476)

siirt- ‘içmek, emmek’ < *siir-* ‘içmek, emmek’ (HRSI, 465)

siixtat- ‘cıvıldatmak’ < *siixta-* ‘cıvıldamak’ (HRSI, 465)

sılgıldirt- ‘sallatmak, silktirmek’ < *sılgıldir-* ‘sallamak, silkmek’ (HRSI, 477)

sımcilet- ‘1) çimdiklenmek, 2) çimdikletmek’ < *sımcile-* ‘çimdiklemek’ (HRSI, 478)

simirt- ‘semirtmek’ < *simir-* ‘semirmek’ (HRSI, 467)

sinet- ‘ölçtürmek; prova yaptırmak;
yürütmek’ < *sine-* ‘ölçmek’(HRSI, 469)
sîñîrt- ‘sümkürtmek’ < *sîñîr-*
‘sümkürmek’ (HRSI, 479)
siptet- ‘zambak kökü toplatmak’ <
sipte- ‘zambak kökü toplamak’ (HRSI,
471)
sîrbektet- ‘saçından çekilmek’ <
sîrbekte- ‘saçından çekmek’ (HRSI,
479)
sîrbeyt- ‘tüylerini karıştırmak’ < *sîrbey-*
(I) ‘tüyleri karışmak’ (HRSI, 479)
sireñnet- ‘kendini göstertmek’ <
sireñne- ‘kendini göstermeye çalışmak’
(HRSI, 472)
sîret- ‘destekletmek, destek koydurmak’
< *sîre-* ‘desteklemek, destek koymak’
(HRSI, 479)
sirgînnnet- ‘dindirmek, sakinleştirmek’ <
sirgînne- ‘dinmek, sakinleşmek’ (HRSI,
471)
sîrgît- ‘(karın ağrısından) çekmek; sık
sık doğum yapmak’ (HRSI, 479)
sîrlet- ‘dökmek, akıtmak’ < *sîrle-* (I)
‘sızmak, akmak’ (HRSI, 481)
sirt- ‘fiske vurmak’ (HRSI, 473)

sirteñnet- ‘nazlandırmak’ < *sirteñne-*
‘nazlanmak’ (HRSI, 473)
sirtet- ‘fiske attırmak’ < *sirte-* ‘fiske
atmak’ (HRSI, 472)
sirteyt- ‘kendini göstermeye çalışmak’ <
sirtey- ‘kendini göstermeye çalışmak’
(HRSI, 473)
sirtîrt- ‘fiske attırmak’ < *sirtîr-* ‘fiske
attırmak’ (HRSI, 473)
sîskîrt- ‘fişkirmek, püskürmek’ < *sîskîr-*
‘fişkirtmek, püskürtmek’ (HRSI, 481)
sîstet- ‘(ateşte, güneşte) ısıtmak,
kurutmak’ < *sîste-* (I) ‘(ateşte, güneşte)
ısıtmak, kurutmak’ (HRSI, 482)
sizîndîrt- ‘sezdirtmek’ < *sizîndîr-*
‘sezdirmek’ (HRSI, 463)
soğlat- ‘alay ettirmek; incitmek’ <
soğla- ‘alay etmek; incinmek’ (HRSI,
486)
solbîrat- ‘çalkalanmak’ < *solbîra-*
‘çalkalanmak’ (HRSI, 488)
somdîrt- ‘yıkarmak’ < *somdır-*
‘yıkamak’ (HRSI, 490)
somnat- ‘betimletmek, tasvir ettirmek’
< *somna-* ‘betimlemek, tasvir etmek’
(HRSI, 490)

sonırxat- ‘şaşırtmak’ < *sonırxa-* (I)

‘şaşırmak’ (HRSI, 490)

soñlat- ‘(demiri demire vurarak)

çınlatmak, şingırdatmak’ < *soñla-*

‘(demir demire çarptığında) çınlamak,

şingırdamak’ (HRSI, 492)

soñxayt- ‘kabartmak, şişirmek’ <

soñxay- ‘kabarmak, şişmek’ (HRSI,

492)

soolat- ‘uğuldatmak, gürültü çıkartmak’

< *soola-* (Sag.) ‘uğuldamak, gürültü

çıkarmak’ (HRSI, 493)

soplat- ‘tırıs yürümek, tırıs gitmek’

(HRSI, 495)

sorañnat- ‘düşüncesizce davranmasına

neden olmak’ < *sorañna-* ‘düşüncesizce

davranmak’ (HRSI, 495)

sorayt- ‘çıkarmak, dikine çıkarmak’ <

soray- ‘çıkarmak, fırlamak’ (HRSI, 495)

soxlat- ‘1) gagalatmak 2) gagalanmak’

< *soxla-* ‘gagalamak’ (HRSI, 498)

soxpayt- ‘kabartmak, şişirmek;

hareketsiz durmasını sağlamak’ <

soxpay- ‘ucu çıkmak, sivrilmek;

hareketsiz durmak’ (HRSI, 498)

soxsayt- ‘kabartmak, şişirmek;

hareketsiz durmasını sağlamak’ <

soxsay- ‘sivrilmek, dışına çıkmak;

hareketsiz durmak’ (HRSI, 499)

soxtırt- ‘dövdürmek; kestirtmek’ <

soxtır- (II) ‘dövmek; kestirmek’ (HRSI,

500)

söklet- ‘sövülmek’ < *sökle-* ‘sövmek’

(HRSI, 503)

sölet- ‘söyletmek’ < *söle-* ‘söylemek’

(HRSI, 504)

söleyt- ‘sarkıtmak, indirmek’ < *söley-*

‘sarkmak, inmek’ (HRSI, 504)

sööktet- ‘kemik toplatmak’ < *söökte-*

‘kemik toplamak’ (HRSI, 506)

söörtet- ‘çektiirmek, sürükletmek’ <

söörte- ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI,

506)

söptet- ‘çöp attırmak’ < *söpte-* ‘çöp

atmak’ (HRSI, 507)

sörget- ‘sardırmak, dolatmak’ < *sörge-*

‘sarmak, dolamak’ (HRSI, 507)

sörönnet- ‘serinletmek, soğutmak’ <

sörönne- ‘serinlemek, soğumak’ (HRSI,

508)

sözİrt- (I) ‘çektirmek, sürükletmek’ <

sözİr- ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI, 503)

sözİrt- (II) ‘nakış işlemek’ (HRSI, 503)

subaldİrt- ‘çözdürmek, açtırmak; birbiri ardınca götürmek’ < *subaldır-* ‘çözmek, açmak; birbiri ardınca götürmek’ (HRSI, 515)

subarat- ‘dağıtmak, karmakarışık etmek’ < *subara-* ‘dağılmak, karma karışık olmak’ (HRSI, 515)

suğart- ‘sulatmak’ < *suğar-* ‘sulamak’ (HRSI, 517)

suğlat- ‘sulatmak’ < *suğla-* ‘sulamak’ (HRSI, 518)

suğluxtat- ‘gem vurdurmak’ < *suğluxta-* ‘gem vurmak’ (HRSI, 518)

sulğandİrt- ‘sardırmak, büründürmek’ < *sulğandır-* ‘sarmak, büründürmek’ (HRSI, 520)

sulğat- ‘sardırmak’ < *sulğa-* ‘sarmak’ (HRSI, 519)

sundİrt- ‘(el) uzattırmak’ < *sundır-* ‘(el) uzattırmak’ (HRSI, 521)

surağlat- ‘sordurmak, sorgulatmak’ <

surağla- ‘sormak, sorgulamak’ (HRSI, 521)

surat- ‘sordurmak’ < *sura-* ‘sormak’ (HRSI, 521)

suuxtat- ‘su katılmak, sıvılaşmak’ (HRSI, 526)

suxsat- ‘susatmak’ < *suxsa-* ‘susamak’ (HRSI, 526)

suxtandİrt- ‘büyülendirmek, hayran bıraktırmak’ < *suxtandır-* ‘büyülendirmek’ (HRSI, 527)

sümnendİrt- ‘yolculuk hazırlığı yaptırmak; giydirtmek’ < *sümnendİr-* (I) ‘yolculuk hazırlığı yapmak; giydirmek’ (HRSI, 530)

sürdet- ‘endişelendirmek’ < *sürde-* ‘endişelenmek’ (HRSI, 531)

sürektet- ‘kovalanmak, takip edilmek’ < *sürekte-* ‘kovalamak, takip etmek’ (HRSI, 532)

sürt- ‘sürmek, ovmak’ < *sür-* ‘sürmek, ovmak’ (HRSI, 534)

süskektendİrt- ‘(atılan nesne birkaç kez zıplayacak şekilde) çok sert ve keskin bir şekilde fırlattırmak’ < *süskektendİr-*

‘(atılan nesne birkaç kez zıplayacak şekilde) çok sert ve keskin bir şekilde fırlatmak’ (HRSI, 535)

süsklet- ‘tos vurdurmak’ < **süskle-** ‘tos vurmak’ (HRSI, 535)

süület- ‘(sıvı) gürültü yapmak, sel olup akmak’ < **süüle-** ‘(sıvı) gürültü yapmak, sel olup akmak’ (HRSI, 536)

taarıt- ‘ektirmek, ekim yaptırmak’ < **taarı-** ‘ekmek, ekim yapmak’ (HRSI, 567)

taarlat- ‘yükletmek, doldurtmak’ < **taarla-** ‘yüklemek, doldurmak’ (HRSI, 567)

tabırat- ‘(baş ve işaret parmağıyla) bükme’ (HRSI, 569)

taçlat- ‘vurmak, çarpmak’ < **taçla-** ‘vurmak, çarpmak’ (HRSI, 605)

tadırat- ‘çatırdatmak, gürletmek’ < **tadıra-** ‘çatırdamak, gürlemek’ (HRSI, 573)

tağdıt- ‘nazlanmak, kapris yapmak’ < **tağdı-** ‘homurdanmak, mırıldanmak’ (HRSI, 571)

tağırat- ‘söküğünü diktirmek, tamir ettirmek’ < **tağıra-** ‘söküğünü dikmek, tamir etmek’ (HRSI, 572)

tağıt- ‘zorlatmak, zorlayarak açtırmak’ < **tağı-** ‘zorlamak, zorlayarak açmak’ (HRSI, 572)

talat- ‘yıkırtmak, kırdırmak’ < **tala-** ‘yıkma, kırma’ (HRSI, 578)

talattırt- ‘yıkırtmak, kırdırtmak’ < **talattır-** ‘yıkırtmak, kırdırtmak’ (HRSI, 581)

talbañnat- ‘sallandırmak, dalgalandırmak’ < **talbañna-** ‘sallanmak, dalgalanmak’ (HRSI, 581)

talbırat- ‘sallatmak’ < **talbıra-** ‘sallanmak’ (HRSI, 582)

talbıt- ‘kapris yapmak, şımarıklık yapmak’ (HRSI, 581)

talborat- ‘(atı) koşturarak yormak’ < **talbora-** ‘(at) koşmaktan yorulmak’ (HRSI, 581)

tallat- ‘1) sınıflandırmak, ayıklatmak, 2) önem verilmemek’ < **talla-** ‘sınıflamak, ayıklamak; önem vermemek’ (HRSI, 583)

tamaxtat- ‘(biri tarafından) boğulmak’
< *tamaxta-* (II) ‘boğmak’ (HRSl, 585)
tamcılāt- ‘damlatmak’ < *tamcıla-*
‘damlamak’ (HRSl, 586)
tañayt- ‘başını yukarıya doğru
kaldırarak gözünü ayırmadan yukarıya
bakmasını sağlamak’ < *tañay-* ‘başını
yukarıya doğru kaldırarak gözünü
ayırmadan yukarıya bakmak’ (HRSl,
589)
tanıt- ‘1) tanıtmak, 2) tanınmak’ < *tanı-*
‘tanımak’ (HRSl, 588)
tanıxtat- ‘1) kutlatmak, 2) layık
görölmek’ < *tanıxta-* ‘kutlamak,
karşılamak’ (HRSl, 589)
tañmalat- ‘damgalatmak’ < *tañmala-*
‘damgalamak’ (HRSl, 590)
tañnat- ‘şaşırtmak’ < *tañna-* ‘şaşırmak’
(HRSl, 590)
tañxayt- ‘başını yukarıya doğru
kaldırarak gözünü ayırmadan yukarıya
bakmasını sağlamak’ < *tañxay-* ‘başını
yukarıya doğru kaldırarak gözünü
ayırmadan yukarıya bakmak’ (HRSl,
591)

tapçıt- ‘şaşırtmak’ < *tapçı-* (Sag.)
‘şaşırmak’ (HRSl, 592)
taplat- ‘vurmak, takırdamak; göz
kırmak’ (HRSl, 591)
tapsat- ‘ses çıkartmak, konuşturmak’ <
tapsa- ‘ses çıkarmak, konuşmak’
(HRSl, 591)
taptat- ‘(demiri) dövdürmek; biletmek’
< *tapta-* ‘(demiri) dövmek; bilemek’
(HRSl, 592)
tarat- (I) ‘taratmak’ < *tara- (I)*
‘taramak’ (HRSl, 593)
tarat- (II) ‘dağıtmak’ < *tara- (II)*
‘dağılmak’ (HRSl, 593)
tarbayt- ‘açmak, aralamak’ < *tarbay-*
‘açılmak, ayrılmak’ (HRSl, 594)
tarbit- (Sag.) ‘büyülemek, tesir etmek’
(HRSl, 594)
tardayt- ‘açmak, aralamak’ (HRSl,
595)
tarsılat- ‘çatırdatmak, şakırdatmak’ <
tarsıla- ‘çatırdamak, şakırdamak’
(HRSl, 596)
tastat- ‘attırmak, fırlattırmak’ < *tasta-*
‘atmak, fırlatmak’ (HRSl, 600)

taşlat- ‘küt diye düşürmek’ < *taşla-* ‘küt diye düşmek’ (HRSI, 605)

tattat- ‘paslanmasına neden olmak’ < *tatta-* ‘paslanmak’ (HRSI, 603)

taxpaxtat- ‘tahpah söyletmek’ < *taxpaxta-* ‘tahpah söylemek’ (HRSI, 604)

taxtat- ‘basarak sıkıştırmak’ < *taxta-* ‘basarak sıkıştırmak’ (HRSI, 604)

taynat- ‘1) çiğnetmek, geniş getirtmek, 2) çiğnenmek’ < *tayna-* ‘çiğnemek, geniş getirmek’ (HRSI, 577)

tazart- ‘dazlak etmek’ < *tazar-* ‘dazlak olmak’ (HRSI, 574)

tazayt- ‘açmak, aralamak’ (HRSI, 573)

tazılat- ‘takırdatmak’ < *tazıla-* ‘takırdamak’ (HRSI, 575)

tazırayt- ‘gözlerini fal taşı gibi açtırmak’ < *tazıray-* ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ (HRSI, 575)

tazıt- ‘taşıtmak, götürmek, getirtmek’ < *tazı-* ‘taşımak’ (HRSI, 574)

teert- ‘değdirmek, dokundurmak’ < *teer-* (II) ‘değmek, dokunmak’ (HRSI, 608)

tıccırat- ‘çatırdatmak’ < *tıccıra-* ‘çatırdamak’ (HRSI, 709)

tıçılrat- ‘küt diye düşürmek’ < *tıçıla-* ‘küt diye düşmek’ (HRSI, 709)

tıdırat- ‘çatırdatmak’ < *tıdıra-* ‘çatırdamak’ (HRSI, 699)

tığdırat- ‘takırdatmak’ < *tığdıra-* ‘takırdamak’ (HRSI, 697)

tut- ‘sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek; (ses) yükseltmek’ (HRSI, 710)

tıñnat- ‘dinletmek, işitmesini sağlamak’ < *tıñna-* ‘dinlemek, işitmek’ (HRSI, 703)

tıplat- ‘göz kırpmak’ (HRSI, 704)

tırbat- ‘tırmıkla toplatmak’ < *tırba-* ‘tırmıkla toplamak’ (HRSI, 704)

tırbaxtat- ‘tırmalatmak’ < *tırbaxta-* ‘tırmalamak’ (HRSI, 705)

tırbayt- ‘dağıtmak, karıştırmak’ < *tırbay-* ‘dağılmak, karışmak’ (HRSI, 704)

tırlat- ‘korna çaldırmak’ < *tırla-* ‘korna çalmak’ (HRSI, 706)

tırsılat- ‘çıtırdatmak’ < *tırsıla-* ‘çıtırdamak’ (HRSI, 706)

tışlat- ‘şakırdatmak’ < *tışla-*
‘şakırdamak’ (HRSI, 710)
tıtxlat- ‘vurmak’ (HRSI, 708)
txtat- ‘tedarik ettirmek; bastırtmak;
tamir ettirmek’ < *txta-* ‘tedarik etmek;
basmak; tamir etmek’ (HRSI, 708)
tıylat- ‘şaklatmak, şakırdatmak’ (HRSI,
700)
tızırat- ‘çatırdatmak, kütürdetmek’ <
tızıra- ‘çatırdamak, kütürdemek’ (HRSI,
700)
tıbıret- ‘çatırdatmak’ (HRSI, 626)
tıbıret- ‘hareket ettirmek, kımıldatmak’
< *tıbıre-* ‘hareket etmek, kımıldamak’
(HRSI, 613)
tiınnet- ‘sıncap avlatmak’ < *tiinne-*
‘sıncap avlamak’ (HRSI, 615)
tılbestet- ‘çevirtmek, tercüme ettirmek’
< *tılbeste-* ‘çevirmek, tercüme etmek’
(HRSI, 630)
tılet- ‘diletmek’ < *tıle-* ‘dilemek’ (HRSI,
630)
tılıt- ‘geliştirmek; hızlandırmak’ < *tılı-*
‘gelişmek; hızlanmak’ (HRSI, 617)
tıllet- ‘sövülmek, azarlanmak’ < *tılle-*
‘sövmek, azarlamak’ (HRSI, 630)

tıñcıt- ‘büyütmek, kuvvetlendirmek’ <
tıñcı- ‘büyümek, kuvvetlenmek’ (HRSI,
622)
tıñnestırt- ‘karşılaştırtmak’ < *tıñnestır-*
‘karşılaştırmak’ (HRSI, 622)
tıñnet- ‘denkleştirmek; karşılaştırmak’
< *tıñne-* ‘eşitlemek; karşılaştırmak’
(HRSI, 621)
tıpset- ‘1) ezdirmek, çığnetmek, 2)
çığnenmek, ezilmek’ < *tıipse-* ‘ezmek,
çığnemek’ (HRSI, 622)
tırgılet- ‘terkiye bağlatmak’ < *tırgıle-*
‘terkiye bağlamak’ (HRSI, 624)
tırlet- ‘terletmek’ < *tırle-* ‘terlemek’
(HRSI, 625)
tıstenektet- ‘diz çöktürmek’ <
tıstenekte- ‘diz çökmek’ (HRSI, 633)
tıtıret- ‘titretmek’ < *tıtıre-* ‘titremek’
(HRSI, 634)
tızeztet- ‘dizini dayatmak’ < *tızezte-*
‘dizini dayamak’ (HRSI, 628)
toğdırat- ‘gürletmek’ < *toğdıra-*
‘gürlemek’ (HRSI, 636)
toğırat- ‘doğratmak’ < *toğıra-*
‘doğramak’ (HRSI, 638)

toldurt- ‘doldurtmak’ < *toldır-*
‘doldurmak’ (HRSI, 644)
tolğat- ‘çevirtmek, döndürmek’ < *tolğa-*
‘çevirmek, döndürmek’ (HRSI, 642)
tolit- ‘(geri) satın aldirmek, birine fidye
verip kurtulmasını sağlamak’ < *tolı-*
‘(geri) satın almak, birine fidye verip
kurtarmak’ (HRSI, 644)
toñayt- ‘(ileri doğru) uzatmak, çıkıntı
meydana getirtmek, (bir şeyin
üzerinden) yükseltmek’ < *toñay-* ‘(ileri
doğru) uzanmak, çıkıntı meydana
getirmek, (bir şeyin üzerinden)
yükselmek’ (HRSI, 647)
toolat- ‘serpmek, saçmak’ < *toola-* (I)
‘serpilmek, saçılmak’ (HRSI, 649)
toort- ‘dondurtmak, soğutturmak’ <
toor- (II) ‘dondurmak, soğutmak’
(HRSI, 650)
toplat- ‘(boğuk bir şekilde) ayaklarıyla
patırtı yapmak’ < *topla-* ‘(boğuk bir
şekilde) ayaklarıyla patırtı yapmak’
(HRSI, 650)
topsit- ‘kurutmak’ < *topsı-* ‘hafifçe
kurumak’ (HRSI, 651)

toptayt- ‘kabartmak, çıkıntı oluşturmak’
< *toptay-* ‘kabarmak, çıkıntı oluşmak’
(HRSI, 651)
torımnat- ‘sedir ağacı kozalağı
toplatmak’ < *torımna-* ‘sedir ağacı
kozalağı toplamak’ (HRSI, 654)
torlat- ‘(ses çıkararak) vurmak,
çarpmak’ (HRSI, 652)
tosxalat- ‘toz kaldırmak, duman
çıkarmak’ < *tosxala-* ‘(toz, duman)
kalkmak, çıkmak’ (HRSI, 654)
toxlat- ‘takırdatmak, vurdurmak’ <
toxla- ‘takırdamak, vurmak’ (HRSI,
656)
toxpaxtat- ‘1) tokmakla vurdurmak, 2)
tokmakla vurulmak’ < *toxpaxta-*
‘tokmakla vurmak’ (HRSI, 656)
toxtat- ‘durdurmak’ < *toxta-* ‘durmak’
(HRSI, 657)
toylat- ‘şölen yaptırmak; düğün
yaptırmak’ < *toyla-* ‘şölen yapmak;
düğün yapmak’ (HRSI, 640)
tölet- ‘ödetmek’ < *töle-* ‘ödemek’
(HRSI, 661)

tölkelet- ‘büyü yaptırmak; önceden bildirmek’ < **tölkele-** ‘büyü yapmak; önceden bilmek’ (HRSI, 662)

töñeyt- ‘(ileri doğru) uzatmak, çıkıntı meydana getirmek, (bir şeyin üzerinden) yükseltmek’ < **töñey-** ‘(ileri doğru) uzanmak, çıkıntı meydana getirmek, (bir şeyin üzerinden) yükselmek’ (HRSI, 663)

tööylet- ‘benzetmek; tekrarlatmak’ < **tööyle-** ‘benzemek; tekrarlamak’ (HRSI, 663)

törüt- ‘doğurmak, dünyaya getirmek’ < **törü-** ‘doğmak, dünyaya gelmek’ (HRSI, 664)

töstet- (I) ‘göğsünden yakalanmak’ < **töste- (I)** ‘göğsünden yakalamak’ (HRSI, 665)

töstet- (II) ‘kurdurmak, temel attırmak’ < **töste- (II)** ‘kurmak, temel atmak’ (HRSI, 665)

tözet- ‘döşetmek, serdirmek’ < **töze-** ‘döşemek, sermek’ (HRSI, 660)

tulğat- ‘(sıkı) kapattırmak, tıkatmak’ < **tulğa- (II)** ‘kapamak, tıkamak’ (HRSI, 675)

tustat- ‘tuzlatmak’ < **tusta-** ‘tuzlamak’ (HRSI, 682)

tutlat- ‘ısırılmak’ < **tutla-** ‘ısırmak’ (HRSI, 682)

tutxlat- ‘ısırılmak’ < **tutxla-** ‘ısırmak’ (HRSI, 683)

tuyuxtat- ‘etrafını duvarla çevirtmek; sıkıca kapattırmak’ < **tuyuxta-** ‘etrafını duvarla çevirmek; sıkıca kapatmak’ (HRSI, 684)

tuzat- ‘atın ön ayağını köstekletmek’ < **tuzat- (I)** ‘atın ön ayağını kösteklemek’ (HRSI, 673)

tuzaxtat- ‘köstekletmek, bukağılatmak’ < **tuzaxta-** ‘kösteklemek’ (HRSI, 674)

tüdet- ‘tüttürmek’ < **tüde-** ‘tütme’ (HRSI, 686)

tügdüret- ‘tüylerini karıştırmak’ < **tügdüre-** ‘tüyleri karışmak’ (HRSI, 685)

tünet- ‘tünetmek’ < **tüne-** ‘tünemek’ (HRSI, 691)

türlet- ‘(kuş) uçurtmak’ < **türle-** ‘(kuş) uçmak’ (HRSI, 694)

türslet- ‘takırdatmak’ < **türsle-** ‘takırdamak’ (HRSI, 695)

tüzirt- ‘düşürtmek; indirtmek;
yıkırtmak; azalttırtmak’ < *tüzir-*
‘düşürmek; indirmek; yıkmak;
azaltmak’ (HRSI, 689)
uçirt- (I) (Kaç.) ‘söndürtmek’ < *uçir-*
(I) ‘söndürmek’ (HRSI, 743)
uçirt- (II) (Kaç.) ‘yıkırtmak’ < < *uçir-*
(II) ‘yıkmak, devirmek’ (HRSI, 743)
uçurat- ‘tesadüf ettirmek,
karşılaştırmak’ < *uçura-* ‘tesadüf etmek’
(HRSI, 742)
uçut- ‘dondurmak, soğutmak’ < *uçu-*
(Sag.) ‘donmak, soğumak’ (HRSI, 742)
udurlat- ‘karşılaştırmak’ < *udurla-*
‘karşılaşmak’ (HRSI, 714)
ulamnat- ‘(ot, saman) büyük yığınlar
haline getirtmek’ < *ulamna-* (I) ‘(ot,
saman) büyük yığınlar haline getirmek’
(HRSI, 722)
ulastirt- ‘uzattırtmak’ < *ulastir-*
‘uzatmak’ (HRSI, 723)
uldurt- ‘vurulmak, dövülmek’ < *uldur-*
‘vurmak, dövmek’ (HRSI, 724)
ulturt- ‘(ayakkabı) diktirmek;
ayakkabının tabanını diktirmek’ < *ultur-*

‘(ayakkabı) dikmek; ayakkabının
tabanını dikmek’ (HRSI, 724)
uluğlat- ‘saygı göstertmek’ < *uluğla-*
‘saygı göstermek’ (HRSI, 726)
uluğzırat- ‘gururlandırmak,
kibirlendirmek’ < *uluğzıra-*
‘gururlanmak, kibirlenmek’ (HRSI,
725)
ulut- ‘ulumasına sebep olmak’ < *ulu-*
‘ulumak’ (HRSI, 726)
umculat- ‘emzikle emzirtmek’ <
umcula- ‘emzikle emzirmek’ (HRSI,
727)
umzut- ‘cenaze töreni yapmak’ (HRSI,
727)
undut- ‘unutturmak’ < *undu-* ‘unutmak’
(HRSI, 728)
ustat- (I) ‘sivriltmek; yönettirmek, idare
ettirmek’ < *usta-* (I) ‘sivriltmek;
yönetmek, idare etmek’ (HRSI, 734)
ustat- (II) ‘yönettirmek, idare ettirmek’
< *usta-* (II) ‘yönetmek, idare etmek’
(HRSI, 734)
ustayt- ‘ucunu çıkarmak; kabartmak’ <
ustay- ‘ucu çıkmak; kabarmak’ (HRSI,
735)

ustuxtāt- ‘diziyle bastırmak’ < *ustuxta-*
‘diziyle basmak’ (HRSI, 736)

usxastirt- ‘iki kişiyi atın üstüne
bindirtmek’ < *usxastır-* ‘iki kişiyi atın
üstüne bindirmek’ (HRSI, 736)

utirt- ‘yenilmek, kaybedilmek’ < *utır-*
‘yenilmek, kaybetmek’ (HRSI, 737)

utyugtāt- ‘ütületmek’ < *utyugta-*
‘ütülemek’ (HRSI, 738)

uulat- ‘bağirtmek’ < *uula-* ‘bağırmak’
(HRSI, 738)

uurat- ‘eskirmek, yıpratmak’ < *uura-*
‘eskimek, yıpranmak’ (HRSI, 738)

uyattirt- ‘lekeletmek, kötületmek’ <
uyattır- ‘lekelemek, kötülemek’ (HRSI,
720)

uybat- ‘ezilmek, buruşturulmak’ <
uyba- (Kaç.) ‘ezmek, buruşturmak’
(HRSI, 720)

uyğumzırat- ‘uyutmak, uyku vermek’ <
uyğumzıra- ‘uyuklamak’ (HRSI, 720)

uzarat- ‘uzatmak’ < *uzara-* ‘uzatmak’
(HRSI, 715)

uzirt- (I) ‘çıkartmak’ < *uzır- (I)*
‘çıkarmak’ (HRSI, 718)

uzirt- (II) ‘devirtmek, yıktırmak’ < *uzır-*
(II) ‘devirmek, yıkmak’ (HRSI, 718)

uzunnat- ‘uzatmak’ < *uzunna-*
‘uzamak’ (HRSI, 716)

uzut- (I) ‘uyutmak; uyuşturmak’ < *uzu-*
(I) ‘uyumak; uyuşmak’ (HRSI, 717)

uzut- (II) ‘dondurmak, koyulaştırmak’
< *uzu- (I)* ‘donmak; koyulaşmak’
(HRSI, 717)

übürt- ‘üflenmek’ < *übür-* ‘üfleme’
(HRSI, 743)

üğberet- ‘darmadağın etmek’ < *üğbere-*
‘darmadağın olmak’ (HRSI, 744)

üğderet- ‘(saç) dağıtmak, karıştırmak’ <
üğdere- ‘(saç) dağılmak, karışmak’
(HRSI, 744)

üğret- ‘öğretmek, okutmak’ (HRSI,
744)

ülestirt- ‘bölüştürtmek, üleştirtmek’ <
ülestir- ‘bölüştürmek, üleştirmek’
(HRSI, 751)

ület- ‘içki döktürmek’ < *üle-* ‘içki
dökmek’ (HRSI, 750)

ültert- (Sag.) ‘eğlendirmek, oyalamak’
(HRSI, 751)

ültüret- ‘eskitmek, yıpratmak’ < *ültüre-*
‘eskimek, yıpranmak’ (HRSI, 751)
ülükünnet- ‘kutlatmak, tören
yaptırmak’ < *ülükünne-* ‘kutlamak,
tören yapmak’ (HRSI, 752)
ürdirt- (I) ‘ördürmek’ < *ürdür-* (I)
‘ördürmek’ (HRSI, 755)
ürdirt- (II) ‘estirmek, üfletmek’ <
ürdür- (II) ‘estirmek, üfletmek’ (HRSI,
755)
ürennet- ‘ektirmek, tohum attırmak’ <
ürenne- ‘ekmek, tohum atmak’ (HRSI,
755)
üret- ‘eskitmek, yıpratmak; iflas
ettirmek’ < *üre-* ‘eskimek, yıpranmak;
iflas etmek’ (HRSI, 755)
ürgüt- ‘korkutmak, ürkütmek’ < *ürgü-*
‘korkmak, ürmek’ (HRSI, 754)
ütert- ‘yatıştırmak; eğlendirmek’
(HRSI, 759)
ütet- ‘deldirmek’ < *üte-* ‘delmek’
(HRSI, 759)
ütüret- ‘(giysi) eskitmek, yıprandırmak’
(HRSI, 760)

üzürlet- ‘saklatmak; tasarruf ettirmek’ <
üzürle- ‘saklamak; tasarruf etmek’
(HRSI, 749)
yañzıt- ‘kaba bir şekilde konuşturmak;
bağirtmak’ < *yañzı-* ‘kaba bir şekilde
konuşmak; bağırmak’ (HRSI, 1062)
yarxlat- ‘havlatmak’ < *yarxla-*
‘havlamak’ (HksRSI, 337).

6.2.5. {-Ir-}

artır- ‘yükletmek’ < *art-* ‘yüklemek’
(HRSI, 78)
aytır- ‘söyletmek’ < *ayt-* ‘söylemek’
(HRSI, 45)
azır- (I) ‘(bir şeyin üzerinden)
geçirmek, aşırmaq’ < *as-* (I) ‘aşmak,
geçmek’ (HRSI, 36)
azır- (II) ‘sökme; ayırmak’ (HRSI, 37)
çıldır- ‘yitirmek, kaybetmek’ < *çit-*
‘yitme, kaybolma’ (HRSI, 976)
çortır- ‘tırıs sürmek, tırıs gitmesini
sağlamak’ < *çort-* ‘tırıs gitmek’ (HRSI,
991)
xızır- ‘kısaltmak, azaltmak’ < *xıs-*
‘kısmak’ (HRSI, 879)
ıçır- ‘içirmek’ < *ıç-* (Kaç.) ‘içmek’
(HRSI, 149)

iz̃ir- ‘içirmek’ < *ış-* ‘içmek’ (HRSl, 142)
ib̃irt̃ir- ‘etrafını dolaştırmak’ < *ib̃irt-*
‘etrafında dolaştırılmak’ (HRSl, 114)
irt̃ir- ‘geçirmek, geçmesini sağlamak’ <
irt- (I) ‘geçmek, geride bırakmak’
(HRSl, 135)
iz̃ir- ‘sarhoş olmak’ (HRSl, 120)
kiç̃ir- (Kaç.) ‘taşımak, nakletmek,
götürmek’ (HRSl, 174)
kirt̃ir- ‘doğratmak, parçalamak’ < *kirt-*
‘doğramak, parçalamak’ (HRSl, 172)
kiz̃ir- ‘geçirmek’ < *kis-* (III) ‘geçmek,
aşmak’ (HRSl, 161)
kiz̃irt̃ir- ‘geçirtirmek’ < *kiz̃irt-* (II)
‘geçirtmek’ (HRSl, 161)
köç̃ir- (Kaç.) ‘taşımak, nakletmek,
götürmek’ (HRSl, 208) Bkz. *köz̃ir-*
(HRSl, 195)
köz̃ir- ‘göçürmek, yerini değiştirmek’ <
kös- ‘göçmek, taşınmak’ (HRSl, 195)
mökeyt̃ir- ‘eğdirmek, büktürmek’ <
mökeyt- ‘eğdirmek, büktürmek’ (HRSl,
255)
oydaz̃ir- ‘sırtüstü düşürmek; (bir
şeyden) düşürmek’ < *oydas-* ‘sırtüstü

düşmek; bir şeyden düşmek’ (HRSl,
297)
paz̃ir- (I) ‘basmak, sıkıştırmak’ < *pas-*
(II) ‘basmak, sıkmak’ (HRSl, 338)
paz̃ir- (II) ‘dua etmek, tapınmak’
(HRSl, 338)
pız̃ir- (I) ‘pişirmek’ < *pıs-* (I) ‘pişmek’
(HRSl, 410)
pız̃ir- (II) ‘olgunlaştırmak,
olgunlaşmasını sağlamak’ < *pıs-* (I)
‘olgunlaşmak’ (HRSl, 410)
poğ̃ur- ‘boğmak’ < *poğ-* ‘boğmak’
(HRSl, 373)
püd̃ir- ‘yapmak, meydana getirmek’ <
püt- ‘yapmak, meydana getirmek’
(HRSl, 405)
sız̃ir- ‘kazımak; sıyırmak’ (HRSl, 546)
sim̃irt̃ir- ‘semirtirmek’ < *sim̃irt-*
‘semirtmek’ (HRSl, 467)
sirt̃ir- ‘fiske attırmak’ < *sirt-* ‘fiske
atmak’ (HRSl, 473)
som̃ir- ‘yıkamak, suya batırmak’ < *som-*
‘yıkamak’ (HRSl, 490)
sürt̃ir- ‘sürdürmek, ovdurmak’ < *sürt-*
‘sürmek, ovmak’ (HRSl, 534)

tartır- ‘çektirmek, sürükletmek’ < *tart-*
‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI, 598)
tüzür- ‘indirmek; düşürmek’ < *tüs-*
‘inmek; düşmek’ (HRSI, 689)
uzır- (I) ‘söndürmek’ (HRSI, 718)
uzır- (II) ‘devirmek; elinden düşürmek’
(HRSI, 718)
üzür- (Sag.) ‘söndürmek’ < *üs-* (Sag.)
‘söndürmek’ (HRSI, 748).

6.2.6. {-I}s-}

ağıs- ‘dökmek, akıtmak’ < *ax-* ‘akmak,
dökülmek’ (HRSI, 28)
artıs- (I) ‘bırakmak, terk etmek’ < *art-*
(I) ‘üzerinden atmak’ (HRSI, 78)
emış- ‘emzirmek’ < *em-* ‘emmek’
(HRSI, 1056)
xamıs- (Sag.) ‘ateşi tutuşturmak’
(HRSI, 796) Krş. *tamıs- (I)* (HRSI, 586)
sıres- (I) ‘destekletmek’ < *süre-*
‘desteklemek’ (HRSI, 480)
tamıs- (I) ‘yakmak, tutuşturmak’ <
**tam-* (I) ‘tutuşmak’ (HRSI, 586) Krş.
Kırg. *tamız- (III)* ‘tutuşturmak’ < *tam-*
(IV) ‘tutuşmak’ (KırgSz, 703-705)
tamıs- (II) ‘damlatmak’ < **tam-* (II)
‘damlamak’ (HRSI, 587) Krş. Kırg.

tamız- (II) ‘damlatmak’ < *tam-* (III)
‘damlamak’ (KırgSz, 703-705).

6.2.7. {-GIs-}

çörgıs- ‘yürütmek; hareket ettirmek’ <
çör- ‘yürümek, hareket etmek’ (HRSI,
998)
xalğıs- ‘bırakmak’ < *xal-* ‘kalmak; geri
kalmak’ (HRSI, 791)
körgıs- ‘muayene ettirmek; göstermek’
< *kör-* ‘görmek, bakmak’ (HRSI, 205)
köyğıs- ‘yakmak, tutuşturmak’ < *köy-*
‘yanmak’ (HRSI, 195)
parğıs- ‘vardırmak, gitmesini sağlamak’
< *par-* ‘varmak’ (HRSI, 346)
pirğıs- ‘verdirmek’ < *pir-* ‘vermek’
(HRSI, 360)
tırgıs- ‘diriltmek, canlandırmak’ (HRSI,
632)
turğıs- ‘(dik bir şekilde) koymak,
yerleştirmek’ < *tur-* ‘durmak’ (HRSI,
679).

6.2.8. {-XIr-}

asxır- ‘yenmek, galip gelmek’ < *as-* (I)
‘yenmek, galip gelmek’ (HRSI, 85)

çisxır- ‘fışkırtmak; sürekli bir şeyler yaptırmak’ (HRSI, 1026)

xasxır- ‘kaçırmak’ < xas- (II) ‘kaçmak’ (HRSI, 821)

iskır- (I) ‘bildirmek’ (HRSI, 136)

iskır- (II) ‘buzağıyı ineğin yanına bırakıp inekten sütün gelmesini sağlamak’ < is- (II) ‘(inek sütü) akmak’ (HRSI, 136)

osxır- ‘kurtarmak’ < os- ‘kurtulmak’ (HRSI, 316)

öskır- ‘büyütmek, yetiştirmek’ < ös- ‘büyümek, yetişmek’ (HRSI, 329)

sışkır- ‘püskürtmek, fışkırtmak’ (HRSI, 781)

siskır- ‘önceden bildirmek, sezdirmek’ < sis- (I) ‘duymak, hissetmek’ (HRSI, 474)

tiskır- ‘kaçırmak, saklamak’ < tis- (I) ‘kaçmak, saklanmak’ (HRSI, 626)

tosxır- ‘doymak’ < tos- ‘doymak’ (HRSI, 655).

6.2.9. {-sır-}

çapsır- ‘yapıştırmak; kapatmak, örtmek’ < çap- ‘kapamak, örtmek’ (HRSI, 940)

xapsır- ‘birleştirmek, giysinin önünü kapamak’ < xap- ‘tutmak, kapmak’ (HRSI, 803).

6.2.10. {-(I)I-}

abıdıI- ‘(beşikte) sallanmak’ < abıt- ‘sallamak’ (HRSI, 22)

açıl- (I) ‘(hava) açılmak’ < as- (III) ‘açmak’ (HRSI, 91)

açıl- (II) (Kaç.) ‘açılmak’ < as- (III) ‘açmak’ (HRSI, 91)

adal- ‘adlandırılmak; söylenmek’ < ada- ‘adlandırmak; söylenmek’ (HRSI, 30)

ağıI- ‘getirmek, alıp getirmek’ (HRSI, 28)

añdarıI- ‘devrilmek, yıkılmak’ < añar- ‘devirmek, yıkmak’ (HRSI, 66)

anıI- ‘zengin olmak; edinilmek, kazanılmak’ < anı- ‘zenginleşmek; edinmek, kazanmak’ (HRSI, 65)

aparıI- ‘götürülmek’ < apar- ‘götürmek’ (HRSI, 67)

artıI- ‘üzerinden atılmak; yüklenmek’ < art- (I) ‘üzerinden atmak; yüklemek’ (HRSI, 78)

atıl- ‘ateş edilmek; atılmak’ < *at-* (I)

‘ateş etmek; atmak’ (HRSI, 87)

axtal- ‘aklanmak’ < *axta-* (I) ‘aklamak’
(HRSI, 90)

ayıl- (I) ‘ayılmak, uyanmak’ (HRSI, 46)

ayıl- (II) ‘(yağmur) kesilmek, durmak’
(HRSI, 46)

azıral- ‘beslenmek’ < *azıra-* ‘beslemek’
(HRSI, 36)

azırıl- ‘ayrılmak, bölünmek’ < *azır-* (II)
‘ayırarak, bölmek’ (HRSI, 37)

çabil- ‘kapanmak; örtülmek; sarılmak’
< *çap-* ‘kapamak; örtmek; sarmak’
(HRSI, 914)

çabırıl- ‘küçültülmek, azaltılmak’ <
çabır- ‘küçültmek, azaltmak’ (HRSI,
915)

çağıl- ‘sürülmek, sıvanmak’ < *çax-*
‘sürmek, sıvamak’ (HRSI, 917)

çalal- ‘meraya sürülmek, otlağa
sürülmek’ < *çala-* ‘meraya sürmek,
otlağa sürmek’ (HRSI, 931)

çapsırıl- ‘yapıştırılmak, tutkallanmak’ <
çapsır- ‘yapıştırmak, tutkallamak’
(HRSI, 941)

çarıdıl- (I) ‘aydınlanmak’ < *çarıt-* (I)
‘(aydınlatmak için) yakmak’ (HRSI,
949)

çarıdıl- (II) ‘açıklanmak,
yorumlanmak’ < *çarıt-* (II) ‘açıklamak,
yorumlamak’ (HRSI, 949)

çarıdıl- (III) ‘bildirilmek, haber
verilmek’ < *çarıt-* (III) ‘bildirmek,
haber vermek’ (HRSI, 949)

çarıl- ‘yarılmak’ < *çar-* ‘yarmak’
(HRSI, 949)

çastal- (IV) ‘(başının altına, yatağın
başucuna) konulmak; serilmek,
yayılmak’ < *çasta-* ‘(başının altına,
yatağın başucuna) koymak; sermek,
yaymak’ (HRSI, 952)

çasxarıl- ‘avunmak, ikna edilmek’ <
çasxar- (I) ‘avutmak, ikna etmek’
(HRSI, 954)

çayal- ‘meydana gelmek; doğmak’ <
çaya- ‘meydana getirmek; yaratmak’
(HRSI, 925)

çayıl- (I) ‘yıkılmak, sudan geçirilmek’
< *çay-* (I) ‘yıkamak’ (HRSI, 929)

çayıl- (II) ‘dökülmek’ < *çay-* (III)
‘dökmek’ (HRSI, 929)

çayıl- (III) ‘dağılmak, yayılmak’ < çay- (III) ‘yaymak’ (HRSl, 929)

çayıl- (IV) ‘kalaylanmak’ < çay- (IV) ‘kalaylamak’ (HRSl, 929)

çaylal- ‘toparlanmak, düzene sokulmak’ < çayla- (II) ‘toparlamak, düzene sokmak’ (HRSl, 927)

çayxal- ‘sallanmak’ < çayxa- ‘sallamak’ (HRSl, 928)

çazal- (I) ‘iyileşmek’ < çaza- (I) ‘iyileştirmek’ (HRSl, 923)

çazal- (II) ‘bezenmek, süslenmek; yenilenmek’ < çaza- (II) ‘bezemek, süslemek; yenilemek’ (HRSl, 920)

çazal- (III) ‘yontulmak’ < çaza- (III) ‘yontmak’ (HRSl, 921)

çazal- (IV) ‘kurulmak, yapılmak’ < çaza- (IV) ‘(yuva) kurmak, yapmak’ (HRSl, 921)

çazal- (V) ‘(uzun bir hayat) yaşanmak’ < çaza- (V) ‘(uzun bir hayat) yaşamak’ (HRSl, 921)

çazal- (VI) ‘(bir şey yapmaya) niyetlenmek’ (HRSl, 921)

çazıl- (I) ‘iyileşmek’ < ças- (I) ‘iyileşmek’ (HRSl, 923)

çazıl- (II) ‘serilmek, yayılmak’ < ças- (II) ‘sermek, yaymak’ (HRSl, 923)

çığıl- (I) ‘kıvrılmak; büzülme, buruşmak’ (HRSl, 1015)

çığıl- (II) ‘devrilmek, düşmek’ (HRSl, 1015)

çığırıl- ‘büzülme, buruşmak’ < çığır- ‘büzme, buruşturmak’ (HRSl, 1015)

çul- ‘yığılmak’ < çığ- (I) ‘yığmak’ (HRSl, 1027)

çurıl- ‘kırısmak; (utanç, soğuk vb.) bükülmek, büzülme’ (HRSl, 1029)

çırtıl- ‘yırılmak’ < çırt- (I) ‘yırtmak’ (HRSl, 1025)

çızıl- ‘ovulmak, sürülmek’ < çıs- ‘ovmak, sürmek’ (HRSl, 1016)

çıl- ‘(yemek) yenmek’ < çı- ‘yemek’ (HRSl, 978)

çırıl- ‘kırılmak, yarılmak’ < çır- ‘kırmak, yarmak’ (HRSl, 979)

çıştırıl- ‘(ipe) boncuk dizilmek’ < çıştır- ‘(ipe) boncuk dizdirmek, (ipe) ‘ (HRSl, 980)

çüül- ‘sivrilme, bilenme’ < çüü- ‘sivirleşmek, bilemek’ (HRSl, 980)

çitiril- ‘yetiştirilmek’ < *çitir-*
‘yetiştirmek’ (HRSI, 973)
çizil- ‘dizilmek’ < *çis-* (I) ‘dizmek’
(HRSI, 976)
çobıral- (Kaç.) ‘özensiz olmak, titiz
olmamak’ (HRSI, 982)
çooxtal- ‘konuşulmak, anlatılmak’ <
çooxta- ‘konuşmak, anlatmak’ (HRSI,
989)
çoxtal- ‘yoklanmak, kontrol edilmek’ <
çoxta- ‘yoklamak, kontrol etmek’
(HRSI, 993)
çuçal- ‘(saç) açılmak, çözülme’ <
çuça- ‘(saç) açmak, çözmek’ (HRSI,
1008)
çuğıl- ‘yaltaklanmak’ (HRSI, 1002)
çulıl- ‘koparılmak, yolunmak’ < *çul-*
‘koparmak, yolmak’ (HRSI, 1004)
eel- ‘eğilmek, bükülmek’ < *eg-* ‘eğmek,
bükme’ (HRSI, 1059)
xaarıl- ‘kızarmak; yanmak’ < *xaar-* (I)
‘kızartmak; yakmak’ (HRSI, 767)
xabil- (I) ‘yakalanmak, tutulmak’ <
xap- ‘yakalamak, tutmak’ (HRSI, 769)
xabil- (II) ‘yanmak, tutuşmak, alev
almak’ (HRSI, 769)

xabırıl- ‘eğilmek, bükülmek’ < *xabır-*
‘eğmek, bükme’ (HRSI, 770)
xacılal- ‘(kürke kenar) dikilmek,
çekilmek’ < *xacıla-* ‘(kürke kenar)
dikmek, çekmek’ (HRSI, 829)
xadarıl- ‘otlatılmak; korunmak’ <
xadar- ‘otlatmak; korumak’ (HRSI,
773)
xadıl- (I) ‘değmek, dokunmak’ (HRSI,
774)
xadıl- (II) ‘bükülmek, sarılmak’ < *xat-*
(III) ‘bükme, sarmak’ (HRSI, 774)
xağıl- (I) ‘(toz) silkelenmek’ < *xax-* (I)
‘(toz) silkelemek’ (HRSI, 772)
xañırıl- ‘kudurmak, öfkelenmek’
(HRSI, 802)
xaptal- ‘çuvala koyulmak’ < *xapta-*
‘çuvala koymak’ (HRSI, 804)
xaptırıl- ‘yakalanmak, tutulmak’ <
xaptır- ‘yakalanmak, tutulmak’ (HRSI,
804)
xarıl- (I) ‘sürçmek, takılmak’ (HRSI,
817)
xarıl- (II) ‘hırıldamak’ (HRSI, 817)
xarıl- (III) (Koyb.) ‘kederlenmek,
üzülmek’ (HRSI, 817)

xastal- ‘soyulmak’ < *xasta-* (I)
‘soymak’ (HRSI, 820)
xaxtal- (I) ‘silkelenmek’ < *xaxta-*
‘silkelemek’ (HRSI, 827)
xaynadıl- ‘kaynatılmak’ < *xaynat-*
‘kaynatmak’ (HRSI, 784)
xazal- (I) ‘iğneyle tutturulmak;
sokulmak, batırılmak; dikilmek’ < *xaza-*
‘iğneyle tutturmak; sokmak, batırmak;
dikmek’ (HRSI, 775)
xazal- (II) ‘takılmak, sataşmak,
musallat olmak’ (HRSI, 775)
xazıl- ‘kazılmak’ < *xas-* (I) ‘kazmak’
(HRSI, 778)
xazırıl- ‘çevrilmek, ters çevrilmek’ <
xazır- ‘çevirmek, ters çevirmek’ (HRSI,
780)
xıǵırıl- ‘okunmak’ < *xıǵır-* (II)
‘okumak’ (HRSI, 874)
xınal- ‘sempati duymak, cana yakın
bulmak’ (HRSI, 891)
xırǵal- ‘(tüy, yün) düşmek, dökülmek’
(HRSI, 896)
xırıl- (I) ‘kazınmak’ < *xır-* (I) ‘kazımak’
(HRSI, 900)

xırıl- (II) ‘yok edilmiş olmak, kitleler
halinde kırılmak’ < *xır-* (II) ‘yok etmek,
kırmak’ (HRSI, 900)
xıstıl- ‘tıkılmak; sıkışık bir yerde
olmak’ < *xıstı-* ‘kısırmak’ (HRSI, 903)
xıstırıl- ‘kısıtılmak’ < *xıstır-* (I)
‘kısırmak’ (HRSI, 904)
xıyıl- ‘kesilmek’ < *xıy-* (I) ‘kesmek’
(HRSI, 884)
xıyıştırıl- ‘(uçları) farklı yönlere
ayrılmak; bozulmak’ < *xıyıştır-* ‘(uçları)
farklı yönlere ayırmak; bozmak’ (HRSI,
885)
xıyral- ‘eğrilmek, bükülmek, çarpık
olmak’ (HRSI, 883)
xızıl- (I) ‘basılmak, sıkılmak’ < *xıs-* (I)
‘basmak, sıkmak’ (HRSI, 878)
xızıl- (II) ‘asılmak, ipe serilmek’ < *xıs-*
(II) ‘asmak, ipe sermek’ (HRSI, 878)
xızırıl- ‘kısalma, azalma’ < *xızır-*
‘kısaltmak, azaltmak’ (HRSI, 879)
xodırıl- ‘sökülmek; koparılmak’ <
xodır- ‘sökme, koparmak’ (HRSI, 833)
xoñnaxtal- ‘toplanmak, düzene
sokulmak’ < *xoñnaxta-* ‘toplamak,
düzene sokmak’ (HRSI, 843)

xoorıl- ‘kavrulmak’ < *xoor-* ‘kavurmak’
(HRSI, 845)

xoostal- ‘resim yapılmak, tasvir
edilmek; desen yapılmak; bezenmek’ <
xoosta- ‘resim yapmak, tasvir etmek;
desen yapmak, bezemek’ (HRSI, 846)

xoradıl- ‘harcanmak, israf edilmek’ <
xorat- ‘boşa harcamak, israf etmek’
(HRSI, 848)

xorıl- ‘tedirgin olmak, paniklemek’
(HRSI, 851)

xoxtal- ‘soyulmak, kazılmak, oyulmak’
< *xoxta-* ‘soymak, kazmak, oymak’
(HRSI, 854)

xoyral- ‘eğrilmek, bükülmek;
kıvrılmak’ (HRSI, 836)

xozıl- ‘katılmak, ilave edilmek’ < *xos-*
(I) ‘katmak, ilave etmek’ (HRSI, 834)

xudul- ‘kurtulmak’ (HRSI, 858)

xurudıl- ‘kurutulmak’ < *xurut-*
‘kurutmak’ (HRSI, 867)

xurul- ‘buruşmak, kırışmak; kararsız
olmak’ (HRSI, 867)

xutul- ‘kurtulmak’ (HRSI, 870)

xuyuxtal- ‘kenarı yakılmak, tüyleri
yakılmak’ < *xuyuxta-* ‘kenarını yakmak,
tüylerini yakmak’ (HRSI, 872)

ıdıl- ‘yırtılmak, yıpranmak’ (HRSI,
1035)

ığıl- ‘toplanmak, yığılmak’ < *ıx-*
‘toplanmak, yığılmak’ (HRSI, 1034)

ılçal- ‘ezilmek’ < *ılça-* ‘ezmek’ (HRSI,
1040)

ımaxtal- ‘ezilmek, yoğrulmak’ <
ımaxta- ‘ezmek, yoğurmak’ (HRSI,
1040)

ırğal- ‘çengele takılmak, çengelle
tutulmak’ < *ırğa-* (II) ‘takılmak,
ilişmek’ (HRSI, 1045)

ırğaxtal- ‘çengele takılmak, çengelle
tutulmak’ < *ırğaxta-* ‘çengele takmak,
çengelle tutmak’ (HRSI, 1045)

ırıl- ‘(kumaş) yırtılmak; (toprak) yer yer
yarılmak’ (HRSI, 1048)

ıstal- ‘tütsülenmek’ < *ısta-* ‘tütsülemek’
(HRSI, 1049)

ıxçal- ‘(toz halindeki malzemeler)
yerleştirilmek, sıkıştırılmak’ < *ıxça-*
‘(toz halindeki malzemeler) yerleşmek,
sıkışmak (HRSI, 1050)

ıymal- ‘ezilmek, çiğnenmek’ < *ıyma-*
‘ezmek, çiğnemek’ (HRSI, 1037)

ızıl- ‘gönderilmek, yollanmak’ < *ıs-* (I)
‘göndermek, yollamak’ (HRSI, 1036)

ibestel- ‘parçalanmak; parça parça
kesilmek’ < *ibeste-* ‘parçalamak; parça
parça kesmek’ (HRSI, 113)

ibiril- ‘dönmek; ters yüz edilmek’ <
ibir- ‘döndürmek; ters yüz etmek’
(HRSI, 114)

içil- (Kaç.) ‘içilmek’ < *iç-* (Kaç.)
‘içmek’ (HRSI, 149)

idil- ‘edilmek, yapılmak’ < *it-* ‘etmek,
yapmak’ (HRSI, 116)

idil- ‘itilmek’ < *it-* ‘itmek’ (HRSI, 140)

igel- ‘testereyle kesilmek’ < *ige-*
‘testereyle kesmek’ (HRSI, 115)

iksel- ‘sallanmak, sarsılmak; usanmak’
< *ikse-* ‘sallamak, sarsmak; usandırmak’
(HRSI, 121)

ilgel- ‘elemek; elekten geçirilmek’ <
ilge- ‘elekten geçirmek’ (HRSI, 122)

ilil- ‘takılmak; asılmak’ < *il-* (I)
‘takmak; asmak’ (HRSI, 144)

imnel- ‘şifa bulmak, iyi olmak’ < *imne-*
‘tedavi etmek’ (HRSI, 125)

iñderil- ‘devrilmek, yıkılmak’ < *iñder-*
‘devirmek, yıkmak’ (HRSI, 128)

inel- ‘kederlenmek, efkarlanmak’
(HRSI, 127)

iñertel- ‘(yoğurt, süt) ekşimesi
sebebiyle üzeri ince bir tabakayla
kaplanmak’ (HRSI, 145)

innel- ‘işaretlenmek, damgalanmak’ <
inne- ‘işaretlemek, damgalamak’
(HRSI, 127)

iñzeril- ‘(eskilikten) yıkılmak, tahrip
olmak’ (HRSI, 128)

iptel- ‘düzeltmek, ayarlanmak’ < *ipte-*
‘düzeltmek, ayarlamak’ (HRSI, 129)

iskiril- ‘bildirilmek, haber verilmek’ <
iskir- (I) ‘bildirmek, haber vermek’
(HRSI, 136)

istel- ‘(deri) işlenmek, tabaklanmak;
yapılmak, imal edilmek’ < *iste-* ‘(deri)
işlemek, tabaklamak; yapmak, imal
etmek’ (HRSI, 137)

istil- ‘işitilmek, duyulmak’ < *is(t)-*
‘dinlemek, duymak’ (HRSI, 138)

izel- ‘yıkılmak, dağılmak’ < *ize-* (II)
‘yıkmak, dağıtmak’ (HRSI, 117)

izil- ‘(sabun) erimek, köpürmek’ (HRSI, 119)

izil- ‘içilmek’ < *ış-* ‘içmek’ (HRSI, 142)

izıldırıl- ‘eritilmek, köpürtülmek’ < *izıldır-* (I) ‘eritmek, köpürtmek’ (HRSI, 119)

kebirekte- ‘kütükten köprü olmak’ < *kebirekte-* ‘dereyi kütüklerin üzerinden basarak geçmek’ (HRSI, 156)

kiptel- ‘(giyim hakkında) iyi durmak, güzel durmak’ < *kipte-* (I) ‘(kalıba) geçirmek’ (HRSI, 168)

kirekte- ‘ihtiyaç duyulmak’ < *kirekte-* ‘ihtiyaç duymak, gereksinim duymak’ (HRSI, 169)

kiril- ‘gerinmek, kendini germek’ (HRSI, 170)

kizel- ‘yanmak; kızarmak’ (HRSI, 160)

kizil- ‘(ekin) biçilmek’ < *kis-* (I) ‘(ekin) biçmek’ (HRSI, 160)

ködüril- ‘kaldırılmak; yükseltilmek’ < *ködür-* ‘kaldırmak, yükseltmek’ (HRSI, 192)

kömül- ‘gömülmek’ < *köm-* ‘gömmek’ (HRSI, 200)

közıldil- ‘gösterilmek, belirtilmek’ < *közit-* ‘göstermek, belirtmek’ (HRSI, 194)

közil- ‘(çocuklar) uzamak, büyümek, yetişmek’ (HRSI, 195)

kümüstel- ‘gümüşle kaplanmak’ < *kümüste-* ‘gümüşle kaplamak’ (HRSI, 215)

kürel- ‘kürünmek’ < *küre-* ‘kürümek’ (HRSI, 218)

maxtal- ‘övülmek, takdir edilmek’ < *maxta-* ‘övmek, takdir etmek’ (HRSI, 239)

mayıl- ‘yorulmak, yorgun düşmek’ (HRSI, 229)

mazuttal- ‘mazot koymak’ < *mazutta-* ‘mazot koymak’ (HRSI, 228)

mondıl- ‘hafifçe sallanmak; dalgalanmak’ (HRSI, 251)

naacılal- ‘tazelenmek, yenilenmek’ < *naacıla-* ‘tazelemek, yenilemek’ (HRSI, 264)

naarıl- ‘çarpmak, dokunmak’ < *naarı-* ‘dokunmak, değmek’ (HRSI, 263)

namal- (I) ‘monoton veya sıkıcı bir şekilde konuşmak’ (HRSI, 267)

namal- (II) ‘bir yöne doğru yönelmek’
< **nama- (II)** ‘yönlendirmek’ (HRSI, 267)
namzıl- ‘nazlanmak, cilvelenmek’
(HRSI, 267)
nancıl- ‘ezilmek, eğilmek’ < **nancı-**
‘bükme, eğme’ (HRSI, 270)
naylal- ‘şüphe edilmek; sitem edilmek’
< **nayla-** ‘şüphe etmek; sitem etmek’
(HRSI, 265)
nayral- (I) ‘dağılmak, yıkılmak’ <
nayra- (I) ‘gevşemek, zayıflamak’
(HRSI, 265)
nayral- (II) ‘kımıldanmak,
dalgalanmak’ < **nayra- (II)**
‘kımıldamak, dalgalanmak’ (HRSI, 265)
nural- ‘fazla olgunlaşmış olmak’ <
nura- ‘olgunlaşmak’ (HRSI, 290)
nuxçal- (Sag.) ‘sıklaşmak,
yoğunlaşmak’ (HRSI, 290)
nıxıl- ‘bastırılmak, sıkıştırılmak’ < **nıxı-**
‘bastırmak, sıkıştırmak’ (HRSI, 290)
nıxtal- ‘sıkıştırarak yerleştirilmek’ <
nıxta- ‘sıkıştırarak yerleştirmek’ (HRSI, 289)

niiktel- (I) ‘hafiflemek, kolaylaşmak’ <
niikte- (I) ‘hafifletmek’ (HRSI, 277)
niiktel- (II) ‘ucuzlamak’ < **niikte- (II)**
‘ucuzlamak’ (HRSI, 277)
nuul- ‘(göz) kapanmak’ < **nuğ- (I)**
‘gözünü kapamak’ (HRSI, 285)
odurtıl- ‘oturtulmak, dikilmek’ < **odirt-**
‘oturtmak, dikmek’ (HRSI, 295)
oñarıl- ‘ayılmak, kendine gelmek’ <
oñar- ‘anlamak, kavramak’ (HRSI, 303)
oodıl- ‘kırılmak’ < **oot-** ‘kırmak’ (HRSI, 306)
ooxtal- ‘ufalanmak, doğranmak,
parçalanmak’ < **ooxta- (I)** ‘ufalamak,
doğramak, parçalamak’ (HRSI, 308)
oral- ‘sarınmak, dolanmak’ < **ora-**
‘sarmak, dolamak’ (HRSI, 310)
oyıl- ‘oyulmak’ < **oy-** ‘oymak’ (HRSI, 299)
oynal- ‘(piyango) oynanmak, çekilmek’
< **oyna-** ‘oynamak’ (HRSI, 298)
örtel- ‘yakılmak, yanmak’ < **örte-**
‘yakmak’ (HRSI, 329)
paalal- ‘değer biçilmek, fiyat verilmek’
< **paala-** ‘değer biçmek, fiyat vermek’
(HRSI, 332)

palçaxtal- ‘kirlenmek, bulanmak’ <
palçaxta- ‘kirletmek, pisletmek’ (HRSI, 343)
palğal- ‘bağlanmak, örülmek’ < **palğa-**
‘bağlamak, örmek’ (HRSI, 342)
palğastal- ‘kirletilmek, çamura
bulanmak’ < **palğasta-** ‘kirletmek,
çamura bulamak’ (HRSI, 342)
pastal- ‘başlanmak’ < **pasta-** ‘başlamak’
(HRSI, 350)
pazıl- (I) ‘basılmak, sıkıştırılmak’ <
pas- (II) ‘basmak’ (HRSI, 337)
pazıl- (II) ‘yazılmak, yayımlanmak’ <
pas- (III) ‘yazmak’ (HRSI, 337)
pazıl- (III) ‘kapatılmak’ < **pas- (IV)**
‘kapatmak’ (HRSI, 337)
pazırıl- ‘sıkıştırılmak, ezilmek’ < **pazır-**
(I) ‘sıkıştırmak, ezmek’ (HRSI, 339)
piğıl- ‘eğilmek, bükülmek; yenilmek’ <
pıx- ‘eğmek, bükmek; yenmek’ (HRSI, 409)
pızıl- ‘biçilmek’ < **pıs- (II)** ‘biçmek’
(HRSI, 410)
pızırıl- ‘pişirilmek’ < **pızır- (I)**
‘pişirmek’ (HRSI, 411)

pıdel- ‘kirlenmek, pislenmek’ < **pıde-**
‘kirletmek, pisletmek’ (HRSI, 363)
piktel- ‘kapanmak, kilitlenmek’ < **pikte-**
‘kapamak, kilitlemek’ (HRSI, 358)
pıldırıl- ‘(gramer) bildirmek’ < **pıldır-**
‘bildirmek’ (HRSI, 364)
piletel- ‘hazırlanmak’ < **pilete-**
‘hazırlamak’ (HRSI, 359)
piriğıl- ‘birleşmek, birikmek’ < **pirik-**
‘birleşmek, birikmek’ (HRSI, 368)
pirıl- ‘verilmek’ < **pir-** ‘vermek’ (HRSI, 361)
polıl- ‘yapılmış olmak, gerçekleşmek’ <
pol- ‘olmak, yapılmak’ (HRSI, 379)
pölıl- ‘bölünmek’ < **pöl-** ‘bölmek’
(HRSI, 388)
pörtıl- ‘damarına basılmak’ < **pört-**
‘damarına basmak’ (HRSI, 389)
pudal- (Kaç.) ‘çekilmek, karıştırılmak’
(HRSI, 395)
puğul- ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 395)
puğurıl- ‘kıvranmak’ (HRSI, 395)
pulğal- ‘karıştırılmak, yoğrulmak’ <
pulğa- ‘karıştırmak, yoğurmak’ (HRSI, 398)

purğıl- ‘(kadınlar) sürekli ev işleriyle uğraşmak’ (HRSI, 400)

purıl- ‘dönmek, geri dönmek’ (HRSI, 402)

purul- (Kız.) ‘dönmek, geri dönmek’ (HRSI, 401)

pustal- ‘buz kesilmek, donmak’ <

pusta- (I) ‘buz kesmek, donmak’ (HRSI, 402)

putxal- ‘karıştırılmak; müdahale edilmek’ < **putxa-** ‘karışmak; müdahale etmek’ (HRSI, 402)

puzal- ‘kırılmak, parçalanmak’ < **puza-** ‘kırmak, parçalamak’ (HRSI, 396)

puzul- ‘paramparça olmak, tuzla buz olmak’ (HRSI, 396)

püdiril- ‘yapılmak, kurulmak, inşa edilmek’ < **püdir-** ‘yapmak, kurmak, inşa etmek’ (HRSI, 405)

pügül- ‘bükülmek, eğilmek’ < **pük-** ‘bükmek, eğmek’ (HRSI, 404)

püktel- ‘eğilmek, bükülmek’ < **pükte-** ‘eğmek, bükmek’ (HRSI, 406)

pülestel- ‘karartılmak’ < **püleste-** ‘karartmak’ (HRSI, 406)

püril- ‘kıvrılmak, büzülmek’ (HRSI, 407)

saadal- (I) ‘alıkonulmak’ < **saada- (I)** ‘gecikmek’ (HRSI, 418)

saadal (II) ‘(ağlayan bebek) sakinleşmek’ < **saada- (II)** ‘(ağlayan bebek) sakinleşmek’ (HRSI, 418)

saal- ‘sağılmak’ < **sağ-** ‘sağmak’ (HRSI, 419)

sabil- (I) ‘vurmak, çarpmak’ < **sap-** ‘vurmak, çarpmak’ (HRSI, 423)

sabil- (II) ‘sallanmak; meyilli olmak’ (HRSI, 423)

sabınnal- ‘köpürmek’ < **sabınn-** ‘sabunlamak’ (HRSI, 423)

sadıl- ‘satılmak’ < **sat-** ‘satmak’ (HRSI, 430)

sağıl- ‘ışıl ışıl parlamak, ışıldamak, parıldamak’ (HRSI, 426)

salğıl- ‘dalgalanmak, çalkalanmak; dökülmek’ (HRSI, 437)

samırıl- ‘boşaltılmak’ < **samır- (I)** ‘boşaltmak’ (HRSI, 442)

sanal- ‘sayılmak, hesaplanmak’ < **sana-** ‘saymak, hesaplamak’ (HRSI, 442)

saptal- ‘sap takılmak’ < *sapta-* (I) ‘sap takmak’ (HRSl, 445)

sarıl- ‘sarılmak’ < *sarı-* ‘sarmak’ (HRSl, 451)

sayal- ‘açılmak, çözülmek; sökölmek’ < *saya-* ‘açmak, çözmek; sökmek’ (HRSl, 432)

sayaxtal- ‘seyrekleştirilmek’ < *sayaxta-* ‘seyrekleştirmek’ (HRSL, 432)

saybal- ‘bozulmak; dağılmak, yıkılmak’ < *sayba-* ‘bozmak; dağıtmak, yıkmak’ (HRSl, 432)

sayral- ‘kuruyup çatlamak’ < *sayra-* (Sag.) ‘kuruyup çatlamak’ (HRSL, 434)

sazıl- (I) ‘itilmek, dürtölmek’ < *sas-* (I) ‘itmek, dürtmek’ (HRSl, 431)

sazıl- (II) ‘saçılmak’ < *sas-* (II) ‘saçmak’ (HRSl, 431)

sıbal- (I) ‘sıvanmak, sıva sürölmek’ < *sıba-* (I) ‘sıvamak, sıva sürmek’ (HRSl, 538)

sıbal- (II) ‘(içki) damıtılmak’ < *sıba-* (II) ‘(içki) damıtmak’ (HRSl, 538)

sıbırıl- (I) ‘süpürölmek’ < *sıbir-* ‘süpürmek’ (HRSl, 539)

sıbırıl- (II) ‘düşmek, inmek’ (HRSl, 539)

sığarıl- ‘çıkartılmak; kovulmak; sökölmek’ < *sığar-* ‘çıkarmak; kovmak; sökmek’ (HRSl, 543)

sığıl- ‘solmak, tazeliğini kaybetmek’ (HRSl, 544)

sığlal- ‘dikilmek’ < *sığla-* ‘dikmek’ (HRSl, 544)

suncaxtal- ‘yararak girmek’ < *suncaxta-* ‘çaka çaka sokmak’ (HRSl, 564)

sural- ‘şişirilmek, kabarmak’ < *sura-* ‘şişmek, kabarmak’ (HRSl, 564)

sılal- (I) ‘kirlenmek, lekelenmek’ < *sıla-* (I) ‘kirletmek, lekelemek’ (HRSl, 549)

sılal- (II) ‘ağlamak, ağlayıp sızlamak’ (HRSl, 549)

sındırıl- ‘kırılmak, parçalanmak’ < *sındır-* ‘kırmak, parçalamak’ (HRSl, 554)

sırbal- ‘karışmak, dolanmak’ < *sırba-* ‘karıştırmak, dolamak’ (HRSl, 558)

sırıl- (I) ‘dikilmek’ < *sırı-* ‘dikmek’ (HRSl, 560)

sırl- (II) ‘takılmak, ilişmek, yapışmak’ (HRSl, 561)

sırlal- ‘boya yapılmak’ < *sırla-* (I) ‘boyamak’ (HRSl, 559)

sısxarıl- ‘(yağ) eritilmek, eritilerek çıkarılmak’ < *sısxar-* ‘(yağı) eritmek, eritip çıkarmak’ (HRSl, 562)

sısxırıl- ‘sızmak’ (HRSl, 562)

sıxtal- ‘nemlenmek, ıslanmak’ < *sıxta-* (II) ‘ıslatmak’ (HRSl, 562)

sızıl- ‘sızmak, yayılmak’ (HRSl, 546)

sızırıl- ‘kazınmak; soyulmak, sıyrılmak’ < *sızır-* ‘kazımak; soymak, sıyırmak’ (HRSl, 547)

sızıxtal- ‘çatlamak’ < *sızıxta-* ‘çatlamak’ (HRSl, 547)

sıbırıl- (I) (Kaç.) ‘süpürülmek’ < *sıbır-* (I) ‘süpürmek’ (HRSl, 476)

sıbırıl- (II) ‘(pantolon) düşmek, inmek’ < *sıbır-* (II) ‘(pantolon) indirmek’ (HRSl, 476)

siil- ‘çizilmek’ < *sig-* (III) ‘çizmek’ (HRSl, 464)

silel- ‘çekip gitmek, defolmak’ (HRSl, 477)

silgıl- ‘sarsılmak, sallanmak’ < *silik-* ‘sarsmak, sallamak’ (HRSl, 477)

silostal- ‘(yeşil otlardan) yem yapılmak’ < *silosta-* ‘(yeşil otlardan) yem yapmak’ (HRSl, 466)

sinel- ‘ölçülmek’ < *sine-* ‘ölçmek’ (HRSl, 469)

siskırıl- ‘püskürtülmek, fişkırtılmak’ < *siskır-* ‘püskürtmek, fişkırtmak’ (HRSl, 481)

sistıl- ‘çözülmek, açılmak’ < *sis(t)-* ‘çözmek, açmak’ (HRSl, 474)

sobırıl- ‘karışmak; savrulmak’ < *sobır-* ‘karıştırmak, savurmak’ (HRSl, 485)

soğıl- (I) ‘(çorap, dantel) örülmek’ < *sox-* (I) ‘(çorap, dantel) örmek’ (HRSl, 486)

soğıl- (II) ‘kesilmek; dövülmek, ufalanmak’ < *sox-* (II) ‘kesmek; dövmek, ufalamak’ (HRSl, 486)

somnal- ‘belirmek, tasvir edilmek’ < *somna-* ‘betimlemek, tasvir etmek’ (HRSl, 490)

sool- ‘(sıvı) azalmak, eksilmek’ (HRSl, 493)

sorıl- ‘emilmek’ < *sor-* ‘emmek’ (HRSl, 497)

soyıl- ‘soyulmak, yüzülmek’ < *soy-* (I) ‘soymak, yüzmek’ (HRSl, 488)

soytil- ‘(dere, kabuk) yüzülmek, soyulmak’ (HRSl, 488)

söğil- ‘sökülmek’ < *sök-* (I) ‘sökme’ (HRSl, 502)

sööl- ‘uzatılmak, gerilmek’ < *söö-* ‘uzatmak, germek’ (HRSl, 506)

söörtel- ‘çekilmek, sürüklenmek’ < *söörte-* ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSl, 507)

söptel- ‘çöp atılmak’ < *söpte-* ‘çöp atmak’ (HRSl, 507)

sörgel- ‘sarılmak, dolanmak’ < *sörge-* ‘sarmak, dolamak’ (HRSl, 507)

sözüril- ‘çekilmek, sürüklenmek’ < *sözür-* ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSl, 503)

subal- ‘açılmak, sökülmek’ < *suba-* ‘açmak, sökmek’ (HRSl, 515)

suğarıl- ‘sulanmak’ < *suğar-* ‘sulamak’ (HRSl, 517)

suğırıl- ‘(tükürük) salgılamak’ (HRSl, 519)

suğlal- ‘sulanmak, su verilmek’ < *suğla-* ‘sulamak’ (HRSl, 518)

surıl- ‘sorulmak’ < *sur-* ‘sormak’ (HRSl, 523)

surnextal- ‘(saçak buzu) meydana gelmek, oluşmak’ < *surnexta-* ‘(su) ince bir biçimde atmak’ (HRSl, 523)

sustıl- (I) ‘almak, çekmek’ (HRSl, 524)

sustıl- (II) ‘çıkma’ (HRSl, 524)

suurıl- ‘çıkarılmak; sökülmek; işten kovulmak’ < *suur-* ‘çıkarmak; sökmek; işten kovmak’ (HRSl, 526)

suuxtal- ‘sıvılaşmak’ < *suuxta-* ‘ishal olmak’ (HRSl, 526)

suyal- ‘(hayvan) zayıflamak’ (HRSl, 519)

suzıl- ‘almak, çekmek’ < *sus-* ‘almak, çekmek’ (HRSl, 519)

süril- ‘sürülmek, kovulmak’ < *sür-* ‘sürmek, kovmak’ (HRSl, 533)

sürtıl- ‘sürülmek, ovulmak’ < *sürt-* ‘sürmek, ovmak’ (HRSl, 534)

süül- (I) ‘süzülmek’ < *süg-* (I) ‘süzme’ (HRSl, 536)

süül- (II) ‘uzanmak, esnemek’ < *süg-* (II) ‘uzatmak, germek’ (HRSl, 536)

süürel- ‘depresif olmak; çökmek’

(HRSI, 537)

süzül- ‘(kıyafet, giysi) yırtılmak’

(HRSI, 528)

taarıl- ‘ekilmek’ < **taarı-** ‘ekmek’

(HRSI, 567)

tabıl- (I) ‘bulunmak’ < **tap- (I)** ‘bulmak’

(HRSI, 569)

tabıl- (II) ‘seçilmek’ < **tap- (II)**

‘seçmek’ (HRSI, 569)

tabırıl- ‘kivrıla kivrıla gitmek, zikzak

yaparak gitmek’ (HRSI, 570)

tağıl- ‘zorlanmak’ < **tağı-** ‘zorlamak’

(HRSI, 572)

talal- ‘kırılmak; yırtılmak; dağılmak’ <

tala- ‘kırmak; yıkmak; dağıtmak’

(HRSI, 580)

tamıl- ‘tutuşmak, yanmak’ (HRSI, 587)

tanıl- ‘tanınmak’ < **tanı-** ‘tanımak’

(HRSI, 588)

tanıxtal- ‘işaretlenmek’ < **tanıxta-**

‘işaretlemek’ (HRSI, 589)

taptal- ‘(demir) dövülmek’ < **tapta-**

‘(demiri) dövmek’ (HRSI, 592)

taral- ‘taranmak’ < **tara- (I)** ‘taramak’

(HRSI, 593)

tartıl- ‘çekilmek, sürüklenmek’ < **tart-**

‘çekmek, sürüklemek’ (HRSI, 598)

tastal- ‘atılmak, fırlatılmak’ < **tasta-**

‘atmak, fırlatmak’ (HRSI, 601)

taxtal- ‘basarak sıkıştırılmak, düz bir

duruma getirilmek’ < **taxta-** ‘basarak

sıkıştırmak’ (HRSI, 604)

taynal- ‘çiğnenmek, geniş getirilmek’ <

tayna- ‘çiğnemek, geniş getirmek’

(HRSI, 577)

tazıl- ‘taşınmak, götürülmek’ < **tazı-**

‘taşımak, götürmek’ (HRSI, 575)

tıdıl- ‘yırtılmak, parçalanmak’ < **tıt-**

‘yırtmak, parçalamak’ (HRSI, 699)

tuğıl- ‘sokulmak; toplanmak’ (HRSI,

698)

tumıl- ‘dinmek, kesilmek’ (HRSI, 701)

tısxal- (I) ‘ağır davranmak, acele

etmemek’ (HRSI, 708)

tısxal- (II) ‘(hamur) açılmak,

yoğrulmak’ < **tısxal-** ‘(hamur) açmak,

yoğurmak’ (HRSI, 708)

tıxtal- ‘tedarik edilmek, donatılmak;

sıkıştırılmak’ < **tıxta-** ‘tedarik etmek,

donatmak; sıkıştırmak’ (HRSI, 708)

tızıl- ‘yatıştırılmak, dindirilmek;
durdurulmak, zaptedilmek’ < *tıs-*
‘yatıştırmak, dindirmek; durdurmak,
zaptetmek’(HRSI, 700)
tığıl- ‘dikilmek’ < *tık-* ‘dikmek’ (HRSI,
627)
tigil- ‘düşünmeden atmak, fırlatmak’
(HRSI, 613)
tiñcıldıl- ‘büyütülmek, güçlendirilmek’
< *tiñcıl-* ‘büyütmek, güçlendirmek’
(HRSI, 622)
tiñnel- ‘eşitlenmek’ < *tiñne-* ‘eşitlemek’
(HRSI, 621)
tipse- ‘ezilmek, çiğnenmek’ < *tipse-* (I)
‘ezmek, çiğnemek’ (HRSI, 622)
tirel- ‘dayanmak, desteklenmek’ < *tire-*
‘dayamak, desteklemek’ (HRSI, 632)
tiril- ‘dirilmek’ (HRSI, 632)
tizekte- ‘gübrelenmek’ < *tizekte-*
‘gübrelemek’ (HRSI, 614)
tizil- ‘yırılmak’ < *tis-* (II) ‘yırtmak’
(HRSI, 615)
tobırıl- (I) ‘sertleşmek, pürtüklenmek’
(HRSI, 635)

tobırıl- (II) ‘geçmek; filizlenmek;
yenmek’ < *tobır-* ‘geçmek; filizlenmek;
yenmek’ (HRSI, 635)
toğınıl- ‘çalışılmak’ < *toğın-* ‘çalışmak’
(HRSI, 637)
toğıral- ‘kesilmek, doğranmak’ <
toğıra- ‘kesmek, doğramak’ (HRSI,
638)
toldırıl- ‘doldurulmak; tamamlanmak’ <
toldır- ‘doldurmak; tamamlamak’
(HRSI, 644)
tolğal- ‘dolanmak, çevrilmek’ < *tolğa-*
‘dolamak, çevirmek’ (HRSI, 642)
toñzil- ‘homurdanmak, söylenmek’ <
toñzıl- homurdanmak, söylenmek’
(HRSI, 647)
toozıl- ‘bitmek, sona ermek’ < *tooz-*
‘bitirmek, tüketmek’ (HRSI, 649)
torıl- ‘sertleşmek, pürtüklenmek’
(HRSI, 653)
tögıl- ‘dökülmek’ < *tök-* ‘dökmek’
(HRSI, 659)
tölel- ‘ödenmek, ödeme yapılmak’ <
töle- ‘ödemek, ödeme yapmak’ (HRSI,
661)

töstel- ‘kurulmak, temeli atılmak’ <

töste- (II) ‘kurmak, temel atmak’

(HRSI, 666)

tözel- ‘döşenmek, serilmek, yayılmak’ <

töze- ‘döşemek, sermek, yaymak’

(HRSI, 660)

tudıl- ‘tutulmak, yakalanmak’ < *tut-* (I)

‘tutmak, yakalamak’ (HRSI, 671)

tudınıl- ‘harcanmak, tüketilmek’ <

tudın- ‘harcamak, tüketmek’ (HRSI,

672)

tulğal- ‘kapanmak, tıkanmak; yolu

kesilmek; bent çekilmek’ < *tulğa-* (II)

‘kapamak, tıkamak; yolunu kesmek;

bent çekmek’ (HRSI, 675)

turğızıl- ‘yerleştirilmek; dik duruma

getirilmek’ < *turğıs-* ‘yerleştirmek; dik

duruma getirmek’ (HRSI, 679)

tustal- ‘tuzlanmak’ < *tusta-* ‘tuzlamak’

(HRSI, 682)

tuyuxtal- ‘çitle çevrilmek; sıkıca

kapatılmak’ < *tuyuxta-* ‘çitle çevirmek;

sıkıca kapatmak’ (HRSI, 684)

tuzal- ‘kösteklenmek, bukağılanmak’ <

tuza- (I) ‘kösteklemek, bukağılamak’

(HRSI, 673)

tuzaxtal- ‘bukağılanmak,

kösteklenmek’ < *tuzaxta-* ‘bukağılamak,

kösteklemek’ (HRSI, 674)

tünderil- ‘çevrilmek, döndürülmek’ <

tünder- ‘çevirmek, döndürmek’ (HRSI,

692)

tüptel- ‘altına geçirilmek, altına

takılmak’ < *tüpte-* (I) ‘altına geçirmek,

altına takmak’ (HRSI, 693)

türgektel- (Sag.) ‘eğrilmek, çevrilmek,

dürülmek’ < *türgekte-* ‘eğirmek,

çevirmek, dürmek’ (HRSI, 693)

türil- ‘dürülmek, sarılmak’ < *tür-*

‘dürmek, sarmak’ (HRSI, 694)

tüül- (I) ‘tiksinmek, iğrenmek’ (HRSI,

696)

tüül- (II) ‘dügümlenmek’ < *tüg-*

‘dügümlenmek’ (HRSI, 696)

tüüncektel- ‘dügümlenmek’ <

tüüncekte- ‘dügümlenmek’ (HRSI, 697)

tüzedil- ‘düzeltilmek’ < *tüzet-*

‘düzeltmek’ (HRSI, 687)

tüzel- (II) ‘düş görmek’ < *tüze-* ‘düş

görmek’ (HRSI, 687)

tüzüril- ‘düşürülmek’ < *tüzür-*

‘düşürmek’ (HRSI, 689)

uğzal- ‘ezilmek, çiğnenmek; yıkılmak’
 < **uğza-** ‘ezmek, çiğnemek; yıkmak’
 (HRSI, 713)

ulamnal- ‘(ot, saman) büyük yığınlar haline getirilmek’ < **ulamna-** (I) ‘(ot, saman) büyük yığınlar haline getirmek’
 (HRSI, 722)

ulastırıl- ‘eklenmek, uzatılmak; devam ettirilmek, sürdürülmek’ < **ulastır-**
 ‘eklemek, uzatmak; devam etmek, sürdürmek’ (HRSI, 723)

undudıl- ‘unutulmak’ < **undut-**
 ‘unutmak’ (HRSI, 728)

undul- ‘unutulmak’ < **undu-** ‘unutmak’
 (HRSI, 728)

unudıl- (Kız.) ‘unutulmak’ < **unut-**
 (Kız.) ‘unutmak’ (HRSI, 729)

urbal- ‘vazgeçmek, sözünden dönmek’
 (HRSI, 730)

urğal- ‘artmak, çoğalmak; gelişmek’ <
urğa- (I) (Kaç.) ‘artmak, çoğalmak;
 gelişmek’ (HRSI, 731)

urıl- (I) ‘dökülmek’ < **ur-** (I) ‘dökmek’
 (HRSI, 733)

urıl- (II) ‘dökülmek, boşalmak’ < **ur-**
 (I) ‘dökmek, boşaltmak’ (HRSI, 733)

urıl- (III) ‘koyulmak, yerleştirilmek’ <
ur- (III) ‘koymak, yerleştirmek’ (HRSI, 733)

urıl- (IV) ‘eklenmek, birleştirilmek’ <
ur- (IV) ‘eklemek, birleştirmek’ (HRSI, 733)

urıl- (V) ‘(eyer) vurulmak’ < **ur-** (V)
 ‘(eyer) vurmak’ (HRSI, 733)

ustal- (I) ‘sivrilmek, yontulmak’ < **usta-**
 (I) ‘sivriltilmek, yontmak’ (HRSI, 735)

ustal- (II) ‘yönetilmek, idare edilmek’ <
usta- (II) ‘yönetmek, idare etmek’
 (HRSI, 735)

utyugtal- ‘ütülenmek, ütü yapılmak’ <
utyugta- ‘ütülemek, ütü yapmak’ (HRSI, 738)

uul- (I) ‘ezilmek, yoğrulmak’ < **uğ-** (I)
 ‘ezmek, yoğurmak’ (HRSI, 738)

uul- (II) (Sag.) ‘rengi atmak, solmak’ <
uğ- (II) ‘rengi atmak, solmak’ (HRSI, 738)

uxtal- ‘(silah) doldurulmak’ < **uxta-**
 ‘(silah) doldurmak’ (HRSI, 740)

uybal- ‘ezilmek’ < **uyba-** (Kaç.)
 ‘ezmek’ (HRSI, 720)

uyğal- ‘1) karışıklığı dağıtmak’ < *uyğā-*
‘karışıklık yaratmak’ (HRSI, 720)
uzaradıl- ‘uzatılmak, gerilmek’ <
uzarat- ‘uzatmak, germek’ (HRSI, 716)
uzul- ‘uyunmak’ < *uzu-* (I) ‘uyumak’
(HRSI, 717)
ülel- ‘bölünmek, ayrılmak’ < *üle-*
‘bölmek, ayırmak’ (HRSI, 751)
ütel- ‘delik açılmak, delinmek’ < *üte-*
‘delik açmak, delmek’ (HRSI, 759)
üül- ‘yığılmak, toplanmak’ < *üg-*
‘yığmak’ (HRSI, 760)
üziktel- ‘bölünmek, ayrılmak’ < *üzikte-*
‘bölmek, ayırmak’ (HRSI, 747)
üzil- (I) ‘kesilmek, kopmak’ < *üs-* (I)
‘kesmek, koparmak’ (HRSI, 747)
üzil- (II) ‘koyulaşmak’ (HRSI, 748)
üzül- ‘üzülmek’ (HRSI, 748)
üzüril- (I) ‘çözümlemek, tahlil
edilmek’ < *üzür-* (I) ‘çözümlemek, tahlil
etmek’ (HRSI, 749)
üzüril- (II) ‘seçilmek’ < *üzür-* (II)
‘seçmek’ (HRSI, 749)
üzürlel- ‘saklanmak; tasarruf edilmek’
< *üzürle-* ‘saklamak, tasarruf etmek’
(HRSI, 749).

6.2.11. {-A-}

aya- (I) ‘kaybetmek, etkisini
kaybetmek’ < *ay-* ‘kaybolmak’ (HRSI,
39; HksTürkSz, 58)
çaza- (I) ‘iyileştirmek, şifa vermek’ <
ças- ‘iyileştirmek, şifa vermek’ (HRSI,
922)
çaza- (II) ‘onararak yenilemek’ < *ças-*
(IV) ‘(müzik aletini) akort etmek,
ayarlamak’ (HRSI, 922)
xabıra- ‘eğilmek, bükülmek’ < *xabır-*
(I) ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 770)
ıra- ‘uzaklaşmak, uzağa gitmek’ (HRSI,
1046)
ire- ‘bükmek, dürmek’ < *ir-* ‘eğirmek,
bükmek’ (HRSI, 132)
ooda- ‘yıkma, tahrip etmek, bozma’
< *oot-* ‘kırmak, parçalamak, bozma’
(HRSI, 305)
puza- ‘kırmak, parçalamak’ < *pus-*
‘bozma, yıkmak, kırmak’ (HRSI, 396;
HksTürkSz 401)
tara- (I) ‘taramak’ < **tar-* ‘taramak’
(HRSI, 595) Krş. Tuv. *dıra-* ‘taramak’ <
dır- ‘taramak’ (Baran 2015: 231)

tara- (II) ‘dağılmak, dağılıp gitmek’

(HRSl, 595) < DLT. *tar-* ‘ayırarak, dağıtmak’ (DLT, 856)

tüde- ‘duman çıkarmak, tütmek’ (HRSl, 687) < DLT. *tüt-* ‘tütmek’ (DLT, 913)

üle- ‘bölmek, ayırmak; dağıtmak’ (HRSl, 751).

6.2.12. {-I-}

arı- (I) ‘temizlenmek; kaybolup gitmek’ < *ar-* (I) ‘incelmek, zayıflamak’ (HRSl, 76)

arı- (II) (Sag.) ‘kilo vermek, zayıflamak’ < *ar-* (I) ‘incelmek, zayıflamak’ (HRSl, 76)

irī- ‘1) (süt) ekşimek, bozulmak, 2) çürümek, bozulmak’ < **ir-* ‘çürümek, bozulmak’ (HRSl, 145) Krş. Nog. *ir-* ‘kokmak, bozulmak (süt için)’; Tuv. *iri-* ‘çürümek, kokmak, bozulmak’ (Baran 2015: 419)

naarı- ‘sıkıştırmak, bastırmak’ < *naar-* (Sag.) ‘sıkıştırmak, bastırmak’ (HRSl, 263)

sarı- ‘1) dolamak, 2) sarmak’ (HRSl, 449)

sırı- ‘dikmek’ (HRSl, 559)

suri- ‘sormak; istemek’ < *sur-* ‘sormak, istemek’ (HRSl, 522)

taarı- ‘ekmek, ekim yapmak’ (HRSl, 566)

tadı- ‘tadı olmak’ < **tat-* ‘tatmak’ (HRSl, 572) Krş. Kırğ. *tadı-* ‘tada sahip olmak’ < *tat-* ‘yemek, tadına bakmak’ (KırğSz, 716)

tazı- ‘taşımak, götürmek’ < *tas-* ‘(su) taşmak’ (HRSl, 574).

6.2.13. {-(I)X-}

astıx- ‘yolunu kaybetmek’ < *as-* (II) ‘yolunu kaybetmek’ (HRSl, 84)

atıx- ‘atlamak; sıçramak’ < *at-* (I) ‘atmak, fırlatmak’ (HRSl, 86)

ayıx- (I) ‘1) (hava) açmak, 2) ayılmak’ (HRSl, 45)

ayıx- (II) ‘boğulmak, nefesi kesilmek’ (HRSl, 45)

aylıx- ‘boğulmak; nefesi kesilmek’ (HRSl, 43)

aynıx- (Sag.) ‘çekinmek, mahcup olmak’ (HRSl, 44)

çalıx- (I) ‘kendine bağlamak, cezbetmek’ (HRSl, 937)

çalıx- (II) ‘1) (et) her tarafı kızarmak, 2) üstü, bir yanı yanmak’ (HRSI, 937) < DLT. *yal-* ‘alevlenmek’ (DLT, 944)
çayıx- ‘aydınlanmak, açılmak’ < *çay-* (I) ‘yıkamak’ (HRSI, 929)
çazıx- ‘okşamak, sevip okşamak’ < *ças-* (II) ‘can sıkıntısı gidermek, neşelenmek’ (HRSI, 924)
çidîk- ‘sabırsız olmak’ (HRSI, 963)
çilîk- ‘bir yerde durmamak; acele etmek’ (HRSI, 967)
çirîk- (I) ‘yavrusunu tanımamak, yavrusunu kabul etmemek’ (HRSI, 970)
çirîk- (II) ‘(yağmur) uzun süre yağmak’ (HRSI, 970)
çolıx- ‘fazla merak göstermek, musallat olmak’ (HRSI, 986)
xabıx- (Kaç.) ‘burmak, dişleri kamaşmak’ < *xap-* ‘kapmak; dişleriyle yakalamak’ (HRSI, 769)
xalıx- ‘tamamıyla kendini bir işe kaptırmak’ < *xal-* ‘kalmak’ (HRSI, 793)
xaxtıx- ‘sıçramak, sekmek’ < *xax-* ‘silkelemek’ (HRSI, 827)
xayıx- ‘ilişmek, bulaşmak, yersiz çıkışmak’ (HRSI, 786)

xıncıx- ‘(eklem) çarparak yaralamak’ (HRSI, 892)
xınıx- ‘1) alışmak, 2) heveslenmek, 3) bağlanmak’ < *xın-* ‘sevmek; beğenmek; istemek’ (HRSI, 892)
xırıx- ‘kesmek, kırmak’ < *xır-* (II) ‘kırmak; yıkmak, bozmak’ (HRSI, 900)
xıstıx- ‘(nefes veya soluk almada) zorluk yaşamak, güçlük çekmek’ < *xıs-* (I) ‘kısmak’ (HRSI, 903)
xızıx- (I) ‘ihtiyaç içinde olmak, sıkıntı çekmek’ < *xıs-* (I) ‘ihtiyaç içinde olmak’ (HRSI, 877)
xızıx- (II) ‘uzun süre beklemekten dolayı nemden bozulmak’ < *xıs-* (III) ‘uzun süre beklemekten dolayı nemden bozulmak’ (HRSI, 877)
ırx- ‘(inek memesi) sütle dolarak şişmek’ (HRSI, 1048)
ileek- ‘delirmek, çıldırmak’ < *ile-* (I) ‘acı çekmek, ıstırap çekmek’ (HRSI, 122)
ilîk- ‘alışmak, benimsemek’ (HRSI, 124)
irîk- ‘bıkmak, usanmak, bezmek’ (HRSI, 132) Krş. *irik-* ‘sıkılmak,

yalnızlık hissetmek' < *ir-* 'sıkılmak,
yalnızlık hissetmek' (EDTP, 194-226)
könik- 'alışmak' (HRSl, 201) Krş. Kırg.
könük- 'alışmak' < *kön-* 'alışmak'
(KırgSz, 502-504)
közeek- '1) boy atmak, 2) uyuşmak' <
köze- (II) '1) boy atmak, 2) uyuşmak'
(HRSl, 193)
közik- 'uğraşmak; inatlaşmak' (HRSl,
194)
közök- 'uyuşmak, hissizleşmek' (HRSl,
195)
mayix- 'yorulmak' (HRSl, 229) < *mayi-*
'yorulmak' (HRSl, 1075)
mıyix- '(et) bozulmak' (HRSl, 260)
nandix- (I) 'eğilmek; yana yatmak,
yana eğilmek' (HRSl, 268) Krş.
nandiñna- '(at üstünde giderken) sık sık
bir yana eğilmek' (HRSl, 268)
nandix- (II) '1) (genellikle ağrı veya
hastalık hakkında) tekrarlamak, 2)
yerinden oynamak, kımıldamak' (HRSl,
268)
odix- 'dalmak, yoğunlaşmak' (HRSl,
294)

ornaax- '(bir yere) alışmak, yerleşmek'
< *orna-* 'değiştirmek' (HRSl, 313;
HksTürkSz, 340)
ötik- 'içilmek, emilmek' < *öt-*
'sokulmak; sızmak' (HRSl, 330)
pazırux- 'kabus görmek' < *pazır-*
'basmak, sıkıştırmak' (HRSl, 338)
porix- (Sag.) 'üzülmek, kederlenmek'
(HRSl, 383)
purux- (Kız.) 'acele etmek' (HRSl,
401)
puurux- 'sıkılmak; bunalmak' (HRSl,
403)
puzux- 'öfkelenmek' < *pus-* 'bozmak,
kırmak, yıkmak' (HRSl, 396;
HksTürkSz, 401)
salix- (I) '1) (bitki) solmak, 2)
(sıcaktan) gevşemek' < *sal-* (I) 'sermek,
yaymak; salıvermek' (HRSl, 439)
salix- (II) 'hafifçe, kurumak, azıcık
kurumak' (HRSl, 439)
sarbix- 'elleriyle vurmak; (çocuklar
hakkında) ellerini sallayarak yürümek'
(HRSl, 448)
sarix- 'kurumak' (HRSl, 450)

surux- ‘donmak, buz kesmek, üşümek’ (HRSl, 565)

sılık- ‘1) silkmek, sallamak, sarsmak, 2) (toz) silkmek’ (HRSl, 477)

sonux- ‘setleşmek, katılaşmak, donmak’ (HRSl, 490)

sortux- ‘zayıflamak, yüzü zayıflamak, yanakları çökmek’ (HRSl, 497)

soyax- ‘(sığır) zayıflamak’ (HRSl, 487)

sürnük- ‘sürçmek, takılmak’ < **sürün-* ‘sürçmek, takılmak’ (HRSl, 533) Krş. ŞorT. *sürnük-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ < *sürün-* ‘ayağı takılmak, sürçmek’ (Çispiyakov 1992: 149).

talıx- ‘hislerini kaybetmek, bilincini kaybetmek’ (HRSl, 584)

talux- ‘yorulmak, usanmak’ < *tal-* (I) ‘yorulmak’ (HRSl, 584)

tartux- ‘heveslenmek, çekmek, cezbetmek’ < *tart-* ‘çekmek, sürüklemek’ (HRSl, 597)

taylıx- ‘kaymak, kızak yapmak’ < *tay-* (Kaç.) ‘kaymak, kızak yapmak’ (HRSl, 577)

tızık- ‘bütünüyle kendini vermek, (bir şeye, göreve) dalmak’ (HRSl, 628)

turux- ‘süzülmek’ (HRSl, 680)

tuzux- ‘öfkelenmek’ (HRSl, 674)

uçux- (I) ‘uçmak’ < *uç-* (Kız.) ‘uçmak’ (HRSl, 741)

uçux- (II) ‘ölmek, can vermek’ < *uç-* (Kız.) ‘uçmak’ (HRSl, 742).

6.2.14. {-GA-}

çalğa- ‘yalamak’ (HRSl, 934) Krş. DLT. *yalga-* ‘yalamak’ < *yal-* ‘yalamak’ (DLT, 944-945)

çayxa- ‘çalkalamak’ < *çay-* (I) ‘çalkalamak’ (HRSl, 929)

xayxa- ‘şaşmak, hayret etmek’ < *xay-* ‘merak etmek’ (HRSl, 786)

polğa- ‘fark etmek; önceden bilmek’ (HRSl, 377)

pürge- ‘(üstünü) örtmek, kaplamak’ < *pür-* ‘sarmak’ (HRSl, 407)

salğa- (I) ‘vurmak, çarpmak’ < *sal-* (I) ‘vurmak’ (HRSl, 437)

salğa- (II) ‘çok gezmek, çok gitmek’ (HRSl, 437)

tulğa- (I) ‘(at) çifte atmak’ (HRSl, 675) < DLT. *tul-* ‘vurmak’ (DLT, 898)

tulğa- (II) ‘(sıkı) kapamak; tıkamak’ (HRSl, 675)

urğa- (I) (Kaç.) ‘gelişmek, serilip serpilmek’ < **ur-** (I) ‘dökmek, serpmek’ (HRSl, 731)

urğa- (II) ‘(bir şeyden emin olmadan) söylemek, yapmak’ < **ur-** (II) ‘(sürekli, durmadan) konuşmak, anlatmak’ (HRSl, 731)

uyğa- ‘ezmek, bastırmak’ (HRSl, 720)
< DLT. **uy-** ‘(un, vb. şeyleri) sertleşip kıvamını bulması için bastırmak’ (DLT, 927).

6.2.15. {-I)mzIrA-}

ılğamzıra- ‘1) gözleri yaşarmak, 2) ağlıyormuş gibi yapmak’ < **ılğa-** ‘ağlamak’ (HRSl, 1039)

külümzire- ‘tebessüm etmek, gülümsemek’ < **kül-** ‘gülmek’ (HRSl, 214)

uyğumzıra- ‘uyuklamak, uykulu hâlde olmak’ < **uyğu** ‘uyku’ (HRSl, 721)

6.2.16. {-XIn-}

ısxın- ‘1) düşmek, 2) kurtulmak, 3) (çocuk) altına kaçırmak’ < **ıs-** (I) ‘yollamak, göndermek’ (HRSl, 1050)

iskîn- ‘duymak, dinlemek’ < **is-**

‘duymak, dinlemek’ (HRSl, 136)

osxın- ‘kurtulmak’ < **os-** (I) ‘kurtulmak, kaçmak’ (HRSl, 316)

tiskîn- ‘delirmek, aklını kaçırmak’ < **tis-** (I) ‘1) kaçmak, saklanmak, 2) çekinmek, sakınmak’ (HRSl, 626)

6.2.17. {-sI-}

çidiksî- ‘sabırsızlanmak’ < **çidik-** ‘sabırsızlanmak’ (HRSl, 963)

mayıxsı- ‘yorgun hissetmek’ < **mayıx-** ‘yorulmak’ (HRSl, 229-1075)

6.2.18. {-ı)XsI-}

xınıxsı- ‘(genellikle olumsuz biçimiyle kullanılır) istememek, dilememek’ <

xın- ‘istemek, dilemek’ (HRSl, 892)

kileksî- ‘istemek, arzu etmek’ < **kile-** (I) ‘dilemek, istemek’ (HRSl, 176)

polıxsı- ‘hasta düşmek, hastalanmak’ (HRSl, 379)

sabıxsı- ‘uyuklamak, pineklemek’ (HRSl, 424)

uzuxsı- ‘uyuklamak’ < **uzu-** (I) ‘uyumak’ (HRSl, 717).

6.2.19. {-DI-}

xıstı- ‘kısmak, basmak’ < *xıs-* (I)

‘kısmak, basmak’ (HRSI, 903)

kördi- ‘dinç görünmeye çalışmak,
kendini cesaretli göstermeye çalışmak’
< *kör-* ‘kısmak, basmak’ (HRSI, 205).

6.2.20. {-(A)ñnA-}

ağañna- (Sag.) ‘parlamak, ışık saçmak’
(HRSI, 23)

axıñna- ‘soluk soluğa kalmak’ (HRSI,
90)

axsañna- ‘1) topallamak, aksamak, 2)
(konuşma) topallamak, aksamak’ <

axsa- ‘1) topallamak, 2) aksamak,
kusurlu olmak’ (HRSI, 88)

alçañna- ‘salınarak yürümek, hantalca
yürümek’ (HRSI, 57)

aspañna- ‘yavaş yürümek, hantal hantal
yürümek’ (HRSI, 82)

çalbañna- ‘1) (geniş geniş)
dalgalanmak, 2) ağır ağır yürümek’
(HRSI, 932)

çalbırañna- ‘(süt çocuğu, bebek)
gülümseyerek annesi veya
büyüklerinden kucağa alınmak istemek’

(HRSI, 933) < Moğ. *calbari-*

‘yalvarmak’ (Lessing II, 1591)

çaltañna- ‘zaman zaman parıldamak,
ışıldamak’ (HRSI, 936)

çaltuñna- ‘zaman zaman parıldamak,
ışıldamak’ (HRSI, 936)

çarbañna- ‘(çocuk) eliyle istemek’
(HRSI, 944)

çastañna- (I) ‘1) (geniş geniş)
dalgalanmak, 2) ağır ağır yürümek’
(HRSI, 953)

çastañna- (II) ‘(kuş) süzülme, uçmak’
(HRSI, 953)

çaybañna- ‘1) salına salına yürümek, 2)
(at) rahvan yürümek’ (HRSI, 926)

çayxañna- ‘1) sallanmak, sendelemek,
2) salına salına yürümek’ < *çayxa-*
‘sallamak, silkmek’ (HRSI, 928)

çılbañna- ‘kuyruk sallamak, yalakalık
yapmak’ (HRSI, 1018)

çıktıñne- ‘kimseyi dikkate almamak’
(HRSI, 977)

çılbeñne- ‘1) dalgalanmak, sallanmak,
2) (mec.) takılmak, sarkmak’ < *çılbe-*
‘el sallamak, rüzgar çıkarmak’ (HRSI,
966; HksTürkSz, 97)

çilteñne- ‘(saçlar) dalgalanmak, uçuşmak’ (HRSI, 968)

çırbeñne- ‘(genellikle kadınlar hakkında) kendini beğendirmeye çalışmak’ (HRSI, 979)

çoçañna- ‘(çocuk) zıplayarak hareket etmek’ (HRSI, 994)

çorbañna- ‘küçük adımlarla yürümek’ (HRSI, 990)

çulañna- ‘gözüne bakmamak, bakışını kaçırmak’ (HRSI, 1003)

xabırañna- ‘acı çekmek; ağrıdan ıstırap çekmek’ (HRSI, 770)

xaciñna- ‘yan gözle bakmak, şaşı bakmak’ < *xacı-* (I) ‘(yüz) yapmacık bir ifade takılmak’ (HRSI, 829)

xalbañna- ‘hantalca hareket etmek; sallanmak’ (HRSI, 790)

xarbañna- (Belt.) ‘1) (karanlıkta) elle yoklamak, aramak, 2) (kızlara karşı) kaba davranmak’ < *xarba-* ‘1) avuçla almak, 2) (zorla) almak, (zorla) kapmak’ (HRSI, 812)

xasxañna- ‘yürümek, gezmek’ (HRSI, 821)

xatxırañna- ‘(biriyle, bir şeyle) alay etmek, eğlenmek’ < *xatxır-* ‘(yüksek sesle) gülmek, kahkaha atmak’ (HRSI, 824)

xaybañna- ‘bakınmak, etrafı incelemek’ (HRSI, 781)

xurtañna- ‘yan gözle bakmak, kötü davranmak’ < *xurta-* ‘yan gözle bakmak; kızgın ve öfkeli bir bakış atmak’ (HRSI, 908)

xılañna- ‘koşmak, kaçmak; atlamak, sıçramak’ (HRSI, 887)

xılbañna- ‘sallanmak, sarsılmak, kımıldamak’ (HRSI, 887)

xıpçañna- ‘antipatik olmak, kin göstermek’ (HRSI, 894)

xırciñna- ‘donmak, buz gibi olmak’ (HRSI, 899)

xırtañna- ‘yan gözle bakmak, kötü davranmak’ < *xırta-* ‘yan gözle bakmak; kızgın ve öfkeli bir bakış atmak’ (HRSI, 898)

xıtrañna- (Kaç.) ‘sinirlenmek, öfkelenmek’ (HRSI, 905)

xıybañna- ‘bakınmak’ (HRSI, 880)

xıyrañna- ‘soytarılık yapmak’ (HRSI, 883)

xoybañna- ‘1) (bir tarafını) oynatmak, 2) (yılan) kıvrılmak’ (HRSI, 835)

xozañna- ‘yalakalık yapmak’ (HRSI, 833)

ılğañna- ‘1) gözleri yaşarmak, 2) ağlıyormuş gibi yapmak’ < *ılğa-* ‘ağlamak’ (HRSI, 1039)

irsañna- ‘gülümsemek, tebessüm etmek, sırtıtmak’ (HRSI, 1047)

ıyğañna- ‘sallanmak, yalpalayarak gitmek’ < *ıyğa-* ‘(salıncak, beşik) sallanmak’ (HRSI, 1037)

igireñne- ‘kamburlaşmak’ (HRSI, 115)

ilbeñne- ‘sallana sallana yürümek’ (HRSI, 121)

ileñne- ‘1) sallanmak, sarsılmak, 2) (karanlıkta) görünüp kaybolmak’ (HRSI, 123)

irdeñne- ‘horozlanmak, yiğitlik taslamak’ < *irde-* ‘dinçliğini korumaya çalışmak’ (HRSI, 131)

kıbıñne- ‘homurdanmak, söylenmek’ (HRSI, 175)

kizeñne- ‘korkutmak, tehdit etmek’ (HRSI, 160)

kızeñne- ‘tebessüm etmek’ (HRSI, 175)

kölbeñne- (I) ‘dalgalanmak, sallanmak’ (HRSI, 198)

kölbeñne- (II) ‘yüzeyde yüzmek’ (HRSI, 198)

köyteñne- ‘kaçmak, sıvışmak’ (HRSI, 196)

kültüñne- ‘(şişman biri hakkında) zor yürümek, yavaş yürümek’ (HRSI, 214)

kürdeñne- ‘horozlanmak, kabadayılık taslamak’ (HRSI, 217) Bkz. Kırg.

kordo- ‘hor görmek’ (KırgSz, 487)

malçañna- ‘bir işi acele etmeden yapmak’ (HRSI, 232)

matpañna- ‘(kilolu biri hakkında) badi badi yürümek’ (HRSI, 237)

mayıñna- ‘yorulmak’ (HRSI, 230) < *mayı-* ‘yorulmak’ (HRSI, 1075)

maymañna- ‘(genellikle yaşlılar hakkında) hantal hantal yürümek’ (HRSI, 229)

mölteñne- ‘(genellikle su hakkında) boşalmak, akmak’ (HRSI, 255)

nalbañna- ‘(genellikle iri ve hantal vücutlu insanların yürüyüşleri hakkında) bütün vücuduyla sallanarak hareket etmek’ (HRSI, 266)

nandiñna- ‘(at üstünde giderken) sık sık bir yana eğilmek’ (HRSI, 268)

naspañna- ‘ayaklarını vurarak tepinmek’ (HRSI, 272)

natpañna- ‘(kilolu biri hakkında) badi badi yürümek’ (HRSI, 273)

nayxañna- ‘salına salına yürümek’ (HRSI, 266)

nilbeñne- ‘hantalca yürümek’ (HRSI, 278)

orğañna- ‘(korku ya da şaşkınlıktan) ağza alınmayacak sözler söylemek’ (HRSI, 312)

orxañna- ‘(korku ya da şaşkınlıktan) ağza alınmayacak sözler söylemek’ (HRSI, 315)

örbeñne- ‘(birdenbire, aniden) korkmak, ürkmek’ (HRSI, 327)

pıdıñne- ‘tıpış tıpış yürümek’ (HRSI, 363)

pulañna- ‘sallanmak’ (HRSI, 397)

purbañna- ‘küsmek, gücenmek, kapris yapmak’ (HRSI, 400)

pükpeñne- ‘(yaşlı insanlar) eğilip bükülerek yürümek’ (HRSI, 405)

pütpeñne- ‘1) kambur biçimde yürümek, 2) (kısıtlı bir alanda) telaşlı bir şekilde hareket etmek’ (HRSI, 408)

sabiñna- ‘(hızlı yürürken elbise veya etek) sallanmak’ < *sap-* ‘sallamak’ (HRSI, 424)

salbañna- ‘1) asılı durmak, sarkmak, 2) (kıyafet, giyim) sürünmek’ (HRSI, 436)

salxıñna- ‘(kabın içindeki sıvı) vurmak, çarpmak, çalkalanmak’ (HRSI, 439)

sapsañna- ‘(hayvanların kuyruğunda kalan kir ve çamur) asılı kalmak, sallanmak’ (HRSI, 445)

sarbañna- ‘1) ellerini sallayarak yürümek, 2) (çocuk uykudayken) irkilmek’ (HRSI, 447)

satıñna- ‘dırdır etmek, durmadan çene çalmak’ (HRSI, 453)

saxsañna- ‘(saç, kıl) uzamak’ (HRSI, 454)

segıreñne- ‘atlamak, sıçramak’ < *segır-* ‘atlamak, sıçramak’ (HRSI, 455)

sıġdañna- ‘(zayıf insan hakkında)
sallana sallana yürümek’ (HRSl, 543)
sırañna- ‘kavgaya karışmak, kavgaya
girmek’ (HRSl, 558)
sırdañna- ‘sonuna kadar anlamamak’
(HRSl, 559)
sibdeñne- ‘tıpış tıpış yürümek’ (HRSl,
460)
sibdiñne- ‘küçük adımlarla yürümek’
(HRSl, 475)
sikseñne- ‘düz durmak, doğru durmak’
(HRSl, 466)
silteñne- ‘kıvıldamak, dalgalanmak,
sallanmak’ (HRSl, 467)
siltiñne- ‘irilmek; (tir tir) titremek’
(HRSl, 467)
sopañna- ‘tırıs yürümek, tırıs gitmek’
(HRSl, 495)
sorañna- ‘düşüncesizce davranmak;
yerinde duramamak’ (HRSl, 495)
soксаñna- ‘(insan) bütün gövdesiyle
farklı yönlerle dönmek’ (HRSl, 499)
sürküñne- ‘hıçkırmak’ (HRSl, 533)
talbañna- ‘sallanmak; hızlı veya hantal
bir şekilde ellerini sallayarak yürümek’
(HRSl, 581)

talġañna- ‘çok yorulmak, yorgunluktan
halsiz düşmek’ (HRSl, 582)
tarbañna- ‘1) (genellikle süt çocuġu)
yatarak ayaklarını birbirine sürtmek, 2)
irilmek’ (HRSl, 594)
taytañna- ‘kendine güvensiz bir
biçimde yürümek’ (HRSl, 578)
tazañna- ‘bacaklarını ayırarak
yürümek’ (HRSl, 573)
tebeñne- ‘ayaġıyla vurmak, ayaġını
sallamak’ < *tep-* ‘tepmek, ayaġıyla
vurmak; ayaġını sallamak’ (HRSl, 605)
tibiñna- ‘gözlerini kırpmak’ (HRSl,
697)
turañna- ‘(birine) sataşmak’ (HRSl,
704)
turbañna- ‘(aniden) irilmek;
çırpınmak, kıpırdamak’ (HRSl, 705)
tırdañna- ‘(aniden) irilmek;
çırpınmak, kıpırdamak’ (HRSl, 706)
tilteñne- ‘kendine güvensiz bir biçimde
yürümek’ (HRSl, 618)
tırdeñne- ‘(aniden) irilmek;
kıpırdamak’ (HRSl, 632)
tırseñne- ‘aġza alınmayacak sözler
söylemek’ (HRSl, 633)

tītīreñne- ‘titremek, tir tir titremek’ <

tītīre- ‘titremek’ (HRSI, 634)

tolğañna- ‘nazlanmak, cilvenmek,

etrafında dönüp durmak’ < **tolğa-**

‘(kendi etrafında) çevirmek,

döndürmek’ (HRSI, 643)

torañna- ‘dönmek, dönüp durmak’

(HRSI, 652)

toxçañna- ‘koşmak; (çocuklar)

ayaklarıyla patırtı çıkarmak’ (HRSI,

658)

toyrañna- ‘salına salına yürümek’

(HRSI, 641)

toytañna- ‘küçük adımlarla yürümek’

(HRSI, 641)

tügdeñne- ‘(yaşlı insanlar) küçük ve

hızlı adımlar atarak yürümek’ (HRSI,

685)

tügdüreñne- ‘karışmak, tüyelerini diken

diken kabarmak’ < **tügdüre-** ‘karışmak;

tüyleleri diken diken kabarmak’ (HRSI,

685)

tüktüñne- ‘küflenmek, küf bağlamak’

(HRSI, 690)

tüpeñne- ‘(yaşlı insanlar) küçük

adımlarla yürümek’ (HRSI, 693)

ustañna- (I) ‘başkasının işine karışmak,

burnunu sokmak’ < **usta- (II)**

‘yönetmek, idare etmek, başında

bulunmak’ (HRSI, 735)

ustañna- (II) ‘hızlı konuşmak’ (HRSI,

735)

uzañna- ‘mırıldanmak, memnun

olmamak’ (HRSI, 715)

ürbeñne- ‘korkmak, irkilmek’ (HRSI,

754).

6.2.21. {-(A)y-}

ağzıy- ‘açılmak, dağılmak’ (HRSI, 28) <

Moğ. *agus-* ‘erimek, çözülme’

(Lessing I, 30)

alçay- ‘bacaklarını ayırmak’ (HRSI, 57)

Krş. *alçañna-* ‘hantalca yürümek’

(HRSI, 57)

añay- ‘gözden kaçırmak, fark etmemek’

(Rassadin 1980: 38)

añxay- ‘dağınık olmak, dikkatsiz

olmak’ (HRSI, 67)

arsay- ‘ucu yukarı çıkmak, uçlanmak’

(HRSI, 77)

çaday- ‘tembellik etmek, üşenmek’ <

çat- ‘yatmak’ (HRSI, 918)

çalbay- ‘yassılaşımaq; geniş olmak; mutlulukla gülümsemek’ (HRSI, 932)
Krş. *çalbañna-* ‘(geniş geniş) dalgalanmaq; (bebek) gülümseyerek kucak istemek’ (HRSI, 932)
çapıray- ‘göz süzmek’ (HRSI, 942)
çartpay- ‘yağlanmaq, şişmanlamak, genişletmek’ (HRSI, 947)
çaxıy- ‘avare avare dolaşımaq, haylazlık etmek’ (HRSI, 957)
çazay- ‘tembellik etmek, üşenmek’ (HRSI, 920) Krş. *çaday-* ‘tembellik etmek, üşenmek’ (HRSI, 918)
çılay- ‘gözlerini kısmak, göz süzmek’ (HRSI, 1017)
çirtay- (Kaç.) ‘gözlerini dikerek bakmaq’ (HRSI, 1025)
çirbey- ‘kendini önemli saymaq, böbürlenmek’ (HRSI, 979) Krş. *çirbeñne-* ‘uygunsuzca davranmaq, kendini beğendirmeye çalışmaq’ (HRSI, 979)
çoçay- ‘dimdik durmaq’ (HRSI, 994)
çoxçay- ‘bir şey yapmadan durmaq’ < *çoxça-* (Kaç.) ‘pineklemaq, uyuklamak’ (HRSI, 993)

xabay- ‘dikkat etmek, dinlemek’ (HRSI, 768)
xalay- ‘(çok) azalmak, eksilmek, (sınır seviyede azalmak)’ (HRSI, 789) < *xal-* ‘kalmak; geri kalmak, arkada kalmak’ (HRSI, 789)
xalbay- ‘geniş olmak, bol olmak’ (HRSI, 790) Krş. *xalbañna-* ‘hantalca hareket etmek’ (HRSI, 790)
xalçay- ‘eğilmek, bükülmek’ (HRSI, 793)
xantay- ‘kibirilenmek, gururlanmaq’ (HRSI, 800)
xañxay- ‘başını yukarı kaldırmak’ (HRSI, 801)
xartay- ‘öne çıkmak, fırlamak’ (HRSI, 815)
xarxay- ‘öne çıkmak, fırlamak’ (HRSI, 815)
xurtay- ‘yan gözle bakmaq’ (HRSI, 908) < *xurta-* ‘yan gözle bakmaq’ (HRSI, 908)
xıltıy- ‘kızmak, öfkelenmek’ (HRSI, 888)
xobay- ‘kalkmaq, doğrulmaq’ (HRSI, 830)

xocay- ‘kibirli olmak, sebepsiz yere kavga çıkarmak’ (HRSI, 855) Krş.
xocañna- ‘kibirilenmek; kavgacı olmak’ (HRSI, 855)
xoğday- ‘aralanmak, yarı açılmak’ (HRSI, 831)
xoğzay- ‘aralanmak, yarı açılmak’ (HRSI, 832)
xozay- ‘baş aşağı devrilmek, baş aşağı yıkılmak’ (HRSI, 833)
xumzıy- ‘yüzü zayıflamak’ (HRSI, 863)
ılçay- ‘(katı, sert bir şey) ezilmek’ (HRSI, 1039) < **ılça-** ‘ezmek’ (HRSI, 1040)
ıray- ‘1) bacaklarını açarak oturmak, 2) yüzünü buruşturarak kıvrınmak’ (HRSI, 1043) < **ır-** ‘1) yırtmak, yarmak, 2) bağışlamak’ (HRSI, 1043)
ırbay- ‘dudak bükme; ağlamak’ (HRSI, 1044)
ırcay- ‘dişlerini göstermek, sırtmak’ (HRSI, 1047) < Moğ. **arcay-** ‘dişlerini göstermek, sırtmak’ (Lessing I, 88)
ırğay- ‘eğilmek, bükülmek; kambur olmak’ (HRSI, 1044) < **ırğa-** (I) ‘yavaş

yapmak; zor hareket etmek’ (HRSI, 1045)
ırsay- ‘gülümsemek, tebessüm etmek’ (HRSI, 1046) Krş. **ırsañna-** ‘gülümsemek, tebessüm etmek’ (HRSI, 1047)
ırtay- ‘öfkelenmek, sinirlenmek’ (HRSI, 1047) < **ırt-** (Sag.) ‘çimdiklemek, yolmak’ (HRSI, 1047)
iñcey- (Sag.) ‘eğilmek, meyletmek’ (HRSI, 129)
kilbey- ‘(at) geniş adımlarla kaçmak’ (HRSI, 162)
kilçey- ‘yavaş olmak, tembelleşmek’ (HRSI, 164)
kiley- ‘yalnız olmak’ (HRSI, 162)
kimzıy- ‘(çene hakkında) ileri hareket etmek’ (HRSI, 164)
kirbey- ‘gerilmek, çekilmek’ (HRSI, 168)
kirtey- ‘1) yükseğe uzanmak, 2) (göz) çökmek’ (HRSI, 171)
kırtey- ‘(göz) çökmek’ (HRSI, 179)
kiskey- ‘1) (ağırlıktan) eğilmek, 2) kibirli olmak’ (HRSI, 173)

kölbey- (I) ‘dalgalanmak, sallanmak’
(HRSI, 198) Krş. *kölbeñne- (I)*
‘dalgalanmak, sallanmak’ (HRSI, 198)
kölbey- (II) ‘(sıvı hakkında) bol olmak,
çok olmak’ (HRSI, 198)
kölçey- ‘yerinden kalkmamak, uyuşuk
olmak’ (HRSI, 199)
költey- ‘şişman görünmek, kilolu
görünmek’ (HRSI, 199)
kürdey- ‘şişmek, kabarmak’ (HRSI,
217) Krş. *kürdeñne-* ‘horozlanmak,
kabadayılık taslamak’ (HRSI, 217)
malçay- ‘ezilmek, şeklini kaybetmek’
(HRSI, 231)
mañxay- ‘hareketsiz olmak’ (HRSI,
234)
mızay- ‘hafifçe gülümsemek’ (HRSI,
260)
molçay- ‘çarpık yürümek’ (HRSI, 250)
mökey- ‘eğilmek’ (HRSI, 255)
mulçuy- ‘1) (hayvan) zayıf düşmek, 2)
(insan) yorulmak’ (HRSI, 256) Krş.
mulçuñna ‘verimi düşmek’ (HRSI, 257)
nalbay- ‘yassılaştırmak’ (HRSI, 266) Krş.
nalbañna- ‘(genellikle iri ve hantal
vücutlu insanların yürüyüşleri

hakkında) bütün vücuduyla sallanarak
hareket etmek’ (HRSI, 266)
nalçay- ‘yassılaştırmak’ (HRSI, 267)
nandıy- ‘eğilmek; yana yatmak’ (HRSI,
268) Krş. *nandıñna-* ‘(at üstünde
giderken) sık sık bir yana eğilmek’
(HRSI, 268)
nuñmay- ‘yuvarlak bir biçim almak’
(HRSI, 289)
oñxay- ‘kibirli olmak’ (HRSI, 305)
opray- ‘hata yapmak, kusur işlemek’
(HRSI, 309)
orbay- ‘şaşmak, şaşkına dönmek’
(Rassadin 1980: 38)
otıy- (Kız.) ‘mahcup olmak, çekinmek’
(HRSI, 318)
öñey- ‘eğilmek, gövdesiyle öne doğru
eğilmek’ (HRSI, 325)
öñkey- ‘eğilmek, gövdesiyle öne doğru
eğilmek’ (HRSI, 325)
pağıray- ‘1) yerleşmek, 2) zorlukla
bakmak’ (HRSI, 335)
pedey- ‘karnını şişirmek’ (HRSI, 355)
pıstey- ‘keskin olmak, keskin
görünmek’ (HRSI, 369)

pütrey- ‘net bir biçimde ayrılmak’

(HRSI, 369)

porbay- ‘yuvarlak bir biçime sahip

olmak’ (HRSI, 382)

pöbey- ‘kabarmak’ (HRSI, 386)

pulay- ‘(sözlü folklor) bir yasağı ihlal

ettiği için ölmek’ (HRSI, 397)

pultay- ‘küsmek, gücenmek, kızmak’

(HRSI, 398)

purbay- ‘küsmek, gücenmek;

somurtmak’ (HRSI, 400) Krş.

purbañna- ‘küsmek, gücenmek, kapris

yapmak’ (HRSI, 400)

purday- ‘hiddetlenmek, küsmek;

somurtmak’ (HRSI, 400)

sabdiy- ‘1) yan bakmak, 2) atın bir

yanına sarkarak oturmak’ (HRSI, 422)

saday- ‘karnını öne doğru çıkarmak’

(HRSI, 429)

salay- ‘konuşmak istemeyerek)

arkasını dönmek’ (HRSI, 435)

sarbay- ‘dallanmak, budaklanmak’

(HRSI, 447)

saxsay- ‘ucu çıkmak, sivrilmek, dışına

çıkma’ (HRSI, 492) Krş. *saxsañna-*

‘(saç, kıl) uzamak’ (HRSI, 454)

suray- ‘(kapıyı) aralamak, yarı açmak’

(HRSI, 564)

sılay- ‘yorulmak, hali kalmamak’

(HRSI, 549) < *sıla-* (II) ‘yorulmak;

zayıflamak’ (HRSI, 550)

şimziy- ‘kendini beğenmek’ (HRSI,

551)

sırıy- ‘gözlerini kısmak’ (HRSI, 560)

sırtay- ‘gözünü dikmek, gözlerini fal

taşı gibi açmak’ (HRSI, 560)

siksey- ‘düz durmak, doğru durmak’

(HRSI, 466) Krş. *sikseñne-* ‘düz

durmak, doğru durmak’ (HRSI, 466)

şırbey- ‘dimdik durmak, ucu çıkmak’

(HRSI, 479) < Moğ. *serbey-* ‘dik olmak,

dikelmek’ (Lessing II, 1069)

şırbey- (II) ‘(cilt veya derideki

sertlikler) sertleşmek’ (HRSI, 479)

sirtey- ‘kendini göstermeye çalışmak’

(HRSI, 472)

somsay- ‘korkudan titremek’ (HRSI,

490)

soñxay- ‘ucu çıkmak, sivrilmek, dışına

çıkma’ (HRSI, 492)

sopıray- ‘fırlamak, dik olarak durmak’

(HRSI, 495)

soray- ‘fırlamak, dik olarak durmak’
(HRSl, 495)

sortay- ‘zayıflamak, yanakları çökmek’
(HRSl, 496)

soxpay- ‘ucu çıkmak, sivrilmek’ (HRSl,
498)

soxsay- ‘ucu çıkmak, sivrilmek’ (HRSl,
498)

söley- ‘sarkmak, inmek’ (HRSl, 504)

sööley- ‘uzunca şekle sahip olmak,
uzamak’ (HRSl, 506)

taltay- ‘hafiften eğri ayaklı olmak;
hantal olmak’ (HRSl, 584)

tañay- ‘başını yukarı kaldırarak gözünü
ayırmadan yukarıya bakmak’ (HRSl,
589)

tañxay- ‘kibirli olmak’ (HRSl, 591)

tarbay- ‘(farklı yönlerle) ayrılmak,
dalbudak salmak’ (HRSl, 594)

tarday- ‘dimdik durmak; açılmak’
(HRSl, 594)

tastay- ‘yükselmek; gövdesini arkaya
eğmek’ (HRSl, 601)

tazay- ‘bacaklarını ayırarak yürümek’
(HRSl, 573) Krş. *tazañna-* ‘bacaklarını
ayırarak yürümek’ (HRSl, 573)

tazıray- ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’ <
tazıra- (Sag.) ‘gözlerini fal taşı gibi
açmak’ (HRSl, 575)

tıray- ‘ayaklarını açmak, ellerini açmak’
(HRSl, 704)

tırbay- ‘kızmak, öfkelenmek’ (HRSl,
704)

tırday- ‘kızmak, somurtmak, surat
asmak’ (HRSl, 706) Krş. *tırdañna-*
‘(aniden) irkilmek; horozlanmak,
kükremek’ (HRSl, 706)

tırbey- ‘(farklı yönlerle) ayrılmak,
dalbudak salmak; dimdik olmak’
(HRSl, 623)

tırtey- ‘dikkatle bakmak; (hastalıktan
gözleri) çökmek; öfkelenmek’ (HRSl,
633)

toñay- ‘(ileri doğru) uzanmak, çıkıntı
meydana getirmek, yükselmek, (HRSl,
647) < *toñ-* (I) ‘buz tutmak; soğuktan
katılaşmak’ (HRSl, 647)

topay- ‘kabarmak, çıkıntı oluşmak’
(HRSl, 651)

toptay- ‘kabarmak, çıkıntı oluşmak’
(HRSl, 651)

torspay- ‘şişman olmak, dolgun olmak’
(HRSl, 654; HksTürkSz, 523)

toşpay- ‘şişman olmak, dolgun olmak’
(HRSl, 658)

toxçay- ‘(ufak ve şişman insanlar veya küçük çocuklar) ayaklarını altına alarak oturmak’ (HRSl, 657) Krş. *toxçañna-* ‘1) (küçük, şişman, hantal kişiler ve çocuklar) koşmak, 2) (çocuklar) ayaklarıyla patırtı çıkarmak’ (HRSl, 658)

toxpay- ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’
(HRSl, 656)

toxtay- ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’
(HRSl, 657)

tozıray- ‘gözlerini fal taşı gibi açmak’
(HRSl, 640)

tügdey- ‘eğilmek, bükülmek, kaburlaşmak’ (HRSl, 685)

tükpey- ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’
(HRSl, 689)

tüñey- ‘(yüzeye) çıkmak’ (HRSl, 692)

tüpey- ‘çıkıntı meydana getirmek, yükselmek’ (HRSl, 693)

tüptey- ‘çıkıntı meydana getirmek, yükselmek’ (HRSl, 693)

ustay- ‘dışarı fırlamak, ucu çıkmak’ <
usta- (I) ‘sivriltmek’ (HRSl, 735)

übürıy- ‘aptal olmak, ahmak olmak’
(HRSl, 743)

ürbey- ‘korkmak, ürkmek’ (HRSl, 754)
< *ürbeñne-* ‘korkmak, ürkmek’ (HRSl, 754).

6.2.22. {-XIA-}

atxla- ‘(çok kez) ateş etmek’ (HRSl, 1075) < *at-* ‘atmak, ateş etmek’ (HRSl, 85)

çığla- ‘(çok miktarda) yığmak’ (HRSl, 1075) < *çığ-* ‘yığmak’ (HRSl, 1015)

çooxtağla- ‘(birden çok özne) konuşmak’ < *çooxta-* ‘konuşmak’
(Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 424)

çoxçıla- ‘(kuş) gagalamak, gagalayarak oymak’ < *çoxçıl-* ‘(kuş) gagalamak, gagalayarak oymak’ (HRSl, 993)

çörgle- ‘(sık sık) gezmek’ < *çör-* ‘gezmek’ (Direnkova 1948: 71)

çuçala- ‘(saç) açmak, çözmek’ < *çuça-* ‘(saç) açmak, çözmek’ (HRSl, 1008)

çuğla- ‘(devamlı) yıkamak’ (Arıkoğlu 2007: 1102) < **çuğ-** ‘yıkamak’ (HRSI, 1007)

egle- ‘(devamlı) eğmek’ (Arıkoğlu 2007: 1102) < **eg-** ‘eğmek’ (HRSI, 1053)

xaçala- ‘engellemek, eziyet etmek’ (HRSI, 828) < **xaça-** ‘engellemek, eziyet etmek’

xarbala- ‘elle yoklamak’ < **xarba-** ‘avuçla almak, eliyle tutmak’ (HRSI, 811)

xartla- ‘(karga) bağışlamak, ötmek’ (HRSI, 815)

xartxla- ‘(yavru kuş) cıvıldamak’ (HRSI, 815)

xaxla- (I) ‘(kuş) gagasıyla vurmak’ (HRSI, 826) < **xax- (II)** (Kız.) ‘vurmak’ (HRSI, 771)

ıxla- ‘(çok kez) boğulur gibi olmak, zor nefes almak’ (HRSI, 1050) < **ıx-** ‘sıkışık bir durumda bulunmak’ (HRSI, 1034)

kikle- ‘kekelemek, kekeme olmak’ (HRSI, 162)

kiskle- ‘(çok kez) kesmek’ (HRSI, 1075) < **kis-** ‘kesmek’ (HRSI, 160)

körgle- ‘(birlikte) bakmak’ < **kör-** ‘bakmak’ (Baskakov, İnkijekova-Grekul 1953: 424)

kürsle- ‘(kalp) atmak, çarpmak, vurmak’ (HRSI, 219)

odala- ‘zararlı otları ayıklamak’ < **oda-** ‘zararlı otları ayıklamak’ (HRSI, 293)

odırğla- ‘(sık sık) oturmak’ < **odır-** ‘oturmak’ (Direnkova 1948: 71)

oynağla- ‘(çok kez) oynamak < **oyna-** ‘oynamak’ (Direnkova 1948: 71)

paxla- ‘göz atmak, bakmak’ (HRSI, 354) < DLT, **bak-** ‘bakmak’ (DLT, 570)

parğla- ‘(birden çok özne) gitmek’ (Karpov 1975: 187) < **par-** ‘gitmek’ (HRSI, 346)

pasla- (Sag.) ‘çiğnemek, ezmek’ (HRSI, 349) < **pas- (II)** ‘basmak, sıkmak’ (HRSI, 336)

pasxla- ‘(çok defa) yazmak < **pas-** ‘yazmak’ (Direnkova 1948: 71).

pasxla- ‘(çok defa) çiğnemek, ayakları altında ezmek’ (HRSI, 352) < **pas- (II)** ‘basmak, sıkmak, basınç yapmak’ (HRSI, 336)

pilgle- ‘(çok kez) bilmek’ (Karpov 2004: 67) < **pil-** ‘bilmek’ (HRSI, 365)

salğala- ‘şişmek, kabarmak’ (HRSI, 437)

sıyłağla- ‘(çok kez) hediye etmek’ < **sıyła-** ‘hediye etmek’ (Direnkova 1948: 71)

soxla- ‘(kuş) gagalamak, gagasıyla vurmak’ (HRSI, 498) < DLT. **sok-** ‘gagalamak’ (DLT, 827)

sökke- ‘(çok defa) sövmek, hakaret etmek’ (HRSI, 503) < **sök-** (II)

‘azarlamak, sövmek’ (HRSI, 501)

söleğle- ‘(sık sık) söylemek’ < **söle-** ‘söylemek’ (Direnkova 1948: 71)

süskle- ‘(çok defa) tos vurmak, boynuzla vurmak,’ (HRSI, 535) < **süs-** ‘tos vurmak, boynuzla vurmak’ (HRSI, 528)

tığışxla- ‘tıkamak’ (HRSI, 699)

toxla- ‘vurmak, takırdamak’ (HRSI, 656) < DLT. **tokı-** ‘vurmak’ (DLT, 888)

turğışxla- ‘(çok defa) koymak’ < **turğış-** ‘koymak’ (HRSI, 679)

tutxla- ‘ısırmak’ (HRSI, 683) < **tut-** (III)

‘ısırmak’ (HRSI, 671)

uzuğla- ‘(sık sık) uyumak’ < **uzu-** ‘uyumak’ (Direnkova 1948: 71)

ügrengle- ‘(sık sık) öğrenmek’ < **ügren-** ‘öğrenmek’ (Direnkova 1948: 71).

KAYNAKÇA

- ADALI, O., (1979), **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler**, Ankara: TDK.
- AHANOV, K., (2013), **Dil Bilimin Esasları**, (Çev. Murat Ceritoğlu), Ankara: TDK.
- AKALIN, Ş. H., (2011), “+1A- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine”, **Türk Gramerinin Sorunları I-II**, Ankara: TDK.
- AKALIN, Ş. H., (2014), “Türkçede Eksiltili Yapıdan Sözlükselleşme”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 31, S. 2, s.13-29
- AKALIN, Ş. H., (2014), “Türkçede Söz Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme”, **XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri**, C.1, s.831-841.
- AKBABA, D. E., (2009), **Nogay Türkçesi Grameri: Ses ve Şekil Bilgisi**, Ankara: Grafiker Yay.
- AKDOĞAN, Y., (1999), **Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük**, İstanbul: Beşir Yay.
- AKSAN, D., (2009), **Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: TDK.
- AKSENOVA, E. E., vd., (1992), **Dolgansko-russkiy slovar'**, Sankt-Peterburg: Otdelenie izdatel'stva Prosveşçenie.
- ALTINEL, E., (2003), **Türkmence-Türkçe Sözlüğe Göre Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı**, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Niğde, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ANDERSON, G. D., (1998), **Xakas (Languages of The World/Materials 251)**, München: LINCOM Europa.

ANDREYEVA, E. A., (2002), **Affiksal’noye glagol’noye slovoobrazovaniye v çuvaşskom yazıke**, Çeboksarı: Çuvaşskiy gos. ped. un-t.

ARAT, R. R., (1953), “Türk Şivelerinin Tasnifi”, **Türkiyat**, C.10, S.46, s.59-138.

ARIKOĞLU, E., (1996), **Tuva ve Hakas Türkçelerinde Fiil**, (Danışman Doç. Dr. Leyla Karahan) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ARIKOĞLU, E., (2005), **Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük**, Ankara: Akçağ Yay.

ARIKOĞLU, E., (2007), “Hakas Türkçesi”, (Ed. Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun), **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara: Akçağ Yay. s.1085-1148.

ARIKOĞLU, E., (2007), “Tuva Türkçesi”, (Ed. Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun), **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara: Akçağ Yay. s.1149-1228.

ARIKOĞLU, E., KUULAR, K., (2003), **Tuva Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

ARNAZAROV, S., (2004), “Türkmen Türkçesinde İsimlerden Fiil Yapan -a/-e Eki”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.18, s.27-36.

ARNAZAROV, S., (2007), “Türkmen Türkçesinde İsimlerden Fiil Yapan -ar/-er/-r Eki Üzerine”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.23, s.39-50.

ARONOFF, M., (1985), **Word Formation in Generative Grammar**, MIT Press.

ARONOFF, M., ANSHEN, F., (2001), “Morphology and the Lexicon: Lexicalization and Productivity” (Ed. Spencer A., Zwicky A. M.), **The Handbook of Morphology**, Blackwell.

ARONOFF, M., ve diğeri, (1997), “Morphology: The Analysis of Word Structure”, (Ed. AROOFF, M., ve diğeri), **Contemporary Linguistics An Introduction**, Boston/New York: Bedford/St. Martin’s, s.117-160.

ASLAN, B., (2009), **Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Çatı Ekleri**, (Danışman Prof. Dr. Çetin Pekacar) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AŞMARİN, N. İ., (1898), **Materiyalı dlya issledovaniya çuvaşskogo yazıkı**, Kazan: Tipo-litografiya imperetorskogo universiteta.

ATALAY, B., (1946), **Türkçede Kelime Yapma Yolları**, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

BAKKEN, K., (2006), “Lexicalization”, (Ed. Keith Brown), **Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)**, Oxford: Elsevier, s.106-108.

BANGUOĞLU, T., (2015), **Türkçenin Grameri**, Ankara: TDK.

BARAN, B., (2015), **Tuva Türkçesinde Fiil Söz Yapımı**, (Danışman Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

BARAN, B., (2017), “İsimden Fiil Türeten {+IA} Ekinin Tuva Türkçesindeki İşlevleri”, (Ed. Gül, O. K., Çakmakçı, C. C.), **1. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu**, Ankara: Türk Dünyası Enstitüsü, s.111-131.

BARAN, B., (2018), “Tuva Türkçesinde Görülen +KILA-, +ÑAYIN-, +ÇA-, +Y-, +ŞAARA- Ekleri Üzerine”, **XIII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı**, Varşova-Polonya, s.819-826.

BASKAKOV, N. A., (1952), **Karakalpakskiy yazık: fonetika i morfologiya çast’ I (çasti reçi i slovoobrazovaniye)**, Moskva: İzdatel’sтво Akademii Nauk SSSR.

BASKAKOV, N. A., (1973), **Gagauzsko-russko-moldavskiy slovar’**, Moskva.

BASKAKOV, N. A., (1975), **Grammatika xakasskogo yazıka**, Moskva: İzdatel'stvo NAUKA.

BASKAKOV, N. A., (1976), **Grammatika karaçayevo-balkarskogo yazıka: fonetika-morfologiya-sintaksis**, El'brus: Nal'çik.

BASKAKOV, N. A., (Red.), (1968), **Turkmensko-russkiy slovar'**, Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya.

BASKAKOV, N. A., İNKİJEKOVA-GREKUL, A. İ., (1953), **Xakassko-russkiy slovar'**, Moskva.

BASKAKOV, N. A., İNKİJEKOVA-GREKUL, A. İ., (1954), "Fonetiçeskiye osobennosti xakasskogo yazıka i yego dialektov, **Trudı İnstituta yazıkoznaniya AN SSSR**, Tom IV, Moskva.

BASKAKOV, N.A., TOŞÇAKOVA, T.M., (1947), **Oyrotsko-russkiy slovar'**, Moskva.

BAUER, L., (2003), **Introduction Linguistic Morphology**, Edinburgh: Edinburgh University Press.

BAUER, L., (2006), "Word Formation", (Ed. Keith Brown), **Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)**, Oxford: Elsevier, s. 632.

BEARD, R., (1995), **Lexeme-Morpheme Base Morphology: A General Theory of Inflection and Word Formation**, State University of New York Press.

BEARD, R., (2001), "Derivation", (Ed. Spencer A., Zwicky A. M.), **The Handbook of Morphology**, Blackwell, s.44-65.

BEGDİLLA, A., (2002), **Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Yapım Ekleri**, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Sakarya, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

BEKTAŞ, D., (2014), **Maitrisimit’de Kelime Yapımı**, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Mehmet Demir ve Doç. Dr. Erdem Uçar) Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Manisa, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

BELOGLAZOV, P. E., (2014), **Rekonstruktsiya pervıchnıx korney v xakasskom yazıke - Monografiya**, Abakan: Xakasskoe knijnoe izdatel’sтво.

BERDAK. Y., (1993), **Türkçe-Özbekçe ve Özbekçe-Türkçe Sözlük**, Taşkent.

BERTA, Á., (1996), **Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch Türkischen**, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

BİLGİN, İ., (1989), **Divânü Lugâti’t Türk’te Söz Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Talat Tekin) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

BLOOMFIELD, L., (1933), **Language**, London: George Allen&Unwin Ltd.

BOOIJ, G. E., (2010), “Morphological Analysis”, (Ed. Heine, B., Narrog, H.) **The Oxford Handbook Linguistic Analysis**, Oxford University Press, s. 507-529.

BOOIJ, G., (2005), **The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology**, Oxford University Press.

BORGOYAKOV, V. A., MEDVEDEVA, M. A., ve diğerleri, (2018), **Xakas Tili: Morfologiya (Pos alınca çoox çardıxtarı)**, Ağban: FGBOU VO: N. F. Katanovtiñ adınañ xakas xazna universitedi.

BRINTON, L. J., TRAUGOTT, E. C., (2005), **Lexicalization and Language Change**, Cambridge University Press.

BROWN, K., MILLER, J., (2013), **The Cambridge Dictionary of Linguistics**, Cambridge: Cambridge University Press.

BUSSMANN, H., (1996), **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**, (Çev. G. P. Trauth, K. Kazzazi), London and New York: Routledge.

BYBEE, J. L., (1985), **Morphology: A Study of the Relation Between Meaning and Form**, Amsterdam/Philadelphia: John Penjamins Pub.

CAFEROĞLU, A., (2015), **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

CARSTAIRS-MCCARTHY, A., (1991), **Current Morphology**, London/New York: Routledge.

CLAUSON, S. G., (1962), **Turkish and Mongolian Studies**, London: The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.

CLAUSON, S. G., (1972), **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford: At The Clarendon Press.

CLAUSON, S. G., (2002), **Studies in Turkic and Mongolic Linguistics**, London and New York: Routledge Curzon.

COŞKUN, M. V., (2017), **Özbek Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK.

CRYSTAL, D., (2008), **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**, Blackwell Publishing.

ÇAĞATAY, S., (1966), “Pekiştirilen Fiiller”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, s.39-50.

ÇAKMAK, V., (2018), **Çuvaşçada Eylem Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Emine Yılmaz) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

ÇEBODAYEVA, L. İ., ve diğerleri, (2014a), **Xakas Tili: 5 klassxa**, Ağban: Xakas kniga izdatel'stvozi.

ÇEBODAYEVA, L. İ., ve diğerleri, (2014b), **Xakas Tili: 6 klassxa**, Ağban: Xakas kniga izdatel'stvozi.

ÇEBODAYEVA, L. İ., ve diğerleri, (2014c), **Xakas Tili: 9 klassxa**, Ağban: Xakas kniga izdatel'stvozi.

ÇELİKBAY, A., (2011), “Çağdaş Türk Lehçelerinde Bir Tekrar Fiili Yapma Eki: -GILA-/-KILA-”, **Türkbilig**, 2011/21: s.73-86.

ÇENELİ, İ., (1997), **Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri**, Ankara: TDK.

ÇENGEL, H. K., (2017), **Kırgız Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)**, Ankara: TDK.

ÇİSPİYAKOV, E. F., (1992), **Учебник шорского языка**, Kemerovskoe: Knijnoe İzdatel'stvo.

ÇUMAKAYEV, A. E., (Red.) (2018), **Altaysko-russkiy slovar'**, Gorno-Altaysk.

DELİCE, T. B., (2009), “Türkmen Türkçesinde İsimden Fiil Yapan -IA Eki ve İşlevleri”, **Turkish Studies**, 4/8 Fall, s.949-994.

DEMİRCAN, Ö., (1977), **Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Birleşmeleri**, Ankara: TDK.

DEMİRCAN, Ö., (2003), **Türk Dilinde Çatı**, İstanbul: Papatya Yayıncılık.

DEMİRCİ, Ü. Ö., (2010), **Eski Türkçe'de Fiiller**, (Danışman Doç. Dr. Mesut Şen) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, (Yayımlanmamış doktora tezi).

DENY, J., (2012), **Türk Dil Bilgisi**, (Çev. Ali Ulvi Elöve), (Yay. Haz. Ahmet Benzer), İstanbul: Kabalcı Yay.

DIRENKOVA, N. P., (1941), **Grammatika şorskogo yazıka**, Moskva: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.

DIRENKOVA, N. P., (1948), **Grammatika xakasskogo yazıka: fonetika i morfologiya**, Abakan: XONİ.

DİLEK, S., **Eski Anadolu Türkçesinde İsimden Fiil Fiilden Fiil Yapma Ekleri ve Fonksiyonları**, (Danışman Prof. Dr. Muhammet Yelten) İstanbul

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul,
(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

DİLEK, F. G., (2004), “Altay Türkçesindeki {-GİA-} Eki Hakkında”, **V. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, 20-26 Eylül 2004, s.787-792.

DİLEK, F. G., (2009), **Altay Türkçesi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

DİLEK, F. G., (2013), “Kuzeydoğu Türk Lehçelerinde {+IA-} Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine”, **Prof. Dr. Leyla Karahan Armağanı**, Ankara: Akçağ Yay. s.399-405.

DİNLER, N., (1993), **Türk Dilinde Ettirgenlik Ekleri**, (Danışman Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu) Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Edirne, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

DİZDAROĞLU, H., (1962), **Türkçede Sözcük Yapma Yolları**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

DMİTRİEV, N. K., (1948), **Grammatika başkirskogo yazıka**, Moskva, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.

DOĞAN, O., KOÇ, K., (2013), **Kazak Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.

DOMOJAKOV, N. G., (1940), **Xakas Tiliñ Grammatikazı (Fonetika paza morfologiya)**, Abakan: Xakasskay oblastnoy natsional'nay izdatel'stvo.

DORJU, N. S., (2005), **Vzaimosvyazannoye izuçeniye sostava slovo i slovoobrazovaniya rodnogo i angliyskogo yazıkov v. 5-9 klassah obşçeobrazovatel'nih učrejdeniy Respublika Tıva**, Moskva.

EDİSKUN, H., (1999), **Türk Dilbilgisi: Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

EKER, S., (2010a), “Türkçe-Farsça Dil İlişkilerinde Anlam Kopyaları Üzerine Notlar”, (Ed. Nevin Güngör Ergan, ve diğerleri), **Sosyoloji Yazıları 1, Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER’in Anısına**, Ankara: Hacettepe Üniversite Yayınları, s.197-211.

EKER, S., (2010b), **Çağdaş Türk Dili**, Ankara: Grafiker Yay.

ERCİLASUN, A. B., (1984), **Kutadgu Bilig Grameri: Fiil**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yay.

ERDAL, M., (1991), **Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon, Vol. I-II**, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

ERGİN, M., (1994), **Türk Dili (Üniversiteler İçin)**, İstanbul: Bayrak Yay.

ERSOY, F., (2017), **Çuvaş Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK.

GABAİN, A. V., (2007), **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: TDK.

GANIYEV, F. A., (2013), **Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı**, (Çev. Murat Özşahin), Ankara: TDK.

GANIYEV, F., ve diğerleri, (1997), **Tatarça-Törekçe Sözlük**, Kazan-Moskva.

GENCAN, T. N., (1979), **Dilbilgisi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

GENÇ, G., (2005), **Eski Anadolu Türkçesinde İsimden İsim Fiilden İsim Yapma Ekleri ve Fonksiyonları**, (Danışman Prof. Dr. Muhammet Yelten) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

GRUNİNA, E. A., (1997) “Fiil Çatısı Üzerine”, **TDAY Belleten**, Ankara, s.195-213.

GÜNDOĞDU, V. K., (2015), “Tuva ve Türkiye Türkçesinde Söz Yapımında Morfolojik ve Sentaktik Kuruluşlar Üzerine Bir Karşılaştırma”, **X. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı**, s.136-139.

GÜNEŞ, E., (2016) **Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı ve İşlevsel Ek Tasnifi**, (Danışman Yrd. Doç. Dr. Mustafa Levent Yener) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Çanakkale, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

GÜR, K., (2003), **Kamus-ı Türki'de İsimden İsim ve Fiil Türeten Ekler**, (Danışman Prof. Dr. Gürer Gülsevin) Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Afyon, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

GÜZEL, F., (2015), **Türkiye Türkçesi Ağzlarında Söz Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Ahat Üstüner) Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Elazığ, (Yayımlanmamış doktora tezi).

HACIEMİNOĞLU, N., (2013), **Karahanlı Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK.

HACIEMİNOĞLU, N., (2016), **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller**, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

HALLE, M., (1973), “Prolegomena to a Theory of Word Formation”, **Linguistics Inquiry**, V.4, N.I, p. 3-16.

HARİTANOV, L. N., (1947), **Sovremenniy yakutskiy yazık: fonetika i morfologiya**, Yakutsk: Gosizdat YASSR.

HARİTANOV, L. N., (1954), **Tipi glagolnoy osnovı v yakutskom yazıke**, Moskva.

HARİTANOV, L. N., (1960), **Formı glagolnogo vida v yakutskom yazıke**, Moskva.

HARİTANOV, L. N., (1963), **Zalogoviye formı glagola v yakutskom yazıke**, Moskva.

HASPELMATH, M., SİMS, A. D., (2010), **Understanding Morphology**, London: Hodder Education.

HATİBOĞLU, V., (1981), **Türkçenin Ekleri**, Ankara: TDK.

HERKMEN, D., (2009), **Divânü Lugâti't Türk'te Fiil Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekaya) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış doktora tezi).

ILGIN, A., (2015), **Tarihî-Karşılaştırmalı Tofa (Karagas) Türkçesi: Biçim Bilgisi**, Ankara: TDK.

İLKER, A., (1997), **Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil**, Ankara: TDK.

İMER, K., (1976), **Türkiye Türkçesinde Kökler**, Ankara: TDK.

İMER, K., ve diğerleri, (2011), **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

İNKİJEKOVA-GREKUL, A. İ., (1958), "Sravnitel'naya xarakteristika sostava slova i slovoobrazovaniya russkogo i xakasskogo yazıkov v plane škol'nogo prepodavaniya", **Uçenıye Zapiski XakNİİYALİ**, s.63-90.

İSXAKOV, F. G., PAL'MBAX, A. A., (1961), **Grammatika tuvinskogo yazıka: fonetika i morfologiya**, Moskva: İzdatel'stvo vostočnoy literaturı.

JOHANSON, L., (1998), "The History of Turkic", (Ed. Lars Johanson and Éva Á. Csató), **The Turkic Languages**, London and New York: Routledge.

KALİYEYEV, G., (1989), **Dialektnoye slovoobrazovaniya kazaxskogo yazıka**, Alma-Ata, Avtoreferat dissertatsii na soiskanie yçenoy stepeni doktora filologičeskiy nauk.

KALSIN, Ş., (1996), **Nehcü'l-Feradis'te Söz Yapımı**, (Danışman Doç. Dr. Zafer Önler) Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Mersin, (Yayımlanmamış doktora tezi).

KALUŻYŃSKI, S., (1961), **Mongolische Elemente in der Jakutischen Sprache**, Warszawa: PWN.

KARA, M., (1995), **Hakas Türkçesinde Fiiller**, (Danışman Doç. Dr. İsmet Cemiloğlu) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Yayımlanmış yüksek lisans tezi).

KARAAĞAÇ, G., (2013), **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK.

KARAAĞAÇ, G., (2013), **Türkçenin Dil Bilgisi**, Ankara: Akçağ Yay.

KARAOĞLU, S., (2016), **Eski Anadolu Türkçesinde (14.yy) Türetim Ekleri ve Söz Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Erdoğan Boz) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir (Yayımlanmamış Doktora tezi).

KARI-NİYAZOVA, T. N., BOROVKOVA, A. K., (Red.), (1941), **Uzbeksko-russkiy slovar'**, Taşkent: İUFAİS.

KARPOV V. G., ve diğerleri, (2007), **Xakas Tili (Morfologiya)**, Ağban.

KARPOV, V. G., (1975), "Glagol", (Red. N. A. Baskakova), **Grammatika xakasskogo yazıka**, Moskva: Nauka, s.163-243.

KARPOV, V. G., (1995), **Sistema glagolov v sovremennom xakasskom yazıke**, Moskva: Rossiiskaya Akademiya Nauk.

KARPOV, V. G., (1997), "Sostoyaniye sovremennogo xakasskogo literaturnogo yazıka", **Yejegodnik instituta sayano-altayskoy tyurkologii**, V.I, Abakan, s.10-14.

KARPOV, V. G., (2002), **Xakas tili - glagol**, Abakan: İSAT.

KARPOV, V. G., (Red.), (2004), **Xakasskiy yazık: morfologiya**, Abakan: Xakasskiy gosudarstvennyy universitet im. N. F. Katanova

KASTOVSKY, D., (1982), **Wortbildung und Semantik**, Tübingen/Düsseldorf: Francke/Bagel.

KÂŞGARLI MAHMUD, (2015), **Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin**, (Haz. Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), Ankara: TDK.

KATAMBA, F., (1993), **Morphology**, New York: St. Martin's Press.

KAYA, H., (2014), **Doğu Sahasında Yazılan Hekimoğlu Satır Altı Kuran Tercümesi'nde Kelime Yapımı**, (Danışman Doç. Dr. Suat Ünlü) Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Antalya, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

KENZHALIN, K., (2002), **Kazak ve Türkiye Türkçesinde Fiil Yapım Ekleri**, (Danışman Doç. Dr. Zeki Kaymaz) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İzmir, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

KILIÇ, İ., (2014), **Saha (Yakut) Türkçesinde Fiil Söz Yapımı**, (Danışman Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

KIZLASOV, A. C., (2003), **Struktura kornevix leksem v xakasskom yazıke**, Abakan: Xakasskoye knijnoye izdatel'stvo.

KİLLİ, G. Y., (2010), **Sibirya Türklerinin Dil Durumu**, Ankara: KÖKSAV: KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi: 21.

KİLLİ, G., (2002), **Hakas Türkçesinin Ağızları**, (Danışman Prof. Dr. F. Sema Barutcu Özönder) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

KİRİŞÇİOĞLU, M. F., (1999), **Yakut Türkçesinde Fiil**, (Danışman Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

KOÇ, K., ve diğerleri, (2003), **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yay.

KOÇ, K., ve diğerleri, (2012), **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Almatı.

KOLESNİKOVA, A. V., (2004), **Affiksal'noye glagolobrazovaniye v altayskom yazıke: V sopostavlenii s drevnetyurkskim yazıkom**, Dis. kand. filol. nauk., Novosibirsk.

KOLESNİKOVA, A. V., (2005), Slovoobrazovatel'niye modeli s affiksom -la- v altayskom yazıke", (Red. N. M. Ekeyeva), **Ural-Altay: çerez veka v buduşee: Materialı nauç. konf.**, Gorno-Altaysk, s.180-185.

KONONOV, A. N., (1980), **Grammatika yazıka tyurkskix runičeskix pamyatnikov VII-IX vv.**, Leningrad: Nauka.

KORKİNA, E. İ., ve diğeri, (1982), **Grammatika sovremennogo yakutskogo yakutskogo literaturnogo yazıke**, Moskva.

KORKMAZ, Z., (1982), "Türkçede İsimden Fiil Türeten +r-, +ar-/+er- Eki ve Yapısı Üzerine", **DTCF. Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi**, Ankara, s.477-490.

KORKMAZ, Z., (1990), "Göktürkçede İsimden Fiil Türeten Ekler ve Köken Yapıları Üzerine", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, s.141-149.

KORKMAZ, Z., (2007), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: TDK.

KORKMAZ, Z., (2009), **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara: TDK.

KOTWICZ, W., (1962), **İssledovanie po altayskim yazıkam**, Moskva: İzdatel'stvo İnostrannoy Literaturı.

KÖNİG, G., (1983), "Türkçede Çatı", **H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi**, (Özel Sayı), s.111-126.

KUMANLI, M. S., (2016), **Lügat-i Türkî, Arabî, Farisî Adlı Eser Üzerinde Sözlükçülük Söz Varlığı ve Söz Yapımı Araştırması**, (Danışman Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi).

KUNAA, A. Ç., (1988), “K probleme slovoobrazovaniya sovremennogo tuvinskogo yazıka”, **Türkologiya-88**, Frunze, M.1988, s.180-181.

LEMSKAYA, V. M., (2013), “O slovoobrazovanii v çulımsko-tyurkskom yazıke” **Vestnik TGPY (TSPU Bulletin)**, 2013, 10, s.128-131.

LESSİNG, F. D., (2003a), **Moğolca-Türkçe Sözlük 1 A-N**, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: TDK.

LESSİNG, F. D., (2003b), **Moğolca-Türkçe Sözlük 2 O-C (Z)**, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: TDK.

LEVİTSKAYA, L. S., (1976), **İstoriçeskaya morfologiya çuvaşskogo yazıka**, Moskva: İzdatel'stvo: Nauka.

LEWIS, G. L., (2000), **Turkish Grammar**, New York: Oxford University Press.

LIEBER, R., (2009), **Introducing Morphology**, Cambridge University Press.

LİPKA, L., (1992), **An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantic and Word-Formation**, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

LÜBİMOV, K., (1963), “Çağdaş Türkiye Türkçesinde Çatı Kategorisi ve Çatı Ekleriyle Türetilen Fiiller”, **Türk Dili Dergisi**, C.13, S.147, s.111-126.

MALOV, S. Y., (1957), **Yazıx jeltıx uygurov - slovar' i grammatika**, Alma-Ata: İzdatel'stvo akademii nauk kazaxskoy SSR.

MANSUROĞLU, M., (1960), “Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı Üzerinde Notlar”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 10, s.5-24.

MARCEL, E., (1991), **Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon, Vol. I-II**, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

MATTHEWS, P., (1991), **Morphology**, Cambridge: Cambridge University Press.

MENGES, K. H., (1995), **The Turkic Languages and Peoples: An Introduction to Turkic to Studies**, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

MONGUŞ, D. A., (2005), **Tuvaca-Türkçe Sözlük**, Kızıl.

MUSAYEV, K. M., (1964), **Grammatika karaimskogo yazıka: fonetika i morfologiya**, Moskva: Nauka.

MÜLLER, P. O., ve diğerleri, (2015), **Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe**, Germany: De Gruyter Mouton, HSK 40.1.

MÜLLER, P. O., ve diğerleri, (2015), **Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe**, Germany: De Gruyter Mouton, HSK 40.2.

MÜLLER, P. O., ve diğerleri, (2015), **Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe**, Germany: De Gruyter Mouton, HSK 40.3.

MÜLLER, P. O., ve diğerleri, (2016), **Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe**, Germany: De Gruyter Mouton, HSK 40.4.

MÜLLER, P. O., ve diğerleri, (2016), **Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe**, Germany: De Gruyter Mouton, HSK 40.5.

NASKALİ, E. G., BUTANAYEV, V., ve diğerleri, (2007), **Hakasça-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK.

NASKALİ, E. G., DURANLI, M., (1999), **Altayca-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK.

NECİP, N. E., (2013), **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (Çev. Yrd. Doç. Dr. İktil Kurban), Ankara: TDK.

NİDA, E. A., (1949), **Morphology: The Descriptive Analysis of Words**, Ann Arbor: University of Michigan Press.

ONYSKO, A., MİCHEL, S., (2010), **Cognitive Perspectives on Word Formation**, Germany: De Gruyter Mouton.

ORALBAYEVA, N., ve diğerleri, (1989), **Sistema slovoobrazovaniya sovremennogo kazaxskogo yazıka**, Alma-Ata: O-vo “Znaniye”.

OROZOBAYEV, M., (2004), **Eski Türkçe ve Kırgızca’daki Yapım Ekleri**, (Danışman Prof. Dr. Emine Yılmaz) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

ORUZBAYEVA, B. O., (1964), **Slovoobrazovaniye v kirgizskom yazıke**, Avtoref. dis. d-ra filol. nauk, Frunze.

ÖNER, M., (2006), “Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar”, **MTAD**, C.3, S.1, s.60-67.

ÖZEL, S., (1977), **Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme**, Ankara: TDK.

ÖZŞAHİN, M., (2017), **Başkurt Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

ÖZTÜRK, R., (1992), **Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil**, (Danışman Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara, (Yayımlanmış Doktora Tezi).

ÖZTÜRK, R., (2010), **Yeni Uygur Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK.

PATAÇAKOVA, D. F., (1973a), “Slovoobrazovaniye: aktivniy istoçnik obogaşçeniya leksiki sovremennogo xakasskogo yazıka” **Uçeniye Zapiski**, Uz ZapNİİYALİ, s.19-31.

PATAÇAKOVA, D. F., (1973b), **Dialektı xakasskogo yazıka**, Abakan: Xakasskoe otd. Krasnoyarskogo knijnogo izdatel’sstva.

PATAÇAKOVA, D. F., (1987), “Affiksı slovoobrazovaniya imen suşçestvitel’nıx”, **Leksikologiya i slovoobrazovaniye xakasskogo**, Abakan, s.123-138.

PATAÇAKOVA, D. F., (1962), **Xakas tili. I çardığı. Pedagogičeskay uçilişçee uçechnik**, Abakan: Xakasskaya oblastnaya tipografiya.

PAYLAN, K., (2015), **Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış**, (Danışman Doç. Dr. Kerim Demirci) Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, Denizli, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

PEKACAR, Ç., (1999), “Kumuk Türkçesinde Fiil”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, s.221-235.

PEKACAR, Ç., (2011), **Kumuk Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

PEKEL, A. G., (1943), **Türkçede Kelime Üreme Yolları**, İstanbul: Maarif Matbası.

POKROVSKAYA, L. A., (1964), **Grammatika gagauzskogo yazıka: fonetika i morfologiya**, Moskva: Nauka.

POPPE, N. N., (1926), **Uçebnaya grammatika yakutskogo yazıka**, Moskva: Tsentral’noe İzdatel’stvo Narodov S.S.S.R.

POPPE, N., (1963), **Tatar Manual**, The USA: Indiana University.

POPPE, N., (1964), **Bashkir Manual**, Bloomington: Indiana University.

POPPE, N., (1970), **Mongolian Language Handbook**, The USA: Center for the Applied Linguistic.

POPPE, N., (2016), **Moğol Yazı Dilinin Grameri**, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara, TDK.

RADLOFF, W., (1882), **Phonetik der Nördlichen Türksprachen**, Leipzig: T.O. Weigel’s Verlag.

RAMAT. P., (2006), “Negation”, (Ed. Keith Brown), **Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)**, Oxford: Elsevier, s.559-567.

RAMSTEDT, G. J., (1912), **Zur verbstammbildungslehre der mongolisch-türkischen sprachen**, Helsingfors: Druckerei Der Finnischen Litteraturgesellschaft.

RÄSÄNEN, M., (1957), **Materialien zur Morphologie der Türkischen Sprachen**, Helsinki: Studia Orientalia Edidit Societas Orientalis Fennica.

RASSADİN, V. İ., (1978), **Morfologiya tofalarskogo yazıka v sravnitel'nom osveşçenii**, Moskva: Nauka.

RASSADİN, V. İ., (1980), **Mongolo-buryatskie zaimstvovaniya sibirskix tyurkskix yazıkax**, Moskva: İzdatel'stvo: Nauka.

RASSADİN, V. İ., (2005), **Slovar' tofalarsko-russkiy i russko-tofalarskiy**, Sankt-Peterburg: Drofa.

RASSADİN, V. İ., (2011), **Oçerki po morfologii i slovoobrazovanıyu mongol'skix yazıkov**, Elista: KGU.

RASSADİN, V. İ., (2014), **Sovromennıy tofalarskiy yazık i mesto v sisteme tyurkskix yazıkov**, Elista.

RASSADİN, V. İ., TROFİMOVA, S. M., (2012), **O sootnoşenii mongol'skix i tyurkskix grammatiçeskix elementov v sostave tyurko-mongol'skoy yazıkov obşçnosti**, Elista.

REZYUKOV, N. A., (1959), **Sopostavitel'naya grammatika russkogo i çuvaşskogo yazıkov**, Çeboksarı: Gosudarstvennoe İzdatel'stvo Çuvaşskoy ASSR.

SALAN, M., (2016), **Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

SANALOVA, B. B., ÇUMAKAYEV, A. E., (2017), “Slovoobrazovaniye glagolov” (Red. Nevskaya, İ. A.), **Grammatika sovremennogo altayskogo yazıka: Morfologiya**, Gorno-Altaysk: Nİİ altaystiki im. S.S. Surazakova.

SARI, İ., (2015), **Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözlükselleşme**, (Danışman Prof. Dr. Ülkü Çevik Şavk) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

SCALİSE, S., (1986), **Generative Morphology**, Dordrecht-Holland/Riverton-U.S.A: Foris Publications.

SCALİSE, S., GUEVARA, E., (2005), “The Lexicalist Approach to Word Formation and The Notion of The Lexicon”, (Ed. Pavol Štekauer ve Rochelle Lieber) **The Handbook of Word-Formation**, Springer.

SCHÖNİĞ, C., (1997), “Güney Sibirya Türkçesi Nasıl Gelişmiştir?”, **Sibirya Araştırmaları**, İstanbul: Simurg Yay. s.47-50.

SCHÖNİĞ, C., (1998), “South Siberian Turkic”, **The Turkic Languages**, (Ed. Lars Johanson and Éva Á. Csató), London and New York: Routledge.

SEREBRENNİKOV, B. A., GADJİEVA, N. Z., (2011), **Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihî Grameri**, (Çev. Tevfik Hacıyev, Mustafa Öner), Ankara: TDK.

SEVORTYAN, E. V., (1957), **Affiksal’noye glagolobrazovaniye v azerbaydjanskom literaturnom yazıke**, Avtoref. dis. d-ra filol. nauk.

SİMTCHİT, K. M., (2002), **Tuva Türkçesinin Şekil Bilgisi (Türkçenin Tarihsel Dönemleri ile Karşılaştırmalı Olarak)**, (Danışman Prof. Dr. Mustafa Canpolat) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

SLEPTSOV, P. A., (1972), **Yakutsko-russkiy slovar’**, Moskva.

SPENCER, A., (1991), **Morphological Theory: An Introduction to Word Structure in Generative Grammar**, Oxford&Cambridge: Blackwell.

STACHOWSKI, M., (1993), **Dolganischer Wortschatz**, Krakow: Uniwersytet Jagiellonski.

STACHOWSKI, M., (1995), “Suffix und Wortstammtypen im Jakutischen”, **Studia Turcologica Cracoviensia I**, s.165-174.

STACHOWSKI, M., (1997), **Dolganische Wortbildung**, Kraków: Księgarnia Akademicka.

ŠTEKAUER, P., LIEBER, R., (2005), **Handbook of Word-Formation**, Springer.

SUBRAKOVA, O. V., (1970), “Glagol’niye formı xakasskogo yazıka v sopostavlenii s drevneyeniseyskimi”, **Uçenı’ye Zapiski Vıpusk XIV**, Abakan. s.168-177.

SUBRAKOVA, O. V., (Red.), (2006), **Xakassko-russkiy slovar’**, Novosibirsk: Nauka.

ŞÇERBAK, A. M., (1981), **Oçerki po sravnitel’noy morfologii tyurkskih yazıkov (glagol)**, Leningard: Nauka.

ŞÇERBAK, A. M., (1997), **Ranniye tyurksko-mongol’skiye yazıkoviye svyazi (VIII-XIV)**, Sankt-Peterburg: İLİ RAN.

ŞÇERBAK, A. M., (2016), **Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Şekil Bilgisi Üzerine Denemeler (Fiil)**, (Çev. Yakup Karasoy, ve diğerleri), Ankara: TDK.

ŞİRALİYEV, M. Ş., SEVORTYAN, E. V., (1971), **Grammatika azerbaydjanskogo yazıka (fonetika, morfologiya i sintaksis)**, Baku: İzdatel’stvo ELM.

TADİKİN, V. N., (2012), “Glagol’noye slovoobrazovaniye v altayskom yazıke” (Red. L. N. Tıbıkova), **Teoretiçeskiye voprosı altayskoy grammatiki**, Gorno-Altaysk, s.154-172.

TANNAGAŞEVA, N. N. K., AKALIN, Ş. H., (1995), **Şor Sözlüğü**, Adana.

TANNAGAŞEVA, N. N. K., APON’KİN, F. Y., (1993), **Şorsko-russkiy i russko-şorskiy slovar’**, Kemerovskoe knijnoye izdatel’stvo.

TARAKANOVA, İ. M., (2008), **Slovoobrazovaniye imen suşçestvitel’nıx v xakasskom yazıke (v sopostavitel’nom aspekte)**, Abakan: Xakasskoye knijnoye izdatel’stvo.

TAVKUL, U., (2000), **Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK.

TEKİN, T., (1968), **A Grammar of Orkhon Turkic**, Bloomington: Indiana University.

TEKİN, T., (2003), **Altayistik: Makaleler 1**, (Haz. Emine Yılmaz - Nurettin Demir), Ankara: Grafiker Yay.

TEKİN, T., (2005), “Türk Dil ve Dialektlerini Yeni Bir Tasnifi”, **Makaleler III Çağdaş Türk Dilleri**, (Haz. Emine Yılmaz - Nurettin Demir), Ankara: Grafiker Yay.

TEKİN, T., (2013), **Tarihî Türk Yazı Dilleri: Makaleler 2**, (Haz. Emine Yılmaz - Nurettin Demir), Ankara: TDK.

TEKİN, T., (2016), **Orhon Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK.

TEKİN, T., ve diğerleri, (1995), **Türkmençe-Türkçe Sözlük**, Ankara: Simurg Yay.

TENİŞEV, E. R. (Red.), (1968), **Tuvinsko-russkiy slovar'**, Moskva.

TENİŞEV, E. R. (Red.), (1988), **Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika tyurkskix yazıkov: Morfologiya**, Moskva: Nauka.

TENİŞEV, E. R., TODAYEVA, B. X., (1966), **Yazıx jeltıx uygurov**, Moskva: Nauka.

TERES, E., (2009), **Çağatayca'da Söz Yapımı**, (Danışman Prof. Dr. Zuhâl Ölmez) Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, (Yayımlanmamış doktora tezi).

TRASK, R. L., (1992), **A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics**, London: Routledge.

TÜRK, V., (2006), “İsimden Fiil Yapan -al/-el-; -l- ve -ar/-er-; -r- Eklerinin Kökeni”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S.21, s.183-191.

UBRYATOVA, E. İ., (1985), **Yazık noril'skix dolgan**, Novosibirsk: İzdatel'stvo -Nauka- Sibirskoe Otdelenie.

UJIYEDIİN, C., (1998), **Studies on Mongolian Verb Morphology**, The Degree of Doctor of Philosophy Graduate Department of East Asian Studies, University of Toronto.

UYGUR, S., (2005), “+la- Ekinin İşlevleri Üzerine Bir Deneme”, **Türk Dili - Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ankara, C: XC, s.347-351.

UYĞUR, C. V., (2018), **Karakalpak Türkçesi Grameri: Fonetik, Morfoloji, Sentaks**, Ankara: TDK.

UZUN, N. E., (2006), **Biçimbilim Temel Kavramlar**, İstanbul: Papatya Yay.

VARDAR, B., (2002), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Multilingual Yay.

VASİLYEV, Y., (1995), **Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük**, Ankara: TDK.

YAVUZ, D., (2011), **Uygurca Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi Metin (Çeviriyazı ve Aktarım), Dil İncelemeleri (Cümle Bilgisi ve Sözcük Yapımı)**, (Danışman Doç. Dr. Tanju Oral Seyhan ve Yrd. Doç. Dr. Eralp Alışık) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

YESİPOVA, A. V., (2011), **Teoretiçeskiye problemi slovoobrazovaniya v tyurkskix yazıkah (na materiale şorskogo yazıka)**, Moskva.

YILDIZ, H., (2007), **Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması**, (Danışman Prof. Dr. Mehmet Ölmez) Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

YILDIZ, M., (2014), **Eski Türkçede İşlevsel Bağlamda Çatı Ekleri**, (Danışman Doç. Dr. Ferruh Ağca) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

YILMAZ, M., (1996), **Çuvaş Türkçesinde Fiil**, (Danışman Doç. Dr. Leyla Karahan) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

YUDAHİN, K. K., (2011), **Kırgız Sözlüğü**, (Çev. Abdullah Taymas), Ankara: TDK.

YULDAŞEV, A. A., (1958), **Sistema slovoobrazovaniya i spryajeniya glagola v başkirskom yazıke**, izd-vo AN SSSR.

YULDAŞEV, A. A., (1977), **Leksikalizatsiya tyurkskih gramatiçeskih form**, 1977-No 1- s.62-73.

YULDAŞEV, A. A., (1981), **Grammatika sovremennogo başkirskogo literaturnogo yazıka**, Moskva: Nauka.

YÜCEL, B., (2011), “Türkiye Türkçesinde Çatı”, **Türk Gramerinin Sorunları I-II**, Ankara: TDK.

YÜKSEL, Z., (1992), **Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil**, (Danışman Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, (Yayımlanmamış doktora tezi).

ZÜLFİKAR, H., (2011), **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara: TDK.

ÖZET

Hakas Türkçesinde türetme yoluyla yapılan fiil söz yapımının ele alındığı bu tez altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Hakas Türkçesinin Türk dili tasniflerindeki yeri ve Hakas Türkçesi ağızları ve standart dilin kuruluşu hakkında genel bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde söz yapımının teorik kısmı incelenmiş, fiil ve söz yapımıyla ilgili genel bilgilere değinilmiştir. Bilimsel çevrelerce tartışılan bir konu olan fiilde çatı, olumsuzluk kategorileri hakkındaki fikirlere yer verilmiş ve bu kategoriler eş zamanlı sözcükleşme işlevinde kullanıldığından söz yapımı sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümde Hakas Türkçesinde isimden fiil ve fiilden fiil yapan ekler biçim ve işlev açısından değerlendirilmiştir. Hakas Türkçesinde fiil söz yapım eklerinin öncelikle yapısal özellikleriyle ilgili açıklamalar yapılmış, daha sonra işlevleri incelenmiştir. Söz yapım eklerinin Eski Türkçedeki ve çağdaş Türk lehçelerindeki durumları da incelenmiş, benzeyen ve farklılaşan yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunların yanında Hakas Türkçesinde fiil söz yapımında Moğolca etkisinin görüldüğü durumlarda, eklerin Moğolcadaki yapı ve işlevleri de ele alınmış ve Hakas Türkçesinde Moğolcadan ödünçlenen ekler, bu eklerin Hakas Türkçesinde yol açtığı biçim-sesbilgisel ve işlevsel değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Altıncı bölümde Hakas Türkçesinde eklere göre sınıflandırılmış fiil bütüncesi dizin olarak yer alır.

**KARTLAŞMIŞ, Ersin, Verb Formation in Khakas Turkish, MA Thesis, Advisor:
Prof. Gülsüm Killi YILMAZ, XXI + 532 p.**

ABSTRACT

This thesis, which deals with verb formation through derivation in Khakas Turkish, consists of six chapters. In the first part of the study, general information about the place of Khakas Turkish in the classification of Turkish language and the dialects of Khakas Turkish and establishment of standard language are given.

In the second part, the theoretical part of word formation is examined and general information about verb and word formation is mentioned. In the verb, which is a subject discussed by scientific circles, the ideas about the voice and negation categories are given and these categories are used as a simultaneous wording function and thus they are considered as part of the word-formation process.

In the third and fourth part, denominal and deverbal suffixes in Khakas Turkish are evaluated in terms of form and function. In Khakas Turkish, firstly the structural features of verb formation suffixes were explained and their functions were examined. The situation of the verb formation suffixes in Old Turkish and contemporary Turkish dialects were also examined and similar and differentiating structures were tried to be determined. In addition, in cases where the influence of Mongol in verb formation of Khakas Turkish, the structure and functions of the suffixes in Mongolian are also discussed and the suffixes borrowed from Mongolian in Khakas Turkish and the morphophonological and functional changes caused by these suffixes in Khakas Turkish are tried to be revealed. In the sixth chapter, In the sixth chapter the verb corpus classified by suffixes in Khakas Turkish is given as index.